ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених, студентів та аспірантів

15 грудня 2020 року

Луцьк 2020

УДК 33
Т33

Т 33 Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2020 р.) / відп. ред. Зінченко М. О., Голуб Г.С. – Луцьк, 2020. – 565 с.

У збірнику подано тези доповідей та виступів учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої удосконаленню та розвитку теоретичних, методичних та прикладних аспектів природничих та гуманітарних наук.

Матеріали представлені в авторській редакції. Організаційний комітет не несе відповідальності за достовірність фактів, власних імен та іншої інформації поданої в публікаціях. Відповідальність за зміст та оригінальність матеріалів конференції несе автор та його науковий керівник.

УДК 33

Зінченко М. О., Голуб Г.С. (упорядкування), 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА	
Басараб Вікторія, Павлова Олена Сучасний стан та ефективність використання земельних ресурсів в Україні	20
Боричевська Ірина Роль інтелектального капіталу у системі економічної безпеки підприємства	22
Єфімчук Софія, Бегун Світлана Моделювання гетероскедастичних процесів	23
Комариця Лілія, Бегун Світлана Методологічні аспекти економетричного аналізу економічних явищ і процесів	25
Кондратюк Владислав, Бегун Світлана Економетричне моделювання виробництва на підприємстві	27
Круглов Віталій Забезпечення функціонування критичної інфраструктури за рахунок використання державно-приватного партнерства	29
Крук Оксана, Волинець Ірина Чинники впливу на процес прийняття управлінських рішень	31
Лесько Марія Проблеми, напрями розвитку державної статистики	33
Боричевська Ірина, Матвійчук Наталія Банківське інвестиційне кредитування як перспективне джерело інноваційного розвитку вітчизняних підприємств	35
Матвійчук Наталія Проблеми оподаткування доходів від депозитів в Україні	37
Новак Лілія, Павлова Олена Аналіз проблеми обміління Шацьких озер	39
Плоскіна Андріана, Бегун Світлана Значення економетричного моделювання у розвитку банківської сфери	42
Подолець Дарина, Бегун Світлана Застосування економетричних моделей в прогнозуванні збуту продукції підприємства	44
Радчук Юлія, Мочеброда Оксана Формування статутного капіталу підприємств	46
Романюк Павло Проблеми фінансування соціальної інфраструктури ОТГ в умовах децентралізації	48
Шабала Ольга, Юшак А., Павлова Олена Проблеми фінансування ринку житла в Україні	50

Сітуха Ольга, Павлова Олена Аналітичне забезпечення функціонування об'єднаних територіальних громад	52
Цибуковська Анастасія Фактори, що впливають на зайнятість населення в Україні: економетричний аналіз	54
Веремчук Дарина, Бегун Світлана Економетричне моделювання для аналізу та прогнозування соціально-економічного розвитку	57
СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІКА	
Бандура А. Я. Педагогічна профілактика інтернет-адикції серед старшокласників	59
Гарасимяк Л. М. Театралізація на уроках географії	61
Давидова С. В. Творче проєктування у фаховій підготовці майбутніх дизайнерів і фахівців образотворчого мистецтва	63
Ісаєва Д. Ю. Сюжетно-рольова гра як засіб розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку	65
Карпенко М. С. Вплив казкотерапії на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку	66
Кв'ятковська Н. О. Взаємодія батьків та вчителів у формуванні математичної компетентності молодших школярів	68
Кись М. В. Деякі аспекти дослідницької діяльності молодших школярів на уроках природознавства	70
Кінд-Войтюк Н. В. Проведення уроків історії з використанням інтернет-мереж в Новій українській школі	72
Коржов А. А. Застосування методу «мозковий штурм» на уроках хімії	74
Кормош Н. М. Застосування групових форм роботи як удосконалення практичних навичок при вивченні техніки лабораторних робіт та мікробіології студентами спеціальності 226 Фармація. Промислова фармація	76
Купченя А. М. Гра як необхідна складова освітнього процесу сучасного ЗДО	78
Лиходід В. В. Творчі проєкти у професійній підготовці майбутніх фахівців садово-паркового господарства	80

Ляховський Д. С. Використання методу «денотатний граф» На уроках географії	82
Майструк Д., Вітюк В. В. Інтелект-карти як один із методів візуалізаціїнавчального матеріалу сучасного вчителя НУШ	84
Мілінчук В. В. Метод кейсів на уроках географії	86
Ступницька М. М. Технології кооперативного навчання на уроках географії	88
Фіголь Н. Використання уроків-кейсів у початковій школі	90
Циплюк А. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «освітнє середовище»	92
Ціпошук С., Бартків О. Роль практичних занять у підготовці географів	94
Шевчук І. І. Способи педагогічної взаємодії з дітьми–покління Z на уроках географії	96
СЕКЦІЯ 3. ЮРИДИЧНІ НАУКИ	
Андрійчук Богдан Ігорович Державно-правові аспекти регулювання нелегальної міграції в Україні	99
Андрусяк Ганна Миколаївна Щодо значення злочинів терористичної спрямованості в Україні	101
Большаков Дмитро Олегович Відмежування готування до вчинення злочину від виявлення наміру	102
Гусак Андрій Петрович Ключові домінанти діяльності по запобіганню злочинності	104
Іваницький Андрій Миронович Проблематика виконання пілотних рішень Європейського суду з прав людини	106
Кихтюк Анна Романівна Правові засади протидії булінгу в освітньо-навчальному процесі	108
Ляшук Анастасія Вячеславівна Свободи людини у політико-правовій концепції Шарля Луї Монтеск'є	110
Соломанчук Олександра Андріївна Право на рівність як складова прав і свобод людини у вченнях римських стоїків	112
Шевчук Ангеліна Володимирівна Проблема реалізації принципу майнової рівності в християнстві у XVI - XVII століттях	114
СЕКЦІЯ 4. ФІЗИКА, МАТЕМАТИКА, ІНФОРМАТИКА	
Федорчук Руслан Миколайович SEO-оптимізація: поняття, види та принципи функціонування	116

СЕКЦІЯ 5. СУЧАСНІ ІНЖЕНЕРІЯ, ТЕХНІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ	
Nazarii Stefanskyi Thermionic-emission theory	118
Бабіч Дмитро Валерійович Проблема збільшення яскравості компактних твердотільних лазерів	120
Гомонова Анна Андріївна Вплив аеро- і гідродинамічних факторів на спринтерські результати у веслуванні на байдарках	122
Глущенко Дмитро Андрійович Метод обробки даних системи оперативної діагностики для авіаційних конструкцій з вуглепластику	123
Мостович Катерина Валеріївна Сонячні батареї українського виробництва	126
Онищук О.О. До оптимізаваного розрахунку сучасного обладнання для дозування сипучих матеріалів	128
СЕКЦІЯ 6. ХІМІЯ, ФАРМАЦІЯ	
Марчук О., Смітюх О., Проц Ю. Кристалічна структура $La(Pr)Sm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$	130
Березнюк Орися, Петрусь Ірина Фазові рівноваги в системі $Cu_2S–SnS_2–As(Sb)_2S_3$ при 500 К	132
Величко Ольга, Піскач Людмила Рівноваги між тетрарними фазами типуФазові рівноваги в системі $A^I_2B^{II}C^{IV}X_4$ (A^I – Cu; B^{II} – Zn, Cd; D^{IV} – Si, Ge, Sn, X – S, Se)	134
Селезень Андрій, Піскач Людмила Фазові рівноваги по перерізу $Tl_2Te–SiTe_2$ при 470 К	137
Андрощук Марія, Кадикало Елла Дослідження використання у складі майонезі екстрактів овочевих порошків антиоксидантної дії	139
Чиж Богдан Методи виявлення генетично модифікованих організмів та їх похідних	141
Lyudmyla Datska, Serhiy Levkovets Synthesis and X-ray investigation of the $TlPb_2Hal_5–MPb_2Hal_5$ system (Hal = Cl, Br; M = K, Rb)	143
Мар'яна Гаврилюк, Бартків О. С. Використання методу «мікрофону» на уроках хімії	145
Гуга Олег Пестициди, їх класифікація та	147
Hadj Kaddour Bellagra, Andriy Selezen, Lyudmyla Piskach Phase equilibria in the $SnSe–Ga_2Se_3$ system at 670 K	149
Галайда Наталія, Салієва Леся, Сливка Наталія Антиексудативна активність 2-метил-6-ариліден-імідазо[2,1-*b*]тіазолів	151

Калюта Тарас Технологічні добавки: поліпшувачі хлібопекарські (для борошна та хліба)	153
Хомін В. Р., Осип Ю. Л. Отримання хітозану з альтернативних джерел	155
Кормош Жолт, Гер Вадим. Порівняльна характеристика цетилпіридиній-чутливих сенсорів	156
Кормош Жолт, Ковальчук Надія Порівняльна характеристика левамізол-чутливих сенсорів	158
Кормош Жолт, Кухарик Вікторія Порівняльна характеристика потенціометричних сенсорів для визначення мелоксикаму	160
Кормош Жолт, Мартинюк Олександра Порівняльна характеристика люмінесцентних хемосенсорів для визначення цинку	162
Кормош Жолт, Мельник Іванна Порівняльна характеристика потенціометричних сенсорів для визначення атропіну	164
Кормош Жолт, Оксенюк Анастасія Порівняльна характеристика пірантел-селективних електродів	167
Кормош Жолт, Остапюк Олександр Порівняльна характеристика римантадин-чутливих сенсорів	169
Кормош Жолт, Романенко Олена Порівняльна характеристика ксилометазолін-чутливих сенсорів	171
Кормош Жолт, Свіргун Ірина Порівняльна характеристика потенціометричних сенсорів для визначення піроксикаму	173
Рибак Ольга, Супрунович Сергій Синтез ксантенамідів, похідних 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-ону	175
Сергійчук Ілона Мікробіологічні небезпеки	177
Шафарчук Б.А., Сливка Н.Ю, Голота С.М. Синтез гетероциклічних похідних на основі 4-оксо-4-фенілбутен-2онової (β-бензоїлакрилової) кислоти	179
Жук Тетяна Використання антибіотиків і гормональних препаратів у харчовій промисловості	180
Оксенюк А.М., Голота С.М., Сливка Н.Ю. Використання β-ароїл- та β-етероїлакрилових кислот в синтезі гетероциклічних сполук	182

СЕКЦІЯ 7 ЕКОЛОГІЯ	
Джам Олена Гідрохімічна оцінка поверхневих вод озера Соминець	184
Караїм Ольга, Бакараєв Олександр Екологічний аналіз викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами ДП «Колківське ЛГ»	186
Кухарук Микола, Владислав Фульмес Церква та екологічні проблеми	188
СЕКЦІЯ 8 БІОЛОГІЯ	
Веремій Т. Ю. ,Сухомлін К. Б. Еколого-фауністична характеристика турунів (*Carabidae: Coleoptera*) Ківерцівського нпп «Цуманська пуща»	190
Голуб Валентина, Долонська Катерина Оцінка функціонального стану листків інтродукованих видів роду катальпа (*Catalpa* scop.)в умовах Волинської області	192
Голуб Валентина, Голуб Сергій, Погосян Наталя Флористичний та радіоекологічний аналіз біогеоценозів Рівненського природного заповідника	194
Голуб Валентина, Голуб Сергій, Семенюк Ганна Культивована дендрофлора Березнівського державного дендрологічного парку, ретроспективний аналіз та сучасний стан	196
Долинний Владислав, Кучменко Олена Вплив кофермент Q_{10} на гематологічні показники крові інтактних мишей	198
Зінченко Марія Жимолость – як об'єкт селекції	200
Легкий Юрій, Андреєва Валентина Визначення потенційної продуктивності деревостанів Поворського лісництва ДП «Волинський військовий лісгосп» в умовах A_2	202
Лялюк Надія, Бусленко Леся Екологофауністична характеристика двостулкових молюсків Локачинського району	204
Михальчук Іванна, Іванців Володимир Еколого-фауністична характеристика геобіонтів і геофілів Ратнівського району	206
Наглюк Іванна, Варчук Юлія, Лисюк Тетяна Особливості якісних та кількісних показників крові в осіб із захворюванням серцево-судинної системи	208
Сидор Ірина, Бусленко Леся Фауна і біологія грунтових олігохет Сокальського району	210
Фінів О.В. Біоекологічна характеристика популяції виноградного слимака в межах с. Хоробрів Сокальського району Львівської області	212

Фіщук Оксана Порівняльна-морфологія квітки *Galanthus nivalis* та *Leucojum vernum (Amaryllidaceae)*	214
Шепелюк Марія, Андреєва Валентина Особливості експлуатації зелених насаджень на садово-паркових об'єктах в умовах міста Луцьк	216
СЕКЦІЯ 9. ІСТОРІЯ І ПОЛІТОЛОГІЯ	
Сарматський етіологічний міф і образ минулого **Артишук Ірина, Крамар Юрій**	218
Формування шляхти як привілейованого стану польського суспільства **Артишук Ірина, Крамар Юрій**	221
Розвиток медичних знань у Візантійській імперії **Байцим Оксана**	223
Радянсько-афганські відносини: військова допомога чи окупація? **Баран Катерина, Ткачук Анатолій**	225
Основні форми використання документів особового походження **Березовська Олена**	227
Організація екскурсійної роботи у закладах освіти: інноваційні методи викладання дисципліни **Білик Вікторія**	229
Розвиток е-демократії та е-урядування в Республіці Польща **Біляк Юлія, Качковська Леся**	231
Політологічний аналіз впровадження реформи децентралізації влади в Україні: правові та фінансові аспекти **Борис Орест, Пахолок Василь**	233
Екологічне законодавство США за президента Теодора Рузвельта **Бриль Олена, Хлібовська Ганна**	235
Функціональні обов'язки архіваріуса Волинського обласного бюро медико-соціальної експертизи: вимоги та реалізація **Врона Анна, Качковська Леся**	237
Поширення масонства на території України **Гайнацька Мирослава, Кінд-Войтюк Наталія**	239
Суцільна колективізація в Україні. **Головчак Анастасія, Кінд-Войтюк Наталія**	241
Виникнення університетів, їх організаційна структура, зміст і форми навчання **Гринюк Вікторія**	243
Екскурсійна діяльність Луцької гімназії № 4 імені Модеста Левицького в межах міста Луцька **Данилік Дмитро, Білик Вікторія**	246
Діяльність Гаазького трибуналу для судового переслідування осіб, що вчинили злочини проти людяності в колишній Югославії (1993 – 2017 роки) **Данилік Дмитро, Шваб Лариса**	248

Причини та витоки каудилізму в Латинській Америці **Данилік Дмитро, Ткачук Анатолій**	250
Театр Шекспіра **Демчук Аліна, Білик Вікторія**	253
Старарозавітні біблійні образи в обряді коронації європейських середньовічних монархів **Добровольський Георгій, Карліна Оксана**	255
Відродження Почаївської Лаври за часів архімандрита Якова Панчука **Дячук Роман**	257
Командування військової округи УПА «Турів» (1943–1945 рр.) **Зек Ангеліна**	259
Інформаційно-психологічна безпека особистості в умовах гібридної війни **Зінюк Дмитро, Качковська Леся**	261
Військова операція НАТО проти Армії визволення Косова та Сербських сил безпеки 24 березня – 11 червня 1999 року **Карабін Юлія, Шваб Лариса**	263
Особливості святкування Дня незалежності України у Луцьку 1991–1992 рр. **Карабін Юлія, Пахолок Василь**	265
Роль екскурсій у патріотичному вихованні учнівської молоді (на прикладі Луцького НВК № 9) **Карабін Юлія, Білик Вікторія.**	267
Діяльність товариства "Просвіта" у Волинському воєводстві у міжвоєнний період (1920 - 1939 **Кондратюк Віктор**	269
Битва при Мегіддо 1457 р. до н. е. **Кононець Данило, Білик Вікторія**	272
Відзначення Дня Незалежності України у 1991, 1992 роках на регіональному рівні: за матеріалами Волинської області **Копитко Ольга, Пахолок Василь**	274
Доля прибалтійських еліт міжвоєння у реаліях радянського завоювання **Копитко Ольга, Шваб Лариса**	276
Організація екскурсійної роботи в Луцькій ЗОШ І–ІІ ступенів № 11 – колегіумі **Копитко Ольга, Білик Вікторія**	278
Філіпп Меланхтон та його вклад в проведення європейської Реформації **Корнійчук Владислав, Карліна Оксана**	280
Вавилонська богиня Тіамат **Куденчук Дмитро, Білик Вікторія**	282

В. О. КУДЬ – легендарний декан факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки **Кузь Віталій**	284
Озброєння хрестоносця під час першого хрестового походу (1096 - 1099) **Кузь Віталій**	286
Лондонська пожежа 1666 року очима очевидця **Кулай Катерина, Білик Вікторія**	288
Бахчисарайський мир та його вплив на зміну геополітичної ситуації в Східній Європі **Кулик Мар'яна, Ткачук Анатолій**	290
Війна в Боснії та Герцеговині 1992 - 1995 років як наслідок смертоносного розпаду Югославії **Кулик Мар'яна, Шваб Лариса**	292
Інструменти впливу громадськості на органи місцевого самоврядування **Кулик Мар'яна, Пахолок Василь**	294
Організація міських екскурсій для учнів Дубенської гімназії № 2 **Кулик Мар'яна, Білик Вікторія**	296
Організація екскурсійної діяльності в ліцеї №1 м. Ковель **Лебедюк Вікторія, Білик Вікторія**	298
Константинополь і його церковна архітектура XII ст **Літвінов Владислав, Білик Вікторія**	300
Шлях А. Гітлера від єфрейтора Першої світової війни до канцлера Третього Райху **Літвінов Владислав, Кінд-Войтюк Наталія**	302
Бондаренко Геннадій Васильович – документознавець, краєзнавець, історик, голова Спілки краєзнавців Волині **Лупинко Надія, Кінд-Войтюк Наталія**	304
Екскурсійна робота у сільських школах (на прикладі Дулібівської ЗОШ І-ІІ ступенів) **Ляховський Віталій, Білик Вікторія**	306
«Польська операція» НКВС 1937 – 1938 років **Ляховський Віталій, Шваб Лариса**	308
Ретроспективне рейтингування як фактор конкурентоздатності політичного суб'єкта **Ляховський Віталій, Пахолок Василь**	310
Танцювальна чума 1518 року **Ляховський Віталій, Крамар Юрій**	312
Публічне покарання злочинця у середньовічному місті **Мазур Вікторія, Білик Вікторія**	314

Освітня діяльність громадських організацій в міжвоєнному Луцьку **Малеончук Галина**	316
Образ Карла Великого як ранньосередньовічного монарха у творі Ейнгарда **Мекіса Діана**	318
Паїсій Святогорець – духовний лідер грецького народу XX століття **Михалюк Іван**	320
Джон Байден та бачення України в його майбутній політиці **Назарук Владислав**	322
Селище Люблинець Ковельського району Волинської області: край, у якому народилась, росла і яким пишаюсь. **Панасюк Анна**	323
Основні напрямки екскурсійних подорожей учнів Мульчицького НВК І-ІІІ ступеня Володимирецького району Рівненської області **Петрук Віта, Білик Вікторія**	325
Бехістунський напис як джерело до вивчення історії Перської держави **Пилюк Павло, Білик Вікторія**	327
Феномен єретичного вчення стригольників **Подмокла Юлія Миколаївна, Ткачук Анатолій Петрович**	329
Закон Німецької імперії 1883 року про медичне страхування та його наслідки. **Прокоп'юк А.Ю., Хлібовська Г.М..**	331
Розвиток Яном Амосом Коменським ідейної спадщини общини чеських братів. **Прибиш Марія, Бортнікова Алла**	333
Сакральний простір середньовічної людини **Рибачок Тетяна, Карліна Оксана**	335
Зооморфна кераміка на Волині **Самчук Вікторія**	337
Особливості виборчої системи до місцевих рад 2020 року **Смаглюк Ріта**	339
Трансформація сучасної науки про документ **Смолярчук Юлія, Качковська Леся**	341
Системний підхід до дослідження технологій делегітимації президентської влади **Стрелков Владислав**	343
Західна Волинь у федералістській концепції Ю. Пілсудського **Суліма Наталія**	345
Відзначення Дня незалежності України у перші роки сучасного періоду державності: на прикладі м. Ківерці **Сущук Іванна, Пахолок Василь**	347
Конституційний процес у Чехословаччині в період першої республіки **Сущук Іванна, Шваб Лариса**	349

Житло європейських містян нового часу **Сьох Христина, Білик Вікторія**	351
Зарваницький санктуарій – осередок паломницьких практик віруючих **Титаренко Олександр, Кінд-Войтюк Наталія**	354
Спеціальне діловодство: проблеми та перспективи впровадження **Титюк Микола**	356
Розвиток природничих знань в добу середньовіччя **Ткачук Дарина**	358
Українське православя на шляху до подолання інституційної кризи Київської церкви напркінці XVI століття **Токарська Юлія**	360
Військова операція НАТО в Боснії і Герцеговині в 1995 році **Тригубець Дарина, Шваб Лариса**	362
Історичні передумови розвитку бікамералізму в Україні **Тригубець Дарина, Пахолок Василь**	364
Конституційний процес В Японії 70-80 РР. XIX ст. **Тригубець Дарина, Ткачук Анатолій**	366
Олександра Риндовська – жінка, яка все своє життя віддала дітям **Тригубець Дарина, Кінд-Войтюк Наталя**	368
Яким Ковалевський – засновник освітянської династії на Катеринославщині XIX-початку XX ст. **Тригубець Дарина, Кінд-Войтюк Наталія**	372
Місце та роль єврейської громади в економічному житті західноволинських міст у міжвоєнний період **Сергій Універсал**	374
Роль соціальних мереж та інтернет-ЗМІ у діяльності органів виконавчої влади **Федорук Леся**	376
«Літопис Тутмоса III» як джерело до вивчення історії Стародавнього Єгипту доби Нового царства **Чабановський Владислав, Білик Вікторія**	378
Формування та діяльність згромадження Римсько-католицької церкви у місті Луцьку **Чмух Аліна**	380
Державна політика захисту дитинства в Україні **Шворак Діана**	382
Культура харчування європейських міщан нового часу **Ярощук Катерина, Білик Вікторія**	384
Прояв фемінізму через призму життя Наталії Кобринської **Ярощук Катерина, Кінд-Войтюк Наталія**	386

Інформаційно-комунікаційні технології в українському законодавстві: актуальні питання впровадження **Яцюк Дарія**	388
СЕКЦІЯ 10. НАЦІОНАЛЬНА ТА КІБЕРНЕТИЧНА БЕЗПЕКА	
Назарук Владислав Ігорович Проблематика контролю перетину осіб, транспорту та товарів через пункти пропуску в зоні ООС та її вирішення	391
Назарук Владислав Ігорович Корупція як загрозливий чинник для розвитку системи державного управління та стабільності національної безпеки	393
Назарук Владислав Ігорович Модернізація державного кордону як стратегічний чинник національної безпеки України	395
СЕКЦІЯ 11. ФІЛОЛОГІЯ	
Антипюк Ольга Засоби сугестивного впливу на адресата на основі аналізу політичної відеореклами Президента України Володимира Зеленського	397
Антипюк Ольга Аналіз передвиборчих рекламних роликів Дональда Трампа «GREAT AGAIN» та «Corruption»	399
Antypiuk Olha The phenomenon of synonymy in the Ukrainian terminology for science and technology	401
Грицевич Юрій Фольклорні записи з Холмщини як діалектографічний матеріал у сучасному польському мовознавстві	403
Зінченко Ганна Old English Impersonal Constructions	405
Змієвська Анна Переклад науково-технічних матеріалів у галузі двигунів та енергетичних установок та створення електронного словника	407
Ковальчук Надія Біографічний метод дослідження творчості Ольги Кобилянської	409
Корнійчук Юлія Особливості мовлення в комунікативній моделі «лікар-пацієнт» в умовах пандемії COVID-19	411
Любченко Олександра Особливості застосування граматичних трансформацій при письмовому перекладі науково-технічної документації	413
Мислива-Бунько Іванна Творчі вправи з української мови – один зі способів формування комунікативної компетентності учнів 6-х класів	415

Пургіна Світлана, Шевцова Марина Фреймовий підхід до вивчення авіаційної термінології	418
Черепанин Христина Інформація, представлена в базах даних «Whois»	420
СЕКЦІЯ 12. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ	
Базилевич Наталія, Тонконог Олександр Організаційно-методичні аспекти застосування засобів легкої атлетики в процесі загальної фізичної підготовки студентів-боксерів	422
СЕКЦІЯ 13. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО	
Лупинко Надія Роль Державного архіву Волинської області в системі архівних фондів України	424
Москвич Ольга Медіатизація театру в умовах пандемії: культурологічний аспект	426
Пословська Аліна Використання соціальної мережі Facebook у діяльності бібліотек	428
Юноша Марія Історія фотопортрету	430
СЕКЦІЯ 15. ЖУРНАЛІСТИКА, ВИДАВНИЧА СПРАВА І РЕДАГУВАННЯ	
Артюх Анна Кулінарні блоги в системі соціальних медіа	432
Васюк Юлія Рекламні журнали в системі друкованих ЗМІ	434
Васяк Ліна Українська література Facebook	436
Годебська Марія Психологічний портрет цільової аудиторії видання «Конкурент»	438
Кобернюк Катерина Особливості змістово-тематичного наповнення журналу «Джміль»	441
Козир Володимир Проблеми розвитку української журналістики	443
Лукашук Олена Аналіз азербайджанських інтернет-ЗМІ	445
Михайлова Дарія Методи реклами в соціальній мережі Instagram	447
Нахамець Єлизавета Аналіз військового видання США «Stars and stripes»	449
Подзізей Анастасія Розвиток художнього репортажу в Україні	451
Росковінська Юліана Соціальні мережі як інструмент просування бренду видавництва в інтернет-просторі	454

Слободян Вікторія Типологія сучасної мотиваційної літератури	455
Шульська Наталія, Римар Наталія Ознаки клікабельності заголовків у журналістських текстах	457
СЕКЦІЯ 16 ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ	
Лях Марина, Мельничук Вікторія Деякі аспекти реабілітаційної програми для жінок у первинній профілактиці захворювань молочних залоз	459
Пашківська Ірина Застосування фізичної терапії у хворих на гіпертонічну хворобу в період пандемії COVID-19	461
Сахарук Любомир Особливості роботи фізичного терапевта з пацієнтами на рекурентний депресивний розлад	463
Хлібовська Олена Телемедицина в умовах пандемії в практичній діяльності фізичного терапевта	465
СЕКЦІЯ 17. ГЕОГРАФІЯ, ТУРИЗМ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ	
Гарасимяк Лідія, Потапова Алла Актуальність бібліотек як центрів духовного розвитку	467
Голуб Геннадій, Гурний Дмитро Сучасний стан та перспективи розвитку лісової промисловості України	469
Голуб Геннадій, Гурний Дмитро Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України	471
Голуб Геннадій, Дацюк Вікторія Сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків Рівненської області	473
Голуб Геннадій, Дацюк Вікторія, Поторась Олег Розвиток атомної електроенергетики України	475
Громко Лілія Особливості управління персоналом у сфері туризму та готельно-ресторанному господарстві	477
Давидюк Віталій, Бущук Сергій Невідомі бобові культури	479
Давидюк Віталій, Степанюк Ірина Сучасний стан та особливості використання мінерально-сировинних ресурсів Сереховичівської ОТГ	481
Дацька Софія, Потапова Алла Місто Вараш як об'єкт географії культури	483
Єрко Ірина, Гринасюк Анастасія Організація викладання дисципліни «Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства»	485

Комбарова Іванна, Степанюк Ірина Гідроекологічний стан поверхневих вод Шацьких озер	487
Комбарова Іванна, Степанюк Ірина Позитивні зміни зовнішньоекономічних зв'язків Волинської області	488
Комбарова Іванна, Степанюк Ірина Тенденції вирощування соняшника в Запорізькій області	490
Лівик Мар'яна, Потапова Алла Село Бужани як об'єкт географії культури	492
Ляховський Дмитро, Потапова Алла Село Туричани, як об'єкт географії культури	494
Мельнійчук Михайло, Поторась Олег, Дацюк Вікторія Мінерально-сировинні ресурси Рівненської області	496
Мілінчук Вікторія, Потапова Алла Історія мого села	498
Нікітюк Катерина, Потапова Алла Сакральні місця Луцька	500
Оласюк Ірина Водокористування в долині річки Прип'ять	502
Погребський Тарас, Ващук Катерина Природний та механічний рух населення в Україні	504
Погребський Тарас, Ващук Катерина Сучасні риси статево-вікової структури населення України	506
Погребський Тарас, Винарська Марія, Глушко Світлана Суспільно-географічна характеристика промисловості Волинської області	508
Погребський Тарас, Герман Віра Сучасна демографічна ситуація у Рівненській області	510
Погребський Тарас, Крисюк Олена Сучасний стан та перспективи розвитку вторинної переробки відходів на території України	512
Погребський Тарас, Кушнірук Вікторія, Поторась Олег Вплив карантинних обмежень на туристичну галузь України	514
Погребський Тарас, Левошук Олександр, Глушко Світлана Проблеми та перспективи розвитку екстремального туризму в Україні	516
Погребський Тарас, Магдюк Іванна Чинники, що впливають на розвиток промисловості в сучасних умовах стрімкого розвитку технологій	518
Погребський Тарас, Мисько Каріна, Мельничук Ірина Сучасна демографічна ситуація у Волинській області	520
Погребський Тарас, Пугач Анастасія Роль альтернативної енергетики в сучасному світі	522
Погребський Тарас, Ришко Леся, Мельник Олександр Місце хімічного комплексу в економіці України	524

Погребський Тарас, Хоміч Наталія Суспільно-географічна характеристика автомобільного транспорту Волинської області як найбільш перспективної галузі	525
Потапова Алла, Гурний Дмитро Сучасний стан суднобудівної галузі України	527
Потапова Алла, Лойчик Аліна Сучасні особливості демографічної ситуації Рівненської області	529
Поторась Олег, Кушнірук Вікторія, Мельнійчук Михайло Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на транспорт України	531
Ступницька Марія, Потапова Алла Поширення конфесій на території України	533
Чабанчук Валентина, Магдюк Іванна Аналіз основних чинників формування природного водотоку (на прикладі річки Горинь)	535
Чабанчук Валентина, Семенюк Каріна Моніторинг річки Стир в межах Волинської області	537
Шевчук Ілона, Потапова Алла Сакральні пам'ятки села Кисилин	539
Шубка Ольга, Мельнійчук Михайло Фізико-географічні передумови формування рекреаційного потенціалу Волинської височини	541
Янишен Діана, Тарасюк Ніна Проблеми та перспективи розвитку туризму Костопільщини	544
СЕКЦІЯ 18. ПСИХОЛОГІЯ ТА СОЦІОЛОГІЯ	
Боць Лілія, Любчук Валентина Особливості інтернет-залежності молоді: соціально-психологічний аспект	546
Грачук Вадим Довіра до організації крізь призму організаційного стресу працівників митної служби	548
Карпенко Марія Особливість соціалізації дітей старшого дошкільного віку з синдромом Дауна	550
Коструба Наталія Когнітивний стиль і релігійне мислення	551
Крижановська Зореслава Психічне здоров'я людини як життєвонеобхідний ресурс: в науковому психологічному вимірі	553
Ляшко Лілія, Коструба Наталія Часова перспектива особистості у період карантину: вікові особливості	555

Назарук Владислав Проблема реаблітації ветеранів ато/оос в теперішній час	557
Пилипчук Ольга, Крижановська Зореслава Психологічні характеристики психічного здоров'я студентів як ознаки їх ресурсності	559
Сасовська Ольга Психологічні особливості впливу інтернет-адикції на особистість підлітка	561
Яцюк Анастасія, Коструба Наталія Роль релігійності особистості у подоланні емоційних наслідків COVID-19	563

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Басараб В.В. – студентка 5 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки
Павлова О.М. - д.е.н., професор, завідувач кафедри аналітичної економікита природокористування ВНУ імені Лесі Українки

В результаті розвитку сучасного світу земельні ресурси відрізняють за характером пізнання та експлуатації. Саме земельні ресурси сьогодні залишаються важливою частиною навколишнього середовища, виступають важливим чинником під час виробництва, оскільки є засобом виробництва і, зазвичай, основою для досягнення потреб людини. Дані ресурси є невід'ємною частиною існування тваринного, рослинного і людського світу, а також є основним елементом для існування атмосфери та гідросфери.

Вирішальним компонентом ресурсної бази землеробства є земельні ресурси, адже вони є засобом виробництва і визначальну роль справляють саме в сільському господарстві [3].

Якість земель та особливості їх використання, а також їх родючість є ефективністю аграрного виробництва і мають вагомий вплив в формуванні продовольчої та національної безпеки держави.

Ефективність використання земель є економічним результатом від використання сільськогосподарських земель, який характеризується відношенням отриманого ефекту до площі з урахуванням якості та віддаленості земельної ділянки [2].

Багато вітчизняних вчених мають переконання ,що земельні ресурси є «процес використання людиною (суспільством) інтегрального потенціалу території, який включає всі ресурси на відповідній ділянці геопростору, є складовою частиною суспільно-територіального комплексу регіонального рівня й веде до ускладнення його структури, що знаходить своє проявлення в процесі регулювання земельних відносин» [4].

Коли ми досліджуємо питання землекористування, як елемент екосистеми, варто взяти до уваги, що екосистема формується з живих організмів та є природним середовищем, де ці організми прямо пов'язані з неживими за допомогою обміну речовин та енергії.

Земельний фонд України складається із земель для різноманітного функціонального використання. Станом на 1 січня 2018 р. її земельний фонд складає 60 354,8 тис. га, або майже 6% території Європи, з яких 42,78 млн. га складають землі для розвитку сільського господарства. Зокрема, сільськогосподарські угіддя становлять близько 19% загальноєвропейських, у т. ч. рілля – майже 27%. Показник площі в Україні сільськогосподарських угідь у розрахунку на душу населення є найвищим серед європейських країн

– 0,9 га, в т.ч. 0,7 га ріллі. Площа чорноземів в Україні становить, за різними оцінками, від 15,6 до 17,4 млн. га, або близько 8% світових запасів. Значна частка земельної площі – 70,9%, або 42 776,9 тис. га –складають землі сільськогосподарського призначення, у структурі яких сільськогосподарських угідь – 68,9%, з них на ріллю припадає 53,8%; 9,1% складають пасовища; 4,0% – сіножаті; 1,5% – багаторічні насадження; 0,5% – перелоги. За розораністю Україна займає перше місце у світі й становить приблизно 78,2% [5].

Також важливо відмітити, що при використанні земель потрібно думати не лише про те, як отримати прибуток, а й про раціональність використання земель, а саме про збільшення їх родючості після використання. Для досягнення раціональності використання земель необхідно дотримуватись певних правил, як на державному рівні, так і на рівні певного сільськогосподарського підприємства шляхом створення державою механізмів контролю та підтримки в сфері земельних ресурсів, що є основними елементами вдосконалення заходів державного управління [1].

В Україні є сприятливі умови для того, щоб стати провідною аграрною державою з великим експортним потенціалом сільськогосподарської продукції. З огляду на це, необхідно вирішити низку проблем, таких як:

- постійний моніторинг ґрунтів та агрохімічна паспортизація земель;
- наукове обґрунтування заходів щодо охорони ґрунтів;
- забезпечення участі громадськості у прийнятті рішень щодо галузі охорони ґрунтів і відповідальності за шкоду, спричинену ґрунтам.

Сучасне землекористування є складовою частиною єдиного природного комплексу і розглядається як основа життєдіяльності людей.

1. Екологічні проблеми сучасного землекористування [Елек- тронний ресурс]. – Режим доступу: http://geoknigi.com/book view.php?id=1127.

2. Лазеба Є. С. Підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в У країні / Є. С. Лазеба. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3062

3. Паньків З. Екологічні проблеми землекористування в Україні [Електронний ресурс].

4. Стрішенець О. М. Екологічна безпека управління біоенергетичних підприємств України в контексті залучення німецького досвіду. / *Теорія та практика менеджменту безпеки:* матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Луцьк, 18 травня 2017 р.), м.Луцьк.2017.С. 7-13

5.Структура земельного фонду України та динаміка його змін (за станом на 23.03.2015). [Електронний ресурс] // Державна служба України з питань геодезії, картографії і када- стру. Режим доступу: http://land.gov.ua /struktura-zemelnoho-fondu-ukrainy-ta-dynamika-ioho-zmin/

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТАЛЬНОГО КАПІТАЛУ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Боричевська І. Г., студентка
Науковий керівник: Стащук О. В., д.е.н., професор
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

Сьогодні підприємства в Україні змушені функціонувати в умовах дуже складної економічної ситуації. Окрім того, швидкий розвиток сучасних технологій ускладнює існування суб'єктів господарювання без нарощення інтелектуального капіталу. В той час, як менеджменту окремих підприємств вдається ефективно вибудувати всі процеси діяльності, інші - зазнають значних втрат, або перебувають на межі банкрутства. Тому, з метою мінімізації таких негативних наслідків, існує необхідність побудови чіткої концепції економічної безпеки підприємства та визначення ролі інтелектуального капіталу, як її невід'ємної складової в сучасних умовах.

Сутність інтелектуального капітал широко досліджується в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед таких можемо виділити праці Грішнової А., Назарової Г., Фоміної Є., Ситника Й., Левченко Ю., Єременко А., Чіхак М. та багатьох інших. Водночас з тим, поняття інтелектуальної безпеки підприємства, як важливого структурного елемента економічної безпеки в цілому, є малодослідженим в наукових колах, вітчизняних зокрема.

Сутність економічної безпеки підприємства є комплексним поняттям та включає в себе такі основні елементи, як: фінансова, екологічна, інформаційна, політико-правова, інтелектуальна безпека [5]. Метою забезпечення економічної безпеки на будь-якому підприємстві є комплексна та збалансована протидія потенційним та реальним загрозам, витіснення або мінімізація яких гарантує суб'єкту господарювання стабільне функціонування в нестабільних умовах зовнішнього та внутрішнього середовища [3].

Інноваційна складова в період посилення євроінтеграційних процесів стає невід'ємною умовою успішного функціонування для вітчизняних підприємств. Зростання рівня ризику фінансово-господарської діяльності підприємства актуалізує проблематику їх інтелектуальної безпеки, як складової економічної безпеки.

Інтелектуальна безпека має на меті захист інтересів підприємства у сфері інтелектуального капіталу, його складових, розвиток інтелектуального потенціалу, а сам механізм управління інтелектуальною безпекою підприємства є частиною загального механізму управління економічною безпекою підприємства [4].

Сьогодні не існує єдино сформованого підходу у наукових колах до визначення поняття інтелектуального капіталу. Ґрунтуючись на найбільш поширених, можемо визначити інтелектуальний капітал як поєднання знань, досвіду, вмінь працівників, відносин зі споживачами та партнерами, ділової репутації та інших елементів, за допомогою яких створюються продукти

інтелектуальної власності, виникає можливість генерування додаткового доходу та забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку [1].

Найважливішою складовою інтелектуального капіталу виступає людський капітал, який прямо пов'язаний із працівником та його характеристиками (професійні знання, природні здібності, контакти з фахівцями). Окрім того, сюди також належить організаційний (технологія, патент, ліцензія) та ринковий капітал (бренд, репутація постачальники)[2] .

Таким чином, можемо зробити висновок, що економічна безпека підприємства є складним та багатокомпонентним поняттям, в якому інтелектуальна безпека є невід'ємною складовою. З переходом на новий етап розвитку економіки, значення інтелектуального капіталу підприємства зростає та виникає необхідність створення ефективних механізмів управління таким капіталом, які стануть невід'ємними елементами процесу управління економічною безпекою в цілому, а також забезпечать інноваційний розвиток не лише окремих підприємств, а й усієї економіки.

1. Єременко А. В. Інтелектуальний капітал як основна домінанта нематеріальних активів. Зб. наук. праць. 2013. № 7. С. 60-64.

2. Левченко Ю. Г. Інтелектуальний капітал та його роль у господарській діяльності підприємства. Бізнес та інтелектуальний капітал. 2014. № 1. С. 92-97.

3. Стащук О. В. Зовнішні та внутрішні загрози фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Збірник наукових праць: другі наукові читання пам'яті С.І. Юрія. 28 лист. 2016 р. Тернопіль. ТНЕУ. 2016. С. 131-135.

4. Чирва Ю. Є. Методичні засади механізму управління економічною безпекою підприємства. «Молодий вчений», 2016 р. № 6 (33). С. 150–153.

5. Stashchuk O., Vitrenko A., Kuzmenko O., Koptieva H., Tarasova O., Dovgan L. Comprehensive system of financial and economic security of the enterprise. International Journal of Management. Vol. 11, Issue 5, May 2020, pp. 330 – 340

МОДЕЛЮВАННЯ ГЕТЕРОСКЕДАСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Єфімчук Софія
Бегун Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки м. Луцьк

Термін гетероскедастичність був запропонований російським статистиком А. А. Чупровим. Відомо, що звичайний випадок гетероскедастичності – це зростаюча дисперсія σ_e^2. Таке твердження було доведено у прикладних дослідженнях.

Гетероскедастичні процеси – це процеси із дисперсією, яка змінюється в часі – поширений клас фінансово-економічних процесів, найчастіше у нестійкій перехідній економіці. Ці процеси належать до класу слабо

нестаціонарних, через що опис їх динаміки має певні особливості у порівнянні зі стаціонарними. Частково питання побудови моделей нестаціонарних процесів вже розглянуто у деяких роботах, тому моделювання гетероскедастичних процесів потребує докладного розгляду.

Для того, щоб змоделювати гетероскедастичні процеси, необхідно здійснити перевірку на наявність гетероскедастичності. Єдиного правила визначення гетероскедастичності не існує, тому її наявність перевіряють за допомогою тестів: Глейзера, рангової кореляції Спірмена, Голфельда–Квондта, Уайта та ін.. [1].

Зазвичай, для перевірки наявності гетероскедастичночті використовують спрощений тест на гетероскедастичність. Цей тест включає наступні кроки:

1) оцінка авторегресії y(k) = α_0 + α_0y(k-1) + ε(k) або вищого порядку (другого або третього);

2) побудова ряду $\{\varepsilon^2(k)\}$, за допомогою залишків від оцінювання попередньої моделі;

3) оцінка регресії ε^2(k) = α_0 + α_1 [0,4ε (k-1) + 0,3ε (k-2) + 0,2ε (k-3) + 0,1ε (k-4)];

4) висновок про наявність гетероскедастичності, тобто якщо коефіцієнт α_1 відмінний від нуля (є значимим), то отримана модель для ε^2(k) описує гетероскедастичний процес [2].

Гетероскедастичність показує, що дисперсія процесу може зменшуватися або збільшуватися в часі, чи є більш складною функцією часу. Інколи припускають, що гетероскедастичність має таку форму: $\sigma^2_{\varepsilon(k)}$ = k^{2}x^2.

Узагальнена авторегресійна модель гетероскедастичного процесу (УАРУГ) складається з двох компонент (p,q) – авторегресії і ковзного середнього відносно дисперсії гетероскедастичного процесу. Якщо p=0, q=1, то отримаємо процес першого порядку.

Для того, щоб змоделювати гетероскедастичний процес, необхідно виконати такі дії:

1. За необхідності здійснюємо попердню обробку експерементальних даних і перевіряємо на наявність гетероскедастичності. Якщо тренд пристуній у процесі, то перед моделюванням процесу його потрібно видалити.

2. Застосовуючи автокореляційну функцію (АКФ) і часткову автокореляційну функцію (ЧАКФ) для експериментальних даних, будуємо модель АР (p) або АРКС(q, p) для процесу {y(k)} і обчислюємо ряд з квадратів залишків $\{\hat{\varepsilon}^2(k)\}$, де $\hat{\varepsilon}^2$(k) = e(k).

3. Обчислюємо і будуємо графік вибіркової АКФ для квадратів залишків за формулою:

$$\rho(s) = \frac{\sum_{k=s+1}^{N} [\hat{\varepsilon}^2(k) - \hat{\sigma}_{\varepsilon}^2][\hat{\varepsilon}^2(k-s) - \hat{\sigma}_{\varepsilon}^2]}{\sum_{k=1}^{N} [\hat{\varepsilon}^2(k) - \hat{\sigma}_{\varepsilon}^2]} \qquad (1)$$

За умови існування відмінного від нуля значення $\rho(s)$, можна стверджувати, що існує процес УАРУГ.

4. Будуємо модель УАРУГ або іншу модифікацію

$$h(k) = a_0 + \sum_{i=1}^{q} \alpha_i \varepsilon^2 (k-i) + \sum_{i=1}^{q} \beta_i h(k-i), \quad (2)$$

використовуючи ряд значень $\hat{\varepsilon}^2(k)$. Якщо у побудованій моделі хоча б один із коефіцієнтів α_i, $i \in 1,\ldots,q$ є значимим, то процес є гетероскедастичним. Оскільки модель (2) описує залишки моделі з деяким наближенням, то в загальному випадку, варто продовжити процес уточнення моделей, які описують процес в цілому. Можна уточнити як початкову модель АР (p) чи АРКС (p, q).

5. Для того, щоб отримати дійсні значення залишків, описаних цією моделлю, тобто згенерувати ряд $\{\hat{\varepsilon}_1(k)\}$, використовуючи модель (2). Згенерувати ще один ряд $\{y_1(k)\}$, де $y_1(k) = y(k) - \hat{\varepsilon}_1(k)$. Таким чином побудуємо уточнену модель процесу типу АР (p) чи АРКС (p, q). Процес уточення моделей може бути продовжений, якщо це необхідно [3].

Отже, для того, щоб побудувати модель гетероскедастичного процесу, необхідно визначити наявність гетероскедастичності, а далі, застосовуючи дії описані вище, змоделювати сам процес. За допомогою розробленої моделі ми маємо змогу прогнозувати гетероскедастичні процеси.

1. Begun S., Sliepchenko K. Applying econometric modelling of time series for analysis and making product cost forecasts (by the example of NE «LRP «MOTOR») *Економічний часопис Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки* : 2016. № 1(5). С. 121–127.

2. Демківський О.Б. Побудова та використання моделей гетероскедастичних процесів для моделювання і прогнозування фінансових ризиків. *Систем. дослідж. та інформ. технології*. 2003. № 4. С. 133-140.

3. Бідюк П.І. Моделювання і прогнозування гетероскедастичних процесів. *Систем. дослідж. та інформ. технології*. 2004. № 1. С. 115-134.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ

Комариця Лілія
Бегун Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки м. Луцьк

Комплексний аналіз і прогнозування не може обійтися без економетричних моделей. Стрімка комп'ютеризація та розвиток технічного і програмного забезпечення відіграють важливу роль у популяризації використання економетричних методів та моделей у аналізі та прогнозуванні діяльності підприємств та різних компаній у процесі їхнього розвитку.

Економіко-математичні моделі різняться за способами функціонування, а також принципами та цілями побудови. Найбільш поширеними є структурні й функціональні моделі.

Якщо розглядати структурні, то вони описують складові частини та

внутрішні параметри, а також технічну і економічну організацію досліджуваного суб'єкта. Прикладами структурних моделей можуть бути оптимізаційні моделі, моделі міжгалузевого балансу і моделі управління запасами.

Функціональні моделі відображають поведінку досліджуваного суб'єкта внаслідок встановленої залежності між вхідними та вихідними параметрами, не потребуючи додаткового опису його внутрішньої структури. Функціональними є економетричні моделі, побудовані на системах регресійних тотожностей та рівнянь, що відповідають за визначення певного показника. В одних рівняннях ці показники виконують роль змінних, а у інших є аргументом, який має вплив на інші змінні [1].

Вірогідність розрахунків знижуватиметься при односторонньому використанні або ж протиставленні структурних та функціональних методів моделювання, оскільки вони є взаємодоповнюючими. Так, наприклад, побудувавши функціональну модель, можна визначити реакцію системи на зміну зовнішніх умов, а з допомогою структурної можна дослідити внутрішню структуру суб'єкта [3].

Об'єднання різних оптимізаційних, балансових та економетричних моделей в одну систему дозволять більш комплексно відображати зв'язки та тренди розвитку системи ринкової економіки. Потребу впровадження та використання цих моделей можна обґрунтувати такими причинами [4]:

1. Застосування науково аргументованих економетричних моделей в комплексі дає змогу розробляти змістовний аналіз та прогнозування розвитку економічних процесів. Можна змоделювати безліч різних варіантів моделей і таким чином можна знайти наслідки будь-якого варіанту розвитку, а також забезпечити узгодженість показників, які досліджуються.

2. Процеси регуляції та контролю виробництва, споживання, обміну й розподілу на рівні економіки супроводжуються рядом управлінських рішень, наслідки яких можуть описуватися лише в якості стохастичних процесів. Методи економетричного аналізу існують якраз для моделювання та прогнозування таких процесів.

3. Якщо говорити про інструменти контролю пропорцій економічного розвитку, то економетричні моделі є досить ефективні. Вони комплексно відображають сукупність структурних та динамічних змін, тому надають хорошу можливість перевірити, чи дотримані пропорції найголовніших показників у визначеному періоді. Звідси виходить інформація, яка необхідна для розробки ефективних заходів політики та прийняття важливих рішень.

При моделюванні зв'язків між економічними показниками на різних стадіях відтворення використовуються такі функції як [2]:

– виробничі, які відображають залежність випуску продукції від виробничих ресурсів, наприклад, робочої сили, основних фондів, природних ресурсів чи трендів науково-технічного прогресу;

– інвестиційні, що описують залежність об'єму капіталовкладень від

виробленого національного доходу, випуску продукції, потреби в основних фондах, амортизаційних відрахуваннях тощо;

– попиту та пропозиції - показують залежність попиту від величини доходів населення, а споживання від рівня цін, обсягів виробництва, імпорту;

– зайнятості – відображають обсяг трудових ресурсів від розміру населення у працездатному віці та інших демографічних показників;

– міжрегіонального обміну – описують залежність експорту та імпорту від показників регіонального виробництва, споживання, індексів цін та ін.

Описані функції та їхні види входять майже до всіх комплексних економетричних моделей. Проте структура цих функцій не є до кінця уніфікованою, через це відсутні чіткі методики та їх модифікації для включення в економетричну систему. Тому при побудові моделей прогнозування виникає потреба попереднього змістовного аналізу взаємозв'язків вхідних показників.

Отже, зважаючи на труднощі при процесі моделювання, варто зазначити, що економетричні моделі є мало не єдиним варіантом якісного прогнозування та проведення імітаційних розрахунків.

1. Актуальні статистичні дослідження соціально-економічних явищ і процесів: наук. колект. монографія / Хохлова О.А., Борисов В.В., Бабич С.Г. - Орел: Науковий огляд, 2015. С. 144.

2. Begun S. Levchuk A. Concept of econometrics and main stages of econometric analysis. *Глобальні та національні проблеми економіки.* Миколаїв. 2017. № 17. С. 909–913.

3. Економетрія. Частина 1: навчальний посібник/ Азарова А. О., Сачанюк-Кавецька Н. В., Роїк О. М., Міронова Ю. В. Вінниця: ВНТУ, 2011. С. 97.

4. Ельдяєва, Н. А. Економетричні методи макроекономічного аналізу: проблеми побудови моделей прогнозування. *Вісник Астраханського державного технічного університету*. 2006. №4. С. 225-230.

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кондратюк Владислав
Бегун Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки м. Луцьк

Для сучасного етапу розвитку економіки України важливою є зростання ролі якісного та своєчасного аналізу підприємницької діяльності, яка залежить від достовірного передбачення перспектив свого розвитку у майбутньому. Для такого аналізу використовують економетричні методи та моделі. Економетричні моделі – це сукупність функцій, які встановлюють взаємозв'язок між економічними показниками та надають кількісну характеристику економічним явищам [3]. Їх застосування використовується

для підвищення продуктивності праці, використання виробничих потужностей, зниження собівартості продукції на підприємстві.

Дослідженням проблеми прогнозування за допомогою економетричних методів та моделей займалися такі економісти, як Я. Тінберген, Р. Фріш, Р. Клейн. Глибше сферу прогнозування діяльності підприємств розкривали у своїх публікаціях, як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, наприклад: М. Портер, І. Ансофф, Д. Ділон, М Кизим, В. Гаєць. Проте і на сьогоднішній день дослідження даної проблеми є необхідністю для отримання прибутку підприємства.

Метою статті є теоретичне обгрунтування принципів побудови економетричних моделей, визначення етапів побудови та їх особливостей а також розгляд функцій і їх використання у прогнозуванні.

Економетричні моделі – системи регресійних рівнянь, які враховують імовірність економетричних процесів, що використовуються для визначення досліджуваних показників. Одні й ті самі показники у різних рівняннях, можуть виступати в якості змінних, так і в якості аргументу. Також ці рівняння містять випадкові змінні, параметри яких встановлюються статистично на основі часових рядів [2].

Економетричні методи поділяються на такі групи:

- оцінка параметрів узагальненої економетричної моделі - порушення деяких передумов використання методу найменших квадратів;
- оцінка параметрів класичної моделі за допомогою методу найменших квадратів;
- оцінка параметрів економетричної моделі, яка побудована на основі системи структурних рівнянь;
- оцінка параметрів динамічної економетричної моделі, її верифікація.

Наукова література розкриває шість основних етапів економіко-математичного моделювання [3]:

1) Постановка економічної проблеми. На цьому етапі формулюються сутність проблеми (мета дослідження) та питання, на які необхідно отримати відповідь.

2) Проведення аналізу сутності досліджуваного об’єкта, формування інформації, яка відома до початку проведення моделювання. Проблемою моделювання є наявність та реальне одержання якісної інформації, яка буде визначати тип математичної моделі та можливість її використання у дослідженнях.

3) Здійснення моделювання, тобто вибирається загальний вигляд моделі.

4) Збір необхідної статистичної інформації.

5) Здійснення математико-статистичного аналізу і оцінки параметрів моделі.

6) Верифікація моделі – здійснення перевірки адекватності моделі.

Побудова та верифікація виробничих функцій є одним з найкращих підходів, який застосовують для отримання максимального прибутку на

основі визначення найкращого комбінування виробничих ресурсів підприємства.

Виробнича функція – охоплює моделювання залежностей між факторами виробництва, що використовується деякою господарською одиницею та результатом виробництва (прибуток, обсяг продукції) [1].

Найвідоміша виробнича функція – це функція Кобба-Дугласа (CDPF). Вона має вигляд:

$$Y = AK^{\alpha} * L^{1-\alpha}, \text{ де}$$

A – const, α – параметр, Y, K, L – індекси обсягу виробництва, витрат праці.

Цю функцію використовують для побудови прогнозів та визначення найкращого сполучення ресурсів.

Отже, проведення моделювання діяльності за допомогою економетричних моделей підприємств дає можливість здійснювати прогнозування результатів діяльності за багатьма збалансованими показниками, аналізувати виробничу діяльність, оцінювати ефективність використання ресурсів підприємства.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері полягають у можливості економетричного моделювання регіональних виробничих процесів.

1. Бегун С. І. Економетричне моделювання динаміки собівартості продукції. Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія практика: матеріали XXI Міжн.наук.-практ.конф.(25-26 травня 2016 р.) / відп.ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. С. 204-206.

2. Економетрія : [навч. посіб.] / [А.О. Азарова та ін.]; Вінниц. Нац. Техн. університет. – Вінниця : ВНТУ, 2011. Ч. 1. 2011. 98 с.

3. Лещинський О. Л. Економетрія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Л. Лещинський, В. В. Рязанцева, О. О. Юнькова. К.: МАУП, 2003. 208 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Круглов Віталій Вікторович
Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків

Питання стійкого розвитку держави передбачає функціонування значної кількості інфраструктури, що дозволяє виконувати завдання у сфері транспорту, безпеки, житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, енергетики та зв'язку. Рівень розвитку інфраструктури забезпечує темпи модернізації економічного та соціального життя держави. Багато країн, що розвиваються, відчувають нестачу базової інфраструктури (шляхи, системи водопостачання та водовідведення, енергетичні комунікації). Відсутність

інфраструктури та її невідповідність належному рівню призводить до обмежень у функціонуванні суб'єктів господарювання, перешкоджає якісному наданню медичних та освітніх послуг, заважає досягненню соціально-економічних і політичних цілей [1]. Сучасні виклики, пов'язані з розвитком технологій, трендом глобалізації, зростання потреб населення щодо отримання якісних та різноманітних послуг, екологічні вимоги, передбачають підвищені умови до проектування, будівництва та експлуатації інфраструктурних об'єктів, що повинно містити ключові параметри: стійкість, безпеку та інноваційність.

Під критичною інфраструктурою розуміють відповідні стратегічно важливі для держави об'єкти, проблематика в роботі яких може зашкодити необхідній реалізації національних інтересів. Критична інфраструктура відіграє важливу роль у захисті від стихійних лих, кліматичних змін, енергетичних та фінансових криз, терористичних актів та підтримці стабільності територій. Незважаючи на можливість залучати у проєкти інфраструктури кошти державного та місцевих бюджетів, коштів іноземних інституцій, фінансових органів, важливим обмеженням у забезпеченні критичної інфраструктури для територіальних утворень є недостатній об'єм фінансових ресурсів. Зазначену проблематику достатньо успішно пропонується вирішувати за рахунок використання державно-приватного партнерства (ДПП) Процеси відновлення інфраструктури, яка перебуває в неналежному стані, створює можливості для співпраці між приватним та державним секторами шляхом використання механізмів закупівель та укладання угод на основі державно-приватного партнерства [2].

Світовий економічний форум оцінює глобальний дефіцит інфраструктури у 5 трлн дол на рік [2]. Окремі розрахунки визначають, що, відповідно до прогнозів, буде залучено до інфраструктури в період 2007–2040 рр. майже 79 трлн дол. США інвестицій, а потреби в інвестиційних ресурсах за вказаний проміжок часу знаходяться на рівні 94 трлн дол. США (рис. 1). Майже три чверті глобального дефіциту інфраструктури в розмірі 14,9 трлн дол. між двома сценаріями розвитку припадає на транспортний та електроенергетичний сектори. Моделювання показує, що, відповідно до нинішнього сценарію тенденцій світу, необхідно буде продовжувати виділяти частку ВВП на інфраструктурні витрати на минулому рівні, або 3,0 %. Для задоволення потреб в інфраструктурі, виявлених у більш амбітному сценарії інвестицій, частка ВВП, що повинна спрямовуватися на інвестиції в інфраструктуру, повинна збільшитися до 3,5 % [3].

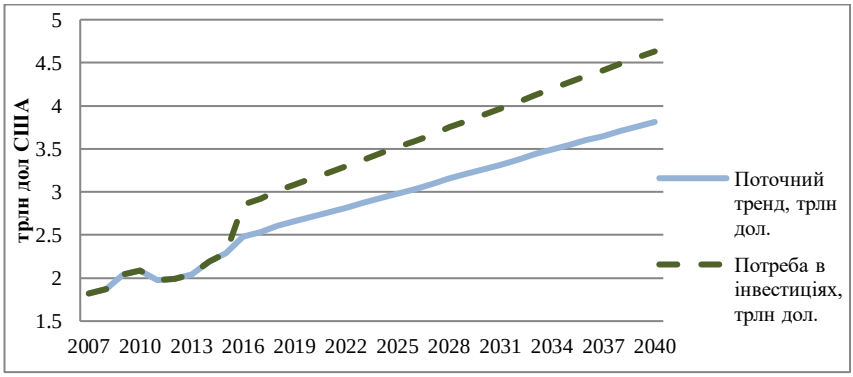

Рис. 1. Оцінка інвестицій на період 2007–2040 рр. [3, с. 24].

Таким чином, потреби щодо інвестиційних ресурсів, що спрямовуються у сферу розбудови критичної інфраструктури, досить значні та не можуть бути забезпечені лише за рахунок державного та місцевого бюджетів. Виконання державою функцій щодо розвитку інфраструктури передбачає залучення додаткових коштів, які можливо отримати в разі використання державно-приватного партнерства. Зазначені підходи можливо реалізувати за рахунок дієвих механізмів державного регулювання розвитку ДПП, посилення конкурентоспроможності держави, розвитку середовища, що стимулює підприємницьку діяльність, подальшої дерегуляції системи ведення бізнесу, залучення іноземних інвестицій.

1. Круглов В. В. Впровадження механізмів державно-приватного партнерства в інфраструктурних проектах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. № 68 (29). С. 68–73.

2. Clark R. M., Hakim S. Public-Private Partnerships and Their Use in Protecting Critical Infrastructure. *Public-Private Partnerships.* Springer, Cham, 2019. P. 1-15.

3. Global Infrastructure Outlook: Infrastructure Investment Needs 50 Countries, 7 Sectors to 2040. Australia, 2017. 213 p.

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Крук О.В., студентка ВНУ ім. Лесі Українки
Волинець І.Г., к.е.н., доцент
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

Однією з важливих складових процесу управління, є вміння керівника приймати управлінські рішення, він несе велику відповідальність за

діяльність всього підприємства, тому немає право приймати необдумані рішення. На процес прийняття рішень впливає багато внутрішніх та зовнішніх факторів.

Управлінське рішення – це результат вибору суб'єктом управління найкращої альтернативи, спрямованої на розв'язання певної управлінської проблеми [1].

Управлінське рішення є інструментом впливу на об'єкт управління та окремі його підсистеми, важливою ланкою формування та реалізації відношень управління в організації; складає основу реалізації кожної функції менеджменту [3].

Процес прийняття рішень (ППР) - це циклічна послідовність дій суб'єкта управління, спрямованих на вирішення проблем організації і полягають в аналізі ситуації, генерації альтернатив, прийняття рішення та організації його виконання [2].

Процес прийняття рішень складний і багатосторонній. Він включає цілий ряд стадій і операцій. Запитання про те, скільки і які стадії повинен пройти процес прийняття рішень – спірні і неоднаково вирішуються менеджерами. Це залежить від кваліфікації керівника, ситуації, стилю керівництва та культури організації [3].

Існує ряд чинників які можуть впливати на процес прийняття управлінських рішень. До найбільш поширених відносять такі:

1. Ступінь ризику. Завжди існує загроза прийняття неправильного рішення, яке надалі може негативно вплинути як на діяльність окремих працівників, так і на підприємство в цілому.

2. Особисті якості керівника (освіта, характер, досвід, вік і тд.). Цей чинник є одним з найголовніших. Кожен керівник має свою систему цінностей, яка впливає на прийнятті рішення. При вирішені однієї проблеми два керівники можуть прийняти протилежні рішення.

3. Середовище прийняття рішення. Виокремлюють такі умови в яких можуть прийматися рішення:

- в умовах визначеності – коли наявна вся достовірна і повна інформація та відомі всі наслідки від прийнятого рішення;
- в умовах невизначеності – коли немає всієї інформації про можливі наслідки прийнятого рішення;
- в умовах ризику – коли наявна можливість втрати прибутку або настання банкрутства.

4. Інформаційне обмеження. Інформація відіграє важливу роль у процесі прийняття рішень. Від того наскільки інформація є точною та повною залежить ефективність і правильність управлінського рішення.

5. Взаємозалежність рішень. Важливі рішення мають наслідки не тільки для працівників, а й для підприємства, тому потрібно враховувати те, що вони пов'язані між собою і мають обговорюватись з керівниками всіх підрозділів, щоб одні рішення не суперечили іншим.

6. Час, який відводиться керівнику для прийняття рішення. Зазвичай існує дефіцит часу для прийняття рішень, тому для керівника важливо вміти вчасно приймати управлінські рішення.

7. Ресурси. Для прийняття та реалізації рішень завжди має бути необхідний обсяг ресурсів (особливо фінансових), вони визначають якість управлінських рішень.

8. Ясність формулювань. Управлінське рішення має бути сформульовано доступно, чітко та конкретно для безпосередніх виконавців.

9. Ступінь підтримки керівника колективом. Коли підтримка колективу недостатня варто переглянути свої особисті якості, які заважають у виконанні чи прийнятті управлінських рішень.

10. Складність рішення. Чим рішення складніше й охоплюється більше коло сфер, виконується більше робіт і залучається більше людей тим дорожче його реалізація.

Серед чинників, що впливають на якість прийняття рішень розрізняють такі:

– об'єктивні: наявність кваліфікованих працівників, наявність даних необхідних для прийняття рішення, умови праці працівників, які приймають рішення;

– суб'єктивні: стиль керівництва, психологічний клімат в колективі, індивідуальні особливості людей, які приймають рішення.

Отже, всі вище зазначені чинники мають вагомий вплив на процес прийняття управлінських рішень, тому для уникнення негативних наслідків при прийняті рішень менеджер має врахувати всі аспекти і при необхідності провести роботу над помилками.

1. Орлів М. С. Підготовка і прийняття управлінських рішень : навчально-методичні матеріали / упоряд. Г. І. Бондаренко. Київ : НАДУ, 2013. 40 с.

2. Процес прийняття управлінського рішення і його структура. *Studme.com.ua.* URL: https://studme.com.ua/11200611/ekonomika/protsess_prinyatiya_upravlencheskogo_resheniya_ego_struktura.htm (Дата звернення: 27.11.2020).

3. Щебликіна І.О., Грибова Д.В. Основи менеджменту: навчальний посібник. Мелітополь: Мелітопольська міська друкарня, 2015. 480 с.

ПРОБЛЕМИ, НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ СТАТИСТИКИ

Лесько Марія Олександрівна, студентка
Національний авіаційний університет, м.Київ
Науковий керівник: **Щепіна Т.Г.**, к.е.н., доцент

Законодавчо-нормативна та методологічна база у сфері статистики в Україні була сформована більше двадцяти років тому. За цей час відбулося

багато змін у соціально-економічному становищі країни та світу, швидкими темпами розвиваються інформаційні технології, міжнародні організації. Статистичні структури інших країн розробили новітні підходи до використання статистики. Україна підписала 30 березня 2012 року Угоду про асоціацію, якою зобов'язалася привести всю сферу державної статистики у відповідність до вимог та стандартів ЄС.

Усе це вимагає суттєвих змін у підходах до надання, збору, проведення аналізу статистичної інформації, починаючи зі змін у нормативному та методологічному забезпеченні й закінчуючи процесами організації статистичної інформації.

Основне джерело розміщення статистичної інформації – веб-сайт Держстату – морально та фізично застарів. Він не дозволяє користувачам отримати ані весь обсяг інформації, якого вони потребують, ані отримати інформацію у зручному вигляді для подальшої обробки, візуалізації та аналізу. Відсутність процедур, механізмів засобів формування мікроданих суттєво обмежує науковців країни у проведенні якісних та глибоких досліджень.

Під мікроданими в статистиці розуміють дані, що містять інформацію про окремі статистичні одиниці. Мікродані отримують шляхом відповідного оброблення первинних статистичних даних, зокрема проведення контролів, імпутування тощо. Мікродані можуть поширюватись виключно за умов дотримання їх конфіденційності.

Існує негайна потреба у суттєвій модернізації та розширенні каналів комунікацій для доступу користувачів до інформації.

Сучасний бізнес швидко змінює свої виробничі процеси, підприємці дорікають державним органам, що тягар звітного навантаження на них дуже високий, відволікає їх від виконання основних завдань. Поступово збільшується кількість не відповідей у Державна служба статистики (ДСС) та відмов від заповнення статистичних стандартних форми опитування. Система електронної звітності (СЕЗ), Органи державної статистики (ОДС) дозволяє використовувати лише комерційне програмне забезпечення для електронного звітування, що значно зменшує кількість респондентів, які можуть подавати електронні звіти.

Метою реформування державної статистики є забезпечення сучасних потреб суспільства в об'єктивній та неупередженій статистичній інформації, для підтримки прийняття обґрунтованих рішень, проведення досліджень і відкритих обговорень[1].

Ураховуючи мету реформування державної статистики, визначаємо стратегічні напрями та завдання розвитку державної статистики:

Відкритість і доступність статистичної інформації, яка передбачає:

- створення веб-порталу Держстату;
- забезпечення доступу користувачів до мікроданих;
- активізацію зовнішніх комунікацій;

– покращення статистичної грамотності суспільства.

Створення веб-порталу Держстату та його мобільної версії на основі новітніх інформаційних технологій має забезпечити користувачів сучасним інструментом для пошуку, обробки й аналізу статистичної інформації.

Запровадження Єдина інтегрована структура статистичних метаданих (SIMS) для складання стандартних звітів з якості, як це передбачено оновленим Керівництвом Європейської статистичної системи щодо звітів з якості (2014), дасть можливість удосконалити зміст і збільшити обсяг метаінформації стосовно якості ДСС, що поширюються, а також у цілому систематизувати наявну інформацію про методи, інструменти та перебіг статистичного виробництва на всіх його етапах.

Розвиток людського капіталу органів державної статистики, який передбачає:

– гармонізацію освітніх програм підготовки фахівців у галузі статистики з європейськими стандартами, зокрема з EMOS;

– удосконалення системи підвищення кваліфікації персоналу (у т. ч. за рахунок розвитку дистанційного навчання);

– вивчення іноземних мов.

Імплементація глави 5 розділу V Угоди про асоціацію, подальший розвиток нових методів збору, обробки та поширення статистичної інформації вимагають здійснення заходів, які сприятимуть забезпеченню розвитку людського капіталу системи державної статистики, удосконаленню системи підвищення кваліфікації, включаючи дистанційне навчання та вивчення іноземних мов[2].

1. Програма розвитку державної статистики до 2023 року : веб-сайт. URL: http://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5c8/fb2/...03c6e0f287566049.doc (дата звернення: 23.11.2020)

2. КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2023РОКУ : веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/menu/Kom_strateg_23/kom_strateg_23.htm (дата звернення: 23.11.2020)

БАНКІВСЬКЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Боричевська Ірина, Матвійчук Наталія
ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Значну роль у фінансуванні інноваційного розвитку реального сектору економіки належить комерційним банкам. Однак внаслідок кризових явищ в економіці, викликаних пандемією COVID-19, попит на інвестиційні кредити

суттєво впав, крім того пропозиція з боку комерційних банків не завжди задовольняла цей попит і в попередні роки, що призводить до сповільнення розвитку наукомістких галузей. Це зумовлює необхідність активізації діяльності української банківської системи в сфері інвестиційно-інноваційного кредитування підприємств.

Інвестиційний кредит - це суспільні відносини, що виникають між учасниками інвестиційного процесу та пов'язані з передачею у тимчасове користування коштів (кредитних ресурсів) для фінансування інвестиційних проектів, що базуються на принципах зворотності, платності і добровільності [3]. Варто зазначити, що інвестиційні кредити комерційних банків здатні забезпечувати достатній рівень дохідності в умовах високого ризику та відносно низької ліквідності. Ці чинники є вирішальними в умовах нестабільності економіки, збільшуючи ризик неплатежів з інвестиційного кредиту і неможливість повернення коштів порівняно з державними цінними паперами.

Сьогодні більше 90 % кредитів, що надаються комерційними банками є короткостроковими, а серед основних проблем розвитку інвестиційного кредитування в Україні є [1]:

- нестача у банку ресурсів для проведення інвестиційного кредитування;
- збільшені вимоги банків до забезпечення таких кредитів, що спричинено підвищеним ризиком;
- відсутність ліквідного забезпечення;
- високі ставки за кредитами, які інколи перевищують рентабельність інвестиційного проекту, на який береться кредит;
- відсутність стимулів інвестування в інновації з боку держави;
- позичальник не завжди спроможний прорахувати реальний обсяг ресурсів для здійснення інвестиційного проекту тощо.
- тривалі терміни окупності інвестиційних проектів;
- обмеження НБУ в обсягах інвестування;
- відсутність законодавчої основи для багатьох схем, що успішно працюють у світі (синдиковане кредитування і сек'юритизація);
- відсутність належної законодавчої процедури реалізації майнових прав на об'єкт нерухомості;
- складнощі прогнозування вартості інвестиційних проектів, пов'язані з ризиком зміни цін у цьому сегменті ринку.

Ключовий фактор, що стримує фінансування банками інноваційно-інвестиційних проектів, – відсутність очікувань зростання економіки, а також зростаюча невизначеність.

Однією з найважливіших передумов здійснення інвестицій в реальний сектор економіки є консорціумне або синдиковане кредитування, що засноване на об'єднанні капіталів кількох банків, оскільки на базі малопотужних банків забезпечити масштабне інвестування виробництва не вдасться навіть за створення максимально сприятливих умов. Об'єднання

банків у консорціуми дозволяє банкам уникати жорстких обмежень НБУ на надання кредитів одному позичальнику. Позичальники при цьому отримують доступ до безлімітного фінансування. Однак сьогодні консорціумне інвестиційне кредитування теж не отримало поширення в Україні. Серед причин таку стану: недостатньо розвинена нормативна база для синдикованих кредитів та недостатньо розвинений ризик-менеджмент для активного управління кредитними портфелями; нестача в банках фахівців з цього виду кредитування.

На наш погляд, для стимулювання розвитку банківського інвестиційного кредитування з боку держави було б доцільно встановити пільгові ставки або повне їх відшкодування для:

- стратегічно важливих галузей (сільського господарства, металургійної, гірничовидобувної тощо), і тих, що пов'язані з інноваціями;
- фінансування заходів щодо проведення модернізації та впровадження енергозберігаючих технологій, розвитку інфраструктури.

Отже, банківське кредитування в Україні сьогодні не відповідає стратегічним цілям розвитку країни, оскільки направлене на поточне споживання, а не на інвестиційну діяльність. Лише виважені дії з боку державної влади зможуть перетворити банківське інвестиційне кредитування в потужний інструмент інноваційного розвитку підприємств.

1. Василишен Ю. В. Інвестиційна діяльність як особлива сфера банківської діяльності. 2013. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua.

2. Герасименко А. В. Теоретичні засади механізму банківського інвестиційного кредитування в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. 2015. № 2 (46). С. 305–309.

3. Косова Т. Д., Слободянюк Н. О. Банківські інвестиції в національну економіку: класифікація і стратегічні пріоритети. Колективна монографія. За заг. ред. Т.Д. Косової. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. С. 57-67.

4. Сидоренко В. А. Шляхи активізації банківського інвестиційного кредитування реального сектору економіки. Науковий вісник НЛТУ України. 2020, т. 30, № 1. С. 104–108.

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД ДЕПОЗИТІВ В УКРАЇНІ

Матвійчук Наталія,
ВНУ імені Лесі Українки, м. Луцьк

Розвиток банківських депозитних послуг фізичним особам є необхідною умовою кредитно-інвестиційної підтримки реального сектору економіки держави. Оподаткування відсотків за депозитами є чинником, що має прямий і опосередкований вплив на залучення депозитів вкладниками.

В Україні податок на депозити був введений в березні 2014 р. Законом

«Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні». Ставка податку склала 15 % від суми нарахованих відсотків за депозитами, на початку 2015 р. ставку було збільшено до 20 %. Одночасно було введено військовий збір у розмірі 1,5 %, надходження від якого спрямовують на потреби армії. З 2016 р. ставку оподаткування знижено до 18 % [1]. З того часу податкове навантаження на вкладників банків становить 19,5 %, а при задекларованій депозитній ставці 8 % річних вкладник отримає лише 6,44 %.

Податок на депозити в Україні утримується в момент нарахування депозитних відсотків. Банк щомісяця перераховує загальну суму податку до бюджету України без конкретних прізвищ вкладників і величини утриманих відсотків по кожному з них.

Існують країни, в яких вкладники банків не сплачують податок з нарахованих процентних доходів по депозитах (Гонконг, Аргентина, Естонія, Китай, Казахстан, Киргизія, Туркменістан, Узбекистан). Проте у більшості зарубіжних країн оподаткування доходу у вигляді процентів від депозитів фізичних осіб існує. В країнах Європейського Союзу ставка такого податку становить від 16 % в Румунії до 50 % в Австрії. У Литві цей сплачують з початку 2014 р. за ставкою 15 %.

На відміну від України, де існує єдина ставка податку, світовий досвід оподаткування доходів від депозитів фізичних осіб свідчить про переважання диференційованого підходу до встановлення ставок податку та існування неоподатковуваного мінімуму суми вкладу, нижче якого податок не нараховується. Так, прогресивна ставка оподаткування, максимальний рівень якої становить 49,8 %, використовується у Норвегії, Іспанії, де ставка коливається від 19 % до 24 %. В Італії проценти за банківськими вкладами оподатковуються за ставкою 25 %.

В середньому в зарубіжних країнах вищі ставки оподаткування процентних доходів за депозитами приватних осіб, ніж в Україні. Високим є податкування процентних доходів за депозитами у Швейцарії (ставка 35 %), Ірландії (39 %). Проте в Ірланії особи віком понад 65 років й особи з особливими потребами, чий дохід менше неоподатковуваного мінімуму (20 тис. євро), звільнені від оподаткування. У Литві податок з січня 2015 р. сплачують лише з тих відсотків, сума яких перевищує 3 тис. євро.

Особливістю таких країн, як США і Канада, є встановлення ставок податку штатами або провінціями на різному рівні, тому податкове навантаження на доходи по банківських вкладах в цих країнах варіюється в залежності від місця проживання [2].

Надходження державного бюджету України від оподаткування відсотків за депозитами в 2018 р. зменшились на 36 % у порівнянні з 2015 р. (з 8,2 млрд грн до 5.3 млрд грн), що було спричинене в основному суттєвим зниженням банками ставок за залучення коштів від фізосіб на депозити. Внаслідок цього їх оподаткування стало більш відчутним, ніж при розмірах

депозитних відсоткових ставок на рівні 17-20 %. Сьогодні таке оподаткування має суттєвий вплив на перерозподіл фінансових ресурсів і населення віддає перевагу вкладенню коштів в ОВДП, доходи за якими не оподатковуються і які є фактично безризиковими при вищому рівні доходності. Сьогодні у власності фізичних осіб знаходиться ОВДП на суму, що перевищує 8 млрд грн.

З одного боку, сплата такого податку є додатковим джерелом наповнення державного бюджету, що вкрай актуально при наявності суттєвого розміру бюджетного дефіциту, однак для розвитку банківського сектору та економіки доцільно звернути увагу на доцільність оподаткування відсотків за депозитними вкладами саме на таких умовах, як зараз.

З огляду на це, НБУ вважає за доцільне скасувати оподаткування відсотків з депозитів фізосіб. Однак з огляду на критичну ситацію із наповненням державного бюджету, таку пропозицію Міністерство фінансів не підтримує. Серед аргументів «за» оподаткування процентів вказують на те, що депозитами володіють заможні верстви населення, тому податок для них не критичний і не впливає на рішення про розміщення нових вкладів.

Аналізуючи світову та вітчизняну практику оподаткування процентних доходів за депозитами фізичних осіб, вважаємо, що варто запропонувати заходи щодо удосконалення такого оподаткування: 1) встановити неоподатковувану межу загальної суми вкладів фізичної особи, приміром в розмірі гарантованої суми вішкодування ФГВФО (200 тис. грн); 2) за аналогією із країнами ЄС встановити перелік витрат, на які платник податків може зменшити оподатковуваний сукупний дохід, причому відразу в момент декларування, а не так, як це має місце в Україні наразі, коли спочатку сплачуються податки, а потім за заявою платника податку відшкодовуються переплати. До таких витрат можна відносити кошти, витрачені на навчання, лікування, оздоровлення, енергозбереження, перекваліфікацію тощо.

1. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755–17 (дата звернення: 30.11.2020).

2. Покровская Н. В. Модели налогообложения доходов по банковским вкладам и их связь с объемами сбережений населения. *Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент».* 2016. № 3. С. 34-39

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ОБМІЛІННЯ ШАЦЬКИХ ОЗЕР

Новак Л. В. – студентка 5 курсу факультету економіки та управління
Павлова О. М., д.е.н., професор, завідувач кафедри аналітичної економікита природокористування ВНУ імені Лесі Українки

На сьогоднішній день однією з найбільших гострих і складних проблем є обміління Шацьких озер. Раціональне природокористування та охорона

довкілля потребує комплексного підходу, який передбачає систему різних форм впливу на природокористувачів, яка залежить від характеру виробництва, ресурсів підприємств, галузі та елементів природного середовища, в якому вони функціонують. Тому актуальним завдання на сьогодні є саме пошук шляхів покращення природокористуванням.

Проблеми раціонального використання та охорони природних ресурсів набули значної ваги в нашій країні. Це зумовлено передусім тим, що протягом багатьох десятиліть у господарське життя країни було залучено значний потенціал, все більше природних ресурсів (землі, води, лісу) потрапляло до виробничого обігу.

Озеро-лісовий комплекс Шацького НПП знаходиться на самому гребені Балтійського-Чорноморського вододілу, що робить його надзвичайно вразливим. В сучасних умовах впливу антропогенних чинників на природню гідроекосистему прослідковуються ціла низка викликаних ними екологічних проблем.

Проаналізуємо кожну із цих загроз. Хотиславський кар'єр, розташований у безпосередній близькості до кордонів України. Згідно з дослідженнями Рівненської геологічної експедиції, від водовідведення з кар'єру підземних вод сформується депресійна лійка, яка по ізолінії зниження рівня ґрунтових вод на 1 м досягне розмірів за шириною 21 км, за довжиною – 32 км. [2, с. 81].

Із водної поверхні водойм залежно від їхніх площ, глибин, захищеності від вітру в середньому за багаторічний період випаровувалося від 600 до 700 мм шару води, що становить майже 44 млн м3 з усіх Шацьких озер із загальною площею 6,3 тис га. Найбільший шар випаровування на озерах із великою площею, а саме Світязя, Пулемецького, Луки, Люцимера, найменше – з озер із невеликою захищеною від вітру площею. У багатоводні роки при високій вологості повітря випаровування з водних об'єктів зменшується на 10—15 відсотків, а в маловодні за вищої температури повітря та нижчою вологістю — збільшується на 15—20 відсотків. У зв'язку з глобальним потеплінням випаровування як із поверхні суші, так і з водойм збільшуватиметься.

Світязь за його поперечного перерізу 63,6 тис м2 за рік становить 23,2 тис м3, що відповідає 1 мм шару води в озері. Залежно від рівнів ґрунтових і підземних вод на територіях, прилеглих до озера, та рівнів у ньому величини припливу та відпливу підземних вод можуть змінюватися в декілька разів і в бік збільшення, і зменшення. Але істотного впливу на водний режим озера вони не мають через незначний порівняно зі змінами опадів та випаровування розмір.

Дуже велике значення для водозабезпечення Шацьких озер має приплив з водозбірних площ. Постійний моніторинг замірів на озері Світязь та періодичні на інших озерах ШНП показують, що у холодні періоди року, через підвищення надходжень від опадів та припливу з водозборів над

випаровуванням рівні в них збільшуються, а в теплі періоди, за винятком місяців з великою кількістю опадів, через перевищення випаровування над надходженнями, понижуються.

Важливо вказати, що серед запропонованих варіантів поповнення для поповнення озер, котрі були висловлені науковцями, висунуто ідею самотічної подачі води з верхів'я річки Прип'ять, де розорювання земель мінімальне, і немає підприємств, які забруднюють навколишнє середовище. Саме за рахунок подачі води існуючою насосною станцією з річки Західний Буг обсяги стоку річки Прип'ять можуть бути збільшені, якщо їхня якість відповідатиме екологічним вимогам.

В ході роботи було проаналізовано чинники, котрі впливають на зниження рівня води в Шацьких озерах. На сьогодні через значне зниження рівнів води в озерах Шацького національного природного парку, та, зокрема, всіма улюбленого озера Світязь, склалася досить складна гідрологічна ситуація.Можемо дійти до висновку, що тільки органічне поєднання правового та економічного механізмів регулювання процесу природокористування і тісне міжнародне співробітництво нашої країни в сфері охорони природи дозволить вберегти від обміління озерний комплекс Шацького НПП.

1. Безручко Л. С. Еколого-географічне обґрунтування рекреаційного природокористування на території Шацького національного природного парку: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.11. «Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів» / Л.С. Безручко. – Львів, 2010. – 20 с.

2. Гриб Й. В. Хотиславський кар'єр крейди й Шацький природний національний парк – екологічні й економічні проблеми та ризики / Й. В. Гриб, Д. Й. Войтишина // Наук. вісник Волин. ун-ту імені Лесі Українки. Геогр. науки. – 2010. – № 17. – С. 31– 34.

3. Павлов К. В., Застосування методів нормування показників та нечіткої логіки при оцінці рівня еколого-безпечного природокористування. Структурні зміни в економіці природокористування: теоритичні основи та прикладні аспекти: колективна монографія / за заг. Ред д-ра екон. наук, проф О. М. Стрішинець. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 46-63.

ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ

Плоскіна Андріана, Бегун Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

На сучасному етапі розвитку економіки нашої країни важливе значення займає питання дослідження регулювання розвитку банківської сфери. Саме вона повинна забезпечити сприятливі умови для розвитку та підтримки вітчизняних товаровиробників. Кризові умови функціонування, низький рівень платоспроможності домогосподарств, негативний історичний досвід надання позик не сприяють активізації діяльності фінансових установ у межах даного сегмента фінансового ринку. Тому, для дослідження цієї сфери варто використовувати інструментарій економіко-математичного моделювання. Основна його специфіка полягає у застосуванні опосередкованого розуміння за допомогою штучно створених об'єктів – моделей.

Величина кредитів та заборгованості клієнтів банків – це показник системи банків в Україні, що, показу більшу статтю їх активів. Починаючи з 2008 р., коли наступила світова фінансова криза, частка кредитів та заборгованості клієнтів банків України у структурі банківських активів постійно збільшувалася. У наступному році відслідковувалася тенденція до зниження цього показника, вона простежується і до сьогодні. Слід наголосити, що найбільшу частку у структурі кредитів становлять кредити юридичних осіб і ця частка постійно зростає.

Також існує щільний взаємозв'язок між величиною кредитів і заборгованості клієнтів, з одного боку, та величиною зобов'язань банків України – з іншого боку. Однак, величина наданих кредитів прямо залежить від обсягу ресурсів, які використовував банк для виконання своїх функцій, в наслідку, це є джерелом отримання прибутку. Кошти населення та суб'єктів господарювання є джерелом формування залучених банківських ресурсів.

Ще один показник, що характеризує величину кредитів та заборгованості клієнтів у національних банках - це індекс промислового виробництва, адже збільшення ділової активності, і, безперечно, збільшення обсягів виробництва продукції спричиняє зростання попиту на ресурси, якими володіє підприємство, бо більша їхня частина створюється через кредитні кошти [2].

Система надання кредитів банками фізичним особам – цілісний об'єкт дослідження, частина кредитної системи країни, сукупність банківських установ та фізичних осіб, які взаємодіють між собою в процесі руху фінансових ресурсів від цих фінансових посередників до їхніх клієнтів на основі строковості, повернення, своєчасності, платності та обов'язкової забезпеченості нерухомим майном, і який взаємодіє з іншими системами та метою його функціонування є підвищення спроможності громадян у купівлі

власного житла за допомогою позикових коштів банківських установ [1, с. 181].

Банківське кредитування фізичних осіб певною мірою залежить від багатьох показників, а саме: рівня середньої заробітної плати, курсу національної валюти, рівня інфляції, наявності державної підтримки, загальної площі збудованого житла та інших.

Створення моделей макроекономічних систем часто використовують як складову процесу їх управління. Розвиток системи банківського кредитування фізичних осіб на сьогодні повинен відбуватися через вплив органів державної влади на цей процес. Однак, виявити специфіку його проходження в майбутньому є завданням певних економічних методів та інструментів. Якщо розглядати активізацію розвитку цієї системи то це можна здійснити тільки за рахунок створення та опису сукупності економетричних моделей.

Слід наголосити, що у своїй роботі НБУ досить часто використовує макроекономічне моделювання для формування ефективної грошово-кредитної політики України для того, щоб створити умови для сталого фінансового розвитку країни. Але, доволі часто органи державної влади не можуть оцінити весь комплекс змін, що будуть відбуватися на практиці після впровадження тих чи інших методів та використання відповідних інструментів впливу. НБУ в свою чергу провели політику «дорогих грошей», для того щоб стримувати інфляцію. Це, відповідно, призвело до виникнення складних умов на ринку кредитування фізичних осіб банками. З однієї сторони зрозуміла позиція НБУ, який активно намагається зменшити та зафіксувати рівень інфляції в країні на належному рівні і банк доволі ефективно виконує цю задачу. Проте, з іншого боку такі дії майже призупинили розвиток кредитних відносин у багатьох складових частинах фінансового ринку. Дорогі гроші та їх дефіцит стимулюють зниження темпів розвитку економіки країни в цілому.

Отже, побудова економетричних моделей вимагає значних зусиль та відповідної кваліфікації. Моделювання поведінки економічних систем у результаті формування відповідних умов їх розвитку дійсно дає можливості оцінити не лише ефективність їх функціонування, але і обрати ті з них, які можливо не формують очікуваних короткострокових результатів, проте можуть сприяти розвитку якісних змін у суспільстві, у функціонуванні фінансових систем, у житті окремих громадян. Саме побудова економетричних моделей дає можливість відповісти на висунуті гіпотези щодо доцільності використання тих чи інших методів у регулюванні функціонування окремих фінансових систем, у т. ч. і банківського кредитування в Україні.

1. Дубина М.В., Разгуліна Н.О. Теоретичні аспекти функціонування системи банківського іпотечного кредитування фізичних осіб в Україні.

Проблеми і перспективи економіки та управління. 2018. № 4 (16). С.176-187.
2. Кишакевич Б.Ю. Моделювання інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України/ Б. Ю. Кишакевич, І. В. Климкович //Вісник Одеського національного університету. 2016. №50. С. 123-127.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМЕТРИЧНИХ МОДЕЛЕЙ В ПРОГНОЗУВАННІ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМТСТВА

Подолець Дарина, Бегун Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки м. Луцьк

На сучасному етапі розвитку економіки, особливо у зв'язку з пандемією коронавірусу, багато вітчизняних підприємців зіткнулися з такою важливою проблемою, як вибір оптимального розміру виготовлення продукції, яка не призводила б до збитку та дозволяла б підприємству використовувати свій максимальний потенціал. Тому, важливим завданням для кожного підприємства є прогнозування збуту продукції, одним з методів якого є економетричне моделювання. Саме на його основі виконується прогнозування поведінки збутових систем та процесу управління збутовими потоками підприємства.

Прогнозування збутової діяльності підприємства висвітлено в працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених: Айвазян С.А., Шеремет А.Д., Богданова Е.Л., Семеніхіна О.Н., Білик М.Д., Вітлінського В.В., Пархоменка О.П, Куденка Н.В. та інших. Всі вище перелічені вчені у своїх працях зазначають, що кількість методів прогнозування збуту продукції є надзвичайно велика. Та вибір кожного методу залежить від конкретної ситуації, проте економетричні дослідження базуються на наукових розрахунках, а тому надають більш повну й вірогідну інформацію, є найбільш надійними й реальними [2].

Економетричні моделі – система регресійних рівнянь і тотожностей, при цьому кожне з цих рівнянь застосовується для визначення конкретного досліджуваного показника. Для визначення кількісного впливу кожного з цих факторів проводять факторний аналіз, під яким розуміється комплексне і системне вивчення та вимір впливу факторів на величину результативних показників [1]. До переваг економетричного моделювання в прогнозуванні збуду продукції підприємства, можна віднести те, що ситуація на майбутнє моделюється з врахуванням тенденцій попередніх років та з врахуванням можливих змін у наступних роках. Окрім цього такий метод прогнозування виділяється точністю та науковою обґрунтованістю. Проте, окрім переваг цей метод має також багато недоліків, до яких можна віднести необхідність у великій кількості статистичної інформації, потрібність глибоких знань та вмінь менеджера зі збуту, достатньо трудомісткий процес побудови та обрахунку моделей.

Саме за допомогою економетричного моделювання проводиться прогноз

попиту на товар або групу товарів, за допомогою чого досягається швидка адаптація до змін різноманітних чинників, як зовнішніх, так і внутрішніх. Економетричне моделювання складається з таких блоків: блок бази моделей, що включає в себе адаптивні моделі прогнозування; блок інтегральної моделі, блок ймовірнісних моделей управління запасами, математичного апарату теорії дослідження операцій, блок прийняття рішень та блоку моделей управління запасами [3].

В основі ймовірнісної моделі управління запасами лежить розрахунок кількості виробів, яких очікувано може не вистачити. Розраховується така модель за формулою:

$$S = \overline{\lambda} * \overline{\Theta} + \mathrm{Z}_{\sigma_{\lambda\theta}}$$

Де λ – інтенсивність попиту;

$\overline{\Theta}$ – тривалість заготовчого періоду;

z – число відхилень попиту в резервному запасі для даного рівня обслуговування;

$\sigma_{\lambda\theta}$ – стандартне відхилення попиту протягом заготівельного періоду [3].

За допомогою моделі кількісних знижок можна описати порядок визначення оптимальної величини замовлення на випадок, якщо вартість одиниці виробу змінюється залежно від розміру замовлення:

$$V(t) = c_0 n(t) + b * Z_{cp} * t + c_1 d(t) \rightarrow min$$

c_1 – закупівельна ціна одиниці товару однопродуктової статичної моделі [3].

Застосування одноперіодної моделі заказу доцільне у випадку замовлення швидкопсувних продуктів і предметів, які мають обмежений строк придатності:

$$\mathrm{C_s} = \mathrm{C_r} - \mathrm{C_z}$$

$\mathrm{C_s}$ – витрати, пов'язані з нестачею запасів, на одиницю продукції;

$\mathrm{C_r}$ – виручка, отримана від реалізації одиниці продукції;

$\mathrm{C_z}$ – закупівельна ціна одиниці продукції [3].

$$\mathrm{C_e} = \mathrm{C_z} - \mathrm{C_f}$$

$\mathrm{C_e}$ – витрати, пов'язані з надмірним запасом, на одиницю продукції;

$\mathrm{C_f}$ – виручка від негайної реалізації одиниці товару після закінчення періоду [3].

Виходячи з вищеподаного матеріалу можна дійти висновку, що при прогнозуванні збуту продукції важливим є науковий підхід, правильність і повнота статистичної інформації та врахування змін, які можуть в майбутньому впливати на процес збуту продукції підприємства. Саме такі переваги притаманні економетричним моделям.

1. Бегун С. І. Місце кореляційно-регресійного аналізу в управлінні підприємством / С. І. Бегун, А. Л. Воронюк // Молодий вчений. 2020. №4(80). С. 277-281.

2. Білик М. Д. Фінансове планування на підприємствах в сучасних умовах

/ М. Д. Білик // Фінанси України. 2006. № 4. С. 133-141.

3. Хорошун В. В. Економіко-математичні методи та моделі прогнозування збутової логістики торговельного підприємства / В. В. Хорошун, І. А. Науменко // Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 28(2). С. 179-183.

ФОРМУВАННЯ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Радчук Юлія, Мочеброда Оксана
Волинський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України, м. Луцьк

Ринкова економіка являє собою розвиток підприємств різних організаційно-правових форм, що засновані на різних видах приватної власності.

Формування підприємства починається із рішення засновників, в якому крім інших питань обговорюється і статутний капітал. З формування статутного капіталу починається, як правило, фінансово-господарська діяльність підприємства.

Статутний капітал являє собою суму внесків засновників суб'єкта господарської діяльності для забезпечення його життєдіяльності, визначених чинним законодавством, у вигляді грошових коштів або вкладень у майно, матеріальні цінності, нематеріальні активи, цінні папери, які закріплені за підприємством на праві власності або повного господарського відання.

Основним призначенням статутного капіталу є забезпечення матеріальної бази діяльності підприємства як у період становлення, так і в ході подальшої виробничо-господарської діяльності.

Додатковою обставиною, яку треба враховувати при формуванні статутного капіталу, є те, що його розмір має певний вплив на можливості зовнішнього фінансування та ділову репутацію, особливо при роботі із зарубіжними партнерами [1].

Особливості формування статутного капіталу залежать від організаційно-правових форм юридичної особи та нормативно регулюються Законом України «Про господарські товариства» та Законом України «Про акціонерні товариства».

Господарськими товариствами, відповідно до Закону України «Про господарські товариства», визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку [2].

До господарських товариств належать:

- акціонерні товариства;
- товариства з обмеженою відповідальністю;
- товариства з додатковою відповідальністю;
- повні товариства;

- командитні товариства.

Основними економічними процесами щодо особливостей функціонування статутного капіталу в рамках певного підприємства є процес використання статутного капіталу та процес його формування.

Виділяють шість особливостей процесу формування статутного капіталу підприємства, а саме:

- формування статутного капіталу є основною умовою створення нового підприємства;
- формування статутного капіталу носить регульований характер;
- процес формування статутного капіталу безпосередньо пов'язаний з процесом вкладання засновниками та учасниками внесків до статутного капіталу у формах, які обумовлені чинним законодавством;
- ефективне формування капіталу є найважливішою умовою забезпечення фінансової стійкості підприємства, дозволяє знизити рівень фінансових ризиків у майбутній діяльності і запобігти банкрутству;
- у процесі формування статутного капіталу підприємства необхідно враховувати вартість залучених активів у різних їхніх формах;
- темпи збільшення статутного капіталу за рахунок внутрішніх джерел визначаються тимчасовими перевагами власників (учасників) підприємства [3].

Разом з тим, варто дотримуватись і ряду вимог при формуванні статутного капіталу:

- необхідно враховувати перспективи розвитку господарської діяльності підприємства з урахуванням обсягу власних джерел формування засобів, обсягу сформованих активів підприємства;
- необхідно забезпечити оптимальну структуру капіталу з позиції фінансової стійкості підприємства;
- необхідно забезпечити необхідний фінансовий контроль над діяльністю підприємства з боку його засновників.

Статутний капітал підприємства змінюється у відповідності до зміни його фінансової стратегії або при приведенні у відповідність балансової вартості активів підприємства з їх ринковою вартістю. Саме статутний капітал регулює відносини власності, розподіл доходів та управління підприємством.

Таким чином, при формуванні статутного капіталу необхідно враховувати особливості усього процесу та дотримуватись визначених вимог, адже статутний капітал відіграє основну роль у функціонуванні підприємства.

1. Вітлинський В. В. Оцінка кредитоспроможності позичальника та ризику банку / В. В. Вітлинський, О. В. Пернарівський, А. В. Баранова // Фінанси України. – 1999. – № 12.

2. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09. 1991р. №1576-12, ВВР, 1991, № 49 (із змінами і доповненнями).

3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах: навч. посіб.

для студ. вищ. навч. закл.: спец. 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф. Ф. Бутинець, И. А. Бланк, Л. Л. Горецька. – Житомир: Рута, 2002.

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ОТГ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Романюк Павло
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Одним з головних завдань децентралізації є формування фінансово спроможних територіальних громад. Ефективний соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць об'єктивно обмежується рівнем їх забезпечення фінансовими ресурсами, основу якого складають доходи місцевих бюджетів.

У цьому контексті процес фінансової децентралізації набуває особливого значення, оскільки реформи у бюджетній сфері покликані створити економічні стимули для органів місцевого самоврядування щодо розвитку своїх територій, розширення власної податкової бази й ефективного використання бюджетних коштів [1].

Після внесених змін до Бюджетного та Податкового кодексів, до бюджетів об'єднаних територіальних громад надійшли додаткові фінансові ресурси та відповідні повноваження, а саме: 60% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт), 100% єдиного податку, 100% акцизного податку з роздрібної торгівлі, 100% податку на прибуток установ комунальної власності ОТГ, 100% платежів за надання адміністративних послуг, 25% екологічного податку, інші збори та платежі [2].

Внаслідок цього можна спостерігати щорічне зростання власних доходів у місцевих бюджетах (рис. 1).

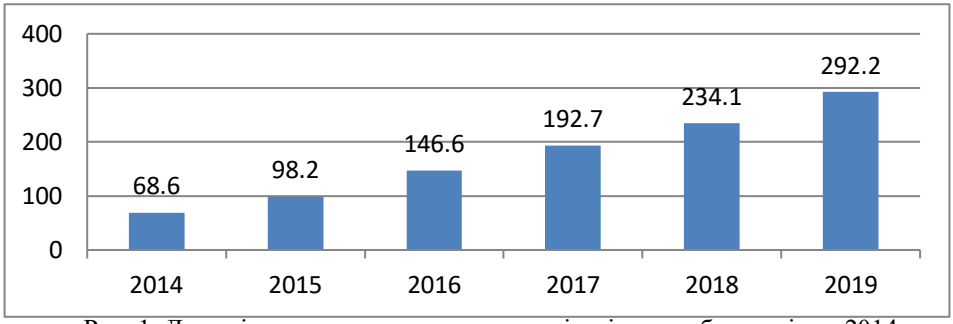

Рис. 1. Динаміка зростання власних доходів місцевих бюджетів за 2014-2019рр., млрд. грн.

Здавалося б, громади отримали більше можливостей та ресурсів для підвищення економічної спроможності. Однак, проблемою залишається те, що хоча органи місцевого самоврядування і отримали у розпорядження більше фінансових ресурсів, цих коштів все одно не вистачає на фінансування певних видатків, особливо це стосується соціальної сфери(освіта, медицина, культура, тощо).

Всеукраїнська Асоціація об'єднаних територіальних громад у ході консультацій щодо проекту закону про Державний бюджет України на 2021 рік висунула певні конкретні проблеми з якими стикаються громади-учасники асоціації.

Зокрема, серед них, у сфері освіті – передбачена державою освітня субвенція для місцевих бюджетів майже у повному обсязі спрямовується на оплату праці педагогічних працівників, а інші видатки (оплата праці обслуговуючого персоналу, фінансування шкільних автобусів, оплата комунальних послуг) цієї галузі, в тому числі на дошкільну та позашкільну освіту, громади забезпечують бюджетними коштами за рахунок доходів загального фонду бюджетів ОТГ.

У медичній сфері - дефіцит коштів, які перераховуються Національною службою здоров'я України медичним закладам за договорами про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій. Також, проблемою постає фінансування медичних закладів, які розташовані у великих містах, що надають послуги населенню прилеглих населених пунктів.

Інші видатки соціальної сфери – соціальний захист та соціальне забезпечення, сфери культури і спорту фінансуються за рахунок коштів загального фонду бюджетів ОТГ.

В умовах обмеженості бюджетних коштів громад, проблеми фінансування соціальної сфери постають особливо гостро, тому для вирішення цих проблем доцільно вжити таких заходів:

1. Запровадження додаткової дотації на утримання закладів сфери освіти та охорони здоров'я. Особливо, це стосується останніх, оскільки значна частина коштів цих закладів пішла на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19.

2. Розширення дохідної частини місцевих бюджетів, шляхом збільшення частки зарахування ПДФО з 60 до 80%. Ця пропозиція була запропонована Асоціацією міст України, яка обумовлена недостатністю коштів місцевих бюджетів для виконання переданих державою повноважень.

3..*Встановлення зарахування ПДФО за місцем фактичного розміщення суб'єкта господарювання та здійснення діяльності.*

1. Заславська О.І., Огородник В.О. Фінансова децентралізація в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. / О.І.Заславська, В.О.Огородник// Науковий вісник Ужгородського університету. Випуск 2(50). / Ужгород,

2017. — С. 261.
2. Бюджетний кодекс України: закон України від 8 липня 2010р., №2456-VI// Відомості Верховної Ради. — 2010. — №50-51— Ст. 64.
3. Офіційний сайт «Всеукраїнська асоціація об'єднаних територіальних громад» [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: https://hromady.org

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ РИНКУ ЖИТЛА В УКРАЇНІ

Шабала О.В. – студентка 5 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки
Юшак А.В. – аспірант кафедри аналітичної економіки та природокористування ВНУ імені Лесі Українки
Павлова О.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри аналітичної економіки та природокористування ВНУ імені Лесі Українки

Ринок житла займає важливе місце в структурі національної економіки. Зокрема, він забезпечує зв'язок між споживачем житла та його виробником – будівельною галуззю, визначає співвідношення між попитом на житло та його пропозицією, встановлює економічно виважені ціни на житло, визначає цінові орієнтири для державних житлових програм, визначає найефективніші форми використання житла, є інструментом перерозподілу житла між громадянами тощо [1].

Ринкові перетворення обумовили значні соціально-економічні зрушення в Україні. Під впливом механізмів трансформаційного процесу відбулись кардинальні зміни відносин власності, роздержавлення та приватизація, інституційна організація ринку житла, поява нових систем фінансування житлового будівництва. Сучасний стан ринку житла характеризується нестабільністю функціонування та суперечливістю внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків із структурними елементами ринкової економічної системи, наявністю фундаментальних ситуацій неспроможності механізму його саморегулювання, загостренням житлової проблеми.

Юридичною та економічною передумовою виникнення іпотечного кредиту є наявність розвинутої системи права приватної власності на нерухомість і, насамперед, на землю. Без приватної власності на землю та інституціонального забезпечення її купівлі-продажу широкий розвиток іпотечного кредиту неможливий[2].

Кількість банків, що працюють з іпотекою – обмежена. Непрозорість первинного ринку – перешкода для іпотеки Зазвичай іпотечне кредитування є потужним та ледве не єдиним джерелом фінансування угод на ринку житла. В Україні ж обсяги іпотеки є неприродно низькими: співвідношення іпотечного портфеля в гривні до ВВП становить менш як 1%, а, за даними учасників ринку, іпотекою фінансувалося менше ніж 7% угод. Серед основних перешкод розвитку іпотеки – висока вартість кредитів, навіть попри поступове пом'якшення монетарної політики останнім часом. Зі

сторони пропозиції бажання банків йти в іпотеку стримують юридичні ризики, адже зняття мораторію на стягнення застави очікується тільки наприкінці 2021 року [3].

Проблемою такого фінансування є індексація вартості квадратного метра житла, тому загальна сума інвестиції є невизначеною. У решті випадків прив'язка встановлена до курсу долара США, а отже покупець несе валютний ризик. Інколи графіком платежів неявно передбачено щорічне здорожчання несплаченого залишку до 10%.

Для прийняття банком рішення про вибір власних цілей у сфері іпотечного кредитування важливе значення мають: постановка загальних цілей діяльності банку на наступний період відповідно до доходності та ліквідності; адекватний аналіз ринку іпотечного кредитування включаючи вплив централізованих кредитних ресурсів до загальної маси кредитних вкладень по країні в цілому або регіоні; прозорість перспектив розвитку ресурсної бази банку; вірна оцінка якості кредитного портфелю банку; врахування рівня кваліфікації персоналу [5].

У сфері іпотечного кредитування поряд з іпотечними банками та установами окремим учасником повинен виступати Державний земельний (іпотечний) банк, який має емітувати іпотечні облігації, регулювати їх рух, контролювати операції прав власності з сільськогосподарськими землями та операції щодо цільового використання коштів, проводити інформаційну та консультативну роботу. Кошти для обслуговування такого банку на початковому етапі можливо залучити з резервного фонду Державного бюджету України[4].

Таким чином, в силу існуючих проблем, шляхами їх розв'язання виступають: удосконалення існуючої законодавчої бази, що дозволить сформувати легітимний характер взаємовідносин між учасниками ринку, створення єдиного повноцінного та достовірного інформаційного простору на міжрегіональному ринку нерухомості, зниження вартості кредитних ресурсів та їх достатність, підвищення рівня добробуту громадян шляхом збільшення обсягів доходів.

Важливим аспектом у налагодженні функціонування регіонального ринку нерухомості має стати створення сприятливих та привабливих інвестиційних та податкових умов, формування ряду організаційних, економічних, політичних та соціальних факторів, що сприятимуть в кінцевому випадку розвитку інфраструктури регіонального ринку нерухомості.

1. Павлова О.М.; Павлов К.В. «Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла в Україні: монографія. Луцьк: в-цтво «Терен», 2019. 542 с.

2. Завора, Т. Ринок нерухомості та особливості його функціонування на загальнодержавному та регіональному рівнях в Україні. *Економіст*. 2006. № 10. С. 40-43.

3. Манн, Р. В. Особливості діагностування стану і перспектив розвитку ринку нерухомості. *Економіка & держава*. 2007. № 9. С. 15-17.

4. Новицький, О. Б. Оцінка інвестиційної привабливості регіональних ринків нерухомост. *Державний інформаційний бюлетень про приватизацію*. 2009. № 1. С. 17-21.

5. Рибалкін, В. О. Політична економія: навч. посібн. / В. О. Рибалкін, В. Г. Бодрова. К. : Академвидав, 2007. 627 с.

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Сітуха О.С.– студентка 5 курсу факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Павлова О.М. - д.е.н., професор, завідувач кафедри аналітичної економіки та природокористування ВНУ імені Лесі Українки

Важливість теми полягає в тому, що уряд протягом 2014-2020 років прийняв ряд дуже важливих кроків щодо децентралізації державного управління, насамперед прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», а також внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів. Найголовнішою проблемою є незнання цього закону територіальними громадами і неналежне виконання ними своїх функцій. Також проблемою є те, що в часи кризової ситуації держава немає можливості повністю фінансувати ОТГ по усій Україні. Тому ОТГ необхідно, по-перше, мати реальні можливості формувати певний обсяг фінансових ресурсів, щоб бути фінансово незалежними, а по-друге, мати законодавчо визначені повноваження. Щоб справлятись з елементарними потребами жителів певного села чи селища, які входять до складу певної ОТГ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій**.** Існує досить багато публікацій у яких висвітлюється інформація про ОТГ та їх суть. Різні думки висвітлені з приводу цієї проблематики представлені українськими науковцями серед них : Ткачук А., Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В., Павлюк А.П., Олійник Д.І., Баталов О.А., Патока І.В., Оленківська Л.П., Рошило В.І., Проніна О.В., Серьогін С.М., Липовська Н.А., Дрешпак В.М. та інш.

Постановка задачі. Метою цієї публікації є пояснення та призначення діяльності ОТГ.

Структура фінансування ОТГ державою. Вплив ОТГ на державу вцілому. Пояснення можливості автономії у громадах та реальність її здійснення.

Основна частина. ОТГ – це добровільне згуртування людей, які проживають на одній території. Таким чином обирається влада, яка буде керувати всіма питаннями на певній території. Де проводяться вибори представника громади, який буде відповідати за стан і розвиток його ОТГ. Також обираються депутати, які представлятимуть певну господарчу ланку ОТГ. У певний термін проводяться засідання депутатів та голів сільських чи

селищних рад. Мешканці певного регіону також мають бути присутні на таких зібраннях. Директора шкіл,ЗДО та інших підрозділів громади мають право вносити корективи та виносити питання на розгляд для депутатів. Адже фінансове утримування ОТГ розподіляється між цими підрозділами. І вимагати поліпшення умов цих закладів має місце на такого роду зібраннях.

Удосконалення умов проживання людей, які мешкають на певній території теж входить у повноваження ОТГ(поліпшення парків відпочинку та їх облаштування, проведення ремонтних робіт на дорогах у селах чи селищах, побудова майданчиків для дітей дошкільного віку,оснащення та озеленення парків,лісів і тд).

Ведення обліку та переведення коштів працівникам садочків, шкіл, бібліотек,які знаходяться під владою певної ОТГ- це і є суть існування органів місцевого самоврядування.

Вирішення земельних питань, успадкування, перепис майна, реєстрація шлюбів, новонароджених на територій громад- це безпосередня їх діяльність.

Метою створення державою ОТГ є можливість удосконалювати різні куточки держави та контролювати через діяльність ОТГ стан та потреби людей,які проживають у селах та селищах.

Формування ОТГ в Україні, яке відбувається після узгодження та прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015) третій рік поспіль, відповідає чітко окресленій політиці децентралізації державного управління. Найголовнішою частиною цієї реформи за нинішніх умов Уряд обрав формування базового рівня місцевого самоврядування — спроможних, ефективних, здатних до розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ), яким можна передати повноваження, ресурси і відповідальність, що означає самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення в інтересах їх жителів, тобто забезпечувати належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства [1].

У найпростішому розумінні, децентралізація влади означає передачу політичних, адміністративних та/або фінансових повноважень підрозділам середнього та/або нижчих рівнів державної ієрархії [2].

Як наголошують експерти, задекларовані процеси проведення добровільного об'єднання місцевих громад, розширення повноважень, зокрема, користування земельними ресурсами, зміна адміністративно-територіального устрою країни несуть в собі приховані ризики, адже практичне їх втілення відбувається часом шляхом примусового об'єднання громад та приєднання територій всупереч принципам добровільності, законності, прозорості та відкритості [3].

В Україні дав перші результати: нині вже налічується близько 184 об'єднаних громад, кожна з яких включає в середньому понад 10 населених пунктів, а окремі громади мають у своєму складі понад 50 поселень. До реформи в Україні існувало 11520 територіальних громад, з них 458 міських,

783 селищних, 10279 сільських. Після завершення об'єднавчого процесу має стати близько 1500 потужних громад. До кінця 2016 року, за інформацією Віце(прем'єрміністра — Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Геннадія Зубка в країні функціонуватиме вже 367 ОТГ (на 11 та 18 грудня призначено перші місцеві вибори у 184 з них), які складатимуть 18% усіх громад та стануть «висхідними точками економічного розвитку України» з точки зору як розширення малого та середнього бізнесу, створення інфраструктури та інших проектів розвитку місцевого самоврядування [4].

З кожним роком умови в яких функціонують громади покращується. Держава проводить в умовах нестабільної економіки ряд дій, які підкріплені законодавчою базою та надає все більше повноважень ОТГ. Задля підвищення та покращення умов в яких проживають різні верстви населення. Така державна децентралізована політика є все ж недосконалою, бо фінансування, яке здійснює держава є неповною. І громади змушені самотужки шукати методи збільшення своїх фінансових можливостей. Все ж уряд має проводити окрему політику і контролювати прихід і витрати грошових цінностей, щоб перешкодити владі, яка стоїть на чолі громад вчинити неправомірні дії, які стосуються державного бюджету. Держава має удосконалити електронні засоби контролю, щоб спостерігати за правильністю роботи ОТГ.

1. Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні. К.: НІСД, 2015. 80 с.

2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 13. С. 91. Ст. 10.

3. Топпервін Н. Дієве місцеве самоврядування як запорука успішної децентралізації публічної влади: швейцарський досвід // DESPRO: Аналітичний вісник. 2012. № 2.

4. Реформа міжбюджетних відносин в Україні / Презентація. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Цибуковська Анастасія, студентка
Науковий керівник: **Бегун С. І.**, к.е.н, доцент
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Сьогодні в Україні проблема зайнятості та безробіття є однією з найактуальніших проблем сучасного етапу розвитку вітчизняної економіки та важливою характеристикою конкурентоспроможності на ринку праці.

Сучасна економічна криза, значно впливає на стан ринку праці в Україні. Близько половини працездатних живуть в очікуванні втрати робочого місця найближчим часом. Безробіття становить загрозу стабільному національному розвитку та національній безпеці, оскільки може призвести до соціально-економічної дестабілізації серед працівників великих промислових і ключових в життєзабезпеченні країни підприємств.

Для того щоб проаналізувати кризові явища на ринку праці України, необхідно провести аналіз безробіття як показника, який найбільш яскраво проявляється під час економічної кризи та впливає як на соціально-економічний розвиток країни, так і на рівень життя її населення [2].

Згідно зі статистичними дослідженнями найбільш впливовими факторами на рівень зайнятості населення є: чисельність населення, валовий внутрішній продукт, чисельність економічно активного населення, рівень безробіття і чинник часу. Дані про динаміку цих чинників наведені у табл.1. [1]

Таблиця 1

Динаміка вихідних параметрів моделі

Рік	Зайняте населення, тис. чол.	Чисельність населення, тис. чол.	ЕАН, тис. чол.	Рівень безробіття, %	ВВП, млрд. дол. США
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4
2010	18 436,5	45 778,5	20 220,7	8,8%	136 419,0
2011	18 516,2	45 633,6	20 247,9	8,6%	163 160,0
2012	18 736,9	45 553,0	20 393,5	8,1%	175 781,0
2013	18 901,8	45 426,2	20 478,2	7,7%	183 310,0
2014	17 188,1	42 928,9	19 035,2	9,7%	131 805,0
2015	15 742,0	42 760,5	17 396,0	9,5%	90 615,0
2016	15 626,1	42 584,5	17 303,6	9,7%	93 270,0
2017	15 495,9	42 386,4	17 193,2	9,9%	112 154,0
2018	15 718,6	42 153,2	17 296,2	9,1%	130 832,0
2019	15 894,9	41 902,4	17 381,8	8,6%	153 781,0

Для об'єктивного аналізу факторів, що впливають на зайнятість населення, була побудована економетрична модель, в якій залежною змінною є зайняте населення, тисяч чоловік – Y, а впливовими факторами: чисельність населення – X_1; економічно активне населення – X_2; рівень безробіття у відсотках – X_3; валовий внутрішній продукт країни у мільярдах доларів США – X_4.

Після регресійного аналізу, виконаного в пакеті Statgraphics Centurion, та

виключення статистично не важливих і несамостійних факторів, отримано рівняння множинної регресії, яке має вигляд:

$$Y = -11511{,}6353 + 0{,}7332X_1 - 391{,}2377X_3$$

На основі коефіцієнта регресії b_1 можна зробити висновок, що при збільшенні чисельності населення на 1 тис. чол., кількість зайнятих зросте в середньому на 733 осіб. Значення коефіцієнта регресії b_3 вказує на те, що збільшення рівня безробіття на 1% призводить до зменшення чисельності зайнятого населення на 391,238 тис. чол.

На основі максимального коефіцієнта β_1 = 0,82 робимо висновок, що найбільший вплив на зайнятість населення спричиняє показник чисельності населення.

Значення коефіцієнта детермінації дорівнює 0,93, тобто 93% варіації зайнятого населення в Україні в період 2010-2019 рр. обумовлено варіацією чисельності населення та рівня безробіття. Вплив інших факторів, які не включені до моделі, становить 7% від загальної варіації.

Оскільки t-критерії Стьюдента, що становлять 8,98 та 3,27 для коефіцієнтів регресії, більші табличного значення, яке дорівнює 2,752 на 5-відсотковому рівні значущості, то можна зробити висновок про те, що параметри регресії не дорівнюють нулю не випадково і є статистично значущими.

Також слід звернути увагу, що Критерій Фішера (F) становить 46,534, що більше табличного, яке дорівнює 4,74. Це означає, що на 5-відсотковому рівні значущості можна зробити висновок про те, що і модель є статистично значущою.

Значення статистики Дарбіна-Уотсона становить 2,08, що свідчить про відсутність автокореляції. Це підтверджує високу якість побудованої моделі.

Сучасна економічна ситуація, що склалася не лише в Україні, а й в усьому світі характеризується високим ступенем невизначеності, що спричинено пандемією COVID-19. Тому дуже важко точно спрогнозувати зміну чисельності зайнятого населення в Україні, оскільки прогнозування здійснюється на основі математичного моделювання попередніх даних, які входять в основу моделі. Модель не може врахувати неекономічні або поведінкові фактори, а також зміни в економіці, що спричинені рішеннями Уряду [3].

Отже, можемо зробити висновок, що на рівень зайнятості в Україні найбільший вплив має чисельність всього населення та рівень безробіття. Заходи щодо підвищення рівня зайнятості мають бути направлені більшою мірою на безробітне населення. У зв'язку з поширенням пандемії коронавірусної інфекції необхідним є ухвалення та невідкладне впровадження Програми антикризових заходів, комплексних програм збереження існуючих і створення нових робочих місць, посилення

інституційної ролі державної служби зайнятості.

1. Державна служба статистики України. URL: hhtp://www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 20.11.2020)

2. Козицька І. Є. Статистичний аналіз безробіття в управлінні соціально-економічними процесами в Україні. Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Математичні методі та моделі в оподаткуванні, бізнесі, економіці: Збірник тез доповідей. 1–8 грудня 2015 р. Ірпінь: Національний університет ДФС України, 2016. С. 211–216.

3. Кострица В. І., Бурлай Т. В. Дисбаланси і дивергенція у сфері зайнятості: підходи ЄС та України до їх подолання. *Український соціум*. 2020. № 1 (72). С. 83–107. URL: https://doi.org/10.15407/socium2020.01.083. (дата звернення 20.11.2020)

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Веремчук Дарина, Бегун Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки м. Луцьк

В сучасних умовах неможливо уявити соціально-економічне життя без передбачення майбутнього, а також прогнозування можливих перспектив його розвитку. В таких випадках, велику роль відіграють економічні прогнози, використання яких, дає можливість визначити шляхи розвитку суспільства та економічні ресурси, що забезпечать його досягнення, знайти найбільш імовірні та економічно ефективні варіанти довгострокових, середньострокових та поточних планів, обґрунтувати основні напрямки економічної та технічної політики, а також, передбачити можливі результати прийнятих управлінських рішень і реалізованих у певний момент заходів. Тому, прогнозування соціально-економічних процесів є актуальним в умовах ринкової економіки, коли на процес виробництва здійснюють вплив не лише держава, але й і зовнішні чинники.

Прогнозування соціально-економічних процесів полягає у вивченні процесу розроблення прогнозів розвитку національної економіки та соціальної сфери в майбутньому та використанні всіх різноманітних методів, засобів і можливостей прогностики [2].

В загальному вигляді, процес прогнозування являє собою ряд етапів, пов’язаних між собою, на яких вирішується певні завдання. Кінцевим результатом прогнозування є створення моделі на основі даних, а також видача, безпосередньо, прогнозу.

В такій моделі відображають сукупність факторів зовнішнього середовища економічного, соціального, політико-правового і науково-технічного характеру, а також загальну характеристику об’єкта прогнозу. За останні роки досить поширеними стали такі економетричні моделі:

– економіко-математичні моделі, побудовані на великій кількості статистично оцінених рівнянь;

– галузеві моделі «витрати-випуск» [2].

Одним із найпоширеніших типів соціально-економічних моделей, які використовують для аналізу та прогнозування розвитку країни є економетричні моделі [1]. Вони складаються з системи функціональних регресійних і балансових рівнянь, що кількісно визначають певні взаємозв'язки між макроекономічними величинами на всіх фазах відтворювального процесу. Раніше економетричні моделі використовували у вигляді простих моделей, які описують якусь частину процесу відтворення. Проте, з розвитком економетрики як науки, отримали розвиток і складні економетричні моделі, призначені для відображення функціонування економіки в цілому.

Економічний зміст комплексних моделей економетричних систем вичерпується взаємопов'язаними макроекономічними величинами на певних фазах відтворювального процесу, які виражаються рівняннями моделі. Тому, економетричні моделі містять у собі такі основні змінні і співвідношення як: обсяг виробленої продукції; доходи на споживання; капіталовкладення й основні фонди; рівень зайнятості й безробіття; обсяги зовнішньої торгівлі.

За допомогою економетричних моделей можна провести аналіз наявних проблем в країні, а саме:

– можливості розвитку банківської системи;

– вплив на обсяг ВВП та капіталовкладень основних макроекономічних показників;

– співвідношення між індивідуальним споживанням та заощадженнями;

– ступінь коливань між національною та світовою економікою [3].

Отже, використання економетричних моделей в економіці дає можливість виділити та описати найбільш важливі та суттєві взаємозв'язки економічних змінних та об'єктів і, крім того, отримати більш точну інформацію. У таких моделях, в спрощених формах, за великої кількості припущень встановлюють визначальні залежності між економічними показниками [1]. Проте, в нашій країні існують певні проблеми щодо використання на практиці економетричних моделей для соціально-економічного прогнозування. В більшій мірі це пов'язано з відсутністю такого досвіду, оскільки частіше використовується саме планування, ніж прогнозування. Таким чином, дослідження економетричних моделей надалі є важливим і необхідним для досягнення позитивних результатів, адже, на сьогодні, в Україні не розроблено універсальної моделі для проведення аналізу та прогнозування соціально-економічного розвитку країни в цілому та регіонів зокрема.

1. Begun S. Levchuk A. Concept of econometrics and main stages of econometric analysis. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв.

2017. № 17. С. 909–913.

2. Леонтюк-Мельник О. В., Захарчук Д. В. Економетричне моделювання для аналізу та прогнозування основної діяльності підприємств. *Галицький економічний вісник ТНТУ*. 2016. № 2(51). С. 164–171.

3. Поліщук С. О., Рожкован С. О., Лінгур Л. М. Економетричні методи соціально-економічного прогнозування. *Економічна кібернетика: теорія, практика та напрямки розвитку*: матеріали наук.-практ. конф., 9–10 листоп. 2016 р. Одеса, 2016. С. 75–78.

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІКА

ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЇ СЕРЕД СТАРШОКЛАСНИКІВ

Бандура Аліна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вплив Інтернету на особистість має специфічні наслідки, особливо в студентському віці. Надмірна захопленість дітьми онлайн-простором може призвести до Інтернет-адикції, внаслідок якої відбувається знецінення реальності, змінення системи цінностей, мрій та прагнень. Значної уваги вимагають до себе ті учні, чий відхід від реальності поки що не знайшов свого яскравого вираження, хто потенційно може виявитися залученим в різні види адиктивної реалізації. Тому, необхідною в старшому шкільному віці є профілактика Інтернет-адикції.

Поняття «адиктивна поведінка» (від англ. addiction - схильність, згубна звичка) аналізується як одна з форм девіантної поведінки, що передбачає за допомогою спеціальної зміни свого психічного стану прагнення відійти від реальності. Поряд з цим, акцентується увага на тому, що мова йде не про хворобу, а лише порушення поведінки, для якого притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни психічного стану, завдяки прийому різноманітних психоактивних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій [1]. Серед різних видів адикції, на сьогодні суттєву небезпеку становить саме Інтернет-адикція. Н. Цой Інтернет-адикцію визначає як різновид технологічної залежності, що формується на базі різних форм використання Інтернету відповідно до динаміки, властивої адиктивному процесу, за рахунок зміщення цілей адиктивно-схильної особистості у віртуальну реальність, для заповнення відсутніх сфер життя шляхом конструювання у віртуальній реальності нової особистості та заміщення реальної життєдіяльності віртуальною [3, с. 7]. Ми під цим поняттям будемо розуміти поведінкову залежність, яка виявляється в нав’язливому прагненні значну кількість часу перебувати в Інтернеті з втратою суб'єктивного

контролю за його використанням. Тому важливою є профілактика цієї залежності.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови профілактика аналізується як «охороняти», «оберігати», «попередити»; сукупність заходів, спрямованих на запобігання виникнення та поширення чого-небудь, на збереження порядку тощо [3].

На основі аналізу поглядів учених педагогічну профілактику Інтернет-адикції розуміємо як систему превентивних заходів, які здійснюються в школі і мають на меті попередження виникнення залежності від надмірного перебування в онлайн-мережі.

Педагогічна профілактика Інтернет-залежності можна бути первинна, вторинна і третинна. Первинна профілактика передбачає попередження несприятливого впливу на особистість факторів навколишнього середовища, а особливо, віртуального простору. Вона включає педагогічну просвіту школярів про переваги та небезпеки середовища Інтернет, ознаки залежної поведінки. На думку Н. Сергеєвої, розвиткові Інтернет-адикції перешкоджають високий самоконтроль і залучення залежних осіб до різних видів соціальної активності: трудової, суспільної, політичної, пізнавально-творчої [2].

Завданням вторинної (ранньої) профілактики Інтернет-залежності є виявлення негативних змін в поведінці особистості, що давало б можливість також попередити їх подальший розвиток. Вторинна профілактика полягає в заходах, спрямованих на роботу з наслідками і на усунення чинників ризику. Вона ґрунтується на результатах діагностики різноманітних аспектів життєдіяльності учнів і є індивідуальною в плані корекції систем життєдіяльності і життєзабезпечення, а саме запобігання подальших можливих порушень соціальних механізмів моральної регуляції До методів вторинної профілактики належать: психологічні консультації, терапія, соціально-психологічна адаптація та ін.

Третинна, або цілеспрямована профілактика Інтернет-адикції містить сукупність заходів, спрямованих на попередження переходу проявів поверхневої залежності у більш важку стадію. Така профілактика є індивідуальною, вона включає заходи з виявлення й усунення конкретних недоліків сімейного, вузівського і суспільного виховання, а також цілеспрямовану роботу з тими учнями, які надмірну кількість часу перебувають в чатах.

Отже, профілактика Інтернет-адикції передбачає мінімізацію впливу на особистість негативних чинників віртуального середовища та передбачає не лише систему виховних заходів з ознайомлення учнів із симптомами Інтернет-адикції та шляхами недопущення її виникнення в учнів, а й формування усвідомленого ставлення до цілеспрямованого, регульованого в часі використання кібер-простору.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Сергеєва Н. В. Соціально-педагогічні умови профілактики комп'ютерної адикції підлітків автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 - соціальна педагогіка. Київ, 2010. 20с.

3. Цой Н.А. Социальные факторы феномена интернет-зависимости : автореферат на соискание ученой степени кандидата социологических наук / 22.00.04 – социальная структура, социальные институты и процессы. Владивосток 2012. 20с.

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Гарасимяк Лідія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Негативним явищем сучасної освіти є зниження мотивації в учнів до оволодіння знаннями. Наше суспільство з вільним і швидким доступом до значних обсягів інформації потребує нових ідей, креативних осіб, модифікації змісту навчання, пошуку нових підходів до освітнього процесу. Можливість застосувати знання у різних інтерпретаціях більш ефективно розвиває здібності учня, чим проста передача наукової інформації у вигляді стандартних методів та уроків.

Стандартні уроки відіграли значну позитивну роль у навчанні школярів. Проте вже в середині 70-х років минулого століття з'явилась тенденція до зниження інтересу дітей до класних занять. На практиці це реалізувалося появою нестандартних уроків, головною метою яких є пробудження інтересу школярів до навчальної праці [3, с. 5].

Нестандартний урок – це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру [8]. Одним із видів таких уроків є театралізований урок. О. Кубасова підкреслює, що інсценування приховує в собі значні можливості для вдумливої розумової діяльності учнів, для розвитку їхнього дослідницького ставлення, як до тексту оригіналу, так і до створюваного на його основі сценічному варіанту; у ньому здійснюється сполучення творчої уяви і літературного «розуміння» учнів [2, с 39].

Одним із видів нестандартних уроків є театралізований урок. На актуальності театралізованих уроків і їх використання в закладах загальної середньої освіти наголошували О. Кубасова, С. Кульневич, С. Пальчевський та ін. Указані вчені констатують, що театралізація, як нестандартний спосіб навчання, допоможе зацікавити учнів навчальним матеріалом. Зазвичай театралізовані уроки застосовують на уроках зарубіжної та української літератури, проте їх можна й впроваджувати на уроках географії.

Використання театралізації сприяє: розвиту здатностей слухати та говорити правильно, виразно, доносячи ідеї та емоції до слухачів; формуванню вдумливого читача; формує навички комунікації, взаємодії, співпраці в команді; вчить моделювати різні комунікативні ситуації, обирати стратегії спілкування, імпровізувати; розвиває емоційний інтелект; дає можливість мислити критично та креативно [4].

С. Пальчевський в класифікації театралізованих уроків виділяє такі їх види: уроки-драми, -спектаклі, -концерти, -казки, -феєрії, -етюди тощо [5]. Кожен з них можна реалізувати як самостійний урок або ж як його частину.

Варто наголосити, що використання цих видів уроків залежить від вікових особливостей та рівнів навчальних можливостей учнів. Інтеграція на уроках географії різних ідей дозволяє сконструювати сценарій уроку.

Наведемо приклади тем з географії, розглядаючи які можна використати театралізований урок.

У ході вивчення теми «Природні зони Південної Америки» в 7 класі [6] її зміст представляємо як презентацію групами учнів загальних характеристик кожної з природних зон Південної Америки. Кожна з груп у ролях розкривають основні види флори чи фауни конкретної природної зони. Учні завчасно продумали репліки тварин, рослин певної зони, готували реквізити для презентації свого фрагменту заняття. Наприклад, «Зустрілись на землі дві природні зони (дві групи): вологі екваторіальні ліси та савани. Тварини і рослини завели між собою діалог. Розказують, які сусіди поблизу ростуть та мешкають, про те, які умови життя, де краще жити і т. п.».

У процесі вивчення теми «Країни Європи» в 10 класі [7]. Учні представляють країну через її народну пісню, танець, поезію тощо. Наприклад, презентуючи Велику Британію, школярі можуть поставити уривок із п'єси Шекспіра, Росію – представити віршем В. Я. Брюсова «Колумб» [1], Україну – піснею «А мій милий чорнобривий...» тощо.

Отже, театралізація уроків з географії передбачає засвоєння школярами географічних знань, умінь, навичок, оскільки кожен зміст навчального матеріалу вони ніби «проживають», розігруючи в ролях певні сюжети. Відбувається інтеграція уроків географії з уроками музики, літератури, хореографії тощо. Залучення учнів до створення сценарію, драматизації дозволяє розкрити творчі та інтелектуальні здібності дітей.

1. Дубанов И.С., Фадеева Л.В. География в поэзии. Чебоксары: Изд-во «Новое время», 2012. 304 с.
2. Кубасова О. В. Розвиток уяви, що відтворює, на уроках читання. Початкова школа. 2004. №12 с. 26-32.
3. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О. Кондратюк. К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.

4. Олена Юрченко. Театр на уроці: практикум для початкової школи. Режим доступу: https://osvitoria.media/experience/teatr-na-urotsi-praktykum-dlya-pochatkovoyi-shkoly/
5. Пальчевський С.С. Педагогіка. Режим доступу: http://westudents.com.ua/glavy/49748-nestandartn-uroki-.html
6. Пестушко В.Ю. Географія : підруч. для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Генеза, 2015. 272 с.
7. Пестушко В.Ю., Географія (рівень стандарту) : підруч. для 10-го кл. закл. заг. серед. Освіти. Київ : Генеза, 2018. 192 с.
8. Ягупов В.В. Педагогіка. Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=223

ТВОРЧЕ ПРОЄКТУВАННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ І ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Давидова Світлана
Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя

Транскордонність соціального розвитку суспільства, дизайну та образотворчого мистецтва ставить нові вимоги щодо підготовки фахівців даних галузей. Сучасні заклади вищої освіти ведуть активні дослідження для віднаходження ефективних форм та методів формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів та фахівців образотворчого мистецтва, що обумовлено запитом ринку праці, де від фахівця вимагають не лише високого рівня професійних компетентностей, а й низку універсальних, що є необхідним для успішної реалізації у професійній діяльності. Нові реалії життя вимагають від дизайнерів та фахівців образотворчого мистецтва креативних рішень, генерування великої кількості ідей (мозковий штурм), віднаходження нових образотворчих технік та дизайнерських рішень на актуальні теми, вміння співпрацювати у команді або індивідуально виконувати проєкти – такі обставини стимулювали оновлення навчального процесу у закладах вищої освіти і використання творчого проєктування як дієвого засобу розвитку необхідних компетентностей.

Творча проєктна діяльність в освітньому процесі творчих спеціальностей – це складне структуроване явище, адже вона поєднує як творчий, так і науковий компоненти, є довготривалою за часом та охоплює різні види проєктів, проте у процесах творчого проєктування завжди присутній компонент творчості та розвитку креативного мислення, це стосується всього освітнього процесу; діяльність студентів, яка спрямована на здобуття необхідних знань, умінь, навичок, індивідуального творчо-професійного досвіду, що складають їх професійну компетентність, здатність використовувати проєктні технології у професійній діяльності [1, с. 96].

Сучасний контекст творчого проєктування полягає в цілісності, його можна позначити терміном «проєктна культура». В структуру її методології включають наступні змістовно-смислові одиниці: ціннісно-значущі образи проєктованого предметного середовища, які перебувають в його межах або з'явилися згідно бажання проєктувальників; творчі та наукові концепції, які є змістом творчого і теоретичного усвідомлення особистості, а також програми діяльності, що виражають творчу волю проєктувальників; цінності, необхідні для того, щоб склалося особистісне ставлення до реалізації проєктного процесу [2, с. 26].

Вчений М. Курач зазначив, що творче проєктування є орієнтованим на самостійну діяльність особистості (індивідуальну, парну, групову), яка виконується упродовж визначеного часу. Проєкт, що передбачає творчу проєктну діяльність, є спрямованим на розв'язання певної навчальної проблеми із використанням сукупності форм, методів і засобів навчання та необхідності інтеграції знань, умінь та досвіду із різних галузей: науки, техніки, мистецтва. Результати такого проєкту мають бути «відчутними» – мати конкретний кінцевий результат, готовий до використання в реальному житті або навчанні – продукт творчого характеру [3, с. 42].

Результат проєкту повинен бути презентований і оформлений відповідно до визначених вимог. В. Нищета визначив наступні критерії оцінювання проєкту та його оформлення:

– практична значущість та актуальність роботи;

– повнота розробки обраної теми, самостійність;

– обсяги творчості, індивідуальність розкриття теми, підходів, обраних рішень;

– логічність та обґрунтованість обраних рішень, висновків, грамотне оформлення бібліографії, цитування;

– якість оформлення друкованої частини: дотримання стандартів рубрикування й структурування тексту, якість ескізів, малюнків, повнота рецензій [4, с. 57].

Також участь у проєктах якнайкраще розвиває не лише професійні компетентності, а й такі актуальні навички фахівців XXI століття, як soft skills (універсальні): креативне мислення, управління інформацією, емоційний інтелект, уміння формувати власну думку, презентаційні навички, навички ефективної соціальної взаємодії, вирішення нетипових завдань; є обов'язковими для сучасного дизайнера та фахівця образотворчого мистецтва.

Отже, творче проєктування в освітньому процесі майбутніх дизайнерів та фахівців образотворчого мистецтва дозволяє якісно підвищити рівень сформованості їх професійної компетентності відповідно до вимог XXI століття.

1. Давидова С. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами творчої проєктної діяльності : дис. … д-ра філос. «PhD» : 011 «Освітні, педагогічні науки». Мелітополь, 2020. 396 с.
2. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: учеб. пособие для высш. учеб. заведений / под ред. И. А. Колесниковой. Москва : Издательский центр «Академия», 2005. 288 с.
3. Курач М. С. Теоретичні і методичні засади навчання художнього проектування майбутніх учителів технологій: дис. … д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 478 с.
4. Нищета В. А. Метод проектів як засіб формування життєвої компетентності старшокласників у процесі навчання українознавчих предметів : дис. … канд. пед. наук. Кривий Ріг, 2009. 218 с.

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ісаєва Дар'я
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг

Дошкільний вік – це період активного засвоєння дитиною мови, становлення і розвитку всіх сторін мовлення: фонетичної, лексичної, граматичної. Відзначимо, що педагоги у процесі розвитку мовлення використовують різноманітні засоби, зокрема ігри (словесні, дидактичні, сюжетно-рольові та ін.). Дослідниками у галузі дитячої психології визнано, що основною та провідною діяльністю дитини дошкільного віку є гра. Такий яскравий і виразний матеріал, як гра, несе в собі важливий емоційний заряд, необхідний для розвитку мовлення старших дошкільників. Таким чином, ми вбачаємо, що ігрова діяльність є успішним засобом у розвитку мовлення старших дошкільників. Відтак, ми вважаємо, що саме сюжетно-рольові ігри є оптимальним засобом у роботі над мовленням дітей старшого дошкільного віку.

Особливість гри як психологічного феномену було обєктом дослідження Л. Виготського, Г. Костюка, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва. Особливість гри у лінгводидактичному аспекті вивчали А. Богуш, О. Горошкіна, Т. Груба, Н. Дика, О. Канарська, С. Караман, О. Караман, С. Мартиненко, К. Климова.

Мета публікації – теоретично дослідити особливість ігрової діяльності старших дошкільників у процесі розвитку мовлення.

Виклад основного матеріалу.Сюжетно-рольова гра – це образна гра за певним задумом дітей, що розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей. Такі ігри пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків, оскільки своїм змістом вони відтворюють саме цей аспект дійсності. Вдаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії, стосунки дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації. В

іграх дітей дошкільного віку вони надзвичайно різноманітні й відображають конкретні (соціально-історичні, географічні, побутові тощо) умови їхнього життя [1]. Таким чином, особливість сюжетно - рольової гри полягає в тому, що діти реалізують в ній різні аспекти власного життя, особливості взаємин дорослих, уточнюють свої знання про довкілля. Важливо зазначити, що особливістю сюжетно-рольової гри є те, що завдяки такій діяльності можна спонукати дітей до спілкування один з одним, завдяки чому відбувається позитивний вплив на мовний розвиток. Відзначимо, що завдяки сюжетно-рольовій грі спостерігається вплив на провідні мовні навички:

- підвищується рівень словникового запасу;
- вдосконалюється якість мови;
- формується граматична будова мови.

Отже, сюжетно-рольова гра – це один з видів гри, за певним задумом дітей, що розкривається через відповідні події та розігрування ролей. Особливість вищеназваного виду ігор полягає у тому, що дошкільники, уточнюють свої знання про довкілля, завдяки чому відбувається вплив на найважливіші мовні навички дітей. Перспективу дослідження ми вбачаємо у подальшому дослідженні впливу сюжетно-рольової гри на мовлення старших дошкільників.

1. Любашина В.В. Розвиток діалогічного мовлення старших дошкільників засобами ігрової діяльності. Педагогічний дискурс.2011.Вип.10. С. 301-305.

ВПЛИВ КАЗКОТЕРАПІЇ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Карпенко Марія
Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг

Найважливіші здобутки фахівців у психолого-педагогічній сфері свідчать про те, що дошкільний вік – це найважливіший період в комплексному розвитку дитини як особистості, адже у цьому віці відбувається становлення та інтенсивний розвиток мовної діяльності. Відтак, першочерговим завданням фахівців у галузі дошкільної освіти є навчання мовним навичкам, яке можливо за допомогою використання різних методів та засобів. Ми вважаємо, що найбільш оптимальним методом розвитку мовлення у старших дошкільників є казкотерапія.

Види та форми роботи з казкою з дітьми дошкільного віку було об’єктом дослідження А. Іншакова. Формування мовленнєвої активності старших дошкільників засобом казкотерапії вивчала Ю. Івасєчко. Використання казкотерапії в логопедичній роботі з розвитку мовлення у дошкільників досліджувала Г. Забєліна. Значення казкотерапії в роботі з дітьми із порушеннями мовлення було об’єктом діяльності Т. Харченко, Н.Матрунич.

Мета публікації – дослідити особливість казкотерапії у процесі розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Термін «казкотерапія» був запропонований дослідницею Т. Зінкевич-Євстигнєєвою, автором нового комплексного підходу, що поєднує більшість відомих технік, які мають відношення до казок. Комплексна казкотерапія – метод, що використовує казкову форму, для інтеграції особистості, розвитку творчих, мовленнєвих здібностей, адаптивних навичок, удосконалювання способів взаємодії з навколишнім світом [1]. Таким чином, казкотерапія – це змістовна система технік, що здійснює вплив на різноманітні сфери розвитку дитячої особистості. Сьогодні цей метод є одним з найбільш перспективних Під час роботи над казкою, діти збагачують свій словник, мають можливість автоматизації поставлених звуків та введення їх в самостійну мову в реальних, природних умовах. Тексти казок розширюють уявлення, словниковий запас, допомагають вірно будувати діалоги, а, отже, впливають на розвиток зв'язного монологічного мовлення. Робота з казкою сприяє розвитку просодичної сторони мови: тембру голосу, його сили, темпу, інтонації, виразності [2, с.107]. Тобто, казкотерапія є багатоаспектним методом, здійснюючи вплив на важливі мовні компетенції дитини-дошкільника: словниковий запас, удосконалення вміння використовувати звуки у самостійній мовній діяльності,розвитку зв’язного монологічного мовлення. Варто відзначити, що при використані казкотерапії фахівці дошкільної освіти здійснюють вплив на розвиток творчості дитини-дошкільника та образних розумових операцій. Казка сприяє поліпшенню фонематичного слуху, вдосконалює вміння встановлювати причинно-наслідкові зв’язки. Зазначимо, що робота з казкою особливо важлива наданні педагогічних видів допомоги дошкільникам, що мають певні труднощі у мовній взаємодії.

Отже, здійснений нами аналіз психолого-педагогічних джерел, дає змогу дійти висновку, що метод казкотерапії є одним із дієвих засобів розвитку мовлення дітей дошкільного віку здійснюючи істотний вплив на систему найважливіших мовних компетенцій. Перспективу дослідження ми вбачаємо у подальшому вивченні особливостей впливу на мовлення дітей старшого дошкільного віку.

1. Василевська О. І. Казкотерапія у контексті здійснення психологічного супроводу в закладах освіти Актуальні питання сучасної психології. Збірник наукових праць. 2015. Том 2. С. 192-196.

2. Забєліна Г.Д. Використання казкотерапії в логопедичній роботі з розвитку мовлення у дошкільників. Третя міжнародна конференція молодих учених: Харківський природничий форум (15-16 травня 2020 р., м. Харків). Харків : ХНПУ, 2020. С. 105-107.

ВЗАЄМОДІЯ БАТЬКІВ ТА ВЧИТЕЛІВ У ФОРМУВАННІ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кв'ятковська Наталія
Луцький педагогічний коледж, м. Луцьк

На сьогодні українська освіта перебуває на етапі реформування. Зміни торкнулися як форм викладання так і змісту освіти. Змінюються підходи до організації освітнього процесу, та вводиться нове поняття «компетентність».

Сучасна освіта формує нове бачення випускника як особистість, патріота та інноватора. Кожна дитина має свій талант, і тільки з-за допомогою тісної співпраці вчителів, учнів та батьків можна досягти найкращих результатів.

Сучасна школа розглядає батьків як учасників освітнього процесу які співпрацюють з класними курівниками. Успіх в організації роботи з батьками в значній мірі залежить від педагога, його професійності та вміння спілкуватися з батьками, колегами та дітьми.

Основні форми роботи з батьками - це відвідування родини, день відкритих дверей, батьківські збори [3, с. 22-25].

Якщо говорити про відвідування родини дитини, можна сказати, що це дає дуже багато для її вивчення, з'ясовування в яких умовах виховується дитина і т.д. День відкритих дверей – це ознайомлення батьків із шкільним закладом. Що ж на рахунок батьківських зборів, то – це загальні уже звичні нам збори які проводяться 2-3 раз на рік.

Педагог Андреас Шлейхер підмітив, «Якщо батьки і вчителі налагодять довірливі стосунки, школи зможуть покластися на батьків як на цінних партнерів у когнітивному та соціально-емоційному вихованні дітей» [1].

Основним методом формування компетентності має стати метод навчання в діяльності, спрямований на розв'язання учнем навчальної проблеми, під час чого навчальна діяльність учнів поєднується з їхньою пізнавальною діяльністю.

Для формування математичної компетентності молодших школярів, велике значення має мовлення педагога. Звісно ж у молодших класах не подають визначення математичних понять, але учні пильно стежать за вчителем і опановують її правильність та стиль мовлення.

Таблиця 1

Вживання числівників

Помилкове слововживання	Правильне слововживання
До двісті дев'ять тисяч сімсот сорок вісім додати сімсот сім тисяч сто один	До двохсот дев'яти тисяч семисот сорок восьми додати сімсот сім тисяч сто один

Під час запобігання таких помилок, ми будемо сприяти покращенню математичного мовлення учнів та формувати уміння та навички.

У процесі засвоєння освітнього матеріалу, пізнання математичних об'єктів формуються розумові й практичні уміння учнів. Тобто, визначати кількість одиниць кожного розряду, знаходити значення числових виразів, записувати і читати числа у межах мільйона та ін.

У документі «Ключові компетентності для навчання впродовж життя» зазначається: «Математична компетентність – це здатність застосовувати додавання, віднімання, множення, ділення та пропорції в усних та письмових обчисленнях у повсякденних ситуаціях… Математична компетентність включає – різною мірою – здатність та бажання використовувати математичні способи мислення та викладу» [2, с. 189].

Найважливішою частиною освітнього процесу є саме математична складова. Так як, саме сформованість обчислювальних навичок впливає на подальший процес вивчення математики у майбутньому. Саме завдяки швидкому та правильному обчисленні, формуються й інші вміння, такі як: розв'язувати задачі, засвоєння термінів і т.д. Обчислення виховує увагу, зосередженість, розвиває мислення.

На нашу думку, першим завданням вчителя повинно бути забезпечення позитивного ставлення дітей до математичної діяльності, наступне – виховувати пізнавальний інтерес та розвивати пізнавальну самостійність та активність. На уроках математики важливо проводити навчально-ігрові ситуації, в результаті чого у дітей з'являється інтерес до виконання завдань. Також, просимо взяти до уваги, що потрібно використовувати різні форми заохочення. Звісно варто не забувати про дидактичний матеріал, він добирається яскравий, динамічний.

На нашу думку, саме набуття компетентностей допомагає людині формувати здатність швидко та правильно реагувати на життєві труднощі.

Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна дійти такого висновку, що повинна бути співпраця батьків, вчителів та учнів; довіра та дотримання рівноправності; пошук нових форм роботи.

В результаті чого повинен бути новий випускник який буде, уміти бачити й застосовувати математику в реальному житті; чітко та аргументовано формулювати та висловлювати свої судження; та у якого розвинена логіка, увага, пам'ять, культура мислення та інтуїція.

1. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему XXI століття / перекл. з англ. Г. Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с.
2. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти / за ред. О. І. Локшиної. К. : СПД Богданова А. М., 2006. С. 189.
3. Форми роботи з батьками в сучасній початковій школі. Розкажи онуку Люби і знай свій рідний край. 2011. № 5. С. 22-25.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Кись Марта
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Природа стає виховним могутнім фактором лише тоді, коли маленька людина після трьох-чотирьох років навчання…з подивом приходить до думки: світ навколо мене став багатшим, красивішим і ця зміна світу моя праця, це я.

В.О.Сухомлинський

Потреба досліджувати навколишній світ – це одна із найбільш цінних і чудових особливостей психіки людини, яка забезпечує умови її адаптації до зовнішнього середовища, задоволення творчих, духовних та емоційних потреб. В умовах шкільного навчання формуванню такої особистості сприяє дослідницька діяльність учнів.

Метою даної статті є розгляд деяких аспектів дослідницької діяльності молодших школярів на уроках природознавства.

У сучасній психолого-педагогічній літературі немає однозначного трактування поняття «дослідницька діяльність».

На думку С. Бєлих, дослідницька діяльність – така, що, на відміну від дослідницької поведінки, розуміється як усвідомлений процес, який має мету, за своєю суттю є процесом саморегуляції, спрямованим на досягнення поставленої мети [2, с.8].

За словами О. Леонтовича дослідницька діяльність – це діяльність, яка передбачає виконання учнями навчальних дослідницьких завдань із завчасно невідомим рішенням, які спрямовані на створення уявлень про об'єкт або явище навколишнього світу під керівництвом спеціаліста – керівника дослідницької роботи [3].

Варто зазначити, що іноді навчальний матеріал має такий характер, що без дослідницької діяльності правильне уявлення про такий об'єкт узагалі неможливе. Аби запобігти звуженню, або розширенню поняття доцільно на уроках природознавства проводити досліди. Це допоможе учням розпізнати типове, зробити крок від конкретного до абстрактного, перейти від уявлення до поняття[6, с.13-17].

Для першокласників досліди демонструє учитель, діти подекуди лише беруть у них участь. Набагато легше привчити дітей до дослідження, коли ми самі показуємо приклад у цьому відношенні, а головне щоб учні бачили як підготовлений вчитель до дослідів. Тому завчасно до проведення уроку з досліду вчитель починає до нього готуватися: шукає відповідний матеріал; готує демонстраційний матеріал [4, с.65].

Наведемо приклади дослідної роботи в початковій школі.

Можна показати це на прикладі вивчення властивостей торфу. Для таких уроків вчитель повинен підготувати анкету з питаннями, на якій будуть

зазначені ім’я, прізвище і номер класу школяра. Після дослідницького уроку ці анкети перевіряються вчителем і робляться висновки про доступність розуміння того чи іншого дослідження для визначеного учня [5, с.124-127].

Під час цього досліду доречним буде застосування відео про торф, аби у дітей склалося правдиве бачення. Після проведення самостійної роботи необхідно перевірити правильність її виконання. На цьому етапі учитель має: з'ясовуються результати роботи, вчитель уточнює і доповнює відповіді учнів, потім робляться узагальнення і висновки. У випадку керівництва самостійною діяльністю учнів під час досліджень доцільно користуватися інструкціями, у яких дається план дій і пропонується визначений спосіб фіксації результатів [5, с.301-302].

Під час знайомства учнів із природними процесами вчителю важливо показати їхні складені ланки, зв’язки, що існують між ними, послідовність переходу однієї ланки в інше. У цьому випадку доцільно вчителеві самому демонструвати дослідження, за яким учні спостерігають, роблячи висновки й узагальнення [1, с.10].

Отже, можна стверджувати, що дослідницька діяльність молодших школярів на уроках природознавства – це пізнавальна діяльність, яка спрямована на вироблення нових знань про об’єкти і процеси, накопичення знань з предмета. А формування дослідницьких вмінь школярів – це складний і довготривалий процес, який потребує постійного контролю, аналізу, корекції.

1. Балашова С. П. Формування дослідницьких умінь у студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення природознавчих дисциплін :автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С.П. Балашова. – Київ, 2000. – 20 с.

2. Белых С. Л. Управление исследовательской активностью ученика: метод. пособ. [для педагогов средних школ, гимназий, лицеев]. – [2-е, испр. доп. изд.]. / под. ред. А. С. Обухова. – Ижевск, 2007. – 64 с.

3. Леонтович А.В. Концептуальные основания модели организации исследовательской деятельности учащихся / А. В. Леонтович // Школьные технологии. – 2006.- №5.- С.63-71.

4. Мешкова А.В. Формування дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання засобами наочності / А.В. Мешкова // Педагогічний альманах: збірник наукових праць студентів / за заг. ред. Є.І.Коваленко. − Ніжин: НДУ ім..М.Гоголя, 2018. -№2. − С.124-127.

5. Мієр Т. І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів :монографія / Т. І. Мієр. Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2016. – 424 с.

6. Скворцова С. Урок-дослідження з математики у початковійшколі / С. Скворцова, О.Онопрієнко// Початкова школа. – 2015. № 12. – С. 13–17.

ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ІСТОРІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Кінд-Войтюк Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Роль сучасного вчителя, рівень його підготовки – зокрема цифрова компетентність – є надзвичайно важливою для впровадження цінностей Нової української школи [7; 11]. Інтеграція України у світовий простір вимагає постійного пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, упровадження інноваційних педагогічних прийомів, реагування на всі процеси, що відбуваються в нашій державі та світі

Сучасність вимагає від випускників вищих навчальних закладів глибоких теоретичних знань, отриманих у навчальному закладі, а й здатності самостійно їх знаходити, аналізувати та застосовувати в нестандартних життєвих ситуаціях. [12].

Отже, цифрова компетентність є багатофункціональною і може застосовуватись у життєвих сферах, вона також є трансверсальною [8, 29].

У нормативних документах нашої держави приділяється увага здійсненню цифровізації освітньої галузі [6; 7; 10; 11]. У Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2021 роки визначено, що «першочерговими завданнями є формування національної політики цифровізації освіти як пріоритетної складової частини реформи освіти [11, 21].

На сучасному етапі визначення пріоритетів вчителя історії передбачає широкий пошук нових підходів, педагогічних технологій, адекватних динаміці розвитку суспільства, нових інформаційних технологій. Йому на допомогу приходять інтернет-ресурси [1, 66-69; 13].

Так, сервіс Google-групи дозволяє вчителям організувати групову форму роботи учнів у навчанні історії. [4, 44]. Учні працюючи на основі сервісу Google-групи, можуть обговорювати питання, висловлювати власну позицію щодо обговорюваних на уроках контроверсійних питань історії, дискутувати, а також набувати досвіду групової діяльності [2; 4, 46].

Для сучасного педагога корисними в соціальних мережах Facebook та Instagram можуть стати такі функції, як створення реклами, сторінок, груп та подій; обговорення публікацій, фото чи відео; організація опитувань та голосувань; спілкування в режимі реального часу; додавання декількох контактів до чату; організація відеозв'язку; можливість групової діяльності.

Соціальні мережі Facebook та Instagram можна використовувати для: групового навчання (для роботи в навчальних міні-групах); персонального навчання (для самоосвіти); внутрішньошкільного навчання (використання з метою інформування щодо функціонування навчального закладу та заходів, пов'язаних з цим) [3, 79-82].

Отже, сучасний вчитель історії може ефективно використовувати соціальні інтернет-мереж як для більш ефективного та цікавого навчання учнів, так і для свого розвитку та професійного вдосконалення [5; 8]. Застосування мережевих технологій у навчальному процесі спрямовано на отримання більш високого рівня навичок та компетентностей як учня, так і вчителя.

1. Анцібор І. М. Використання інтернет-мережі на уроках історії для підвищення якості знань студентів. Таврійський вісник. 2016. № 1 (53). С. 66-70.
2. Бербега О. В. Небезпеки та ризики, з якими діти можуть зіштовхнутися в мережі Інтернет. Режим доступу: http: // http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/title-54– Назва з екрану.
3. Вдовиченко Ю. В. Цифрові технології як основа та рушійна сила розвитку сучасної глобальної економіки. Економіка та держава. 2018. № 1. С. 79-82.
4. Дем'яненко В. М. Методичні рекомендації щодо добору і застосування електронних засобів та ресурсів навчального призначення. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2013. № 1. С.44–48.
5. Карташова Л. А. Розвиток цифрової компетентності педагога в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2018. Том 68. №6. С. 193-205
6. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Міністерство освіти і науки України, 2016. 34 с.
7. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
8. Петренко В. О. Формування трансверсальних компетентностей в умовах закладу вищої освіти. Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика: матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 29–30 бер. 2018 р. Х.: Вид-во «НТМТ», 2018. С. 290-293.
9. Положення про дистанційне навчання. http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/molv_2019_6(2)__39.pdf
10. Проект Концепції розвитку освіти до 2025 року [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://osvita.ua/news/43501/. – Назва з екрану.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Режим доступу: https:// https://zakon.rada.gov.ua/go/67-2018-%D1%80
12. Хмарні сервіси мережі Інтернет: можливості та перспективи в роботі педагога. [Електронний ресурс].Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P2

1DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ttmuo_2015_2_10.pdf

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «МОЗКОВИЙ ШТУРМ» НА УРОКАХ ХІМІЇ

Коржов Андрій
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Реформування освіти та підвищення вимог до її якості, спонукає до пошуку нових шляхів удосконалення процесу навчання, адже шкільна хімія є базовим світоглядним навчальним предметом у закладі загальної середньої освіти. Проте на сучасному етапі розвитку педагогічної освіти необхідним є пошук нових підходів та методів викладання хімії, що сприятиме розвитку пізнавальної діяльності учнів, активізуватиме їх до навчання, а отже сприятиме підвищенню ефективності уроків хімії.

Раціонально побудувати процес навчання і досягти вищих результатів у педагогічній діяльності допомагає використання інтерактивних методів навчання. Вони передбачають перехід від переважно регламентуючих, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації дидактичного процесу до розвиваючих, проблемних, дослідницьких, пошукових, що забезпечує народження пізнавальних мотивів та інтересів, умов для творчості в навчанні [4]. Одним з інтерактивних методів навчання на уроках хімії є метод «мозкового штурму».

Необхідність застосування інтерактивних методів навчання у педагогічній діяльності, їх класифікація, визначення найбільш поширених і придатних їх видів, обґрунтована у працях О. Пометуна, Л. Пироженка, А. Мартинець, М. Скрипника, Н. Побірченко, О. Коберника, Г. Коберник та ін.

Інтерактивні методи навчання – це способи взаємодії усіх учасників освітнього процесу, під час якого слухачі перестають грати пасивну роль і активно долучаються до роботи [5]. Інтерактивні методи навчання реалізовуються завдяки активній взаємодії учнів і дають змогу на основі внеску кожного з них у спільну справу отримувати нові знання, організувати колективну або групову діяльність, ідучи від окремої взаємодії двох-трьох учнів до широкої співпраці цілого класу.

Одним з методів колективного обговорення та вирішення поставлених завдань є «мозковий штурм». Його використання сприяє розвитку уяви, творчості учнів та активізує їх до визначення власної точки зору. Важливо відмітити, що в основі цього методу є висловлення учнями різних думок щодо однієї запропонованої проблеми, фіксації й аналізі запропонованих ідей та відбору найбільш раціонального способу вирішення завдання.

Як наголошує О. Пометун, застосування цього методу на уроках хімії вимагає дотримання певних правил:

– учні повинні запропонувати якомога більше варіантів та ідей; до висловлення своєї позиції залучаються усі присутні;

– учасникам не варто слідувати стереотипам, підключати нестандартне мислення та уяву, не боятися висловлювати свою точку зору, навіть якщо вона суперечить думці, яку підтримує більшість;

– можна не лише пропонувати свої ідеї чи думки, а також розвивати і доповнювати, аргументувати погляди, запропоновані іншими учасниками;

– не потрібно заперечувати ідеї інших учнів, критикувати їх або давати негативну оцінку, адже важливою є кожна запропонована думка [2].

Розглянемо використання інтерактивного методу «мозковий штурм» при вивченні теми «Хімічний зв'язок» [1]. Учням пропонується відповісти на запитання:

– Як міркуєте, що означає термін «хімічний зв'язок» та, які він має типи в залежності від складу речовини?

У ході обговорення запропонованої проблеми, учні висловлюють свою позицію, фіксуючи її заповнення схеми (варіанти наносяться на дошку).

Варто закцентувати увагу на тому, що кількість генерованих ідей у ході обговорення обмежувати не можна, щоб надати можливість кожному учневі самореалізуватися. Проте, використовуючи метод можна ввести часовий ліміт. Цей момент важливий тим, що дає можливість учителю узгодити роботу відповідно навчальній програмі.

На наступному етапі відбувається групування накопичених ідей та пропозицій, їх оцінка (обговорення), визначення оригінальної та оптимальної ідеї у подальшій діяльності.

Отже, застосування інтерактивних методів навчання, зокрема мозкового штурму на уроках хімії, дозволить учням розвивати креативне мислення, тренувати вміння шукати нові підходи до вирішення конкретних проблем і задач, поліпшити навички роботи в команді, сприяти розвитку впевненості в собі та вмінні висловлювати свою думку. Разом із тим, в ході реалізації методу важливо звертати увагу на те, що він не гарантує прийняття єдиного правильного вирішення проблеми, часто «генеровані» ідеї важко або неможливо реалізувати.

1. Бойко В.М. Хімія: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. Харків, 2014. 256 с.

2. Концепція хімічної освіти в основній школі. URL: http://undip.org.ua/structure/laboratory/geogr_ekon/proekt_konc_geogr_osv.pdf

3. Педрада: портал освітян України. Інтерактивні методи навчання. URL: https://www.pedrada.com.ua/article/2316-interaktyvni-metody

4. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2004. 192 с.

5. Яськова А. О. Використання інтерактивних методів у викладанні точних наук. Хімія. 2006. Вип. 3. С. 1-8.

ЗАСТОСУВАННЯ ГРУПОВИХ ФОРМ РОБОТИ ЯК УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕХНІКИ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ ТА МІКРОБІОЛОГІЇ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 226 ФАРМАЦІЯ. ПРОМИСЛОВА ФАРМАЦІЯ

Кормош Наталія
Комунальний заклад вищої освіти «ВОЛИНСЬКИЙ МЕДИЧНИЙ ІНСТИТУТ» Волинської обласної ради, м. Луцьк

З-поміж запропонованої сьогодні великої кількості інноваційних технологій багато викладачів визнають переваги роботи в режимі інтерактиву, який найбільш повно забезпечує комфортні, безконфліктні безпечні умови розвитку дитини, всебічно реалізує її природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, яка вміє використовувати одержані знання для творчого розв'язання проблем, критично мислити, прагне реалізувати себе.

Характеристика методу «Кооперативних груп»

Кооперативне навчання - це технологія навчання в невеликих групах, коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду.

Групова (кооперативна) робота застосовується на практичних, семінарських та лабораторних заняттях.

Навчальні цілі.

Розвинути у студентів:

1. Здатність до наукового дослідження, визначення мети, постановки цілей.
2. Здатність до пошукової роботи.
3. Здатність до креативного мислення.

Виховні цілі

1. Виховати гуманні стосунки між студентами.
2. Сформувати колективізм, самостійність студентів, їх здатність до співпраці, партнерства та відповідальність за кінцевий результат.
3. Сформувати особистісні якості.

На заняттях з техніки лабораторних робіт широко використовується робота в парах з таких тем: «Техніка роботи з різними видами піпеток, бюреток», «Ваги та зважування», «Титрування», «Догляд за лабораторним посудом», «Вимірювальні прилади».

Студенти працюють в парах, виконуючи завдання. Парна робота вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими. Після цього один з партнерів доповідає перед аудиторією про результати.

Робота в трійках - це ускладнена робота в парах. Найкраще в трійках проводити обговорення, обмін думками, підведення підсумків чи виділення

несхожих думок. Зазвичай, така робота проводиться при вивченні теми «Лабораторний посуду і допоміжне приладдя. Підбирання лабораторного посуду за призначенням та користування ним».

Робота в малих группах використовується на заняттях з мікробіології при вивченні таких тем: «Будова мікроскопа, правила користування ним», «Виготовлення мікропрепаратів», «Фарбування мазків».

Під час занять студентам роздаються інструкції щодо оцінювання участі учасника під час основного етапу.

Розвиток професійних якостей майбутніх спеціалістів, формуванню їхньої професійної компетентності допомагає і метод проектів, який передбачає реалізацію різних видів проектів: ігрових, пошукових, дослідницьких.

Метод проектів - це модель організації навчального процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості, розвиток її можливостей у процесі створення певного "продукту" під контролем викладача.

Даний метод використовується на заняттях з мікробіології у розділі «Спеціальна мікробіологія», де за спеціальними схемами студентам дається завдання опрацювати інформацію щодо певних збудників. Цей метод є одним із тих, які сприяють формуванню у студентів умінь використовувати різноманітні джерела інформації для вирішення проблем , працювати спільно в групі, використовувати знання з інших дисциплін, застосовувати теоретичні знання на практиці. Важливою перевагою методу проектів поряд з іншими активними методами є можливість розвитку творчих здібностей студентів.

Узагальнюючи сутнісні ознаки інтерактивних технологій, випливає: для формування професійної компетентності майбутнього молодшого медичного працівника як всебічно розвиненої, творчої особистості не можна обмежуватись однією технологією. Інтегрований результат може дати цілісна система, компонентами якої є сукупність прогресивних технологій, спрямованих на розвиток особистості майбутнього спеціаліста.

1. Використання інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс] / О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук, О. А. Кочубей. – 2016. - Режим доступу: http://www.refs.in.ua/m-kochubej-o-a-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya.html

2. Воронцова Т. В. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа)/ Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко та ін. - К.: Алатон, 2017. - Режим доступу: https://drive.google.com/drive/folders/0Bzt9FAqrO9WcLXZwZVlJaFBCS

ГРА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОГО ЗДО

Купченя Анна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Гра, як відомо, є провідним видом діяльності дитини дошкільного віку. Вперше зацікавленість феноменом гри з'явився у період античності. У працях Платона та Аристотеля гра розумілася як святковий ритуал, що мав на меті «…отримати милість богів та жити згідно …природи [1, с. 135]». Розглядаючи гру як форму життя та джерело задоволення мислитель писав : «… кожна юна істота не може зберігати спокій ні у тілі, ні у голосі, а завжди прагне рухатись, видавати звуки, так що молоді люди то скачуть, то знаходять задоволення у танцях та іграх, то кричать на всі голоси… [1, с.135]». Інтерес дослідників до феномену гри не зникав впродовж розвитку людства і залишається актуальним в наш час.

В тлумачному словнику «гра» визначається як «дія за значенням грати», «забава», «заняття дітей», «Підпорядковане сукупності правил, прийомів або основане на певних умовах заняття, що є розвагою або розвагою та спортом одночасно», «набір предметів для такого заняття» [3, 257]. Проаналізувавши визначення поняття «гра», можемо зробити висновок, що це поняття складне, багатогранне, розглядається як складна універсалія, вид діяльності та засіб і форма педагогічного впливу.

У Державному стандарті дошкільної освіти зазначається, що гра: «Передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх, партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає до обміну думками, оцінювання себе й інших, заохочує до імпровізації, висловлювання власних оцінно-етичних суджень [2]». Отже, гра є важливою складовою освітнього процесу ЗДО не лише, через те, що займає багато часу дошкільника, а і тому, що спричиняє якісні зміни у психіці дитини, а її зміст стає все більш інтелектуальним.

Саме у процесі гри формується дитячий інтелект, психіка, комунікативні уміння та навички. Гра дитини дошкільного віку має важливу особливість, що виокремлює її серед інших видів діяльності. У процесі гри дитина оволодіває механізмами заміщення, що, за словами Л.С.Виготського є «смисловою гранню її поведінки», у свідомості дитини відбувається перехід від уявлень, що характеризують реальну дійсність, до ірраціональних образів, породжених фантазією дітей дошкільного віку та польотом їх думки. Даний процес надзвичайно важливий для розумового виховання підростаючої людини.

Через важливість включення дитини в ігрову діяльність вона є необхідною складовою освітнього процесу ЗДО. У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено, що ЗДО – це заклад, що: «…забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту» [4].

Необхідно відзначити важливість використання ігрових технологій у правовому полі. У «Конвенції про права дитини» визначається право дитини брати участь в іграх та розважальних заходах, які відповідають віку дитини. [5]. У відповідності до вимог Базового компонента дошкільної освіти гра визнається важливим видом діяльності у ЗДО. «Інваріантна складова змісту дошкільної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для навчальних закладів різних типів і форм власності, що забезпечують реалізацію завдань дошкільної освіти. З огляду на важливість дошкільного дитинства як базового періоду для формування способів пізнання, розуміння та відображення внутрішньої (психічної) та зовнішньої (Всесвіт) картини світу, змістом Базового компонента дошкільної освіти визначено освітні лінії, що забезпечують засвоєння дитиною способів (механізмів) розвитку (саморозвитку), набуття знань, умінь і навичок дитини»[2]. Серед цих освітніх ліній «Гра дитини» визначається, як і усі інші у інваріантній частині, такою, що унеможливлює її виключення з освітнього процесу ЗДО різних типів та форм власності. Оскільки, Виключення з інваріантної частини будь-якої з освітніх ліній порушує цілісність розвитку дитини на рівні дошкільної освіти і наступність її в початковій школі[2].

Використання гри є обов’язковою складовою освітнього процесу сучасного ЗДО, що обумовлене віковими особливостями дітей та підкріплено нормативними освітніми документами.

1. Аристотель. Политика Аристотель. Соч.: в 4 т. Москва: Мысль, 1983. Т.4. С.376–644.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini (дата звернення 20.10.2020)
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. Ред. В. Т. Бусел – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII. 1728с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». Режим доступу:https://osvita.ua/legislation/law/2234/, (дата звернення 25.10.2020)
5. Конвенція про права дитини. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 19.11.2020)

ТВОРЧІ ПРОЄКТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Лиходід Віктор
Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя

Сучасна вища освіта перебуває у стані модернізації та оновлення для віднаходження нового змісту і траєкторій розвитку, які відповідають реаліям розвитку суспільства, технологій та вимогам щодо професійних компетентностей майбутніх фахівців. Однією з проблем, що існує у професійній підготовці фахівців, і зокрема, майбутніх фахівців садово-паркового мистецтва, є розбіжність між засвоєнням теоретичного матеріалу та його практичною реалізацією; розвитком креативного мислення, здатністю до нетипового (багатоваріативного вирішення) поставлених завдань та розвитком шаблонного мислення із стереотипними шляхами вирішення певних завдань на заняттях; здатністю працювати як індивідуально, так і в команді, бути її частиною, та недостатність цього досвіду в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Для вирішення окреслених суперечностей вчені сучасності активно вивчають метод проєктів та його застосування в освітньому процесі закладів вищої освіти. У професійній підготовці майбутніх фахівців садово-паркового господарства почали використовувати творчі проєкти, які надають змогу подолати окреслені суперечності та сприяють формуванню професійної компетентності відповідно до нових вимог.

Творчий проєкт має чітко визначені мету, завдання, форму презентації, оформлення кінцевого результату та документації, умовні етапи реалізації, що обумовлено особливостями творчого процесу [1]. Проєкти такого типу дозволяють формувати не лише професійні компетентності, а й готують майбутніх фахівців садово-паркового господарства до майбутньої професійної діяльності – розробки індивідуальних проєктів та їх реалізації, командної участі у проєкті регіонального, всеукраїнського або міжнародного рівнів. Творчі проєкти надають змогу розвинути креативне мислення, вчать реалізувати теоретичні знання практично, сприяють успішній як професійній, так і особистій соціалізації, мотивують до безперервного професійного самовдосконалення, формують компетентності «4К».

Компетентності «4К» поєднують чотири компоненти: креативність, критичне мислення, кооперацію та комунікативні навички.

Креативність – здатність продукувати новітні, інноваційні ідеї.

Розвиток креативного мислення неможливий без оволодіння і застосування такого інтелектуального інструментарію, як прийоми розумової діяльності: виділення основного, аналіз та синтез; порівняння та абстрагування; узагальнення; систематизація і кваліфікація; конкретизація; визначення та пояснення понять; доказ та спростування тверджень.

Критичне мислення – це навички комплексного підходу (системний аналіз, аналіз аргументації, творчий процес, оцінка), що допомагають вирішити проблеми в умовах обмеженості інформації.

Комунікативні навички – обмін інформацією для досягнення запланованих (бажаних результатів). Комунікація може відбуватися в будь-якій формі.

Кооперація – командна робота, що передбачає міжособистісну комунікацію, вирішення конфліктних ситуацій, управлінську діяльність.

За результатами Всесвітнього економічного форуму, у 2020 році креативність стає однією з трьох найважливіших навичок, які є необхідними фахівцю XXI століття, поряд із критичним мисленням та комплексним вирішенням проблем.

У більшості вищих навчальних закладів Америки та Європи, і саме на творчих спеціальностях, фахові випробування виключено із навчального плану, натомість здобувачам пропонують участь у серії проєктів, що дозволяє краще оцінити теоретико-практичні навички студента. Такий підхід надав більшої ефективності, бо дозволяє студенту бути не лише пасивним учасником освітнього проєкту, а й перетворює його на творця власної освітньої траєкторії, створює умови реальної професійної атмосфери, де кінцевий результат є продуктом індивідуальної або командної роботи, сприяє розвитку критичного оцінювання власних сильних та слабких професійних сторін, спонукає до самовдосконалення та креативного підходу до роботи, і найголовніше – дозволяє здобути фахові знання, що не були засвоєні під час навчання з тих чи інших причин [2].

Таким чином, творчі проєкти якісно доповнюють існуючу систему фахової підготовки закладів вищої освіти України та є необхідною складовою підготовки сучасних фахівців садово-паркового господарства, вони надають змогу сформувати необхідні професійні компетентності XXI століття, розвинути креативне мислення, здатність до творчого процесу, вміння до співпраці у команді, вчать соціальній взаємодії, що є обов'язковим для сучасного ринку праці.

1. Давидова С. Дисципліна «Основи творчого проєктування» у фаховій підготовці учителів образотворчого мистецтва Нової української школи. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2019. № 1 (22). С. 180–185. DOI: 10.33842/22195203/2019/22/180/185

2. Strauss V. Project-based learning is a new rage in education. Never mind that it's a century old. The reform pendulum. 2018. URL : https://www.washingtonpost.com/education/2018/12/12/project-based-learning-is-new-rage-education-never-mind-that-its-century-old (дата звернення: 18.11.2020).

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «ДЕНОТАТНИЙ ГРАФ» НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Ляховський Дмитро
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

У сучасному світі все більше розглядається поняття «візуалізація», як один з головних чинників ефективного засвоєння учнями нового матеріалу. Візуалізація дає змогу вирішити низку педагогічних питань: зробити складний матеріал набагато простішим та цікавим; стимулювати учнів до більш інтенсивного бажання навчатись; вчити школярів мислити креативно.

Одним із способів візуалізації змісту навчального матеріалу на уроках географії є денотативний граф. У педагогічній літературі денотатний (від лат. denoto – позначаю) граф розглядається як навчальний прийом, що дозволяє структурувати інформацію, а також наочно зображувати смислові зв'язки між ключовим поняттям та його ознаками; як концепція розкладання цілого на частини, декомпозиція терміна на поняття, встановлення зв’язків між частинами і цілим [1].

На основі проведеного аналізу резюмуємо, денотатний граф – це наочний метод навчання, який дозволяє візуально представити структурні окремо взяті поняття та встановити взаємозв’язки між ними.

В основі денотатного графа – блок-схема, яка описує поняття, розкриваючи його ключові аспекти. Головний принцип схеми – чергування іменників і дієслів, які відгалужуються від головного поняття-іменника та невід'ємно з ним пов’язані [4]. Варто наголосити, що денотативний граф включає в себе аналіз тексту, що має виконати такі складові: виділення головної думки; визначення значення термінів; складання схем, таблиць, діаграм; пошук причинно-наслідкових зв'язків; написання висновків на основі інформації з тексту. Правильна постановка завдання і описана предметна галузь дозволяє оцінити рівень розуміння теоретичного матеріалу, який був даний на уроці.

На першому етапі побудови графу виділяємо ключове слово, на основі якого будуємо його структуру. Наступним етапом є підбір дієслів, які зв’язуватимуть ключове поняття та його ознаки. В. Овдійчук пропонує використовувати групи дієслів, які:

– вказують на мету – направляти, припускати, наводити, давати;
– означають процес досягнення результату – досягати, здійснювати;
– вказують на передумови досягнення результату – ґрунтуватися, опиратися, базуватися;
– дієслова-зв’язки, за допомогою яких здійснюється вихід на визначення поняття [3].

Наступний етап передбачає підбір істотних ознак ключового поняття, які зв’язуються з ним через обрані дієслова. Для кожного дієслова потрібно знайти одну-три ознаки.

З огляду на це, денотатний граф пропонує спосіб виокремлення з тексту істотних ознак ключового поняття і зображення тексту графічно, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

У ході вивчення теми з географії «Євразія. Географічне положення. Поділ Євразії на дві частини світу» (7 клас) [2] використовуємо метод денотатного графа (рис.1).

Рис.1. Денотатний граф «Євразія»

Отож, як засвідчує аналіз рисунку 1, основними дієсловами денотатного графу є: складається, розміщується, визначає та займає. Кожне з цих дієслів включає по одній ознаці. Варто наголосити, що в денотатному графі може бути й по дві-три ознаки, які будуть характеризувати дієслова основного поняття. Працюючи з поданим денотантним графом школярі демонструють здатність аналізувати материк Євразія, визначати з яких частин він складається, де розташований, його плащу та умови проживання населення.

Отже, використання методу денотативного графу на уроках географії сприяє розвитку критичного мислення школярів, здатностей відтворювати вербальну інформацію образно, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки між географічними поняттями й явищами; формувати візуальну грамотність та візуальну культуру школярів.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 Київ.2005. 1728 с.

2. Географія : підруч. Для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закладів [авт. П. О. Масляк, С. Л. Капіруліна. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. 412 с.

3. Овдійчук В.А. Розвиток критичного мислення на уроках інформатики в закладі загальної середньої освіти URL: https://zenodo.org.

4. Прийом критичного мислення «Денотатний граф» URL: https://vseosvita.ua/news/pryiom-krytychnoho-myslennia-denotatnyi-hraf-5626.html.

ІНТЕЛЕКТ-КАРТИ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇНАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ НУШ

Майструк Дар'я, Вітюк Валентина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Модернізація національної системи освіти України, сучасні тенденції світової інтеграції зумовлюють посилення уваги до застосування сучасних інноваційних технологій навчання. Упродовж останніх років особливо актуальною є технологія картування мислення – майнд-меппінг або метод інтелект-карт. Інтелект-карти допомагають тим, хто навчається, усвідомити й узагальнити отриману ними інформацію завдяки її структуруванню: по-перше, – це концентрація на важливих (вузлових) моментах, оскільки кожен новий вузол інтелект-карти, особливо якщо він виділений кольором і піктограмами, є новим центром асоціації, і, відповідно, відбувається так звана емфаза (концентрація на центрі композиції), що допомагає кращому запам'ятовуванню інформації; по-друге, – це візуально чіткі асоціації, які дають змогу співвідносити «в просторі» різні поняття і терміни, формується пов'язана система понять за дедуктивними та індуктивними методами навчання.

Тоні та Барі Б'юзени стверджують, що 90 % інформації людина сприймає через зір; 70 % сенсорних рецепторів знаходяться в очах; близько половини нейронів головного мозку людини задіяні в обробці візуальної інформації; на 19 % менше при роботі з візуальними даними використовується когнітивна функція мозку, що відповідає за обробку та аналіз інформації; на 17 % вище продуктивність людини, що працює з візуальною інформацією; на 4,5 % краще згадуються докладні деталі візуальної інформації; в 60 000 разів швидше сприймається візуальна інформація в порівнянні з текстовою [1].

У Державному стандарті початкової освіти визначено, що здобувач початкової освіти має вміти «знаходити, подавати, перетворювати, аналізувати, узагальнювати та систематизувати отримані дані, критично оцінювати інформацію; створювати інформаційні продукти та програми для ефективного розв'язання задач, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв та без них; усвідомлено використовувати інформаційні, комунікаційні технології та цифрові пристрої для доступу до інформації, усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій [2]. Тому ми пропонуємо застосовувати інтелект-карти на уроках української мови у початковій школі.

Уперше інтелектуальні карти з'явилися ще у 70-их роках минулого століття, засновниками яких були Тоні та БаріБ'юзени. Т. Б'юзен проаналізував основні принципи роботи людського мозку, стверджуючи, що ми використовуємо наш біологічний комп'ютер під назвою «мозок» неефективно, і запропонував спосіб підвищити цю ефективність [1, с. 23]. Цікавим є той факт, що в основі створення інтелектуальних карт лежить метод асоціації, що застосовувався Зігмундом Фрейдом більше 100 років назад. Нині інтелект-карти – це сучасний та простий інструмент для швидкого опрацювання великих обсягів інформації з довільним додаванням малюнків та інших допоміжних елементів, зручного запам'ятовування, розвитку асоціативного мислення.

Інтелект-карти можна створювати за допомогою комп'ютерних програм, зокрема: MindJetMindManager, FreeMind, ConceptDraw та Bubbl.us. Програми мають декілька режимів роботи з картою, систему пошуку за елементами карти та автозбереження. Створення інтелект-карт передбачає роботу з кольорами, оскільки колір – це потужний інструмент сприйняття, виділення та структурування думок, що є обов'язковим. Найпростіше використання кольору – малювання центрального образу і гілок, що виходять з нього, одним кольором, кольори гілок підпунктів – іншим кольором, а написи над ними – третім кольором. Колір повинен використовуватися якнайефективніше. Mindmeister (https://www.mindmeister.com/ru) – безкоштовний хмарний сервіс для побудови ментальних карт, який має низку переваг: швидкість та зручність у побудові карт; різнокольорова гамма; наявність великої бібліотеки шаблонів; можливість створення власного шаблону; обрання «теми» (тобто зовнішнього вигляду) створеної карти; керування налаштуваннями та публічним доступом до карт тощо [4].

Варто відзначити, що інтелект-карти призначені для того, щоб здобувачі освіти швидко опрацьовували великий обсяг матеріалу, запам'ятовували його, розвивали асоціативне мислення, презентували матеріал, розробляли плани дій та проєктів, приймали рішення [1, с. 62].

Отже, сучасні методи й засоби візуалізації фактично стали невід'ємним складником освітнього процесу початкової школи, оскільки дозволяють учителеві Нової української школи презентувати навчальну інформацію на основі слухових, зорових, дотикових та інших відчуттів, які трансформуються в мислеобрази у вигляді структурованих образно-смислових конструкцій, що сприяє розвитку критичного мислення молодших школярів, відображаючи системність і цілісність знань, в цілому на 10-15 % покращує запам'ятовування й оброблення інформації і тим самим підвищує ефективність занять у початковій школі.

1. Бьюзен Т. Интеллект-карты. Практическое руководство. Минск, Белорусь: Попурри, 2010. 368 с.

2. Вітюк В., Лякішева А. Інтелектуальні карти як засіб формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019, Том 74, № 6. С. 111-126.

3. Державний стандарт початкової освіти від 21 лютого 2018 року. Режим доступу:http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандар%20початкової%20освіти.pdf. (дата звернення: 15.11.2020).

4. Журибеда О. Інтелект-карти: навчаємось осмислювати інформацію. Інформатика,2018. Травень (№ 5). С.61-65.

МЕТОД КЕЙСІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Мілінчук Вікторія

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Кейс-метод або метод ситуаційних вправ є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності фахівців. Його використання сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем.

Питанням організації та застосування кейс-методу в системі професійно-орієнтованого навчання присвячено дослідження та праці педагогів: Г. Каніщенко, І. Катериняк, С. Ковальова, В. Лобода, І. Осадченко, В. Чуба, П. Шеремета та ін.

У педагогічній літературі кейс-метод аналізується як спосіб навчання, за яким учні і вчителі беруть участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій та задач. Ці ситуації чи задачі (кейси), зазвичай, підготовлені в письмовій формі та сформульовані, базуючись на досвіді реальних людей, які працюють у сфері підприємництва, читаються, вивчаються та обговорюються учням. За такого методу школярі осмислюють реальну життєву ситуацію, опис якої одночасно відображає практичну проблему, а також актуалізує комплекс знань, які необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми. Зазвичай, кейси є основою для проведення бесіди, дискусії в групі під керівництвом викладача.

Аналіз поглядів Т. Кошманової засвідчив, що авторкою визначено два типи кейсів:детальний (до погодинної хронології) щоденний опис за принципом: коли? де? і як?; ситуаційний, передбачає обговорення короткої і конкретної навчальної ситуації, події [2].

У ході реалізації методу завдання вчителя створити таку ситуацію, за якої учням необхідно буде приймати самостійні рішення. Школярі мають визначити істотні й побічні факти, вибрати основні проблеми і сформулювати стратегії та рекомендації щодо подальших дій. Акцент робиться на самостійному навчанні учнів на основі колективних зусиль. Для учня, який готує обговорення кейсу в класі, завдання полягає в тому, щоб

вивчити факти, сформулювати на основі них обґрунтовані висновки, оцінити альтернативи дій в заданій ситуації та зробити вибір на користь того чи іншого плану дій. У ході обговорення ситуації, школяр має довести істинність власних поглядів, а, в разі потреби, переглянути початкове рішення.

Так, змістовий матеріал з географії містить значний потенціал для використання методу кейсів. У процесі реалізації цього методу варто дотримуватися вимог та етапів, запропонованих Ю. Сурміним [3]:формулювання дидактичних цілей, вибір теми, збір інформації по кейсу, вибір жанру кейсу, написання тексту кейсу, складання завдань до кейсу та упровадження кейсу в освітній процес.

У процесі вивчення теми: «Сезонні особливості клімату України. Прогнозування погоди» [4], пропонуємо школярам підготувати кейс за такими завдання: визначити та проаналізувати особливості кожної пори року. Дані подати у таблиці 1. На основі визначених характеристик, спрогнозувати можливі стихійні лиха в кожній з пір року та розкрити можливі шляхи вирішення проблем, завданих природними катаклізмами.

Таблиця 1

Основні характеристики пір року

Зима	Весна	Літо	Осінь

У процесі розв'язання кейсу школярі приходять до висновку, що надзвичайні ситуації природного походження в Україні поділяються на: геологічні, географічні, метеорологічні, агрометеорологічні, морські гідрологічні, гідрологічні небезпечні явища, природні пожежі тощо. Їх виникненню сприяє низка факторів, зокрема, особливості географічного положення України, атмосферні процеси, наявність гірських масивів, підвищень, близькість теплих морів. Серед надзвичайних ситуацій природного походження на Україні найчастіше трапляються:геологічні небезпечні явища ;метеорологічні небезпечні явища;гідрологічні небезпечні явища [1].

Опрацювавши кейс школярі мають відповісти на запитання: Схарактеризувати проблеми створені через один вид природних катаклізм, і запропонувати шляхи їх вирішення? Скласти алгоритм дій у ході виникнення одного з небезпечних явищ. Як впливає повінь на життя людей, особливо на сільське господарство?

Отже, застосування вчителем на уроках географії кейс-методу, з одного боку, стимулює індивідуальну активність учнів, формує позитивну мотивацію до навчання, зменшує чисельність «пасивних» і невпевнених у собі школярів, забезпечує високу ефективність їх навчання та розвитку, виховує певні особистісні якості та компетенції, а з другого – надає

можливість самому вчителю самовдосконалюватися, по-іншому мислити та діяти й оновлювати власний творчий потенціал.

1. 1 Корнєєнко С.В. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник / Режим доступу : geol.univ@kiev.ua. 188с.
2. Кошманова Т. «Кейс»-метод в педагогічній освіті США. Шлях освіти. 2000. № 1. С. 45-50.
3. Сурмин Ю.П. Методология анализа ситуаций (Case Study Method). Центр инноваций и развития, 1999. 94 с.
4. Фізична географія України. 8 клас: Підручник для загальноосвіт. навч. закл. Х.: АН ГРО плюс, 2008. 224с.: іл.

ТЕХНОЛОГІЇ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Ступницька Марія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Корегування підходів до викладання, підвищення вимог до якості освіти, спонукає учителів до пошуку нових шляхів удосконалення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Способи та прийоми, що використовуються в традиційному навчанні, допомагають досягти лише перших трьох рівнів навчальних цілей, а технології інтерактивного навчання сприяють розвитку творчого мислення школярів, прояву їхньої ініціативності й суб'єктності. Однією з інтерактивних технологій на уроках географії є технологія кооперативного навчання. Зупинимося на обґрунтуванні ефективності методу «робота в парах» як одного з цієї технології.

Необхідність застосування інтерактивних методів навчання у педагогічній діяльності, їх класифікація обґрунтована у працях О. Пометун, Л. Пироженко, А. Мартинець, М. Скрипника, Н. Побірченко, О. Коберника, Г. Коберник та ін.

У процесі аналізу поглядів О. Пометун нами відзначено, що інтерактивне навчання - це процес оволодіння учнями системою компетенцій, який відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Серед інтерактивних технологій навчання авторкою визначено технології кооперативного, колективно-групового, ситуаційного навчання та технологія опрацювання дискусійних питань [2].

Технології кооперативного навчання, на наш погляд, є одними з оптимальних на уроках географії, оскільки сприяють залученню до засвоєння знань усіх школярів, а парна та групова форми діяльності учнів , які будуються на співпраці зі своїми ровесниками, дозволяють реалізувати природне прагнення кожної

дитини до спілкування, досягненню високих результатів засвоєння знань та формування вмінь [3].

О. Пометун визначає такі основні ознаки групової роботи: поділ класу на групи для досягнення конкретного навчального результату; склад групи не може бути постійним протягом тривалого часу. Він змінюється залежно від змісту і характеру навчальних завдань, що необхідно виконати; кожна група розв'язує певну проблему, визначену завданням; завдання в групі виконується таким способом, щоб можна було врахувати й оцінити індивідуальний внесок кожного члена групи й групи в цілому [2].

Розглянемо використання інтерактивного методу «робота в групах» в ході вивчення теми «Євразія. Води суходолу» у 7 класі [1].

Організовуючи групову роботу, учням пропонуємо, використовуючи матеріал підручника, карт та іншої літератури, визначити, до яких басейнів належать річки Євразії, а також здійснити подорож однією з річок, заповнивши таблицю 2.

Поділивши школярів на п'ять груп, на першому етапі реалізації методу, вчитель повідомляє, яка група учнів буде характеризувати басейни Тихого, Індійського, Атлантичного, Північного Льодовитого океанів, а також басейн внутрішнього стоку.

Уже на другому етапі представники кожної групи презентують класу результати обговорення, а саме, які річки належать до того чи іншого басейну і на дошці (а інші діти – в зошитах) заповняють таблицю (таблиця 1).

Таблиця 1

Басейни стоку річок

Басейни стоку річок				
Тихого океану	*Індійського океану*	*Північного Льодовитого океану*	*Атлантичного океану*	*Внутрішнього стоку*
Янцзи, Амур, Меконг	Інд, Ганг, Тигр, Євфрат	Об, Єнісей, Лена	Дунай, Дніпро, Дон	Волга, Амудар'я, Сирдар'я

Третій етап передбачає уявну подорож річкою Євразії, за результатами якої кожна з груп учнів діляться враженнями від цієї подорожі, характеризуючи основні ознаки річок Євразії та заповнюючи таблицю 2.

Таблиця 2

Уявна подорож річкою Меконг

Назва річки	*До басейну якого океану належить*	*Місце витоку*	*Куди впадає*	*Напрям течії*	*Притоки*	*Живлення*	*Господарське використання*
Меконг	Тихий океан	Нагір'я Тибет	Південно Китайське море	На південь	Сан, Конг, Сраєпок	Дощове	Має важливе транспортне значення

Отже, застосування групової роботи на уроках географії дозволяє розвивати мислення учнів, удосконалювати навички роботи в команді, сприяти розвитку впевненості в собі та вмінні висловлювати свою думку, відстоювати правильність власних суджень.

1. Географія : підруч. для 7-го кл. загальноосвіт. навч. закл. [аворс. кол. В. Ю. Пестушко, Г. Ш. Уварова. Київ: Генеза, 2016. 272 с.
2. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 141 с.
3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2004. 192 с.

ВИКОРИСТАННЯ УРОКІВ-КЕЙСІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Фіголь Наталія
Комунальний заклад «Луцька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №25 Луцької міської ради Волинської області»

Кейс-уроки – це інноваційний підхід у навчанні, тому що саме таким чином вирішується головна проблема закладів: як поєднати теорію з практикою і знання з компетенціями. За останні роки кейси досить широко поширилися у практиці навчання. Впровадження навчальних кейсів у практику освіти в даний час є досить актуальним завданням. Головне призначення кейс-технологій – розвивати здатність опрацьовувати різні проблеми і знаходити їх рішення, іншими словами навчитися працювати з інформацією.

Вигадали технологію кейсу у США на початку XX століття, а найбільш активними його адептами стали викладачі Гарвардської школи бізнесу, зокрема, її декан Дін Донхем. Новий метод вразив викладачів настільки, що згодом став основною формою навчання студентів. Учням була запропонована певна проблемна ситуація, а вони мали проаналізувати її та

надати рекомендації щодо вирішення питання. Саме так процес навчання вдалося максимально наблизити до реального життя [1, с. 34].

Кейс-уроки – це навчальний матеріал, структурований певним чином. Він містить проблемну ситуацію та дані, які треба опрацювати, аби знайти вирішення питання. Представлені дані системно відображають розділи шкільної програми, одночасно охоплюючи і суміжну інформацію поза її межами. Тобто інформація подана у кейсі, обов'язково відповідає чинним вимогам до навчання, але разом з тим тісно пов'язана з реальним життям.

Учні при цьому перестають бути пасивною стороною, що просто сприймає інформацію. Навпаки, вони опиняються в центрі подій та мають активно працювати у групах заради вирішення питання [2, с. 7].

Все просто: давно доведено, що мозок людини краще сприймає не розрізнені факти, а взаємопов'язані, то чому б цим не скористатися? Зв'язки між поняттями та явищами з різних предметів встановити не так складно, як може видатися на перший погляд. І саме тут на допомогу приходять кейс-технології [3].

Кожний розділ кейсу не просто висвітлює якусь тему, а дає відповідь на певні запитання:Таким чином діти отримають цілісне уявлення про досліджуване явище[4, с. 56].

Тож не дивно, що в багатьох країнах кейс-уроки вже давно перетворилися на одну з ключових форм занять, та поступово стають все популярнішими і в Україні. Кейс-технології поєднують у собі багато переваг. І головне, що неодмінно зацікавить вчителів майбутніх першачків, кейси цілком відповідають вимогам НУШ, ідеально вписуючись в концепцію сучасної освіти [5, с. 300].

Отже, кейс-технологія - не самоціль в роботі викладача, а адекватний інструмент формування компетентностей, що виходять за межі навчального простору.

Ефективність навчання за допомогою кейс-методу очевидна. Учню надається можливість перевірити теорію на практиці, активізувати свої здібності, творчо мислити. З іншого боку, практична ситуація викликає інтерес до процесу навчання, оскільки стає ясно, яких теоретичних знань не вистачає для вирішення проблеми.

Кожен педагог може знайти різноманітні сюжети для "кейсів" і наповнити їх необхідним вмістом - використання цього методу відразу принесе відчутні плоди. По-перше, на уроці, проведеному за такою технологією, не буває байдужих і практично неможливо "відсидітися" в стороні, по-друге, кожен учень, відчувши брак знань по темі "кейса", зробить для себе висновок, що ці знання не абстрактні, а необхідні для застосування на практиці, і тому, потрібно підійти до цього серйозно, по-третє, у учнів перед очима зміст "кейса", отже, можна повторити теоретичні основи, на які потім спиратися при вирішенні практичних питань.

1. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю.П. Киев: Центр инноваций и развития, 2002. 286 с.
2. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті. К.: КНЕУ,1999. 128 с.
3. ECCH the case for learning [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ecch.com/educators/casemethod/resources/freecasesoverview.
4. Освітні технології. / Ред. О. М. Пєхота К.: А.С.К., 2018.256 с.
5. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології. Навчальний посібник. К.: Просвіта, 2019. 368 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ»

Циплюк Аліна
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк

Глобалізаційні процеси у сфері освіти спонукають до широкого використання у педагогічній теорії понять «світовий освітній простір», «європейський освітній простір» та ін. Однак, особливої уваги, на нашу думку, потребує проблема формування освітнього середовища професійної підготовки фахівців[6].

Передусім, відзначимо, що коректне тлумачення поняття «середовище» вимагає етимологічного аналізу цього терміну, який у довідковій літературі трактується, зокрема, як:сукупність природних умов, в яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму;соціально-побутові умови життя людини; оточення;сукупність людей, пов'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів (літературне середовище) [1].

У словнику А. Хорнбі знаходимо таке визначення поняття «середовище» – це умови (психологічні тощо), які впливають на поведінку і розвиток особистості [8, с. 511]. У короткому енциклопедичному словнику «Соціологія» (Під. заг. ред. В. Воловича) читаємо: «До середовища людини мають бути віднесені економічні, політичні, соціальні і духовні умови й відносини, які прямо чи опосередковано впливають на свідомість і поведінку особи». Якщо виходити з позицій витлумачення середовища як сукупності умов, в яких відбувається життя людини, то близькими можна вважати такі поняття, як «життєве середовище», «природне середовище людини», оскільки, як зазначає В. Ясвін, середовище охоплює комплекс природних та соціальних факторів, які можуть прямо чи опосередковано, миттєво чи довготривало впливати на життєдіяльність людей [7].

З таких позицій заслуговує на увагу «теорія можливостей середовища» Дж. Гібсона, згідно якої чим більше й повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний та активний

саморозвиток: «людина одночасно є продуктом й творцем свого середовища, яке слугує їй основою для життя і уможливлює інтелектуальний, моральний, суспільний та духовний розвиток» [7, с. 11]. За визначенням В.Слободчикова «середовище – це не просто соціальна статична одиниця, це складна система, що знаходиться в постійному розвитку, охоплює різні, близькі і далекі життєві сфери» [4]. В узагальненому розумінні поняття «середовище», як слушно наголошує Р. Пріма, відображає залежність та взаємозв'язок умов, що забезпечують життєдіяльність, розвиток людини, її самореалізацію, самостановлення у безперервній тісній взаємодії з оточенням [2, с. 181]. Ці можливості середовища і лежать в основі концепції середовищного підходу в освіті, який визнано перспективним на рівні «Всесвітніх доповідей з освіти» ЮНЕСКО.

Сучасні дослідження (Р. Пріма, В. Слободчиков, В. Ясвін та ін.) доповнюють і розширюють змістову характеристику поняття «середовище» у взаємозв'язку з такими категоріями, як «освітнє», «виховне», «едукаційне». Принагідно зазначимо, що у науковій літературі спостерігається відсутність єдиного визначення освітнього середовища. Зокрема, В. Ясвін, під освітнім середовищем розуміє систему впливів і умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, що знаходяться у соціальному та предметно-просторовому оточенні [7, с. 14]. На думку В. Рубцова, «освітнє середовище» – це своєрідна спільність, певна форма співробітництва між дитиною, іншими дітьми та педагогами на основі взаєморозуміння, комунікації, рефлексії [3]. С.Дерябо визначає освітнє середовище як сукупність усіх можливостей навчання, виховання та розвитку особистості, причому як позитивних можливостей, так і негативних.

Конструктивною у руслі дослідження вважаємо думку С. Тарасова, згідно якої освітнє середовище – це сукупність спеціально організованих психолого-педагогічних умов, за яких відбувається становлення особистості. При цьому автор наголошує на важливості дотримання принципу свідомості та активності в організації такого середовища [5,с.4]. Освітнє середовище як спеціально організована специфічна діяльність, на думку І. Шендрика, проектується, формується з метою самореалізації особистості, що можлива за «погодження внутрішніх інтенцій людини з умовами, в яких вона перебуває».

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440с.
2. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика. Монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес. 2009. 367с.
3. Рубцов В. В Основы социально-генетической психологии. Москва :Изд-во «Институт практической психологии», 1996. 384 с.
4. Слободчиков В. И. О понятии образовательной среды в концепции развивающего образования. Москва : Экопсицентр РОСС, 2000. 230 с.

5. Тарасов, С. В. Образовательная среда и развитие школьника. Санкт-Петербург: ЛОИРО, 2003. 139 с.
6. Ярошинська О. Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження. Проблеми підготовки сучасного вчителя.2011. № 4(1). С. 104–109.
7. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию.Москва : Смысл, 2001. 366 с.
8. The Advanced Learner's Dictionary of Current English – A. S. Hornby – Oxford University Press, 2005 (7 ed.)

РОЛЬ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ПІДГОТОВЦІ ГЕОГРАФІВ

Ціпошук Софія, Бартків Оксана
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Практичні заняття – це одна із форм навчального процесу, що повинна сприти формуванню у студентів-географів практичних умінь і навичок шляхом індивідуального та колективного вирішення конкретних дій у вигляді розв'язання практичних задач (проведення розрахунків, виконання креслень, підготовки графічних профілів, нанесення на карту номенклатури та діаграм тощо). Цей вид навчальної діяльності часто проводиться у вигляді певних експериментів (дослідів) із метою підтвердження набутого теоретичного матеріалу. Для його реалізації необхідним є підготовка методичних вказівок щодо виконання конкретних практичних завдань із чітким алгоритмом дій студента. Часто вони вимагають використання певного обладнання – комп'ютерної техніки (її програмного забезпечення), відеотехніки, а також різноманітних приладів (наприклад, картографічних – для дешифрування аерокосмічних знімків; проведення топографічних вимірів і розрахунку відстаней – бусоль, мензула, кіпрегель, кривомір та ін.; метеорологічних приладів тощо), природних зразків (мінералів, порід, солей та ін. природних матеріалів і речовин, реактивів для їх ідентифікації тощо), контурних та тематичних географічних карт тощо. Необхідним є також інструкція щодо техніки та методики виконання практичного заняття, а також безпеки його проведення, які є обов'язковим елементом кожного практичного заняття та вимагають попереднього ознайомлення студентів із ними. Останні завдяки підготовки до практичних занять оволодівають методами аналізу просторових фактів, явищ, закономірностей і проблем територіальної організації, що розглядаються.

Існує багато видів практичних занять, які відрізняються за змістом, формою організації роботи та їх структурою. Наприклад, ті, що проводяться за шаблоном; виконуються шляхом перенесення способу практичної дії на подібну ситуацію; моделюються за допомогою перенесення практичних дій і власне предметних знань на нові умови. Перші два види є репродуктивними, а третій – творчо-рекреативним (проблемним) [1]. Останній – вирішується

евристичними та практично-дослідницькими методами. Практичні заняття класифікують за: їх відображенням у змісті навчальних програм (згідно стандарту); дидактичною метою (головні методичні цілі); місцем проведення (на місцевості, експедиційний виїзд, у лабораторних умовах тощо), обладнанням і необхідністю забезпечення роздатковим матеріалом; за тривалістю (класичне, тривале, експедиційне); формою організації роботи студентів (індивідуальне, колективне, групове); оформленням результатів (складання комплексних схем і характеристик, побудова карт і профілів, опис моделів, побудова прогнозів тощо); способом перевірки та оцінювання (тестова, письмова, усна, комп'ютерна та ін.); ступенем проблемності та проявом творчих здібностей (виявлення взаємозв'язків, таксономія і класифікація, районування тощо) та ін. Наявні певні методичні вимоги до проведення практичних географічних занять. Під час вивчення різних географічних дисципліни студенти повинні засвоїти їх провідні ідеї та зміст; знати усі сфери їх використання; практичні заняття повинні відповідати загальнодидактичним вимогам; враховувати специфіку конкретної географічної дисципліни; забезпечувати високий рівень мотивації; мати професійну спрямованість і забезпечувати різнорівневі міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами; формувати професійну культуру та просторове мислення у процесі проведення заняття; показувати органічну єдність теоретичного й дослідницько-експериментального пізнання; гармонійно поєднуватися з іншими формами занять студентів тощо. Алгоритм підготовки до практичного заняття повинен уключати: аналіз теми заняття, формулювання його дидактичної мети та основних завдань; конкретизацію цілей та уточнення практичних завдань; виконання конкретних практичних завдань і поетапних дій; відбір методів, прийомів та засобів вирішення завдань; реалізацію прийомів виконання практичних завдань; побудову сценаріїв розв'язання завдань, опис та обґрунтування моделей; ілюстрацію та формулювання висновків щодо виконаних робіт [2].

Таким чином, практичні географічні заняття мають таке значення та основні функції: навчальну (поглиблення, конкретизація і систематизація набутих знань); розвиваючу (стимулюють логічне мислення, формують уміння працювати з географічними приладами та інструментами, додатковими джерелами картографічної інформації – атласами, енциклопедіями, довідниками, словниками тощо, розвивають навички аналізу просторових фактів, явищ і проблем тощо); виховну (сприяють різним формам виховання, бережного ставлення до природних ландшафтів, прищеплюють інтерес до вивчення конкретної території та фахової дисципліни, формують потребу до здорового способу життя та ін.); діагностично-корекційну (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання); моторну (виховують у студентів працьовитість, самостійність та виконання завдань на швидкість тощо); соціологізуючу та комунікативну функції (розвивають процес

спілкування та виробляють навички роботи у виробничому колективі, створюють творчу атмосферу та використовують ігрові моменти) та ін. Вважаємо, що в умовах поширення корона-вірусу проведення практичних робіт у системі онлайн не дає таких позитивних результатів, як у реальному режимі – з використанням необхідної техніки та нормалізованого процесу комунікації.

1.Методичні рекомендації щодо організації та проведення практичних робіт у шкільних курсах географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ippo.if.ua

2. Практичні роботи з географії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : naurok.com.ua

СПОСОБИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ДІТЬМИ–ПОКОЛІННЯ Z НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Шевчук Ілона
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Покоління Z – термін, характерний для людей, які народилися між другою половиною дев'яностих та другою половиною двохтисячних. Зазвичай, людей покоління Z вважають дітьми покоління X, рідше покоління Y.

У свою чергу, П. Коростіль називає дітей покоління Z (центеніали – мінімалісти та толеранти), які використовують Інтернет 3 години на добу й сприймають його як середовище проживання. Вони, як зазначає вчений, мають проблеми з концентрацією уваги, комунікацією у режимі офлайн [3]. Аналіз поглядів учених (Дж. Катс, П. Короспіль, А. Мірошнікова та ін) дозволив нам визначити такі характеристики дітей покоління Z (рис.1).

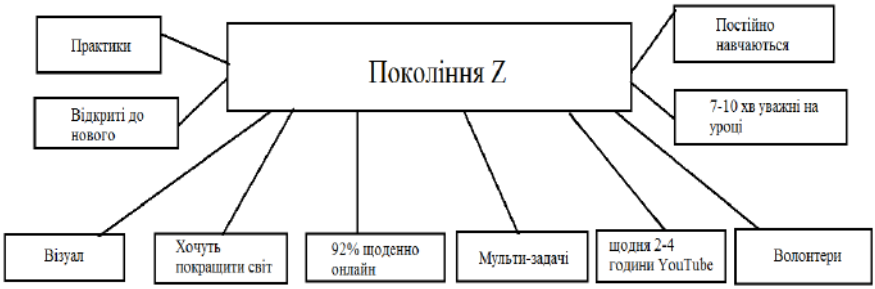

Рис.1. Характеристика дітей покоління Z

Важливо відзначити, що характеристики таких дітей значно різняться від характеристик дітей поколінь X та У. Як наслідок, виникають непорозуміння з учителями. Тому аби уникнути непорозумінь і продуктивно навчати учнів,

педагогам потрібно шукати нестандартні підходити, нові методи навчання задля стимулювання школярів до вивчення предмету.

Як засвідчують дослідження А. Мірошніченко, основною проблемою сучасних дітей є залежність від Інтернету, значну частину часу вони перебувають у соціальних мережах, тому процес навчання варто організувати із залученням мережі Інтернет [4]. Наприклад, на уроках географії в ході вивчення теми «Вулканізм. Гарячі джерела та гейзери» [6] доцільно учням запропонувати зняти відеоролик досліду «виверження вулкану». Діти можуть власноруч створити модель вулкану, для цього їм знадобиться: пластилін, столова ложка харчової соди, засіб для миття посуду, харчовий барвник червоного кольору та оцет. Створюючи відеоролик учні не лише цікаво проведуть дослід, а й проявлять свою креативність.

До обговорення матеріалу про «Водні об'єкти Північної Америки» намагаємося подавати зміст в оптимістичному тоні й за допомогою ігор. Доцільними в ході вивчення цієї теми є такі ігри:

– «географічні назви», у ході гри діти записують всі водні об'єкти та викреслюють ті назви, які повторюються багатьма учнями;

– гра «Лови помилку». Учитель цілеспрямовано робить помилку в своїй розповіді, тим часом учні його виправляють та пропонують правильний варіант відповіді. Коли діти грають, позитивні емоції генерують гормон дофамін, який сприяє кращому запам'ятовуванню[5].

Стимулюванню учнів до вивчення географії сприятиме і використання методів візуалізації. Як зазначає О. Бартків, візуалізація – це способи унаочненого висвітлення змісту навчального матеріалу в структурованій формі за допомогою схем, таблиць, графів, фреймів тощо [1, с. 3]. Візуалізуючи зміст, варто пам'ятати, що текстові матеріали мають бути простими для розуміння, а ключові моменти – виділенні візуально, оскільки діти покоління Z читають переважно міні-тексти або невеличкі статті.

Цікавим домашнім завданням є створення mind-map, на сьогодні в Інтернет мережі є безліч сайтів, на яких можна створити карту розуму. Наприклад, характеризуючи ґрунти України, а саме: їх різноманітність, склад тощо, можна візуалізувати це додавши відповідні фото та фрагментно розмістити ключові фрази (рис.2).

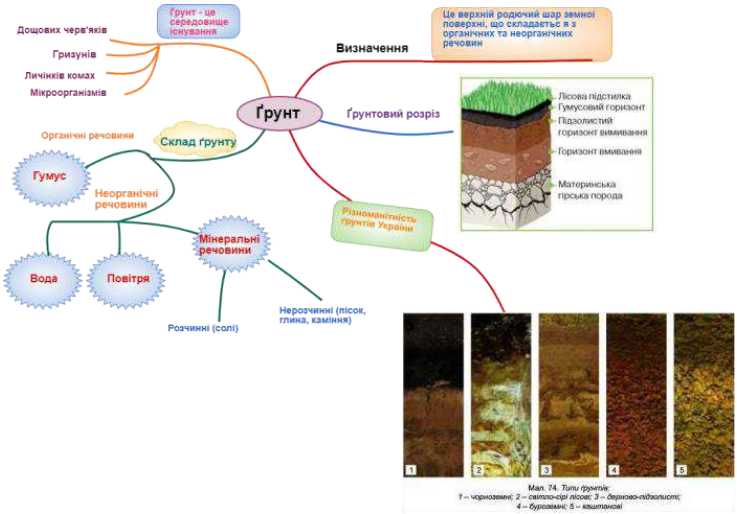

Рис.2. Mind-map «Ґрунти України»

Остільки діти покоління Z мають проблеми із комунікацією в режимі офлайн, необхідно збільшити кількість усного спілкування, що покращить рівень засвоєння матеріалу [2].

Отже, на сьогодні в закладах середньої загальної освіти навчаються учні покоління Z, а це ставить нові вимоги до учителя географії. Ураховуючи погляди Дж. Катс [2] нами сформульовані поради вчителям задля ефективного навчання географії дітей покоління Z:

- щоб утримати увагу учня застосовуйте різні види діяльності;
- максимально структуруйте зміст навчального матеріалу;
- застосовуйте ігрову діяльність;
- намагайтесь частіше виділяти ключові моменти та візуалізувати їх;
- організовуйте навчання, як публічне. Сучасним дітям це цікаво, окрім того вони мають змогу показати свою креативність;
- підтримуйте позитивну атмосферу у класі та намагайтесь і самі бути позитивними, коли доносите матеріал до учнів. Позитивізм мислення сприяє розумовій активності;
- аби учні робили завдання максимально ефективно, ставте перед ними зрозумілі і чіткі цілі. Тоді центеніали будуть знати, що від них вимагається.

Отже, розуміння дітей покоління Z допоможе сучасному вчителю географії продуктивно провести урок, зацікавити центеніалів, розвивати їхнє креативне мислення та бути мудрим вчителем для своїх учнів.

1. Бартків О.С. Візуалізація як ефективний метод вивчення студентами педагогіки. Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка». Випуск 8 (15), 2020.С.1-16.

2. Катс Дж. Поколения и стили обучения. М. : МАПДО ; Новочеркасск : НОК, 2011. 121 с.
3. Короспіль П. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії. Народна освіта. Електронне фахове видання. № 2, 2020р.
4. Мірошникова А. Головні риси сучасних школярів та як їх спрямувати в корисне русло Режим доступу : https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym .
5. 10 лайфхаків для нестандартного уроку географії, або Як зацікавити покоління Z : Режим доступу: https://www.ra-ou.com.ua/index.php?id=301
6. Загальна географія : Підруч. Для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів. / В. М. Бойко, С. В. Міхелі. – К.: Пед. преса, 2006. – 272 с.

СЕКЦІЯ 3. ЮРИДИЧНІ НАУКИ

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Андрійчук Богдан Ігорович
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

На сьогоднішній день, проблема глобалізації міграційних процесів в Україні постала досить гостро. Причини виникнення такого негативного явища як міграція населення зазвичай досить різні, і як правило, мають вплив саме у своїй сукупності. Вони можуть бути економічні, політичні, релігійні чи етнічні. Питанням державного регулювання міграційних процесів присвячено багато наукових праць, зокрема дане питання досліджували С. Денисюк, В. Іонцев, В. Моісеєнко, В. Перевєдєнцев, О. Малиновська, О. Риндзак, Ю. Римаренко, О. Хомра та інші [1].

Беручи до уваги практику зарубіжних країн, в тому числі й Україну, варто підкреслити, що саме нелегальну міграцію варто розглядати як найбільшу нерозв'язану проблему та як фактор, який сприяє: розвитку релігійного екстремізму, посиленню націоналізму, зростанню злочинності, незаконному обігу наркотичних та психотропних речовин, зброї тощо. Нелегальною (незаконною) міграцією є незаконне переміщення через державний кордон, тобто поза пунктами пропуску або з приховуванням від прикордонного та митного контролю, при використані підроблених документів, візи (або без візи), самостійно чи за допомогою третіх осіб, а також проживання на території країни без належного дозволу компетентних державних органів [1].

Сучасні міграційні процеси, що прямо чи опеосередковано повязані з нелегальною міграцією, несуть негативні наслідки для нашої держави, такі як погіршення демографічної ситуації, втрата кваліфікованих працівників, виникнення тенденції до спаду темпів економічного зростання, тощо. Тому

ефективним механізмом вирішення вищеописаних проблем має виступати міграційна політика, яка своїми цілями покликана нормалізувати та забезпечити стабільність міграційної ситуації в країні. Проте, на жаль, результативність міграційної політики на даному етапі досить низька.

У зв`язку з цим виникає необхідність у створенні наповненого, комплексного та чіткого механізму врегулювання даних процесів, що передбачатиме теоретичний перегляд сутності та причин міграцій, визначення взаємовпливу ситуації на ринку праці та процесу формування обсягів і напрямків міграційних переміщень, оптимізації міграційних потоків, корегування державної міграційної політики регіонів України в контексті пошуку дієвих регуляторних засобів.

Законодавством закріплено, що реалізація державної міграційної політики покладена на Державну міграційну службу України, яка є центральним органом виконавчої влади який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [2]. Важливим кроком було також прийняття Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року [3].

Варто зауважити, що аналізуючи чинну нормативно-правову базу та проекти нормативно-правових документів регулювання міграційних процесів, ми дійшли до висновку, що основними недоліками нормативно-правового забезпечення регулювання міграційних процесів в Україні є наступні:

-відсутність комплексних програм боротьби з масовими міграціями окремих соціальних груп осіб, зокрема молоді та інтелектуальної еліти;

-низька ефективність виконання чинних нормативно-правових документів, зокрема щодо фінансування заходів у рамках реалізації державної міграційної політики;

-недостатня активність регіонів у здійсненні регіональної міграційної політики, зокрема тих, які мають статус прикордонних територій та виступають учасниками проектів транскордонного співробітництва;

-практична відсутність багатосторонніх угод щодо співпраці в реалізації міграційної політики, у тому числі з такими привабливими для українських мігрантів країнами, як Італія, Іспанія, Франція, Німеччина, Австрія тощо [1].

Таким чином, недоліки нормативно-правового забезпечення регулювання міграції в Україні призводять до існування значних труднощів в управлінні, що виражається через негативний вплив міграційних процесів на соціально-економічну ситуацію в країні. Розуміючи це, держава повинна вживати радикальні міри щодо покращення існуючої ситуації у сфері вдосконалення нормативно-правової бази регулювання міграції як основи здійснення державної міграційної політики.

1. Денисюк С. Ф. Напрямки розвитку міграційної політики в Україні / Публічне адміністрування: теорія та практика, вип. 1(21), 2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008- 3/08Dsfpvu.Pdf.
2. Про затвердження положення про Державну міграційну службу України. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 360 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF
3. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80

ЩОДО ЗНАЧЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ В УКРАЇНІ

Андрусяк Ганна Миколаївна
Волинський національний університетімені Лесі Українки, м. Луцьк

Існує ось який не писаний, але природний закон, який ми не завчили, не отримали у спадок, чи не вичитали, але взяли у самої природи, з неї почерпнули, з неї витягли; він не придбаний, а природжений; ми не навчені йому, а ним пройняті: якщо нашому життю загрожують будь-які підступи, насильство, зброя розбійників або недругів, то всякий спосіб самозахисту виправданий
Марк Туллій Цицерон

Жодна сучасна держава в умовах високого рівня злочинності та трансформації її форм навіть за наявності розгалуженої системи правоохоронних органів не здатна захистити громадянина від злочинних посягань. Стан протидії злочинності в Україні останні десятиліття є вкрай незадовільним, а трагічні події 2014–2015 років засвідчили, що держава не спроможна виконувати свій обов'язок у повній мірі. Сьогодні Україна в умовах високого рівня злочинності та трансформації її форм не здатна захистити громадян від злочинних посягань. Упродовж останніх років спостерігається збільшення динаміки злочинності. Якщо в 2012 р. обліковано 515 тис. кримінальних правопорушень, то у 2013 – 563 тис., а у 2014 – 1,4 млн. Унаслідок тяжких та особливо тяжких суспільно-небезпечних діянь за згаданий період загинуло 37,5 тис. осіб. У структурі злочинності абсолютну більшість становлять посягання на життя і здоров'я особи та власність, майже утричі збільшилася кількість умисних убивств і тяжких тілесних ушкоджень, більш ніж учетверо – кількість злочинів проти волі, честі та гідності особи. Військові дії на окремих територіях Донецької та Луганської областей актуалізують проблему непритягнення до кримінальної

відповідальності осіб, які реалізували надане їм Конституцією право на самозахист життя і здоров'я.

У розвиненому суспільстві кожна особа повинна мати максимум можливостей для захисту порушених прав, тому Україна на конституційному рівні закріпила право кожного на самостійний захист свого життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (стаття 27 Конституції України).

Надання особі права захищати інтереси суспільства і держави, на думку деяких вчених, є гаслами минулого. Зокрема, не змінює своєї позиції Я.В. Мочкош, вважаючи, що для відбиття посягань на інтереси суспільства і держави діє система озброєних органів [1, с. 308]. Ми не підтримуємо таку позицію правильною, надто в умовах сьогодення, коли проти Української держави чиниться збройна агресія, коли прояви сепаратизму і тероризму загрожують національній безпеці України. Державні інтереси як об'єкт захисту – це зовнішня безпека та обороноздатність держави, її територіальна цілісність та недоторканність, державна, економічна та інформаційна безпека, державна таємниця тощо [2]. Коли збройні сили та правоохоронні органи не спроможні захистити ці найважливіші державні цінності, право на оборону виникає у кожного громадянина України.

Слід на законодавчому рівні визнати допустимим захист менш цінного блага шляхом заподіяння шкоди більш цінному благу того, хто є джерелом посягання. При цьому згадка про факт використання зброї для захисту, на нашу думку, зайва. Якщо застосування зброї не призвело до тяжких наслідків, цей факт не має кримінально-правового значення.

1. Мочкош Я.В. Необходимая оборона в уголовном праве: генезис, проблемы и предложения / Я.В. Мочкош // Часопис Київського університету права, 2013. № 3. С.304-309.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 02.09.2020 р./ За заг. Редакцією Копутуна І.М. , Київ 2020, 864 с.

ВІДМЕЖУВАННЯ ГОТУВАННЯ ДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ВІД ВИЯВЛЕННЯ НАМІРУ

Большаков Дмитро Олегович
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

Кримінальний закон України не визнає стадією вчинення злочину та не вважає злочинним і караним виявлення наміру. Це пов'язано з тим, що підставою кримінальною відповідальності є передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, яке містить склад злочину (ст. 2 КК України) [1]. Таке діяння повинно бути небезпечним у своєму зовнішньому прояві, тобто небезпечним для інтересів особи, суспільства чи держави. Відповідно усе, що не виражене у діянні (дії чи бездіяльності), перебуває

поза сферою кримінально-правового регулювання, є байдужим для кримінального права та не може тягнути кримінальну відповідальність.

Відмежувати готування від виявлення наміру означає провести грань між караною підготовчою діяльністю, яка являє собою незакінчений злочин, і діяльністю, хоча і пов'язаною з наявністю у суб'єкта злочинного наміру, але яка не є злочинною і некараною. Відмежування готування до вчинення злочину від виявлення наміру проходить по лінії розмежування намірів особи та початком їх реалізації. Інакше кажучи, на етапі виявлення наміру особа ще не почала діяти, а на стадії готування вона вже здійснює відповідне діяння.

Виявлення наміру не спрямоване на об'єкт посягання – суспільні відносини, отже воно позбавлене головної ознаки злочину – суспільної небезпечності. Виявлення наміру не є небезпечним ще й тому, що від нього до практичної дії досить значна дистанція.

Таким чином, межа між наміром та готуванням чітко визначена. Це межа між словом і ділом, між наміром вчинити злочин і діями, які безпосередньо направлені на вчинення суспільно небезпечного діяння. Визначити, коли ж винний починає вчиняти злочин не важко: перша дія, яка направлена на реалізацію злочинного наміру і буде початком вчинення злочину. Починаючи вчинення даного діяння, винний стає злочинцем: він переступив межу між некараною і караною діяльністю.

Виходить за межі виявлення наміру і стають готуванням до злочину такі дії, як надання допомоги з вчинення злочину чи заява про готовність вчинити це в своїх інтересах, чи в інтересах інших осіб за певну винагороду. Обіцянка не повідомляти про злочин є не виявленням наміру, а певною дією, яка сприяє вчиненню злочину (пособництво). Мають належати до підготовчих дій, а не до виявлення наміру, будь-які переговори, навіть якщо вони і безуспішні, направлені на підшукання співучасників (співвиконавців, пособників) злочину, підбурення співучасників, які хоча і в майбутньому не виконали обіцяних злочинних дій. Повідомлення іншій особі про наявність злочинного наміру, перестає бути виявленням наміру, якщо воно поєднано із пропозицією взяти участь у вчиненні злочину. Цю дію можна назвати вербуванням співучасників, яке є готуванням до злочину.

Викладене дозволяє сформулювати наступний висновок: формування наміру є поза межами кримінально-правових відносин; виявлення наміру не є стадією вчинення злочину, оскільки не створює умов для досягнення злочинного результату; виявлення наміру не є тотожними поняттями із погрозою вчинити злочин, закликами чи іншими «словесними» злочинами, тому що всі вони передбачені в кримінальному законі, як самостійні склади злочинів.

При замаху на вчинення злочину винна особа перебуває ближче до поставленої мети, ніж під час готування до злочину. Тут особа просувається більш дальше для здійснення свого злочинного наміру. Якщо при готуванні особа лише створює ті чи інші умови для вчинення злочину в майбутньому,

то при замаху вона вже безпосередньо вчиняє злочин (хоча і не доводить його до кінця).

Перш за все необхідно зазначити ту обставину, що замах більш небезпечний, ніж готування, тому він карається при вчиненні будь-яких злочинів, в тому числі і невеликої тяжкості. Для замаху (як і готування) характерним є те, що особа вже частково реалізовує умисел на вчинення конкретного злочину, але результат не настає з причин, які не залежать від волі винного. Це означає, що злочин не було доведено до кінця проти бажання винного довести почате. Недоведеність злочину до кінця також важлива ознака, яка дозволяє відмежувати замах від закінченого злочину, а також відокремити замах як самостійну стадію.

Характерною особливістю замаху, яка відрізняє його від готування є те, що при замаху об'єкту злочину починає задаватись реальна шкода. Небезпечність настання шкідливих наслідків чи повного завершення дій стають реальними. При замаху в діях особи вже містяться ознаки, передбаченого законом суспільно небезпечного діяння, які утворюють склад незакінченого злочину: об'єкт, наявність дій, які входять в об'єктивну сторону злочину, наявність умислу, ознаки суб'єкта злочину. Але при замаху, на відміну від закінченого злочину, немає деяких ознак об'єктивної сторони злочину, злочинного наслідку, вказаного у відповідній статті Особливої частини Кримінального кодексу чи повного завершення всіх дій, які утворюють об'єктивну сторону злочину [2, с. 182]. У зв'язку з цим замах на злочин порівняно з готуванням до злочину, за інших рівних умов, має більший ступінь суспільної небезпеки.

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В.Сташиса, В.Я. Тація. Київ-Харків : Юрінком Інтер-Право, 2001. 416 с.

КЛЮЧОВІ ДОМІНАНТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ЗАПОБІГАННЮ ЗЛОЧИННОСТІ

Гусак Андрій Петрович

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Впровадження в засадах Кримінального процесуального кодексу України практично нової системи запобіжних заходів, у тому числі і щодо неповнолітніх, не завжди є обґрунтованим та корисним. Зміни в законодавстві найперше мають забезпечувати зкоординовану діяльність правоохоронних органів.[3]

Всі зміни до законодавства мають відповідати запитам практики, рівню

розвитку суспільства та ментальності країни. Превенція злочинності має вкладатися в єдину загальну вимогу - бути вдосталь ефективною, оскільки інакше може статися, що вона або не потрібна, або її заходи шкідливі.

Основні вимоги, що їм повинна відповідати система запобігання злочинності, - це гуманність, демократизм, економічна доцільність, законність, обґрунтованість, радикальність, науковість і прогресивність, комплексність і диференціація, реальність і конкретність методів і заходів. [1]

Гуманність заходів превенції злочинності відбивається в тому, що не можуть застосовуватись такі заходи, що суперечать загальнолюдській моралі, зв'язані з жорстокістю, приниженням честь і гідність людини. Взагалі, запобігання злочинам - це гуманістичний напрям протидії злочинності, що ставить на перше місце захист гідності та інтересів людини.

Демократизм як домінанта значить, що запобігання злочинності - загальнодержавна справа, у її вирішенні активну участь прифмають не тільки державні органи влади, управління, самоврядування, а і населення, про що свідчить Закон України *«Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»* від 22 червня 2000 р. [2]

Економічна доцільність завбачає результативність економічної системи, вона виражена у співвідношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів. Приміром, заходи зі зменшення майнового розшарування в суспільстві, впровадження програми легалізації тіньових капіталів некримінального походження тощо - усе це економічно оправдано, адже реалізація зазначених заходів позитивно позначиться на зменшенні кримінальних проявів.

Законність як принцип виділяє відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права і ставляться до поведінки учасників правових відносин. [4]

Комплексність і диференціація заходів запобігання злочинності означає підхід до них як до нероздільної системи. Комплексний підхід вимагає об'єднання зусиль багатьох суб'єктів запобігання злочинності, концентрацію сил та засобів на найважливіших напрямах та чіткого розподілення дій кожного суб'єкта. Диференціація потрібна для дефініції специфіки заходів кримінологічної профілактики, відвернення і припинення злочинів.

Конкретність заходів запобігання находить своє відображення в їх спрямованості на криміногенні об'єкти та у певній сутності, зумовленій специфікою усунення таких об'єктів, максимальній словесній визначеності заходів, професійній сформульованості.

Науковість і прогресивність визначують розробку та втілення заходів запобігання злочинності з застосовуванням сучасних технологій і досягнень науки. Цей принцип направляє кримінологів, фахівців інших галузей знань і практиків до пошуку найбільш ефективних заходів і

засобів протидії злочинним проявам.

Обґрунтованість полягає в тому, що розробляти та застосовувати необхідно тільки методи та заходи запобігання, що посилаються на досконалу кримінологічну інформацію про криміногенні об'єкти й за допомогою яких можливо вплив таких об'єктів обмежити та усунути.

Радикальність вимагає розробки суб'єктами запобігання злочинності заходів не поверхневої та короткочасної природи, а таких, що сприяли б радикальній ліквідації криміногенних об'єктів. Радикальність не виключає, а всупереч, припускає необхідність заходів для усунення окремих частково криміногенних об'єктів, але вони повинні перебувати в руслі виконання головного завдання.

Реальність - домінанта, урахування якої при запобіганні злочинності дає можливість, перше, розробляти економічно і політично доцільні запобіжні заходи при наявному ресурсному забезпеченні в певних умовах міста, часу та інших обставин; друге, брати до уваги фактичні запобіжні можливості суб'єктів; третє, співвідносити побічні економічні та соціальні явища від реалізації заходів з очікуваними наслідками.

Протидія злочинності має єднати принципи та різні запобіжні заходи і здійснюватися на трьох рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному.

1. Бажанов М.И. Назначение наказания по советскому уголовному праву / Бажанов М. И. – К. : Вища школа, 1980., 216 с.

2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text.

3. Сівак О.В. Запобіжні заходи у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. 2016.

4. Сухонос В. Теорія держави і права. Підручник. - Університетська книга, 2018. 544 с.

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКОНАННЯ ПІЛОТНИХ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Іваницький Андрій Миронович

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький

Для юридичної науки безсумнівний інтерес становлять пілотні рішення Європейського суду з прав людини (далі – Суд) з огляду на те, що вони є окремим видом рішень Суду, які ухвалюються у межах особливої правової процедури, необхідність існування таких рішень є відображенням проблем, з

якими стикається Суд при здійсненні правосуддя, оскільки кожне пілотне рішення демонструє конкретні системні чи структурні проблеми правових систем держав-членів Ради Європи.

Передусім варто звернути увагу, що поняття «пілотне рішення» не розкривається в Конвенції. Проте, як зазначає О. А. Гончаренко [1, с. 244] аналізуючи положення Регламенту Суду, пілотні рішення – це особливий тип судових рішень, в яких Судом не лише констатується наявність порушення державою відповідних положень Конвенції та/або протоколів до неї, але й здійснюється ґрунтовний аналіз ситуації, що призводить до виникнення значної кількості однотипних порушень. Досвід запровадження Суду процедури пілотного рішення має важливе значення для реформування національного цивільного законодавства. Актуалізуються проблеми захисту значних груп осіб, підготовчої діяльності суду, проміжних і часткових рішень, використання примирних процедур тощо. Тому ідеї, реалізовані у процедурі пілотного рішення, мають бути важливим напрямом реформування національного законодавства [2, с. 74].

Варто наголосити, що Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини щодо прийняття Судом пілотного рішення справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» зазначив [3], що у 2009 році Суд прийняв, так зване «пілотне рішення» по вказаній справі у якому суд надав строк Україні для вирішення загальних проблем. У зв'язку з незбалансованістю в середині національного законодавства, проблема так і не була вирішена, а кількість заяв у період з 2011 по 2013 роки збільшилась в десятки разів. Українські суди прийняли сотні тисяч рішень, що стосувались соціальних виплат на користь заявника, але громадяни, які отримували рішення судів, не могли отримати ці гроші, оскільки вони не були передбачені бюджетом. Тому громадяни звертались до Суду, як до останньої інстанції, сподіваючись, що рішення Суду будуть виконані. В результаті, останній не міг опрацьовувати таку велику кількість заяв і прийняв ще одне «пілотне» рішення по справі «Бурмич та інші проти України» (Burmych and others v. Ukraine) [4], яке мало подібні характеристики системної та структурної проблеми, яке було встановлено у межах першого пілотного рішення винесеного Судом проти України.

У справі «Бурмич та інші проти України» (Burmych and others v. Ukraine), поміж іншого, прийшов до висновку, що на момент розгляду вказаної справи, пілотне рішення по справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» (Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine) [5] досі не було повністю виконане, а тому держава Україна повинна забезпечити повне виконання цього пілотного рішення Суду та, окрім вжиття необхідних заходів загального характеру, спрямованих на вирішення першопричини проблеми, забезпечити заявників належним юридичним захистом на національному рівні, у тому числі механізмом відшкодування їм шкоди, завданої встановленого Судом

порушенням Конвенції, який виконуватиме таку ж функцію, що й рішення про надання справедливої сатисфакцію.

Тобто, аналізуючи вказані два пілотних рішення Суду можливо прийти до думки, що проблема не виконання остаточного національного судового рішення, щодо стягнення з держави Україна є масовою проблемою, має найважливіше державне значення і потребує якнайшвидшого розв'язання, носить системний та структурний характер, що порушує взяті на себе Україною зобов'язання, які закріплені у Конвенції.

Проблематика виконання пілотних рішень Суду, полягає у тому, що в національному законодавстві відсутня будь-яка норма, яка виокремлює пілотні рішення Суду серед усієї практики Суду, встановлює особливості їх виконання державою тощо. Вважаємо, що це є суттєва прогалина у законодавстві, адже, саме у пілотних рішеннях Суд констатує факт наявності системних та структурних проблем, дисфункцій у національному законодавстві, адміністративній практиці та надає рекомендації державами щодо їх усунення.

1. Гончаренко О. А. Правова природа "пілотних рішень" Європейського суду з прав людини. Форум права. 2012. № 4. С. 243-249.

2. Данічева К. П. Європейський Суд з прав людини та Україна: огляд пілотних рішень. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2016. Вип. 22. С. 70-74.

3. Ліщина І. Мін'юст робить все можливе, аби рішення Європейського суду з прав людини виконувались якнайшвидше / Міністерство юстиції УКраїни. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/ivan-lischina-minyust-robit-vse-mojlive-abi-rishennya-evropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-vikonuvalis-yaknayshvidshe (дата звернення: 20.11.2020).

4. Case of Burmych and others v. Ukraine (Applications nos. 46852/13 et al.) 12 October 2017 // HUDOC / European Court of Human Rights. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178082 (дата звернення: 20.11.2020).

5. Case of Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine (Application no. 40450/04) 15 October 2009 // HUDOC / European Court of Human Rights. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-95032 (дата звернення: 20.11.2020).

ДО ПРОБЛЕМИ ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Кихтюк Анна Романівна – студентка 4 курсу юридичного факультету
Науковий керівник: Зарадюк (Журавська) Зоряна Валентинівна
– кандидат юридичних наук, доцент
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

З поширенням пандемії Covid-19, відчувається тенденція до поширення таких негативних явищ у суспільстві, як булінг, мобінг, кібербулінг, босінг,

хейтинг, тролинг тощо. Все це є певні форми чи різновиди вираження усвідомленої агресивної/деструктивної форми поведінки особистості чи групи людей (вербальної чи невербальної) з метою приниження, цькування, вираження фізичного чи психологічного насильства.

Мета статті – проаналізувати забезпечення кримінально-правової відповідальності за вчинення булінгу (цькування). Інтерпретація мобінгу та булінгу носить часом суперечливий характер [1;2;3]. Про булінг говорять частіше в шкільному середовищі, а про мобінг в середовищі організацій, спільним є систематичність прояву цих явищ. Важливою різницею зазначається кількість учасників правопорушення: мобінг здійснюється групою, а булінг – однією особою. Жертвами цькування можуть стати і аутсайдери колективу, і яскраві «зірки», спільні властивості – певна інакшість, відмінність від загальної маси. Отже, булінг - це усвідомлене особою здійснення усіх форм психологічного чи фізичного насильства над слабшими, нездатними протидіяти, захисти себе. Діти можуть здійснювати певні правопорушення., коли не сформована морально-ціннісна сфера. Відповідно до Цивільного кодексу України, за будь-який вчинок дитини: заподіяння шкоди у віці до 14 років [1], «включається» часткова дієздатність, тобто відповідальність несуть батьки. Згідно зі ст.184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУпАП), батьки чи особи, котрі їх заміняють можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності [2]. На сьогодні чинний Кримінальний кодекс України (далі ККУ) налічує ряд статей, за які особа віком від 14 років може нести кримінальну відповідальність: ст.121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», ст.122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження» тощо. Вони засвідчують, що підліток у віці від 14 років до 16 років у разі здійснення кривди своєму однокласнику чи іншій особі, може бути притягнутим до кримінальної відповідальності. Це може кваліфікуватися як кримінальне правопорушення середньої тяжкості або тяжке. Стаття 22 ККУ [3] та стаття 1734 КУпАП [4] засвідчує про повну деліктоздатність учнів старшої школи, тобто власну (особисту) відповідальність за вчинені порушення законодавства. Суспільне обговорення теми булінгу, спричинило затвердження нового Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» [5], у якому зазначено про адміністративну відповідальність. Дана стаття передбачає штрафи чи громадські роботи. Окрім КУпАП [6], до правопорушника застосовується ККУ [7], а саме статті 121, 122. Вони описують форми нанесення тілесних ушкоджень та відповідальність за здійснення неправомірних дій. Новий закон про цькування є актуальним та важливим в правовому полі України. Це законодавчо-правовий шлях не лише адміністративної відповідальності, але й кримінальної. Проте ці законодавчі акти повинні допрацьовуватись відповідно до розвитку та потреб суспільства.

1. Електронний ресурс, режим доступу: http://bit.ly/2OM2YYw
2. Електронний ресурс, режим доступу: http://bit.ly/2qDlElb
3. Електронний ресурс, режим доступу: http://bit.ly/35NO2A3
4. Електронний ресурс, режим доступу: http://bit.ly/2qDlEl
5. Електронний ресурс, режим доступу: http://bit.ly/2OqLPEs
6. Електронний ресурс, режим доступу: https://mon.gov.ua/ua/tag/protidiya-bulingu
7. Електронний ресурс, режим доступу: https://eo.gov.ua/2020/06/19/vidpovidal-nist-za-bulinh/

СВОБОДИ ЛЮДИНИ У ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ КОНЦЕПЦІЇ ШАРЛЯ ЛУЇ МОНТЕСК'Є

Ляшук Анастасія Вячеславівна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Актуальність теми. Питання свободи людини у політико-правової ідеології Шарля Монтеск'є є актуальним питанням у наш час в Україні. Насамперед слід відзначити зв'язок даної роботи зі чіткою позицією правової спрямованості державної влади, яка викладена в статті 1 Конституції України, а саме: «Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою». Основа цієї статті переплітається з правовими поглядами Шарля Монтеск'є.

Виклад основного матеріалу. Великий політичний мислитель і теоретик держави, видатний юрист, яскравий представник французького Просвітництва Шарль Луї де Монтеск'є створив абсолютно нове вчення про державу і право. Свої погляди й ідеї на питання держави і права Монтеск'є спочатку виклав 1721 р. у романі "Перські листи". Потім – в історичному нарисі "Міркування про причини величі і падіння римлян" (1734 р.). У результаті двадцятилітнього вивчення історії законодавства з'являється головна його робота – книга "Про дух законів" (1748 р.) [1, с.79]. Ця книга зробила Ш. Монтеск'є одним з найавторитетніших класиків у всесвітній політичній і правовій думці. Ідеологи абсолютизму і церкви, навпаки, піддали її різкій критиці, тому ця книга відразу потрапила до "Індексу заборонених книг".

Головна тема даної правової теорії й основна цінність, що відстоюється в ній, – політична свобода. Проте предметом головної уваги філософа було державно-правове будівництво, пошук оптимальних законів, за допомогою яких можна було б забезпечити збалансованість економічних, політичних та соціальних процесів.

У роботі "Про дух законів" автор шукав "дух законів", тобто закономірного уявлення про розумну природу людини, природу речей, прагнув осягнути логіку історично мінливих позитивних законів та фактори і причини, які їх породжують.

Закони Ш. Монтеск'є «виводив» передусім з природних (географічних) умов життя народів. Вони, писав філософ, «мають відповідати ознакам країни, її клімату – холодному, теплому або помірному, характеристикам ґрунтів, їхньому розшаруванню, розмірам, способу життя її народів – землеробів, мисливців чи скотарів, рівню свободи, що допускається державним устроєм, релігії населення, його схильностям, багатству, чисельності, торгівлі, вдачі, звичкам». З цього приводу Монтеск'є зробив такий висновок: азіатські народи схильні до підпорядкування, а європейці – до панування [1, с.86]. Ці ідеї Монтеск'є взяли згодом на озброєння ідеологи політики расизму. Тому, можна зробити висновок, що не усі погляди мислителя були спрямовані на розширення прав людини, усунення суперечностей у суспільстві та поширення злагоди у взаємовідносинах між двома сторонами як народ і держава.

Разом з тим він підкреслював якісну відмінність суспільства від природи. Монтеск'є не погоджувався з ідеями французьких матеріалістів, які стверджували, що суспільство розвивається за законами, аналогічними законам розвитку природи, тобто суспільні явища є прямим продовженням природних явищ, тільки в інших проявах і якостях. Монтеск'є заперечував договірні теорії, які розглядали утворення держави як своєрідну цивільну угоду, де дві сторони (правителі і народи) визначають свої взаємні права і обов'язки. Розумну угоду між народами і правителями Монтеск'є трактував як акт ухвалення основних законів держави, що регулюють їх взаємовідносини. Іншими словами, він обґрунтовував ідею правління законів, а не людей, ідею конституційного правління [2, с.33].

Аналізуючи поняття свободи, він розрізняє природну і політичну свободу. Перша існує тільки в досуспільному стані; як і рівність, вона це «предмет турботи дикунів» і забезпечується звичаями [3, с.149]. На зміну досуспільному станові приходить суспільство як результат природного бажання людей жити в колективі. Втім в суспільстві люди втрачають природну свободу і рівність, оскільки між ними починаються війни, розбрат, боротьба за владу. Щоб покласти цьому край, люди змушені приймати закони, що регулюють відносини між людьми, і створюють державу для управління суспільством.«У природному стані люди народжуються рівними, – писав Монтеск'є, – але вони не можуть зберегти цієї рівності – суспільство забирає цю рівність у них, – і вони знову стають рівними тільки завдяки законам» [3, с. 396]. Таким чином, Монтеск'є не пов'язував політичну свободу з якоюсь певною формою правління, зокрема з демократією, підкреслюючи, що політична свобода може бути тільки в державі, де всі відносини регулюються правом і де закони панують над волею правителів. У деспотії немає законів, а значить, немає і політичної свободи, там панує свавілля і рабство. Отже, мірою свободи у Монтеск'є незмінно виступає право.

Висновки. Праворозуміння Монтеск'є – одна з ключових проблем його концепції. Він був першим, хто у Франції почав розробляти систему правових поглядів, що базувалася на ідеалах Просвітництва і була світською за своїм характером. Тому в цілому творча спадщина Монтеск'є має визначальний вплив на формування нової і новітньої європейської і світової правової та політичної думки.

1. Монтескье Ш. Избранные сочинения / Монтескье Ш.; подред. М. П. Баскина. – М. : Изд-во политической литературы, 1955. – 799 с. ;
2. Копейчиков В. В. Історія вчень про державу і право / Копейчиков В. В. – К. : Юрінком - Інтер, 1997. – 192 с. ;
3. Дробишевський С. А. Класичні теоретичні уявлення про державу, право і політику /Дробишевський С. А. – К. : Вид-во КДУ, 1998. – 378 с.

ПРАВО НА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У ВЧЕННЯХ РИМСЬКИХ СТОЇКІВ

Соломанчук Олександра
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Зародження ідеї прав людини в V-VI ст. до н.е. в древніх полісах, поява принципу громадянства стали великим кроком на шляху руху людства до свободи і прогресу.

Природно-правові ідеї давньогрецьких мислителів про свободу і рівність всіх людей отримали подальший розвиток у Стародавньому Римі. Тут духовні свободи і рівність всіх людей були висвітлені у філософсько-правових поглядах таких стоїків як Анней Сенека, Епіктет, Марк Аврелій.

Чималий внесок у розвиток ідей про права людини вніс такий древньоримський стоїк як Сенека. Зокрема, виходячи з природного права як загальнообов'язкового і рівного для всіх світового закону, він послідовно відстоював ідею духовної свободи і рівності всіх людей [1, с. 32].

Сенека пропагував ідею духовної свободи всіх людей, незалежно від їхнього громадянського стану. Незважаючи на негативне ставлення до ідеї рівності громадян, він висунув ідею загальної рівності всіх людей і всіх станів як божих творінь. За цією ідеєю всі люди, незалежно від їхнього походження чи майнового стану, повинні бути суб'єктами права. Лише в цьому випадку чинне в суспільстві право може відповідати справедливості.

Не відкидаючи саме рабство як соціально-політичне явище і правовий інститут, Сенека разом з тим вважав його в етичному плані неспроможним, відстоював людську гідність раба і закликав до гуманного поводження з ним як з духовно рівним суб'єктом.

Всі люди рівні і в тому сенсі, що вони - «співтовариші по рабству», оскільки однаково перебувають під владою долі. У природно-правовій концепції Сенеки праву природи підпорядковані всі людські настанови, серед

яких держава та її закони. Основними положеннями в даному правовому вченні є ідеї всезагального братерства, рівності та духовної свободи усіх людей незалежно від їх суспільного становища [2, с. 44].

Нерівність людей за Сенекою в духовному сенсі не є виправданою. На його думку рабами є не якась одна конкретна соціальна група суспільства, а всі люди в цілому, тому що життя перебуває в підпорядкуванні долі і ніхто не в силах нічого змінити. Саме в цих положеннях його вчення знаходить відображення фаталістичний напрямок.

Необхідно відзначити, що саме стоїки створили таку категорію як «*kosmopolites*» [3, с.404]. Згідно з нею, кожна людина є громадянином світу.

Рівність всіх людей у духовному розумінні обумовлена їх однаковим божественним походженням. Люди — «рідні один одному», «члени єдиного тіла»: адже природа створила всіх людей з однієї й тієї ж матерії й для тих самих цілей. Усі люди рівні й в тому смислі, що вони — «співтовариші по рабству», оскільки однаково перебувають під владою долі. Сенека обстоював ідею, що всі люди як духовно вільні і рівні істоти, незалежно від їхнього соціального походження чи майнового стану, мають бути суб'єктами права.

Подібні ідеї розвивав й представник римської стоїчної думки Епіктет (бл. 50 – бл. 120). Особливістю його поглядів була різка критика багатства. Багатство, слава, спеціальне становище Епіктет відносив до несуттєвих речей [1, с.34]. Як і Сенека, він пропагував свободу і рівність всіх людей, проте наказував покірно сприймати існуючі суспільні відносини, адже люди не можуть вплинути на світ. Основним у моральному самовдосконаленні людини є прагнення до добра, розсудливості, справедливості.

Епіктет розумів свободу як бажання власних прагнень («вільним є той, у якого все відбувається за власними вільним рішенням»). І тим не менше, потрібно «слідувати богу», а точніше - волі бога. Саме в цьому і проявляється особливо гостро діалектичне розуміння свободи у стоїків: завдяки своїй слухняності Богу людина стає вільним по відношенню до бога, тобто, можна сказати, людина сама стає подібним богу [4, с. 138].

Марк Аврелій вважав, що в державі повинні бути єдині для всіх закони, поважатися свобода підданих, а управління здійснюватися на засадах рівності та рівноправності всіх громадян [5, с.92].

У вченнях римських стоїків про права людини природно-правова ідея свободи і рівності всіх людей була виведена за етнічні і полісні рамки і була поширена на всіх представників людського роду як співгромадян єдиної космополітичної держави. Стоїчна ідея рівності всіх людей перед найвищим моральним законом трансформувалася в римському праві в принцип формальної рівності всіх громадян перед юридичними законами.

Враховуючи вищезазначене, можна дійти до висновку , що римські стоїки, як представники філософської, правової та політичної думки, заклали основи вчення про права людини. В майбутньому їхні вчення отримали подальший розвиток в поглядах середньовічних представників, а особливо в

поглядах авторів ліберального світогляду Нового часу. Погляди римських стоїків стали важливою віхою, новим щаблем у теоретичному розвитку і практичній реалізації прав, свобод і рівності всіх людей на землі.

1. Трофанчук Г. І. Історія вчень про державу і право : навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. — К. : Магістр, 2005. — 256 с.
2. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. - Х.: Право, 2009. – 256 с.
3. Нравственные письма к Луцилию / Луций Анней Сенека [Пер., послесл., примеч. С. А. Ошерова]. – Кемерово. – 1986. –390 - 427 с.
4. Столяров А.А. Свобода воли как проблема европейского морального сознания. Очерки истории: от Гомера до Лютера. М.: Латинский кабинет - 1999. - 206 с.
5. Еволюція прав і свобод людини/В. Орленко, Л. Орленко//Вісник Київського національного торговельно-економічного університету.–2011.– № 3.–С. 89–99.

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ МАЙНОВОЇ РІВНОСТІ В ХРИСТИЯНСТВІ У XVI - XVII СТ.

Шевчук Ангеліна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Релігія – це один із головних чинників, який має об'єднувати суспільство. Віра в Бога крізь століття залишається тим, що допомагає людству взаємно протистояти всім негараздам. Духовність асоціюється з потаємністю, праведністю, тому релігійна ідеологія має слугувати певним еталоном щодо реалізації принципу рівності. У християнстві існує думка, що для Всевишнього усі люди рівні, тому закономірно виникає питання щодо реалізації даної релігійної та правової засади в житті.

Тарахонович Т. І. зауважує, що рівність є одним із загальних принципів права, яка відображає принципи права в цілому. Дана засада є сукупністю ідей, основних положень, які зумовлені закономірностями розвитку суспільства, рівнем правової культури, освіти, загальносуспільними потребами та інтересами соціуму [1. с. 45]. Обґрунтування цієї думки, характерної для права всіх часів, можна знайти ще у Платона: « Для нерівних рівне стало би нерівним» і Аристотеля: «Рівність для рівних, нерівність для нерівних». Загалом вона забороняє дискримінацію як одне з найочевидніших порушень даної засади [2, с. 50].

Церква має проявляти піднесення людської душі, її покаяння, віру, і в будь-якому разі не встановлювати жодних привілеїв. Відповідно до основ християнства, усі люди рівні. Така рівність має дозволяє досягати загальної свободи. Християнський закон є законом свободи, бо він даний не рабам, а дітям Божим, які мають виконувати його страхом, а любов'ю до Христа, яка

живе в них [3]. Своєю ідеологією, тлумаченням Біблії, християнство закликає до рівності, вказує, що в ньому ховається ключ до любові ближнього. Проте, на певному історичному етапі, церковні служителі відходять від загальновідомих засад християнства, поєднуючи віру з бажанням збагатитись не тільки духовно, а й матеріально.

Закономірно, що у 16 ст. виникає рух реформації, який полягав в невдоволенні населення західноєвропейських країн католицькою церквою. Таке невдоволення спрямовувалося проти зловживань церквою щодо індульгенції, купівлі-продажу церковних посад. Таким чином, майновий стан надавав привілеїв особам у релігійних правах, чим проголосив порушення принципу рівності у церкві.

Представники реформації відстоювали те, що найважливішим має бути визнання всесвященства, тобто необхідності виправдання людини вірою безпосередньо перед Богом, без посередницьких дій отця, а отже останній не мав особливого становища, залишаючись і після вступу в сан такою ж людиною, як всі віряни. Мартін Лютер – один із найвідоміших представників такого напрямку, який виступав за принцип очищення вірою. Він стверджував, що ніхто не має переваг над собі подібними, клір нічим не відрізняється від пастви, всі стани рівноправні. Отже, *обґрунтовується* положення про рівність усіх людей перед Богом[4, с. 6-11]. Проблема реалізації принципу майнової рівності в духовенстві була спричинена: по-перше, необмеженою владою церкви, яка у певний період посягала навіть на державну владу; по-друге, зловживання церковними посадами; по-третє, трактуванням Святого Письма на вигоду для представників церкви.

Все змінилось із появою нової всесвітньої ідеології. Боротьба середніх класів проти аристократії, формування та розвиток Просвітництва відродило ідею рівності. Дж. Локк, Т. Мор, Г. Гегель, Вольтер, Т. Гоббс, Дж. Лільберн, обґрунтовували ідею рівності [5, с. 41- 49]. Такі ідеї утвердилися також в релігійних відносинах: права людини визнаються найвищою соціальною цінністю. Лібералізм у християнських поглядах був спричинений переосмисленням не тільки тлумачень Біблії, але й відокремленням церкви від держави.

Отже, можна дійти висновку, що принцип рівності є дуже важливим елементом забезпечення прав людини. Згідно з приписами тлумачень Біблії, усі народжуються і помирають рівними. Проте, в історії є випадки певної дискримінації щодо майнового стану вірян, що проявлялось у різних можливостях доступу до церкви. Виходячи з того, що усі сфери суспільного життя тісно взаємопов'язані, що зумовлює відображення принципу рівності в законі, який трансформується у відносини між християнами та церквою, тому настільки важливо не порушувати цей баланс. Ми вважаємо, що проголошена істина Святого Письма про рівність абсолютно кожного, повинна бути втілена в усіх законодавчих положеннях кожної правової держави.

1. Тарахонич Т. І. Принцип рівності в системі загальних принципів права / Т. І. Тарахонич // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 4. - С. 43-46. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_11.

2. Погребняк С. Генезис ідеї рівності як основоположного принципу права / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 3. – С. 50–58.

3. Луцький І. М. Християнське вчення як світоглядне джерело української держави і права: дис. … докт. юрид. наук:12.00.12. Київ, 2011.

4. Головко О. М., Кагановська Т. Є. Ідеї Реформації, держава, право. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2017. Вип.24. С.6- 11.

5. Кройтор В. Категорія рівності у здійсненні правосуддя у філософії та права: встановлення нових дороговказів / В. Кройтор // Підприємство, господарство і право : науково-практичний юридичний журнал. - 2019. - № 4. - С. 41-49.

СЕКЦІЯ 4. ФІЗИКА, МАТЕМАТИКА, ІНФОРМАТИКА.

SEO-ОПТИМІЗАЦІЯ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Федорчук Руслан
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Можливості Інтернету сьогодні розширюються пропорційно до збільшення кількості сайтів і користувачів. Глобальна мережа сьогодні – це впливова сила, інструмент просування, засіб представлення та пошуку будь-якої інформації, неосяжний комунікаційний простір. І це далеко не повний перелік можливостей, які надає нам Всесвітня павутина.

Пошукова оптимізація сайту або SEO (англ. – Search Engine Optimization) – процес коригування HTML-коду, текстового наповнення (контенту), структури сайту, контроль зовнішніх чинників для відповідності вимогам алгоритму пошукових систем, з метою підняття позиції сайту в результатах пошуку в цих системах за певними запитами користувачів. Чим вища позиція сайту в результатах пошуку, тим більша ймовірність, що відвідувач перейде на нього з пошукових систем, оскільки люди зазвичай йдуть за першими посиланнями [1].

З розвитком PR-технологій стали з’являтися нові методи просування сайтів, а термін «SEO-оптимізація» набув широкого поширення. Сьогодні пошукова оптимізація об’єднує застосування функцій з різних галузей діяльності. Сучасний фахівець з SEO повинен знати основи маркетингу, вміти успішно комунікувати з користувачем і доступно представляти потрібну йому інформацію, а також враховувати фактори роботи пошукових систем. Зі зростаючими можливостями інтернет-технологій і запитів

користувачів такі чинники, як створення унікального контенту і застосування великої кількості посилань, є недостатніми. Тепер пошукові системи враховують поведінкові чинники користувачів, які, як відомо не завжди піддаються поясненню [2].

Серед основних функцій пошукової оптимізації можна виділити наступні: пошукове просування, підвищення популярності сайту, збільшення цитованості сайту, конвертація відвідувачів в покупців [1].

Розрізняють два основних види SEO: білий та чорний. До білих відносяться так звані «правильні» методи здійснення пошукової оптимізації, які не заборонені правилами пошукової системи і не обманюють користувачів. До основних методів білої оптимізації відносять: якісний та корисний контент для користувачів; перевірка HTML-коду; швидкість завантаження; технічна досконаліть; правильно сформовані основні SEO-теги; зрозуміла структура сайту і внутрішнє перепосилання; просування в соціальних мережах. [3].

На противагу білій оптимізації існує чорна SEO. Даний вид передбачає досягнення мети будь-якою ціною, і, як правило, забороняється пошуковими системами. До методів чорної SEO-оптимізації відносять: клоакінг, тобто коли боти і відвідувачі сайту бачать різний контент; нормативний або пошуковий спам; використання невидимого для інтернет-користувачів тексту, який бачать пошукові машини; використання сторінок-дорвеїв для перегону трафіку. Видима легкість чорної пошукової оптимізації часто обманює бажаючих її використовувати, так як ефект від застосування даного виду короткочасний. Для утримання позицій необхідно використовувати якісні, перевірені і правильні методи SEO, які відносяться до білої оптимізації [4].

У сучасному інтернет-просторі неефективно застосовувати тільки пошукову оптимізацію. Так як вимоги і критерії оцінки веб-ресурсів постійно модернізуються й ускладнюються як з боку систем, так і користувачів. Необхідно використовувати комплексні заходи з просування сайту, а саме сукупність SEO, SMM (просування в соціальних мережах) і SMO (оптимізація сайту під соціальні сервіси). Більш того, сьогодні пошукова оптимізація переживає кризу за кількістю проєктів, причиною якої є висока конкуренція в області інтернет-просування. Так, вийти з цієї кризи, можливо при комплексному підході до просування сайту [5].

Іншим інструментом просування, що з'явилися в результаті об'єднання SEO та PR (зв'язки з громадськістю), є SERM – управління репутацією в пошукових системах, а саме збільшення кількості позитивної інформації про організацію. Даний інструмент спрямований на підтримку репутації організації та відноситься не тільки до просування в мережі Інтернет, а й до просування організації в цілому [6]. Комплексний підхід до просування гарантує досягнення очікуваних результатів та підтримання стабільних позицій в довгостроковій перспективі.

1. Ашманов И. С., Абрамова И. С., Иванова А. А. Продвижение сайта в поисковых системах. М. : И. Д. Вильямс, 2007. 304 с.
2. SEO специалист: знания, умения, обязанности. URL : https://webmaestro.com.ua/ru/blog/seo-specialist.
3. Белое SEO – легальные методы оптимизации сайта. URL : https://seo.ru/blog/beloe-seo/
4. Черная и белая оптимизация. URL : https://spravochnick.ru/marketing/optimizaciya_v_poiskovyh_sistemah/chernaya_i_belaya_optimizaciya.
5. Что такое SEO, SMM, SEA, SMO, SEM и какая между ними разница. URL : https://seo-akademiya.com/baza-znanij/osnovyi-seo/chto-takoe-seo-smm-sea-smo-sem.
6. Диджитал-агентство и управление репутацией бизнеса: как это работает, кому надо и сколько стоит. URL : https://mmr.ua/show/didzhital-agentstvo-i-upravlenie-reputacziej-biznesa-kak-eto-rabotaet-komu-nado-i-skolko-stoit.

СЕКЦІЯ 5. СУЧАСНІ ІНЖЕНЕРІЯ, ТЕХНІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ.

THERMIONIC-EMISSION THEORY

Nazarii Stefanskyi
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk

The thermionic-emission theory by Bethe is derived from the assumptions that (1) the barrier height $q\phi_{Bn}$ is much larger than kT, (2) thermal equilibrium is established at the plane that determines emission, and (3) the existence of a net current flow does not affect this equilibrium so that one can superimpose two current fluxes-one from metal to semiconductor, the other from semiconductor to metal, each with a different quasi Fermi level. If thermionic emission is the limiting mechanism, then E_{Fn} is flat throughout the deletion region (Fig. 16). Because of these assumptions, the shape of the barrier profile is immaterial and the current flow depends solely on the barrier height. The current density from the semiconductor to the metal $J_{s\to m}$ is then given by the concentration of electrons with energies sufficient to overcome the potential barrier and traversing in the x-direction:

$$J_{s\to m} = \int_{E_{Fn}+q\phi_{Bn}}^{\infty} q\upsilon_x dn, \qquad (1)$$

where $E_{Fn} + q\phi_{Bn}$ is the minimum energy required for thermionic emission into the metal, and υ_x is the carrier velocity in the direction of transport. The electron density in an incremental energy range is given by

$$dn = N(E)F(E)dE \approx \frac{4\pi(2m^*)^{3/2}}{h^3}\sqrt{E - E_C}\exp\left(-\frac{E - E_C + q\phi_n}{kT}\right)dE,$$

where $N(E)$ and $F(E)$ are the density of states and the distribution function, respectively.

If we postulate that all the energy of electrons in the conduction band is kinetic energy, then

$$\sqrt{E - E_C} = \upsilon\sqrt{\frac{m^*}{2}}. \tag{2}$$

$$dn \approx 2\left(\frac{m^*}{h}\right)^3 \exp\left(-\frac{q\phi_n}{kT}\right)\exp\left(-\frac{m^*\upsilon^2}{2kT}\right)\left(4\pi\upsilon^2 d\upsilon\right). \tag{3}$$

Equation 3 gives the number of electrons per unit volume that have velocities between υ and $\upsilon + d\upsilon$, distributed over all directions. If the velocity is resolved into its components along the axes with the x-axis parallel to the transport direction, we have

$$\upsilon^2 = \upsilon_x^2 + \upsilon_y^2 + \upsilon_z^2. \tag{4}$$

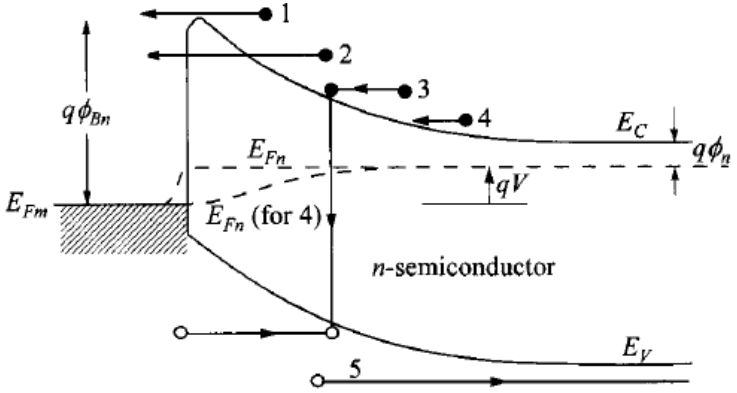

Fig. 1 Five basic transport processes under forward bias. (1) Thermionic emission. (2) Tunneling. (3) Recombination. (4) Diffusion of electrons. (5) Diffusion of holes.

$$A^* = \frac{4\pi q m^* k^2}{h^3} \tag{5}$$

is the effective Richardson constant for thermionic emission, neglecting the effects of optical-phonon scattering and quantum mechanical reflection. For free electrons $(m^* = m_0)$ the Richardson constant A is 120 A/cm^2-K^2. Note that when the image-force lowering is considered, the barrier height ϕ_{Bn} is reduced by $\Delta\phi$.

For holes in Si and GaAs the two energy maxima at $k = 0$ give rise to approximately isotropic current flow from both the light and heavy holes. Adding the currents due to these carriers, we obtain

ПРОБЛЕМА ЗБІЛЬШЕННЯ ЯСКРАВОСТІ КОМПАКТНИХ ТВЕРДОТІЛЬНИХ ЛАЗЕРІВ

Бабіч Дмитро
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Яскравість лазерного джерела є характеристикою енергії або потужності та якості лазерного режиму, що вимагає оптимізації обох, тобто максимальної енергії при хорошій якості променя. [1]

З часу винаходу лазера, в 1959 р., вчені придумували способи вдосконалення його потужності та оптимізації яскравості. Навіть після 50 років це продовжує залишатися дуже активною сферою досліджень. Щороку спостерігаються значні покращення продуктивності та нові можливості. Досягнення в матеріалах, техніці та розробці компонент, дозволяють розвивати квітучу світову індустрію. Твердотільні лазери широко вбудовані у виробничі, комунікаційні, біомедичні та оборонні програми.

Останні зусилля у дослідженні даної проблеми, при середній потужності масштабування, підкреслюють твердотільні лазери. Ці лазери можуть легко використовувати існуючі енергомережі та їх набагато легше використовувати і обслуговувати. Практичне застосування цих джерел стало можливим завдяки досягненням в напівпровідниковій лазерній техніці.

Хоча лазерні діодні пристрої можуть бути потужними, ефективними і практичними, але вони не дуже яскраві. З-за їх обмеженої когерентності та складної модової структури, прості стійкові діодні пристрої працюють з яскравістю близько 2кВт/см^2. Ретельна оптична упаковка може зберегти більшу частину яскравості випромінювача, з допомогою оптичних пристроїв та реально досягти поважних 5кВт/см^2. На жаль, підтримка яскравості лазерного діода збільшує його вартість приблизно на порядок. При масштабуванні до високої потужності, вартість системи є першочерговою проблемою. [2]

В даний час кращий підхід для збільшення яскравості лазера полягає у використанні діодно-електричного накачування оптичного середовища твердотільного лазера. Оптично накачане лазерне середовище покращує накопичення енергії, когерентність, управління просторовим режимом та управління теплом. Це підхід допоможе яскравіше працювати лазеру при

менших витратах. Наприклад, одномодове волокно на 1кВт лазер генерує майже 100ГВт/см^2. Це в 20 000 разів яскравіше, лазерних діодів, які його накачують. [3]

Існує багато підходів для покращення яскравості лазерного променя: від використання оптоволокна, комбінування когерентних променів до напівпровідникових лазерів. Однак, способи втрутитись в лазерне середовище впродовж багатьох років виявляють великий інтерес та є надзвичайно привабливими для покращення яскравості лазера, оскільки вони потенційно забезпечують краще перекриття режиму перемикання між режимами, таким чином, забезпечуючи більш високий рівень випромінювання з якіснішим променем на виході. Доступні декілька конструктивних конфігурацій, що враховують вибір режиму низького або вищого порядку , та зокрема, щодо вибору променів з профілем інтенсивності, який є плоским на більшій частині покритої площі, для збільшення випромінювання енергії та одномодової роботи. Існує кілька фазових підходів, які включають використання дифракційних, градуйовано-фазних дзеркал, дифракційних елементів та внутрішньопорожнинних деформованих дзеркал. Інші підходи включають внутрішньопорожнинний амплітудний фільтр, маніпуляції з профілем коефіцієнта посилення, дзеркало змінної відбивної здатності внутрішньої порожнини та використання оптичного зворотного зв'язку в мікрочіповому лазері. З багатьма з цих підходів очевидним кроком у реалізації високої яскравості твердотільних лазерів є збільшення вихідної потужності лазера за рахунок збільшення вхідної потужності накачки. [4]

Відомо, що це робиться для збільшення теплового навантаження в лазерному матеріалі, що призводить до нерівномірного розподілу температури. У випадку твердотільних лазерів це призводить до генерації фазових аберацій, які порушують коливальний режим, так що якість пучка погіршується. У найгірших випадках, збільшення потужності призводить до зменшення якості променя. З цієї причини, зрозуміло, що збільшення вхідної потужності накачки, обмежене для досягнення хорошого результату. Як варіант, можна максимізувати коефіцієнт якості променя за допомогою випромінювання з модовою структурою низького порядку, але це, як правило, відбувається за рахунок вилучення енергії через менший обсяг посилення. Таким чином, звичайні парадигми твердотільних лазерів диктують, що неможливо одночасно максимізувати якість режиму та енергію режиму, а тому яскравість не може бути оптимізованою. [5]

1. Носов Ю. Р. : Дебют оптоэлектроники. М.: Наука., 1992.- 45с.

2. Ишапин Г. Г., Козлов М. Г., Томский К. А. Основы светотехники: Учебное

пособие для вузов. СПб.: Береста, 2004. - 255с.

3. Мэйтленд А, Дан М. Введение в физику лазеров. – М.: Наука, 1978. – 407 с.

4. Siegman A. E., An Introduction to Lasers and Masers, McCraw-Hill, New York, 1971, p. 362.

5. Лоундон Р. Квантовая теория света. – М.: Мир, 1976. – 564 с.

ВПЛИВ АЕРО- І ГІДРОДИНАМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА СПРИНТЕРСЬКІ РЕЗУЛЬТАТИ У ВЕСЛУВАННІ НА БАЙДАРКАХ

Анна Гомонова

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

В нашому сучасному житті ефективність процесу підготовки спортсмена багато в чому визначається користуванням засобами і методами комплексного контролю. При прийнятті правильного рішення за підсумками контрольного процесу, крім показників тренувальних і змагальних впливів, необхідно враховувати аеро- і гідродинамічні умови, в яких проводилися змагання і контрольні нормативи у тренувальній діяльності. При цьому саме виконання тренувальних програм часто залежить від стану і мінливості умов зовнішнього середовища.

У практиці часто трапляється, що рівень підготовленості спортсмена буває досить високий, а фактори зовнішнього середовища не дозволяють йому показати високі результати. На приклад, якщо 2 спортсмена пройшли спринтерську дистанцію за рівний час, але один з них при попутному, а інший при зустрічному вітрі, то оцінка результатів буде однаковою. Крім того, як правило, проходження змагань при різних аеро- і гідродинамічних умовах і їхнє не врахування не дозволяють досить точно порівнювати тимчасові результати, показані на змаганнях в різних погодних умовах на різних каналах.

Запропонований метод, що полягає в обчисленні часу, який використовує спортсмен при зустрічному вітрі і перебігу, або виграного їм при попутних факторах, дозволяє уточнити діючі норми додатковим урахуванням вітру і течії, і дає можливість об'єктивно порівнювати тимчасові результати.

Розроблений метод, заснований на застосуванні фізичної моделі взаємодії повітряних потоків і течії води зі спортсменом і човном і включає спеціальні алгоритми і програми, дозволяє досить точно визначити критерій для об'єктивного оцінювання в спринтерській веслування. Для уточненого оцінювання спринтерського результату був застосований критерій - характеристичний час. Він дорівнює загальній кількості фактичного (реального) часу проходження дистанції і часу, викликаного аеро- і гідродинамічними факторами.

Характеристичний час - час, наведений до певних умов (відсутність вітру і течії води), дозволяє порівнювати результати, отримані при різних швидкостях вітру, температури води та інших фізичних умовах.

Актуальність даного методу полягає в тому, що з'являється можливість, враховуючи різні погодні умови змагань, більш точно оцінити підготовленість спортсмена. Визначено об'єктивний критерій - характеристичний час, до фактичного часу проходження дистанції, відповідно на величину поправочного часу, викликаного дією аеро- і гідродинамічних факторів. Він являє собою тимчасовий результат, приведений до однакових умов при відсутності метеорологічного вітру і течії.

Характеристичний час, представлений в такому вигляді, дозволяє порівнювати результати, незалежно від умов, в яких вони були показані.

Для оцінки показаних результатів, а також для присвоєння розрядів і звань, досить точно, з використанням спеціальних програмних засобів, враховуються погодні умови заїзду (параметри вітру, течії, температури води і ін.).

В основі методу - фізична модель, яка полягає в застосуванні принципу суперпозиції для сил, що діють на спортсмена з човном протягом елементарного кінцевого відрізка часу, при цьому зміна швидкості човна визначається 2-м законом механіки, а швидкість в будь-який момент часу може бути обчислена за відповідною рекурентною формулою.

Комп'ютерна модель взаємодії біомеханічної гребної системи (програма AERHYDFS.EXE) із середовищем дозволяє визначити характеристичний час. Вона справедливо показує рівень підготовки весляра, і порівнює результати незалежно від умов, в яких вони були показані. Характеристичний час рівний різниці між фактичним часом проходження дистанції і поправочним часом, викликаним дією аеро- і гідродинамічних факторів.

Такий час враховує умови заїзду: швидкість і напрямок вітру та течії, температуру води, рельєф дна водойми, індивідуальні параметри біомеханічної гребної системи (масу та силу тяги весляр, коефіцієнти аеро- і гідродинамічного опору, кількість гребків на дистанції)

За допомогою запропонованого в даній роботі методу, тренери мають змогу досить точно оцінити і контролювати підготовленість спортсмена на основі аналізу часових результатів і параметрів гідрометеорологічних умов проведення заїздів.

МЕТОД ОБРОБКИ ДАНИХ СИСТЕМИ ОПЕРАТИВНОЇ ДІАГНОСТИКИ ДЛЯ АВІАЦІЙНИХ КОНСТРУКЦІЙ З ВУГЛЕПЛАСТИКУ

Глущенко Дмитро Андрійович
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»

Головна особливість даної роботи полягає в навчанні штучної нейронної мережі за допомогою бази даних, створеної методом моделювання скінченних елементів досліджуваної структури з різними типами ушкоджень.

Метод не вимагає створення великої кількості тестових зразків або шукати величезну кількість джерел для доповнення бази даних. Всі умови і різні випадки створюються в системах CAE. Експериментальне дослідження буде використовуватися тільки для перевірки підходів до моделювання.

Переваги даної ідеї полягають в універсальності пропонованого рішення для обробки даних датчиків для оцінки стану структури. Для виявлення структурних змін, викликаних пошкодженням, використовуються різні типи датчиків, такі як датчики з волоконної брегівськими гратами, п'єзоелектричні датчики, тензодатчики, електричні датчики. Але датчики не можуть виміряти ушкодження. Обробка функцій необхідна для перетворення даних датчика в інформацію про пошкодження. Таким чином, важливим завданням при створенні систем оперативної діагностики (SHM) є розробка надійних інструментів для обробки даних датчика.

Тому пропонується система SHM для прогнозування низько швидкісного ударного пошкодження в структурах вуглепластика. Дана система реалізована на основі виявлення зміни електричного опору і обробки даних датчиків штучною нейронною мережею (ШНС). ШНС для обробки даних повинна бути навчена на даних зміни опору для набору сценаріїв пошкоджень, отриманих за допомогою моделювання методом скінченних елементів (МСЕ). Перевірка і калібрування методу моделювання, на основі результатів випробувань на удар, повинна проводитися до отримання навчального набору даних, для забезпечення високої точності прогнозування.

Беручи до уваги прямий зв'язок між серйозністю ушкодження і зміною електричного опору, а також можливостями ШНМ, запропонована система дозволяє нам ідентифікувати, локалізувати, оцінити розмір зони пошкодження.

Перед початком виконання даної роботи була поставлена ціль розробити прототип програмного забезпечення для модуля обробки даних (МОД). Дану роботу було поділено на декілька етапів.

Перший етап - калібрування методів моделювання.

У даному етапі було створено тестовий зразок та отримано показники датчиків, створено дефект та отримані зміни опору а також проведено моделювання у системах CAE та калібрування. Під час виконання даного етапу було виявлено, що проводити розрахунки моделюванням у системах CAE доцільно, так як похибка дуже мала (менше 5 %). Отримано залежність пошкодження волокна від радіусу та рівняння її апроксимації. Обрахована похибка апроксимації дуже маленька і дорівнює $1.09*10^{-10}$%.

Другий етап - розробка інструменту для обробки даних.

Написана ШНМ на мові програмування Python, створена база даних для навчання ШНМ.

Під час виконання даного етапу була створена й навчена ШНМ, яка інтегрується у МОД. Який в свою чергу дозволяє локалізувати дефект. Було визначено необхідну кількість розрахункових випадків для бази даних, при

яких навчена ШНМ прогнозує координати дефекту з похибкою менше 5 %. При перевірці роботи МОД із двадцяти п'яти розрахункових випадків, похибка передбачення положення дефекту не була більшою за 5%.

Третій етап - тестовий запуск інструменту обробки даних (МОД).

Під час даного етапу було протестовано роботу МОД від даних отриманих з досліджуваної конструкції, а не від змодельованих сценаріїв. За результатами цього тестування було отримано, що даний модуль обробки функціонує правильно і з похибкою в 2.32 % передбачає положення центру дефекту.

Проаналізувавши те що написано вище стає зрозуміло, що дане програмне забезпечення може передбачати місце знаходження пошкоджень в конструкції літальних апаратів, використовуючи виміряні показники електричного опору при проходженні електричного струму.

На рисунку 1 показано наступне- a(досліджувана конструкція з дефектом, який позначений хрестиком), b(графічне представлення зміни опору під час третього етапу).

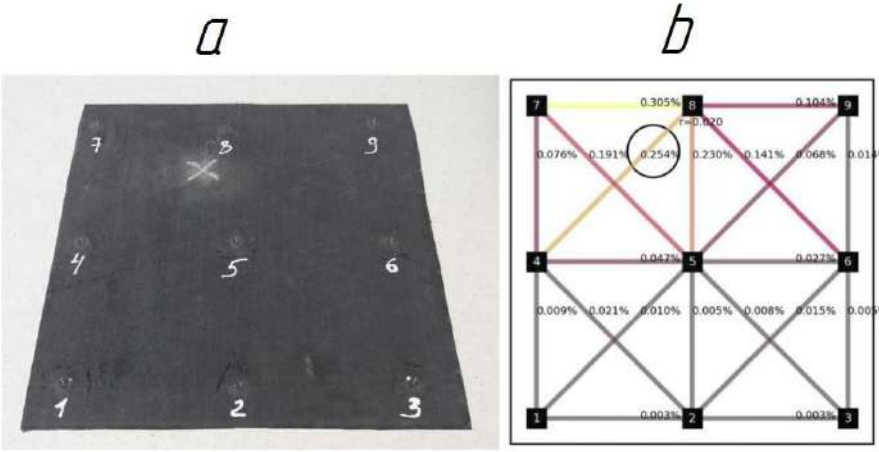

Рисунок 1

СОНЯЧНІ БАТАРЕЇ УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Мостович Катерина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Сонячні батареї українського виробництва для мобільних систем

Основные параметры:	
Габаритные размеры	1190x535x30 мм
Вес	≈7 кг
Номинальная мощность	90…100 Вт
Напряжение Vxx	≈22В
Напряжение при max мощности	≈ 18В
Ток Iкз	≈5,5 А
Ток при max мощности	≈5,0 А
(параметры приведены при стандартных условиях измерений)	
Фронтальная поверхность	калёное стекло
Тыльная поверхность	полимер
Рамка	алюминий

Дана модель модулів спеціально розроблена для забезпечення заряду акумуляторних батарей «автомобільного» діапазону: 50-60 Ач. Основне призначення таких систем: електропостачання автотуристів. Система з такою сонячною батареєю може живити зарядні пристрої телефонів, смартфонів, ноутбуків, автохолодильників і т.д.

Зазвичай такі системи комплектуються тільки контролером заряду акумулятора, а в якості накопичувача споживачі використовують акумулятор свого авто. Але це не зовсім правильно з електротехнічної точки зору. Стандартні автомобільні акумулятори спроектовані для абсолютно відмінних від «кемпінгових» режимів роботи: акумулятор авто повинен «дати» високий стартовий струм для пуску двигуна, а далі працює генератор, забезпечуючи і споживачів (двигун, світло і т.д.), і виробляючи заряд акумулятора. У «кемпінгових» умовах відбувається поступове використання заряду акумулятора (зазвичай тривалий розряд малим струмом) і тривалий заряд від сонячної батареї. Крім цього, стандартні контролери заряду для сонячних батарей як правило розраховані на роботу з акумуляторами, виконаними за технологіями AGM або Gel, в яких порогові напруги, алгоритм заряду і т.д. відрізняються від тих, які прийняті для звичайних свинцево-кислотних. Тому, якщо ви все ж хочете в якості накопичувача заряду використовувати акумулятор авто, то необхідно підбирати контролер заряду, який має відповідну програму.

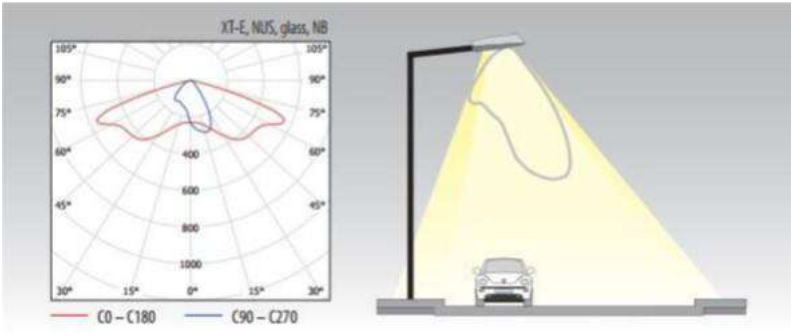
Сонячні батареї українського виробництва для систем освітлення.

Компанія ТОВ «Пролог Семікор» також розробила і виробляє в Україні сонячні модулі підвищеної потужності для систем автономного освітлення.

Основные параметры:	
Габаритные размеры	1490x675x40 мм
Вес	≈11 кг
Номинальная мощность	140…150 Вт
Напряжение Vxx	≈22В
Напряжение при max мощности	≈ 18В
Ток Iкз	≈8,5 А
Ток при x мощности	≈8,0 А
(параметры приведены при стандартных условиях измерений)	
Фронтальная поверхность	калёное стекло
Тыльная поверхность	полимер
Рамка	алюминий

Такі системи застосовуються для освітлення відкритих територій з різними вимогами освітлення: освітлення доріг, вулиць, котеджних містечок, селищних доріг, паркінгів, площ, відкритих міських і промислових територій, садово-паркового господарства і т.д. У наших системах ми використовуємо сонячні батареї українського виробництва, світлодіодні світильники, які мають світловіддачу не менше 160 Лм / Вт, що поряд з підвищеним струмом сонячної батареї і опціональною системою виявлення руху така система може в умовах низької сонячної активності зберігати свою працездатність протягом двох ночей при тривалих туманах, снігопадах і т.д.

Комплект обладнання розроблений з урахуванням установки в будь-якому місці на існуючі опори, що здешевлює монтажні та пусконалагоджувальні роботи. Пластиковий (ABS) антивандальний, ударостійка шафа може розміщуватися як під сонячним модулем, так і 60 см над місцем кріплення опори для простоти обслуговування.

ДО ОПТИМІЗАВАНОГО РОЗРАХУНКУ СУЧАСНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ДОЗУВАННЯ СИПУЧИХ МАТЕРІАЛІВ

Онищук О.О.
Волинський національний університет імені Лесі Українки,м. Луцьк

Вступ. На переробних і харчових виробництвах велике значення має процес відмірювання певних порцій, тобто дозування сировини, допоміжних матеріалів чи готової продукції. Процес дозування повинен забезпечити правильне ведення усіх технологічних процесів, правильне виконання рецептури і точну розфасовку готових продуктів, що надходять до споживача.

Мета роботи.Вивчити теоретичні основи обладнання для дозуваннння сипучих матеріалів на основі оптимізованого розрахунку дозатора.

Актуальність роботи. Сипучі продукти в харчових виробництвах, зустрічаються у вигляді тонкодисперсних порошків (цукрова пудра, пудра какао та ін.), дрібних часток (борошно, кава, порошок какао та ін.), мілкошматкових (цукровий пісок, крупа, чай та ін.), крупношматкових (коренеплоди і бульбоплоди, штучні вироби, макаронні вироби, цукор-рафінад та ін.), також пластівчастих (волокна, лусочки, пластівці)[1-3]. За принципом дозування всі дозуючі пристрої діляться на об'ємні і вагові.

Принцип дії об'ємних дозаторів безперервної дії для сипучих матеріалів заснований на подачі продукту з ємності (бункера) робочим органом, що робить обертальний, поступальний або зворотно-поступальний рух. Для безперервного дозування використовують барабанні, тарілчасті, шнекові, стрічкові і вібраційні дозатори [1-3].

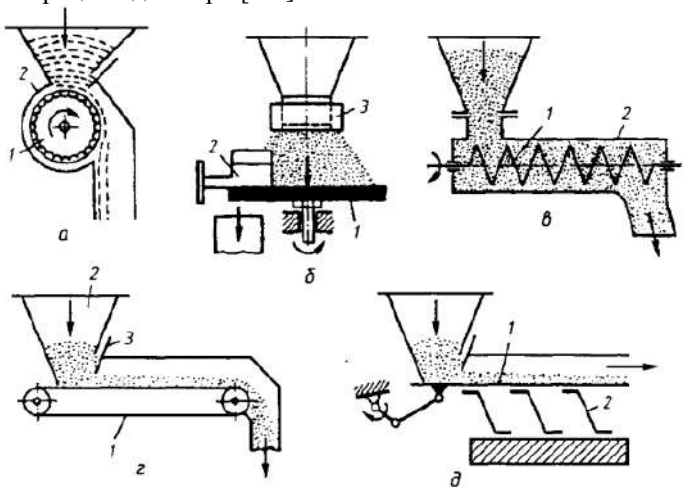

Рисунок 1 – Схеми дозаторів об'ємного типу для сипучих компонентів: а - барабанний; б - тарілчастий; в - шнековий; г - стрічковий; д - вібраційний.

Принцип дії вагових дозаторів заснований на використанні квадрантних або важільних вагових механізмів. Вагові дозатори борошна, в основному, використовують на хлібопекарських підприємствах при порціонному і потоковому тістоприготуванні.

Оптимізовану методику розрахунку для барабанного дозаторавиконувализа формулами (1)-(8):

Окружна швидкість $\boldsymbol{v}$ барабанів становить 0,025…1,0 м/с. Такі дозатори звичайно встановлюють під бункерами. Продуктивністьбарабанного дозатора, кг/с визначили [1]:

$$Q = A \cdot l \cdot z \cdot n_б \cdot \rho \cdot \varphi \ , (1)$$

де А - площа поперечного перерізу однієї кишені жолоба, м^2 ;

l - довжина робочої частини ринви, м;

z - число ринв на барабані;

$n_б$- частота обертання барабана, с $^{-1}$;

ρ - щільність матеріалу, кг/м^3 ;

φ - коефіцієнт заповнення жолобів, φ= 0,8...0,9 .

Для циліндричного барабана використали[1, 2]:

$$Q = \pi \cdot D \cdot h \cdot l \cdot z \cdot n_б \cdot \rho \cdot \varphi \ , (2)$$

де D - діаметр барабана, м;

h - товщина шару матеріалу, який захоплюється барабаном, м.

Частота обертання барабана, с $^{-1}$беремо:

$$n_б = \frac{\alpha}{360} n_в (3)$$

де α - кут повороту барабана за один оберт приводного вала, гради;

$n_в$ - частота обертання приводного вала, з$^{-1}$.

Якщо α = 360°, то $n_б = n_в$; якщо α < 360°, те $n_б < n_в$;

Потужність, необхідна на привод барабана, Вт [1]:

$$P = \frac{F \cdot v \cdot k_1 \cdot k_2}{m \cdot g \cdot \rho}, (4)$$

де F - сила для подолання опору обертанню барабана на холостому ходу і опору внутрішнього тертя;

k_1 - коефіцієнт, що враховує опір дробленню (для порошкоподібних продуктів k_1= 2);

k_2 - коефіцієнт, що враховує втрати потужності, обумовлені подоланням шкідливих опорів (k_2= 1,1...1,25). Якщо позначити площу опорної поверхні стовпа продукту над барабаном A_1, при куті природнього укосу продукту φ_0 , питомий тиск продукту на поверхню барабана, Па [1, 2]:

$$p = \rho \cdot A_1 \cdot tg\varphi_0 = G \cdot f_c, (5)$$

де G - сила тиску насипного матеріалу на барабан, $G = \rho \cdot A_1$;

f_c- коефіцієнт внутрішнього зрушення матеріалу.

Для легко сипучих матеріалів f_cприрівнюється до коефіцієнта внутрішнього тертя f_0 , а для сипучих[2]:

$$f_c = f_0 + \tau_0/\rho (6)$$

де τ_0- початковий опір здвигу.

Питомий тиск на поверхню барабана, Па:

$$p = h_1 \cdot \rho \cdot g \text{ ,(7)}$$

де h_1 - висота продукту, що засипається в бункер, м.

Установлена потужність електродвигуна, Вт:

$$P_{дв} = P/(\eta_n \cdot \eta_{дв}),(8)$$

де η_n - КПД передачі; $\eta_{дв}$ - КПД двигуна.

Висновок. Таким чином,дозуючі пристрої повинні бути пристосовані до регулювання, переналагодження, зміни режиму роботи і забезпечувати при цьому надійне та точне дозування. Дужеважливо провестипопереднійрозрахунокта використовуватиоптимізованірозрахунки для даного дозувального апарату.Саме від цього залежить правильність приготування продукції, дотримання рецептури та який продукт потрапить до споживача.

1. Основи розрахунку обладнання для дозування сипучих та рідких матеріалів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.tsatu.edu.ua/ophv/wp-content/uploads/sites/13/lekcija-4-osnovy-rozrahunku-obladnannja-dlja-dozuvannja-sypuchyh-ta-ridkyh-materialiv.pdf.
2. Лукінюк, М. В. Контроль і керування хіміко-технологічними процесами [у 2 кн.]. Кн. 1.
3. Методи та технічні засоби автоматичного контролю хіміко-технологічних процесів [Електронний ресурс] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, які навчаються за напрямом підготовки «Хімічна технологія та інженерія» / М. В. Лукінюк ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НТУУ «КПІ». – Електронні текстові дані (1 файл: 4,46 Мбайт). – Київ : Політехніка, 2012. – 336 с.

СЕКЦІЯ 6. ХІМІЯ, ФАРМАЦІЯ

КРИСТАЛІЧНА СТРУКТУРА La(Pr)$Sm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$

О. Марчук *, О. Смітюх *, Ю. Проц **

* ВНУ імені Лесі Українки (м. Луцьк)

** Max-Planck-Institut für Chemische Physik fester Stoffe (Dresden)

E-mail: Marchuk.Oleg@vnu.edu.ua

Тематика дослідження сплавів за участю рідкісноземельних металів займає чільне місце в сучасній науці. Насамперед такі матеріали реалізуються для потреб інфрачервоної та лазерної техніки, нелінійної оптики тощо, оскільки нові фази такого типу кристалізуються в нецентросиметричних групах. Присутність РЗМ в кристалічній гратці дозволяє зменшити теплопровідність і покращити транспорт електронів у сітці, що забезпечує проведення електричного струму.

Сплави складу La(Pr)$Sm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$ готували сплавлянням простих речовин високого ступеня чистоти у вакуумованих (10^{-2} Па) кварцових контейнерах. Загальна маса вихідної шихти для кожного сплаву становила 1,0 г. Синтез здійснювали в електричній муфельній печі з програмним управлінням технологічними процесами МП-30 згідно з технологічним режимом: нагрів до температури 500 °С зі швидкістю 60 °С/год; витримка за температури 500 °С (24 години); нагрів до температури 1150 °С зі швидкістю 12 °С/год; витримка за температури 1150 °С (2 години); охолодження до температури 500 °С зі швидкістю 6 °С/год; гомогенізуючий відпал за температури 500 °С (500 годин); гартування методом занурення у воду кімнатної температури без розбивання кварцових контейнерів.

Розшифрування і уточнення кристалічної структури сульфідів проведено з використанням Х-променевого структурного аналізу. Експериментальні дифрактограми проіндексовані в тригональній сингонії (ПГ $R\bar{3}c$, символ Пірсона $hR78$). Всі розрахунки, що пов'язані з розшифруванням і уточненням структури, реалізовано використанням пакету програм WinCSD. У таблицях 1 і 2 наведено структурні дані синтезованих сульфідів.

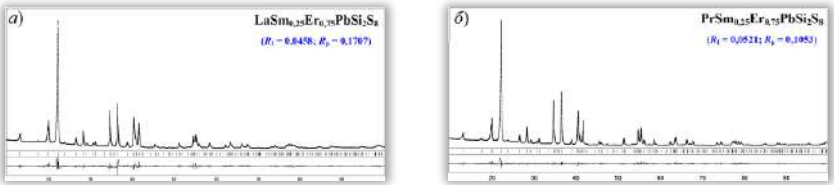

Рис. 1. Спостережувані, розраховані та різницеві між ними дифрактограми сульфідів $LaSm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$ (*а*) і $PrSm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$ (*б*), ($Cu\ K\alpha_1$ проміння, $\lambda = 0{,}154056$ нм)

Таблиця 1

Структурні дані для сульфіду $LaSm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$ (СТ $La_2PbSi_2S_8$; ПГ $R\bar{3}c$)

Параметри комірки, нм		a = 0,89348(2); c = 2,64461(8)		
R_I; R_P		0,0458; 0,1707		
2θ; sinθ/λ (макс)		100,20; 0,498		
Обрахована густина, г/см^3		4,5014(4)		
ПСТ	Атом	x	y	z
18(*e*)	M1	0,3209(1)	0,3209(1)	¼
12(*c*)	Si	1/3	2/3	0,3242(3)
12(*c*)	S1	1/3	2/3	0,2453(3)
36(*f*)	S2	0,0383(5)	0,2389(4)	0,1863(1)

Таблиця 2

Структурні дані для сульфіду $PrSm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$
(СТ $La_2PbSi_2S_8$; ПГ $R\bar{3}c$)

Параметри комірки, нм		a = 0,89018(2); c = 2,63101(4)		
R_I; R_P		0,0521; 0,1053		
2θ; sinθ/λ (макс)		99,77; 0,496		
Обрахована густина, г/см^3		4,5692(2)		
ПСТ	Атом	x	y	z
18(*e*)	M2	0,32010(8)	0,32010(8)	¼
12(*c*)	Si	1/3	2/3	0,3240(2)
12(*c*)	S1	1/3	2/3	0,2434(2)
36(*f*)	S2	0,0353(4)	0,2414(3)	0,18666(8)

У структурах халькогенідів $RSm_{0,25}Er_{0,75}PbSi_2S_8$ (R – La, Sm) атоми статистичних сумішей M1 і M2 займають правильну систему точок (ПСТ) (18*e*). Статистичні суміші M1 і M2 мають такий склад: 33 % R, 9 % Sm, 25 % Er і 33 % Pb. Атоми Si займають правильну систему точок (12*c*), а атоми Сульфуру дві ПСТ - (12*c*) і 36(*f*). Атоми статистичних сумішей M1 і M2 координують навколо себе по вісім атомів Сульфуру, утворюючи тригональні призми з двома додатковими атомами [M1 $6S_2$ $2S_1$] і [M2 $6S_2$ $2S_1$]. Атоми Si, займаючи ПСТ (12*c*), мають тетраедричне оточення [Si 1S1 3S2]. Комплекс проведених досліджень дозволяє стверджувати, що кристалічна структура синтезованих сульфідів належить до структурного типу $La_2PbSi_2S_8$ [1], [2].

[1]. Daszkiewicz M., Marchuk O.V., Gulay L. D., Kaczorowski D. Crystal structures and magnetic properties of $R_2PbSi_2S_8$ (R = Y, Ce, Pr, Nd, Sm, Gd, Tb, Dy, Ho), $R_2PbSi_2Se_8$ (R = La, Ce, Pr, Nd, Sm, Gd) and $R_2PbGe_2S_8$ (R = Ce, Pr) compound. *J. Alloys compd.* 2012. Vol. 519. P. 85-91.

[2]. Марчук О. В. Структурний тип $La_2PbSi_2S_8$. Науковий вісник Ужгородського університету, серія “Хімія”. 2019. Вип. 1(41). С. 20-24.

ФАЗОВІ РІВНОВАГИ В СИСТЕМАХ Cu_2S–SnS_2–$As(Sb)_2S_3$ ПРИ 500 К

Березнюк Орися, Петрусь Ірина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Напівпровідникові сполуки типу $A^{IV}B^{VI}$ та тверді розчини на їх основі є важливим базовим матеріалом сучасної ІЧ-оптоелектроніки [1]. Для напрямленого синтезу індивідуальних хімічних сполук важливе значення мають дані про діаграми фазових рівноваг. З огляду на це, актуальним є вивчення характеру взаємодії у системах Cu_2S–SnS_2–$As(Sb)_2S_3$.

Бінарні сполуки Cu_2S, SnS_2, As_2S_3 та Sb_2S_3 мають конгруентний характер плавлення при температурах 1400 К[2], 1138 К[3], 583 К[2] та 823 К[2] відповідно, і можуть виступати вихідними компонентами досліджуваних

квазіпотрійних систем. Відомості про кристалохімічні характеристики, температури плавлення тернарних сполук наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Кристалохімічні характеристики, температури плавлення сполук систем $Cu_2S–SnS_2–As(Sb)_2S_3$

Сполука	Пр.група	Періоди гратки, нм			$T_{пл}$	Джерела
		a	*b*	*c*		
Cu_2SnS_3	*I-42m*	0,5413	–	1,0824	1133	[4]
Cu_4SnS_4	*Pnma*	1,3558	–	0,6412	1083	[5]
$Cu_4Sn_7S_{16}$	*R-3mH*	0,7372	–	3,6010	943	[4]
Cu_3AsS_3	–	1,0232	–	–	920	[6]
$Cu_6As_4S_9$	*P1*	0,9064 (90,0°)	0,9830 (109,5°)	0,9078 (107,8°)	796	
$Cu_4As_2S_5$	–	1,0350	1,4650 (96°)	3,3340	807	[7]
Cu_3SbS_3	*P 2₁/c*	0,7814	1,0242 (90,3°)	1,3273	883	[8]
$CuSbS_2$	Pnma	0,6020	0,3791	1,4485	825	

Як вихідні компоненти для синтезу сплавів досліджуваних систем використовували як елементарні мідь, олово, сурму і сірку особливої чистоти, так і попередньо синтезовану сполуку As_2S_3. Необхідні кількості вихідних компонентів поміщали у кварцові ампули, вакуумували до $1,33*10^{-2}$ і запаювали. Для синтезу зразків було обрано однотемпературний метод. Ампули вміщували у піч і повільно нагрівалися (20 К/год) до температури 1170 К, витримували при максимальній температурі 6 годин з наступним охолодженням до 500 К зі швидкістю 10 К/год. При цій температурі проводився відпал зразків протягом трьох місяців, після чого ампули зі сплавами гартувалися у воду з подрібненим льодом.

Фазовий аналіз синтезованих зразків проводили за масивами експериментальних даних дифракції рентгенівського випромінювання, одержаних за допомогою дифрактометра ДРОН 4-13 (CuK_α-випромінювання, 2θ=10-90°, крок 0,05°, експозиція – 5 с). Розрахунки та індексування порошкових дифрактограм проводилися з використанням програми POWDER CELL-2.3 [9].

Використовуючи літературні дані щодо систем $Cu_2S–SnS_2$, $SnS_2–As(Sb)_2S_3$, $Cu_2S–As(Sb)_2S_3$ та власні дослідження окремих сплавів, побудовано ізотермічні перерізи квазіпотрійних систем $Cu_2S–SnS_2–As(Sb)_2S_3$ при 500 К. Розчинність на основі вихідних компонентів даних квазіпотрійних систем не перевищує 2 мол.% відповідного компонента.

Ізотермічний переріз системи $Cu_2S–SnS_2–As_2S_3$ характеризується шістьма двофазними рівновагами ($Cu_3AsS_3+Cu_4SnS_4$, $Cu_3AsS_3+Cu_2SnS_3$, $Cu_4As_2S_5+Cu_2SnS_3$, $Cu_6As_4S_9+Cu_2SnS_3$, $As_2S_3+Cu_2SnS_3$, $As_2S_3+Cu_4Sn_7S_{16}$), які поділяють

концентраційний трикутник на 7 полів трифазних рівноваг: Cu_3AsS_3+Cu_2S+Cu_4SnS_4, Cu_3AsS_3+Cu_4SnS_4+Cu_2SnS_3, $Cu_4As_2S_5$+Cu_3AsS_3+Cu_2SnS_3, $Cu_6As_4S_9$+$Cu_4As_2S_5$+Cu_2SnS_3, As_2S_3+Cu_2SnS_3+$Cu_4Sn_7S_{16}$, As_2S_3+$Cu_4Sn_7S_{16}$+SnS_2.

Встановлено, що 5 двофазних рівноваг (Cu_3SbS_3+Cu_4SnS_4, Cu_3SbS_3+Cu_2SnS_3, $CuSbS_2$+Cu_2SnS_3, Sb_2S_3+Cu_2SnS_3, Sb_2S_3+$Cu_4Sn_7S_{16}$) поділяють концентраційний трикутник Cu_2S–SnS_2–Sb_2S_3 на 6 полів трифазних рівноваг: Cu_3SbS_3+Cu_2S+Cu_4SnS_4, Cu_3SbS_3+Cu_4SnS_4+Cu_2SnS_3, $CuSbS_2$+Cu_3SbS_3+Cu_2SnS_3, Sb_2S_3+$CuSbS_2$+Cu_2SnS_3, Sb_2S_3+Cu_2SnS_3+$Cu_4Sn_7S_{16}$, Sb_2S_3+$Cu_4Sn_7S_{16}$+SnS_2.

Нових тетрарних фаз в досліджуваних квазіпотрійних системах не виявлено.

1. Блецкан Д.И. Кристаллические и стеклообразные халькогениды Si, Ge, Sn и сплавы на их основе: монографія. Ужгород: Закарпаття, 2004. 290 с.

2. Абрикосов Н.Х., Банкина В.Ф., Порецкая Л.В., Скуднова Е.В., Чижевская С.Н. Полупроводниковые халькогениды и сплавы на их основе. Москва: *Наука,* 1975. С. 219.

3. Лякишева Н.П. Диаграммы состояния двойных металлических систем: справочник, Т. 3. Москва: Машиностроение, 2000. 448 с.

4. Chen X., Sato A., Wada H., Mieno M. Synthesis, Electrical conductivity and Crystal Stucture of $Cu_4Sn_7S_{16}$ and Stucture refinement of Cu_2SnS_3. *J. of Solid State Chem*. 1998, 139, 144–151.

5. Jaulmes S., Rivet J., Laruelle P. Cuivre–etain–soufre Cu_4SnS_4. *Acta Crystallographisssa*. 1997, 33, 540–542.

6. Makovicki E., Skinner B.J. Studies of the sulfosalts of copper. IV. Structure and twinning of sinnerite, $Cu_6As_4S_9$. *Am. Mineral.* 1975, 60, 998–1012.

7. Kurz G., Blachnik R. New aspects of the system Cu–As–S. *J. Less-Comm. Met.* 1989, 155, 1–8.

8. Шевченко Л.Л. Кристалохімія. Київ: *Вища школа*, 1999. С. 174.

9. Kraus W., Nolze G. PowderCell for Windows. Berlin: *Federal Institute for Materials Research and Testing*, 1999.

РІВНОВАГИ МІЖ ТЕТРАРНИМИ ФАЗАМИ ТИПУ $A^I_2B^{II}C^{IV}X_4$ (A^I – Cu; B^{II} – Zn, Cd; D^{IV} – Si, Ge, Sn, X – S, Se)

Ольга Величко, Людмила Піскач

Факультет хімії, екології та фармації

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Серед напівпровідникових речовин одне із ключових місць належить алмазоподібним напівпровідникам. Реалізація у системах A^I–B^{II}–D^{IV}–X умов утворення нормальновалентних алмазоподібних тетрарних сполук можлива при перетині площин нормальної валентності A^I_2X–$B^{II}X$–$D^{IV}X_2$ із

чотириелектронними площинами $A^I_2X_3$–$B^{II}X$–D^{IV} проходить по лінії $A^I_2D^{IV}X_3$–$B^{II}X$. Сполуки, що утворюються на перерізах $A^I_2D^{IV}X_3$–$B^{II}X$, відповідають правилам, сформульованим Горюновою [1], тобто є нормальновалентними із рівною кількістю катіонів та аніонів. Вони реалізується при співвідношенні компонентів перерізу 1:1 (сполуки складу $A^I_2B^{II}D^{IV}X_4$).

$Cu_2ZnSnSe_4$, для якого вивчена кристалічна структура та встановлено основні фізико-хімічні параметри, знайшов застосування як матеріал поглинаючого шару тонкоплівкових сонячних елементів. Сполуки $Cu_2ZnD^{IV}X_4$ та тверді розчини на їх основі зараз активно досліджуються [2], з цією метою, тому їх комплексне вивчення є в «тренді» сучасних досліджень, направлених на пошук нових матеріалів для фотовольтаїки [3].

Багато дослідницьких груп також працює над отриманням наноструктурованих халькогенідних плівок тетрарних сполук цього типу. З початку 2000-х років число робіт по тонких плівках особливо CZTS(Se) ($Cu_2ZnSnS(Se)_4$) щорічно росте та демонструє великий потенціал цієї технології.

Також опубліковано багато матеріалів, присвячених вивченню кристалохімічних і фізичних властивостей тетрарних напівпровідників і твердих розчинів на їх основі (табл. 1).

Таблиця 1

Досліджені системи між тетрарними фазами типу $A^I_2B^{II}C^{IV}X_4$

Досліджена система, метод дослідження
$Cu_2CdSnSe_4$ ($I\bar{4}2m$) – $Cu_2FeSnSe_4$ ($I\bar{4}2m$) (РФА, ДТА)
$Cu_2CdSnSe_4$ ($I\bar{4}2m$) – $Cu_2MnSnSe_4$ ($I\bar{4}2m$) (РФА, ДТА)
Cu_2FeSnS_4 ($I\bar{4}2m$) – Cu_2ZnSnS_4 ($I\bar{4}2m$) (нейт. дифр., РФА, РСА м-д монокр.)
$Cu_2CdGeSe_4$ ($I\bar{4}2m$) – $Cu_2FeGeSe_4$ ($I\bar{4}2m$) (РФА, ДТА)
$Cu_2ZnGeSe_4$ ($I\bar{4}2m$) – $Cu_2FeGeSe_4$ ($I\bar{4}2m$) (РФА, ДТА)
$Cu_2CdGeSe_4$ ($I\bar{4}2m$) – $Cu_2MnGeSe_4$ ($Pmn2_1$) (РФА)
Cu_2CoGeS_4 ($I\bar{4}2m$) – Cu_2MnGeS_4 ($Pmn2_1$) (РФА, РСА, м-д монокр., ДТА)
Cu_2MnSnS_4 ($I\bar{4}2m$) – Cu_2MnGeS_4 ($Pmn2_1$) (РФА, РСА, м-д монокр., ДТА)
Cu_2CdSnS_4 ($I\bar{4}2m$) – Cu_2CdGeS_4 ($Pmn2_1$) (РФА, ДТА)
Cu_2CdGeS_4 ($Pmn2_1$) – Ag_2CdGeS_4 ($Pmn2_1$) (РФА, РСА, EDX)

Ці фази, іноді, володіють кращими електричними, оптичними, магнітними властивостями, ніж досліджені бінарні або тернарні напівпровідники. Тетрарні напівпровідники, крім того, активно використовуються для створення більш ефективних сонячних елементів. Використовуючи тверді розчини на їх основі, можна змінювати фізичні властивості у потрібному напрямку. Але в таких складних системах, які містять п'ять або шість

елементів, розуміння особливостей кристалічної структури дуже важливе для правильної інтерпретації фізичних властивостей.

З цих міркувань були досліджені фазові рівноваги між тетрарними ізоструктурними (пр. гр. I-42m) напівпровідниками Cu_2CdSnS_4– $Cu_2CdSnSe_4$.

Однотемпературним методом з простих речовин Cu, Cd, Sn, S та Se синтезовані тетрарні напівпровідникові сполуки Cu_2CdSnS_4, $Cu_2CdSnSe_4$ та тверді розчини $Cu_2CdSn(S_xSe_{1-x})_4$. Отримані зразки досліджували методами рентгенофазового аналізу (РФА) (дифрактометр ДРОН-4-13 (Росія), монохромне CuKα випромінювання), диференційно-термічного аналізу ДТА (дериватограф системи Ф. Паулік, Л. Паулік, Ф. Ердеї фірми МОМ (Угорщина) Pt-Pt/Rh термопара).

На дифрактограмах спостерігаються рефлекси характерні лише для тетрагональної структури цих сполук, що свідчить про однорідність отриманих сплавів. Крім того, видно, що в системі $Cu_2CdSn(S_xSe_{1-x})_4$ при заміщення атомів Сульфуру атомами Селену з більшим атомним радіусом всі рефлекси з ростом *x* зміщуються в область менших кутів, тобто відбувається розширення кристалічної ґратки. Були визначені параметри елементарних комірок для сполук та сплавів твердих розчинів. Параметри *a* і *c* з ростом *x* (при переході S→Se) плавно зростають за лінійним законом, що відповідає правилу Вегарда, (пр. гр. *I*-42*m*; для Cu_2CdSnS_4: a = 0,55809(1), c = 1,082(6) нм; для $Cu_2CdSnSe_4$: a = 0,58188(6), c = 1,1383(2) нм). Це свідчить про утворення в системі $Cu_2CdSn(S_xSe_{1-x})_4$ необмеженого ряду твердих розчинів у всьому діапазоні $0 \le x \le 1$. Результати, отримані в роботі, добре узгоджуються з літературними даними.

Однак, зважаючи на інконґруентний характер утворення тетрарних сполук (*Lp + твердий розчин на основі CdX* $\Leftrightarrow$ *Cu_2CdSnX_4; X= S, Se*), взаємодія в конденсовному стані буде складнішою. За даними ДТА був побудований політермічний переріз між цими сполуками. Ліквідус складається з двох частин: первинної кристалізації твердих розчинів на основі CdS і твердих розчинів на основі CdSe. Твердий розчин $Cu_2CdSn(S_xSe_{1-x})_4$ знаходиться в підсолідусній області.

[1] Горюнова Н.А. Сложные алмазоподобные полупроводники / Москва, Советское радио, 1986. – 267 с.
[2] M. Quintero et al. *Revista Mexicana de Física*, 2014, p. 168-175.
[3] Issei Tsuji et al. *Chem. Mater.*, 2010, 22, 4, p. 1402-1409.

ФАЗОВІ РІВНОВАГИ ПО ПЕРЕРІЗУ Tl_2Te–$SiTe_2$ ПРИ 470 К

Селезень Андрій, Піскач Людмила
Факультет хімії, екології та фармації, кафедра хімії та технологій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Квазібінарна система Tl_2Te–$SiTe_2$ є перспективною для досліджень з огляду на існування у ній сполук, що мають практичне використання, та для пошуку нових потрійних сполук і твердих розчинів на їх основі.

Чим міцніші іонні зв'язки між бінарними сполуками, тим вищою є імовірність утворення в цій системі потрійних сполук типу $A^{III}B^{IV}X^{VI}$ (у даному випадку – сполук типу $Tl_xSi_yTe_z$). Значну роль в утворенні зв'язку відіграє іонна складова між компонентами, особливо коли елемент X сильно негативний, як телур або селен [1].

Крім того, бінарні сполуки, що утворюють цю систему – Tl_2Te та $SiTe_2$, мають вузькі області гомогенності, а також є напівпровідниками та мають важливі властивості для напівпровідникового матеріалознавства [2-4]. Тому, можна очікувати, що в системі Tl_2Te–$SiTe_2$ можливе утворення сполук з цікавими фізико-хімічними властивостями.

Методом РФА досліджено переріз Tl_2Te–$SiTe_2$ при 470 К. Підтверджено утворення бінарних (Tl_2Te та $SiTe_2$) сполук і проведено їх ідентифікацію. Tl_2Te кристалізується в ПГ *Cc* (a = 1.5687, b = 0.9062, c = 3.1213 нм, β = 100.95°; $SiTe_2$ – у ПГ *P*-3*m* (a = 0.42835, b = 0.42829, c = 0.67218 нм). Результати ідентифікації сполук підтверджують літературні дані [5, 6]. Порівняння теоретичного та експериментального профілів дифрактограм сполук Ga_2Se_3 та SnSe зображено на рис. 1 *а, б*.

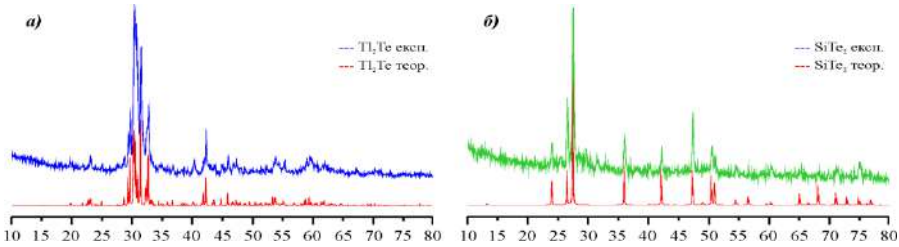

Рис. 1. Теоретичний та експериментальний профілі дифрактограм сполук Tl_2Te *(а)* та $SiTe_2$ *(б)*

Результати РФА типових зразків політермічного перерізу Tl_2Te–$SiTe_2$ потрійної системи Tl–Si–Te при 470 К представлено на рис. 2. Тернарні фази утворюються при 10, 33.3, 50 та імовірно 20-25 мол. % $SiTe_2$.

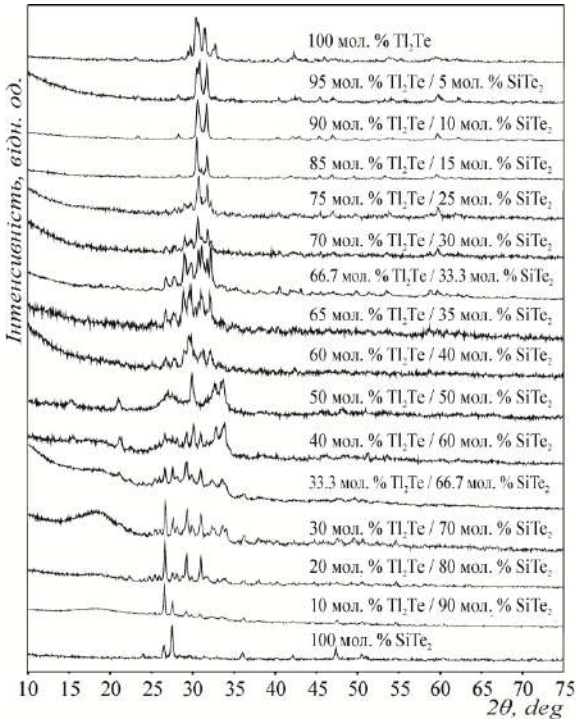

Рис. 2. Результати РФА квазібінарного перерізу Ga_2Se_3-SnSe при 470 К

1. Mucha I., Wiglusz K., Sztuba Z., Gaweł W. Solid–liquid equilibria in the quasi-binary thallium(I) selenide–tin(IV) selenide system, *CALPHAD: Computer Coupling of Phase Diagrams and Thermochemistry*, 2009 (33), P. 545-549.

2. Абрикосов Н.Х. Полупроводниковые халькогениды и сплавы на их основе / Н. Х. Абрикосов, В.Ф. Банкина, Л. В. Порецкая и др. – М.: Наука, 1975. – 219 с.

3. Абрикосов Н. Х. Полупроводниковые материалы на основе соединений $A^{IV}B^{VI}$ / Н. Х. Абрикосов, Л. Е. Шелимова – М.: Наука, 1975. – 195.

4. Keuleyan S., Wang M., Chung F.R., Commons J., Koski K.J., *Nano Lett.*, 2015 (15), P. 2285–2290.

5. Cerny R., Joubert J. M., Filinchuk Ya., Feutelais Y., Tl_2Te and its relationship with Tl_5Te_3, *Acta Crystallographica C*, 1983 (39), 58, i63-i65, 1982 (43), P. 339-345. Acta Crystallographica C, 2002 (58), P. i63-i65.

6. Weiss A., Weiss Ar., Siliciumchalcogenide. IV. Zur Kenntnis von Siliciumditelluride, *Zeitschrift fuer Anorganische und Allgemeine Chemie*, 1953 (273), P. 124-128.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ У СКЛАДІ МАЙОНЕЗІВ ЕКСТРАКТІВ ОВОЧЕВИХ ПОРОШКІВ АНТИОКСИДАНТНОЇ ДІЇ

Андрощук Марія, Кадикало Елла
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк

З технологічної точки зору жирова основа майонезів і соусів з високим вмістом ПНЖК групи ω-3 схильна до окиснення, що, в свою чергу, впливає на погіршення смаку і запаху, а отже, і якості [1]. Одним з основних завдань збереження якості олійно-жирових продуктів є захист їх ліпідної складової, при окисненні якої утворюються речовини, що не тільки погіршують якісні характеристики продукту, але і здатні завдати шкоди здоров'ю людини. Для запобігання окислювального псування застосовують рослинні екстракти, що містять різні індивідуальні антиоксиданти – флавоноїди (кверцетин, кемпферол, мірицитин), катехіни або феноли (карнозол, розманол, розаміридіфенол) і фенольні кислоти (карнозінова, розмаринова) [2].

Під час експерименту було приготовано водні та водно-спиртові екстракти висушених порошків моркви, редьки, листя капусти червоної та перцю червоного солодкого, масою наважки 3 г, для порівняння їх антиоксидантної дії на емульсію прямого типу – майонез.

У ході експерименту було приготовлено дві серії зразків майонезу з додаванням екстрактів овочевих культур. Для оцінки антиоксидантної дії екстрактів овочевих культур було визначено пероксидні числа для сумішей емульсій прямого типу (майонез) з водними й водно-спиртовими екстрактами.

Визначення пероксидного числа проводили на 9-й, 16-й, 23-й, 30-й, 37-й та 44-й день від дати приготування екстрактів.

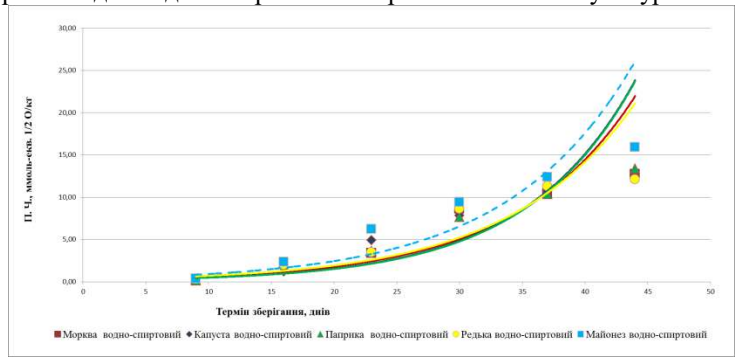
На графіку (рис. 1) показано залежність пероксидних чисел водних екстрактів моркви, редьки, капусти та паприки від терміну зберігання емульсії прямого типу.

Як видно з графіка, значення пероксидного числа для емульсій, що містять екстракти моркви, капусти, паприки та редьки є меншим, порівняно з контрольним зразком. Значення пероксидних чисел для зразків, що містять дані екстракти протягом 44 днів збільшуються поступово, і майже не

відрізняються один від одного. За результатами можна зробити висноок, що кращими антиоксидантними властивостями володіє екстракт редьки, оскільки на 44-ий день зберігання зразків, саме він показав найменше значення пероксидного числа.

На рис. 2 зображено графік залежності пероксидних чисел від терміну зберігання для водно-спиртових екстрактів овочевих культур.

Знову ж таки спостерігаємо, що значення пероксидних чисел для емульсій, які містять овочеві екстракти є меншими, порівняно з контрольним зразком. Протягом усього терміну зберігання значення пероксидних чисел для зразків, що містять овочеві екстракти, збільшуються поступово, майже не відрізняються один від одного. Проте, починаючи з 40-го дня зберігання, значення пероксидних чисел для емульсії, що містить екстракт паприки, є більшим, ніж пероксидні числа інших екстрактів. Отже, із даної серії зразків, екстракт паприки найгірше, а екстракт редьки найкраще володіє антиоксидантними властивостями.

За даними графіків можна побачити, що окиснення водних екстрактів відбулося швидше, ніж окиснення водно-спиртових.

Загальний висновок, який можна зробити, полягає в тому, що додавання овочевих екстрактів до емульсій прямого типу – майонезів, сповільнює їх окиснення, а найкращим антиоксидантним ефектом володіє водно-спиртовий екстракт редьки.

1. Галух Б. І. Збагачення майонезів і соусів комплексом природних антиоксидантів і біологічно активних речовин / Б. І. Галух, М. З. Паска, У. Р. Драчук // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Ґжицького. – 2015. – Т.17, № 1(4). – С. 11-16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlnu_2015_17_1(4)__4.

2. Нечаев А. П. Эмульсионные жирове продукты функционального назначения в современном питании / А. П. Нечаев, В. В. Тарасова, Ю. В. Николаева, А. А. Кужлева // Пищевая промышленность. – 2018. – Т.5. – С. 26-29.

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ ТА ЇХ ПОХІДНИХ

Чиж Богдан
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Наприкінці 70-х років з'явились перші бактерії з інпродукованими генами інсуліну, інтерферону, соматотропного гормону. Наразі генетично модифіковані організми вже досить широко використовуються з метою забезпечення населення земної кулі харчовими продуктами, збереження біорізноманітності, лікування багатьох захворювань, підвищення якості харчових продуктів, поліпшення їх біологічної цінності. [1] Проте існують думки, що на сучасному етапі розвитку біотехнології використання ГМО є небезпечним. Фактори ризику, пов'язані з культивуванням і вживанням ГМО, поділяють на харчові, екологічні та агротехнічні.

Генетично модифікований організм (ГМО) - організм чи кілька організмів, будь-яке неклітинне, одноклітинне чи багатоклітинне утворення, яке здатне до відтворення чи передачі спадкового генетичного матеріалу, відрізняється від природних організмів, отримане із застосуванням методів генної інженерії й містить генно-інженерний матеріал, у тому числі гени, їхні фрагменти чи комбінації генів.

Генетично модифіковані джерела (ГМД) – це сировина та харчові продукти (компоненти), які використовуються людиною в натуральному або перетвореному вигляді, що отримані із ГМО або містять їх у своєму складі.
Для вирішення завдань виявлення генетично модифікованих організмів і продуктів з них в країнах ЄС розроблена і на основі Директиви Європарламенту №1829/2003 від 22.09.03 успішно використовується схема багатоступеневого аналізу, яка дає можливість визначити і кількісно охарактеризувати генетично модифіковані джерела незалежно від складу зразка. Основним методом для проведення досліджень є полімерна ланцюгова реакція (ПЛР).

Аналіз складається з декількох ступенів:

– визначення рослинної ДНК у зразку;

– первинний скринінг за допомогою універсальних маркерів хох, тобто генно-інженерних елементів, які найчастіше використовуються під час отримання генетично модифікованих рослин,наприклад, 355-промотора х і NOS-термінатора хх. х Промотор – «Старт»-сигнал синтезу інформаційної РНК з гена, який вказує, де починається ген. хх Термінатор – «стоп»-сигнал, який закінчує синтез РНК і вказує, де закінчується ген;

– ідентифікація сорта або лінії генетично модифікованої культури (для співставлення зі списком дозволених генетично модифікованих джерел);

– визначення кількості ідентифікованих генетично модифікованих компонентів.

Для відстеження процесу трансформації і селекції включають також маркерний ген (хох). Маркерні гени використовують, наприклад, білок медузи, який світиться в ультрафіолеті або бактеріальний ген, який забарвлює тканину в синій колір за наявності субстрату.[2]

Використання донорських послідовностей є основоположним для ідентифікації ДНК. Зазвичай, маркерні фрагменти ДНК відповідають поліморфним сайтам або різним аллельним варіантам, котрі, в наступному, можна ідентифікувати.

Існує декілька методів ідентифікації генетично модифікованих джерел. Перевагу надають методу визначення трансгенної ДНК. Будова ДНК однакова у всіх клітинах організму, тому будь-яка частина рослини може бути використана для ідентифікації генетично модифікованих джерел, що неможливо в разі визначення модифікованого білка, оскільки білок експресується не у всіх частинах рослин. Методи ідентифікації трансгенної ДНК включають декілька етапів виділення ДНК з продукту, ампліфікацію специфічної ДНК, електрофорез продуктів полімерної ланцюгової реакції (ПЛР) і візуалізацію результатів електрофорезу.

Метод виділення ДНК з продуктів рослинного походження складається з декількох стадій: руйнування клітин хімічними агентами, найчастіше аніонними детергентами, з метою вилучення ДНК у розчин; видалення білків та інших компонентів з розчину преципітацією: селективне відділення ДНК осадженням спиртом. В подальшому ДНК може бути очищена з використанням желатинових агентів, які видаляють компоненти, що осаджені спиртом разом з ДНК. При переході від сирої необробленої сировини до високо обробленої харчової продукції виникає проблема виділення ДНК в необхідній кількості і відповідної якості. ДНК може руйнуватися під дією надмірної температури, опромінення ультрафіолетовим світлом, обробкою кислоти і ферментами, які специфічно діють на ДНК. Встановлено, що ДНК не визначається в харчових продуктах, які були піддані значній технологічній обробці: гідролізовані рослинні білки, високо рафіновані олії та крохмаль, соєвий соус, цукор і етиловий спирт з генетично модифікованої картоплі.[3]

Також, можливо виявити ГМО за допомогою експрес тестів. В основі роботи експрес-тестів лежить реакція між антитілами, адсорбованими на тест-смужці, із білками, розчиненими в екстракті досліджуваної сировини. Цей метод є менш точним ніж інші, але він є найшвидшим.[3]

1. Димань Т.М., Гончаренко І.В. Генетично модифіковані джерела харчових продуктів // Мясноедело. – 2007. – С. 12–15.
2. Пономарьов П.Х. Генетично модифіковані організми: транс генні культури, ферментні препарати, харчові продукти / П.Х. Пономарьов, Н.В. Притульська, І.В. Донцова – Київ, 2014 . – 208 с.
3. ГМО в Україні: чи потрібно і як краще перевірити сировину [Електронний ресурс] // AgroPortal. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:

https://agroportal.ua/ua/publishing/lichnyi-vzglyad/gmo-v-ukraine-nuzhno-li-i-kak-luchshe-proverit-syre/.

SYNTHESIS AND X-RAY INVESTIGATION OF THE $TlPb_2Hal_5$–MPb_2Hal_5 SYSTEMS (Hal = Cl, Br; M = K, Rb)

Lyudmyla Datska, Serhiy Levkovets
Department of Chemistry, Ecology and Pharmacy
Lesya Ukrainka Volyn National University

Optical crystals of ternary halogen compounds MPb_2Hal_5 (M = Tl, K, Rb; Hal = Cl, Br) are of practical interest as active media (crystal matrices) for solid-state lasers of medium IR and visible emission ranges suitable for doping with rare earth ions (REM) such as Nd^{3+}, Tb^{3+}, Dy^{3+}, Er^{3+}, Yb^{3+}. They are non-hygroscopic, have high chemical stability, narrow phonon spectrum and satisfactory thermal and mechanical properties.

The use of the mechanism of isomorphic substitution of thallium (I) ions for alkali metal ions in the matrix of double salts is likely to contribute to the production of crystals of variable composition with new functional properties. The objective of this study is the modification of the compositions of the original ternary compounds by studying the physico-chemical interaction in the $TlPb_2Hal_5$–MPb_2Hal_5 (M = K, Rb) systems.

The $K(Rb)Pb_2Cl(Br)_5$ compounds form in the K(Rb)Cl(Br)–PbCl(Br) systems. The KPb_2Cl_5 compound has a polymorphous transformation. LT-KPb_2Cl_5, KPb_2Br_5 and $RbPb_2Cl_5$ crystallize in the monoclinic symmetry (SG $P2_1/c$). A ferroplastic phase transition of the first kind was detected for KPb_2Br_5 at 519.5/518.5 K (heating/cooling, respectively). The transition causes a change in the Bravais lattice of *mmm* to –2/*m* (SG $P2_1/c$). $RbPb_2Br_5$ crystallizes in the tetragonal structure (SG $I4/mcm$). The TlCl(Br)–$PbCl(Br)_2$ systems feature congruently melting compounds $TlPb_2Cl(Br)_5$ which each have a phase transition. LT-$TlPb_2Cl(Br)_5$ crystallize in the monoclinic symmetry (SG $P2_1/c$, structural type $NH_4Pb_2Cl_5$).

The physico-chemical interactions in the $TlPb_2Cl(Br)_5$– $K(Rb)Pb_2Cl(Br)_5$ systems were studied on 11 alloys in the entire concentration range. The starting materials for the batch composition were the calculated amounts of the binary halides.

It was determined according to X-ray diffraction data (Figs. 1, 2) that $TlPb_2Cl_5$ and LT-$K(Rb)Pb_2Cl_5$ form continuous solid solution series with the monoclinic structure (SG $P2_1/c$), as do LT-$TlPb_2Br_5$ and KPb_2Br_5 (Fig. 3).

As the $RbPb_2Br_5$ structure was indexed in tetragonal symmetry (SG $I4/mcm$), the $TlPb_2Br_5$–$RbPb_2Br_5$ system features two solid solutions (Fig. 4). It was determined from the variation of the unit cell parameters of the samples of the $TlPb_2Br_5$–$RbPb_2Br_5$ system that the range of α-solid solution of LT-$TlPb_2Br_5$ is ~57 mol.% $RbPb_2Br_5$, and γ-solid solution range of $RbPb_2Br_5$ extends to 21 mol.%

(79–100 mol.% $RbPb_2Br_5$). The unit cell parameters of α-solid solution range of LT-$TlPb_2Br_5$ increase with the $RbPb_2Br_5$ content, and of γ-solid solution range of $RbPb_2Br_5$, on the contrary, decreases with increasing $RbPb_2Br_5$ content, except for the parameter *c*.

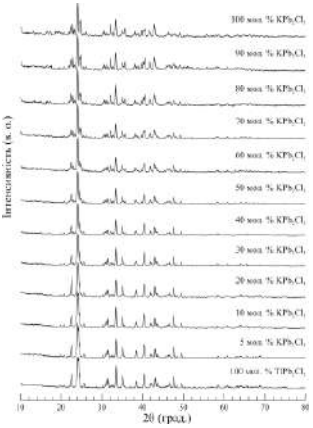

Fig. 1. Typical diffraction patterns of the $TlPb_2Cl_5$–KPb_2Cl_5 system.

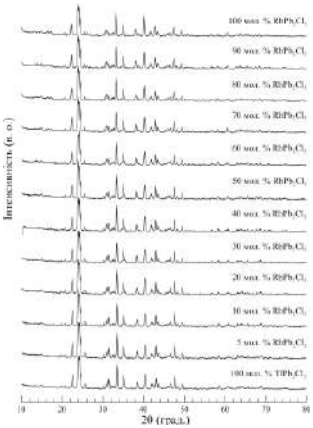

Fig. 2. Typical diffraction patterns of the $TlPb_2Cl_5$–$RbPb_2Cl_5$ system.

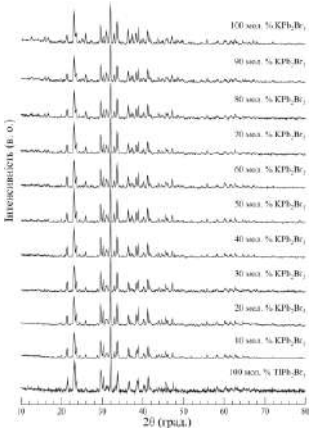

Fig. 3. Typical diffraction patterns of the $TlPb_2Br_5$–KPb_2Br_5 system.

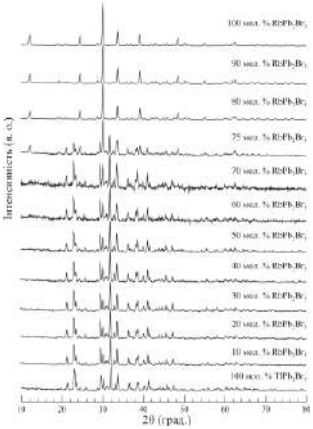

Fig. 4. Typical diffraction patterns of the $TlPb_2Br_5$–$RbPb_2Br_5$ system.

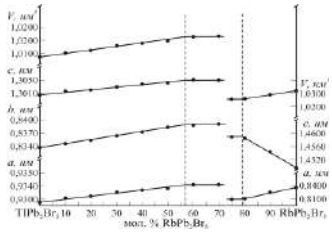

Fig. 5. Variation of the unit cell parameters within the $TlPb_2Br_5$–KPb_2Br_5 system.

Conclusions

Investigated $TlPb_2Cl(Br)_5$–$KPb_2Cl(Br)_5$ systems at 300 K are characterized by the formation of continuous solid solution series with the monoclinic structure (SG $P2_1/c$) as does the $TlPb_2Br_5$–KPb_2Br_5 system. The $TlPb_2Br_5$–$RbPb_2Br_5$ system contains two solid solution ranges of the end compounds.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «МІКРОФОН» НА УРОКАХ ХІМІЇ

Мар'яна Гаврилюк, О. С. Бартків
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Сучасний розвиток українського суспільства ставить значні вимоги до закладів загальної середньої освіти. До таких вимог належить і активізація навчальної діяльності школярів, пошук інтерактивних технологій ефективного викладання навчальних дисциплін.

Поняття «інтерактивний» походить від слова «interact» (inter – взаємний та act – діяти), тобто інтерактивний – це здатний до взаємодії, діалогу [3]. Інтерактивність в освітньому процесі сучасної школи забезпечується використанням у навчальній та виховній роботі зі школярами інтерактивних методів та форм. Ми вважаємо, що одним із функціональних призначень таких методів та форм є те, що їх реалізація сприяє формуванню умінь самопрезентації особистості, що й спонукає школярів шукати різні способи вираження власних суджень, міркувань, відстоювати власну думку та переконання.

Як засвідчує аналіз педагогічних джерел, у процесі використання інтерактивних методів учні вчаться:

- критично мислити (бути зацікавленими, застосовувати стратегії дослідження, задавати питання та систематично шукати на них відповіді);
- нести відповідальність за власне навчання (використовувати дослідження, а не пасивне відтворення знань);
- співпрацювати з іншими (уважно слухати, говорити впевнено та ввічливо, бути толерантними, робити внесок у загальне рішення) [3].

Інтерактивні технології навчання найбільше відповідають особистісно-зорієнтованому підходу в освітньому процесі, а зокрема на уроках хімії. Під час застосування інтерактивних технологій учні, як правило, моделюють реальні життєві ситуації, пропонують проблеми для спільного розв'язання, застосовують рольові ігри.

Як наголошує Т. Вороненко, в основі інтерактивного навчання лежать принципи:

- безпосередньої участі кожного учасника занять, що зобов'язує вчителя (організатора навчального процесу) зробити кожного учасника занять активним шукачем шляхів і засобів розв'язання тієї чи іншої проблеми;
- взаємного інформаційного, духовного збагачення (при цьому навчальний процес слід організовувати таким чином, щоб учасники його могли обмінятися життєвим досвідом, отриманою інформацією);
- особистісно-зорієнтоване навчання [1].

Інтерактивні методи можна ефективно використовувати як на уроках засвоєння знань, так і на уроках застосування знань, умінь і навичок. Це може відбуватись відразу ж після викладу вчителем нового матеріалу, замість опитування; на спеціальному уроці, присвяченому застосуванню знань, умінь і навичок, або бути частиною узагальнюючого уроку [2].

Цікавим і змістовним є використання методу «Мікрофон» на уроках хімії.

О. Пометун характеризує метод «Мікрофон», як спосіб, який дає змогу кожному учневі сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію: «Уявіть, що у вас в руках мікрофон і саме вам потрібно висловити думку. Тому інші учні не можуть говорити, кричати з місця, оскільки право говорити має тільки той, у кого «символічний» мікрофон» [3].

На уроках хімії, застосовуючи вказаний метод, учитель може не лише оцінити рівень засвоєння матеріалу, але й спосіб мислення учня, що в подальшому допоможе знайти індивідуальний підхід до кожного учня. У процесі використання цього методу на уроках хімії, не можна обмежуватись тільки усними відповідями. Оскільки хімія наука експериментальна, то цілком доцільно надати можливість школярам проводити досліди.

Так, у процесі вивчення теми «Повітря та його склад» (7 клас) [2] використовуємо метод «Мікрофон» на етапні вивчення нового матеріалу. Перед дітьми ставимо запитання: «Чим заповнений простір, у якому ми зараз перебуваємо?». Школярі, отримавши уявний мікрофон, висловлюють свої думки. Уже на етапі закріплення вивченого матеріалу, провівши попередньо дослідження, пропонуємо семикласникам наступне запитання: «Які гази входять до складу повітря?». Передаючи «символічний мікрофон», учні обґрунтовують власну відповідь.

З упевненістю можна сказати, що інтерактивні методи навчання дають позитивний ефект при вивченні хімічних дисциплін, бо сприяють ефективній роботі в парах, мікрогрупах або малих групах; дозволяють маніпулювати предметним матеріалом шляхом спостережень, хімічних дослідів та випробувань різних можливостей для розв'язання поставленої задачі чи проблеми. Використання методу «Мікрофон» дозволяє учням опрацьовувати навчальний матеріал розмовляючи, дискутуючи та обговорюючи різні точки зору.Користуючись інтерактивними методами, а саме методом «Мікрофон» ми можемо подавати знанняз хімії в тій формі, у якій цього хочуть учні. У них виникає інтерес до навчвння, оскільки, школярі відчувають цінність своєї

думки, свого бачення на ту чи іншу тему.Цей метод в хімії дозволяє, не тільки озвучити свою думку, а й продемонстувати власні вміння та навички виконання експерименту.

1. Вороненко Т. Методичні та дидактичні вимоги до сучасного уроку. *Хімія. Шкільний світ: газ. для вчителів хімії.* 2010. № 12. С. 3-4.

2. Збірник задач і вправ з хімії: Навчальний посібник для учнів 7-11 кл. середн. шк. [авт. кол. Я. Л. Гольдфарб, Ю. В. Ходаков, Ю. Д. Додонов]. 6-те вид.перероб. К.: Рад.шк., 1991. 176 с.

3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук. метод. посіб. К.: Видавництво А.С.К., 2004.192 с.

ПЕСТИЦИДИ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

Гуга Олег

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк

Пестициди – отруйні речовини, їх сполуки або суміші речовин хімічного чи біологічного походження, призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку шкідливих організмів, внаслідок діяльності яких вражаються рослини, тварини, люди і завдається шкода матеріальним цінностям, а також гризунів, бур'янів, деревної, чагарникової рослинності, певних видів риб. За своїм походженням пестициди можна поділити на три групи:

- перша група – препарати рослинного, грибкового та бактеріального походження;
- друга група – неорганічні препарати міді, заліза та інші;
- третя група – препарати промислового органічного синтезу (органічні сполуки хлору, фосфору, ртуті та інших металів).

Розрізняють пестициди контактні, коли шкідливі організми гинуть при контакті з ними, та системні, коли речовини проникають у тканини рослин і спричиняють загибель шкідливих організмів.

Зараз пестициди класифікують за такими параметрами:

- За токсичністю
- За кумулятивними властивостями
- За стійкістю поділяються на дуже стійкі, стійкі, помірно стійкі і малостійкі

Класифікація пестицидів за призначенням:

- інсектициди (для знищення комах)
- фунгіциди (для знищення грибкових захворювань)
- гербіциди (для боротьби з рослинами-бур'янами).
- родентициди (проти гризунів)
- арборициди (проти чагарників)
- акарициди (проти кліщів)

- бактерициди (проти бактеріальних хвороб)
- нематоциди (проти фітогельмінтів — шкідливих нематод)

Також класифікують на основі хімічного складу діючої речовини:

- хлорорганічні (ДДТ)
- карбонати
- гетероциклічні
- фосфорганічні
- похідні дієнового синтезу
- похідні карбамінової тіо- та дитіокарбамінової кислот
- нітропохідні фенолів
- синтетичні піретроїди
- похідні речовини

Попри користь, пов'язану зі збільшенням та збереженням сільськогосподарської продукції, пестициди приносять також значну шкоду. Вони забруднюють ґрунти, повітря, водні ресурси, у тому числі підземні водоносні горизонти. При розпиленні пестициди потрапляють на сусідні земельні ділянки, знищують листя дерев та іншу рослинність. Від пестицидів гинуть комахи, зокрема цілими сім'ями вимирають бджоли.

Пестициди накопичуються в сільськогосподарській продукції, з якою потрапляють у організм людей та тварин. Пестициди можуть попасти в організм людини також з водою, повітрям. Потрапляння пестицидів у організм викликають утруднення дихання, ураження центральної нервової системи, сильний головний біль, розлади шлунку, підвищення температури та навіть настання коми. Постійні надходження пестицидів в організм людини, супроводжуються різким зниженням маси тіла, слуху, розвитком катаракти, алергічних реакцій.

Усі без винятку пестициди виявляють або мутагенну, або інші негативні дії на живу природу і людину. Близько 90% усіх фунгіцидів, 60% гербіцидів і 30% інсектицидів є канцерогенними.

Замість використання пестицидів можна застосовувати відносно нешкідливий метод попередження розвитку хвороб і шкідників на присадибних ділянках – агротехнічний, що включає знищення бур'янів, заорювання опалого листя, правильну обрізку, своєчасне видалення пошкоджених гілок і добрива.

Застосування хімікатів у любительському садівництві бажано все ж обмежувати. Адже всі препарати (пестициди) в різній мірі отруйні для людини і довкілля: по-перше, під час самої обробки, по-друге — через залишкові кількості в плодах і ягодах.

Сучасні пестициди — це складні композиції різних хімічних речовин. Складовою їх частиною є діюча речовина — активний інгредієнт, який пригнічує хворобу або шкідника. Крім того, до їх складу додають емульгатори, поверхнево-активні речовини, барвники і т. д. В цілому в сільськогосподарському виробництві застосовується близько 250

найменувань хімічних засобів. Отрутохімікати, які входять до складуцих засобів, можуть включати хлорорганічні, фосфорорганічні сполуки та неорганічні сполуки ртуті, свинцю, миш'яку та інших токсичних елементів.

1. Екологія і охорона навколишнього середовища — Бойчук Ю. Д., Солошенко Е. М., Бугай О. В. — Суми «Суми», 2007. — 375 с.
2. Охорона і раціональне використання природних ресурсів — Шермена Б. К., Літвіненко С. Г. — Чернівці: «Ранок», 2005. — 592 с.

PHASE EQUILIBRIA IN THE SnSe–Ga_2Se_3 SYSTEM AT 670 K

Hadj Kaddour Bellagra, Andriy Selezen, Lyudmyla Piskach
Department of Chemistry, Ecology and Pharmacy
Lesya Ukrainka Volyn National University

The $SnGa_6Te_{10}$, $SnIn_6Te_{10}$, $PbGa_6Te_{10}$, $PbIn_6Te_{10}$ compounds are promising non-linear optical materials for mid- and far-infrared frequency conversion with wide transparency spectrum [1, 2]. The compounds are formed in the quasi-binary systems Sn(Pb)Te–$Ga(In)_2Te_3$ [3-5] and crystallize in the trigonal space groups (S.G.) $P3_221$ ($PbGa_6Te_{10}$) and R32 ($PbIn_6Te_{10}$).

The quasi-binary system SnSe–Ga_2Se_3 is similar to the above. Phase equilibria in this system were studied on a series of alloys with 10 mol.% step. The starting materials were high-purity elements Ga, Sn and Se (99.999 wt.% purity). Alloys were synthesized in evacuated to 10^{-2} Pa quartz ampoules. The samples were heated to 1300 K, kept at this temperature for 5 h with continuous stirring, and then cooled at the rate of 10-15 K/h to 670 K and annealed for 10 days.

The study was performed by X-ray diffraction and DTA methods. X-ray powder diffraction patterns were recorded at a DRON 4-13 diffractometer with CuKα radiation (λ = 1.5418 Å radiation) and nickel filter. The end section compounds were identified. SnSe crystallizes in the orthorhombic symmetry (S.G. *Pnma*), and Ga_2Se_3 is monoclinic (S.G. *C*1*c*1). The identification results are consistent with the literature data [6, 7, respectively].

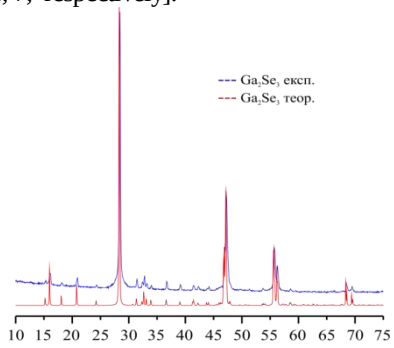

Fig. 1. Theoretical and experimental diffraction profiles of Ga_2Se_3.

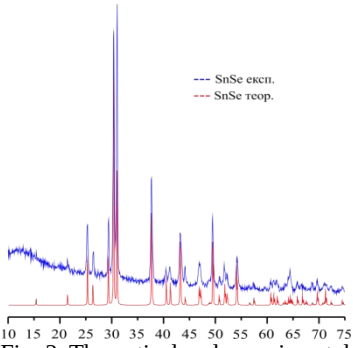

Fig. 2. Theoretical and experimental diffraction profiles of SnSe.

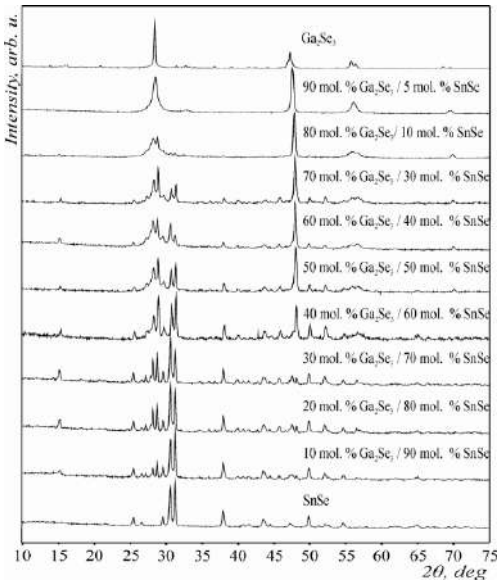

Fig. 3. Phase equilibria in the SnSe–Ga_2Se_3 system at 670 K.

XRD results for the section at 670 K are presented in Fig. 3. One can observed the emergence of reflections of a new ternary phase that are most clear at 20 and 30 mol.% Ga_2Se_3, with the more likely composition $Sn_3Ga_2Se_6$ (25 mol.% Ga_2Se_3). The ongoing investigation is to involve DTA data (a Paulik-Paulik-Erdey derivatograph; Pt-Pt/Ph thermocouple) to ascertain the composition of the new phase, the nature of its formation (congruent or peritectic melting), and to plot the phase diagram of the SnSe–Ga_2Se_3 system.

1. H.J. Deiseroth, H.D. Muller, Structural relations in the family of nonmetallic filled -manganese phases: the new members AGa_6Te_{10} (A:Sn,Pb) and $PbIn_6Te_{10}$, *Z. Anorg. Allg. Chem.* 1996 (622) P. 405-410.

2. L. Kienle, H.J. Deiseroth, $SnAl_6Te_{10}$, $SnGa_6Te_{10}$ and $PbGa_6Te_{10}$: superstructures, symmetry relations and structural chemistry of filled-manganese phases, *Z. Kristallogr.* 1998 (13) P. 569-574.

3. S.M. Baranets, T.T. Dedegkaev, Sh.M. Duguzhev et al. The research of PbTe–Ga_2Te_3 system, *Inorgan. Mater.* 1987 (23) P. 1221-1224.

4. E.I. Rogacheva, N.M. Panasenko, P.P. Seregin, The research of semiconductor alloys of PbTe–In_2Te_3 system, *Inorgan. Mater.* 1980 (16) P. 264-267.

5. S.A. Avanesov, D.V. Badikov, V.V. Badikov, V.L. Panyutin, V. Petrov, G.S. Shevyrdyaeva, A.A. Martynov, K.V. Mitin, Phase equilibrium studies in the PbTe–Ga_2Te_3 and PbTe–In_2Te_3 systems for growing new nonlinear optical crystals of $PbGa_6Te_{10}$ and $PbIn_6Te_{10}$ with transparency extending into the far-IR, *J. Alloys Compds*. 2014 (612) P. 386-391.

[6] D. Luebbers, V. Leute, The crystal structure of beta-Ga_2Se_3, *J. Solid State Chem.*, 1982 (43) P. 339-345.

[7] A.S. Avilov, R.M. Imamov, S.N. Navasardyan, Structure of thin films of SnS and SnSe, *Kristallografiya,* 1979 (24) P. 874-875.

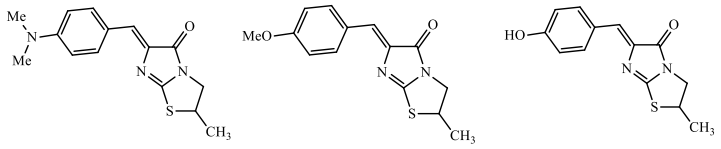
АНТИЕКСУДАТИВНА АКТИВНІСТЬ 2-МЕТИЛ-6-АРИЛІДЕН-ІМІДАЗО[2,1-*b*]ТІАЗОЛІВ

Галайда Наталія, Салієва Леся, Сливка Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Нестероїдні протизапальні препарати (НПЗП) є ефективною та досить популярною групою лікарських засобів, які широко використовують у практиці запальних процесів. Проте їх застосування має ряд побічних реакцій, а саме: ускладнення з боку кишково-шлункового тракту, алергічні реакції, гепатоксичні прояви, кардіоваскулярні ускладнення, прояви нефторотоксичності тощо. Саме тому створення нових ефективних та нетоксичних сполук для лікарських засобів є актуальною проблемою сучасної медицини та фармації [1].

Все більше увагу дослідників привертають фунціоналізовані похідні імідазо[2,1-*b*]тіазолів, оскільки володіють досить широким спектром біологічної дії. Так, виявлено сполуки, що мають протипаразитарну [2], протипухлинну, протигрибкову та антибактеріальну активності, крім цього сполуки з імідазотіазольним каркасом відомі як ферментативні інгібітори [3-5]. Тому видавалось доцільним дослідити похідні імідазотіазолів на антиексудативну активність.

Для синтезованих раніше нами 2-метил-6-ариліденімідазо[2,1-*b*]тіазолів **1а-в**, онлайн-програмою Gusar була оцінена гостра токсичність.

1а **1б** **1в**

Рис. 1. Структурні формули 2-метил-6-ариліденімідазо[2,1-*b*]тіазолів **1а-в**.

Результати прогнозування показали, що сполуки **1а-в** є малотоксичними і можуть бути досліджені *in vivo* на антиексудативну активність на прикладі моделі карагенінового набряку лап білих щурів (дослідження проводились у Львівському національному медичному університеті ім. Данила Галицького). Розвиток запальної реакції визначали збільшенням об'єму ураженої задньої лапи щурів через 4 години після введення карагеніну.

Антиексудативну активність сполук кількісно оцінювали за розрахованим показником пригнічення запального процесу (АЕА):

$$\text{АЕА}, \% = \frac{\Delta\text{V контроль} - \Delta\text{V сполука}}{\Delta\text{V контроль}} \times 100\ \%$$

де, ΔVконтроль – середнє значення різниці об'ємів набряклої та здорової кінцівок у групі контролю; ΔVсполука – середнє значення різниці об'ємів набряклої та здорової кінцівок у групах тварин, що отримували тестовані сполуки.

Таблиця 1.

Показники збільшення об'єму задньої лапи білих щурів (%) та пригнічення запального процесу (%) при тестуванні сполук **1а-в**.

Сполуки	**Збільшення об'єму задньої лапи білих щурів, 4 год, %**	**Показник пригнічення запального процесу, 4 год, %**
Карагенін	125,6±4,9	-
1а	117,5±2,7	7,5
1б	70,4±1,8	44,4
1в	80,8±2,5	36,0
Контроль*	64,8±1,5	48,2

***** При визначенні антиексудативної активності як контроль використовували препарат «Диклофенак натрію» виробництва ТОВ «ХФП «Здоров'я народу».

Так, кращий результат протизапальної активності проявив (*Z*)-6-(4-метоксибензиліден)-2-метил-2,3-дигідроімідазо[2,1-*b*][1,3]-тіазол-5(6*H*)-он **1б,** а сполука **1в** теж проявила помітну антиексудативну активність.

Результати досліджень демонструють, що похідні імідазо[2,1-*b*]тіазолів при низьких токсикометричних параметрах *in vivo* мають достатній рівень протизапальної дії, це говорить про їхню перспективність для більш поглиблених досліджень сполук, як потенційних нестероїдних протизапальних агентів.

1. Shah R. Dyspepsia and Helicobacter pylori. *British Medical Journal*. **2007,** *334*, 41-43.
2. Gouesnard, J.-P. Sodium Nitrite Reactivity. Part 3. Reaction with Levamisole. *J. Chem. Soc., Perkin Trans.1*. **1986,** 1901–1903.
3. Patent 20040132708 A1 US. Process for Preparing 6-Alkylidene Penem Derivatives. Publ. 8.07.2004.
4. Patent 20060276445 A1 US. Bicyclic 6-Alkylidene-Penems as Class-D Beta-Lactamases Inhibitors. Publ. 7.12.2006.
5. Laroche, C.; Gilbreath, B.; Kerwin, S. M. Exploring the Synthetic Utility of 1- Alkynylimidazoles: Regiocontrolled Cyclization to Diverse Imidazoazines and Imidazoazoles. *Tetrahedron* **2014,** *70* (30), 4534–4539.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ДОБАВКИ: ПОЛІПШУВАЧІ ХЛІБОПЕКАРСЬКІ (ДЛЯ БОРОШНА ТА ХЛІБА)

Калюта Тарас
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Технологічні добавки – це будь-які речовини або матеріали, які, не будучи харчовими інгредієнтами, спеціально використовуються при переробці сировини і здобутті харчової продукції з метою покращення технології.

У борошномельної та хлібопекарської промисловості практикується внесення в борошно і тісто різних груп хлібопекарських покращувачів (засобів обробки борошна) різного принципу дії. При цьому досягаються такі цілі:

• можливість переробки борошна з нестабільними хлібопекарськими властивостями;

• інтенсифікація технологічного процесу, реалізація прискорених технологій приготування хліба;

• формування певних реологічних властивостей тіста (підвищення газоутримуючої здатності тіста, надання еластичних властивостей для ламінування тесту, забезпечення в'язко-пластичних властивостей, зниження адгезії тестових заготовок і ін.);

• поліпшення якості хлібобулочних виробів різноманітного асортименту - здобних, листкових дріжджових і бездріжджових виробів, виробів, приготованих на основі заморожених напівфабрикатів;

• стабілізація якості хліба при безперервно-потокових способах приготування хліба;

• запобігання мікробіологічного псування хлібобулочних виробів, в тому числі захворювання на картопляну хворобу;

• продовження терміну зберігання свіжості хліба і інші.

В результаті цих процесів підвищується сила борошна, поліпшуються структурно-механічні властивості тіста, газоздатності тіста, підвищується стабільність тестових заготовок, в тому числі при перебудові, збільшується об'єм хліба і зменшується розпильність подових виробів. При застосуванні покращувачів окисної дії спостерігається ефект відбілювання м'якушки хліба в результаті окислення і знебарвлення пігментів борошна. До таких речовин переважно відносяться оксиди азоту, пероксид бензоїлу.

Функціональною особливістю покращувачів відновної дії є здатність розслаблення і структуризації клейковини борошна за рахунок зміщення співвідношення -S = S- зв'язків і -SH груп в бік збільшення -SH зв'язків, що призводить до поліпшення структурно-механічних властивостей тіста з борошна, що володіє міцною клейковиною. До цієї групи можна віднести такі активатори протеолізу як цистеїн, глютатіон, тіосульфат натрію, ферментні препарати протеолітичної дії.

Як хлібопекарські покращувачі використовують модифіковані крохмалі, одержані різними фізичними та хімічними методами. Залежно від якості борошна застосовують модифіковані окислені крохмалі різних марок (А, Б, В), які вводять в тісто в сипучому вигляді, в водної суспензії або в складі заварки. Їх використання покращує гідрофільні властивості компонентів борошна, структурно-механічні властивості тіста, що призводить до підвищення якості хліба, в тому числі, уповільнення його черствіння.

У борошні і тісті містяться компоненти, при ферментативному впливі на які можна домогтися зміни властивостей тіста і поліпшення якості готового продукту. Головні з них - крохмаль, білок, ліпіди, клітковина, геміцелюлоза, пентозани. У хлібопекарському виробництві застосовують амілази, протеази, ліпази, оксидази, пентозану-зи і геміцелюлози.

Протеолітичні ферменти, що каталізують гідролітичні розщеплення білкових речовин, сприяють зміні властивостей клейковини і структури тісту.

Поверхнево-активні речовини (ПАР, харчові емульгатори), які зміцнюють структурно-механічні властивості тіста, проявляють покращуючу дію при механічній обробці тесту, бродінні, формуванні тестових заготовок, і протягом першого періоду випічки тестових заготовок. Вплив ПАР на газоутворення в тісті залежить від виду емульгатора.

При виробництві хліба і хлібобулочних виробів знаходять застосування гідроколоіди, доцільність використання яких обумовлена їх дієтичними та лікувально-профілактичні властивостями, властивостями борошна і сировини, передбачена рецептурою виробів.

Бромат калію $KBrO_3$ використовується як відбілювач борошна. Він збільшує пористість і еластичність м'якушки, робить її білішою. Проте використання бромату калію призводить до руйнування вітамінів В, РР, метіоніну.

Підсилювач структурно-протеїнових властивостей борошна "Дон-001" складається з лецитинованої пшеничної клейковини, крохмалю і ензимів. Суміш сприяє поліпшенню якісних показників хліба, підсилює внутрішню структуру клейковини, сприяє збільшенню об'єму хліба, надає золотистого кольору скоринці.

1.Пищевие добавки. Енциклопедія.-СПб: ГИОРД.-2014 Автор составитель Сарафанов Л.А.

2.Нечаєв А.П, Кочеткова А.А, Зайцев А.Н, Пищевие добавки.-М: Колос,2011.

ОТРИМАННЯ ХІТОЗАНУ З АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

Хомін В. Р., **Осип Ю. Л.**,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Завдяки своїм корисним властивостям хітозан – унікальний модифікований природний полісахарид, який отримують шляхом деацетилювання хітину з креветок. Він використовується в медицині для швидкої зупинки кровотечі в наданні невідкладної медичної допомоги при нещасних випадках, катастрофах і аваріях у формі порошку, тампонів і бандажів із закріпленим шаром хітозанового композиту. Проте не лише ракоподібні містять значну кількість хітину. Комахи – найчисельніший клас тваринного світу, кутикула яких покриває все тіло й містить у своєму складі 15 – 50 % хітину, який може слугувати джерелом хітозану. У зв'язку із підвищеним попитом хітозану в медицині та промисловості актуальним є створення методики отримання його з альтернативних джерел

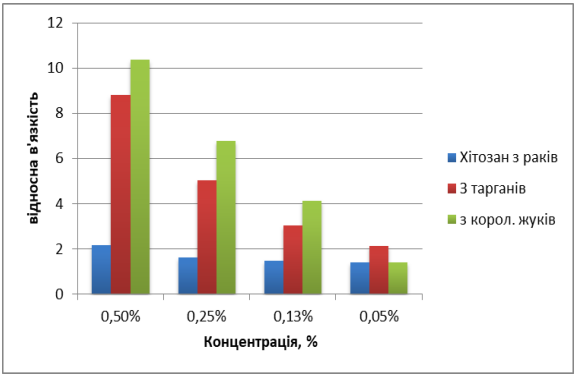
За основу взяті методи отримання хітозану, описані в двох патентах [1,2]. Для отримання хітину проводили демінералізацію підготовленої та подрібленої сировини у 4,0 % HCl протягом 6 годин при нормальних умовах і депротеїнування у 0,8 % NaOH протягом 6 годин при нормальних умовах. Для отримання хітозану проводили деацетилювання. Для цього отриманий на попередній стадії хітин-протеїновий комплекс обробляли 40 % NaOH протягом 5 годин при t = 130ºC. Для очищення отриманого хітозану використали метод перекристалізації, описаний у патенті про отримання хітозану гемостатичного [2]. Для цього провели розчинення хітозану у 3 % оцтовій кислоті та садження розчином аміаку.

У якості сировини використовували панцері раків і кутикули тарганів та колорадських жуків. Виходи вказані в таблиці:

	Від маси сухої сировини	Від маси отриманого хітину
Хітозан з раків	8,38 %	32,98 %
Хітозан з колор. жуків	28,2 %	83,3 %
Хітозан з тарганів	12,68 %	27,8 %

У результаті проведеної роботи отримали хітозан різного забарвлення і консистенції. Хітозан з раків – світло-коричневого кольору, крупинчастий і мало еластичний, хітозан з тарганів – коричневий, більш еластичний та однорідний, хітозан з короладських жуків – темно-коричневий (майже чорний), менш еластичний. Отриманий хітозан із різних джерел відрізняється здатністю поглинати та утримувати воду. Хітозан отриманий з кутикул тарганів та колорадських жуків значно краще набухає та утворює гелі, ніж хітозан з річкових раків. Досліджувані речовини розчиняються у воді, утворюючи розчини різної в'язкості. В'язкість розчинів визначали методом

віскозиметрії. У якості розчинника обрали дистильовану воду, оскільки хітозан добре розчиняється у воді. Результати дослідження представлені на діаграмі:

З результатів графіка можна зробити висновок, що отримані розчини проявляють різну в'язкість. Розчини хітозану з колорадських жуків і тарганів мають найбільшу в'язкість – це може свідчити, що хітозан, отриманий з комах, має більшу молекулярну масу, ніж хітозан з раків.

1. Спосіб отримання хітин-протеїнового комплексу: пат. 30967 Україна. № 200709841; заявл. 25. 09. 2017; опубл. 25. 03. 2008. Бюл. № 6.
2. Спосіб отримання хітозанугемостатичного: пат. 112716 Україна. № 201506305; заявл. 25. 09. 2015; опубл. 10. 10. 2016. Бюл. № 19.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦЕТИЛПІРИДИНІЙ-ЧУТЛИВИХ СЕНСОРІВ

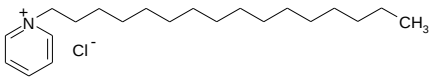
[*,]Кормош Жолт, [*] Гер Вадим**
[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Методи аналізу із застосуванням іоноселективних електродів відносяться до числа найбільш перспективних сучасних аналітичних методик, які дозволяють швидко та з великою точністю визначити концентрацію (активність) багатьох неорганічних йонів та ряду сполук неіонного характеру. Зручність та простота роботи з іоноселективними електродами сприяли їх широкому поширенню та застосуванню в найрізноманітніших областях аналітичної хімії [1].

Основна задача іонометрії – вивчення та розробка різноманітних іоноселективних електродів, які є обернені по відношенню до великої кількості катіонів та аніонів. Крім того, іонометрія – це також і практика

використання електродів у хімії, біології, ґрунтознавстві, медицині, геології, геохімії, океанології і в технології, зокрема для автоматичного контролю виробничих процесів. Для створення нових типів подібних електродів застосовують широкий набір таких електрохімічно активних речовин, як рідкі та тверді іоніти, моно- та полікристали, синтетичні мембранно-активні комплексони, елементорганічні та інші сполуки, які проявляють селективну дію відносно тих чи інших іонів [2].

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення цетилпіридиній хлориду, що може бути реалізовано методом потенціометрії з використанням іонних асоціатів (ІА).

Цетилпіридиній хлорид (ЦПХ) має молекулярну формулу $C_{21}H_{38}ClN$ та молярну масу 358 г/моль і в своїй чистій формі при кімнатній температурі знаходиться в твердому стані. Білий порошок, трохи мильний на дотик, розчиняється у воді, рідкому карбон диоксиді, етиловому спирті. Цетилпіридиній хлорид має температуру плавлення 77 °С, коли безводний, або 80-83 °С в його моногідратній формі. Він не розчиняється в ацетоні, ацетатній кислоті. Має запах, схожий на піридин. Він горючий. Концентровані розчини ЦПХ є руйнівними для слизистих оболонок.

Іонний асоціат із протиіоном синтезований за достатньо простою методикою - шляхом осадження. Для цього в стакані на 250 мл зливали еквімолярні кількості 10^{-2} М розчину цетилпіридиній хлориду і 10^{-2} М розчину протиіона. По краплях при постійному перемішуванні до барвника додали розчин цетилпірідній хлориду і залишили при кімнатній температурі для відстоювання. В результаті випадали ІА цетилпіридиній хлориду і барвників, у вигляді осадів різного кольору та різної кристалічної форми. Осад, що випав, профільтрували та декілька разів промили холодною дистильованою водою для відмивання іонного асоціату від залишків протиіонів, після чого сушили при кімнатній температурі на повітрі протягом двох діб.

Синтезовані ІА є дрібнокристалічними порошками, стійкими на повітрі. Отримали іонний асоціат BiI_4^- з цетилпіридинієм, іонний асоціат цетилпіридинію з метиловим оранжевим та іонний асоціат цетилпіридинію з тропеоліном.

Твердоконтактні електроди готували згідно рекомендацій таким чином: зважували 0,03 г графіту, відповідну кількість виділеного ІА (щоб концентрація складала 8 – 47 % від загальної маси мембрани), а потім суміш ретельно перемішували для гомогенізації у фарфоровому тиглі. Після цього вводили 0,026 мл пластифікатора. Для виготовлення іоноселективних електродів використовували як корпус полівінілхлоридну трубку. Через верхній отвір трубки опускали мідну дротину до одного кінця якої була наплавлена підложка зі сплаву Вуда, яка слугувала верхньою межею

мембрани, і заповнювали об'єм від підложки до кінця трубки мембраною відповідного складу.

Експериментально встановлено, що на електродні характеристики виготовлених ІСЕ на основі ІА цетилпіридиній хлориду з метиловим оранжевим, тропеоліном та BiI_4^- впливає вміст ЕАР, природа пластифікатора в мембрані. Найкращі результати отримано для мембран із вмістом ІА 15-47 %, пластифікатора ДОФ, ДНФ та ДБС. Вивчено питання селективності запропонованих ІСЕ. Показано, що робочий діапазон pH функціонування електродів лежить у межах 2-10. Проведено визначення вмісту цетилпіридиній хлориду в модельних розчинах (таблиця).

Таблиця

Результати визначення цетилпіридиній хлориду в модельних розчинах (n=3, P=0,95)

Введено, мг	Знайдено, мг	RSD, %
ЕАР – цетилпіридиній та метиловий оранжевий		
8,95	9,31±0,59	2,56
ЕАР – цетилпіридиній та тетрайодбісмутат		
89,5	91,43±5,07	2,67
ЕАР – цетилпіридиній та тропеолін		
895	905,67±6,25	0,28

1. Байулеску Г. Применение ион-селективных мембранных электродов в органическом анализе// Байулеску Г., Кошофрец В. - М.: Мир, 1980. – 230 с.
2. Никольский Б.П. Ионоселективные электроды// Никольский Б.П., Матерова Е.А. - Л. : Химия, 1980. – 240 с.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕВАМІЗОЛ-ЧУТЛИВИХ СЕНСОРІВ

[*,]Кормош Жолт, [*] Ковальчук Надія**

[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Останнім часом все більшого поширення в аналітичній практиці набувають електрохімічні методи аналізу, які базуються на використанні іоноселективних електродів (ІСЕ). Пояснюється це тим, що в порівнянні з традиційними методами аналізу вказані електроаналітичні методи володіють рядом важливих переваг. В останні десятиліття бурхливо розвивається нова область фізико-хімічного дослідження – іонометрія. Основним завданням останньої є вивчення і розробка різного роду іоноселективних електродів, оборотних до великого числа катіонів та аніонів. Крім цього, іонометрія – це також практика використання електродів в хімії, біології, медицині, геології. ІСЕ знаходять широке застосування, адже дають змогу визначати багато

фармацевтичних препаратів. Такі методи є достатньо надійними та чутливими.

Але незважаючи на це, навіть сьогодні багато фармпрепаратів є недостатньо добре вивченні, тому залишається інтерес для детальнішого вивчення й розвитку іонометричних методів визначення кількостей великого ряду речовин.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення левамізолу, що може бути реалізовано методом потенціометрії з використанням іонних асоціатів (ІА).

Мета та завдання дослідження. Мета роботи – обґрунтувати можливість аналітичного застосування ІА левамізолу з протиіонами тетрафенілборатом натрію (ТФБ), пікриновою кислотою (ПК) та бромфеноловим синім (БФС), а також розробити й апробувати нову потенціометричну методику на їх основі для визначення даного препарату.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання:**

– виготовити ІСЕ, що містять ІА як електродоактивну речовину (ЕАР) із полівінілхлоридними мембранами, що відрізняються за вмістом і природою пластифікатора, вмістом ЕАР;

– вивчити вплив складу мембрани електродів на основні хіміко-аналітичні характеристики ІСЕ, а також на потенціометричну селективність таких ІСЕ щодо ряду іонів й органічних речовин;

– розробити методику потенціометричного визначення левамізолу із використанням ІСЕ.

– дослідити можливість аналітичного застосування розроблених методик для визначення левамізолу у різних формах лікарських засобів.

Для підбору оптимального складу мембранних левамізол селективних сенсорів використовувались такі розчинники-пластифікатори: дибутилсебаце-нат (ДБС), дибутилфталат (ДБФ), трикрезилфосфат (ТКФ), диоктилфталат (ДОФ).

Головний компонент ІСЕ – ІА ТФБNa і левамізолу, ПК і левамізолу та БФС і левамізолу були синтезовані по достатньо простій методиці. Спочатку приготували водно-спиртові розчини з концентрацією 10^{-2} моль/л протиіонів і левамізолу. Потім одержання ІА проводили шляхом осадження. Для цього в стакан на 50 мл до розчину органічного аніону, при постійному перемішуванні, додали розчин левамізолу і залишили при кімнатній температурі на повітрі протягом 48 годин.

В результаті реакції випадали ІА левамізолу з ТФБ, у вигляді осаду білого кольору, ІА левамізолу з ПК – жовтого кольору та ІА з БФС – цегляного кольору. Осади відфільтрували, промивали дистильованою водою методом декантації і висушували при кімнатній температурі.

Потенціометричні сенсори володіють цілим набором характеристик, які визначають їх властивості та можливості застосування у різних системах. До них належать: нижня межа виявлення (C_{min}), лінійність ***(a)*** та крутизна

електродної функції ***(S)***, селективність, pH розчину, час життя та ряд інших.

Порівняльна характеристика розроблених сенсорів подано у таблиці.

Таблиця

Протиіон, що утворює ІА	**Пластифікатор**	C_{min}, **моль/л**	***a*, моль/л**	***S*, мВ/pC**
ТФБ	ДБФ	$1{,}3\cdot10^{-6}$	$4{,}0\cdot10^{-6}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	46,2
	ДОФ	$3{,}6\cdot10^{-6}$	$3{,}0\cdot10^{-6}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	45,6
	ДНФ	$3{,}2\cdot10^{-6}$	$3{,}0\cdot10^{-6}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	53,8
	ДБС	$2{,}5\cdot10^{-6}$	$4{,}0\cdot10^{-6}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	52,7
	ТКФ	$2{,}9\cdot10^{-6}$	$3{,}0\cdot10^{-6}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	40,2
БФС	ДБФ	$2{,}1\cdot10^{-4}$	$1{,}0\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	28,2
	ДОФ	$2{,}8\cdot10^{-5}$	$2{,}0\cdot10^{-5}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	29,8
	ДНФ	$2{,}5\cdot10^{-5}$	$2{,}0\cdot10^{-5}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	28,3
	ДБС	$2{,}0\cdot10^{-5}$	$1{,}0\cdot10^{-5}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	46,5
	ТКФ	$1{,}9\cdot10^{-5}$	$3{,}0\cdot10^{-5}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	29,4
ПК	ДБФ	$7{,}0\cdot10^{-4}$	$1{,}0\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	47,7
	ДОФ	$3{,}2\cdot10^{-4}$	$1{,}0\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	51,4
	ДНФ	$2{,}5\cdot10^{-4}$	$1{,}0\cdot10^{-3}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	50,7
	ТКФ	$2{,}0\cdot10^{-5}$	$3{,}0\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-1}$	51,7

Як видно, кращі характеристики мають мембрани на основі ІА з пластифікаторами ТКФ, ДОФ, ДБС, ДНФ (вміст 65%).

Вивчення залежності електрохімічних властивостей розроблених сенсорів від pH показало, що нахил калібрувальних кривих зберігає постійне значення в інтервалі pH 3 – 10.

Розроблено й апробовано нові потенціометричні методики визначення левамізолу в лікарських формах.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕНЦІОМЕТРИЧНИХ СЕНСОРІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЛОКСИКАМУ

[*,**]**Кормош Жолт**, [*]**Кухарик Вікторія**

[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Оксиками відносять до ефективних і безпечних лікарських засобів групи НПЗП. Сучасний фармацевтичний ринок пропонує великий вибір лікарських засобів у вигляді пігулок, ампул, гелів. Тому регулярний попередній контроль фармацевтичних препаратів, які потрапляють у мережі аптек, а також контроль лікарських засобів на кожному етапі їх транспортування, зберігання та використання є важливою задачею як фармацевтичної, так і аналітичної хімії.

Актуальність теми – дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення мелоксикаму (Мел), що може бути реалізовано методом потенціометрії з використанням іонних асоціатів (ІА).

Мета та завдання дослідження. Мета роботи – обґрунтувати можливість аналітичного застосування ІА мелоксикаму з основними барвниками (ОБ) – родаміном 6 Ж (Р6Ж), родаміном С (РС), кристалічним фіолетовим (КФ) і метиловим фіолетовим (МФ) (як протиіонами), а також розробити й апробувати нові потенціометричні методики на його основі для визначення даного препарату.

Іонний асоціати із ОБ синтезований за достатньо простою методикою. Спочатку приготували 10^{-2} моль/л розчину ОБ і мелоксикаму. По краплях при постійному перемішуванні до ОБ додали мелоксикам та залишили при кімнатній температурі для відстоювання. Осад, що випав, профільтрували та декілька разів промили холодною дистильованою водою для відмивання іонного асоціату від залишків ОБ, після чого сушили при кімнатній температурі на повітрі. Одержані ІА ідентифікували методом ІЧ-спектроскопії.

Найбільш характеристичні смуги (які легко ідентифікувати) розташовуються на ділянці 4000–1500 $см^{-1}$. В діапазоні 1500–700 $см^{-1}$ форма спектрів ускладнена, виокремити групові смуги важко, бо там же є багато інтенсивних не характеристичних смуг, форма і положення яких є дуже індивідуальні для кожної сполуки. Тому діапазон 1500–700 $см^{-1}$ часто називають “ділянка відбитків пальців”. Цю ділянку використовують при ідентифікації речовини, а також для підтвердження наявності груп з високочастотними коливаннями, як додатковий доказ.

В ІЧ-спектрі (МелР6Ж) на діапазоні 3000–2800 $см^{-1}$ наявні валентні коливання –CH, N–CH_3 груп. В області 3500–3000 $см^{-1}$ присутні валентні коливання груп =CH, –OH, R–NH–R. На ділянці 2000–1500 $см^{-1}$ проявляються коливання з подвійними C=C, C=O, C=N зв’язками. В діапазоні 1500–700 $см^{-1}$ є групи, –SO_2–N, S=O і –CH_3 валентних коливань.

В ІЧ-спектрі (МелКФ) в області 3000–2800 $см^{-1}$ присутні валентні коливання –CH, N–CH_3 груп. В діапазоні 3100–3000 $см^{-1}$ є смуги валентних коливань =C–H, на ділянці 3500–3000 $см^{-1}$ наявні R–NH–R, –OH група. В області 2000–1500 $см^{-1}$ появляються валентні коливання груп C=C, C=O, C=N. На “ділянці відбитків пальців” спостерігаються коливання S=O, –SO_2–N.

Інфрачервоні спектри ІА з фуксином основним наведені на рис. 2.6. На ділянці 3000–2800 $см^{-1}$ присутні коливання –CH, N–CH_3 груп. Діапазон 3500–3000 $см^{-1}$ містить групу –OH, R–NH–R. В області 2000–1500 $см^{-1}$ наявні валентні коливання груп C=C, C=O, C=N, –NH_2. На ділянці 1500–700 $см^{-1}$ присутні S=O, –CH_3, –SO_2–N групи.

Для моделювання складу мембран іоноселективних сенсорів використовували: інертну матрицю – полівінілхлорид різного ступеня полімеризації (600–1700);

розчинники-пластифікатори – дибутилфталат (ДБФ), диоктилфталат (ДОФ), дибутилсебаценат (ДБС), диетилфталат (ДЕФ), трикрезилфосфат (ТКФ). Електродоактивні речовини: основний барвник – мелоксикам, котрі утворюють іонний асоціат.

Потенціометричні сенсори володіють цілим набором характеристик, які визначають їх властивості та можливості застосування у різних системах. До них належать: нижня межа виявлення (C_{min}), лінійність (a) та крутизна електродної функції (S), селективність, pH розчину, час життя та ряд інших. Порівняльна характеристика розроблених сенсорів подану у таблиці.

Таблиця

ІА	Пластифікатор	S, мВ/pC	a, моль/л	C_{min}, моль/л
МелР6Ж	ТКФ (56 %)	46,01	$3{,}80\cdot10^{-5}$– $1\cdot10^{-2}$	$3{,}47\cdot10^{-6}$
	ТКФ (64 %)	52,44	$1{,}62\cdot10^{-5}$– $1\cdot10^{-2}$	$2{,}88\cdot10^{-6}$
	ТКФ (71 %)	60,69	$1{,}70\cdot10^{-5}$– $1\cdot10^{-2}$	$4{,}27\cdot10^{-6}$
МелКФ	ДБС (45 %)	38,12	$6{,}13\cdot10^{-6}$– $1\cdot10^{-2}$	$3{,}14\cdot10^{-6}$
	ТКФ (45 %)	46,34	$3{,}23\cdot10^{-5}$– $1\cdot10^{-2}$	$1{,}78\cdot10^{-6}$
МелФО	ДБФ (45 %)	28,12	$9{,}43\cdot10^{-6}$– $1\cdot10^{-2}$	$5{,}14\cdot10^{-6}$
	ТКФ (45 %)	31,34	$2{,}33\cdot10^{-5}$– $1\cdot10^{-2}$	$1{,}11\cdot10^{-6}$

Як видно, кращі характеристики мають мембрани на основі МелР6Ж та МелКФ з пластифікатором ТКФ.

Вивчення залежності електрохімічних властивостей розроблених сенсорів від pH показало, що нахил калібрувальних кривих зберігає постійне значення в інтервалі pH 6,5 – 10, однак при його переході до кислої області або сильно лужної спостерігається скачок потенціалу. Можливе пояснення цьому – різне концентраційне співвідношення молекулярної та іонної форм цих речовин при різному значенні pH водного розчину.

Розроблено й апробовано нові потенціометричні методики визначення мелоксикаму у лікарських формах.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮМІНЕСЦЕНТНИХ ХЕМОСЕНСОРІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЦИНКУ

[*,] Кормош Жолт, [*] Мартинюк Олександра**

[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Хімічні сенсори є зручним аналітичним інструментом, який представляє інтерес для дослідників і практиків. Постійний розвиток досліджень в області сенсорів приводить до створення нових сенсорів, удосконалює теорії їх функціонування, сприяє розширенню областей застосування, впровадженню нових методичних рішень. Сенсори привертають увагу у зв'язку зі своєю низькою вартістю, невеликими розмірами, можливістю в спеціальних умовах селективно визначати різні речовини як в лабораторному, так і при в не

лабораторному приміщенні, причому в разі потреби дозволяють проводити дистанційні вимірювання. Сенсори знаходять застосування в різних областях промисловості, медицини, сільському господарстві, при екологічному моніторингу і т.д. Незважаючи на столітній ювілей з дня появи перших відомостей про можливість створення хімічних сенсорів (1909 р., скляний електрод), ця область аналітичної хімії продовжує інтенсивно розвиватися.

На жаль, існує великий розрив між науковими досягненнями в цій області і їх комерційною реалізацією. Тому в даний час вирішення практичних аналітичних задач можливе або за допомогою сенсорів, що вже випускаються промисловістю чи за рахунок застосування окремих наукових розробок. У цьому зв'язку важливо знати ті нові наукові тенденції розвитку сенсорів і нові напрямки їх застосування, які можуть використовуватися на практиці вже в даний час і які в майбутньому можуть призвести до масового промислового випуску нових хімічних сенсорів.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення Цинку, що може бути реалізовано за допомогою люмінесцентних (флуоресцентних) хімічних сенсорів.

Мета роботи – зробити порівняльну характеристику хемосенсорів для визначення; обґрунтувати можливість аналітичного застосування хімічних сенсорів, а саме тих, що стосуються визначення Цинку.

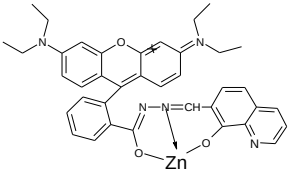
Як хемосенсори для визначення цинку нами запропоновано 3',6'-біс(диметиламіно)-2-[(8-гідрокси-7-хінолін)метиламіно]спіро[3а, 7а-дигідроізоіндол-3,9'-ксантен] -1-ону; (**РСЕО**) та 3,6 біс (диетиламіно) -2'-[2-[(8-гідрокси-7-хінолін) метилен-аміно] етил] спіро [4а, 9а – дигідроксантен-9,3’ізоіндолін]-1’-ону; (**РСГО**).

Вимірювання спектрів поглинання проводили спектрофотометром СФ-2000, як розчин порівняння використовували дистильовану воду. Вимірювання спектрів люмінесценції проводили спектрофлюориметром Флюорат-02 Панорама. Значення pH контролювали за допомогою електроду ЭС-10603 на іономірі АІ–123.

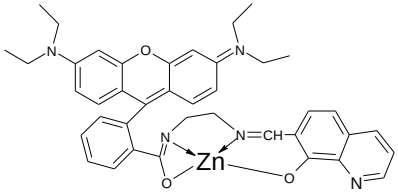
Встановлено, що при взаємодії Zn(II) з РСЕО (РСГО) у спектрах люмінесценції появляються характеристичні максимуми, які є ефективним аналітичним сигналом для його люмінесцентного визначення. У синхронних спектрах люмінесценції максимуми люмінесценції знаходяться при довжинах хвиль: - для РСЕО при: 468 нм; 450 нм, 490 нм та 532 нм; - для РСГО при: 350 нм; 370 нм та 411 нм.. Максимуми у спектрах збудження люмінесценції для комплексу Zn(II) з РСЕО (РСГО) становить 360 нм (380 нм), максимум люмінесценції відповідно 505 нм (450 нм). Встановлено, що оптимальна люмінесценція комплексів спостерігається при вмісті ацетонітрилу у розчині 20-60 % (РСЕО) та 40-50 % (РСГО). Запропоновано найбільш імовірну структуру комплексів, які утворюються у досліджених системах.

З огляду на наявність шести електронодонорних атомів (O, N) у структурі РСГО та РСЕО, згідно принципу жорстко-м'якої взаємодії у координаційних сполуках, сенсор має відповідну кількість центрів можливої взаємодії з катіонами металів. Zn(II) є проміжною по жорсткості кислотою за Пірсоном. Отже може утворювати стійкі комплекси при координації з лігандами, що містять такі донорні атоми, як O та N.

Найбільш імовірно, що з РСГО Zn(II) буде утворювати комплекси наступної структури:

Найбільш імовірно, що з РСЕО Zn(II) буде утворювати комплекси наступної структури:

Інші координаційні позиції будуть займати молекули ацетонітрилу або води.

Як бачимо комплекси мають різну будову. Цим і можна пояснити різне розташування максимумів у їхніх спектрах люмінесценції.

При взаємодії Zn(II) РСЕО (РСГО) спіролактамне кільце розкривається із внутрішньомолекулярним перегрупуванням та утворенням електронно-спряженої системи. Тоді, за рахунок ефекту внутрішньомолекулярного переносу заряду в спектрі з'являється характерна смуга поглинання родаміну та інтенсивна люмінесценція.

Показано, що досліджені реагенти є ефективними хемосенсорами для визначення Цинку.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕНЦІОМЕТРИЧНИХ СЕНСОРІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ АТРОПІНУ

[*,] Кормош Жолт, [*] Мельник Іванна**

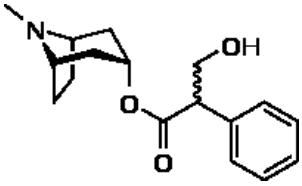
[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

В останній час бурно розвивається нова область фізико-хімічних досліджень – іонометрія. Основне завдання останньої – вивчення і розробка різного роду іон-селективних електродів (ІСЕ), обернених по відношенню до великої кількості катіонів і аніонів. Крім цього іонометрія – це також практика використання електродів в хімії, біології, медицині, геології, геохімії, океанології і в технології [1]. Тобто, область ІСЕ є однією із найбільш яскравих прикладів міжпредметного дослідження в хімії [2].

Методи аналізу з використанням ІСЕ відносять до числа найбільш перспективних сучасних аналітичних методик, які дозволяють швидко і з великою точністю визначати концентрацію (активність) багатьох іонів і ряду сполук неіоногенного характеру. Зручність і простота роботи з ІСЕ сприяли їх широкому поширенню і використанню в різних областях аналітичної хімії [3].

Атропін (лат. Atropinum) — антихолінергічна (М - холіноблокатор) речовина. Хімічно являє собою тропіновий ефір d, l-тропової кислоти [4].

Синонім: Atropinum sulfuricum.

Алкалоїд, який міститься в різних рослинах сім'ї пасльонових: красавці (Atropa belladonna), белені (Hyoscyamus niger), різних видах дурману (Datura stramonium) і інші.

Мета та завдання дослідження. ***Мета*** роботи – обґрунтувати можливість аналітичного застосування іонних асоціатів (ІА) атропіну з протиіонами – тетрафенілборатом (ТФБ), пікратом, тетрайодобісмутатом, тропеоліном, а також розробити нову потенціометричну методику на його основі для визначення даної речовини.

В процесі експерименту були поставленні такі завдання**:**

– виготовити ІСЕ, що містять виділені у твердому вигляді ІА як електродоактивну речовину (ЕАР) із полівінілхлоридними (ПВХ) мембранами, що відрізняються за вмістом і природою пластифікатора, ЕАР;

– вивчити вплив складу мембрани електродів на основні хіміко-аналітичні характеристики (чутливість, нахил і межі лінійного нахилу електродної функції, відтворюваність потенціалу, час відклику та життя), а також на чутливість таких ІСЕ щодо ряду іонів й органічних речовин;

– розробити методику потенціометричного визначення атропіну із використанням ІСЕ і визначити їх основні метрологічні характеристики.

Для моделювання складу мембран іоноселективних сенсорів використовували: інертну матрицю – полівінілхлорид різного ступеня полімеризації; розчинники-пластифікатори – дибутилфталат (ДБФ), диоктилфталат (ДОФ), дибутилсебаценат (ДБС), динонілфталат (ДНФ), трикрезилфосфат (ТКФ). Електродоактивні речовини: протиіон – тетрафенілборатом (ТФБ), пікратом, тетрайодобісмутатом, тропеоліном – атропін.

Потенціометричні сенсори володіють цілим набором характеристик, які визначають їх властивості та можливості застосування у різних системах. До них належать: нижня межа виявлення (C_{min}), лінійність ***(a)*** та крутизна електродної функції ***(S)***, селективність, pH розчину, час життя та ряд інших.

Порівняльна характеристика розроблених сенсорів подано у таблиці.

Таблиця

Протиіон, що утворює ІА	**Пластифікатор**	C_{min} **моль/л**	a **, моль/л**	S **, мВ/рС**
ТФБ	ДБФ	$6{,}3\cdot10^{-4}$	$10^{-3} – 10^{-2}$	5±1
	ДНФ	$5{,}6\cdot10^{-4}$	$10^{-4} – 10^{-2}$	55±1
	ДОФ	$2{,}5\cdot10^{-4}$	$10^{-3,4} – 10^{-2}$	37±1
	ДБС	$1{,}3\cdot10^{-4}$	$10^{-3,9} – 10^{-2}$	8±1
Пікрат	ДБФ	$1{,}3\cdot10^{-4}$	$10^{-3,5} – 10^{-2}$	61±1
	ДОФ	$1{,}0\cdot10^{-4}$	$10^{-5} – 10^{-3}$	68±1
	ДНФ	$1{,}0\cdot10^{-4}$	$10^{-4,5} – 10^{-3}$	31±1
	ДБС	$1{,}3\cdot10^{-4}$	$10^{-4} – 10^{-2}$	40±1
	ТКФ	$3{,}2\cdot10^{-4}$	$10^{-5,5} – 10^{-2,5}$	29±1
Тетрайод-бісмутат	ДБФ	$1{,}0\cdot10^{-5}$	10^{-5}-$10^{-2,5}$	22±1
	ДОФ	$1{,}0\cdot10^{-5}$	10^{-5}-10^{-2}	19±1
	ДНФ	$1{,}3\cdot10^{-5}$	$10^{-5,5}$-10^{-3}	28±1
	ДБС	$3{,}2\cdot10^{-4}$	10^{-3}-10^{-2}	22±1
	ТКФ	$1{,}3\cdot10^{-4}$	10^{-4}-10^{-2}	21±1
Тропеолін	ДБФ	$1{,}0\cdot10^{-4}$	$10^{-3} – 10^{-2}$	62±1
	ДОФ	$7{,}9\cdot10^{-5}$	$10^{-4} – 10^{-2,5}$	61±1
	ДНФ	$7{,}1\cdot10^{-5}$	$10^{-4} – 10^{-3}$	27±1
	ДБС	$1{,}0\cdot10^{-4}$	$10^{-4} – 10^{-2,5}$	45±1
	ТКФ	$3{,}2\cdot10^{-4}$	$10^{-3} – 10^{-2}$	33±1

З таблиці видно, що найкращими електродними характеристиками щодо крутизни для визначення атропіну володіє мембрана пластифікована ДНФ (протиіон ТФБ), причому, числове значення електродної функцій для неї 55 мВ/рС. Для мембран пластифікованих ДОФ і ДБФ і протиіоном пікратом числові значення крутизни становлять відповідно 68 мВ/рС і 61 мВ/рС.

Розроблено й апробовано нові потенціометричні методики визначення атропіну в лікарських формах та рослинній сировині.

1. Г. Байулеску, В. Кошофрец, Применение ион-селективных мембранных электодов в органическом анализе, М.: «Мир», 1980, с.230.
2. Никольський Б. П. Ионоселективные электроды / Б. П. Никольський, Е. В. Маттерова. – Л.: Химия, 1980. – 240 с.

3. Морф В. Принципы работы ионоселективных электродов и мембранный транспорт / Морф В. – М.: Мир, 1985. – 280 с.
4. Здоровье Украины. Мир медицины, доступный каждому.
http://www.health-ua.org/lekarstva/atropin.html

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІРАНТЕЛ – СЕЛЕКТИВНИХ ЕЛЕКТРОДІВ

[*,] Кормош Жолт, [*] Оксенюк Анастасія**
[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Сучасна фармацевтична промисловість вимагає нових ефективних методів контролю якості лікарських препаратів. Необхідними є методики аналізу, які б дозволяли проводити експресне визначення речовин без попередніх стадій пробопідготовки. За останнє десятиліття інтенсивно розвивається новий напрямок іонометрії, пов'язаний із розробкою селективних електродів на органічні іони, та особливо зріс інтерес до їх використання у фармацевтичному аналізі. Саме потенціометричні сенсори, як не можна краще задовольняють вимогам простоти, дешевизни й експресності аналізу. Як активний компонент електрода використовують іонні асоціати визначуваних іонів і крупних органічних іонів.

Пірантел – порошок жовтого кольору, практично нерозчинний у воді та метанолі; розчинний у диметилсульфоксиді; мало розчинний у димемилформаміді [1].

Пірантел приймають внутрішньо. Його призначають дорослим і дітям один раз на добу (однократно в будь - який час незалежно від прийому їжі). Спеціальної дієти та додаткового призначення послаблюючих засобів під час прийому пірантелу не вимагається. Рекомендована доза для дорослих і дітей становить 10 мг активної речовини на 1 кг маси тіла. Дітям від 2 до 6 років – 250 мг, від 6 до 12 років – 500 мг, старших 12 років і дорослим з масою тіла до 75 кг – 750 мг, дорослим із масою тіла більше 75 кг – 1000 мг на добу. Пірантел рекомендують дорослим і дітям старших 2 років для лікування ентеробіозу, аскаридозу, анкілостомозу, некаторозу, стронгілоїдозу, трихоцефальозу.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення пірантелу, що може бути реалізовано потенціометрії з використанням іонних асоціатів (ІА).

Мета та завдання дослідження. ***Мета*** роботи – обґрунтувати можливість аналітичного застосування ІА пірантелу з тетрафенілборатом (ТФБ) та бісмут йодидом (як протиіонів), а також розробити й апробувати нові потенціометричні методики на їх основі для визначення даного препарату.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі ***завдання*:**

– виготовити іоноселективні електроди (ІСЕ), що містять виділені у твердому вигляді ІА як електродоактивну речовину (ЕАР) із полівінілхлоридними мембранами, що відрізняються за вмістом і природою пластифікатора, матриці й електродоактивної речовини;

– вивчити вплив складу мембрани електродів на основні хіміко-аналітичні характеристики (pH-діапазон функціонування, чутливість, нахил і межі лінійного нахилу електродної функції, відтворюваність потенціалу, час відклику та життя), а також на потенціометричну селективність таких ІСЕ щодо ряду іонів й органічних речовин;

– дослідити можливість аналітичного застосування розроблених методик для визначення досліджуваних пірантелу у різних формах лікарських препаратів.

Як електродоактивну речовину використовували іонні асоціати тетрайодбісмутат-іону та тетрафенілборат-іону з іоном пірантелу.

Синтез іонних асоціатів пірантелу з тетрайодбісмутат-іоном, а також пірантелу з тетрафенілборатом (рис.) проводили шляхом зливання їх розчинів еквімолярних концентрацій. Осад відстоювався 1 годину, далі його фільтрували. Одержані у твердому вигляді ІА промивали дистильованою водою, висушували протягом трьох діб і використовували як ЕАР для ІСЕ.

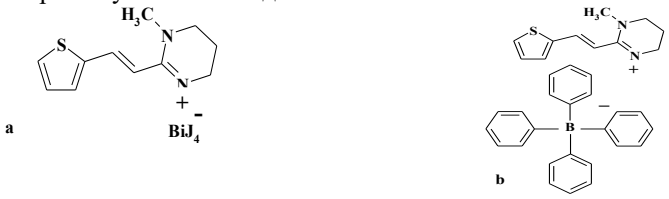

Рис. *Іонний асоціат пірантелу з тетрайодбісмутат-іоном (a) та пірантелу з тетрафенілборатом (b)*

Потенціометричні сенсори володіють цілим набором характеристик, які визначають їх властивості та можливості застосування у різних системах. До них належать: нижня межа виявлення ***(C_{min})***, лінійність ***(a)*** та крутизна електродної функції ***(S)***, селективність, pH розчину, час життя та ряд інших.

Встановлено, що найкращими характеристиками володіють сенсори, в яких вміст пластифікатора в мембранах становить 60 % (вміст ЕАР та ПВХ при цьому складає 6 % та 0,10 г відповідно) від загальної маси наважки. Як пластифікатор при цьому використовували трикрезилфосфат. Досліджувані стандартні розчини пірантелу готували на 0,1 моль/л розчинах NaCl та CH_3COOH. Мембрани, в яких уміст пластифікатора становить 40-50 % за своїми фізичними властивостями є більш твердими, менш пластичними, що негативно відбивається на крутизні електродної функції, яка у даних випадках не досягає величини теоретичного значення крутизни електродної функції для однозарядних іонів і становить 32-35 мВ/pC для мембран на основі ІА ($Пір^+$)(BiI_4^-) (на фоні NaCl) та 39-47 мВ/pC ($Пір^+$)($(C_6H_5)_4B^-$) (на фоні CH_3COOH). Розроблено й апробовано нові

потенціометричні методики визначення пірантелу в лікарських формах.

1. Маликовский Н.Д. Лекарственные средства / Н. Д. Маликовський, С.Б.Дивов - : М.: Новая Волна, 2002, 540 с.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИМАНТАДИН-ЧУТЛИВИХ СЕНСОРІВ

[*,] Кормош Жолт, [*] Остапюк Олександр**

[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

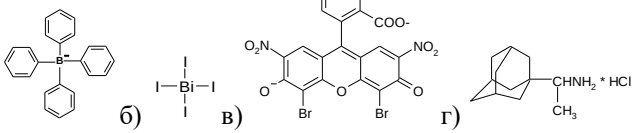
Об'єктом дослідження є лікарський препарат римантадин або мерадан − синтетичний аналог амантадину. Хімічна назва 1-(а-аміноетил)-адамантан гідрохлорид. Загальна формула – $C_{12}H_{21}N{\cdot}HCl$. Молекулярна маса 215,77 г/моль. Римантадин – противірусний засіб, похідний адамантану. Він є ефективним відносно різних типів вірусу грипу А, вірусів клещевого енцефаліту (центральноєвропейського та російського весінньо-літнього з групи арбовірусів род. Flaviviridae). Римантадин володіє антитоксичною й імуномодулюючою дією.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення римантадину, що може бути реалізовано методом потенціометрії з використанням іонних асоціатів (ІА).

Мета роботи: синтезувати ІА римантадину з протиіонами, використання їх як електродоактивних речовин (ЕАР) полівінілхлоридних мембран римантадин-селективних електродів.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: синтезувати іонні асоціати; виготовити іоноселективні електроди, що містять виділені у твердому вигляді ІА як електродоактивну речовину на основі полівінілхлориду, які відрізняються за вмістом та природою пластифікатора та електродоактивної речовини; вивчити вплив складу мембрани електродів на основні хіміко-аналітичні характеристики (pH-діапазон функціонування, чутливість, лінійність електродної функції); розробити експресні та чутливі методики визначення римантадину у лікарських формах.

Для утворення ЕАР використовували розчини реагентів (рис.): тетрафенілборату натрію, тетрайодбісмутату та еозину. Водні розчини 10^{-2} М аніонної складової ІА готували розчиненням їх точної наважки.

а) б) в) г)

Рис. Структурна формула: а) тетрафенілборату, б) BiI_4, в) еозин, г) римантадин.

Прогнозування й інтерпретації електродних властивостей мембран на основі іонних асоціатів важливо знати їх фізико-хімічні характеристики. Це розчинність, протолітичні властивості барвника чи протиіону, що утворює ІА, стехіометричне співвідношення компонентів, що входять до їх складу й інші.

Робота запропонованого сенсора на римантадин оцінювалася з точки зору впливу на нього складу мембрани (вмісту ЕАР, пластифікатора), pH середовища, природи пластифікатора, часу життя електроду, концентрації внутрішнього розчину, відтворюваності калібрувального графіку тощо. Одним із важливих питань, яке й досі не має єдиної теорії пояснення, є питання селективності. Для рідких мембран, в яких активні групи і протиіони майже повністю дисоційовані або зв'язані в комплекс, потенціометрична селективність доволі складна і залежить як від екстракційної селективності розчинника, так і від специфічності зв'язку, що існує між активними центрами з проти іонами.

Із кожної серії електродів остаточний вибір був зроблений на користь сенсорів складу: електрод на основі ТФБ: ПВХ – 0,1 г, ДОФ – 0,1 мл, ЕАР – 0,0063 г, і розчинника ЦГН, який показує найвищу чутливість із нахилом (54 ± 1) мВ на pC та з лінійністю в широкому інтервалі концентрацій, а саме $1\cdot10^{-4}$ – $1\cdot10^{-2}$ моль/л; електрод на основі тетрайодбісмутату: ПВХ – 0,1 г, ДНФ – 0,1 мл, ЕАР – 0,0063 г, і розчинника ЦГН, який показує найвищу чутливість із нахилом (45,65 ± 1) мВ на pC та з лінійністю в широкому інтервалі концентрацій, а саме $1\cdot10^{-3}$ – $1\cdot10^{-1}$ моль/л; та електрод на основі еозину: ПВХ – 0,1 г, ДБС – 0,1 мл, ЕАР – 0,0063 г, і розчинника ЦГН, який показує найвищу чутливість із нахилом (47,27 ± 1) мВ на pC та з лінійністю в широкому інтервалі концентрацій, а саме $1\cdot10^{-4}$ – $1\cdot10^{-2}$ моль/л.

Згідно одержаних даних остаточний вибір був зроблений на користь сенсора складу: ЕАР(римантадин-ТФБ):, ПВХ – 0,1 г, ДОФ – 0,1 мл, ЕАР – 0,0105 г, і розчинника ЦГН, який показує найвищу чутливість із нахилом (45,8 ± 1) мВ на pC та з лінійністю в широкому інтервалі концентрацій, а саме $1\cdot10^{-4}$ – $1\cdot10^{-1}$ моль/л; ЕАР(римантадин-BiI_4): ПВХ – 0,1 г, ДНФ – 0,1 мл, ЕАР – 0,0021 г, і розчинника ЦГН, який показує найвищу чутливість із нахилом (36 ± 1) мВ на pC та з лінійністю $1\cdot10^{-4}$ – $1\cdot10^{-1}$ моль/л, та ЕАР(римантадин-еозин): ПВХ – 0,1 г, ДБС – 0,1 мл, ЕАР – 0,0021 г, і розчинника ЦГН, який показує найвищу чутливість із нахилом (52,9 ± 1) мВ на pC та з лінійністю $1\cdot10^{-4}$ – $1\cdot10^{-1}$ моль/л.

Наукова новизна одержаних результатів. У результаті проведених нами досліджень показано, що римантадин з досліджуваними протиіонами утворює іонні асоціати. Встановлено, що дані ІА можуть бути виділені у твердому вигляді й використані як електродоактивна речовина при створенні іоноселективних електродів для визначення римантадину. На їх основі виготовлено електроди різного складу. Запропоновано рекомендації щодо вибору ІСЕ на основі порівняння характеристик досліджених мембранних

електродів. Вивчено вплив природи і вмісту електродоактивної речовини, пластифікатора й інших факторів на хіміко-аналітичні характеристики розроблених сенсорів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні досліджених аналітичних форм для розробки доступних чутливих і селективних методик потенціометричного визначення риантадину в модельних розчинах та фармацевтичних препаратах.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КСИЛОМЕТАЗОЛІН–ЧУТЛИВИХ СЕНСОРІВ

[*,**] **Кормош Жолт,** [*] **Романенко Олена**

[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

За останнє десятиліття інтенсивно розвивається новий напрямок іонометрії, пов'язаний із розробкою селективних електродів на органічні іони, та особливо зріс інтерес до їх використання у фармацевтичному аналізі. Сучасна фармацевтична промисловість вимагає нових ефективних методів контролю якості лікарських препаратів. Необхідними є методики аналізу, які б дозволяли проводити експресне визначення речовин без попередніх стадій пробопідготовки. Саме потенціометричні сенсори, як не можна краще задовольняють вимогам простоти, дешевизни й експресності аналізу. У якості активного компоненту електроду використовують іонні асоціати визначуваних іонів і крупних органічних іонів [1].

Серед найпопулярніших нині судинозвужувальних діючих речовин для симптоматичного лікування риніту є ксилометазолін [2].

Ксилометазолін є похідним імідазоліну. При місцевому застосуванні на слизову оболонку носа він сприяє звуженню її кровоносних судин, що приводить до зменшення набряку слизової оболонки. Ксилометазолін зменшує виділення ексудату з носа та поліпшує дихання. Дія препарату виявляється через 5-10 хвилин після прийому і триває протягом 5-6 годин. Ксилометазолін, який застосовується місцево, може адсорбуватися в систему кровообігу як безпосередньо зі слизової оболонки носа, так і з травного тракту, в який потрапляє деяка кількість препарату при інтраназальному введенні. Результатом цього є загальна дія, особливо помітна у випадку передозування [2].

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення ксилометазоліну, що може бути реалізовано методом потенціометрії з використанням іонних асоціатів (ІА).

Мета та завдання дослідження. Мета роботи – обґрунтувати можливість аналітичного застосування ІА ксилометазоліну з протиіонами –

метилоранжевим, ТФБ і BiI_4, а також розробити й апробувати нові потенціометричні методики на його основі для визначення даного препарату.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– виготовити іоноселективні електроди (ІСЕ), що містять виділені у твердому вигляді ІА як електродоактивну речовину (ЕАР) із полівінілхлоридними мембранами, що відрізняються за вмістом і природою пластифікатора й електродоактивної речовини;

– вивчити вплив складу мембрани електродів на основні хіміко-аналітичні характеристики, а також на потенціометричну селективність таких ІСЕ щодо ряду іонів й органічних речовин.

Для моделювання складу мембран іоноселективних сенсорів використовували: інертну матрицю – полівінілхлорид різного ступеня полімеризації; розчинники-пластифікатори – дибутилфталат (ДБФ), диоктилфталат (ДОФ), дибутилсебаценат (ДБС), динонілфталат (ДНФ), трикрезилфосфат (ТКФ). Електродоактивні речовини: протиіон – метилоранж, ТФБ і BiI_4^- та органічний катіон (ОК) – ксилометазолін.

Потенціометричні сенсори володіють цілим набором характеристик, які визначають їх властивості та можливості застосування у різних системах. До них належать: нижня межа виявлення (C_{min}), лінійність (a) та крутизна електродної функції (S), селективність, pH розчину, час життя та ряд інших.

Порівняльна характеристика розроблених сенсорів подано у таблиці.

Таблиця

Протиіон, що утворює ІА	Пластифікатор та його вміст, %	S, мВ/pC	a, моль/л	C_{min}, моль/л
Метиловий оранжевий	ДНФ; 43	29,2	$10^{-2} – 10^{-4}$	$3{,}9 \cdot 10^{-5}$
	ДНФ; 53	36,0	$10^{-2} – 10^{-5}$	$1{,}2 \cdot 10^{-5}$
	ДНФ;57	28,5	$10^{-2} – 10^{-5}$	$5{,}0 \cdot 10^{-5}$
	ДНФ;60	84,3	$10^{-2} – 10^{-4}$	$3{,}6 \cdot 10^{-4}$
Бісмут тетрайодид	ДНФ;36	36,7	$10^{-2} – 10^{-5}$	$6{,}3 \cdot 10^{-6}$
	ДНФ;43	132,4	$10^{-2} – 10^{-4}$	$1{,}6 \cdot 10^{-4}$
	ДНФ;53	38,7	$10^{-2} – 10^{-4}$	$4{,}4 \cdot 10^{-5}$
	ДНФ;57	70,9	$10^{-2} – 10^{-4}$	$3{,}2 \cdot 10^{-5}$
	ДНФ;60	67,2	$10^{-2} – 10^{-4}$	$5{,}0 \cdot 10^{-5}$
Тетрафенілборат	ДБФ;36	38,5	$10^{-2} – 10^{-5}$	$7{,}9 \cdot 10^{-6}$
	ДБФ;43	28,1	$10^{-2} – 10^{-5}$	$3{,}2 \cdot 10^{-6}$
	ДБФ;53	52,7	$10^{-2} – 10^{-5}$	$6{,}3 \cdot 10^{-6}$
	ДБФ;57	38,8	$10^{-2} – 10^{-5}$	$7{,}9 \cdot 10^{-6}$
	ДБФ;60	68,9	$10^{-2} – 10^{-5}$	$7{,}9 \cdot 10^{-6}$

Із таблиці легко прослідкувати, що кращими характеристиками володіють електроди з вмістом пластифікатора 60% (ІА ксиломет. з мет. ор.), 43% (ІА ксиломет. з $[BiI_4]^-$), 60%(ІА ксиломет. з $[ТФБ]^-$) одержуються

мембрани з хорошою пластичністю, механічною міцністю та добрими хімико-аналітичними характеристиками. Вивчення залежності електрохімічних властивостей розроблених сенсорів від pH показало, що нахил калібрувальних кривих зберігає постійне значення в інтервалі pH 5 – 10.

Розроблено й апробовано нові потенціометричні методики визначення ксилометазоліну в лікарських формах.

1. Байулеску, В.Кошофрец, Применение ион-селективных мембранных электодов в органическом анализе, М.: «Мир», 1980, с.230.
2. http: // ru. Wikipedia. org/ wiki/ Ксилометазолин.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕНЦІОМЕТРИЧНИХ СЕНСОРІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПІРОКСИКАМУ

[*,]Кормош Жолт, [*]Свіргун Ірина**
[*]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
[**]Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Сучасна медицина немислима без використання лікарських препаратів, але вони повинні бути не лише ефективними, але й безпечними. При лікуванні запалення різної етіології широко використовуються нестероїдні протизапальні препарати (НПЗП), які, як правило, володіють не тільки протизапальним але і болетамувальним, жарознижувальним ефектом [1-2].

Висока частота застосування препаратів оксикамів, зокрема піроксикаму, зумовлює необхідність постійного контролю якості ліків на його основі. Причиною небезпеки може бути: невідповідність кількісного вмісту субстанції згідно специфікації, наявність домішок, продуктів розкладу, тощо. Тому дуже актуальною є потреба постійного строгого контролю якості фармацевтичної продукції на всіх стадіях виробництва – від сировини до готових лікарських форм.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних аналітичних форм для визначення піроксикаму (Пір), що може бути реалізовано методом потенціометрії з використанням іонних асоціатів (ІА).

Мета та завдання дослідження. ***Мета*** роботи полягає у обгрунтуванні можливості аналітичного застосування іонного асоціату (ІА) піроксикаму з основними барвниками (ОБ) – кристалічним фіолетовим та метиловим фіолетовим (як протиіона), а також розробці нової потенціометричної методики на його основі для визначення даного препарату.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі ***завдання*:**

– виділити ІА піроксикаму з основними барвниками трифенілметанового ряду у кристалічній повітряносухій формі;

– виготовити іоноселективні електроди (ІСЕ), що містять ІА як електродоактивну речовину (ЕАР);

– вивчити вплив складу мембрани електродів на основні хіміко-аналітичні характеристики (pH-діапазон функціонування, чутливість, нахил і межі лінійного нахилу електродної функції), а також на потенціометричну селективність таких ІСЕ щодо ряду іонів й органічних речовин;

– розробити методику потенціометричного визначення піроксикаму із використанням ІСЕ, й визначивши їх основні метрологічні характеристики;

– дослідити можливість аналітичного застосування розроблених методик для визначення досліджуваних піроксикаму у різних формах лікарських засобів.

Іонний асоціати із ОБ синтезований за достатньо простою методикою. Спочатку приготували 10^{-2} моль/л розчину ОБ і піроксикаму. По краплях при постійному перемішуванні до ОБ додали піроксикам та залишили при кімнатній температурі для відстоювання. Осад, що випав, профільтрували та декілька разів промили холодною дистильованою водою для відмивання іонного асоціату від залишків ОБ, після чого сушили при кімнатній температурі на повітрі. Одержані ІА ідентифікували методом ІЧ-спектроскопії.

Для моделювання складу мембран іоноселективних сенсорів використовували: інертну матрицю – полівінілхлорид селектофорної чистоти (Олдрідж); розчинники-пластифікатори – дибутилфталат (ДБФ), диоктилфталат (ДОФ), дибутилсебаценат (ДБС), диетилфталат (ДЕФ), трикрезилфосфат (ТКФ). Електродоактивні речовини: основний барвник – піроксикам, котрі утворюють іонний асоціат.

Потенціометричні сенсори володіють цілим набором характеристик, які визначають їх властивості та можливості застосування у різних системах. До них належать: нижня межа виявлення **(C_{min})**, лінійність ***(a)*** та крутизна електродної функції **(*S*)**, селективність, pH розчину, час життя та ряд інших.

Порівняльна характеристика розроблених сенсорів подано у таблиці.

Таблиця

ЕАР	Вміст пластифікатора	*S*, мВ/рС	*a*, моль/л	C_{min}, моль/л
ІА ($Пір^- \cdot КФ^+$)	45%	44,6±1	$3{,}2\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$1{,}9\cdot10^{-5}$
	55%	42,2±1	$1{,}0\cdot10^{-3}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$2{,}4\cdot10^{-5}$
	65%	51,3±1	$5{,}9\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$2{,}8\cdot10^{-5}$
	70%	50,5±1	$2{,}9\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$3{,}2\cdot10^{-5}$
	75%	51,4±1	$4{,}6\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$2{,}9\cdot10^{-5}$
ІА ($Пір^- \cdot МФ^+$)	45%	28,9±1	$1{,}2\cdot10^{-3}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$7{,}4\cdot10^{-5}$
	55%	32,7±1	$5{,}5\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$2{,}1\cdot10^{-6}$
	65%	64,9±1	$1{,}0\cdot10^{-3}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$6{,}6\cdot10^{-5}$
	70%	44,7±1	$4{,}4\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$1{,}9\cdot10^{-5}$
	75%	41,6±1	$1{,}6\cdot10^{-4}$-$1{,}0\cdot10^{-2}$	$1{,}0\cdot10^{-5}$

Як видно, кращі характеристики мають мембрани на основі ПірМФ та ПірКФ з пластифікатором ТКФ (вміст 65%).

Вивчення залежності електрохімічних властивостей розроблених сенсорів від pH показало, що нахил калібрувальних кривих зберігає постійне значення в інтервалі pH 6 – 11, однак, при його переході до кислої області або сильно лужної спостерігається скачок потенціалу. Можливе пояснення цьому – різне концентраційне співвідношення молекулярної та іонної форм цих речовин при різному значенні pH водного розчину.

Розроблено й апробовано нові потенціометричні методики визначення піроксикаму у лікарських формах.

1. Довідник Відаль. Лікарські препарати в Росії. М.: Астра Фарм Сервис. - 2007.- 1536 с.
2. Насонов Е.Л. Нестероїдні протизапальні препарати. / Е.Л. Насонов. М: Анко. - 2000. - 142 с.

СИНТЕЗ КСАНТЕНАМІДІВ, ПОХІДНИХ 1,5-БІС(2-ГІДРОКСИ-3-МЕТОКСИФЕНІЛ)-1,4-ПЕНТАДІЄН-3-ОНУ

Рибак Ольга, Супрунович Сергій

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк

Ксантени та їх похідні завдяки своїм спектрально-люмінесцентним властивостям знайшли широке застосування в науці і техніці, як активне середовище для лазерів; в хімічних сенсорах, в якості флуоресцентних міток і зондів для дослідження різних об’єктів, в тому числі і біологічних.

Останнім часом досить актуальними є розробки нових стратегій селективного визначення токсичних іонів важких металів, аніонів, і ферментів за допомогою імінів родамінових барвників [1]. Аналітичні методи на основі родамінових хемосенсорів цінні тим, що вимірювання флуоресценції зазвичай дає можливість високочутливого, простого у виконанні та порівняно недорого визначення. Такі хемосенсори отримали значну увагу дослідників для визначення іонів важких металів, хоча багато таких систем мають недоліки в практичному застосуванні: такі як відсутність розчинності у воді, вузький робочий діапазон pH, короткі довжини хвилі емісії і т.д. [2]. Тому розвиток нових сенсорних систем для визначення ряду іонів металів, зокрема Hg^{2+} залишається проблемним [3].

Для досягнення мети збереження природи та захисту середовища, був розроблений пошук більш безпечних молекул з універсальним застосуванням у фармацевтичному та сільськогосподарському секторі промисловості. Це призвело до вивчення продуктів природного походження як ключових інтермедіатів. Такі продукти мають відносно широкий спектр, біологічно ефективні, здатні біологічно розкладатися та є екологічно безпечними. Такими речовинами є ароматичні кетони, наприклад дисаліцальацетон. Він проявляє себе як полімерний стабілізатор та перехресний агент. Виступає також і як інгібітор корозії. Дисаліцальацетон

використовують як антимікробний агент. Встановлено, що це сполука з потенціалом проти панелі патогенних бактеріальних штамів людини, наприклад Staphylococcus, Escherichia coli, Pseudomonas aeruginosa, Acenetobacter sp. і Klebsiella pneumoniae.

Крім того, 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-он, як і дисаліцальацетон, володіє широким спектром корисних властивостей. Він проявляє себе як протипухлинний агент [4].

Вихідними речовинами для синтезу ксантенамідів, похідних 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-ону є амінопохідні ксантенів та 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-он. Були проведені реакції одержання амінопохідних ксантенів та їх конденсації з карбонільними сполуками, а саме синтез похідних Родаміну 6Ж, Родаміну С та флуоресцеїну з етилендіаміном, синтез похідних Родаміну 6Ж , Родаміну С та флуоресцеїну з гідразин-гідратом, синтез 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-ону, і одержання родамінамідів на їх основі.

Взаємодією о-ваніліну та ацетону у лужному середовищі за механізмом альдольно-кротонової конденсації було синтезовано 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-он, порошок жовтого кольору з виходом 9%. Температура плавлення становить 184-187 °С.

Взаємодією родаміну С, родаміну 6Ж та флуоресцеїну з етилендиаміном або гідразин-гідратом в киплячому бутанолі з виходами 72-94% одержано відповідні циклічні аміди родамінів.

Взаємодією 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-ону з амідними похідними родамінів при кип'ятінні в толуолі та в бутанолі одержано 6 нових основ Шифа – похідних родаміну С етилендиаміну, родаміну 6Ж етилендиаміну, флуоресцеїну етилендиаміну або родаміну С гідразину, родаміну 6Ж гідразину, флуоресцеїну гідразину з 1,5-біс(2-гідрокси-3-метоксифеніл)-1,4-пентадієн-3-оном з виходами 14-25%.

Одержані барвники будуть використані для дослідження в якості флуоресцентних чи люмінесцентних хемосенсорів для високочутливого визначення ряду іонів металів.

1. Tang L. A New Rhodamine B Derivative As a Colorimetric Chemosensor for Recognition of Copper (II) Ion / L. Tang, F. Li, M. Liu, R.Nandhakumar // Bull. Korean Chem. Soc. – 2010. – V. 31, № 11 – P. 3212-3216.

2. Quanga D. T. Rhodamine-derived Schiff base for the selective determination of mercuric ions in water media / D. T. Quanga, N. D. Luyena // Spectrochimica Acta Part. – 2011. – A.78. – P. 753-756.

3. Кормош Ж., Сливка Н., Боркова С., Супрунович С., Дубняк Т. Хемосенсор для визначення Hg(II) // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Хімія. – 2016. – № 2(36). – С. 33 – 35.

4. Fuchs, J. R., Pandit, B., Bhasin, D., Etter, J. P., Regan, N., Abdelhamid, D.,Li. P.-K. Structure–activity relationship studies of curcumin analogues/ J. R.

Fuchs, B. Pandit, D. Bhasin, J. P. Etter, N. Regan, D. Abdelhamid, Li. P.-K. Bioorganic & Medicinal Chemistry Letters. – 2009. – V. 19, №7 – P. 2065.

МІКРОБІОЛОГІЧНІ НЕБЕЗПЕКИ

Сергійчук Ілона
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Продукти та напої, які ми вживаємо, є одними з основних факторів, які впливають на здоров'я та самопочуття людини. Саме з їжею організм отримує необхідну кількість поживних речовин, мікроелементів та вітамінів, які необхідні для нормального функціонування органів та систем. При цьому, одним із найважливіших якісних показників, що забезпечують користь від продуктів або напоїв, є їх безпечність.

Одним з критеріїв, за якими оцінюють безпечність продукту, є оцінка ризиків, які пов'язані із виробництвом, споживанням та реалізацією продуктів харчування. За сучасним визначенням, ризиком можна назвати імовірність нанесення продуктом або напоєм шкоди життю або здоров'ю людей, які їх вживають.

Сьогодні споживачі почали звертати більше уваги на якісний склад свого раціону, що потребує комплексного підходу до виробництва на усіх його етапах з метою попередження та зниження ризику харчових забруднень. Саме тому, така значна увага приділяється мікробілогічному забрудненню продуктів та способам його попередження.

Однією з цікавих та важливих тем при контролі безпеки харчових продуктів та напоїв є оцінка ризиків, тобто можливості погіршення здоров'я людини при їх вживанні.

Серед ризиків виділяють: біологічні, хімічні та фізичні, а також стан харчових продуктів.

Мікробіологічні ризики та захворювання харчового походження, які є їх результатом, на сьогодні є нагальною проблемою системи охорони здоров'я будь-якої країни. Зокрема, було зареєстровано серйозні спалахи хвороб харчового походження, що є ніби верхівкою айсберга під назвою "безпека харчових продуктів" та підтверджує медико-санітарну та соціальну значущість подібних патологій.

Для зменшення ймовірності забруднення харчових продуктів мікроорганізмами потрібно дотримуватися основних правил профілактики:

1) Суворе дотримання правил санітарно-гігієнічного режиму на виробництві.
2) Систематична боротьба з комахами та гризунами на підприємствах, пов'язаних із виробництвом харчових продуктів.
3) Постійна санітарно-просвітницька робота з персоналом.
4) Контроль за дотриманням персоналом правил особистої гігієни.

5) Періодичне медичне обстеження персоналу на наявність інфекційних хвороб або носійства.

6) Постійний санітарно-мікробіологічний контроль сировини, напівпродуктів та готової продукції, а також виробничих приміщень та обладнання.

Безпечним є той продукт харчування, який не містить шкідливих домішок хімічного або біологічного походження, до яких також відносять патогенні мікроорганізми та отруйні продукти їх життєдіяльності. Потрапляння мікроорганізмів у продукт може відбуватися різним шляхами та на різних етапах виробництва (при вирощуванні сировини, переробці продукту, а також під час його зберігання або транспортування).

З точки зору мікробіологічного забруднення, продукт харчування або напій може містити такі види мікроорганізмів:

- бактерії групи кишкової палички, родини Enterobacteriaceae, ентерококи;
- умовно-патогенні мікроорганізми, бактерії роду Proteus, B. cereus, сульфітредукуючі клостридії, Vibrio parahaemolyticus;
- патогенні мікроорганізми (сальмонели, Listeria monocytogenes, бактерії роду Yersinia);
- мікроорганізми псування продуктів (дріжджі та плісняві гриби, молочнокислі бактерії);
- пробіотики та заквасочні мікроорганізми.

Мікробіологічні ризики є одними з найбільш небезпечних, які можуть нести в собі напої або їжа. Саме мікробна контамінація призводить до реальних негативних наслідків для здоров'я людини.

Виявлення небезпечного агента, оцінка ризику та запобігання мікробіологічному забрудненню є першочерговою задачею виробників. Споживачі повинні обирати продукти, які мають підтвердження своєї безпечності, що дозволить запобігти погіршенню здоров'я або виникненню захворювань.

1. Безпека харчування: сучасні проблеми: Посібник-довідник / Укл : А. В. Бабюк, О. В. Макарова, М. С. Рогозинський, Л. В. Романів, О. Є. Федорова - Чернівці: Книги - XXI, 2005. - 456 с.

2. Жвирблянская А. Ю., Бакушинская О. А. Основы микробиологии, санитарии и гигиены в пищевой промышлености. – М. – Легкая и пищевая промышленность. – 1938.

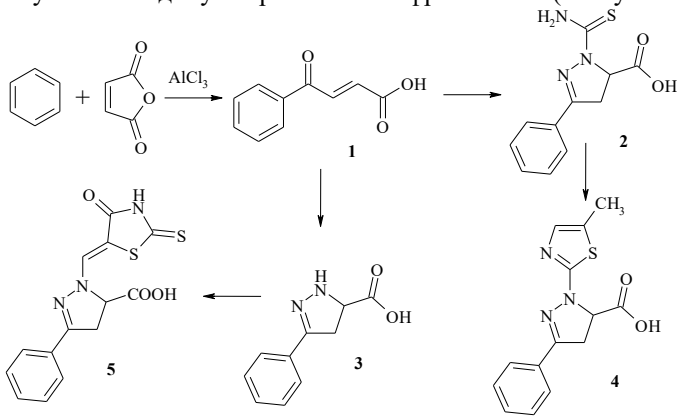
СИНТЕЗ ГЕТЕРОЦИКЛІЧНИХ ПОХІДНИХ НА ОСНОВІ 4-ОКСО-4-ФЕНІЛБУТЕН-2-ОНОВОЇ (β-БЕНЗОЇЛАКРИЛОВОЇ) КИСЛОТИ

Шафарчук Б.А., Сливка Н.Ю, Голота С.М.
Волинський національний університет імені Лесі Українки
просп. Волі, 13 , 43025, Луцьк, Україна
e-mail: dana.shafarchuk07@gmail.com

Пошук нових хіміотерапевтичних агентів на основі фармакологічно привабливих «матриць», зокрема піразольної (піразолінової) та тіазолідинової є обґрунтованим та перспективним напрямком сучасної органічної та медичної хімії.

β-Ароїл- та β-гетероїлакрилові кислоти є зручними “building blocks” для дизайну бібліотек гетероциклічних сполук. Вони представляють велику групу похідних і окреслення вектору їх синтетичного застосування для отримання нових гетероциклів є практично неосяжним і неможливим в форматі даного дослідження.

На основі синтезованої в умовах реакції Фріделя-Крафтса з малеїнового ангідриду та бензену 4-оксо-4-фенілбутен-2-онову (β-бензоїлакрилову) кислоти (**1**) здійснено синтез ряду неописаних та перспективних з точки зору прояву біологічної активності нових гетероциків. Так в реакціях [2+3]-циклоприєднання **1** з тіосемікарбазидом та гідразин гідрат синтезовано 5-феніл-2-тіокарбамоїл-3,4-дигідро-2Н-піразол-3-карбонову кислоту (**2**) та 5-феніл-3,4-дигідро-2Н-піразол-3-карбонову кислоту (**3**) відповідно. При взаємодії сполук **2** та **3** з хлорацетоном та 5-етоксиметиленроданіном отримано оригінальні не описані в науковій хімічній літературі гібридні похідні тіазолу та тіазолідину з піразоліновим фрагментом (сполуки **4** та **5**).

Метод залишається актуальним і на сьогодні і використовується для отримання ароїлакрилових кислот. В зазначеній реакції з задовільними виходами отримуються відповідні кислоти на основі аренів (бензин, тетралін), їх галогенпохідних (фтор, хлор, бром але не йод), їх

алкоксіпохідних, фенолів, а також для синтезу відповідної кислоти на основі тіофену. Одним з суттєвих недоліків даного методу є доволі жорсткі умови проведення реакції, зокрема високий розігрів і обмежена можливість контролю процесу, що часто призводить до осмолення реакційної суміші та створення додаткових труднощів на етапі виділення кінцевого продукту.

Важливим досягненням в протипухлинній тематиці піразол-тіазолідинонових «гібридних» сполук є встановлення можливості інгібування некроптозу похідними псевдотіогідантоїну з піразольним фрагментом в 5 положенні. Серед зазначених похідних ідентифіковано потенційний інгібітор некроптозу Necrostatin-7.

Синтез нових гібридних сполук з використанням структурно-модифікованих піразолінових та тіазолідинових каркасів є актуальним напрямком експериментальних досліджень. Отримання нових піразолін-тіазолідинових гібридних молекул та вивчення їх хімічних і фармакологічних властивостей є цінним доробком для сучасної органічної та медичної хімії.

З точки зору ретросинтетичного аналізу каркас 4-оксо-4-феніл-бут-2-енової кислоти є зручним та універсальним як стартовим так і проміжним "структурним блоком" для синтезу різноманітних гетероциклічних сполук. Синтетична стратегія включає два послідовних приєднання по Міхаелю, що призводить до спірооксіндольних δ-лактонів з трьома суміжними стерео центрами.

В якості каталізаторів описаного процесу використані несеметричні тіосечовини різної хімічної будови. Отримані в процесі реакції спіроіндолопіранони є цікавими синтетичними аналогами ряду природніх та синтетичних сполук з цінними фармакологічними властивостями.

Перебіг реакції контролювали з допомогою ТШХ, структуру утвореного продукту підтверджували з використанням методу 1Н ЯМР спектроскопії. Структуру синтезованих сполук досліджено з використанням ^{1}Н ЯМР-спектроскопії та мас-спектрометрії. Проводиться фармакологічний скринінг на предмет прояву протимікробної, протизапальної та протипухлинної активностей.

ВИКОРИСТАННЯ АНТИБІОТИКІВ І ГОРМОНАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Жук Тетяна
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

Антибіотики – це речовини хімічної природи, які виробляються з допомогою рослин, тварин, грибів та мікроорганізмів. Останні виділяють в навколишнє середовище різні речовини, які здатні пригноблювати ріст і розвиток інших шкідливих мікроорганізмів. Дане явище отримало назву антибіоз, саме воно і є основою дії антибіотиків.

Перша інформація про використання антибіотиків у харчовій промисловості з'явилася 1943 року, зокрема, при консервуванні. Використання антибіотиків у даному напрямку дозволяє суттєво знизити час термічної обробки того чи іншого продукту.До таких антибіотиків відносять субтилін, нізин та інші.

Антибіотик нізин (Е234) використовують як консервант для виробництва овочевих консервів (зелений горошок, томати, цвітна капуста тощо).Він затримує ріст різних видів стафілококів, стрептококів, клостридій та інших мікроорганізмів. Важливою особливістю нізину як антимікробного препарату є його здатність знижувати опір спор термостійких бактерій до нагрівання, завдяки чому підвищується ефективність промислової стерилізації, що, в свою чергою, сприяє підвищенню якості та харчової цінності консервованої продукції.

Максимально допустимий рівень (МДР) нізину - 100 мг/кг овочів та 1 мг/кг заливки. Також його можна використовувати при виробництві дозріваючих і плавлених сирів (МДР 12,5 мг/кг)[2].

Антибіотик натаміцин (пімаріцин) (Е235) як консервант допускається для обробки поверхні сирів. МДР становить 1 мг/дм3 у шарі завтовшки 5 мм. Не допускається його проникнення на глибину понад 5 мм.

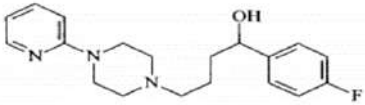
Сульфаніламіди мають антимікробну дію і використовуються для боротьби з інфекційними захворюваннями худоби та птиці. Вони здатні накопичуватись в організмі тварин і птиці, забруднювати продукти тваринництва [2].

Наприклад, концентрація сульфаметазину у свинячій печінці може досягати від 0,2 до 87 мг/кг, у нирках - 0,05-4,5, свинині - 0,05-1,6, у нирках великої рогатоїхудоби (ВРХ) - 0,03-7,6, а в яловичині - 0,07 -2,6 мг/кг. У курячих яйцях вміст сульфадиметоксину може досягати 3 мг/кг, сульфаметозину - 51, сульфахіноксазоліну - 41 мг/кг. Вміст різних сульфаніламідів у молоці може перевищувати 0,01 мг/кг, а у меді - 0,1 мг/кг.

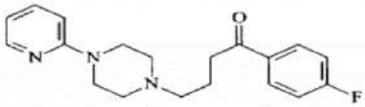
Гормональні препарати використовуються для стимуляції росту тварин, поліпшення засвоєння кормів, прискорення статевого дозрівання тощо [1].

Продукти тваринництва, при виробництві яких застосовують гормональні стимулятори росту, є небезпечними, тому що підвищують ризик виникнення ендокринних захворювань у населення. У зв'язку з цим в продуктах тваринництва необхідно контролювати залишкові кількості стимуляторів росту (естрадіол-17β (дигідроксиестрин), диетилстільбестрол (стильбестрол) тощо). Особливу увагу треба приділяти аналізу тваринних жирів та жирних видів м'ясопродуктів.

Транквілізатори (азаперон та азаперол) мають транквілізуючу дію, зменшують моторну діяльність нейронів, інгібують катехоламіни та понижують артеріальний кров'яний тиск. Максимально допустимий рівень залишку азаперону та азаперолу у свинині та свинячому жирі - 60 мкг/кг, а в свинячих печінці та нирках - 1 0 0 мкг/кг [1].

Азаперол або
α-(4-Флуорофеніл)-4-(2-піридиніл)-1-піперазин-1-бутанол

Азаперон або
α-(4-Флуорофеніл)-4-(2-піридиніл)-1-піперазин-1-бутанон

Вміст у харчових продуктах залишкових кількостей гормональних препаратів, що застосовуються у ветеринарії, і як наслідок залишаються в харчових продуктах тваринного походження приводять не лише до алергійних реакцій у людини, а й до більш серйозних ускладнень. Виробники м'яса і молока, яєць та інших продуктів тваринного походження повинні гарантувати, що залишковий вміст антибіотиків у їх продукції не перевищує максимальні допустимі рівні.

1.Токсикологічна хімія харчових продуктів та косметичних засобів: підручник / С.А. Воронов, Ю.Б. Стецишин, Ю.В. Панченко, В.П. Васильєв; за ред. проф. С.А. Воронова. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. - 316 с.

2. Пономарьов П.Х., Сирохман І.В. Безпека харчових продуктів та продовольчої сировини. Навчальний посібник. – К.: Лібра, 1999. – 272 с.

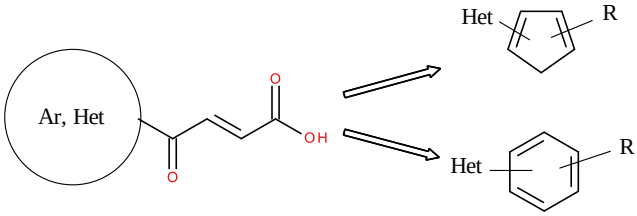
ВИКОРИСТАННЯ β-АРОЇЛ- ТА β-ГЕТЕРОЇЛАКРИЛОВИХ КИСЛОТ В СИНТЕЗІ ГЕТЕРОЦИКЛІЧНИХ СПОЛУК

Оксенюк А.М., Голота С.М., Сливка Н.Ю.
Волинський національний університет імені Лесі Українки
e-mail: nastia774@ukr.net

Одним з ключових підходів до синтез ароїл- та гетероїлакрилових кислот є реакція Фріделя-Крафтса. Реакція Фріделя-Крафтса є типовим прикладом електрофільного заміщення в ароматичному ядрі (SE) та широко вживаним синтетичним підходом до алкілування і ацилювання ароматичних вуглеводнів (аренів) і їх похідних, ряду гетероароматичних сполук у присутності каталізаторів – кислот Л'юїса.

В роботі узагальнені та представлені результати вивчення використання β-ароїл- та β-гетероїлакрилових кислот як важливих "building blocks" в синтезі гетероциклічних сполук. Проведений глибокий літературний пошук за питанням дослідження на основі даних інформаційних хімічних баз Reaxys та SciFinder. Згідно аналізу літературних даних визначено, що продуктами гетероциклізації на основі ароїлакрилових кислот є переважно п'яти- та

шестичленні гетероцикли. Реакції гетероциклізації відбуваються по типу міжмолекулярного циклоприєднання за участю подвійного зв'язку (приєднання по Міхаелю) та карбонільної групи або карбоксильної групи. Реакції внутрішньомолекулярної гетероциклізації складають меншу групу, проте є не менш важливими, так як дозволяють отримувати важкодоступні гетероциклічні похідні.

Реакція проходить в м'яких умовах і може бути використана для синтезу похідних на основі ацидофобних гетероциклів, синтез яких є неможливим при прямому ацилюванні малеїновим ангідридом в умовах реакції Фріделя-Крафтса. До недоліків методу слід віднести відносно високу вартість гліоксилової кислоти, що обмежує можливість використання для синтезу великої кількості необхідних кислот.

Метод залишається актуальним і на сьогодні і використовується для отримання ароїлакрилових кислот. В зазначеній реакції з задовільними виходами отримуються відповідні кислоти на основі аренів, їх галогенпохідних, їх алкоксіпохідних, фенолів, а також для синтезу відповідної кислоти на основі тіофену. Одним з суттєвих недоліків даного методу є доволі жорсткі умови проведення реакції, зокрема високий розігрів і обмежена можливість контролю процесу, що часто призводить до осмолення реакційної суміші та створення додаткових труднощів на етапі виділення кінцевого продукту.

Враховуючи вищенаведене напрямками для власних синтетичних перетворень обрано взаємодію β-ароїлакрилових кислот з деякими бінуклеофілами в реакціях [2+3]-циклоприєднання. Проводяться синтетичні дослідження та пошук оптимальних умов реакції. Вперше одержано продукти міжмолекулярного циклоприєднання. Структуру вперше синтезованих сполук досліджено з використанням ^{1}H ЯМР-спектроскопії та мас-спектрометрії. Важливим досягненням в протипухлинній тематиці піразол-тіазолідинонових «гібридних» сполук є встановлення можливості інгібування некроптозу похідними псевдотіогідантоїну з піразольним фрагментом в 5 положенні

З точки зору ретросинтетичного аналізу каркас 4-оксо-4-феніл-бут-2-енової кислоти є зручним та універсальним як стартовим так і проміжним "структурним блоком" для синтезу різноманітних гетероциклічних сполук. Для синтезу нових гетероциклів на основі 4-оксо-4-феніл-бут-2-енової

кислоти використовують одно- та багатостадійні синтетичні підходи. Кожна з названих груп відіграє важливу роль в препаративній органічній хімії.

Перебіг реакції контролювали з допомогою ТШХ, структуру утвореного продукту підтверджували з використанням методу 1Н ЯМР спектроскопії. Структуру синтезованих сполук досліджено з використанням 1Н ЯМР-спектроскопії та мас-спектрометрії. Проводиться фармакологічний скринінг на предмет прояву протимікробної, протизапальної та протипухлинної активностей.

СЕКЦІЯ 7 ЕКОЛОГІЯ

ГІДРОХІМІЧНА ОЦІНКА ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ОЗЕРА СОМИНЕЦЬ

Джам Олена
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк.

Соминець належить до сітки озер Шацького національного парку [1]. Для написання тез використані матеріали лабораторії Волинської гідрометеорологічної станції. Проводилися спостереження на основі таких показників води як сухий залишок, завислі речовини, БСК, ХСК, водневий показник, нітрити, нітрати, амоній сольовий, хлориди, сульфати, фосфати, азот амонійний та азот нітратів, вміст кальцію. Нижче наведено діаграми динаміки вмісту деяких хімічних складників води озера.

Незначне перевищення вмісту завислих речовин спостерігається у червні 2015 р. У наступні роки значення цього показника знаходиться у межах норми.

Майже у два рази маємо перевищення значень ГДК для біохімічного споживання кисню у 2015 році та у 2017 році.

Спостерігається поступове збільшення вмісту амонію сольового, хоча значення цього показника лежить у межах нормативних значень. Найбільше значення азоту амонію сольового маємо у липні 2017 року, хоча немає понаднормативу.

Незначне перевищення значення ГДК по вмісту нітритів спостерігається у жовтні 2016 року. Попереднього та наступного років таких явищ не відмічається.

Вміст нітратів на протязі усього досліджуваного періоду лежить у межах визначених норм, хоча у 2017 р. такі показники є значно вищі, ніж у попередні.

Перевищення ГДК фосфати набувають протягом трьох років, окрім жовтня 2016 року. У липні 2017 року таке перевищення становить 3 ГДК. Всі інші досліджувані показники знаходяться у межах допустимих норм.

1. Барановський М. О. Сучасні екологічні проблеми Українського Полісся та суміжних територій / Ніжин: Аспект, 2001. 253 с.

2. Набиванець Б. І., Сухан В. В., Калабша Л. В. Аналітична хімія природного середовища / К.: Либідь, 1996. 304 с.

3. Сніжко С. І. Оцінка та прогнозування якості природних вод / К.: Ніка-центр, 2001. 264 с.

ЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКИДІВ ЗАБРУДНЮЮЧИХ РЕЧОВИН В АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ СТАЦІОНАРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ДП «КОЛКІВСЬКЕ ЛГ»

Ольга Караїм – к. е. н., доцент кафедри екології та охорони навколишнього середовища
ВНУ імені Лесі Українки
Олександр Бакараєв – директор ТОВ «Волиньекопромпроект»

Нині лісогосподарські підприємства, у міру своєї діяльності, чинять вплив на довкілля, у тому числі й на атмосферне повітря. Тому будь-який господарський процес повинен бути екологічно дослідженим та регульованим.

Відповідно до переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 року № 1598 [5] та Переліку забруднюючих речовин та порогових значень потенційних викидів, за якими здійснюється державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей та стан атмосферного повітря, затвердженого наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.05.2002 року № 177, надаються:

– перелік найбільш поширених забруднюючих речовин та їх обсяги, викиди яких підлягають регулюванню та за якими здійснюється державний облік;

– перелік небезпечних забруднюючих речовин та їх обсяги, викиди яких підлягають регулюванню та за якими здійснюється державний облік;

– перелік інших забруднюючих речовин та їх обсяги, викиди яких підлягають регулюванню та за якими здійснюється державний облік;

– перелік забруднюючих речовин та їх обсяги, для яких не встановлені ГДК (ОБРВ) в атмосферному повітрі населених пунктів [5].

Результати проведеного дослідження подано у табл. 1[1; 2; 3; 4].

Таблиця 1

Перелік видів та обсягів забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами

№ з/п	Забруднююча речовина	Фактичний обсяг викидів (т/рік)	Порогові значення потенційних викидів для взяття на держ. Облік (т/рік)
	Найменування		
1	2	3	4
1	Натрію гідроокис	0,0025	
2	Оксид вуглецю	1,1914	1,5
3	Вуглецю діоксид	683	500
4	Метан	0,0334	10
	Метали та їх сполуки, в т.ч.:	0,02569	
5	Заліза оксид	0,0247	0,1
6	Манган та його сполуки	0,00099	0,005
	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок, в т.ч.:	51,338	3
7	Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	51,338	3
	Сполуки азоту, в т.ч.:	0,1863	
8	Оксиди азоту (у перерахунку на діоксид азоту)	0,1594	1
9	Азоту оксид (N_2O)	0,0269	0,1
	Діоксид та інші сполуки сірки, в т.ч.:	0,06301982	2
10	Діоксид сірки	0,063	1,5
11	Сірководень	1,982E-5	0,03

	Неметанові леткі орг. сполуки, в т.ч. :	0,34889304	1,5
12	Вуглеводні граничні C_{12}-C_{19}	0,05239	1,5
13	Неметанові легкі органічні сполуки	0,296	1,5
14	Бензол	0,00019704	0,05
15	Ксилол	0,000121	0,9
16	Толуол	0,000185	0,9
Усього		**736,18920286**	

На основі обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря встановлено, що об'єкт відноситься до 2 групи підприємств.

1. Збірник показників емісії (питомих викидів) забруднюючих речовин в атмосферне повітря різними виробництвами. Том 1-2. Український науковий центр технічної екології. Донецьк. 2004 р. 119 с.
2. Звіт ДП **«Колківське лісове господарство».** – 2019. – 107 с.
3. ДСТУ 8725:2017 Якість повітря. Викиди стаціонарних джерел. Методи визначення швидкості та об'ємної витрати газопилових потоків. Київ ДП «УкрНДНЦ». 2019 р. 51 с.
4. ДСТУ 8726:2017 Якість повітря. Викиди стаціонарних джерел. Методи визначення тиску та температури газопилових потоків. Київ ДП «УкрНДНЦ». 2018 р. 56 с.
5. Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 року № 1598. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1598-2001-%D0%BF#Text

ЦЕРКВА ТА ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Кухарук Микола Миколайович,
протоієрей Владислав Степанович Фульмес
Волинська православна богословська академія, м. Луцьк

Взаємодія суспільства та природи на сьогоднішній день постає однією з найактуальніших проблем сучасності, яка є не лише прерогативою громадянської відповідальності, але і духовної, оскільки виховання людини займає важливе місце як при взаємовідносинах людей одне з одним, так і при вирішенні глобальних питань збереження нашої планети.

У Святому Писанні сказано, що Син Людський «не для того прийшов, щоб Йому служили, але щоб послужити і віддати душу Свою за визволення

багатьох» (Мк. 10: 45). Церква наслідує приклад Христа і робить все можливе для духовного, морального, фізичного порятунку людства.

Ми живемо у світі, у якому навколишнє середовище, природа є дуже важливими для нас. Природні багатства Землі є не тільки людським надбанням, а, перш за все, – Божим творінням: «Господня земля і все, що наповнює її, вселенна і всі, що живуть у ній» (Пс. 23, 1). Головним фактором збереження цілісності цього Божого творіння є відповідний духовно-моральний рівень людини. Тому духовне життя вимагає від нас належного шанування Божого творіння. Те, як ми ставимося до матеріальних речей, безпосередньо пов'язане з тим, як ми ставимося до Бога. Повага у поводженні з мирським віддзеркалює нашу шанобливість у ставленні до небесного [2, с. 176].

Оселивши людину у світі як у домі, Господь дав їй заповідь – піклуватись про Всесвіт (Бут. 1: 26 – 28). Згодом Творець постійно нагадував нащадкам Адама, що Він переймається не лише ними, а й рештою творіння. Так, врятувавши від Всесвітнього потопу родину Ноя і початки кожного виду тварин, Бог уклав завіт не лише з людьми, а й «з усякою душею живою, що з вами, із птахами і з худобою, і з усіма звірами земними» (Бут. 9: 10). Пророкові Іоні Господь відкрив, що Він змилується над містом Ніневією не лише ради людей, а й ради худоби, що мешкає там (Іона 4: 11). У Новому Завіті Спаситель також підтверджував, що Він не лише дбає про людей, а й одягає славою польові квіти й дає їжу небесним птахам (Мф. 6: 26 – 30) [3].

На жаль, сьогодні маємо багато різних природніх проблем і у більшості вони виникають через діяльність людини. Вселенський патріарх Варфоломій I зазначає, що проблеми із довкіллям та незадовільний стан екології «є нерозлучними з духовними та моральними відхиленнями людства» [5; 2, с. 208]. Наслідками цього відхилення є «жадібність та ненаситне бажання матеріального багатства», що «з духовної точки зору є гріхом, який порушує гармонію як духовних, так і природних взаємин» [5].

Коли людина була безгрішною, вона перебувала у повній гармонії з навколишнім середовищем. Однак відносини між людиною і природою були порушені внаслідок гріхопадіння людини та її відчуження від Бога: гріх, який увійшов у світ, виявився катастрофічним не тільки для людини, але і для екологічного середовища [4, с. 62]. Апостол Павло говорить, що «всі істоти разом стогнуть і мучаться донині» (Рим. 8: 22).

Природа перетворюється або гине не сама собою, а під впливом людини. Тому її духовний стан відіграє вирішальну роль, бо залишає знак на довкіллі як при зовнішньому впливі на нього, так і за відсутності такого впливу. Історія Церкви знає багато прикладів, коли любов святих угодників до природи, їхня молитва за навколишній світ, їх співчуття творінню позитивно впливали на живих істот. На думку преподобного Максима Сповідника, людина може перетворити на рай всю землю лише тоді, коли вона носитиме рай у собі самій.

Таким чином, Церква Христова сьогодні закликає кожного із нас берегти Боже творіння: захищати природу, підтримувати усі зусилля, спрямовані до цієї мети. Популяризація моральних засад панування людини над природою дасть можливість сформувати екологічну свідомості та екологічну поведінку людства, а також зобов'язуватиме кожного християнина до особистого преображення. Перебуваючи в гармонії із Божим творінням, людина буде перетворювати середовище свого проживання та простір навколо себе на те місце, «де добре нам тут бути» (Мф. 17: 4; Мк. 9: 5; Лк. 9: 33).

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту. К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 1416 с.
2. Вселенський Патріарх Варфоломій. Віч-на-віч із Тайною. Православне християнство у сучасному світі. Київ: Дух і Літера, 2011. 360 с.
3. Звернення Блаженнійшого Митрополита Епіфанія з нагоди Дня молитви за довкілля. URL: https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/zvernennya-blazhennijshogo-mytropolyta-epifaniya-z-nagody-dnya-molytvy-za-dovkillya/
4. Лукина Е. Христианская экология. Санкт-Петербург, 2014. 207 с.
5. Саган О. Проблеми екології у вченні та нинішній практиці Церков та релігійних напрямів України. URL: https://risu.ua/problemi-ekologiji-u-vchenni-ta-ninishniy-praktici-cerkov-ta-religiynih-napryamiv-ukrajini_n52229

СЕКЦІЯ 8 БІОЛОГІЯ

ЕКОЛОГО-ФАУНІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРУНІВ (CARABIDAE: COLEOPTERA) КІВЕРЦІВСЬКОГО НПП «ЦУМАНСЬКА ПУЩА»

Веремій Т. Ю., Сухомлін К. Б.
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Постановка проблеми. Туруни займають у парку одне з чільних місць серед інших представників ентомофауни не лише за чисельністю і кількістю видів, а й відіграють важливу роль як невід'ємний елемент кругообігу речовин і енергії в біогеоценозах. Зокрема вони є не тільки важливою складовою частиною лісової екосистеми, але є біоіндикаторами зміни середовища існування.

Загалом, цикли розвитку, спектри живлення та екологічні особливості більшості видів турунів Волині і Ківерцівського НПП «Цуманська пуща», зокрема, не достатньо досліджено. Через це у багатьох випадках невідомі причини зникнення чи зниження чисельності цих видів твердокрилих.

У вивченні турунів фауни України вагомий внесок зробили О. В. Пучков [2–4], В. Б. Різун [5].

Метою дослідження було встановлення сучасного стану фауни турунів Ківерцівського НПП «Цуманська пуща».

Матеріали та методика роботи. Дослідження жуків-турунів проводилося з 01 травня до 01 жовтня 2019 року в Ківерцівському національному природному парку НПП «Цуманська пуща».

Для проведення дослідження використовували загальноприйнятий ентомологічний метод [5] – відловлювання жуків за допомогою пасток Барбера. Загалом було закладено 10 пасток на трьох біотопах: згарище (1 пастка), сосновий ліс (1 пастка), дубовий ліс (8 пасток). Під час дослідження, було зібрано 2777 особин турунів.

Визначення проведено за відповідними визначниками [1].

Результати дослідження. У результаті проведеного дослідження на території Ківерцівського НПП «Цуманська пуща» зареєстровано 39 видів турунів: *Agonum gracilipes, Agonum sexpunctatum, Amara aenea, Amara communis, Amara curta, Amara familiaris, Amara littorea, Amara tibialis, Bembidion lampros, Calathus micropterus, Calosoma inquisitor, Carabus arcensis, Carabus coriaceus, Carabus glabratus. Carabus hortensis, Carabus violaceus, Cychrus caraboides, Dyschirius globosus, Harpalus latus, Leistus rufomarginatus, Leistus terminates, Limodromus assimilis, Nebria brevicollis, Notiophilus biguttatus, Notiophilus palustris, Oxypselaphus obscurus, Poecilus versicolor, Pseudoophonus rufipes, Pterostichus angustatus, Pterostichus diligens, Pterostichus melanarius, Pterostichus minor, Pterostichus niger, Pterostichus nigrita, Pterostichus oblongopunctatus, Pterostichus strenuous, Stomis pumicatus, Synuchus vivalis, Trechus quadristriatus*. Найчисельнішим є рід *Pterostichus* до якого належать 8 видів.

З метою встановлення показників чисельності та поширення підраховували відповідні індекси. Індекс домінування – відношення числа особин одного виду до загального числа особин всіх видів, виражений у відсотках. На території парку домінують 2 види: *Pterostichus niger* (ІД 33,06 %) та *Pterostichus oblongopunctatus* (ІД 22,97%). Нечисленними (ІД 5-10 %) є 2 види. До рідкісних (ІД 0-5 %) належать 34 види.

Індекс поширення – показник відносного числа проб, в яких представлений певний вид до загального числа досліджених проб, виражений у відсотках. У біотопах Ківерцівського НПП «Цуманська пуща» розповсюдженими (ІП – 5,2 %) є 4 види турунів: Amara *littorea, Carabus arcensis, Pterostichus nigrita* та *Pterostichus oblongopunctatus*. Поширеними (ІП – 3,4 %) є 11 видів. Локальне поширення (ІП – 1,7%) мають 24 види.

Для підрахунку видового різноманіття турунів у різних біотопах використовували індекс видового багатства Маргалефа. Це співвідношення числа видів до числа особин (біомаси або щільності виду). Видове багатство зростає за градієнтом: сосновий ліс – дубовий ліс – згарище. У сосновому лісі індекс Маргалефа становить 1,93, у дубовому – 3,55, на колишньому згарищі – 4,42.

Висновки. На території Ківерцівського НПП «Цуманська пуща» зареєстровано 39 видів турунів, що належать до 20 родів. Найчисельнішим є рід *Pterostichus* до якого належать 8 видів. Розповсюдженими є 4 види турунів, поширеними – 11 видів, локальне поширення мають 24 види. Домінуючими видами є *Pterostichus niger* та *Pterostichus oblongopunctatus*. Нечисленними є 2 види. До рідкісних належать 34 види. Видове багатство зростає за градієнтом: сосновий ліс – дубовий ліс – згарище.

1. Определитель насекомых Европрейской части СССР. Жесткокрылые и веерокрылые. Под общ. ред. Г.Я. Бей-Биенко. – М.: Наука, 1965. – 668 с.
2. Пучков А. В. Обзор жужелиц рода Carabus L. (Coleoptera, Carabidae) фауны Украины / А. В. Пучков // Вестник зоологи. – 2008. – Т. 43(3). – С. 209–219.
3. Пучков А. В. Обзор карабидофауны (Coleoptera, Carabidae) Украины и перспективы ее изучения / А. В. Пучков // Вестник зоологии – 1998. Отдельный выпуск № 9. – С. 151–154.
4. Пучков А. В. Жужелицы трибы Trechini (Coleoptera, Carabidae) фауны Украины / А. В. Пучков, В. Б. Ризун // Український ентомологічний журнал. – 2015. – 10(1–2). – С. 13–32.
5. Різун В. Б. До вивчення жуків-турунів (Coleoptera, Caradidae) Волинського Полісся / В. Б. Різун, В. О. Чумак // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – 2010. – № 7. – С. 149-153.

ОЦІНКА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ЛИСТКІВ ІНТРОДУКОВАНИХВИДІВ РОДУ КАТАЛЬПА (CATALPA SCOP.)В УМОВАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Валентина Голуб, Катерина Долонська
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Інтродукція видів роду *Catalpa* родини *Бігнонієві* і широке впровадження їх у зелене будівництво тісно пов'язане з можливістю їх насіннєвого розмноження, яке збільшує стійкість наступних поколінь до несприятливих факторів середовища і відіграє значну роль в акліматизації. Цінність їх визначається декоративними властивостями, особливо під час цвітіння. Тому дослідження даної декоративної рослини і стало предметом нашої наукової зацікавленості

Ґрунтово-кліматичні умови Волинській області в цілому є придатними для більш широкого культивування видів роду *Catalpa.*

Морфометричний метод є найдоступнішим для оцінки стану рослин. Встановлені відхилення від оптимальних розмірів дають уяву про ступінь життєздатності організму і його спроможність адаптуватися до несприятливих умов зростання, зокрема із різним ступенем забруднення викидами автомобільного транспорту. Так, у *C. speciosa*в умовахвул.

Винниченка із інтенсивним рухом транспорту площа асиміляційної поверхні листка зменшилася відповідно на 64,52% щодо контрольних значень (парк імені Лесі Українки), а у *C. bignonioides* - навпаки зросла вдвічі у порівнянні із контролем (явище гігантизму). На нашу думку, такі великі розміри листків сформувались через сильне ушкодження пагонів *C. Bignonioides* морозами, що призвело до підсихання апікальних бруньок та інтенсивоного відростання гілок другого порядку із аномально великими листками, що унеможливило процеси цвітіння та утворення насіння (табл.1).

Таблиця 1

Морфометричні характеристики асиміляційного апарату *C. speciosa* і *C. bignonioides,* які зростають на територіях із різним ступенем забруднення викидами автомобільного транспорту, 2019

Варіанти досліду	Параметри листка		
	довжина листка, см	ширина листка, см	площа листка, см.кв.
C. speciosa(парк ім. Лесі Українки)	25,0 ± 0,87	22.1 ± 0,77	358,1± 12,6
C. speciosa(вул. Винниченка)	15,2 ±0,53	13,7 ± 0,48	127,5 ± 4,46
C. bignonioides (агробіостанція ВНУ імені Лесі Українки)	26,3 ± 0,92	24,1 ± 0,84	406,0 ±14,21
C. bignonioides(вул. Винниченка)	33, 0 ± 1,15	39,2 ± 1,37	815, 3 ± 28,53

При визначенні фотосинтетичних пігментів в листі досліджуваних дерев, нами встановлено, що в умовах забруднення у хлоропластах листка*C. Speciosa* переважає більш активний хлорофіл а, його вміст складає 96 мг/л, що вказує на їх високу стійкість до антропогенного забруднення, тоді як у хлоропластах листка *C. bignonioides* домінує хлорофіл b і кількісний вміст його на 12 мг/л менший.

Дослідження стану продихового апарату проводили із *Catalpa bignonioides* Walt. та *Catalpa speciosa* Ward., які зростають на територіях, із різним ступенем забруднення викидами автотранспорту. Забруднення навколишнього середовища не змінює тип продихового апарату. Відомо, що ця ознака має високу стабільність і практично не варіює в межах виду [1]. Але шкідливі викиди призводять до появи більшого числа продихів на одиницю площі. Кількість продихів на 1 мм^2 у рослин дослідної ділянки підвищилась на 18,68 % порівняно з контролем, що можемо спостерігати у

листках *Catalpa speciosa*. Дія автомобільних вихлопів викликає анатомічні зміни в структурі листка у бік ксероморфності, показником якої є продиховий індекс. За шкалою Б.Р. Васильєва [2]цей показник у рослиндослідної ділянки є високим і достовірно перевищував контроль на 8,4 %. Про зміни структури листків рослин дослідної ділянки в бік ксероморфності порівняно з контрольною ділянкою, також свідчать величини індексу ксероморфності [3].Його значення стосовно контролю збільшилося на27,4%.

Дослідження з визначення функціонального стану листків рослин катальпи у різних екологічних умовах засвідчили негативний вплив викидів автотранспорту на фотосинтезуючу активність та стан продихового апарату у вуличних насадженнях катальпи.

1. Калініченко О. А. Декоративна дендрологія / О. А. Калініченко. – К.: Вища школа, 2013. – 199 с.
2. Илькун Г. М. Газоустойчивость растений / Г. М. Илькун. – К.: Наук. думка, 1991. – 146 с.
3. Рубцов А. Ф. Асортимент дерев та чагарників для озеленення південного степу України / А. Ф. Рубцов, Н. О. Гавриленко // Вісті біосферного заповідника «Асканія - Нова». – 2002. – Т.4. – С. 69–77.

ФЛОРИСТИЧНИЙ ТА РАДІОЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ БІОГЕОЦЕНОЗІВ РІВНЕНСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

Валентина Голуб, Сергій Голуб, Наталя Погосян
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Рівненський природний заповідник був створений згідно з Указом Президента України від 3квітня 1999 року № 356 на площі 47 046,8 га з метою збереження у природному стані типових та унікальних природних комплексів українського Полісся. Територія розміщена в 4 районах північної частини Рівненської області. Складається з шести лісництв: Північного, Старосельського, Бельського, Білоозерського, Карасинського і Грабунського. У рослинному покриві території заповідника переважають ліси (48,3 %) і болота (48,0 %). Серед лісів основні площі займають соснові ліси. На багатьох ділянках у деревостані є значна участь берези, проте березово-соснові ліси в соснових масивах трапляються розсіяно. На локальних площах сформувались листяні ліси з участю граба та місцями дуба. Зовсім незначні площі займають ліси формації вільхи чорної. Болотна рослинність заповідника є дуже своєрідною. В її складі переважають мезотрофні (перехідні) та оліготрофні (верхові) болота із добре розвиненим сфагновим покривом. Евтрофні (низинні) болота займають 10—15 % площ боліт заповідника [1]. Ця територія також піддалась радіоактивному забрудненню аварійними викидами Чорнобильської АЕС. Тому метою наших досліджень

була ретроспективна оцінка радіоактивного забруднення цезієм- 137 лісових екосистем Рівненського природного заповідника. Загалом дослідження радіобіологічних ефектів іонізуючого випромінювання в широкому діапазоні доз, функціональних порушень в біологічних системах є актуальною проблемою сучасної радіобіології.

Провівши систематичний аналіз флори Рівненського природного заповідника, ми встановили, що досліджувані представники відносяться до відділу – Покритонасінні – Magnoliophyta та Плауноподібні - Lycopodiophyta. Відділ Покритонасінні включає 20 родин та 36 червонокнижних видів рослин. Найбільш представленимими у родовому та видовому спектрі є родини: Орхідні – 8 родів та 12 видів, Плаунові – 3 види, 5 родів, Вербові – 1 вид, 3 роди, Осокові – 3 види, 2 роди. Монотипними родинами є – Ситникові, Лілійні, Молодильникові, Баранцеві, Брусничні, Селерові, Ранникові, Вересові, Цибулеві, Шейхцерієві, Березові, Гвоздичні, Бобові, Жовтецеві, Айстрові.

Виконано еколого – ценотичний та біоморфологічний аналізи, які показали, що більшість представників флори заповідника приурочені до лісового флороценокомплексу (43 %), лучного (15 %), болотного (27 %), водно – прибережного (15 %). Види раритетної флори Рівненського заповідника мають п’ять типів кореневої системи: стрижнева, якірна, гаусторіальна, мичкувата, вторинна. При проведенні нами аналізу типів вегетації досліджуваної флори визначили, що більшість видів представлені літньозеленим (66 %) і зимньозеленим (22 %) типом вегетації, та є і представники ефемероїдів (10%)(багаторічні трав'янисті рослини, з коротким весняним циклом розвитку і літнім періодом спокою. За час наших спостережень спостерігається збіднення видового складу і зменшення чисельності популяцій рідкісних судинних видів рослин Рівненського природного заповідника.

Оцінку радіаційного забруднення екосистем Рівненського природного заповідника ми провели для того, щоб встановити та оцінити наслідки від аварії на Чорнобильській АЕС, оскільки одним із найнебезпечніших наслідків є радіаційне забруднення природних екосистем, які характеризуються високими показниками міграції радіонуклідів за трофічними ланцюгами та тривалим періодом їх екологічного розпаду. При дослідженні лісової підстилки у лісах заповідника питома активність I37 Cs є досить високою в усіх лісництвах заповідника, особливо у Грабунському і Старосельському лісництвах (10 876 – 12 089 Бк/кг), що пов’язано з переважанням у них хвойних лісів та болотистих місцевостей. У 2011 році максимальні концентрації I37 Cs (1609 Бк/кг) у необробленій деревині дуба і граба у Грабунському лісництві. В інших лісництвах заповідника вміст I37 Cs є в межах 260 – 750 Бк/кг. Міграція I37 Cs у насіння деревних порід за досліджуваний період зросла на 10 - 40% внаслідок зростання питомої частки надходження цезію кореневим шляхом. Впродовж 2003 – 2011 років

інтенсивність накопичення I37 Cs ягодами чорниць у Бельсько – Вільському і Карасинському лісництвах зросла на 50%, що пов'язано із тим, що значна частина лісів заповідника постраждала від пожеж впродовж останніх років, що призвело до збільшення накопичення рослинами I37 Cs, окрім кореневого, аеральним шляхом. Найбільш забрудненою техногенним I37 Cs є така лікарська сировина як листя чорниці і бруньки сосни, багно болотяне та кропива дводомна (ріст 20%). Концентрація I37 Cs є досить високою в усіх видів грибів, зокрема, у білих грибах є вищою, ніж у класичних акумуляторів - польських та маслюках і впродовж досліджуваних років зросла більше ніж на 20%, що пов'язано з біологічними особливостями білих грибів [2].

Отож, ситуація в лісах Рівненського природного заповідника, що зазнали радіоактивного забруднення, продовжує залишатися нестабільною. В результаті проведення чисельних обрахунків ми дійшли до висновку, що в основному радіонукліди зосереджені в лісовій підстилці, деревині і у верхньому 10-сантиметровому шарі ґрунту, що обумовлює початок міграційного руху радіонуклідів за харчовими ланцюгами в лісі.

1. Вірченко В. М. Мохоподібні природно-заповідних територій Українського Полісся. — Київ: ТОВ "НВП «Інтерсервіс», 2014. — 224 с.

2. Голуб С.М., Голуб В.О., Голуб Г.С. Результати радіологічного моніторингу об'єктів лісових екосистем Волинського Полісся. Тези доповідей 7-го з'їзду Радіобіологічного товариства України Київ, 1–4 жовтня 2019 р., С.59.

КУЛЬТИВОВАНА ДЕНДРОФЛОРА БЕРЕЗНІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ, РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Валентина Голуб, Сергій Голуб, Ганна Семенюк
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Дендрологічні парки України створюють з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних деревних видів рослин (дерев, чагарників, напівчагарників, чагарничків та деревних ліан) та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання. Земельні ділянки з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються дендрологічним паркам, які є науково-дослідними, природоохоронними установами загальнодержавного і місцевого значення [3]. Тому дослідження дендрофлори міста, її декоративних рослин стало предметом нашої наукової зацікавленості. Саме тому, ми вважаємо доцільним, вивчати декоративні рослини дендрофлори Березнівського державного дендрологічного парку.

Березнівський дендрологічний парк заснований у 1979 р. Постановою Кабінету Міністрів України № 53 від 13 лютого 1989 року йому присвоєно статус Державного. Дендрарій планувався як навчальна база Березнівського

коледжу і початково займав 30 га. Основою його став проект спеціалістів Львівського лісотехнічного інституту під керівництвом Н. Сірооченка. Впроваджувальні роботи виконували із залученням відповідних спеціалістів-геодезистів, дендрологів, меліораторів та силами студентів і викладачів коледжу. Садивний матеріал для розсадника і лісотехнічного коледжу було придбано із провідних ботсадів, дендропарків, приватних дендроколекцій – переважно з України, Росії, Прибалтики. І, як результат, – біля 1350 видів і внутрішньовидових одиниць деревних рослин оселились на території дендропарку, з яких на цей час збереглось біля 520, інші загинули внаслідок несприятливих кліматичних умов [1,2,3].

Крім аборигенів України, тут є представники різних географічних зон, країн, та континентів: Далекого Сходу, Сибіру, Криму, Карпат, Кавказу, Середньої Азії, Америки, Японії, Китаю та ін. Створенню дендропарку допомагали (в основному насінням) співробітники майже 80 ботанічних садів і дендропарків країн СНД і 6 зарубіжних країн [3].

Розташування деревних і кущових видів рослин на території дендропарку основане за ботаніко-географічним і систематичним принципами. Групування рослин здійснене за ботаніко-географічними зонами, а в межах зон - за систематичним принципом. Основною одиницею експозиції є чисті біогрупи рослин одного виду. В межах ботаніко-географічних зон (ділянок) ці біогрупи розміщенні з врахуванням їх естетичної цінності і загальної компоновки насаджень за допомогою ландшафтного прийому на основі систематичного принципу. Групування за родами і видами в розрізі певного регіону дозволяє легко орієнтуватись, пізнавати і порівнювати видові і внутрішньовидові відмінності рослин. Разом з тим, отримати уяву про дендрофлору певного географічного регіону. При розміщенні біогрупи дерев врахований декоративний ефект від сумісного зростання тих чи інших родів, видів, форм, культиварів. Крім цього, виділені декоративні ділянки; вхідна частина, модульний сад, березовий гай, кам'янистий сад, сирінгарій, сад чубушників, сад витких рослин, колекцій вербових.

При визначенні походження видів культивованої дендрофлори встановлено, що найбільша кількість видів походить із Північної Америки, дещо менше із Японії, Далекого Сходу, Європи, Південної Америки. Найменша кількість родом із Піренеїв, Індії, Алтаю та Кореї. При опрацюванні Каталогу деревних рослин встановлено, що дендрофлора Березнівського парку представлена 679 видами, які об'єднані у 118 родів, які, у свою чергу, відносяться до 46 родин, загалом 22 порядки [2,3].

При оцінці сучасного стану культивованої флори встановлено, що переважна більшість видів (понад 80 %) є зимостійкими, тоді як щодо оцінки посухостійкості, то у дендропарку «Березнівський» 24,1 % видів і культиварів деревних рослин потерпають від посухи. У період розквіту дендропарку «Березнівський» функціонували водойми, фонтан, які нині без води та переважно заросли самосівом деревних рослин. На теритоії парку

наявні молоді посадки віком до 15 років, які вже здатні організувати його простір. Також деякі ландшафтні композиції та значна частина насаджень Березнівського дендропарку знаходяться у загущеному стані. Тому для покращення санітарного стану та естетичного вигляду дендропарку «Березнівський» доцільно ліквідувати загущення у зоні його паркових композицій. Садові ландшафти необхідно відновити: реставрувати сірінгарій, в якому багато рослин випало, та реконструювати сад чубушників, який знаходиться у загущеному стані. Розарій у зв'язку із впливом несприятливих абіотичних факторів доцільно не відтворювати, а реконструювати за рахунок створення нових композицій із зимостійких та посухостійких кущових видів чи багаторічних квітів.

1. Андрієнко Т. Л. Березнівщина – поліський край / Т. Л. Андрієнко, Ю. М. Грищенко. – Рівне : Видавництво РДТУ, 2001. – 81 с.
2. Гричук М. О. (Подольхова М. О.) Ретроспективний аналіз створення та розвитку дендропарків Українського Полісся. Науковий вісник НУБіП України. Серія: Лісівництво та декоративне садівництво. 2014. Вип. 198. Ч. 1. С. 152–159.
3. Попович С. Ю. Заповідне паркознавство. Навчальний посібник / С. Ю. Попович, О. М. Корінько, Ю. О. Клименко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 320 с

ВПЛИВ КОФЕРМЕНТ Q_{10} НА ГЕМАТОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ ІНТАКТНИХ МИШЕЙ

Долинний Владислав, Кучменко Олена
Мелітопольский державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Вивчення впливу біологічно активних речовин розпочалось більше століття тому, однак не втратило актуальності і в наш час.

Біологічно активні речовини мають безпосередній вплив на підвищення активності життєвих процесів організму(хімічні, нейрофізіологічні, психічні процеси) Завдяки їм відбуваються зміни у живих клітинах та організмі.

Функції, які виконують біологічно активні сполуки в організмі, обумовлені їх фізико-хімічними властивостями (каталітична, регуляторна,енергетична тощо) [1].

Кофермент Q_{10}, являє собою 2,3-диметоксі-5-метил-6-поліпреніл1,4-бензохінон, де Q відноситься до хімічної групи хінона і 10 відноситься до кількості субодиниць хімічного ізопренілу в його хвості. Ця жиророзчинна речовина , подібна до вітамінів , присутня в більшості еукаріотичних клітин, переважно в мітохондріях. Він є складовою ланцюга транспорту електронів і бере участь в аеробному клітинному диханні, виробляючи енергію АТФ.

Таким чином генерується 95% енергії в організмі людини [2].Існує три стани окисно-відновного CoQ10: повністю окислений (убихінон), напівхінон (убісеміхінон) та повністю відновлений (убихінол). Здатність цієї молекули існувати у повністю окисленій та повністю відновленій формі дозволяє їй виконувати свої функції в електронно-транспортному ланцюзі та як антиоксидант відповідно [3]. В середині 1960-х в Японії відзначено перший вдалий досвід застосування у біде каренона в лікуванні хронічної серцевої недостатності. З тих пір, і особливо в останнє десятиліття, зростає практика використання убідекаренону на додаток до стандартної терапії, що суттєво покращує як клінічні, так і суб'єктивні показники [4,5, 6].

Використання метаболічно активних сполук, а саме коферменту Q_{10}, добре зарекомендувало себе при лікуванні різних патологічних станів організму. Крім того, метаболічно активні сполуки також використовуються в профілактичних цілях. Метою дослідження було визначення впливу препарату кофермент Q_{10} на гематологічні показники інтактних тварин.

Дослід провели на білих мишах лінії CD-1вагоювід 20-23г, віком 10-12 тижнів. Піддослідних тварин утримували за стандартних умоввіварію. Тварини були поділені на 2 групи: контрольну (тваринам вводили водно-сольовий розчин) і експериментальну(тваринам вводили препарат кофермент Q_{10} (препарат кудесан Q10, убідекаренон, ТОВ «Зовнішторг Фарма») дозі 10 мг/кг маси тіла перорально щоденно протягом 7 днів). Зразки крові для гематологічних досліджень отримували з орбітального синусу мишей, як анастетик використали CO2. Гематологічні дослідження крові були проведені на аналізаторі Sinnowa HB-7021 (Китай), вимірювалися кількість лімфоцитів , кількість лейкоцитів, включаючи моноцити, базофіли і еозинофіли, кількість гранулоцитів, кількість еритроцитів, вміст гемоглобіну, гематокрит , середній об'єм еритроциту, середній вміст гемоглобіну в окремому еритроциті в абсолютних одиницях, середня концентрація гемоглобіну в еритроцитарній масі, ширина розподілу еритроцитів, ширина розподілу еритроцитів, кількість тромбоцитів, середній об'єм тромбоцита. Міжгрупову різницю оцінювали за t-критерієм Стьюдента.

В результаті проведених досліджень було продемонстровано, що введення інтактним експериментальним тваринам препарату кофермент Q_{10} не впливало на вміст лейкоцитів, гранулоцитів, еритроцитів, тромбоцитів, величину гематокриту, вміст гемоглобіну, середній вміст гемоглобіну в окремому еритроциті в абсолютних одиницях, середня концентрація гемоглобіну в еритроцитарній масі, ширина розподілу еритроцитів, ширина розподілу еритроцитів, середній об'єм тромбоцита. При цьому спостерігалось незначне зниження вмісту лімфоцитів і фракції лейкоцитів (крім лімфоцитів та гранулоцитів) та деяке зростання середнього об'єму еритроцитів. Отримані результати можуть свідчити про те, що препарат кофермент Q_{10} в досліджуваній дозі не має негативного впливу на організм інтактних експериментальних тварин. Отже, отримані результати вказують на

перспективність застосування препаратів кофермент Q_{10} в якості профілактичного засобу.

1. Sewduth R., Panieri E., Millia C. etal. Ubiad1 is an antioxidant enzyme that regulates CoQ10 synthesis inendothelial cells // The eighth conference of the international coenzyme Q10 association. Bologna. 2015. P. 16.
2. Yubero-Serrano E., Gonzales-Guardia L., Rangel-Zuniga O. Et al. Mediterranean diet supplemented with coenzyme Q10 modifies the expression of proin flammatory and endoplasmic reticulum stress-related genes in elderly mena nd women // J. Gerontol.: Biol. Sci. 2012. Vol.67a. N 1. P. 3–10.
3. Lenaz G., Fato R., Formiggini G., Genova M. The role of coenzyme Q in mitochondrial electron transport // Mitochondrion. 2007. Vol. 1787. N 6. P. 8–33.
4. Донченко Г.В. Биохимия убихинона (Q). -К: Наук думка 1988.-240с, 1988. – 240 ñ. 2. Trumpower B. L. // Biochem. Biophys. Res.Communs. – 1976. – 70, N 1. – P. 73–80.
5. Кучменко О., Мхітарян Л. Рольубіхінону (коферменту Q) в профілактиці та лікуванні патологій серцево-судинної системи // Журнал Академії медичних наук України. 2005. Т. 11. С. 672–690.
6. Симоненко В.Б. // Клин медицина. – 1998-53 ,№6. -6-С. 3-103 – 1998. – 53,№6 -С. 3-10

ЖИМОЛОСТЬ – ЯК ОБ'ЄКТ СЕЛЕКЦІЇ

Зінченко Марія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Поруч з такими популярними садовими культурами, як малина, смородина, аґрус, вже досить давно привертає увагу селекціонерів жимолость. Найбільшою популярністю користуються два види жимолості садової, а саме: жимолость блакитна (синя) і жимолость їстівна, та велика кількість сортів, які були отримані завдяки цим двом видам.

Жимолость їстівна (*Lonicera edulis*) являє собою листопадний прямостоячий чагарник, який у висоту не перевищує 100 сантиметрів. Тоненькі молоді стебла зеленого кольору мають опушення на поверхні, з фіолетовим відливом на деяких частинах. Товщина неопушених старих стебел може досягати 30 мм, вони покриті буро-жовтою корою, що відшаровується вузькими смужками. Форма крони - куляста. Довгасто-ланцетні листкові пластинки в довжину досягають близько 7 сантиметрів, вони мають прилистники круглої форми. На поверхні молодого листя і стебел спостерігається щільне опушення. Старі листкові пластини повністю оголені або частково опушені. У листкових пазухах знаходяться блідо-жовті квіти воронкоподібно форми, що розміщуються попарно. Цвітіння починається в травні або перші дні червня. Довжина темно-синіх плодів 0,9-1,2 см, а на поверхні є сизий наліт. У різних сортів форма плодів може бути

еліптична, округла або циліндрична. Забарвлення м'якоті ягід фіолетово-червоне. Невелике темно-коричневе насіння досягає 0,2 см в довжину.

Жимолость блакитна, або жимолость синя (*Lonicera caerulea*) - деревяниста листопадна рослина. висота якої варіюється від 200 до 250 см. Крона компактна, трохи вигнуті стебла є прямостоячими. Бура кора з червоним або сірим відтінком, відшаровується від стовбура смужками. Сидячі листкові пластинки еліптичної форми, розміщенні супротивно. В довжину листки досягають 60 мм, а в ширину - 30 мм. Суцвіття розташовуються в пазухах декількох нижніх пар листових пластин, вони складаються з жовтуватих правильних квіток дзвоникоподібної форми. Плід - це запашна довгаста ягода еліптичної форми і темно-блакитного забарвлення, із сизим нальотом на поверхні. Смак у плодів солодкий, трохи гіркуватий, нагадує чорницю. Ця рослина швидкозростаюча та здатне жити і давати плоди протягом 80 років [1] .

Жимолость – культура, яка характеризується високою пластичністю, зимостійкістю, ранньою продуктивністю, мінімальним відходом та скороплідністю. Плоди жимолості різних сортів дуже різняться за формою (від овально-витягнутої і грушоподібної до круглої) і забарвленням (від блакитно-сизої до майже чорної). У сучасних сортів жимолості в повній мірі зберігаються всі корисні властивості плодів їх дикорослих предків. Багатий хімічний склад ягід (вітаміни, кислоти, мікроелементи) останнім часом привертає підвищену увагу до цієї культури в якості харчової і лікарська рослини. Проте, вона малопоширена у промисловому та аматорському садівництві [2].

Жимолость відома, як культура, що не здатна до самозапилення. При самозапиленні, тобто нанесенні на приймочку маточки пилку того ж сорту, плоди не зав'язуються взагалі або утворюється невелика кількість некрупних, безнасінних ягід. У зв'язку з цим, актуальним питанням є підбір сортів - запилювачів, що сприяють отриманню максимального врожаю. У таблиці 1 представлені підібрані нами запилювачі канадської та російської селекції, які використовувались для отримання крупноплідних та солодких сортів жимолості.

Таблиця 1

Сорт	Характеристика
Аврора	Середньостиглий. Кущ прямостоячий, щільний, компактний, висотою 1,8 м і шириною 1,2 см. Плоди великі, масою 1,9 г (макс. 2,1 г), видовжено-овальні, сині. Смак кисло-солодкий. Ягоди виділяються на фоні листя, зручні для збору. Середня врожайність з куща 5 кг (до 6 кг). Осипання ягід відсутнє. Зимостійкість висока.
Бореал Б'юті	Середньостиглий. Габітус куща вертикальний, щільний, пагони міцні і жорсткі, навіть під вагою плодів не звисають, як у інших сортів. Ріст пагонів сильний. Плоди великі з міцною шкіркою, в

	основному одномірні, овальної серцеподібної форми, середньою масою 2,6 г (макс. 3,7 г), пружні і м'ясисті, дуже смачні. Ягоди не осипаються, плодоніжки прикріплені до пагонів сильно. Сорт стійкий до борошнистої роси.
Бореал Блізарт	Середньостиглий. Кущ характеризується сильною інтенсивністю росту, прямостоячі пагони піднесені. Плоди м'ясисті і важкі, середньою масою 2,8 г (макс. 3,9 г), овальної форми, закруглені, на кінцях звужуються, злегка приплюснуті, пружні, з солодким смаком. Ягоди не осипаються з куща. Плоди придатні для механізованого та ручного збирання.
Хоней Блу	Ранньостиглий. Невеликий чагарник висотою від 0,5 до 1,2 м з їстівними ягодами. Листки довгасті, зелені, трохи загострені зверху. Квіти лійкоподібні квіти блідо-жовтуватого кольору, розміщені в пазухах листків парами. Плоди циліндричної форми, масою 1,9 г, злегка кислуватого смаку, десертні, соковиті і смачні. Ягоди міцно прикріплені до плодоніжки. Середня врожайність до 5,0 кг/куща. Збір плодів – механізований і вручну. Сорт стійкий до хвороб і сонячних опіків.
Югана	Середньостиглий. Кущ висотою 150, шириною 190 см, середньої сили росту середньо-компактний. Період цвітіння перша-друга декади квітня. Плоди глекоподібної, тупої форми, добре утримуються на гілках, масою 1,4- 1,8 г, тверді, від темно-фіолетового до чорного кольору із сильним восковим нальотом. Смак солодкий, шкірка не міцна. Придатні до транспортування. Врожайність до 6,0 кг/куща. Ягоди дозрівають одночасно, легко відділяються від стебла. Рекомендується для вживання у свіжому виді та заморожування .

1. Лікарські рослини: енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський. — К.: Видавництво «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, Український виробничо-комерційний центр «Олімп», 1992. — 544 с.
2. Шевчук М.Й. Жимолость їстівна: біологія, агротехніка вирощування / М.Й. Шевчук, Т.П. Бортнік. – Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2018. – 146 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕНЦІЙНОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ДЕРЕВОСТАНІВ ПОВОРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ДП «ВОЛИНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЛІСГОСП» В УМОВАХ A_2

Легкий Юрій, Андреєва Валентина

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Найважливішим завданням лісового господарства України є раціональне та ефективне використання земель державного лісового фонду з метою

отримання максимальної кількості деревних, а також недеревних ресурсів з одиниці лісової площі, підвищення біологічної стійкості, оптимізація структури, охорона біорізноманіття лісів з одночасним збереженням та відтворенням їх багатогранних екосферних функцій. Успішна реалізація цих завдань можлива за умови ведення лісового господарства на типологічній основі. Весь комплекс лісогосподарських заходів – поновлення лісу, лісорозведення, лісовирощування, захист лісу від шкідників і хвороб, рубки головного користування і т.д. необхідно проводити із врахуванням наукових принципів лісівничо-кологічної типології [1]. Досліджуваний ліс відноситься до типу $А_2С$. Цей ліс представленим свіжим сосновим бором, тип корінного деревостану – сосняки з домішкою берези, а похідні – березняки, бонітет (II-III), ґрунт дерново слабопідзолистий, піщаний [2].

Мета дослідження – дати оцінку ступеня використання типологічного потенціалу насаджень сосни звичайної в умовах $А_2$ Поворського лісництва ДП « Волинський військовий лісгосп».

Для дослідження нами було обрано тип лісорослинних умов $А_2$. З матеріалів лісовпорядкування ми відібрали 232 ділянки, загальною площею 729 га. Для кожної вікової групи знаходили її загальну площу та загальний запас. Встановлено, що найбільша площа і запас насаджень у групі віку 51–60 р. – відповідно 178,4 га і 47765,5 $м^3$. Найменша площа у групі віку 71–80 р. – 31,1 га. Найменший запас у молодняках віком 1–10 р. – 741,52 $м^3$. У кожному типі лісу існує один корінний тип деревостану і декілька похідних. Похідні деревостани формуються під впливом природних та антропогенних чинників і не завжди задовільні за станом та продуктивністю. У зв'язку з цим, для кожної вікової групи, проводиться розподіл на корінні і похідні деревостани. Переважають корінні деревостани, які займають 526,2 га, або 72,2% від загальної площі типу лісу. На похідні деревостани припадає 202,8 га – 27,8%. Корінні деревостани переважають у всіх групах віку. 51–60, 61–70, 71–80, 81–90 похідні деревостани відсутні.

У групі похідних деревостанів переважають середньоповнотні насадження – 202,8 га. За складом порід похідні деревостани представлені: березняками та осичниками. Склад деревостану типологічного еталону вибирається для кожної вікової групи. За типологічний етолон приймаємо корінний деревостан високої повноти і максимальної продуктивності. На основі цих даних визначаємо середній приріст потенційного насадження. Нами встанов-лено, що середній фактичний запас коливається від 12,5 $м^3$/га в групі віку від 1–10 р. До 313,8 $м^3$/га у групі віку 71–80 р., за середнього значення 178 $м^3$/га. Середній запас еталонних насаджень більший на 73 $м^3$/га і становить 251 $м^3$/га. Середній фактичний приріст 3,5 $м^3$/га. Найвищий приріст деревостанів у групі віку 51–60 р. (4,8 $м^3$/га), а найнижчий в групі віку 11–20 р. (1,8 $м^3$/га). Середній приріст еталонних насаджень коливається від 4,2 до 7,1 $м^3$/га, за середнього значення 5,6 $м^3$/га цей показник на 2,1 $м^3$/га вищий від середнього фактичного приросту. Вікова структура деревостанів

незбалансована і відзначається суттєвим переважанням середньовікових деревостанів. Середній вік насаджень становить 45 років.

Ступінь використання типологічного потенціалу коливається від 39% у групі віку 11–20 р. до 86,6% у групі віку 81–90 р. Також високий показник встановлено у групі віку 71–80 р. – 84,8%. В середньому, ступінь використання типологічного потенціалу у свіжому сосновому борі становить 64,9%, що свідчить про задовільний рівень ведення лісового господарства та наявність резервів для підвищення продуктивності лісостанів.

Отже, лісорослинні умови в районі досліджень в цілому сприятливі для росту головної породи – сосни звичайної та супутніх деревних порід: берези, осики, та ін. В даному типі лісорослинних умов корінні деревостани займають 526,2 га, або 72,2% від загальної площі типу лісу. Похідні деревостани становлять 202,8 га –27,8% і потребують лісогосподарського втручання. Ступінь використання типологічного потенціалу у свіжому сосновому борі в середньому становить 64,9%, що свідчить про задовільний рівень ведення лісового господарства та наявність резервів для підвищення продуктивності лісостанів. Ступінь використання типологічного потенціалу коливається від 39% у групі віку 11-20 р. до 86,6% у групі віку 81–90 р.

1. Генсірук С.А. Ліси України / С.А. Генсірук. – Львів: Наук. тов. ім. Шевченка, УкрДЛТУ, 2002. – 496 с.

2. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии : [Таблицы] / Гос. ком. СССР по лесн. хоз-ву. – Киев : Урожай, 1987. – 558 с.

ЕКОЛОГОФАУНІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДВОСТУЛКОВИХ МОЛЮСКІВ ЛОКАЧИНСЬКОГО РАЙОНУ

Лялюк Надія Ростиславівна, Бусленко Леся Володимирівна
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Луцьк

У зв’язку із інтенсивним природо-користуванням, зарегулюванням течії річок та створенням водосховищ змінюється видовий склад та ценотичні характеристики двостулкових молюсків – важливого компоненту макрозообентосу та перефітону прісних водойм.

Двостулкові молюски відіграють значну роль у водних екосистемах. Цей клас тварин складає одну із груп, що домінують по біомасі. Детальне вивчення двостулкових молюсків необхідне для правильного розуміння багатьох біологічних процесів, що відбуваються у гідроекосистемах. Будучи фільтраторами-седиментаторами, двостулкові молюски одночасно із забезпеченням себе їжею осаджують у вигляді аглютинатів значну кількість сестону, даючи початок детритним ланцюгам живлення в бентосі і відіграючи вагому роль в процесах самоочищення водойм [1, 2]. Значна

кількість двостулкових молюсків є об'єктами живлення риб та інших водних тварин.

У Локачинському районі антропогенне забруднення органічними та мінеральними речовинами, токсичними речовинами, радіонуклідами призводить до погіршення стану водних екосистем та істотно знижує цінність водного середовища для розвитку біоресурсів. Забруднення довкілля часто викликає масову загибель двостулкових молюсків, що в свою чергу призводить до якісного і кількісного збіднення малакоценозів [3]. Тому, ми вважаємо, що дослідження особливостей екології, біології та хорології двостулкових молюсків у водотоках Локачинського району є досить актуальними на даний час.

На основі аналізу результатів власних досліджень нами був встановлений фауністичний склад Двостулкових молюсків (Bivalvia) Локачинського району. Зареєстровано 13 видів двостулкових молюсків з таких родин як: Перлівниці (Unionidae), Дрейсенові (Dreissenidae) та Кулькові (Sphaeriidae).

Найкраще представлена у районі вивчення фауна двостулкових молюсків родини Перлівниці (*Unionidae)* – 9 видів: Перлівниця звичайна (*Unio pictorum*), Перлівниця довгодзьоба (*Unio rostratus rostratus*), Перлівниця серповидна (*Unio tumidus falcatus*), Перлівниця брудна *(Unio tumidus limicola)*, Перлівниця мала (*Unio tumidus minor*), Перлівниця мішкувата (*Unio tumidus saccatus*), Батавузіана Ґонт'єра (*Batavusiana musiva gontieri*), Беззубка звичайна (*Anodonta cygnea),* Беззубка Міхеля (*Anodonta zellensis micheli*). Найменшим фауністичним складом із двостулкових молюсків характеризується родина Дрейсенові (*Dreissenidae*). До цієї родини належить лише один вид – Дрейсена мінлива *(Dreissena polymorpha).*

У структурі комплексу Двостулкових молюсків (Bivalvia) Локачинського району домінували такі види як: Перлівниця звичайна (*Unio pictorum*) (ІД – 17%), Беззубка звичайна (*Anodonta cygnea)* (ІД – 15%). Масовими (ІД становить понад 10,0 %) є 3 види: Дрейсена мінлива *(Dreissena polymorpha)* (ІД – 14%), Кулька рогова (*Sphaeriastrum corneum*) (ІД – 12%), Кулька річкова (*Sphaeriastrum rivicola*) (ІД – 11%). Чисельними (ІД – 5,1-10,0%) є: Перлівниця серповидна (*Unio tumidus falcatus*) (ІД – 7%), Перлівниця довгодзьоба (*Unio rostratus rostratus*) (ІД – 6%), Перлівниця споріднена (*Unio rostratus gentilis*) (ІД – 6%). Малочисельними (ІД становить 5,0 – 1,0 %) – 5 видів: Беззубка Міхеля (*Anodonta zellensis micheli*) (ІД – 1%), Батавузіана Ґонт'єра (*Batavusiana musiva gontieri*) (ІД – 1%), Перлівниця брудна *(Unio tumidus limicola)* (ІД – 2%), Горошинка річкова (*Pisidium amnicum*) (ІД – 4%), Перлівниця мішкувата (*Unio tumidus saccatus*) (ІД – 4%).

Досліджено особливості поширення прісноводних двостулкових молюсків в межах Локачинського району. Широко розповсюдженими (ІП становить понад 50 %) є 5 видів: Перлівниця звичайна (*Unio pictorum*) (ІП – 75%), Беззубка звичайна (*Anodonta cygnea)* (ІП – 68%), Дрейсена мінлива *(Dreissena polymorpha)* (ІП – 65%), Кулька рогова (*Sphaeriastrum corneum*) (ІП

– 57%), Кулька річкова (*Sphaeriastrum rivicola*) (ІП – 51%). Поширеними у районі вивчення (ІП – 20,1 – 50,0 %) є 3 види: Перлівниця серповидна (*Unio tumidus falcatus*) (ІП – 25%), Перлівниця довгодзьоба (*Unio rostratus rostratus*) (ІП – 24%), Перлівниця споріднена (*Unio rostratus gentilis*) (ІП – 22%). Малопоширеними (ІП – 10 – 20 %) є такі види як: Горошинка річкова (*Pisidium amnicum*) (ІП – 18%), Перлівниця мішкувата (*Unio tumidus saccatus*) (ІП – 16%), Перлівниця брудна *(Unio tumidus limicola)* (ІП – 12%). Локально поширеними є 2 види: Батавузіана Ґонт'єра (*Batavusiana musiva gontieri*) (ІП – 9%), Беззубка Міхеля (*Anodonta zellensis micheli*) (ІП – 8%).

Проаналізовано особливості екології прісноводних двостулкових (*Bivalvia)* молюсків району дослідження. *Встановлено, що представники родини Unionidae* мешканці прибережної зони водойм, вони зосереджуються на глибині 0,5-0,8 м. Кулькові відрізняються від Перлівницевих набагато більшим діапазоном поширення по вертикалі, їх реєстрували від поверхні до глибини кілька десятків метрів. Досліджено, що найбільш сприятливими типами дна для прісноводних молюсків є піщане, піщано-мулисте і мулисте. Біотопам піщано-мулистих ґрунтів притаманні значна якісна різноманітність малакофауни і найвищі показники щільності їх поселення.

1. Лукашов Д. В. Визначник прісноводних молюсків. Для студентів біологічних факультетів / Д. В. Лукашев. – К., 2003. – 53 с.

2. Сверлова Н. В. Визначник молюсків заходу України / Н. В. Сверлова, Р. І. Гураль. – Львів, 2005. – 216 с.

3. Стадниченко А. П. Пресноводные моллюски Украинской ССР их биоценотические связи и воздействие на моллюсков трематод : автореф. дис. ... доктора биол. наук. / А. П. Стадниченко. – Львов, 1982. – 44 с.

ЕКОЛОГО-ФАУНІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГЕОБІОНТІВ І ГЕОФІЛІВ РАТНІВСЬКОГО РАЙОНУ

Михальчук Іванна Валентинівна, Іванців Володимир Васильович
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Луцьк

Угруповання ґрунтових безхребетних є структурним компонентом первинних екосистем, який разом з іншими забезпечує їм стійкість і стабільний розвиток. Оцінка функціональної ролі ґрунтової фауни в екосистемі передбачає визначення структурно-функціональної організації різних розмірних груп ґрунтових безхребетних, які відрізняються одні від одних не лише різними розмірами тіла, а й функціональним значенням в екосистемі та впливом на ґрунтотвірні процеси [1, 3].

Зв'язок тварин із ґрунтом і участь їх у ґрунтоутворенні різноманітні. Усі тварини, що мешкають у ґрунтах розділені на такі групи: геобіонти, постійні мешканці ґрунтів (наприклад, дощові черви, багатоніжки); геофіли, що

живуть у ґрунті протягом частини життєвого циклу; геоксени, що лише тимчасово мешкають у ґрунті [2].

Дані про особливості формування грунтової фауни у районі дослідження лише зрідка наводяться у науковій літературі, є фрагментарними та застарілими і потребують спеціальних досліджень. Таким чином актуальність теми дослідження спричинена недостатнім рівнем відомостей про видовий склад, екологію, особливості поширення тварин педобіонтів у біогеоценозах Ратнівського району.

В результатіт проведених досліджень у грунтах Ратнівського району встановлено видовий склад геобіонтів, геофілів і геоксенів. Загалом зареєстровано 50 видів. З них 28 – геобіонти, 17 – геофіли, 5 – геоксени.

Структура комплексу геобіонтів, геофілів і геоксенів Ратнівського району представлена: пластинчастовусими, турунами, коваликами, люмбрицидами, енхитреїдами, молюсками та багатоніжками. Домінували у ґрунтах району грунтові олігохети родини люмбрициди (Lumbricidae) (ІД – 24%). Масовими групами фауни були грунтові олігохети родини енхитреїди (Enchytraeidae) (ІД – 22%), пластинчастовусі (Scarabidae) (ІД – 18%). Чисельними (ІД – 5,1 – 10,0 %) у структурі комплексу фауни є багатоніжки (Myriapoda) (ІД – 10%), молюски (Mollusca) (ІД – 9%), ковалики (Elateridae) (ІД – 9%), туруни (Carabidae) (ІД – 8%). Таким чином можна стверджувати, що домінуючою групою у Ратнівському районі є геобіонти і вони становлять – 55%. Масовими є геофіли (ІД – 35%). Чисельними – геоксени (ІД – 10%).

Досліджено особливості поширення геобіонтів, геофілів, геоксенів на території району вивчення. Широко розповсюдженим є: грунтові олігохети родини люмбрициди (Lumbricidae) (ІП – 86%), грунтові олігохети родини енхитреїди (Enchytraeidae) (ІП – 79%), пластинчастовусі (Scarabidae) (ІП – 68%). Поширеними (ІП – 20,1 – 50,0 %) є: багатоніжки (Myriapoda) (ІП – 45%), молюски (Mollusca) (ІП – 39%), ковалики (Elateridae) (ІП – 37%), туруни (Carabidae) (ІД – 29%).

На території Ратнівського району дослідження структури комплексів геобіонтів, геофілів і геоксенів проводили у таких грунтах: дерново-підзолистому, лучному, болотному грунта. У дерново-підзолистих ґрунтах були зареєстровані низькі показнки чисельності та біомаси ґрунтової фауни. Середня чисельність становила 14 екз/м2, а біомаса 7 г/м2. Структура комплексу педобіонтів у дерново-підзолистих ґрунтах Ратнівського району представлена: пластинчастовусими, турунами, коваликами, люмбрицидами та енхитреїдами. Домінували у дерново-підзолистих ґрунтах ковалики (Elateridae) (ІД – 33%). Масовими групами були туруни (Carabidae) (ІД – 29%), пластинчастовусі (Scarabidae) (ІД – 19%) та люмбрицид (ІД – 15%). Малочисельними є енхитреїди (ІД – 4%).

У болотних грунтах району дослідження геофіли і геоксени представлені: пластинчастовусими, турунами, коваликами, люмбрицидами, енхитреїдами, молюсками та багатоніжками. Домінували у болотних грунтах Ратнівського

району люмбрициди (ІД – 25%). Масовими групами були енхитреїди (ІД – 19%), пластинчастовусі (*Scarabidae*) (ІД – 16%) та молюски (ІД – 16%). Чисельними (ІД – 5,1 – 10,0 %) у структурі комплексу є ковалики (ІД – 7%), туруни (ІД – 9%) та багатоніжки (ІД – 8%). Проте, середня чисельність педобіонтів у болотних ґрунтах Ратнівського району виявилась не високою і сягала до 21 екз/м2, а біомаса 9 г/м2.

У лучних ґрунтах Ратнівського району нами зареєстровано 45 видів геобіонтів, геофілів, геоксенів із таких груп: ґрунтові олігохети родини люмбрициди, ґрунтові олігохети родини енхитреїди, комахи та їх личинки із родин ковалики, туруни та пластинчастовусі, молюски та двопарноногі багатоніжки (диплоподи). У структурі комплексу тварин педобіонтів лучних ґрунтів Ратнівського району домінували – ґрунтові олігохети родини люмбрициди (ІД – 41%). Масовими були комахи та їх личинки (ІД – 27%) та ґрунтові черви родини енхитреїди (ІД – 20%). Чисельними у структурі комплексу були молюски (ІД – 9%). Малочисельними є багатоніжки (ІД – 3%). Чисельність та біомаса фауни у досліджуваному типі ґрунту були найвищими і становили відповідно 87 екз/м^2 і 45 г/м^2.

1.Бусленко Л. В. Дощові черв'яки Правобережної України (видове різноманіття, екологія, біологія, кадастр)» / Л. В. Бусленко, В. В. Іванців. – Луцьк: ПП Іванюк, 2020. – 400 с.
2.Пахомов О. Є. Функціональні розмаїття ґрунтової мезофауни заплавних степових лісів в умовах штучно забрудненого середовища / О. Є. Пахомов, О. М. Кунах. – Дп.: Вид.–во Дніпропетр. нац. ун – ту, 2005. – 324 с.
3.Іванців В.В. Структурно-функціональна організація комплексів ґрунтових олігохет західного регіону України : монографія / В. В. Іванців. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. держ. ун – ту ім. Лесі Українки, 2007. – 400 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЯКІСНИХ ТА КІЛЬКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ КРОВІ В ОСІБ ІЗ ЗАХВОРЮВАННЯМ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ

Наглюк Іванна, Варчук Юлія, Лисюк Тетяна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

У структурі захворюваності населення України в 2015 році на серцево-судинні хвороби припадало понад 30% від усіх захворювань, в т.ч. серед працездатного населення – 24%, осіб пенсійного віку – 50% [1].

Ішемічна хвороба серця (ІХС) становить основну причину захворюваності та смертності серед дорослого населення. Після 45-50 років у жінок підвищується не лише частота розвитку АГ, а й ризик виникнення ІХС та сумарний серцево-судинний ризик [2]. Перебіг інфаркту міокарда (ІМ) у хворих характеризується особливостями, пов'язаними з поширеністю атеросклеротичного процесу, наявністю серцевої недостатності і супутньої патології. Новітні прилади для дослідження крові видають десятки

параметричних даних про її стан, що дозволяє майже завжди безпомилково визначити діагноз хворого і навіть передбачити зміни деяких параметрів у будь-якої людини [3]. Зіставлення клінічних, біохімічних, інструментальних даних, лабораторних показників дозволить спрогнозувати перебіг, визначитися з індивідуальною тактикою ведення хворих, а також розробити рекомендації з вторинної профілактики ІМ та ІХС [5]. Мета роботи полягала у виявленні особливостей якісних та кількісних показників системи крові та функціонального стану кардіо-васкулярної системи в осіб із діагнозом ішемічна хвороба серця та інфаркт міокарду.

Дослідження проводили на базі КП «Луцька міська клінічна лікарня». Вибірка досліджуваних склала 20 осіб жіночої статі, віком 36-60 років. Всі досліджувані були поділені на 2 групи: досліджувані із діагнозом ішемічна хвороба серця (10 осіб); досліджувані із діагнозом інфаркт міокарда (10 осіб). Згідно з результатами аналізувалися клінічні показники крові та визначався функціональний стан серцево-судинної системи [4]. Статистична обробка проводилася з використанням програми MS Excel 2019.

Аналіз кількісних показників крові в жінок зрілого віку ІІ-го періоду, які хворіють на ішемічну хворобу серця та інфаркт міокарда, показав, що кількість еритроцитів у досліджуваних груп знаходились в межах норми. Показник Hb в жінок, які мають захворювання ІХС, перед госпіталізацією становив – 147±1,7 г/л, а в осіб, яким був поставлений діагноз інфаркт міокарду - 132±1,4 г/л. Перед випискою показники вмісту гемоглобіну в крові в пацієнток із діагнозом ІХС значення досліджуваного показника, порівняно із жінками, яким діагностовано інфаркт міокарду, були вищими.

Гематологічні дослідження показали, що об’ємна фракція еритроцитів в цільній крові (Ht) знаходилась в межах норми, як перед госпіталізацією, так і перед випискою зі стаціонарного лікування, у жінок, яким поставлено діагноз ІХС. Тоді як, у пацієнток із хворобою інфаркт міокарду перед випискою, цей показник був нижчим за норму. Аналіз показника RDW (індекс розправлення еритроцита) виявив вищі значення, як перед госпіталізацією, так і перед випискою зі стаціонарного лікування, у жінок, яким поставлено діагноз інфаркт міокарда. Тоді як, у пацієнток із хворобою ІХС перед госпіталізацією та перед випискою, відповідає нормі.

Аналіз адаптаційного потенціалу (АП), показав, що незалежно від групи досліджуваних осіб та періоду лікування, досліджуваний показник виявив незадовільну адаптацію. АП характеризувався вищими значеннями у хворих на ішемічну хворобу серця, порівняно із пацієнтами із діагнозом інфаркт міокарду. Згідно з індексом Робінсона хворі із діагнозом ІХС мають вищі аеробні властивості [6], порівняно із особами жіночої статті, які хворіють на ІМ. Проте, незалежно від типу захворювання в обох досліджуваних групах показник є незадовільним. Зміни в клітинах крові хворих на ІХС є більш виразні, що без лікувальної терапії може призвести до погіршення функціонування системи кровообігу.

Отже, у жінок зрілого віку, які мають порушення в роботі серця, найбільш чутливими до захворювання були показники крові, які безпосередньо стосуються кількості: еритроцитів, гемоглобіну, гематокриту, індексу розправлення еритроцита, тромбоцитів, а серед параметрів лейкоцитарної формули – нейтрофілів. Досліджувані із хворобою інфаркт міокарду характеризуються гіршими, по відношенню до «норми», значеннями, порівняно із пацієнтками із діагнозом ІХС.

1. Алмазов В. А. Ішемічна хвороба серця. Ендотеліальна дисфункція у хворих з дебютом ішемічної хвороби серця у різному віці /А. В. Алмазов, О. О. Беркович, М. Ю. Ситніков / Кардіологія. – 2001. – № 3. – С. 20-24.

2. Бугаенко В. В. Взаимосвязь характера поражения венечного русла, переносимости физической нагрузки и частота определения эпизодов ишемии миокарда у пациентов с ишемической болезнью сердца со стабильной стенокардией и без нее // В. В. Бугаенко// Міжнар. ендокринол. журнал – 2001. – № 5. – С. 52-56.

3. Бугаенко В. В. Течение и исход ишемической болезни сердца у пациентов с болевой и безболевой ишемией миокарда //В. В. Бугаенко// Міжнар. ендокринол. журнал – 2003. – № 3. – С. 49-52.

4. Маліков М. В. Функціональна діагностика у фізичному вихованні і спорті : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / М. В. Маліков, А. В. Сватьєв, Н. В. Богданова. – Запоріжжя : ЗДУ, 2006. – С.227.

5. Насонов Е. Л. С-реактивний білок маркер при атеросклерозі (нові дані) / Е. Л. Насонов, Є. В. Панюкова, Є. М. Александрова // Бук. мед. вісник. Кардіологія. – 2002. – № 7. – С. 53-62.

6. McHedlishvili G. RBC aggregation disturbing fluidity and causing stasis in microvessels [Text] / G. McHedlishvili, M. Varazashvili, L. Gobejishvili // Clin. Hemorheol. Microcirc. – 2002. – V.26. – №› 2. – P. 99-106.

ФАУНА І БІОЛОГІЯ ГРУНТОВИХ ОЛІГОХЕТ СОКАЛЬСЬКОГО РАЙОНУ

Сидор Ірина Володимирівна, Бусленко Леся Володимирівна
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Луцьк

Ґрунтові олігохети родини *Lumbricidae* мають важливе значення у структурі та функціях динамічних процесів ґрунтових комплексів. З їхньою участю відбуваються різноманітні метаболічні процеси в едафотопах [1]. Безумовно, така багатофункціональна роль дощових черв'яків зумовлена високою пластичністю цієї групи, її трофічною активністю і ґрунтоутворювальною діяльністю [3]. Ґрунтові олігохети активно змінюють ґрунтову структуру, розміри агрегатів та просторовий розподіл рослинної підстилки і виступають активною екоситемною групою. Живлення, екскреція дощових черв'яків та їх риюча діяльність істотно змінюють структуру

мікроорганізмів, одноклітинних тварин, нематод та динаміку хімічних процесів. Важлива роль люмбрицид у підтримці нормального стану ґрунтових біогеоценозів можлива завдяки їх високій чисельності й біомасі [2].

Вивчення видового різноманіття, біології, систематики та поширення епігейних та ендогенних люмбрицид Сокальського району є актуальним дослідженням, оскільки цьому питанню не присвячено цільових робіт, а знання видового складу дощових червів та їх особливостей необхідні при проведенні ґрунтових, зоологічних, екологічних досліджень.

На основі проведених досліджень встановлений фаунстичний склад ґрунтових олігохет родини люмбрициди Сокальського району, який представлений 12 видами: *Aporrectodea caliginosa* (Savigny, 1826), *Aporrectodea trapezoides* (Duges, 1828), *Aporrectodea rosea* (Savigny, 1826), *Allolobophora chlorotica* (Savigny, 1826), *Lumbricus terrestris* Linnaeus, 1758, *Lumbricus rubellus* Hoffmeister, 1843, *Lumbricus castaneus* (Savigny, 1826), *Octolasion lacteum* (Öerley, 1855), *Eisenia fetida (*Savigny, 1826), *Eiseniella tetraedra tetraedra* (Savigny, 1826), *Dendrobaena octaedra* (Savigny, 1826), *Dendrodrilus rubidus rubidus* (Savigny, 1826).

Домінуючим видом люмбрицид району дослідження є *Dendrobaena octaedra (*ІД – 32%). Масовими видами Сокальського району є *Lumbricus rubellus (*ІД – 21%), *Aporrectodea caliginosa (*ІД – 17%). Чисельними видами є *Aporrectodea rosea* (ІД – 8%), *Lumbricus terrestris (*ІД – 6%), *Octolasion lacteum (*ІД – 5%). Малочисельними є такі види: *Eiseniella tetraedra tetraedra (*ІД – 4%), *Eisenia fetida (*ІД – 3%), *Aporrectodea trapezoides (*ІД – 2%), *Dendrodrilus rubidus rubidus (*ІД – 1,5%). Рідкісними видами Сокальського району є: *L. castaneus (*ІД – 0,2%) та *A. chlorotica (*ІД – 0,3%).

Встановлено, що до морфо-екологічної групи епігейних люмбрицид Сокальського району належать такі види як: *Lumbricus castaneus, Lumbricus rubellus, Eisenia fetida, Eiseniella tetraedra tetraedra, Dendrobaena octaedra, Dendrodrilus rubidus rubidus.* До морфо-екологічної групи ендогейних люмбрицид Сокальського району належать такі види як: *Aporrectodea caliginosa, Aporrectodea trapezoides, Aporrectodea rosea, Allolobophora chlorotica, Lumbricus terrestris, Octolasion lacteum.*

Визначено структуру комплексу любрицид у біотопах соснових лісів, яка представлена 3 видами. Домінуючим видом є *Dendrobaena octaedra* (ІД – 83%). Масовим є *Lumbricus rubellus (*ІД – 10%). Малочисельним – *Aporrectodea caliginosa (*ІД – 7%). Досліджено структуру хорології ендогейних та епігейних люмбрицид у біотопах соснових лісів Сокальського району. Широко розповсюдженим є *Dendrobaena octaedra* (ІП – 85%). Поширеними є *Aporrectodea caliginosa* (ІП – 27%), *Lumbricus rubellus* (ІП – 35%).

У структурі комплексу ґрунтових олігохет родини *Lumbricidae* у біотопах заплавних лук Сокальського району зареєстровано 7 видів. Домінуючим є

Dendrobaena octaedra (ІД – 28%). Масовими є 3 види: *Lumbricus rubellus (*ІД – 23%), *Aporrectodea rosea* (ІД – 11%), *Aporrectodea caliginosa (*ІД – 15%). Чисельними видами району дослідження є *Lumbricus terrestris (*ІД – 9%), *Octolasion lacteum (*ІД – 8%), *Eiseniella tetraedra tetraedra (*ІД – 6%).

Досліджено структуру хорології ендогейних та епігейних люмбрицид у біотопах заплавних лук. Широко розповсюдженим є 2 епігейних види: *Dendrobaena octaedra* (ІП – 68%), *Lumbricus rubellus* (ІП – 57%). Поширеними – 3 ендогейних види *Aporrectodea caliginosa* (ІП – 39%), *Aporrectodea rosea* (ІП – 28%), *Lumbricus terrestris* (ІП – 22%). Малопоширеними є 2 види *Octolasion lacteum* (ІП – 19%), *Eiseniella tetraedra tetraedra* (ІП – 15%).

Отже, для кожного типу грунту та біогеоценозу характерний певний комплекс ґрунтових олігохет родини *Lumbricidae* різних морфо-екологічних груп. Кожна така група характеризується власною системою морфо-екологічних адаптацій. Тому люмбрициди можуть слугувати тест-об'єктами у біомоніторингу природного середовища.

1. Бусленко Л. В. Дощові черв'яки Правобережної України (видове різноманіття, екологія, біологія, кадастр)» / Л. В. Бусленко, В. В. Іванців. – Луцьк: ПП Іванюк, 2020. – 400 с.

2. Бусленко Л. В. Біотичний розподіл дощових червів в грунтах Волинського Полісся / Л. В. Бусленко, В. В. Іванців // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2007. – №4. – С. 227–281.

3. Іванців В.В. Структурно-функціональна організація комплексів ґрунтових олігохет західного регіону України : монографія / В. В. Іванців. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун – ту ім. Лесі Українки, 2007. – 400 с.

БІОЕКОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОПУЛЯЦІЇ ВИНОГРАДНОГО СЛИМАКА В МЕЖАХ С. ХОРОБРІВ СОКАЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фінів О.В.
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, Луцьк

Постановка проблеми. Велике практичне значення молюсків роду *Helix* в житті і господарській діяльності людини, пояснює інтерес вчених до них [1]. Виноградні равлики є модельним об'єктом для вивчення мінливості і поліморфізму, структури популяцій, різноманітних міжвидових і міжпопуляційних взаємодій, вони - класичні лабораторні тварини. З іншого боку, вони є переносниками різних паразитарних захворювань людини і домашніх тварин, шкідниками культурних рослин, і традиційними кормовими і харчовими молюсками.

Метою дослідження було визначення характеру поширення, чисельності й вікової структури популяції, молюсків виду *Helix pomatia* в Сокальському районі.

Завдання дослідження:

- встановити чисельність популяції виноградного слимака в районі досліджень;
- проаналізувати поширення виноградного слимака поблизу с. Хоробрів Сокальського району;
- дослідити вікову структуру популяції району дослідження.

Матеріали та методика роботи. Визначення чисельності виноградного слимака проводили навесні 2019 року у теплу погоду (температура повітря становила вище 15 ºС) [2, 3]. Вранці, коли є роса і молюски активні. Під час маршрутних обліків підраховували усіх живих равликів виявлених на поверхні ґрунту та рослинності на тарнссекті завширшки 10×10 (100 м²). Ці ділянки були розміщені поблизу с. Хоробрів у Сокальському районі, і охоплювали різні біотопи: 1. ліс; 2. узлісся; 3. вологі луки; 4. сухі луки; 5. будівництво у с. Хоробрів.

Ділянки були обрані у різних точках, аби визначити де кількість виноградних слимаків найбільша. Облік чисельності проводили впродовж семи місяців починаючи з квітня до жовтня аби прослідкувати сезонну динаміку чисельності молюсків.

Результати дослідження. В результаті проведеного дослідження встановлено, що чисельність особин виноградного слимака поблизу с. Хоробрів зростає з квітня (13 % від загальної кількості зареєстрованих особин) до червня (19 %) після чого починається поступове зниження чисельності впродовж трьох місяців до 7 % у жовтні.

Молюски надають перевагу лісовим біотопам (рис.). Зокрема, у лісі зібрано 29 % від усіх зареєстрованих особин, на узліссі – 26 % , а на зволожених луках – 20 %, тоді як поблизу будівництва і на сухих луках 13% та 12 % відповідно.

В околицях с. Хоробрів найбільшу щільність популяції виноградного слимака у лісі спостерігали у червні – 30 особин/100м2, а на сухих луках найбільша щільність була у травні і становила 12 особин/100м2.

Найважливішою ознакою, яка впливає на загальні характеристики популяції (ріст чисельності, здатність до розмноження) є віковий склад.

Популяція виноградного слимака району дослідження є стабільною, оскільки у п’яти досліджених біотопах співвідношення віків відповідає залежності 1 : 1,5 : 1 (у лісових біотопах), або 1 : 1,5 : 1,5 (на луках і будівництві). Загалом переважають моллюски середнього віку (1 – 2 роки) та статевозрілі особини (більше 2 років). Чисельність дорослих особин висока у травні та серпні, а особини середнього віку переважають у червні та липні. Переважання особин середнього і зрілого віку свідчить про високу здатність популяції до репродукції.

Висновки. Впродовж року чисельність популяції виноградного слимака в околицях с.Хоробрів доволі стабільна. Чисельність молюсків у травні – серпні коливається від 80 до 100 особин/100 м^2. Невелике її збільшення спостерігається влітку у червні і сягає 19% від загальної кількості зареєстрованих особин. У віковій структурі домінують особини середнього та старшого віку, що свідчить про стабільність популяції і високу здатність до збільшення чисельності

1. Байдашников А. А. Наземная малакофауна Украинского Полесья. Сообщение 1. Видовой состав и связь моллюсков с растительным покровом. *Вестник зоологии*. 1992. № 4. С. 13–19.

2. Балашов И. А. Фауна Украины. Том 29. Моллюски. Вып. 5. Стебельчатоглазые (Stylommatophora). Киев: Наукова думка, 2016. 592 с.

3. Гураль Р. І., Гураль-Сверлова Н. В. Видова різноманітність черевоногих (Gastropoda) і двостулкових (Bivalvia) молюсків на території Шацького національного природного парку. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. 2008. С. 129–136.

3. Румянцева Е. Г. Влияние эксплуатации на возрастное распределение в популяции виноградной улитки Helix pomatia (Mollusca, Gastropoda). *Біорізноманіття та роль зооценозу в природних і антропогенних екосистемах* : матеріали II міжнародної наук. конф. Дніпропетровськ, 2003. С. 154-156.

ПОРІВНЯЛЬНА-МОРФОЛОГІЯ КВІТКИ GALANTHUS NIVALIS ТА LEUCOJUM VERNUM (AMARYLLIDACEAE)

Фіщук Оксана Сергіївна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Вивчення мікроморфології та васкулярної анатомії квітки однодольних є сучасним напрямком дослідження еволюційної морфології [5]. Молекулярно-філогенетичні реконструкції родини Amaryllidaceae J.St.-Hil. здійснювало багато вчених, але найбільш активним є американський ботанік Алан Міроу [3].

Рід *Galanthus* L. налічує близько 20 видів трав'янистих цибулинних багаторічних рослин, які поширені від іспанських та французьких Піренеїв на заході до Кавказу та Ірану на сході, та на півдні до Сицилії, Пелопоннесу, Егейського моря, Туреччини, Лівану та Сирі та є рідним для Європи та Близького Сходу. Північна межа роду невизначена, оскільки *G. nivalis* широко впроваджений та культивований по всій Європі [6]. Характерними ознаками роду є одно-двоквіткові без листків квітконоси, вільні листочки оцвітини, короткі тичинкові нитки, базифіксні пиляки, головчаста приймочка, дещо мясисиста коробочка [2].

Квітки *Galanthus nivalis* L. 2,0-2,5 см завдовжки. Оцвітина проста, складається з 6 листочків, розміщених у двох колах. Листкоскладання зовнішніх листочків оцвітини в бутоні відкрите, внутрішніх – стулчасте. Листочки зовнішнього кола широко-ланцетні, увігнуті з обох боків 1,6-1,7 см довжиною та 0,8- 0,9 см шириною, відповідно. Листочки внутрішнього кола коротші за зовнішні обернено-яйцеподібні на верхівці з вирізкою із зеленими плямами довжиною, 0,9-1 см та шириною 0,5-0,6 см. Тичинки зовнішнього кола в середньому 0,7-0,8 см, а тичинки внутрішнього кола довжиною 0,6-0,65 см, мають до основи розширені тичинкові нитки. Тичинкові нитки в середньому 0,05 см у діаметрі. Пиляки лінійні, вузькотрикутні, загострені на верхівці та відкриваються зверху, пиляки зовнішнього кола 0,5-0,55 см довжиною, внутрішнього кола 0,4-0,45 см довжиною та 0,1 см шириною. Зав'язь *G. nivalis* видовжено-округла, тригнізда, 0,5 см висотою та 0,3 см у діаметрі. Стовпчик лінійний, ниткоподібний довжиною близько 0,6 см і 0,05 мм у діаметрі, вкритий папілозним епідемісом. Приймочка невелика головчата, 0,1 см висотою і 0,005 см в діаметрі.

Рід *Leucojum* L. невеликий рід цибулинних трав'янистих рослин, батьківщиною яких є Євразія. До складу роду входить лише два види *Leucojum aestivum* L. та *Leucojum vernum* L., за іншими даними 10-11 видів [2]. До 2004 року до роду *Leucojum* відносили види, які зараз розміщені у роді *Acis* Salisb. Порівняно з родом *Acis*, *Leucojum* має плоскі квітконоси, аеренхіму у квітконосних пагонах, білі листочки оцвітини із зеленими або жовтими плямами як на внутрішніх, так і зовнішніх трьох листочках оцвітини, насінини більші за розміром. *Leucojum* має широкі лінійні листки, як і споріднений до нього рід *Galanthus*, а не вузькі листки, як у представників роду *Acis* [1]. Квітки *Leucojum vernum* до 2,5-2,9 см завдовжки, білі із зеленими плямами на верхівках оцвітини. Квітконіс 15-21 см довжиною та 0,3 см у діаметрі, 1-2 квітки у суцвітті. Приквітки дві конусоподібні, близько 2,1-2,2 см завдовжки, 0,7-0,8 см завширшки і 0,2-0,25 см біля основи, шкірясті, світло-коричневі.

Листочки оцвітини вільні. Зовнішні листочки оцвітини широко-ланцетні із загостреною верхівкою довжиною 1,6-1,7см завдовжки та 0,8-0,9 см шириною, а внутрішні листочки оцвітини мають таку ж форму як і зовнішні, але однакової довжини та ширини 1,3-1,4 і 0,7-0,8 см відповідно. Тичинки з білими тичинковими нитками 0,65 см та 0,75 см, завдовжки, внутрішні тичинки довші. Зовнішні тичинкові нитки 0,15-0,16 см довжиною, а внутрішні тичинкові нитки 0,2-0,25 см. Пиляки яскраво жовті, продовгуваті, трикутної форми, притуплені на верхівці, розкриваються зверху. Пиляки зовнішніх тичинок довжиною 0,5 см, а пиляки внутрішніх тичинок 0,55 см завдовжки. Пиляки у діаметрі 0,125 см. Гінецей *L. vernum* із подовгастою, яскраво-зеленою зав'яззю 0,9 см висотою та 0,25-0,3 см в діаметрі, яка продовжується у веретеноподібний стовпчик довжиною 0,8 см із булавовидною, точковою зеленою приймочкою. Плід в обох видів – м'ясиста

локуліцидна коробочка, яка відкривається зверху вниз. Насінини круглі, з великою соковитою елайосомою [2, 6]. У представників роду *Galanthus* насінина з фітомеланіновою кіркою, яка формується з екзотести та кількох підстиляючих шарів інтегументу, має халазальний виріст (Takhtajan, 2009). В Україні ростуть три види роду *Galanthus: G. elwesii* Hook.f., *G. nivalis* L., *G. plicatus* M. Bieb. та два види роду *Leucojum: L. aestivum* L. та *L. vernum* L. [4].

1. Lledó, M. D., Davis, A. P., Crespo, M. B., Chase, M. W., Fay, M. F. Phylogenetic analysis of *Leucojum* and *Galanthus* (Amaryllidaceae) based on plastid matK and nuclear ribosomal spacer (ITS) DNA sequences and morphology. Plant Systematics and Evolution, 2004. – 246(3). – P. 223-243.

2. Meerow, A. W., Snijman D. A. Amaryllidaceae. In: Kubitzki, K., Huber, H., Rudall, P. J. Stevens, P. S., Studzel, T. (ed.). The families and genera of vascular plants. III. Flowering plants: Monocotyledons: Lilianae (except Orchidaceae) Springer, Berlin, *1998.* – P. *83-110.*

3. Meerow, A. W., Francisco-Ortega, J., Schnell, R. J. Phylogenetic relationships and biogeography within the Eurasian clade of Amaryllidaceae based on plastid ndhF and nrDNA ITS sequences: Lineage sorting in a reticulate area? Systematic Botany, 2006. – 31(1). – P. 42-60.

4. Mosyakin, S. L., Fedoronchuk, M. M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. Kholodny Institute of Botany, Kyiv, 1999. – 345 p.

5. Odintsova, A., Fishchuk, O. The flower morphology in three Convallariaceae species with various attractive traits. Acta Agrobotanica, 2017. – 70(1). – 1705-1719

6. Takhtajan, A. Flowering Plants. 2nd ed. Springer, 2009.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ НА САДОВО-ПАРКОВИХ ОБ'ЄКТАХ В УМОВАХ МІСТА ЛУЦЬК

Шепелюк Марія, Андреєва Валентина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Зелені насадження є прекрасним засобом збагачення, а нерідко й формування ландшафту міста і посідають провідне місце у формуванні архітектурного вигляду парків, садів, скверів та інших озеленювальних територій міста. Естетичне й емоційне значення насаджень зумовлюється можливістю з їхньою допомогою чергувати враження від навколишніх просторів, вводити в урбанізоване середовище природні елементи [2].

Система зелених насаджень міста Луцька за планувальною структурою садово-паркових об'єктів є комбінованою і представлена об'єктами загального, обмеженого та спеціального користування. Зелені насадження сучасного міста безпосередньо обумовлені природно-кліматичними умовами його території та урбанізованим комплексом – історично сформованим у процесі міської забудови.

Оскільки зелені насадження міста перебувають в сталому техногенному та антропогенному навантаженнях, саме правильна експлуатація за ними забезпечить їх повноцінне функціонування. В зворотному ж випадку, знижується життєвість, екологічна стійкість та естетичні якості екземплярів. Іноді серед міських насаджень, в силу певних чинників спостерігаються сухостійні та фаутні дерева, які повністю спотворюють композицію чи характер вуличної посадки. Так серед досліджених об'єктів рослини з низькою життєздатністю та фаутні дерева займають від 21,3 до 38,9 % насаджень [1].

Несприятливі умови урбанізованого міського середовища призводять до передчасного старіння насаджень і зниження їх життєздатності. Для встановлення ступеня життєздатності деревних рослин балансоутримувачу необхідно провести діагностику стану зелених насаджень і на основі діагностичних ознак планувати технологічні заходи догляду за зеленими насадженнями [3].

Догляд за зеленими насадженнями на садово-паркових об'єктах здійснюється протягом року і включає: полив, внесення добрив, укриття, обприскування крон дерев, догляд за ґрунтом, боротьбу з бур'янами, обробку дупел і механічних пошкоджень, формування крон дерев та кущів.

Для нормального росту й правильного розвитку дерев здійснюють догляд за кроною протягом усього життя рослин. Обрізають дерева навесні до розпускання бруньок або восени після опадання листків. У дерев видаляють порослеві пагони, які утворюються біля кореневої шийки, а також на стовбурах в міру її появи. Сухі гілки обрізують у міру їх виявлення впродовж року. Під час догляду за деревами застосовують три види обрізки: формувальну, санітарну й омолоджувальну.

Останнім часом у Луцьку популярним є кронування дерев. Загалом серед досліджених об'єктів відсоток кронованих становив від 2,4 до 14,2 % [1]. Проте, варто зазначити, що він постійно збільшується і деякі кроновані екземпляри всихають, або ж мають не сформовану крону. У зв'язку з цим, рекомендовано проводити кронування лише підготовленими фахівцями та у період до початку вегетації, або ж після її закінчення.

Під час проведення щорічних обстежень зелених насаджень потрібно виявляти аварійні та сухостійні дерева. На вулицях і площах у процесі обстеження зелених насаджень виявляють і потенційно аварійні гілки. Це скелетні гілки, які мають видимі ознаки враження шкідниками та хворобами.

Основними технологічними заходами експлуатації, які повинні здійснюватися у зелених насадженнях вулиць є: обрізка, убезпечування та обмивання крони, стабілізація надламаних стовбурів і гілок, механічних пошкоджень кори, роботи у в зоні коренів, обробку пошкоджених коренів, покращення оточення дерева, видалення чужорідної деревної рослинності [4].

Щоб мінімізувати кількість різних технологічних операцій із догляду та для оптимізації стану рослин, необхідно проводити регулярний контроль та попередні, вчасні дослідження, що стосуються життєздатності, міцності, стійкості та дефектів розвитку крон, а також фітопатологічні спостереження, які б вчасно фіксували поширення грибкових захворювань та інших фітопатогенних мікроорганізмів. Заходи з догляду в різних зонах: коріння, стовбура і крони та заходи покращення оточення дерева повинні бути взаємоузгодженими.

Роботи з утримання, капітального та поточного ремонту об'єктів садово-пакового господарства повинні проводитись спеціалізованими підприємствами зеленого господарства, благоустрою, дорожньо-експлуатаційного господарства, спеціальними підрозділами виробничих управлінь житлово-комунального господарства, комбінатів комунальних підприємств, комбінатів благоустрою та житлово-експлуатаційних організацій, а також відповідними підрозділами інших міністерств та відомств.

Отже, експлуатація зелених насаджень повинна включати технологічні операції по догляду та формуванню рослин, які здійснюються систематично протягом року. Правильний, регулярний догляд за зеленими насадженнями на садово-паркових об'єктах продовжує термін їх експлуатації та забезпечує виконання ними в повній мірі естетичних, психологічних та архітектурно-планувальних функцій.

1. Ковалевський С. Б., Шепелюк М. О. Дендрофлора міста Луцька. Монографія. Луцьк. 2019. 196 с.
2. Кучерявий В. П. Фітомеліорація. Львів: Світ, 2003. 540 с.
3. Левон Ф. М. Створення зелених насаджень в умовах урбанізованого середовища: вимоги, лімітуючі чинники, шляхи оптимізації. *Науковий вісник Український державний лісотехнічний університет*. 2003, вип. 13. с. 157–162.
4. Правила утримання зелених насаджень у населених пунктах України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06#Text

СЕКЦІЯ 9. ІСТОРІЯ І ПОЛІТОЛОГІЯ

САРМАТСЬКИЙ ЕТІОЛОГІЧНИЙ МІФ І ОБРАЗ МИНУЛОГО

Артишук Ірина, Крамар Юрій
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В історичній науці етногенетичні концепції завжди продиктовані логікою історичного процесу. Саме тому вивчати і обґрунтовувати політичну історію народу як вихідну позицію успішного

державотворення та державноорієнтованих еліт неможливо поза детальним дослідженням етногенетичних міфів. В даному випадку це стосується сарматського міфу, реконструкція якого допомагає визначити вплив етногенетичної концепції сарматизму в цілому на формування польської національної свідомості, самоідентичності та державності.

Мета дослідження – показати один із аспектів процесу міфологізації польської національної винятковості та історії.

Результати дослідження. XVI–XVII ст. – період формування національної свідомості та ідеології в Східній Європі. Особливістю цього процесу в Польщі було те, що сарматизм став складовою частиною національної традиції і культури народів Речі Посполитої. Серед ідеологів сарматизму була не лише польська, а й литовська і українська знать. Їх об'єднувало відчуття приналежності до єдиної держави «шляхетської демократії» – Речі Посполитої.

Інтерес до початків людського роду є характерною рисою міфологічної свідомості. Вивчаючи своє походження, людство завжди зверталося до міфів і давніх легенд [1, 634-636].

Польські автори хронік рубежу XV–XVI ст. – Я. Длугош, М. Меховський, М. Бельський, М. Кромер, М. Стрийковський, Ст. Сарницький, А. Гваньїні та інші – притримувались середньовічної традиції, яка вела історію від біблійних часів Вавилонського стовпотворіння. Польська історіографія ототожнювала слов'ян з сарматами – відомого за античними джерелами стародавнього етноніму.

Що стосується географічного уявлення про місце Польщі (Сарматії) в Європі, то Ян Длугош (1415–1480) в «Історії Польщі» згадує про Сарматію, як про європейську територію, населену слов'янами. Під назвою «сармати» він об'днує і поляків, і русинів [2, 89-90]. Не заперечуючи слов'янської приналежності інших народів Сарматії, акцент робився виключно на польській етногенетичній спорідненості з сарматами. Саме це трактування стало панівним в другій половині XVI–XVII ст. і лягло в основу ідеології сарматизму, що формувалася. Т. Улевич визначав таку точку зору як «незмінний пункт, на якому сходилися як фантазери, так і історики» [3].

Концепція сарматизму, включаючи її географічний та етнічний аспекти, стала відігравати виключно важливу роль у формуванні самосвідомості польського народу. Закономірно, що польські історики-хроністи намагалися виявити відмінності історичного розвитку свого народу від історії інших слов'янських етносів. Міф про сарматське походження стає невід'ємною частиною історії та культури польського народу. Можна виділити такі основні елементи, з яких складалися уявлення про історію польського народу крізь призму концепції сарматизму:

- історія польського народу вписана в європейський контекст і тісно пов'язана із слов'янською етнічною спільнотою походженням і мовою;

• сам термін «народ» протягом XVI ст. еволюціонував і поступово звузився до уявлення про єдиний польський стан дворян – шляхту;

• походження шляхти стало обґрунтовуватися за допомогою етногенетичного міфу і нової ідеології [4, 129]. Їй приписувалися особливі сакральні функції, Божественне заступництво;

• античне минуле ідеалізувалося. Це відобразилося в державному устрої – республіка; «демос» – лише шляхетський народ сарматський;

• значення Роду, вчинків та подвигів реальних чи міфічних героїв в збереженні та примноженні Спадщини стали визначальними в історичній свідомості сармата-шляхтича;

• відданість вірі предків, особливе становище Польщі серед католицьких держав, її особлива сакральна місія.

Сарматська ідеологія створила не тільки ідеал людини, яким став сармат, а й зразок держави – шляхетську республіку. Тому можна вважати, що фундаментом ідеології сарматизму є міфологізована історія.

Особливістю історичної свідомості сарматів-шляхтичів була не просто ідеалізація минулого. Відмінною рисою стала «націоналізація», так як в цей період творилася власне польська історія. Вона спиралася, з одного боку, на міф, а з іншого – на станову сарматську ідеологію, що формувалася.

Висновки. Отже, підсумовуючи вище сказане, зауважимо, що національний (для сарматизму він став етностановим) елемент спочатку формувався на основі ідеології національної винятковості. Включення цього національного компонента в контекст міфологічних подій призводить до міфологізації ідеології чи ідеологізації міфології.

Таким чином, сарматська станова ідеологія складалася в рамках міфологічної свідомості і поступово еволюціонувала в напрямку створення польської національної ідеології та ідеологізованої історії.

1. Мелетинский Е. М. Общее понятие мифа и мифологии. *Мифологический словарь*. М., 1990. С.634-636.

2. Длугош Я. Анналы или хроники славного Королевства Польши URL: http://www.vostlit.info/Texts/rus5/Dlugos_3/frametext1.htm

3. Ulewicz T. Sarmacja: Studium z problematyki słowiańskiej XV i XVI w. Krakow: Studium Słowiańskiego Uniw. Jagiell, 1950. S. 211.

4. Мыльников А. С. Картина славянского мира: взгляд из Восточной Европы. СПб.: Ценрт «Петербургское Востоковедение», 1996. 320 с.

ФОРМУВАННЯ ШЛЯХТИ ЯК ПРИВІЛЕЙОВАНОГО СТАНУ ПОЛЬСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Артишук Ірина, Крамар Юрій
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Польський народ, як і інші сучасні європейські нації, впродовж віків формував власну історичну пам'ять. Вона звертається до історичних витоків народу, його традицій, культури та багато в чому формує його національну ідентичність. Одним із «золотих періодів» історії Польщі є середньовіччя і ранньомодерна доба, коли сформувалась її національна еліта – шляхетський стан.

Мета дослідження – показати зародження і становлення польської шляхти як привілейованого стану в суспільстві, його юридичний статус, основні права та обов'язки.

Результати дослідження. Становий поділ суспільства в Польському Королівстві розпочався ще в давньопольські часи, остаточно сформувався – у період феодальної роздробленості (XII–XIII ст.). Основними станами у Польщі були духовенство, можновладці (знать) та лицарство, міщани та селяни.

Процес формування лицарства-шляхти як стану відбувався поступово. Упродовж другої половини XII–XIII ст. складалося лицарське право. За несення військової служби дружинники отримували земельні влодіння. Це привело до виникнення лицарського землеволодіння, а отже, й леннозалежного лицарства як суспільної верстви – прообразу майбутньої шляхти [1, 34]. Впродовж XII ст. ці земельні володіння перетворилися в спадкові, а з другої половини XIII ст. лицарі (як і великі феодали) почали отримувати імунітетні привілеї, які закріплювали за ними повноту всієї влади над селянами, що проживали в цих володіннях.

Лицарське право XII–XIII ст. включало крім повного права на землю, грошову винагороду за військову службу князю, оплату служби за кордоном, компенсацію за збитки, звільнення від данини, вільну десятину. Крім того, право забезпечувало охорону життя та здоров'я лицарів-шляхтичів: існували покарання за вбивство чи поранення лицаря.

Привілеї торкнулися і приватного права. Лицарі успадковували нерухоме майно як по прямій, так і по бічній лінії [2, 410].

Ці права вплинули на процес консолідації лицарства в окрему групу – вони виокремили шляхту-лицарство серед інших станів і затвердили його привілейоване місце в становому суспільстві, яке формувалося. Остаточно становлення шляхти як привілейованого стану відноситься до XIV ст. Низка найважливіших привілеїв, що були надані дворянству, починається з актів, виданих Людовиком I Анжуйським. Кошицький (1374 р.), Новокорчинський (1386 р.) та Пйотркувський привілеї (1388 р.) закріпили основні привілеї шляхти, засвідчивши тим самим, що наприкінці XIV ст. вона стала одним із

провідних станів в державі. Прикладом політичної залежності польського короля від шляхти стали Червінський (1422 р.) та Цереквицький привілеї (1454 р.). Нешавський привілей (1454 р.) гарантував шляхті широкі повноваження у державних справах та участь у владі. Тому 1454 рік найчастіше вважається початком епохи шляхетської демократії.

Оскільки статус шляхтича-лицаря був спадковим, то з часом сформувалося уявлення про шляхту як про стан, який об'єднує людей особливого – «шляхетного» («благородного», знатного) походження. Сам термін «шляхта» походить від старонімецького Slahte, що означає рід, порода, стать, дослівно «добре народжений». Вперше він був зафіксований у чеськомовних документах XIV ст. та вживався для означення людини-воїна, яку серед інших рицарів виділяло «благородне» походження [3, 785].

XVI ст. стало часом динамічних змін у польсько-литовському державному устрої. З ослабленням королівської влади зміцнювалася доктрина дворянської рівності з її центральним пунктом – «золотою свободою». Радомська конституція (1505 р., відома як «Nihil Novi» («Нічого нового без загальної згоди») взагалі забороняла королю вводити нові закони без згоди обох палат: сенату та палати депутатів. Найважливіші нормативні акти, що торкалися державного устрою та визначали відносини між Сеймом та монархом, були зібрані в Генриківських статтях 1573 р. [4, 93-97]. Тобто привілеї поступово нагромаджувалися і шляхта Речі Посполитої станом на кінець XVI ст. вже володіла цілою низкою законодавчо усталених прав: майнових, персональних та політичних.

Висновки. Таким чином, протягом XIV–XV ст. відбувалося формування шляхти як нового панівного привілейованого суспільного стану в Королівстві Польському. Набувши особливого привілею – права володіння земельною власністю, шляхта поступово перетворилася на окремий стан, що став спадковим, і згодом посилила свій політичний вплив в державі. «Золоті вольності» шляхти були закріплені законодавчими документами і визначали її взаємини з королівською владою. Політичний устрій Польщі ранньомодерної доби, відомий як період «шляхетської демократії».

1. История Польши. А.Л. Погодин. Очерк истории Польши. С. Кутшеба. Очерк истории государственного и общественного строя Польши. С.А. Шумов, А.Р. Андреев. Польская хроника. М.: Евролинц, 2002. 308 с.
2. Греков Б.Д. Текст и перевод «Польской Правды» («Книги Права»). *Избранные труды*. – М.: АН СССР, 1957. Т.1. с. 410.
3. Політична енциклопедія. Ред. кол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
4. Historia ustroju i prawa w Polsce do 1772/1795. Wybór źródeł , red. S. Godek, M Wilczek-Karczewska, Warszawa :Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. s. 564.

РОЗВИТОК МЕДИЧНИХ ЗНАНЬ У ВІЗАНТІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Байцим Оксана
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. В історії світової культури Візантійській цивілізації належить особливе місце. Після падіння у 476 р. Західної Римської імперії Східна її частина, яку в історіографії прийнято називати Візантійською імперією, зберегла та вдосконалювала протягом майже тисячу років здобутки греко-римської культури, зокрема в галузі медицини та охорони здоров'я. Тому доцільно буде простежити розвиток медичних знань у Візантійській імперії.

Мета дослідження – проаналізувати розвиток медичних знань у Візантійській імперії.

Результати дослідження. Вивченням проблем медицини і підготовкою рекомендацій для лікарської практики займалося багато візантійських лікарів і вчених. Їм належить велика заслуга у складанні збірників, в яких вони, крім своїх спостережень, вміщували витяги з творів багатьох античних лікарів.

Основним джерелом медичних знань у Візантійській імперії були «збірник Гіппократа» і твори Галена. Поступово на перший план вийшло вивчення практичних прийомів лікування, вироблених у попередні століття.

Одним з найперших лікарів-енциклопедистів Візантії був грек Орібазій з Пергами (326–403 рр. н. е.). Займаючи посаду особистого лікаря імператора Юліана Відступника, Орібазій на його прохання у 361 р. склав енциклопедичну працю «Лікарське зібрання» у 72 книгах [1, с. 62]. У ній він систематизував лікарську спадщину від Гіппократа до Галена. Згодом Орібазій підготовив скорочений варіант цієї роботи у 9 книгах за назвою «Synopsis» («Огляд») [5, с. 141]. Автор вперше подав опис слинних залоз, помістив відомості про дієту, реабілітацію, кровопускання, лікарські засоби та інше [1, с. 62]. Важливе значення збірник Орібазія має для історії хірургії. Він згадав Антіллу, Філагрія – авторів відомих методів операції аневризму, якими сьогодні користуються у хірургії.

Серед наступників Орібазія вирізняється візантійський лікар-енциклопедист Аецій Амідійський (502–572 рр. н. е.), який вважається першим видатним візантійським лікарем-християнином. Аецій – автор компілятивного твору за назвою «Чотирикнижжя» у 16 книгах, написаного за працями Гіппократа, Галена та інших античних медиків, [4, с. 41]. У ньому містяться відомості про зв'язок нервових, психічних захворювань із захворюванням мозку [4, с. 44].

У Візантії значну увагу приділяли вивченню способів лікування. Найоригінальнішим лікарем-вченим Візантії був Олександр Тралльський (Траллєський) (525−605 рр. до н. е.) родом з Ефеса. Точність поставлення діагнозів і з'ясування причини хвороб вирізняли вченого з-поміж тогочасних медиків. Він закликав лікарів звертати увагу на стан організму, вік, спосіб

життя хворого [4, с. 59-60]. Олександру Тралльському належать 12 томна праця з патології, терапії внутрішніх хвороб, а також трактати про очні хвороби, лихоманку [3, с. 188]. Він детально описав низку нервово-психічних та кишкових захворювань, зокрема найдокладніше про кишкові паразити.

Визначним лікарем Візантійської імперії і найвидатнішим хірургом, акушером свого часу був Павло з острова Егіна (625–690 рр. н. е.), автор праці про жіночі хвороби і «Медичного збірника» у 7 книгах [2, с. 139]. Шоста книга цього твору містить відомості про переломи, вивихи, ампутацію, про пластичну хірургію [5, с. 142–143].

Одному з найвизначніших візантійських учених Михайлові Пселлу (1018−1078 рр. н. е.) належить низка робіт з медицини. У своєму трактаті «Про лазні» він пояснив значення водних процедур для здоров'я людини і застеріг від надмірного захоплення купанням [2, с. 144].

Одним з видатних лікарів пізньовізантійського періоду був Іоан Актуарій (1275−1328 рр. н. е.). Зразком візантійської діагностики вважається його трактат про сечу, у якій лікар виділив типи сечі та їх фізіологічні характеристики; детально описав колір, консистенцію, осад та домішки, що виявляють під час аналізу сечі. У трактаті «Метод медицини» Актуарій подав нові методи лікування кольок, описав різні способи кровопускання [2, с. 142].

Висновок. Візантійські медики не лише зберегли та вдосконалили медичні знання античної культури, але й поглибили медичні знання, які грунтувалися на практичній діяльності візантійських лікарів. Феофраст, Орібазій, Аецій з Аміди, Олександр Тралльський, Павло Егінський та інші внесли багато нового в лікування внутрішніх хвороб, гінекологію, педіатрію, військову хірургію та інших хвороб.

1. Верхтратський С. А., Заблудовський П. Ю. Історія медицини. Київ: Вища школа, 1991. 424 с.
2. Драч О. О., Борисенко Н. М. Історія медицини і фармації (з найдавніших часів до середини XVII ст.): навч. посібник. Черкаси, видавець Чабаненко Ю. А., 2018. 244 с.
3. Иванов И. Благотворительность и медицина в Византии. Общество. Среда. Развитие. (Terra Humana). 2010. № 3. С. 186–189.
4. С. Ковнер. Византийская медицина. Ковнер С. История средневековой медицины. Киев, 1893. Вып. 10. С. 39–140.
5. Сорокина Т. С. История медицины. Москва: Академия, Academia, 2008. 560 с.

РАДЯНСЬКО-АФГАНСЬКІ ВІДНОСИНИ: ВІЙСЬКОВА ДОПОМОГА ЧИ ОКУПАЦІЯ?

Баран Катерина, Ткачук Анатолій
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. Війна в Афганістані – конфлікт, що забрав життя тисяч громадян СРСР в боротьбі за інтереси радянської влади. Для кожного солдата, прапорщика й офіцера, які воювали в Афганістані, слово «Афган» означало й означає не лише назву країни. Пройшло вже багато часу після конфлікту, проте повна і, головне, правдива історія спецоперації СРСР в Афганістані не висвітлена й до сьогодні.

Мета дослідження. З'ясуватичим було введення військ СРСР 1979 р. та їх перебування на території Афганістану впродовж десяти років: окупацією чи військовою допомогою.

Результати дослідження. 30 квітня 1978 р.в ході гострого внутрішнього конфлікту було проголошено Демократичну Республіку Афганістан (ДРА). Вся повнота влади в країні перейшла до рук Революційної ради. На чолі держави став Нур Мухаммед Таракі – Генеральний секретар ЦК НДПА. Його ж обрали й головою Революційної ради і прем'єр-міністром Афганістану [1, с. 32].

Народно демократична партія Афганістану (НДПА) розпочала реалізовувати курс на побудову соціалізму, що спричинило в країні громадянську війну.

У вересні 1979 р. Нур Мухаммед Таракі побував з офіційним візитом в СРСР. Але за час відсутності Таракі в Кабулі відбувся новий бунт, на чолі якого стояв молодий та честолюбний ще більш «лівий» член ЦК НДПА Хафізулла Амін. Після повернення в Кабул Таракі був заарештований і за наказом Аміна вбитий [2, с. 357].

Амін кілька разів офіційно просив СРСР надіслати в Афганістан радянські війська для підтримки його режиму. Керівництво КПРС не поспішало задовольнити його прохання, оскільки в Кремлі вважали заколот Аміна «контрреволюцією». Кремлівське керівництво на чолі з Брежнєвим також дуже дратувало те, що Амін усунув Таракі, не порадившись з ними і не отримавши на це їхнього дозволу.

12 грудня 1979 р. «комісія» Політбюро ЦК КПРС у складі Ю.Андропова, Д. Устинова, А.Громико та Б. Пономарьова натиснула на Брежнєва і той підписав наказ про надання ДРА військової допомоги шляхомведення на територію ДРА обмеженого контингенту військ[6, с. 89].

У конфлікті брали участь збройні сили уряду Демократичної Республіки Афганістан з одного боку і озброєна опозиція (моджахеди, або «душмани») – з іншого. Боротьба велася за повний політичний контроль над територією Афганістану. Моджахедам в ході конфлікту підтримку надаваливійськові

фахівці США, ряду європейських країн-членів НАТО, а також пакистанські спецслужби [5, с. 30].

Закономірно жорсткою була реакція на події 27 грудня 1979 р. з боку адміністрації Президента США Д. Картер. Радянсько-американські відносини з цього часу стали дедалі погіршуватися [4, с. 121].

На початку 1980 р. війська СРСР брали повномасштабну участь в бойових діях на боці уряду Афганістану. ВСРСР було заборонено висвітлювати в засобах масової інформації участь радянських військ у бойових діях.

Перебування радянських військ в Афганістані та їх бойова діяльність датуються груднем 1979– лютим 1989 року.

14 квітня 1988 р. був підписаний пакет угод із врегулювання ситуації навколо Афганістану. Відповідно до них виведення радянських військ з території Афганістану розпочалося 15 травня 1988 р., а 15 лютого 1989р.було повністю завершено[3, с. 26].

Отож, проаналізувавши події 1979–1989 рр.в Афганістані, доречно стверджувати, що військове втручання СРСР було окупацією території цієї держави. Оскільки фактично відбувся факт зайняття території суверенної держави, землі якої не входили до СРСР раніше. Насильницьким шляхом було повалено владу в маріонетковій республіці й змінено її на зручнішу для СРСР.Москва демонструвала зацікавленість у афганських справах і до 1979 р. понад половина зовнішньої допомоги, отриманої Кабулом у перший період його модернізації, надійшла саме з СРСР.

Головна мета перебування ОКРВ в Афганістані полягала в збереженні цієї країни в радянській сфері впливу. Це було своєрідною гарантією збереження власної територіальної цілісності бо унеможливлювало відхід з-під влади Москви республік Середньої Азії.

Окрім того Афганістан був цікавим СРСР і як сировинний ресурс. Афганський дослідник Сіддік Нурзаї вказує, зокрема, на існування в країні 1400 родовищ ресурсів якими дуже цікавилися радянські фахівці.

1. Андреев В. В. Нежданная война. Воронеж, 2004. 144 с.
2. Васильев Л. С. Турция, Иран, Афганистан (XX век). История Востока. Т. 2. Москва, 1998. С. 355–366.
3. Владієвський В.Війна в Афганістані 1979–1989 рр. як один із чинників розпаду СРСР.Геополітика України: історія і сучасність. 2015. Вип. 2. С. 18–26.
4. Позиция руководства США в связи с вводом советских войск в Афганистан в 1979 г. Новая и новейшая история. 1997. №3. С. 107–139.
5. Рабуш Т. В.Роль США и СССР В процессе урегулирования регионального вооруженного конфликта в Афганистане (1979-1989). Вестник Северного (Арктического) федерального университета. 2017. Вып. 6. С.27–36.
6. Червонописький С. В. Военно-политическая спецоперация СССР в Афганистане (25 декабря 1979 – 15 февраля 1989 гг.). Киев, 2007. 452 с.

ОСНОВНІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ДОКУМЕНТІВ ОСОБОВОГО ПОХОДЖЕННЯ

Березовська Олена
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Традиційною формою використання документів особових архівних фондів є ініціативне інформування, яке полягає в тому, що працівники державних архівів до ювілейних дат з власної ініціативи надсилають в бібліотеки, музеї, товариства, школи інформаційні листи з даними про склад особових фондів відомих діячів літератури і мистецтв, враховуючи місце народження та діяльності їх. При виявленні необхідних матеріалів основна увага звертається на найбільш цікаві та вартістісні документи особових фондів тощо [2, с. 32–37].

Однією з форм використання відомостей, що містяться у документах особового походження, є експонування документів на виставках, у процесі організації яких, як правило, використовують фонд особового походження однієї особи або комплекс документів про одну особу, виявлений у різних фондах однієї і/або кількох державних архівних установ. Процес підготовки персональної виставки передбачає доскональне вивчення всіх аспектів життєдіяльності особи, якій присвячена виставка. За основу персональної виставки беруть основні віхи життя і творчої діяльності особи. Хронологічні рамки такої виставки обмежують роками життя особи [3, с. 112–127].

Оприлюднення документів особового походження у друкованих та електронних засобах масової інформації забезпечує інформування громадськості про склад і зміст документів, їх наукову і культурну цінність. Підготовка теле- і радіопередач за документами особового походження здійснюються у відповідності з попередньо узгодженим планом роботи державного архіву і відповідних організацій. Ця форма використання архівних документів може бути ініційована як державним архівом, так і ЗМІ. Під час підготовки радіо- і телепередач залежно від тематики і/або ефірного часу може бути використаний один документ, група документів, документи одного фонду, групи фондів тощо [1, с. 287].

Проведення конференцій, круглих столів, творчих зустрічей є однією з форм використання документів особового походження і, водночас, дієвою формою залучення особистих архівів на постійне зберігання до архівних установ. Тематика заходів визначається у рамках профілю державного архіву. Про тему конференції, круглого столу, творчої зустрічі місце і час їх проведення повідомляють колу наукової і зацікавленої громадськості не менше ніж за один місяць до дати проведення. За результатами конференцій і круглих столів доцільно організовувати брифінги, підготувати видання наукових збірників, тезисів доповідей тощо [4, с. 223–224].

Державні архіви України мають багатий досвід у підготовці археографічних публікацій і статей за документами особового походження.

Правила їх підготовки підпорядковані загальним правилам публікації архівних документів. Такі публікації вміщуються у колективних збірниках, наукових і науково-популярних часописах, бюлетенях тощо. Тематика збірників і публікацій визначається у відповідності до наукових інтересів і потреб суспільства, диктується актуальністю пропонованої теми і профілем архіву [3, с. 112–127].

Лекції та екскурсії за темами, що визначаються профілем державного архіву, готуються і проводяться співробітниками державної архівної установи як на території архіву, так і в наукових, навчальних установах, організаціях і на підприємствах. Проведення лекцій і екскурсій здійснюється на підставі договору, укладеного між державним архівом і зацікавленою юридичною особою. Тези лекцій, тексти екскурсій розглядаються і затверджуються на методичній комісії архіву [4, с. 224].

Виконання запитів генеалогічного та соціально-правового характеру, здійснюються у відповідності до Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» та Правил роботи архівних установ України та інших діючих нормативних документів.

Архів забезпечує вільний доступ до документів особового походження з відкритою інформацією, архівних довідників, баз даних у читальних залах. Водночас, архів може обмежити користувачам у доступі до документів з фондів особового походження у таких випадках: якщо документи є об'єктами авторського та суміжних прав та інтелектуальної власності; за умови, що доступ до документів обмежений власником під час передавання на постійне зберігання (особливі умови доступу); якщо документи містять конфіденційну інформацію про особу; якщо документи містять інформацію, що може створити загрозу життєдіяльності особи; якщо документи секретні або містять державну таємницю [3, с. 112–127].

Отже, з-поміж поширених форм використання документної інформації із особових архівних фондів слід відзначити ініціативне інформування, організацію виставок на основі документів особового походження, виконання тематичних та соціально-правових запитів громадян, публікації документів, організація роботи з документами особового походження у читальній залі архіву.

1. Архівознавство : підруч. для студ. істор. фак. вищ. навч. закл. Укр. За заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. Вид. 2-ге, випр. і доп. К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2002. 356 с.
2. Косенко О. Особливості інформаційного потенціалу документів і матеріалів особових архівних фондів та специфіка їх використання. Студії з архівної справи та документознавства. К., 2008. Т. 16. С. 32–37.
3. Правила роботи архівних установ України . Упоряд. : Л. А. Кисельова та ін. К., 2013. 243 с.

4. Робота з документами особового походження : метод. посіб. Л. О. Драгомірова та ін. К., 2008. 284 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Сучасний світ характеризується швидкоплинністю, надзвичайною мобільністю людства. Зважаючи на потреби сьогодення, завданням закладів вищої освіти є підготовка не просто фахівця в тій чи іншій галузі, а спеціаліста, який зуміє креативно мислити, пропонувати цікаві проекти тощо. Великою мірою це стосується й підготовки студентів, які навчаються за спеціальністю «Середня освіта». На факультеті історії, політології та національної безпеки упродовж тривалого часу студенти за цією спеціальністю опановують освітньо-професійну програму «Середня освіта. Історія, правознавство». Її здобувачі у майбутньому отримають фах історика, викладача історії, і більшість з них розпочне свій професійний шлях у навчальних закладах різного рівня. Саме тому завданням закладу є підготовка не лише фахівця з історії, але й педагога, який знайде підхід до учнів, зуміє зацікавити їх. Для цього необхідно оволодіти не лише знаннями з історії, але й мати навики роботи з учнями, позаурочної, виховної тощо. У зв'язку з цим у програмі передбачено низку дисциплін практичного спрямування. Однією з таких є «Організація екскурсійної роботи в закладах освіти».

Метою даної публікації є показати використання практичних методів роботи в опануванні цією дисципліною.

Означена дисципліна вивчається студентами четвертого курсу у сьомому семестрі. Її вивчення зумовлене тим, що у майбутньому здобувачі під час педагогічної роботи в закладах освіти, як правило, матимуть обов'язок займатися з учнями позаурочною діяльністю, яка проявлятиметься у проведенні виховних заходів, пошуковій та краєзнавчій роботі тощо. Одним із способів таких видів діяльності, хорошим методом навчання та виховання буде й організація екскурсій для учнівської молоді [2].

Відповідно до законодавства організацією екскурсійної роботи у школі займається її дирекція в особі директора або його заступника, а також класні керівники [1]. Враховуючи той факт, що саме вчителі-історики доволі часто отримують в закладах освіти керівні посади, важливо аби здобувачі цього фаху ще в стінах закладу вищої освіти здобули відповідні знання та навики. З цією метою в рамках дисципліни «Організація екскурсійної роботи в закладах освіти» передбачено теоретичний та практичний курс подання матеріалу [4]. У рамках теоретичного курсу студенти опановують курс лекцій, де отримують знання про історію екскурсійної діяльності в Україні,

основні нормативно-правові акти, які регулюють організацію екскурсійної роботи в школах; знайомляться з типами та видами екскурсій, вимогами до їх проведення, обов'язками супроводжуючих та екскурсоводів тощо. Практичний блок занять передбачає поглиблене вивчення лекційного матеріалу та його засвоєння шляхом практичної роботи.

Упродовж тривалого часу викладання дисципліни було вироблено кілька напрямків практичної роботи студентів у межах даного курсу. Перше практичне завдання, яке було запропоноване студентам для виконання, стосувалося розробки екскурсійного маршруту. У ході виконання цього завдання, студентами була розроблена, зокрема, низка екскурсійних маршрутів зокрема по місту Луцьку. Було представлено кілька таких маршрутів, зокрема «Церковна архітектура Луцька», «Подорож старими вуличками міста», «Пам'ятники видатним українцям у Луцьку» тощо. Пізніше у практичних заняттях з'явилося ще одне нововведення – дослідження екскурсійної роботи у рідному навчальному закладі. Студенти мали завдання відвідати свою школу, дослідити умови організації і проведення екскурсій для її учнів, визначити основні види і типи екскурсій. Результатом такої дослідницької роботи було написання матеріалу і його апробація на конференціях. До прикладу, такі матеріали подавалися й на конференцію «Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук» [3, с. 196, 310]. Вміщені такі матеріали і в цьому збірнику. У 2020 році була започаткована практика проведення занять на базі Музею історії Луцького братства, відділу Волинського краєзнавчого музею. Такі заняття дозволяють студентам прослідкувати етапи побудови екскурсійної роботи, визначити особливості організації екскурсій для різних вікових груп учнів, прослідкувати роль в цьому процесі вчителя і усвідомити значення майстерності екскурсовода у досягненні поставлених цілей.

Отже, з метою якісного опанування навиками організації екскурсійної роботи в закладах освіти було розроблено кілька варіантів практичних завдань – підготовка екскурсійних маршрутів, дослідження екскурсійної роботи в школах, підготовка матеріалів на конференцію, а також практичні заняття на базі музею. Такі форми занять сприяють не лише набуттю майбутніми педагогами необхідних знань і навиків для екскурсійної роботи, але й поглиблюють їхні знання історії, сприяють накопиченню досвіду науково-дослідницької роботи, що є особливо важливим для історика.

1. Інструкція щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю. *Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2014 № 1124.*
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1341-14#Text.
2. Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів

загальноосвітніх навчальних закладів. *Лист МОН № 1/9-61 від 06.02.08 року.* URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2617/.

3. Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук: зб. матер. Міжнар. наук.практ. конф. (5 груд. 2019 р.) /відп. ред. Зінченко М. О., Л. Л. Макарук. Луцьк, 2019. 544 с.

4. Білик В. А. Організація екскурсійної діяльності. Робоча програма. URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/11212.

РОЗВИТОК Е-ДЕМОКРАТІЇ ТА Е-УРЯДУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Біляк Юлія, Качковська Леся

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. У 1998 р. Польща активно розпочала процес інформатизації. Це знаменувалось опрацюванням усієї інформації, що стосувалась громадянського суспільства, враховувалися усі можливі ризики, які були пов'язані зі стратегічними напрямами розвитку. Обговорення на національному рівні можливостей, які надають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в країні розпочалося дещо раніше, у 1994 р., на першому з'їзді польських спеціалістів в галузі інформатики. Згодом було затверджено Стратегію розвитку інформатики в Польщі.

Значним проривом стало підписання 14 липня 2000 р. резолюції про створення інформаційного суспільства у Республіці Польщі. В документі визначалося зобов'язання уряду про прийняття заходів з метою розвитку е-демократії, тим самим прискорюючи підготовку стратегічних державних документів, які стосувалися подальшої інформатизації суспільства. Вже 28 листопада 2000 р. Рада міністрів прийняла програмний документ «Е-Цілі та напрямки розвитку інформаційного суспільства в Польщі». В рамках цих домовленостей Міністерство економіки розробило детальну стратегію під назвою «e-Poland». Документ відповідає цілям електронної Європи [1].

Метою дослідження виступає аналіз напрямів впровадження е-демократії і е-урядування у Республіці Польща.

Результати дослідження. Е-демократія є більш широким поняттям, до складу якого входить електронне урядування. Головним завданням електронної демократії є надання можливості кожному громадянину брати участь у реалізації державної політики, впливати на рішення органів державної влади та місцевого самоврядування, при цьому використовуючи інформаційні технології, з метою здійснення інтерактивної двосторонньої комунікації між урядом (органами влади) та громадянином.

Найважливішим сучасним засобом е-демократії є світова мережа Інтернет. Але для впровадження електронних механізмів потрібно значно більше, аніж забезпечення громадян загальним доступом до мережі. Протягом 2014□2020 рр. уряд Польщі запровадив програму «Polska

Cyfrowa», на її реалізацію було виділено з бюджету Європейського Союзу понад 8 мільярдів злотих. Разом із внеском, який додала сама країна, загальна сума склала більше 10 мільярдів злотих, які зосереджувалися на здійсненні переходу Польщі до інформатизації [2].

Головною метою програми є забезпечення широкого доступу до високошвидкісного Інтернету; стимулювання росту рівня комп'ютерної грамотності серед населення; підвищення ефективності і зручності електронних державних послуг; збільшення обсягу послуг ІКТ та підвищення їх якості. Програма визначила пріоритет у підвищенні доступності інформації для суспільства, підтримку громадських ініціатив для активації цифрової грамотності, створення спеціальних служб і додатків, які використовують державні електронні послуги та інформацію в державному секторі, тощо [2].

З метою підвищення доступності та якості електронних послуг в країні розроблено різноманітні реєстри, які розміщені на єдиній електронній платформі e-PUAP (Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej). Вони дозволяють з легкістю обслуговувати бізнес, створюють канали взаємодії із системою державного управління, надають розширений пакет усіх державних послуг, які можна отримати в електронному форматі. Серед них: Центральний реєстр економічної діяльності (CEIDG – Centralna Ewidencja Działalności Gospodarczej), Адміністративний інформаційний портал (Portal Informacji Administracyjnych), Центральний реєстр транспортних засобів та водіїв (CEPIK – Centralna Ewidencja Pojazdów i Kierowców), Універсальна система електронної реєстрації (PESEL – Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności), Система обслуговування громадян (System Obsługi Obywatela), Національний судовий реєстр (KRS), Національний облік територіального розподілу країни (TERYT), Центральний реєстр платників податків (CRP KEP), Національний облік платників податків тощо [3]. Вищезазначені проекти реалізуються у межах усієї держави.

Охарактеризувавши перелік окремих електронних послуг, які мають можливість отримати користувачі у Польщі, слід зауважити, що вказана країна має розвинену централізовану систему державних установ. Характерним також є наявність великої кількості державних програм та проєктів, які реалізовуються водночас, що призводить до відсутності чіткої стратегії виконання поставлених завдань. Вчені зазначають, що саме це є основним недоліком впровадження е-демократії в Польщі.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо, що розвиток е-демократії та е-урядування у Польщі знаходиться на високому рівні, оскільки є можливість здійснення більшості адміністративних послуг в режимі он-лайн на платформі e-PUAP. Ця уніфікована платформа об'єднує усі реєстри та забезпечує безпеку електронного доступу, оптимізуючи час і витрати на

пошук інформаційних ресурсів та функціональні можливості систем адміністрування.

1. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. Co robimy. URL : https://mac.gov.pl/co-robimy (Дата звернення: 22.11.2020).
2. Polska Cyfrowa PO PC. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji. URL : https://mac.gov.pl/popc/ (Дата звернення: 22.11.2020).
3. Електронна платформа e-PUAP. URL : https://epuap.gov.pl/wps/portal/english (Дата звернення: 22.11.2020).

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ

Борис Орест, Пахолок Василь
Волинський національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

В 2014 році розпочалась одна з найуспішніших в Україні є реформа місцевого самоврядування та процес децентралізації. Доволі тривалий період у наукових колах тривали дискусії щодо впровадження реформи децентралізації в Україні. Попри те, що реформа не була впроваджена ще на початку незалежності та доволі довго обговорювалась процес реформування місцевого самоврядування було розпочато. Варто зазначити, що доволі багато науковців, експертів, державних управлінців та практиків розробляли модель майбутнього територіального устрою України. Широко вивчався досвід держав Європейського Союз та кращі практики, проводились консультації та наукові дискусії.

Все це сприяло тому, що реформа почала впроваджуватись, проте питань законодавчо не врегульованих залишалось і залишається багато. Не було внесено змін до Конституції України щодо місцевого самоврядування ще на початку впровадження реформи. Через що в свою чергу виникало доволі багато питань щодо діяльності громад утворених на новій територіальній основі. Всі ці питання врегульовувались прийняттям законів України та постановами Кабінету Міністрів України. Таким чином, почали утворюватись об'єднані територіальні громади, які показували позитивні результати, наближеність послуг до жителів громади, збільшення бюджетів громад, покращення інфраструктури.

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації.

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ). Відповідно до прийнято Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад», Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад [2].

Реформа децентралізації влади в Україні показала свою ефективність та необхідність попри те, що багато питань щодо законодавчого регулювання реформи залишаються відкритими і надалі. Зараз розробляються законопроекти, які мають регулювати діяльність місцевих державних адміністрацій, питання передачі майна громадам та створення інституту префекта, який є доволі важливим в умовах проведення реформи. Варто додати, що бюджети громад почали зростати, а передані на місця повноваження почали покращувати надання послуг для населення.

За цей час вже сформований і діє основний пакет нового законодавства, впроваджуються першочергові законодавчі ініціативи. Мова йде про: Закони про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України. Завдяки цим змінам відбулася фінансова децентралізація. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Дав змогу почати формувати спроможний базовий рівень місцевого самоврядування. Закон також запровадив інститут старост, які представляють інтереси мешканців певних сільських мешканців в раді громади. Закон «Про співробітництво територіальних громад». Створив механізм вирішення спільних проблем громад: утилізація та переробка сміття, розвиток спільної інфраструктури тощо. Закон «Про засади державної регіональної політики» [1].

Отже, як показує досвід, реформу децентралізації влади в Україні потрібно було впроваджувати ще на початку Незалежності України. Для європейських держав – це ефективна реформа, яка дала сильний поштовх до розвитку. Забезпечила значне збільшення бюджетів, за рахунок передачі повноважень на місця та якісного управлінського досвіду. В України цей шлях тільки розпочинається, адже пройшов тільки один із етапів, а саме повне покриття території України територіальними громадами на новій основі. Залишається багато запитань, як покажуть свою ефективність в наступні роки територіальні громади і чи не прийдеться знову змінювати напрямок реформи. Проблематика дослідження реформи децентралізації влади в Україні потребує вивчення та аналізу, а практичний досвід отриманий під час проведення реформи, як позитивних так і негативних наслідків впровадження реформи в Україні.

1. Децентралізація дає можливості. URL: https://decentralization.gov.ua/about

2. Кабінет Міністрів України. Реформа децентралізації URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi)

ЕКОЛОГІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО США ЗА ПРЕЗИДЕНТА ТЕОДОРА РУЗВЕЛЬТА

Бриль Олена, Хлібовська Ганна
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Сучасна екологічна політика чітко відображає сутність держави загалом. Особливу зацікавленість нею почали проявляти Сполучені Штати Америки. Країна однією з перших звернулася до проблеми охорони природи на початку XX століття, позаяк швидкий економічний розвиток загрожував знищити унікальні природні ландшафти Північної Америки. Вагому роль у формуванні пріоритетів екологічного законодавства відіграв президент Теодор Рузвельт. Його дійсно можна назвати реформатором, природоохоронна діяльність якого безумовно, отримала чималий розвиток.

Витоки такої політики були пов'язані ще з дитячими роками. Батько Теодора Рузвельта— великим підприємцем, котрий заснував природничий Національний музей. Він і познайомив сина з таксидермістом — фахівцем, що виготовляв опудала тварин і птахів для потреб відомого американського натураліста Джона Джеймса Одюбона. Знайомство з людиною, котра займається вивченням та дослідженням дикої природи, стало важливим кроком у формуванні світогляду Теодора Рузвельта [2, с. 31].

Ставши дорослим, майбутній президент познайомився з багатьма відомими екологами. Серед них були Джордж Ґріннел— антрополог і дослідник дикої природи, натураліст Джон Бурроуз і орнітолог ФренкЧапман. Спілкуючись з цими видатними вченими і дослідниками, молодий Теодор Рузвельт дізнавався про природні екосистеми, захист яких був би неможливим без людського втручання. До того, у юності він займався мисливством. Це також стало йому в нагоді щодо збереження і захисту диких тварин.

В 1884 році Теодор Рузвельт відправився у Північну Дакоту— землі, які в Америці носять назву Badlands. Це місце відоме своїм посушливим кліматом.Вивчаючи регіон, він переконався в необхідності природоохоронної роботи[2, с. 32].

Перші напрямки такої діяльності визначилися вже по поверненню з цих регіонів у 1886 році. Однак предметно екологічними питаннями він почав займатися після вступу на посаду президента країниу 1901 році. Фактично роботу потрібно було починати із реалізації власних програм із захисту природи, бо незначні заходи у цій сфері його попередників не принсли відчутних результатів.

Перший закон щодо захисту довкілля, прийнятий Теодором Рузвельтом, був націлений на припинення промислового полювання. Природні ресурси стали належати всьому народу Сполучених Штатів Америки, і право володіння землею не давало власнику права на володіння тваринами, які проживають на них. Цей закон носив назву LaceyAct, і в його формулюванні було сказано, що ні одну дику рослину або тварину не може бути вилучено, продано, або перевезено без офіційного дозволу[1, с. 85].

Під час президентської каденції Теодора Рузвельта консервація природних ресурсів стала домінуючою природоохоронною доктриною. Він оцінив ступінь їхнього виснаження як одну з найбільш гострих проблем, що стоять перед країною. Президент був переконаний, що якщо США продовжить бездумно витрачати природні багатства, протягом кількох років вони будуть спустошені. Для підвищення ефективності охорони лісів Теодор Рузвельт спробував реорганізувати відповідні служби. Після Американського Конгресу з лісів, що пройшов у Вашингтоні в 1905 році, Бюро лісництва було перейменовано на Лісову службу на чолі з Г. Пінчотом, яка знаходилась у складі Генеральної земельної служби Міністерства внутрішніх справ.

В 1909 році за ініціативи Теодора Рузвельта було створено п’ять національних парків у Північній та Південній Дакоті, Оклахомі, Орегоні та Колорадо. Також організовувались чотири резервації для диких тварин в Оклахомі, Арізоні, Монтані та Вашингтоні і багато резервацій для птахів у межах всієї країни. Загалом у 1903–1909 роках з’явився 51 національний заповідник для птахів на території 17 штатів [3, с. 98].

Отже, з кінця XIX століття розпочалося зацікавлення охороною довкілля. Сполучені Штати Америки стали одними із перших, хто почав звертати більше уваги на проблеми екології. Зокрема, на прикладі діяльності двадцять шостого президента країни Теодора Рузвельта можна простежити зміст і спосіб реалізаціїпрограм з належної охорони навколишнього середовища. Ще до своїх президентських каденцій, політик став на захист дикої природи, що й сприяло у майбутньому покращенню екологічної ситуації.

1.Борейко В.Е. Историяохраныдикойприроды в США. Київ, 2008. 80 с.

2.Перга Т.Ю. До питання про передумови виникнення природоохоронної політики уряду США наприкінці XIX ст. // Питання нової та новітньої історії. Міжвідомчий науковий збірник. Київ,1997. Вип. 43. С. 29–36.

3.The Wilderness Warrior: Theodore Roosevelt and the Crusade for America. NevYork, 2008.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОБОВ'ЯЗКИ АРХІВАРІУСА ВОЛИНСЬКОГО ОБЛАСНОГО БЮРО МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: ВИМОГИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Врона Анна, Качковська Леся

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Сьогодні залишається актуальною проблема якісного функціонування архівних структурних підрозділів в органах виконавчої влади. Не виключенням є архівний підрозділ Волинського обласного бюро медико-соціальної експертизи (далі Заклад).

Метою дослідження виступає аналіз розпорядчих документів Закладу, які спрямовані на регламентацію і регулювання діяльності Бюро та роботи архівного підрозділу як його структурної одиниці, та посадової одиниці згідно штатного розпису Бюро, архіваріуса, як фахівця відділу.

Результат досліджень. Волинське обласне бюро медико-соціальної експертизи є закладом медико-соціального захисту, метою якого є забезпечення потреб населення у проведенні медико-соціального обстеження осіб з інвалідністю, хворих та непрацездатних громадян, організація медико-соціальної допомоги населенню області [3].

Заклад у своїй діяльності керується Конституцією України, Господарським та Цивільним Кодексами України, законами України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, загальнообов'язковими для всіх закладів охорони здоров'я наказами та інструкціями Міністерства охорони здоров'я України, загальнообов'язковими нормативними актами інших центральних органів виконавчої влади, відповідними рішеннями обласної ради, наказами управління охорони здоров'я Волинської обласної державної адміністрації [3].

Волинське обласне бюро медико-соціальної експертизи являється також джерелом формування Національного архівного фонду України. Його структурний підрозділ архів є місцем для тимчасового зберігання архівних документів, для службових, виробничих, наукових та інших цілей, а також для захисту прав і законних інтересів громадян України. Основними завданнями архіву виступають: приймання від структурних підрозділів Бюро та зберігання архівних документів з різними видами матеріальних носіїв інформації. Також здійснювати контроль за станом зберігання та правильністю оформлення документів на МСЕК та приймати участь у складанні та погодженні номенклатури справ закладу, проведенні попередньої експертизи цінності документів, що знаходяться на зберіганні тощо. Не менш важливим у роботі структурного підрозділу є участь у заходах, спрямованих на підвищення фахової кваліфікації працівників Волинського обласного бюро медико-соціальної експертизи, які відповідають за роботу з документами [1].

Так, відповідно до Посадової інструкції архіваріуса Закладу ця посада належить до професійної групи «фахівці». Архіваріус зобов'язаний очолювати, відповідати за організацію і виконання роботи архівного підрозділу в обласному бюро медико-соціальної експертизи; бути відповідальним за зберігання, облік і охорону та фізичний стан документі в архіві; надавати послуги структурним підрозділам з упорядкування документів та використання відомостей, що містяться в архівних документах. До повноважень також входить контроль за станом зберігання та правильністю оформлення документів у структурних підрозділах бюро; ведення діловодства архіву: реєстрація вхідної, вихідної документації. Архіваріус згідно затвердженого графіку повинен приймати від структурних підрозділів бюро документи, згідно з підготовлених описів, затвердженими головами МСЕК та забезпечувати їх зберігання.

Важливим у архівному підрозділі є робота зі складання номенклатури справ Закладу, перевірка відповідності формування документів у справи затвердженої номенклатури. Архіваріус займається поданням на державну реєстрацію документів Національного архівного фонду, веденням їх обліку. Проводити попередню експертизу цінності документів, що зберігаються, складати та подавати на розгляд експертної комісії ОВ МСЕ описи документів Національного архівного фонду, справи з особового складу установи та акти про виділення до знищення документів, термін зберігання яких обмежений [2].

Враховуючи інтенсивне накопичення документної інформації у структурних підрозділах органів виконавчої влади медичної галузі та певна недосконала система організації документаційного забезпечення саме в архівних відділах, оскільки це єдиний вид накопичення документів, який має бути збережений на паперових носіях, змушує архіваріусів систематично підвищувати свій професійний рівень, вивчати діючі інструкції, законодавчі документи, у яких часто містять змінні складові змісту.

Висновки. Проаналізувавши основні розпорядчі документи Волинського обласного бюро медико-соціальної експертизи, якими керується у своїй роботі Заклад, архівний підрозділ, можна стверджувати про чіткий зміст діяльності Бюро та архіву. Щодо посади архіваріуса, то на нашу думку, посадові обов'язки в інструкції прописані узагальнено, мають місце відповідальність і повноваження, але потребують певного уточнення і вдосконалення. Також, в сучасних умовах, слід прописати чіткий перелік дій посадової особи, зокрема, архіваріуса, під час виникнення позаштатних ситуацій.

1. Положення про архівний підрозділ Волинського обласного бюро медико-соціальної експертизи : затв. наказом начальника ВОБМСЕ від 26.02.2018 р. №22/од.

2. Посадова інструкція архіваріуса Волинського обласного бюро медико-соціальної експертизи : затв. наказом начальника ВОБМСЕ.
3. Статут Волинського обласного бюро медико-соціальної експертизи : затв. розпорядженням голови Волинської обласної ради від 2020 р.

ПОШИРЕННЯ МАСОНСТВА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Гайнацька Мирослава, Кінд-Войтюк Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Масонство бере свій початок в часи середньовіччя. Його розвиток пов'язаний з церковним будівництвом у Франції, Англії та Німеччині. Вільні каменярі почали об'єднуватися в різні союзи, з метою вироблення статутів і захисту цехових інтересів. Згодом ці об'єднання поширили свої ложі в інших країнах Європи.

У появі масонства на українських землях велику роль відіграла саме духовна криза, що охопила все суспільство, супроводжувалася вона нівелюванням суспільно-культурних цінностей, відторгненням імперських принципів. За часів правління Катерини ІІ в Україні розпочалася потужна бюрократизація церкви, священники почали отримувати зарплату від уряду, але тепер до їхніх обов'язків входило писати доноси, що вони дізналися від населення під час сповіді. Духовенство почало стрімко втрачати довіру і повагу [2, с. 240]. Тому дослідники вважають, що Україна задовго до появи масонства була готова його сприйняти, адже українці здавна шукали нецерковної відповідної «просвіщенному вікові» моралі та ідеології [1, 84].

Масонство проникло в Україну через Польщу, Росію і безпосередньо із Західної Європи. Відповідно, Галичина і Правобережжя перебувало під впливом польського масонства, а Лівий берег та Слобожанщина – російського [2, 236]. В Україну масонство проклало собі й самостійний шлях, ідеї вільних каменярів опановувала молодь, що навчалась за кордоном в престижних західноєвропейських університетах [3, 74].

Елітні верстви населення, що були членами масонства, проживали переважно в містах, тому і ложі створювались саме там. «Майстерні» вільних каменярів наприкінці XVIII – початку XIX ст. існували у великих містах, наприклад, таких як: Київ, Одеса, Житомир, Харків, Кременчук, Полтава, Дубно, Львів, Самбір тощо [1, 90].

У той час саме масонські ложі стали першою і єдиною формою громадських організацій інтелігенції, а їхньою метою було морально вдосконалити людство. Між собою всі були рівноправними, до уваги не бралася національність, релігія, серед масонів панувало братерство і рівність усіх перед Богом і законом. Основним документом масонства вважалася «Книга конституцій» 1723 р., де й було регламентовано, що членом масонської ложі «…повинні стати люди добрі та вірні, вільні за народженням, не кріпосні, не жінки, не аморальні або непристойні люди» [3,

с. 73]. Масон повинен був шанувати «Бога як творця та правителя світу», наказувалось визнавати святість релігії, дотримуватись принципів совісті, віросповідання і поважати думку інших, навіть якщо на його погляд вона не є правильною. Спільнота вільних каменярів засновувалась на пріоритетах свободи особистості, але в той же час структура базується на жорсткій дисципліні і суворій ієрархії [1, 13].

Масонські організації не були однорідними за характером своєї діяльності. Наприклад, харківська ложа не займалася політикою, а діяла в релігійному напрямі, в той самий час полтавська – «Любов до істини», навпаки вела активну громадсько-політичну діяльність, більшість членів цієї «майстерні» були декабристами. Масони Правобережжя, особливо польська шляхта, прагнула переглянути кордони своєї держави і включити до її складу Правобережну Україну. Незначна частина українських каменярів пропагувала ідею об'єднання всіх слов'янських народів у загальнослов'янську федерацію під керівництвом України. Загалом, масонство в Україні сприяло розвитку українського національно-політичного руху, що призводило до репресій з боку російського уряду, адже це виходило за межі самодержавного режиму [3, 75].

Загалом, масонство України було помітно слабшим ніж у Європі, адже «вільні каменярі» діяли неузгоджено, без чіткої ідейної основи, не приділяючи достатньої уваги національним проблемам. Саме через цей комплекс причин українцям не вдалося виробити єдину концепцію майбутнього України [3, 75].

Отже, не зважаючи на те, що масонські ложі в Україні виникли в результаті іноземного польсько-російського впливу, вони мали свої певні особливості, пов'язані з особливостями історичного розвитку України і підвищенням національної свідомості українців у XVIII – початку XIX століття.

1.Крижановська О. О. Таємні організації: масонський рух в Україні. К., 2010. 200 с.

2. Римаренко Ігор. Виникнення масонства в Польщі та Україні Київські полоністичні студії. Том XVI. 2010. С. 235 – 242

3. Свинціцька І. Ю. Історичні обставини зародження масонських організацій в Україні. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Історичні науки. 2013. Вип. 10. С. 71-79.

СУЦІЛЬНА КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ.

Головчак Анастасія, Кінд-Войтюк Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

У грудні 1927 р. відбувся XV з'їзд ВКП(б), на якому було прийнято рішення про кооперування села. Приводом для цього стала хлібозаготівельна криза 1927-1928 рр.

Колективізація – це примусова система заходів, яка спрямована на перетворення одноосібних селянських господарств у великі колективні й радянські господарства (колгоспи і радгоспи) [1, 21].

Завдання колективізації: налагодження каналу перекачування коштів із села до міста на потреби індустріалізації; забезпечення населення країни дешевими продуктами харчування та сировиною; перетворення не контрольованих державою індивідуальних селянських господарств на велике виробництво, повністю підконтрольне партійно-державному керівництву; ліквідація дрібного селянського укладу, який, на думку більшовиків, був джерелом капіталізму на селі, а отже ліквідація куркульства як класу.

Перший п'ятирічний план передбачав, що в Україні в колгоспи буде об'єднано 30 % селянських господарств. Однак вже на листопадовому пленумі ЦК ВКП(б) було взято курс на суцільну прискорену колективізацію. У січні 1930 р. Україну віднесли до групи регіонів, де колективізацію планувалося завершити восени 1931 р. – навесні 1932 р. [5, 56-57].

Сталінська колективізація передбачала ліквідацію цілого класу заможних господарів, яких називали «куркулями». В Україні за роки суцільної колективізації було експропрійовано близько 200 тис. селянських господарств. У 1930 р. Сталін опубліковує статтю «Запаморочення від успіхів» , де наче заграє із селянами, перекладаючи всю вину на місцевих партійних керівників які нібито неправильно зрозуміли політику партії щодо добровільності вступу у колгоспи. Як наслідок – вихід селян, а сталінська реакція – суцільна колективізація. Небажання селян працювати у колгоспах розцінювалося як саботаж, а саботажники оголошувалися куркулями з усіма наслідками , які випливали із цього [2].

У 1929-32 рр. Сталін проводив політику, яку сам називав «підхльостуванням». У сільському господарстві держава вилучала все наявне зерно, а потім запобігала частину відібраного, щоб запобігти голодній смерті селян і організувати чергову посівну кампанію. Результатом політики «підхльостування» стала народногосподарська криза, яка особливо загострилася у 1932-33 рр. Урядові довелося скоротити асигнування на капітальне будівництво і армію. У багатьох регіонах країни спалахнув голод

Уже в листопаді – грудні 1932 сотні українських сіл були поставлені на «чорну дошку». Звинувачуючи колгоспників у невиконанні хлібозаготівельного плану, влада карала їх натуральними штрафами. У січні

1933 р. була здійснена операція з вилучення всього не хлібного продовольства, яка спричинила мільйони жертв [3, 567].

Голодомор став найстрашнішим сталінським злочином. Реально більшість селян було об'єднано в колгоспи до 1933 року, а на 1940 р. колективізовані 96,9% селянських дворів [4, 54]. Головним методом здійснення цього процесу став терор проти селянства. Особливо нещадно боролися проти заможних селян - "куркулів", які вперто не бажали йти у колгоспи. "Розкуркулено" 15% селянських господарств, хоча куркулів, за офіційною статистикою, налічувалося не більш 4%. Трагічні результати колективізації - повна дезорганізація сільськогосподарського виробництва, його хронічне відставання, скорочення поголів'я худоби у 2-2,2 рази, голодомор 1932 - 1933 років, від якого тільки в Україні загинули від 3 до 7 млн. чоловік.

Колгоспи сталінського СРСР – це повний контроль владою українського селянства:

По-перше, це суцільна колективізація , адже в нас є наочна статистика, оскільки у 1928-4% , 1937-96% українців у колгоспах і ніякої альтернативи , окрім розкуркулення і виселення ;

По-друге, 1932 р. паспортна система лише містянам, а селяни – кріпаки, що не можуть вільно «пересуватися по безкраїм просторам СРСР».

По-третє, коренізація та «розстріляне відродження» - складові сталінської репресивної машини. І найголовніше – три страшних голодомори, що пережили українці , перебуваючи у складі СРСР, яка це підтримка? Це геноцид! Причому визнаний не лише українською стороною!

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 – 1953. – Кн. 2 Документи і матеріали. К. : Либідь, 1994. 688 с.

2. Боффа Д. История Советского Союза. Т. 2 . М. : Международные отношения, 1990. 632 с.

3. Історія українського селянства. Нариси у 2-х т. Т. 2 / під ред. В. Смолія. К. : Наукова думка, 2006. 635 с.

4. Нечитайло В.В. Українське селянство: важкий шлях до волі. Кам’янець-Подільський: Апостроф, 1995. 192 с.

5. Ярош Б.О. Сторінки політичної історії західноукраїнських земель 30 – 50 років ХХ ст. Луцьк : Вежа, 1999. 182 с.

ВИНИКНЕННЯ УНІВЕРСИТЕТІВ, ЇХ ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА, ЗМІСТ І ФОРМИ НАВЧАННЯ

Гринюк Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Сучасна університетська освіта пройшла тривалий шлях розвитку. Історія університетів налічує кілька століть, упродовж яких вони переконливо продемонстрували як стабільність свого існування, так і здатність до змін, а також сприяння перетворенням і прогресу в суспільстві.

Мета дослідження. Показати особливості виникнення та функціонування перших університетів у Європі.

Результати дослідження. Період XI–XIII століть характерний тим, що осередок суспільного та політичного життя переміщується до міста. виникнення університетів як самоврядних корпорацій магістрів (викладачів) та студентів пояснюється інтенсивними соціальними змінами, поміж яких відродження меркантилізму, приріст населення та чисельності міського середнього класу, бюрократизація життя.

На сьогодення термін застосовують лише для освітніх інституцій, але в Середні віки воно мало ширше значення. Університет означав сукупність або корпорацію і вважався цеховим терміном. Таким словом називали угрупування людей, організованих для захисту своїх інтересів, передусім економічних. Доцільним терміном, що в Середньовіччя пояснює концепцію університету, є «studium generale». Статус «studium generale» надавав організації певні права і привілеї, серед яких право присуджувати магістерські та докторські ступені, які визнаються в усьому християнському світі. Університет не підпорядковувався місцевій світський чи релігійній владі, він перебував під імператорською або папською протекцією [1, с. 20].

На початку свого існування університети не були прив'язані до міста. Магістри просто переїжджали до іншого місця разом із учнями, позбавляючи місто престижу й потужного джерела фінансування. З часом справа набула розмаху. Міста переманювали одне в одного відомих професорів.

У XII столітті в Парижі було кілька приватних шкіл, сконцентрованих на лівому березі р. Сени, кафедральна школа при Соборі Паризької Богоматері, школа чорних каноніків при церкві св. Віктора. Париж приваблював звідусіль учнів. Влада вітала такий розвиток подій, бо численні учні та вчителі збагачували місцеву економіку. Більшість учнів та вчителів були для парижан чужинцями. Горожани Парижу добре охоронялися, бо мали привілеї, яких не мала чужинці. Студенти влаштовували бійки, крадіжки, вбивства, і за це не несли серйозної відповідальності [3, с. 142, 143]. Студенти та учні вважали, що місцеві жителі ставляться до них несправедливо. Тому щоб захиститися вчителі та учні об'єдналися, й таким чином виник середньовічний Паризький університет. Точної дати його заснування не знаємо, але у 1215 році університетський статус був юридично

затверджений папським легатом. Університет отримав права на власну печатку, створення власних навчальних програм і особливу форму одягу для викладачів та учнів [2, с. 326].

Водночас із ускладненням економіки й громадського життя зріс запит на правові знання, відроджувався інтерес до римського права. Одним із центрів розвитку правових знань стало італійське місто Болонья. Успіхи болонської школи права були настільки загальновизнаними, що імператор Фрідріх I Барбаросса в 1158 році надав школі статусу університет, особливі привілеї болонським студентам.

У 1117 р. був створений університет, що мав за мету дати священнослужителям більш повну освіту. Вибір впав на Оксфорд, одне з найбільших міст королівства. Оксфордський університет, найімовірніше, виник на базі однієї зі шкіл, які існували тут з початку XII ст. Але тільки за правління Генріха II Оксфорд став справжнім університетським містом. Обов'язковим для всіх студентів було вивчення вільних мистецтв. Суспільна та політична вага університетів поступово зростала, проявом чого стало право обирати своїх представників до парламенту. Якщо з часом через Оксфорд майже в обов'язковому порядку проходили члени вищого світу, то в середні віки до цього було ще далеко. Там навчались тільки священнослужителі, вони знімали кімнати у місцевих жителів і часто були бідними. Оксфордський університет являв собою вільну корпорацію на церковних засадах. Він мав внутрішнє управління, утримував себе на власні кошти, які отримував від пожертвувань, уряд не втручався у внутрішнє життя та порядок управління, який зберігався майже до XIX ст. Оксфорд вирізняється суто англійською системою навчання, яка передбачає, окрім викладачів, за кожним учнем закріплення ще і педагога-наставника. В його обов’язки входить щоденно пильнувати та повністю курувати молоду людину як особистість, слідкувати за її манерами, поведінкою, зовнішнім виглядом.

У 1209 році у місті Кембридж засновано університет студентами та викладачами Оксфордського університету, які вимушені були залишити Оксфорд через збройні сутички з місцевим населенням.

Неапольський університет є одним із найстаріших вищих навчальних закладів у Європі. Був заснований 5 червня 1224 року в Неаполі, як державний освітній заклад Королівства Сицилія. Університет носить ім'я імператора Священної Римської імперії Фрідріха II, під час перебування якого на престолі Неапольський університет прийняв перших студентів. Король, бажаючи децентралізувати навчання в Італії, пішов проти волі Папи Римського і Неапольський університет став першим університетом у Європі, що діяв без папської булли.

Тулузький університет один з найстаріших університетів Франції та Європи, заснований 1229 року. Заснування Тулузького університету було

однією з умов миру, нав'язаного графу Раймунду VII після Альбігойських війн.

Саламанкський університет заснований 1218 року наказом кастильського короля Альфонсо IX. Отримав статус університету 1254 року за правління Альфонсо X, що було визнано папою Олександром IV в 1255 році.

На прикладі Паризького і Болонського університетів можна проаналізувати два основних типи університетських організацій. Перший тип – Болоньський – характеризується світською орієнтацією, домінуванням студентської гільдії, яка на свій розсуд визначала структуру, зміст навчальних дисциплін та обирала на контрактній основі професорів. Другий тип – Паризький – відзначається переважанням магістерської гільдії, де університет утворювали магістри, а студенти були лише членами університету [2, с. 330, 331].

Навчання в середньовічному університеті велося латинською мовою. Всі магістри розподілялися по факультетах. Університети мали чотири факультети. «Молодшим», або «артистичним» був найчисельніший загальноосвітній факультет зі терміном навчання 5–7 років, протягом яких вивчалися «сім вільних мистецтв». Після чотирьох років навчання студент здобував науковий ступінь бакалавра мистецтв, а після повного шестирічного курсу студент ставав магістром мистецтв (magister artium). Щоб здобути науковий ступінь magister artium, треба було за віком мати 21 рік (так велить статут Паризького університету 1215 року).Крім того, було ще три «старших» факультети: медичний, юридичний, богословський, на які студентів приймали лише після закінчення «артистичного» факультету. Основними методами навчання в університетах були лекції і диспути; студенти виконували багато вправ і писали письмові роботи. Лекція зводилася до читання тексту, який вивчався, та коментування тексту або його окремих частин. Іншою формою навчання був диспут, основою якого було питання для обговорення. Тезу обирав магістр. Заперечення висував або він сам, або його студенти (у тому числі й ті, які випадково потрапили на диспут). Бакалавр потрібними аргументами підтримував тезу і відповідав на запитання. Магістр міг будь-якої миті зупинити суперечку, особисто завершивши її своїм підсумком, але він міг і повернутися до цієї тези іншим разом, не підтримуючи, а заперечуючи свою ж тезу. Практичні заняття відбувалися також у формі репетицій. На репетиціях школярі повторювали пройдений матеріал, відповідали на запитання, пов'язані з текстом. Студенти писали письмові роботи– трактати. Отже, ступінь істинності тези був не таким вже й важливим. Важливою була техніка її захисту або спростування. В середньовічних університетах навчання було схоластичним. Вчені-богослови прагнули примирити науку і релігію [4, с. 15].

Окрім вивчення вільних мистецтв, студент Середньовіччя потребував професійної підготовки для того, щоб реалізувати себе у суспільстві. Тобто він, на відміну від античних мислителів, вже не вважав, що знання потрібно

просто накопичувати, а був переконаним у тому, що накопичене варто пускати в обіг.

Висновок. Середньовічні університети були автономними установами зі своїми органами самоврядування. Вони мали різні привілеї, користувалися великою самостійністю і часто не підкорялися місцевій владі. Перебуваючи під протекцією короля чи духовної особи, університети підносили престиж міста, в якому розташовувалися. Церковники, які критикували вчених і забороняли їхні книги, звернули на університети щонайпильнішу увагу і спробували встановити власну монополію на них. Випускники університетів складали одну з еліт середньовічного суспільства, ту, яка володіла пером і книжною наукою. Вся система середньовічного університетської освіти суворо регламентована.

1. Курбатов С. Феномен університету в контексті часових та просторових викликів. Суми, 2014. 262 с.

2. Лінч Дж. Середньовічна церква. Коротка історія. Київ, 1994. 491 с.

3. Нехаева С. В. Картины нравов средневекового студенчества: развратники, насильники, прелюбодеи. *Вопросы всеобщей истории и историографии.* Сб. науч. ст. памяти проф. А. В. Эдакова; отв. ред. К. Б. Умбрашко. Новосибирск, 2006. С. 139–170.

4. Ле Гофф Ж. Интеллектуалы в Средние века. Санкт-Петербург, 2003.

ЕКСКУРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛУЦЬКОЇ ГІМНАЗІЇ № 4 ІМЕНІ МОДЕСТА ЛЕВИЦЬКОГО В МЕЖАХ МІСТА ЛУЦЬКА

Данилік Дмитро, Білик Вікторія

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Навчальні екскурсії є необхідною складовою навчального процесу. Вони передбачають створення умов наближення змісту навчальних дисциплін до реального життя, спостереження та дослідження учнів явищ процесів життєдіяльності суспільства, розширення світогляду та занурення їх у професійне середовище певних предметів. З огляду на це є досить важливо проаналізувати способи проведення екскурсійної діяльності в школі.

Мета дослідження. Проаналізувати екскурсійну діяльність Луцької гімназії №4 імені Модеста Левицького в процесі екскурсійних маршутів в межах міста Луцька.

Результати дослідження. Луцьк вважається одним із найдавнішим міст України, тому екскурсійний потенціал міста досить значний. На території міста та поблизу школи розташована великі кількість історичних пам’яток, музеїв, закладів культури які зацікавлюють школярів від першого до одинадцятого класу.

Однин із найпопулярніших та найбільш чисельним за кількістю відвідувачів місцем з досить цікавою екскурсійною програмою є Луцький замок. Один з найдавніших, найбільших та найкраще збережених в Україні замків. Окрім самої території замку учні мають змогу відвідати виставки та музеї на території замку. Єдиний в Україні музей дзвонів розмістився на двох верхніх ярусах вежі [4, с.145]. У Стировій вежі розмістилася «Замкова зброя», де можна оглянути замковий арсенал XV–XVII ст. Музей зброї допоможе краще уявити стародавні війни та з якою важкістю в той час діставалася перемога [4, с. 148]. Музей книги, який розмістився у колишній повітовій скарбниці початку XIX ст., має в колекції не тільки старі книги, а й реконструйовані старовинні друкарські верстати. Також обов'язково учні відвідують Луцький художній музей [4, с. 150]. Учні мають змогу оглянути роботи художників Італії, Німеччини, Іспанії, Польщі, Англії XVI–XX ст., також можуть оглянути художні твори сучасних українських художників [4, с. 151].

Наступним місцем, яке відвідують учні школи, є Волинський краєзнавчий музей, який є найдавнішим та найбільшим з нині діючих музеїв на території Волині. Музей має багату колекцію природничо-наукових матеріалів, колекції геологічних мінералів, рослин, тварин [1, с. 148]. Історія Волині з найдавніших часів і до сьогодні представлена унікальними пам'ятками археологічної збірки, нумізматичної колекції, етнографічними матеріалами, писемними документами, зразками сакрального мистецтва, що дозволяє учням практично застосувати свої знання та розвиватися в цих галузях [1, с. 150]. Для учнів старших класів у Відділі новітньої історії представлено експозиції «Волинь у 1939–1941 роках», «Напад нацистської Німеччини на СРСР», «Рух Опору на Волині (1941–1944 рр.)», «Вигнання з Волині нацистських загарбників» і постійнодіючі виставки «Волинь: історія, політика, економіка, культура (1945–2020)» та «Шевченківська світлиця Миколи Куделі» [1, с. 151].

Наступним важливим місцем для екскурсійної діяльності вважається Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки. Наразі на виставці представлено зразки військової техніки і озброєння, а саме: авіаційні комплекси, бронетанкова техніка, зенітно-ракетні комплекси, артилерійське озброєння, техніка служб забезпечення тилу Збройних Сил України та техніка військ зв'язку [2]. Військову техніку і озброєння, розміщене на виставці, було зібрано й доставлено у музей з різних військових частин [2]. Для учнів проводяться тематичні виставки та презентації з класифікованими спеціалістами у військовій справі, що є досить корисним для учнів старших класів, які вивчають предмет Захист Вітчизни.

Однак відвідуванням музеїв екскурсійна діяльність в Луцькій гімназії № 4 не обмежується. Учні старших класів мають змогу відвідати справжній витвір мистецтва, а саме: Будинок Миколи Голованя. Сама споруда нагадує середньовічний замок з рисами готики й бароко. Витвори майстра

прикрашають стіни, дах, подвір'я. Виготовляє їх митець здебільшого з каменю та зеленого пісковика. Загалом, у будинку понад 500 скульптур. Головна з них – скульптура Мадонни з немовлям, яка стоїть на самому березі Стиру [3].

Також надзвичайно цікавим екскурсійним об'єктом для учнів середніх класів є відвідування «12 Каналу». Учні мають змогу ознайомитися із кожною професією, яка є на телебаченні, а саме: журналіст, редактор, режисер, оператор, візажист, директор, телеведучий та знайти, що їм до вподоби [3].

Для учнів Луцької гімназії № 4 часто організовують екскурсії у пожежну частину міста Луцька. Під час зустрічі учням розповідають про оснащення пожежних автомобілів, демонструють сп1ецодяг та спорядження, в якому рятувальники ліквідовують пожежі та інші надзвичайні події, закликають дотримуватися вимог пожежної безпеки [3].

Висновки. Після аналізу екскурсійної роботи в одній з луцьких шкіл можна зробити висновок, що учні мають змогу окрім теоретичних знань отримувати і практичні знання, що є досить важливим в процесі навчання. Ефективна організація екскурсійної діяльності є складовою зацікавленості учнів та розвитку суспільства, вона є багатофакторним і багаторівневим процесом, основою її є зацікавленість та взаємодія усіх суб'єктів.

1. Волинський музей: історія і сучасність.Вип.VI.Луцьк,2019.286 с.
2. Сайт Волинського регіонального музею українського війська та військової техніки [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://culture-lutsk.org.ua/zaklady/muzei-viiska
3. Сайт Луцької гімназії №4 імені Модеста Левицького [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://gymnasium4.lutsk.ua/
4. Терський С. Історія Луцька. X—XV ст. Львів, 2006. 251 с.

ДІЯЛЬНІСТЬ ГААЗЬКОГО ТРИБУНАЛУ ДЛЯ СУДОВОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ОСІБ, ЩО ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ В КОЛИШНІЙ ЮГОСЛАВІЇ (1993 – 2017 РОКИ)

Данилік Дмитро, Шваб Лариса
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Під час Югославських воєн, що відбувалися на території колишньої республіки Югославія у період між 1991 та 2001 рр., визріла серйозна проблема умисних вбивств, незаконних депортацій, тортур, захоплення та знущання над заручниками, порушення законів та нехтуванням людським життям, дій, що суперечили гуманітарному праву, зафіксованому в Женевській конвенції 1949 р. Тому актуальним є аналіз діяльності, ефективності трибуналу щодо злочинців, які проводили свою діяльність на території колишньої Югославії.

Мета дослідження. Проаналізувати мету, цілі й результати діяльності міжнародного трибуналу над учасниками злочинів у Югославії.

Результати дослідження. Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (МТКЮ), здійснені на території колишньої Югославії із 1991 р., був створений Радою Безпеки ООН 25 травня 1993 р. на основі резолюції № 827 Ради Безпеки ООН, а ініціатором резолюції виступила Франція. МТКЮ – це допоміжний орган Ради Безпеки ООН, який вона фінансує, визначає склад, оцінює його доповіді, наглядає за роботою і вирішує, чи продовжувати його діяльність [3, с. 250].

МТКЮ було створено всі необхідні умови для здійснення судочинства: у штабі трибуналу близько 1200 співробітників із 77 країн світу, кілька сотень слідчих, великі матеріальні засоби та необмежений доступ до документів; канцелярії на території Боснії та Герцеговини та Союзної Республіки Югославії (СРЮ) [2, с. 4]. Із квітня 2002 р. до січня 2005 р. суддею трибуналу ad litem був український юрист-міжнародник Володимир Василенко.

Перед Гаазьким трибуналом поставали фізичні особи (не організації, партії чи органи влади), яких звинувачували в особливо важких злочинах. Позаяк встановити точну кількість вчинених військових злочинів було неможливо, судові процеси відбулися над найважливішими з них, тобто над тими, що спричинили масові страждання цивільного населення. Взагалі за час роботи МТКЮ було засуджено 90 із 161 особи, які були притягнені до відповідальності [1, с 132].

У квітні 2002 р. парламент СРЮ ухвалив закон про співпрацю державних органів влади із Гаазьким трибуналом. Створена Національна рада для співпраці з Гаазьким трибуналом вирішувала питання, пов'язані із захистом свідків, статусом обвинувачених осіб, наданням допомоги їхнім родинам тощо [2, с. 3]. Було утворено й інші інституції, які займалися окремими аспектами співпраці з трибуналом: прокуратура з питань військових злочинів, Служба слідства військових злочинів, Судове віче з військових злочинів в Окружному суді Белграда [2, с. 3]. У Белграді розпочала роботу Канцелярія зв'язків із Міжнародним трибуналом в Гаазі [2, с. 3]. До її функцій наежали: підтримка контактів із союзними і республіканськими органами влади, міжнародними організаціями з усіх питань, що стосувалися співпраці з трибуналом. Також в канцелярії відбувався прийом свідків, осіб, що постраждали від злочинів, та тих, що могли надати інформацію для ведення слідства, надання інформації ЗМІ тощо [2, с. 4]. Однак співпраця між працівниками трибуналу та політичною елітою Сербії та Чорногорії зазвичай була напруженою.

У своїх доповідях про роботу трибуналу перед РБ ООН, його працівники звинувачували офіційний уряд Сербії у приховуванні ключових доказів, які підтверджували причетність влади СРЮ до злочинів у Боснії і Герцеговині та Хорватії [3, с. 323]. Вони заявляли, що більшість звинувачених Гаазьким

трибуналом осіб, що уникають правосуддя (серед них і генерал Югославської Народної Армії (ЮНА), згодом начальник штабу Війська Республіки Сербської Ратко Младич), переховуються в Сербії та Чорногорії [3, с. 324].

Із протилежного боку, переслідувані та ті, хто їм співчували, називали нелюдськими методи відловлювання осіб, звинувачених трибуналом у злочинах. [1, с. 130].

Уряд Сербії звинувачували також у тому, що він забезпечує колишнього президента СРЮ Слободана Мілошевича інформацією, яка допомагає йому захищатися в Міжнародному суді, і відмовляється надати цю ж інформацію самому судові [1, с. 130].

За вчинені злочини, порушення законів та Женевської конвенції (1949 р.) були засуджені: колишній президент Сербії Мілан Мілутіновіч, колишній президент СРЮ Слободан Мілошевич, начальник Генерального штабу ЮНА Драголюб Ойданіч, заступник голови Союзного уряду Нікола Шайновіч, «вуковарська трійця» – полковник ЮНА Веселін Шліванчанін, капітан ЮНА Млатко Радич і генерал ЮНА Міле Мркшич та інші [3, с. 179].

Висновки. Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії завершив свою роботу 21 грудня 2017 р. Розгляд спав тривав понад двадцять років. За час судових процесів заслухали близько 5 тис. людей, що потерпіли від злочинів, але вижили (хоча більшість людей все ж відмовилися давати свідчення). Попри назагал позитивну діяльність (було засуджено 90 осіб), результативність трибуналу була недостатньо ефективною. Перешкоду становила відсутність домовленостей трибуналу з урядами держав колишньої Югославії й співпраця урядів із трибуналом.

1. Гутник В. Принцип презумпції невинуватості у практиці діяльності Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду. Львів: Юридична Україна, 2010. С.130–138.
2. Резолюция СБ ООН № 1534 од 26.03.2004 г. URL : search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU04030.html
3. Международный трибунал по бывшей Югославии: Деятельность, результаты, эффективность. Москва: Индрик, 2012. 544 с.

ПРИЧИНИ ТА ВИТОКИ КАУДИЛІЗМУ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

Данилік Дмитро, Ткачук Анатолій
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк

Постановка проблеми Після здобуття незалежності в колишніх іспанських та португальських колоніях визріла серйозна проблема щодо формування політичної структури, уряду та інших державних інституцій. Система каудилізму, яка ґрунтувалася на засадах військового насильства, стала унікальною для країн Латинської Америки. Тому актуальним є аналіз причин та передумов її виникнення.

Мета дослідження Проаналізувати причини, передумови виникнення каудилізму в Латинській Америці. З'ясувати чи існувала, в даний історичний період, якась реальна альтернатива даному процесу.

Результати дослідження. Дослідники виділять багато причин виникнення цього явища, пов'язуючи його з соціальною структурою латиноамериканського суспільства, становищем народних мас в колоніях, специфікою боротьби за незалежність та особливостями менталітету латиноамериканців [3, с. 163].

Незважаючи на те, що для періоду військової боротьби за незалежність стало характерним швидке розширення представницьких інституцій, реальну владу, за відсутності чітко визначених політичних і національних установ, мала армія [1, с. 210]. Армія, що виникла в процесі боротьби за незалежність, прагнула отримати свою винагороду після закінчення збройної боротьби. Багато з цих армій не були розпущеними по закінченню війни й невдовзі виявилися однією з найстабільніших інституцій у перші десятиліття існування незалежних держав [1, с. 210]. Ці армії та їх керівники ефективно впливали на хід політичного розвитку

Однією з найголовніших причин виникнення такої державної системи можна вважати політичну нестабільність у країнах Латинської Америки. Конституції не давали дійсної сили, окрім того їх змінювали залежно від певного режиму або певної особи [1, с. 211]. В Еквадорі, наприклад, Конституцію змінювали тринадцять разів, а в Чилі станом на 1833 рік була сформована вже восьма конституція [1, с. 212].

Політичні деформації конституційного ладу значно ускладнили нормальну еволюцію латиноамериканських суспільств аж до кінця XX століття. Вони постійно провокували громадянські війни та бунти [4].

Після здобуття незалежності відбулося також посилення впливу каудильйо, тому що під час воєн в Латинській Америці посилилася мілітаризація влади [2, с. 42]. Окрім того, після ліквідації колоніального режиму в нових державах військові лідери були єдиними реальними гарантами самостійності цих держав [2, с. 43].

Вже в 20-30 роки XIX століття в більшості латиноамериканських республік з початком формування конституційного устрою, організацією періодичних виборів стали виникати ворогуючі між собою організації. Згодом на їхній основі постали дві політичні партії. Консерватори, які виступали за збереження особливих привілеїв армії й церкви та ліберали, які були зацікавлені в економічному розвитку своїх держав [3, с. 165]. Однак вони не мали якоїсь міцної організації, а залишалися угрупуваннями, що боролися за владу. Тому ставка робилась не на політичну діяльність, а на певного політичного лідера (каудильйо), який мав єдину ціль – захопити владу та створити авторитарний режим [3, с. 165]. В цьому випадку каудильйо міг проводити свою політику та назначав партійних колег на високі посади, а опозиційна партія втрачала можливість в законний спосіб

отримати владу. Каудильйо був водночас головою держави та головою виконавчої влади. Він керував урядом, державним апаратом, збройними силами [2, с. 44].

Каудильйо міг бути впливовою людиною на досить значній території або лідером невеличкого округу [2, с. 44]. Каудилізм поширювався повсюдно, адже навіть дрібний військовий командир на невеликій території створював власні загони, що складалися не лише з представників національностей, які тут проживали, а й індіанців та метисів, що виявляли бажання йому служити. Така соціальна система склалася ще в колоніальний період [2, с. 45]. Її основу складала авторитарна влада господаря, що була заснована на його авторитеті та особистої відданості залежних йому людей. Така ситуація була досить сприятливою для того, аби після здобуття незалежності на цих територіях був зароджений каудилізм. У Венесуелі, для прикладу, каудильйо ставали колишні великі землевласники, представники колишньої колоніальної еліти [1, с. 215].

Мілітаризація влади в кожній країні мала свої особливості. У Перу та Мексиці міць каудильйо спиралася на регулярні війська. Заручившись підтримкою армії каудильйо міг навіть стати президентом країни [4].

Однією із причин виникнення каудилізму можна вважати політичну відсталість країн Латинської Америки від європейського світу. У XIX і XX століттях практично будь-який каудильйо був переконаний, що його народ не готовий до демократії за європейськими взірцями й розглядав диктаторський спосіб правління, як необхідний і закономірний етап політичної еволюції. [4].

Висновки. Система каудилізму була фактично військовою диктатурою, оскільки влада зосереджувалася в одного правителя. Серед причин цього явища можна виділити такі: особливості колоніального системи на цих територіях, своєрідний характер національно-визвольних рухів на початку XIX століття та нестабільна політична система в нових незалежних держав.

1. Кащенко С. Всеобщая история государства и права новейшего времени. Москва, 2006. 336 с.

2. Крашенинникова Н. А. История государства и права зарубежных стран. Часть 2. Москва, 2001. 827 с.

3. Посконина О.И. История Латинской Америки (до XX века). Москва, 2005. 248 с.

4. Яковлев П. П. Государство и общество в Латинской Америке: история и современность.URL:http://www.perspektivy.info/oykumena/ekdom/gosudarstvo_i_obshhestvo_v_latinskoj_amerike_istorija_i_sovremennost_2014-02-28.html

ТЕАТР ШЕКСПІРА

Демчук Аліна, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Ще на початку своєї творчої діяльності Шекспір був відомий як талановитий драматург. Його внесок у розвиток театральних традицій великий, адже саме він відкрив нову епоху драматичної літератури, і згодом його твори переросли свій вік і викликають інтерес до наших днів. Отже, актуальність проблеми зумовлена потребою комплексного та об'єктивного дослідження театральних подій епохи Шекспіра.

Мета дослідження – з'ясувати особливості розвитку театру та його роль в епоху пізнього англійського Відродження.

Результати дослідження. Творча діяльність Вільяма Шекспіра відноситься до епохи пізнього англійського Відродження. У цей час соціальне життя Англії вирізнялося насиченістю. Особливою популярністю користувався театр. Акторські колективи (трупи) існували в Англії здавна, але лише з 70-х рр. XVI ст. почав існувати професійний народний театр, який мав постійні приміщення. Такі театри були орієнтовані на вузьке коло глядачів: монархів і впливових вельмож. Але в другій половині XVI ст. кількість народних театрів значно збільшується [4, с. 248].

Театр в Англії мав свої характерні особливості, що вирізняло його серед театрів інших країн. П'єси все частіше носили повчальний характер, автори прагнули створювати яскраві образи, що було уособленням чеснот або безумовних пороків. Таким чином, традиції середніх віків у Англії не були знищені та піддалися поглибленню. Від середньовічних сценічних постановок тут збереглися змішання трагічного і комічного, поділ твору на окремі самостійні епізоди, масові сцени, паралельні дії та інші особливості. Крім того, для театру стало властивим розповсюдження національних традицій. У результаті виникло своєрідне поєднання протилежних напрямків, що є однією з найважливіших особливостей англійського театру епохи Відродження [5, с. 156].

У часи Шекспіра в Лондоні існувало кілька театрів. З опису очевидця: «У Лондоні є чотири театри, видатних за красою. Всі вони мають різні назви в залежності від зображень на них. У них щодня даються різні вистави перед глядачами. Два найбільш чудових з цих театрів розташовані на півдні, за Темзою, і носять назви, взяті від зображень нагорі «Роза» і «Лебідь». Два інших театри знаходяться за містом, на північ, шлях до них – через Єпископські ворота.» [2, с. 135]. Очевидець так говорив про театри: «Щодня о другій годині пополудні в Лондоні виконуються дві, а то і три комедії в різних місцях, куди люди сходяться, щоб повеселитися; це збирає багато народу. Будинки ці так влаштовані, що тут грають на піднятому майданчику, так що кожен може добре бачити все. Є і особливі галереї, де можна більш зручно стояти і навіть сидіти за особливу плату» [1, с. 136].

Публіка, яка відвідувала театр, була дуже різноманітною. Це були не тільки дворяни, але і торговці, прикажчики, шинкарі, яким доводилося стояти в партері, оскільки місця там коштували дешево. Багаті глядачі розташовувалися в ложах. Публіка дуже жваво відгукувалася на події, що відбувалися на сцені.

Англійська драма цього часу характеризується різноманітними жанрами, високою майстерністю техніки, багатою ідейною змістовністю. Тут також відзначається багатство фантазії, стрімкість дії, насиченість образів, сила пристрастей і вольове напруження дійових осіб.Знаходять відображення в театрі й різні епохи, народи [6,с.182].

Король Яків I сприяв розвитку сценічного мистецтва: «Щоб ви знали, що ми, по нашій особливій милості, дали дозвіл і уповноважили і справжнім указом дозволяємо і уповноважили наших слуг Лоренса Флетчера, Вільяма Шекспіра, Річарда Бербеджа, Огюстіна Філліпса, Джона Геннінга,... та інших їхніх товаришів вільно виявляти своє мистецтво Означені комедії, трагедії, історичні п'єси, інтерлюдії, мораліте, пасторалі, сценічні п'єси і т. п. можуть демонструватися публічно з найбільшою для них зручністю, лише тільки спаде епідемія чуми, як в їх звичайному театрі, званому «Глобус», що знаходиться в графстві Серрей, так і у всякому міському залі або інших відповідних місцях в межах слобод і всяких інших міст, університетів або містечок, де б то не було, в межах вищезазначених наших королівств і володінь» [3,с.136-137].

Театр шекспірівської епохи все ще був святом, карнавальним дійством на площі. Сюжети для своїх творів Шекспір, як і багато авторів того часу, запозичив із вже існуючих джерел. Проте він, на відміну від інших, з великою майстерністю поєднував ці джерела, поглиблюючи і розробляючи їх сюжети. Саме він започаткував у драмі нову хвилю – рух історичного часу.

Висновок. Отже, Вільям Шекспір вніс неоціненний внесок у розвиток англійського театру. Він надзвичайно поглибив все те, що сприйняв від своїх попередників, знайшов узагальнене і гармонійне, вираз всіх почуттів, думок і проблем, які хвилювали людей в ті часи. Шекспір зобразив розквіт людської особистості. Його жанр – це спосіб бачення, кут зору, що відображає центральну тему: у трагедії – це людина, в комедії – природа, у хроніці – історія.

1. Из описания путешествия Томаса Платтера (1604–1605). *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А.* Луцьк, 2019. С. 135–136.

2. Из описания путешествия голландца де-Витта (1595–1596). *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А.* Луцьк, 2019. С. 136.

3. Указ Якова I про видачу патенту трупі Бербердж ій (17 травня 1603 р.). *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А.* Луцьк, 2019. С. 136–137.

4 .Історія західноєвропейського театру. В 3-х т. М., 1956. Т.3. 426 с.

5. Горбунов М. С.Шекспір і його молодші сучасники (Еволюція стилів та жанрів). Шекспірівські контексти. М., 2006. 320 с.
6. Ентоні Берджес. Вільям Шекспір. Геній і його епоха. М., 2001. 410 с.

СТАРАРОЗАВІТНІ БІБЛІЙНІ ОБРАЗИ В ОБРЯДІ КОРОНАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ МОНАРХІВ

Добровольський Георгій, Карліна Оксана
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В історіографії малодослідженим залишається сакральний аспект легітимації монархічної влади у середньовічній Європі, походження та значення миропомазання в обряді коронації монарха. Вивчення цієї проблеми розширить розуміння європейського середньовічного суспільства, дасть змогу глибше зрозуміти світогляд тогочасних людей.

Мета дослідження: розкрити витоки старозавітних образів у обряді миропомазання монарха у середньовічній Європі та з'ясувати, яку роль вони відігравали у легітимації влади монарха.

Результати дослідження. Через політичну традицію того часу монархія в очах середньовічної людини не потребувала ніяких підтверджень її законності. Проте деякі королі, права яких на престол не були безумовними, потребували особливих форм легітимації свого правління. Легітимація влади не обмежувалися правовим полем, багато з них відносилися до сфери сакрального і були переважно представлені ритуалами, які підкреслювали Божественне благословення і легітимність королівської влади.

Обрядом, який легітимізував правління монарха була коронація, в ході якої використовувалося чимало біблійних образів.

Старозавітні образи пов'язані з обрядом миропомазання – новим для середньовічної Європи релігійним обрядом посвячення монарха, взятим із Біблії. У Старому Заповіті описано три види миропомазання: помазання на царство (царя Саула (2 Перша Самуїла. 10:1) , царя Давида (2 Перша Самуїла. 16:13) та царя Соломона (2 Перша Цар. 1: 34)), священників (Вихід 28: 41; 29: 7; 30: 30), а також пророків (2 Перша Цар. 19: 16). Сам обряд описаний так: на голову посвячуваного виливають єлей, далі на нього сходить Дух Божий, після чого посвячений (як це описано у випадку із Саулом) ставав іншою людиною (2 Перша Самуїла 10: 6).

Не дивлячись на часову першість, Саул ніколи не згадується в середньовічних текстах коронацій, що не дивно, адже потім він відступив від Бога і царство від нього перейшло до Давида. І вже цар Давид багатократно постає в описах середньовічних коронацій: в одній із молитв міститься прохання благословити короля, «щоб він володів скіпетром величності Давида» [5 с. 90], в іншому місці помазання Давида виступає зразком королівського помазання: «… хай будуть помазані руки його освяченим

єлеєм, як були помазані царі і пророки і як Самуїл помазав Давида на царство» [5 с. 92].

Однак навіть не Давид, а Соломон є головним старозавітним персонажем середньовічного коронаційного обряду. Ще при описі ночі, що передує коронації, яку майбутній король повинен провести в роздумах і молитві, говориться, що він повинен успадкуввати Соломонову мудрість, який просив у Бога «серце мудре і розумне», а не багатство, славу і перемогу над ворогами [5 с. 82]. У одній із молитв перед миропомазанням короля закликають уподібнитися смиренню Соломона в управлінні народом: «Помазали Соломона Садок священник і Натан пророк царем, відправилися з радістю і проголошували, хай живе цар, хай живе цар, хай живе цар у вічності» [5 с. 92]. Таким чином, Соломон виступає зразком ідеального правителя для короля.

Миропомазання в Західній Європі вперше з'являється у VII столітті у королівстві вестготів, у наступному столітті у королівстві франків. Першим із франкських королів його прийняв Піпін Короткий у 754 році. Поява нового обряду, який не мав коренів у германських та кельтських звичаях легітимації та сакралізації влади, була пов'язана з початком панування нової династії – Каролінгів. Оскільки легітимність і сакральний статус попередньої династії Меровінгів не підлягала сумнівам [3], то зробити законною владу Піпіна могла лише Божественна санкція через церковний обряд. Цим обрядом і стало миропомазання, яке мало Старозавітнє походження.

Згодом обряд миропомазання поширився по всій Західній Європі. Набувши величезного значення престижу і став кульмінацією коронації. Він символізував Божий дозвіл та благословення на правління монарха [1].

Перше миропомазання короля на Британських островах датується 787 роком, над Егбертом, сином короля Мерсії Оффи [3, с. 622]. До часу створення єдиного Англійського королівства у IX столітті миропомазання повністю утвердилося, як кульмінаційний момент коронації у Англії.

Висновки. Історична тяглість миропомазання із Старого Завіту та його звершення християнською Церквою забезпечували престиж, авторитет та легітимність монарха. Обряд миропомазання сакралізував владу короля. Образи старозавітних царів і пророків являють зразок ідеального правителя. Обряд миропомазання не тільки легітимізує, але й регламентує дії нового монарха.

1. Андреева Л. А. Сакрализация власти в истории христианской цивилизации: Латинский Запад и православный Восток. Москва:, Ладомир, 2007. 304 с.
2. Біблія (переклад І. Огієнка). URL: https://bibleonline.ru/bible/ubio/.
3. Блок М. Короли-чудотворцы; пер. с фр. М. Мильчиной. Москва: Языки русской культуры, 1998. 712 с.

4. Блок М. Феодальное общество. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2003. 504 с.
5. English Coronation Records; ed. by L.G. Wickham Legg. Westminster, 1901 lxxxviii + 413 p.

ВІДРОДЖЕННЯ ПОЧАЇВСЬКОЇ ЛАВРИ ЗА ЧАСІВ АРХІМАНДРИТА ЯКОВА ПАНЧУКА

Дячук Роман
Волинська православна богословська академія, м. Луцьк

Почаївська лавра – один із найславніших монастирів, який міцно пов'язаний з народом. Його історія – це ціла й довга доба як в історії Православної Церкви, так і в історії українського народу та його культури [1, с. 8]. З найдавнішого часу Почаївський монастир славився своїми Святинями, і ними він здобув собі розголос по всій Волинській землі. Перший автор життя Преподобного Іова ієромонах Досифей пише про Почаївську Гору, що вона «здавна сяє сяйвом багатьох чудес» [1, с. 258].

Невеличке містечко в Тернопільській області Почаїв щорічно відвідує велика кількість паломників. Цікаве воно в першу чергу людям віруючим, адже тут знаходяться святі для будь-якої православної людини місця, в першу чергу Свято-Успенська Почаївська лавра – одна з древніх православних святинь. Почаївська лавра – це найбільша православна святиня Волині і друга, після Києво-Печерської лаври, в Україні. Цей монастир заснували ченці Києво-Печерського монастиря, які втекли від нападу татар у 1240 р. Із сивої давнини і по сьогодні Почаївський монастир є однією з найшанованіших святинь, яку щорічно відвідує безліч прочан [3].

Одним із важливих періодів існування та розвитку Свято-Успенської Почаївської лаври було відродження обителі, яке припало на час намісництва лаврою (1974–1982) архімандрита Якова Панчука (1931–2004), майбутнього митрополита Луцького і Волинського (1995–2004) [2].

Владика Яків (у миру Іван Дмитрович Панчук) народився 5 жовтня 1931 р. в селі Лосятин Кременецького району Тернопільської області, що неподалік Почаєва. Відомо, що Свято-Успенська Почаївська лавра відігравала важливу роль у житті мешканців цього краю. Не виключенням була сім'я Панчуків. Батьки майбутнього владики часто відвідували богослужіння, тому зуміли змалечку прищепити своїм дітям, зокрема Івану, любов до молитви, храму, богослужінь, виховували їх у християнському дусі. Батько – Дмитро Іванович – був співцем у лаврі. Благоговіючи перед святинею, він бажав, щоб один із його синів став ченцем у цій обителі. У вересні 1955 р. почала збуватися його мрія – Іван Панчук став послушником лаври, ніс послух соборного паламаря. У 1957 р. докладаючи багато зусиль, Іван вступив до Ленінградської духовної семінарії, після закінчення першого класу якої, 29 жовтня 1958 р., в Почаївській лаврі архімандритом

Севастіаном пострижений у чернецтво з нареченням імені Яків – на честь святого апостола Якова, брата Господнього за плоттю [4, с. 5].

Після навчання у духовній семінарії, незважаючи на гоніння з боку влади та закриття монастирів, ієромонах Яків повернувся до Почаєва для того, щоб нести там чернечий послух. З 1966 по 1974 рр. він виконував тут різні послухи – від бібліотекаря, уставника, регента до благочинного. За ревну службу в 1969 р. був возведений в сан ігумена [2]. Відомо, що на початку 1970-х рр. духовне життя багатьох монахів у лаврі занепало: до монастиря заходив кожен бажаючий, привратника не було, служіння звершувались неточно, молитовне правило разом не читалось, будівлі потребували реконструкції, не було опалення. Тому, на прохання керуючого Львівсько-Тернопільською єпархію владики Миколая Юрика, який одночасно був і священноархімандритом Почаївської обителі, 8 серпня 1974 р. рішенням Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Пимена ігумен Яків Панчук був призначений намісником Свято-Успенської Почаївської лаври з возведенням у сан архімандрита. З його призначенням на цю посаду поступово життя обителі вдосконалювалось: було встановлено строге уставне добове богослужіння, загальне щоденне читання вечірнього правила, спільні обід і вечеря, під час яких читалося «Житіє святих», створено великий святковий хор, збагачено ризницю, здійснено реставраційні роботи соборів, монастирських корпусів, які не здійснювались уже протягом шістдесяти років, проведено опалення. Лавра постала у всій своїй красі [4, с. 5]. Така важка праця архімандрита була гідно оцінена – у 1977 році він був відзначений найвищою священичою нагородою – правом носити другий хрест із прикрасами [2]. Така активна розбудова святині, незважаючи на утиски влади, продовжувалася до 1982 р., коли архімандрит Яків був звільнений з посади намісника Свято-Успенської Почаївської лаври.

Таким чином, архімандрит Яків Панчук (майбутній митрополит Луцький і Волинський) через свою велику любов, як до рідної землі, так і до Свято-Успенської Почаївської лаври та її братії, усілякими методами сприяв розвитку цієї величної обителі.

1. Іларіон, митр. Фортеця православ'я на Волині. Свята Почаївська лавра. Вінніпег: Накладом Видавничої Комісії при Товаристві «Волинь», 1961. 398 с.

2.Митрополит Яків (Панчук).

URL:https://www.pravoslaviavolyni.org.ua/personalii/yakiv-panchuk/

3. Паломництво у Почаїв – місце, куди завжди прагне православна душа. URL: https://volyn.church.ua/2014/08/24/palomnictvo-u-pochajiv-misce-kudi-zavzhdi-pragne-pravoslavna-dusha/ .

4. Фульмес В. Будівничий Київського Патріархату. Волинські єпархіальні відомості. Часопис Волинської єпархії Київського Патріархату. №3 (112) березень 2014. С. 5.

КОМАНДУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОКРУГИ УПА «ТУРІВ» (1943–1945 рр.)

Зек Ангеліна
Науковий керівник: Ленартович Олег Юрійович
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Дослідження історії українського руху Опору є актуальним напрямом досліджень зарубіжних і вітчизняних науковців. Варто зазначити, що історія ОУН і УПА, незважаючи на велику кількість наукових, науково-популярних і публіцистичних праць, сприймається частиною громадян України упереджено. Разом із цим маловідомими лишаються постаті командирів УПА, зокрема військової округи (ВО) «Турів».

Мета дослідження: висвітлити персоналії командирів ВО УПА «Турів».

Результати дослідження. ВО «Турів» була створена у 1943 р. та охоплювала території Луччини, Костопільщини, Сарненщини в Україні та Столинщини, Пінщини в Білорусі. В межах округи діяли наступні загони та групи: «Богун», «Озеро», «Пилявці», «Полтава» та інші [3, 16]. Варто детальніше зосередити увагу на персоналіях командирів об'єднання. Першим його керівником вважається Микола Якимчук (Колотнюк) («Василь», «Гриша», «Данило», «Олег», «Щупак»), який народився у 1914 р. в с. Піддубці Луцького р-ну Волинської обл. (за іншими даними – уродженець с. Рожни Броварського р-ну Київської обл.). У міжвоєнний період належав до «Пласту» і товариства «Відродження». У 1934 р. вступив до ОУН. Рухався кар'єрними сходинками і 12 грудня 1938 р. очолив Луцький повітовий провід ОУН. На початку 1943 р. обійняв посаду військового референта Волинського обласного проводу ОУН, був один з організаторів УПА. У липні 1943 р. «Щупак» стає командиром запілля ВО «Турів», а з 15 вересня 1943 р. – референтом організаційно-мобілізаційного відділу крайового військового штабу УПА-«Північ». 17 липня 1944 р. він отримує звання хорунжого УПА, був відзначений наказом Української головної визвольної ради від 8 жовтня 1945 р. Срібним Хрестом Заслуги [2, 731]. При проведенні обшуків 29 липня 1947 р. в Борохові, оперативно-військова група Теремнівського районного відділу МДБ на чолі з молодшим лейтенантом Тиришкіним виявила криївку з трьома підпільниками всередині. Згідно з однією із версій, «Щупак» одразу відкинув пропозицію здатися. Намагаючись вберегти життя своїй дружині Зінаїді, він наказав їй залишатися всередині. Після цього, вигукуючи «Слава Україні», разом із Володимиром Захарчуком («Себастьяном») вони кинулися на ворога та загинули у перестрілці [1, 411]. Після Миколи Якимчука ВО «Турів» очолював Юрій Стельмащук («Грім», «Кайдаш», «Рудий»). Він народився 17 жовтня 1920 р., в с. Коршів Луцького р-ну Волинської обл. Закінчив Луцьку українську гімназію. З вересня 1941 р. стає працівником Ковельського окружного проводу ОУН(б). Навесні 1942 р. - на початку 1943 р. очолює військову референтуру Ковельської округи ОУН(б). Згодом став

командиром загону «Озеро» у складі ВО «Турів». До липня 1943 р. Стельмащук очолює оперативний штаб округи, а з 1944 р. стає її командиром. На початку 1945 р., після боїв на Боров'янській горі поблизу с. Боровне у Камінь-Каширському р-ні Волинської обл., місце, де перебував Стельмащук, «здала» НКВС санітарка «Єва». За іншими даними, чекістам розповів про його місце перебування в Коритнівському лісі «Вовк». За даними заступника міністра внутрішніх справ УРСР Тимофія Строкача, 25 січня 1945 р. чекістам вдалось відбити у повстанців (сотня кінноти) сани із хворим на тиф командиром «Рудим». У відчаї візник (дівчина-лікарка) спрямувала коні прямо на радянських кулеметників у масхалатах, що оточили місце операції і дорогою застрелила одного з них [4, 14]. Стельмащук потрапив у полон і дав перші свідчення 8 лютого 1945 р. у Києві. Ймовірно він повідомив про можливе місце перебування командира УПА-«Північ» Дмитра Клячківського («Клим Савур»). Швидше за все радянські силовики використовували під час допиту засоби фізичного та психологічного впливу, медичні спецпрепарати. Пізніше «Рудого» залучили до впізнання тіла вбитого Клима Савура у Рівному. 6 серпня 1945 р. Юрій Стельмащук був засуджений до розстрілу трибуналом військ НКВС Київської обл. Вирок було виконано 5 жовтня 1945 р. у Лук`янівській в'язниці в Києві. Висновком Генеральної Прокуратури України від 6 травня 1996 р. він так і не був реабілітований [2, 631].

Висновки: Український рух Опору є трагічною сторінкою історії боротьби за незалежність України. Безсумнівно, великий внесок у справу створення УПА зробили волиняни, командири ВО «Турів» Микола Якимчук та Юрій Стельмащук. У майбутньому варто продовжити вивчення постатей керівників ОУН і командирів УПА, популяризувати сторінки їхніх біографій. Об'єктивні дослідження сприятимуть відродженню історичної пам'яті, та допоможуть уникнути політичних спекуляцій.

1. Антонюк Я. Життєпис одного із засновників УПА: Микола Колтонюк-Якимчук / Я. Антонюк // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. - 2017. - № 1 (47). - С. 391.

2. Антонюк Я. Український визвольний рух у постатях керівників. Волинська та Брестська області (1930–1955) / Ярослав Антонюк. – Львів; Торонто: Літопис УПА, 2014. – 1069 с.

3. Літопис УПА. Нова серія. Т. 8: Волинь, Полісся, Поділля: УПА та запілля 1944-1946 / НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім . М. С. Грушевського; Видавництво «Літопис УПА» та ін. – Київ-Торонто, 2006 – 1448 с.

4. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 14: УПА і запілля на ПЗУЗ 1943–1945. Нові документи / Ред. рада: П. Сохань (співголова), П. Й. Потічний (співголова), Г. Боряк, Я. Дашкевич, В. Лозицький, Р. Пиріг, Ю. Шаповал, О. Удод, В. В'ятрович; Упорядн.: В. Ковальчук, І. Марчук. НАН України.

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Видавництво «Літопис УПА» та ін. – Київ; Торонто, 2010. – 640 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Зінюк Дмитро, Качковська Леся
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Інтенсивне зростання впливу інформації характерне для сучасного етапу розвитку суспільства. До структури інформаційної сфери входять: сукупність інформації, інформаційних з'язків та інформаційних систем; об'єктів, які готують інформацію, зберігають, розповсюджують і використовують її; система регулювання інформаційних відносин тощо. Рівень національної безпеки держави сьогодні залежить від інформаційних технологій і процесу глобалізації в цілому. На нашу думку, жодна держава не в змозі захистити себе, використовуючи лише військово-технічні засоби. Забезпечення безпеки стає комплексним завданням, до якого входять політичні, економічні, інформаційні та інші заходи. Успішно вирішувати їх вдається завдяки оптимальному застосуванню усіх засобів протиборства, зокрема, інформаційному. Економічно розвинуті країни світу значну увагу зосереджують питанням інформаційно-психологічного впливу.

Метою дослідження є вивчення проблеми інформаційної безпеки особистості, її психологічної захищеності й способів формування психологічного захисту в умовах кардинальних змін у суспільстві.

Результат дослідження. Інформаційно-психологічний вплив найчастіше розглядається у контексті загроз інформаційної безпеки. Так, на думку О. Олійника, система забезпечення інформаційної безпеки має включати комплекс превентивних заходів із надання гарантій захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави. Також до складу входять своєчасне і адекватне реагування на увесь спектр інформаційних безпекогенних чинників з метою захисту національних інтересів та національної безпеки. Основними різновидами інформаційної безпеки є: інформаційна безпека особи, інформаційна безпека суспільства та інформаційна безпека держави [2].

Очевидно, що у 2014 р. Росія застосувала проти України концепцію «гібридної війни», яка багато в чому є унікальною зі структурно-функціонального погляду: за формою вона «гібридна», а за змістом – «асиметрична». На думку відомого дослідника інформаційних воєн сучасності Г. Почепцова, інформаційну політику Росії стосовно України можна назвати «першою смисловою війною в світі», для якої характерні такі ознаки інформаційно-психологічного/«смислового» впливу. Першочерговим виступають знищення ознак військових: «зелені чоловічки», «ввічливі люди»; знищення ознак незаконності «народний мер», «народний

губернатор»,«народна самооборона», «возз'єднання Криму». Також вчений називає посилення негативної характеристики противника: «бойовики», «каратели», «карательна операція», «хунта», «само-проголошена київська влада», «самопроголошений прем'єр». Наступними ознаками являється завищення свого позитиву до сакралізації: «Крим наш», «город русских моряков»; опис дій з метою їх легітимації: захоплення адмінбудівель пояснюється словами «це ж наше, народне, а ми народ». Як результат, інформаційна складова агресії йде попереду, а військова або силова складова виходить на перший план тільки в кінці. На думку автора, докладнішої уваги потребують маніпулятивні та пропагандистські технології. Маніпулятивні технології інформаційно-комунікативного впливу – це сукупність методів, процесів і засобів інформаційно-комунікативного впливу, інтегрованих з метою прихованого збудження в іншої людини намірів, які не збігаються з її реальними бажаннями.

У відповідь на інформаційну агресію з боку РФ, у 2017 році, указом Президента України було введено в дію Доктрину інформаційної безпеки. Метою Доктрини є уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни. Доктрина базується на принципах додержання прав і свобод людини і громадянина, поваги до гідності особи, захисту її законних інтересів, а також законних інтересів суспільства та держави, забезпечення суверенітету і територіальної цілісності України [3].

Висновки. Виокремлення інформаційно-психологічної безпеки особистості із загальної проблематики інформаційної безпеки як самостійного напрямку визначається наступними основними причинами. Першою постає перехід до інформаційного суспільства, збільшення масштабів та ускладнення змісту й структури інформаційних потоків, які значно посилюють їх вплив на психічний стан людини. Це визначає необхідність формування нових механізмів і засобів виживання людини як особистості і активного соціального суб'єкта в сучасному світі. Другою причиною є взаємодія психіки людини з інформаційним середовищем, яка відрізняється своєю специфікою та не має адекватних аналогів в інформаційній взаємодії інших біологічних, технічних, соціальних та соціотехничних систем. Також слід зауважити, що основною «мішенню» інформаційного впливу є людина, її психічний стан. Саме із окремих особистостей, їх взаємодії залежить нормальне функціонування соціальних суб'єктів різного рівня складності, будь-яких спільнот і соціальних груп від малої групи до населення країни в цілому.

Загальним джерелом зовнішніх загроз інформаційно-психологічної безпеки особистості є та частина інформаційного середовища суспільства, яка в силу різних причин неадекватно відображає навколишній світ. Тобто

інформація, яка вводить людей в оману, у світ ілюзій, не дозволяє реально сприймати світ і себе в ньому [1].

1. Гулай В. В. Маніпулятивно-пропагандистські складові загроз інформаційній безпеці в реаліях гібридної війни Російської Федерації проти України. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spup_2016_6_5.pdf.

2. Олійник О. В. Адміністративно-правові засади інформаційної безпеки. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/evpe_2012_4(1)__13.pdf.

3. Указ Президента України №47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». URL : https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374.

ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ НАТО ПРОТИ АРМІЇ ВИЗВОЛЕННЯ КОСОВА ТА СЕРБСЬКИХ СИЛ БЕЗПЕКИ 24 БЕРЕЗНЯ – 11 ЧЕРВНЯ 1999 РОКУ

Карабін Юлія, Шваб Лариса
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Головна відповідальність за підтриманням миру і безпеки у світі покладена на Раду Безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН). Оскільки у складі ООН немає військових підрозділів, це змушує її у певних випадках звертатися до деяких країн чи міжнародних організацій, зокрема, Організації Північноатлантичного Договору (НАТО) для проведення військових операцій з метою умиротворення агресора. Спецоперація НАТО 24 березня – 11 червня 1999 р. мала на меті умиротворення протиборчих сторін – албанських бойовиків Армії визволення Косова та сербських Сил безпеки.

Метою статті є аналіз військової операції блоку НАТО проти Союзної Республіки Югославія (СРЮ) у зазначений період із метою припинення репресій сербської армії проти албанців Косова.

Виклад основного матеріалу. В період із 24 березня по 11 червня 1999 р. силами НАТО було проведено військову операцію – масовані бомбардування Союзної Республіки Югославія, яка дістала назву «Союзницька сила». Дана операція стала найбільш масштабною із часів війни проти Іраку 1991 р. і безпрецедентною в історії Альянсу. Її основний зміст полягав у нанесенні повітряних ударів по об'єктах військового призначення та інфраструктурі СРЮ блоком НАТО.

Операції «Союзницька сила» передували напружені переговори із представниками югославської влади щодо врегулювання Косовської війни мирним шляхом. У жовтні 1998 р. делегація НАТО попередила президента СРЮ Слободана Мілошевича про те, що альянс розпочне авіаційні атаки, якщо війська СРЮ не припинять репресії проти цивільного населення Косова і Метохії. Проте перемовини зазнали невдачі, конфлікт загострювався. У цих умовах, 24 березня 1999 р., об'єднані збройні сили НАТО розпочали військово-повітряну операцію проти СРЮ [1].

У географічному плані військово-повітряна операція НАТО охопила майже половину європейського континенту, адже її учасниками, шляхом виділення в розпорядження об'єднаного командування сил та засобів, стали 14 країн Альянсу. Найбільше навантаження традиційно взяли на себе США.

Основні сили авіації НАТО базувалися на авіабазах Італії. Стратегічна авіація діяла із території США і з авіабаз Великобританії. Із авіабаз інших країн регіону переважно діяли літаки розвідки й управління, які безпосередньо не порушували повітряного простору Сербії [3, с. 9].

Протягом першої – третьої доби операції об'єднаними силами НАТО була проведена повітряна наступальна операція. Її основним компонентом більшість дослідників вважають масовані авіаційно-ракетні удари (МРАУ). Кількість МРАУ протягом повітряно наступальної операції налічувала від 2 до 7. Вони наносилися переважно вночі з тривалістю 3 – 4 години. В ході цієї першої фази повітряної кампанії НАТО вдалося досягти завоювання переваги сил альянсу в повітрі [2, с. 19–20].

У ще жорсткіше протиборство з югославськими силами авіація НАТО вступила в ході другої фази операції, яка розпочалася 27 березня. Югославська протиповітряна оборона, незважаючи на значні втрати, продовжувала обмежувати свободу дій засобів повітряного нападу. В результаті НАТО не досягло своїх цілей по поразці угрупування югославських військ в Косово.

Тому командування альянсу 19 квітня 1999 р. перейшло до третьої фази операції «Союзницька сила», маючи на меті паралізувати все політичне і економічне життя в країні, та завдати потужної психологічної дії на владу та населення, позбавити матеріальної та технічної бази збройні сили Югославії. Удари почали наноситися по всій території країни, інтенсивність дій авіації збільшилася майже вдвічі. 21 травня відбулась максимальна інтенсивність дій об'єднаних військово-повітряних сил НАТО – було проведено 1000 літаковильотів [2, с. 20].

Останнього удару по Косово було завдано 9 червня, після того, як в македонському місті Куманово представники СРЮ та НАТО підписали договір про виведення з території Косова сербських військ і поліції та розміщення миротворців [1].

Дані різних джерел щодо людських втрат дуже різняться. Від наслідків ударів авіації НАТО протягом 24 березня – 9 червня 1999 р., за даними

Фонду гуманітарного права, загинуло 758 осіб, з них – 450 цивільних, 300 – військових і поліцейських Югославії та бійців «Армії визволення Косова» [1].

Ці втрати є значними, проте вони не зрівняються із жертвами кровопролиття між сербами і місцевими албанцями Косова. Протягом 20 березня – 14 червня 1999 р. сербськими силами було вбито близько семи тисяч албанців, які не були учасниками військових дій. За цей час жертвами Армії звільнення Косова стали 328 цивільних сербів і 136 інших неалбанців.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогодні у світі немає єдиної оцінки операції НАТО 24 березня – 11 червня 1999 р. Повітряна військова операція «Союзницька сила» тривала більше двох місяців, але головна мета таки була досягнута – Сербія вивела війська з Косова та передала контроль сил НАТО, а згодом – ООН.

1. Іщенко Н. Бомбардування пропагандою. День. 2017. Вип 51–52 (24 березня).
2. Скорик Б. Аналіз операції «Союзницька сила» і оцінка її впливу на зміну стратегії оборони США. Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2009, №3(21). С. 19–22.
3. Скорик А. Проблемні питання проведення повітряної наступальної операції авіацією НАТО у балканському конфлікті. Системи озброєння і військова техніка. 2009, № 4(20). С. 8–12.

ОСОБЛИВОСТІ СВЯТКУВАННЯ ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ У ЛУЦЬКУ 1991–1992 рр.

Карабін Юлія, Пахолок Василь
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. В історії української державності є події, які мають надзвичайне значення, а тому науковий інтерес до них із плином часу не зменшується. Серед таких, перманентно актуальних, історичних проблем є проголошення незалежності України, котре стало точною відліку сучасної вітчизняної державності. День Незалежності України відзначається щорічно 24 серпня на честь прийняття Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. У даному контексті, святкові заходи перших років незалежності мають особливий інтерес, оскільки це були безпрецедентні урочистості, що започаткували традицію. Відзначення на прикладі окремого міста дає можливість відстежити особливості сприйняття символічних подій, пересічними громадянами.

Метою статті є спроба з'ясувати особливості святкових заходів, присвячених Дню Незалежності України у Луцьку в 1991 та 1992 роках.

Виклад основного матеріалу. Вперше День Незалежності України було відзначено 16 липня 1991 року – в пам'ять про річницю ухвалення

Верховною Радою Української РСР Декларації про державний суверенітет України. Одночасно того ж 16 липня 1990 року Верховна Рада Української РСР ухвалила постанову «Про День проголошення незалежності України».

В процесі підготовки до урочистостей 8 липня 1991 року, Волинська обласна Рада народних депутатів прийняла розпорядження «Про заходи по відзначенню Дня Незалежності України», де зазначалося, що з нагоди річниці з дня проголошення Декларації про державний суверенітет України 16 липня об 11 годині в Луцькому приміщенні музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка відбудуться урочисті збори з участю народних депутатів, представників міських і районних Рад народних депутатів, обласних організацій політичних партій і Народного Руху України, інших громадських організацій та духовенства[1].

Організація підготовки і проведення урочистих зборів була покладена на заступника голови облвиконкому А. Ф. Давидовського, голову Луцької міської Ради, голову міськвиконкому А. А. Поху. Святковий концерт організовував начальник управління культури облвиконкому В. Т. Денисюк. У всіх районах, містах та селищах України також відбулося святкування Дня Незалежності України [1].

У 1992 р. українці вперше святкували День Незалежності 24 серпня. Оскільки 24 серпня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила «Акт проголошення незалежності України», який 1 грудня 1991 року підтвердив народ на Всеукраїнському референдумі, дата святкування була змінена.

Зранку в Свято-Троїцькому соборі у Луцьку з нагоди першої річниці незалежності України було відправлено святковий молебень. Очолив службу єпископ Спиридон. Він також звернувся з привітанням до учасників святкування, що зібралися на Театральному майдані.

Урочисте засідання з нагоди першої річниці незалежності України, знову ж, відбулося у приміщенні обласного музично-драматичного театру імені Т. Г. Шевченка, відкрив його виконуючий обов'язки голови обласної державної адміністрації Ю. С. Ленартович. Він привітав присутніх – представників трудових колективів, громадських організацій Луцька та районів області – зі святом, зачитав вітальні телеграми, які надійшли від Президента України Л. М. Кравчука та представника Президента у Волинській області В. І. Блаженчука [2].

До святкування Дня Незалежності вулиці міста було прикрашено синьо-жовтими прапорами, невпізнанно змінилася вулиця Лесі Українки, де розгорнулася виставка квітів та квіткових композицій. Прекрасні композиції були представлені картонно-руберойдовим заводом і другою міською лікарнею [3].

Українські народні пісні, запальні танцювальні мелодії лунали не лише зі сцени обласного музично-драматичного театру, де після урочистого засідання відбувся великий святковий концерт, участь у якому взяли Волинський державний український народний хор, народний самодіяльний

ансамбль обласної філармонії «Кантабіле» та гурт «Забава», хор «Посвіт», артисти міського будинку культури, народний самодіяльний оркестр «Волинянка» і танцювальний ансамбль «Волинянка», а й на імпровізованій сцені, що виросла на Театральному майдані, просто на вулицях міста [2].

Увечері 24 серпня на луцькому Театральному майдані горіло багаття на честь першої річниці проголошення України незалежною державою. Багато лучан та гостей міста відзначити цю подію прийшли у вечірню пору. А завершилося святкування Дня Незалежності України у Луцьку святковим феєрверком.

Отже, святкування Дня Незалежності України 1991 та 1992 роках відзначалися масовістю та представленістю різних вікових категорій. Програма урочистостей була досить насиченою, продовжувалася у вечірню пору і завершилася феєрверком, цей елемент святкування став традиційним у наступні роки. Репертуар концертних номерів складався із фольклорних номерів та сучасних українських композицій, котрі підсилювали почуття національної ідентичності.

1. Блаженчук В. І. 16 липня – святковий день. Радянська Волинь. 1991. 15 липня.
2. Волинь відсвяткувала День Незалежності. Волинь. 1992. 26 серпня.
3. Корецька К. Дай, Боже, щастя Україні. Народна трибуна. 1992. 29 серпня.

РОЛЬ ЕКСКУРСІЙ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ (НА ПРИКЛАДІ ЛУЦЬКОГО НВК № 9)

Карабін Юлія, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Освіта відіграє одну із основних ролей у формуванні особистості. При цьому, під час навчального процесу варто не забувати і про допоміжні, прикладні форми діяльності, через які відбувається краще засвоєння навчальної інформації учнями. Однією із форм просвітницької діяльності є екскурсія, яка дозволяє в активній формі надавати інформацію щодо природи, історії та культури певного краю.

Метою статті є аналіз організації екскурсійної діяльності у Луцькому навчально-виховному комплексі № 9 та її вплив на патріотичне виховання учнів.

Виклад основного матеріалу. Проведення екскурсії – це чудовий спосіб поєднувати інтелектуальний розвиток та цікавий відпочинок. Адже саме в музеях, на виробництві, під час відвідування визначних місць, діти дізнаються багато нового, візуалізують свої знання, навчаються, граючись.

У сучасних умовах, коли Україна ціною життя своїх кращих синів, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює

свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуло патріотичне виховання дітей та учнівської молоді. Сьогодні переважна більшість громадян України, серед яких є і діти, і молодь, виявляють високу патріотичну свідомість та чітку громадянську позицію. Це є свідченням системної виховної роботи педагогічних колективів навчальних закладів області [2, с. 253].

Вагома роль у національно-патріотичному вихованні підростаючого покоління належить музеям навчальних закладів, які стали дієвими осередками освіти і виховання учнівської молоді, формування у неї національної свідомості. З 10 листопада 2004 р. у навчально-виховному комплексі № 9 м. Луцька функціонує кімната-музей військово-патріотичного виховання [1, с. 381]. Основною метою діяльності музею є дослідження і вивчення героїчної історії Збройних Сил України, формування у школярів якостей особистості, необхідних для військової служби, для захисту Вітчизни. Досвід навчального закладу з військово-патріотичного виховання вивчено Волинським інститутом післядипломної педагогічної освіти [2, с. 259]. У музеї представлені фотодокументи, особисті речі героїв війни, спогади ветеранів, добірка літератури. Керівником кімнати-музею є Ходаковська Тетяна Віталіївна.

На базі кімнати-музею проводяться екскурсії, виховні заходи, тематичні виставки. Шкільний музей став осередком національно-патріотичної роботи закладу, духовним центром проведення зустрічей з героями минулого і сьогодення. Понад 100 випускників школи обрали захист Вітчизни своєю майбутньою професією.

Важливу роль у процесі патріотичного виховання учнів відіграє Волинський краєзнавчий музей. 16 березня 2017 р. тут відбулося відкриття виставки «Волинь в Українській революції 1917–1921 років», приуроченій до 100-річчя від заснування Центральної Ради та початку революції, яку відвідали учні старших класів Луцького НВК № 9. На ній були представлені матеріали з фондів музею, які ілюструють державотворчий процес на Волині у часи становлення Української Народної Республіки та Української Держави Павла Скоропадського.

Учні початкових класів НВК № 9 м. Луцька регулярно відвідують відділ природи Волинського краєзнавчого музею. Матеріали відділу розповідають про природу волинського краю, знайомлять з геологічною будовою, кліматом, річками й озерами, багатою флорою і фауною області.

Наукові співробітники музею використовують у своїй роботі різноманітні форми і методи на допомогу вчителям і учням навчальних закладів міста і області у вивченні і популяризації знань про природу і історію Волинської області.

Також навчально-виховним комплексом № 9 організовуються екскурсії у Музей волинської ікони, де маленьким відвідувачам пропонується кілька

варіантів інтерактивних розвиваючих та водночас тематичних екскурсій-квестів, розрахованих на дітей різних вікових груп.

До дня вчителя 4 жовтня 2020 р. у Луцькому НВК № 9 переможці конкурсу «Педагог та учень школи місяця» за досягнення в навчанні, спорті, мистецтві, для мотивації на подальші досягнення безкоштовно відвідали нічну театралізовану екскурсію «Романтика та містика Лучеська» [3].

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що екскурсійна робота є дієвою формою проведення занять і позашкільної роботи, сприяє кращому засвоєнню учнями матеріалу шкільної програми та урізноманітнює процес навчання. Крім цього, сучасна екскурсійна діяльність виконує відразу декілька функцій, головними з яких є: організація культурного дозвілля, патріотичне виховання, формування світогляду та інтересів учнів.

1. Волинський музейний вісник Наук. зб. : Вип. 8. Упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2016. – 416 с.
2. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 9. Упоряд. Є. Ковальчук, А. Силюк. – Луцьк, 2018. – 378 с.
3. Луцький НВК №9 [Електронний ресурс] // Facebook : офіц. сторінка Луцького НВК №9 – URL: : https://www.facebook.com/groups/414015645964404. – Назва з екрана. – Дата публікації : 29.09.2020.
4. Офіційний сайт комунального закладу «Луцький навчально-виховний комплекс №9 Луцької міської ради» URL: http://nvk-9.lutsk.ua/index.php/ua/

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА "ПРОСВІТА" У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1920 - 1939)

Кондратюк Віктор
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Луцька повітова «Просвіта» вперше була зареєстрована Житомирським окружним судом 17 вересня 1918 р.[1].Вже в травні 1919 р. до Луцька увійшли польські війська. У цей час і відбулась формальна легалізація товариства. Загальні збори товариства скликано 19 січня 1920 р. З'ясувалося, що через невчасну реєстрацію «Просвіти», статут товариства необхідно надати (польською мовою) начальнику Волинської округи на затвердження. Статут товариства «Луцька повітова просвіта», в основу якого було покладено попередній статут, був затверджений начальником Волинської округи 8 березня 1920 року.

14 березня 1920 року проведено перші збори для затвердження статуту організації[2]. В прийнятому документі зауважено, що «оборона культурних, правних, економічних інтересів української людності» шляхом влаштування курсів, заснування кооперативів, це одне із найважливіших завдань. У них

прийнято правила вступу та внутрішню організацію «Просвіти» Так, у пункті 3 статуту йдеться про те, що «до складу членів товариства входять українці, що бажають і можуть працювати на ґрунті української національної культури, а також особи інших національностей, які відповідають тим самим вимогам».

Статут визначав, що, управління товариства здійснюється такими органами: загальними зборами, Радою товариства та ревізійною комісією. Контролюючим органом товариства стала ревізійна комісія. До її складу обирались: голова, два заступники і три члени, що обирались на загальних зборах таємним голосуванням.

27 листопада 1927 р. відбулися збори організаційної секції Луцької «Просвіти», на яких було розроблено регламент її роботи. Уже на перших зборах членів організаційної секції було прийнято документи, в яких накреслено шляхи і засоби поширення просвітянських організацій і просвітянської праці в повіті.

У 1932 р. відносини цього товариства з владою різко погіршились. "Просвіту" звинувачували у постійній політичній агітації, діяльності проти польського уряду. Це була цілеспрямована і ретельно спланована кампанія, що мала скомпрометувати українське культурно-освітнє товариство та підготувати його остаточну ліквідацію.

Рішення про закриття «Просвіти» обґрунтовувалось тим, що дії товариства загрожують громадській безпеці. Рада «Просвіти» звернулася до воєводського управління з проханням про відкликання постанови «про припинення діяльності товариства та його філій». При цьому Рада обіцяла, що й надалі проводитиме легальну й лояльну працю, буде точно дотримуватися параграфів статуту і вказівок влади[3].

Розпуск Радою товариства «Луцької повітової просвіти» було відтерміновано ще майже на два роки. Рішення про остаточну ліквідацію було прийняте на засіданні Ради товариства 11 лютого 1934 р. Ліквідаційні збори відбулися у визначений термін за участю 136 представників від 68 філій. Все майно було вирішено передати львівській «Просвіті»[4]. Луцька «Просвіта» припинила своє існування.

Схожою була й історія становлення рівненської «Просвіти». Рівненська «Просвіта» розпочала свою діяльність в першій половині 1920 року. 7 червня у Рівненському старостві було зареєстровано статут товариства. Проте уже 7 червня 1921 р. владою було проведено так звану «люстрацію» організації у м. Рівному. Насправді ж, це був ретельний обшук, після чого польська адміністрація заявила, що «Просвіта» припиняє свою роботу. Офіційний дозвіл воєводи на відновлення роботи організації у місті було отримано лише 29 липня 1922 р.

У своїй діяльності товариство керувалося статутом, розробленим ще в червні 1920 р. У документі відзначалося: «Товариство «Просвіта» має на меті дбати про культурно-національний розвиток українського народу в м.

Рівному і гмінах: Рівненській, Клеваньській, Дережненській, Кустинській, Степаньській, Березнівській, Костопільській, Бугринській, Стиденській, Здовбицькій, Дядьковицькій і Корецькій.

Масовість і активна діяльність Рівненської «Просвіти», її тісні зв'язки з галицькими просвітянами неабияк турбували владні структури. Адміністративно-репресивний тиск на рівненську «Просвіту» з боку польських властей особливо посилився наприкінці 1920-х рр. На початку травня 1928 р. староство повідомило Раді «Просвіти» про закриття товариства. Міністерство внутрішніх справ своїм рескриптом від 12 вересня 1928 р. відхилило подану товариством апеляцію й остаточно його ліквідувало.

30 квітня того ж року відбулися ліквідаційні збори. Після тривалої дискусії було вирішено все майно товариства передати Союзу українок[5]. Після заборони рівненська «Просвіта» вже не змогла поновити роботу. В такий спосіб було ліквідовано й інші філії товариства «Просвіти» на Волині. Відзначимо, що адміністративні репресії щодо «Просвіт» особливо посилилися після призначення волинським воєводою Г. Юзевського. Лише у 1928 році було закрито 318 філій товариства. В цьому ж році «Просвіта» була вимушена закрити свої осередки у Рівненському, Ковельському і Дубнівському повітах, а в наступному - у Володимирському повіті. До середини 30-х років адміністрація Г. Юзевського ліквідував більшість осередків «Просвіт» на Волині.У 1935 році їх залишилося лише 55[6].

Така політика польського уряду в спричинила подальший занепад української культури та шкільництва на Волині, що проявилося у значному зменшенні кількості шкіл з українською мовою викладання. Занедбаний стан українського шкільництва, мовна дискримінація викликали протести навіть у діячів угодовського табору на Волині.

1. Ліквідація українського шкільництва // Діло. - 1923. - 18 вересня.
2. Державнийархів Рівненської області – Ф. 86 – Оп. 4. –спр.30 – Арк. 30.
3. Мартинюк Я. Освітня діяльність і соціальна опіка, як форми роботи самоуправ на Волині у міжвоєнний період (1921-1939 рр.) / Я. Мартинюк // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Історичні науки. - Луцьк: Вежа, 2000. - Вип. - 3.
4. Панасюк Б. Структура шкільництва у Волинському воєводстві в 20-ті роки: до проблеми польсько-українського порозуміння / Б. Панасюк // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету ВДУ ім. Лесі Українки. - Луцьк, 1998. - Вип.3.
5. Державний архів Волинської області – Ф. 34. – Оп. 1. – спр.432. – Арк. 2.
6. Свинчук А. Економічна політика польського уряду на Волині в 1921-1939 рр.: реалізація програм у галузі розвитку промисловості / А. Свинчук //

Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету ВДУ ім. Лесі Українки. - Луцьк, 1999. Вип.4.

БИТВА ПРИ МЕГІДДО 1457 Р. ДО Н. Е.

Кононець Данило, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми: Стародавній Єгипет – одна з найдавніших світових цивілізацій, в історії якої були злети й падіння. Найбільшого свого розквіту це державне утворення досягло в епоху Нового царства, коли, за твердженнями дослідників, Єгипет перетворився у «світову» державу. Таке місце в стародавньому світі було досягнуто завдяки активній завойовницькій політиці, а одним з найвидатніших фараонів-завойовників цього періоду був Тутмос III.

Мета: дослідити передумови, перебіг та особливості битви при Мегіддо.

Результати дослідження. Приводом до початку масштабного завоювання стало утворення антиєгипетської коаліції на чолі з правителями Мегіддо та Кадеша, а причиною – прагнення Єгипту до гегемонії в регіоні, доступу до ресурсів та контролю торговельних шляхів.

Отже, згідно з «Анналами Тутмоса III» єгипетське військо, основу якого складала піхота, озброєна луками, списами та сокирами, за різними джерелами від 10 до 20 тис. воїнів, вийшло з прикордонної фортеці Джару, до міста Газа, наступним пунктом стало передгірне місто Іхем, куди єгиптяни прийшли, подолавши загалом близько 310 км за 17 днів, та зробили привал для відновлення сил та збору розвідданих. Того ж дня було зібрано військову раду: «Його величність наказав порадитись зі своєю доблесною армією, сказавши: «Цей мізерний ворог Кедеш, прийшов, зайшов до Мегіддо і знаходиться там в даний момент. Він зібрав всіх князів чужих земель, які були вірні Єгипту, а також князів з далекого Нахріна, включаючи Хару та Кеді, їх коней та армію. І він каже: «Я буду чекати його величність тут, в Мегіддо» [1]. На раді розглядалося три варіанти подальшого руху війська: найкоротший та найнебезпечніший – перехід через Кармильський хребет по вузькій гірській стежині через Аруну, він давав можливість швидко дістатися до фортеці та здійснити пряму атаку на війська, які розміщувалися за горами на шляху цієї дороги, але був небезпечним, це виражено в уривку з літопису: «Як це буде, йти по вузькій небезпечній дорозі, знаючи, що ворог очікує на нас на виході з гір, чи піде людина за людиною, кінь за конем, та чи не буде розбитий наш авангард, в той час коли ар'єргард буде ще в Аруні?» [1]. Військово командувачі запропонували розглянути ще два варіанти: дорога на схід від хребта, яка йде через Таанах та виводить на південний схід від Мегіддо, та дорога на північ через Джефті, яка вивела б військо в північно-західному напрямку від фортеці. Фараон схилявся до першого варіанту, а після надходження розвіданої інформації остаточно його затвердив. Тут

важливу роль відіграла гідність та сміливість правителя, він вважав, що вороги побачать в обході страх єгиптян і вирішив йти прямо на них [2, с. 76].

З наведених уривків ми бачимо, що в єгипетському війську була добре розвинута розвідка, хоч на це в анналах немає прямого посилання, але вся кампанія була добре обдумана, до уваги взяли всі фактори, наявність кількох варіантів наступу та врахування всіх даних розвідки свідчать про високий рівень тактики, стратегії, взаємодії військ та кваліфікації військових, це відобразиться в подальшому розвитку подій [2, с.76]. І ось, фараон вийшов до своїх підданих та сказав: «Нехай той з вас, хто бажає піти іншими шляхами, йде, а ті, хто бажають піти за своїм фараоном, йдуть за мною», воєначальники відповіли: «Нехай твій володар Амон…зробить як ти бажаєш, ми твої послідовники, куди б ти не пішов» [1], і Тутмос ІІІ повів свої війська долиною. Шлях зайняв два дні. Далі з літопису видно, що план фараона вдався, не зустрівши значного опору, передовий загін колісниць на чолі з Тутмусом ІІІ забезпечив безпечний вихід військ з гір, які вийшли на рівнину перед Мегіддо. Там було розбито табір, військо отримало наказ готуватися до ранкового бою, воїнам роздали провіант, навколо табора виставили дозори, розвідники відправилися на збір інформації.

Вранці наступного дня Тутмос ІІІ на золотій колісниці повів загони в атаку, дві групи зайняли позиції на флангах ще з вечора, прикриваючи військо з південного берега Кіна та північного виходу біля Джефті [1; 2, с. 82]. Сирійські війська, дізнавшись про розташування єгиптян, розтягнули свій правий фланг до Мегіддо, маючи на меті запобігти оточенню, але цей маневр лише послабив оборону, в долині Кіна оборона прорвалась, Кадеш відступив до фортеці. Тут важливу роль відіграв північний фланг єгиптян біля Мегіддо, він не дав змоги військам з фортеці підійти на допомогу сирійцям, а також не впустив більшу частину втікачів до неї, але Кадешу та деяким його соратникам вдалося врятуватися. Єгиптяни могли взяти фортецю з ходу, але воїни зайнялися грабунком та захопленням здобичі [3, p. 2]. Тутмос ІІІ виразив своє невдоволення словами: «Якби ви, моє перекрасне військо, взяли цю фортецю, то це вважалося б рівним тому, що ви взяли 1000 фортець» [1]. Далі послідувала 7-ми місячна облога фортеці, під натиском якої вона врешті здалася, та відкрила єгиптянам шлях на Азію.

Висновок. Отже, підводячи підсумок, можна сказати, що битва при Мегіддо мала дуже велике значення для Єгипту. Стратегічно вона склала основу плацдарму для подальших кампаній, закріпила нові землі за Єгиптом, посилила його вплив у регіоні. Економічно відкрила нове джерело живлення рабами та іншими матеріалами, принесла велику здобич, жадані для Єгипту колісниці, які попри стереотипи були рідкістю, на що вказує їхне зазначення на першому місці в усіх списках, відкрила нові торгові шляхи. В суспільному плані укріпила єдність народу, його віру у фараона.

1.Аннали Тутмоса III («Annales of Tutmosis III»). URL: http://inscriptionslibrary.bibalex.org/presentation/monument.aspx?lang=en&ins_id=13&mon_id=5205#ad-image-0);

2. Авдиев В. И. Военная история древнего Египта. В 2 т. М. 1959. URL: http://militera.lib.ru/h/avdiev_vi01/index.html

3. Виноградов И. В. Новое царство в Египте. История древнего мира. Под ред. И. М. Дьяконова. URL: http://labyrinthos.ru/text/vinogradov_novoe-tsarstvo-v-egipte.html

ВІДЗНАЧЕННЯ ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ У 1991, 1992 РОКАХ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Копитко Ольга, Пахолок Василь

Волинський національний університет імені Лесі Українки

В Україні 24 серпня щорічно святкують День Незалежності – це є свято, встановлене на честь прийняття Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Однак, у сучасному періоді української державності, це свято зазнало певних трансформацій. Більшість українців вже й забули/не знали що це не перша дата відзначення Дня Незалежності в сучасній історії України. Вперше День Незалежності України відзначали у 1991 р., при чому, ще до прийняття Акту проголошення незалежності України. Підставою для такого святкування стало прийняття 16 липня 1990 р. Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України, того ж дня було прийнято постанову «Про День проголошення незалежності України». Цей документ передбачав «Вважати день 16 липня і відзначати його як державне загальнонародне свято України».

За рік змінилась не лише дата святкування, а головне: позиції та світогляд людей щодо власної державності. З огляду на зазначене, порівняння святкових заходів відзначення «Дня проголошення незалежності України» у 1991 р. та «Дня незалежності України» у 1992 р. варті окремого дослідження. Особливий інтерес становить пройма святкувань на найбільш наближеному до громадян держави – місцевому рівні, а зокрема у Луцьку та маленьких містечках волинської області.

Метою статті є дослідження основних подій та урочистостей з нагоди Дня незалежності України у Волинській області в 1991–1992 роках.

У 1991 році на Волині 16 липня видалося сонячним та теплим днем, що сприяло урочистому і піднесеному настрою учасників святкових заходів з нагоди День проголошення незалежності України.

В обласному центрі святкувати День Незалежності почали о 11 годині в приміщенні обласного музично-драматичного театру імені Т. Г Шевченка урочисті збори з участю народних депутатів, трудових колективів, представників політичних партій, інших громадських організацій та

об'єднань, духовенства. Концерт на центральній площі, різнобарвні вишиванки, спортивні змагання, ярмарки, атракціони для дітей, посмішки та сльози щастя на очах у людей – все це чарувало лучан у перший день незалежної та вільної України. Аби зауважити на початку нового етапу державотворення, журналіст газети Радянська Волинь зазначив «ще років п'ять тому за публічне виконання такого патріотичного репертуару виконавці, напевне б опинилися у пермських чи мордовських таборах» [1].

У Нововолинську на площі Незалежності з самого ранку почали збиратись люди, так багато вишиванок у місті напевне ще не бувало. Всі з нетерпінням поспішали на виставку рушників вишитими власними руками. Зі сльозами на очах спільно прочитали «Молитву за Україну», після чого дали перше слово голові міськвиконкому Олегу Павловичу, який сміливо заявив, що хоча ми люди такі різні, але стоїмо на цій площі пліч-о-пліч, тому що єднає нас любов до рідної землі, адже шлях до нашого зміцнення лежить через єдність і напружену працю. У супроводі чоловічого ансамблю «Братова» покладаються квіти до місця встановлення пам'ятника Т. Г. Шевченка. Після привітань, свято продовжувало вирувати і надалі. Концертно-розважальну програму підготували нововолинські культпрацівники. Пробували страви української кухні, співали народних пісень. В парку діяли атракціони для дітей та змагання для спортсменів[2].

У 1992 році святкування були ще масштабнішими. По всій Україні урочисто дзвонили у дзвони, сяяли синьо-жовті прапори, у містах та селах лунав гімн «Ще не вмерла України».

У Луцьку урочистості розпочалися із офіційних виступів та святкового концерту в обласному музично-драматичному театрі. Голова Волинської обласної ради Б. Климчук привітав волинян із святом, було зачитано вітальні телеграми від Президента України Л. Кравчука та представника Президента по Волинській області В. Блаженчука. Присутні в залі вшанували хвилиною мовчання пам'ять героїв та мучеників, що полягли за волю України. Святковий концерт розпочався «Молитвою», яку виконував Волинській народний хор, у концерті взяли участь артисти обласної філармонії, виступав єпископ Луцький і Волинський УПЦ – Київського Патріархату Владика Спиридон[3].

Свято відзначалося на площах і вулицях Луцька, де виступами фольклорні колективи з районів області та гості зі Львова. В міському парку культури та відпочинку грав духовний оркестр міського будинку культури, виступали вокальні і танцювальні ансамблі. По вулиці Лесі Українки розгорнулася квіткова виставка робіт підприємств, установ і організацій міста. А у ввечері на Театральному майдані запалала ватра, яка зібрала навколо себе тисячі лучан, що стали свідками театралізованого свята та феєрверку, вогнями якого розцвіло небо над вечірнім Луцьком [3].

Отже, святкові урочистості з нагоди Дня Незалежності України 1991 та 1992 років відродили в українців віру у свою Батьківщину.

Прослідковуються виразні зміни у відзначенні свята: якщо в 1991 році згадок у газетах обмаль, все було доволі стримано і неоднозначно, то в 1992 році ми бачимо вже масштабне святкування, впевнені промови обласного та міського керівництва, емоційну піднесеність громадськості, зароджувалася нова політична традиція відзначення державного свята.

1. Блаженчук В. І. 16 липня – святковий день. Радянська Волинь. 1991. 15 липня.
2. Горохівський І. Перше свято. Робітничий голос. 1991. 19 липня.
3. Корецька К. Дай, Боже, щастя Україні. Народна трибуна.1992.29 серпня.

ДОЛЯ ПРИБАЛТІЙСЬКИХ ЕЛІТ МІЖВОЄННЯ У РЕАЛІЯХ РАДЯНСЬКОГО ЗАВОЮВАННЯ

Копитко Ольга, Шваб Лариса
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Двадцять років між двома світовими війнами Прибалтійські держави Латвія, Литва, Естонія відбудовували свою державну незалежність. Але міжнародні обставини наприкінці 1930-х рр. сприяли завоюванню їх союзником гітлерівської Німеччини в 1939 – 1941 рр. Радянським Союзом. Як наслідок, короткий термін незалежності Латвії, Литви, Естонії закінчився в 1940 р. остаточним приєднанням їх до складу СРСР. Політичні лідери Прибалтійських держав міжвоєння, один за одним втрачали владу: у кожного були свої причини, але «за лаштунками» лише одна – Сталін, який керував долями людей, і карав тих, хто не визнавав його авторитету, чи наважувався продовжувати відстоювати незалежність своєї держави. Раптові смерті, репресії, ув'язнення, катування, хвороби, цькування, мордування голодом тощо, випали на долі прибалтійських еліт та їх родин. Нами буде висвітлено означені аспекти проблеми.

Метою статті є аналіз долі прибалтійської еліти під час та після приєднання до СРСР у 1940 р. та вплив радянського керівництва на їх «закономірні» смерті.

Виклад основного матеріалу. У 81-річному віці 18 січня 1956 р. помер пацієнт закритої психіатричної лікарні, яка була розташована в селищі Бурашево Калінінської (Тверської області). В цій події, в радянських реаліях, не було б нічого примітного, якби померлим не був перший президент Естонії – Костянтин Пятс.

Життя Костянтина Пятса та його родини повністю змінив 1940 р., коли вони були депортовані в заслання до Уфи. Спочатку колишнього президента примусили до примусового лікування (нібито від душевної хвороби) в психіатричній клініці тюремного типу, що знаходилася в столиці Татарстану Казані. Там Пятс провів довгих 10 років. А діагностував стан здоров'я Пятса

сам НКВС. Наркомат внутрішніх справ СРСР, як відомо, використовував психіатрію, як і правознавство та біологію, для витонченого покарання «ворогів народу», чи особисто Сталіна. Лікування ніби то приховувало дійсні наміри щодо особи, але наслідком було одне і теж – ізоляція і позбавлення життя. Цікаво, що ніякого звинувачення протягом усього перебування в психіатричній лікарні, Пятсу пред'явлено не було. Вирок оголосили тільки в 1952 р.: це – 25 років ув'язнення та конфіскація майна [1, с. 65].

У тому ж році в Бутирці помер син Пятса Віктор, а за 8 років до цього в дитячому будинку помер від голоду й один із його онуків. Енн (1936 – 1944) і Матті (1933 року народження) були відправлені в дитбудинок і незабаром розлучені. Їм довелося зустрітися за тиждень до смерті Енна. Всі нині живі нащадки Пятса є дітьми Матті, який повернувся до Естонії з Росії разом із матір'ю в 1946 р. Дружина Костянтина Пятса Хельги-Аліса була знову арештована в 1950 р. і засуджена до 10-річного ув'язнення, яке відбувала в Казахстані. На батьківщину повернулася після амністії в 1955 р. [1, с.68].

Міністр закордонних справ Латвії Вільгельм Мунтерс (1890 – 1967) брав безпосередню участь у переговорах із нацистською Німеччиною і СРСР [3, с. 112]. У 1940 р., після приєднання Латвії до СРСР, Мунтерс, разом із сім'єю, був депортований до Воронежу, де викладав німецьку мову в педагогічному інституті. В 1941 р. Мунтерс був арештований і до 1954 р. перебував у в'язницях Української РСР, а також в Саратові й Володимирі (розташований на річці Клязьмі). 17 квітня 1952 р. Мунтерс був засуджений до тюремного ув'язнення терміном на 25 років за «активну боротьбу проти революційного робітничого руху і проведення ворожої діяльності проти СРСР» [3, с.112]. Його дружина Наталія була засуджена в 1942 р. до 5 років таборів, але її було звільнено після скерованої на адресу голови Президії Верховної Ради СРСР, скарги Мунтерса. До моменту написання скарги вона провела в тюрмах 11 років .У 1954 р. Мунтерсів були достроково звільнено й, до повернення в Ригу в 1956 р., подружжя працювало в місті Володимирі [3, с.112].

Головнокомандувач Естонської армії Йохан Лайдонер (1884 – 1953), у період проведення заходів щодо приєднання Естонії до СРСР, був арештований радянською владою й депортований до Пензи в кінці липня 1940 р. (до офіційного приєднання держави до Радянського Союзу, що відбулося 6-го серпня того ж року). 26 липня 1941 р., у Пензі, його було вдруге арештовано за наказом НКВС. Лайдонер перебував у Кіровській в'язниці, слідство тривало до березня 1942 р., після чого було припинено «до одержання особливого розпорядження». У 1945 – 1952 рр. він перебував в Іванівській в'язниці. 16 квітня 1952 р. Лайдонер був засуджений особливою нарадою до 25 років тюремного ув'язнення з конфіскацією майна за «активну контрреволюційну і антирадянську діяльність» [2, с. 6]. 30 квітня 1952 р., в супроводі спецконвою, він прибув спрямований у Володимирський край, де й помер 13 березня 1953 р. Його дружина Марія разом з чоловіком була

вивезена в СРСР і поміщена в табори; звільнилася після смерті Сталіна й померла в будинку для літніх людей в Хаапсалу в 1978 р. [2, с.6].

Висновки. Отже, репресії, раптові смерті, ув'язнення, катування, хвороби, цькування, мордування голодом дають нам усвідомити злочинну семантику радянської системи. Поломані долі людей, якими Сталін показував «велич» своєї постаті. Через призму терору і вбивств прибалтійської еліти виявляється злочинна сутність системи та її руйнівний характер.

1. Имби Паю. Отвергнутые воспоминания. Eesti Entsüklopeedia, 2007. 124 с.

2. Лаар М. Красный террор : Репрессии советских оккупационных властей в Эстонии. Таллинн, 2005. 44 с

3.Судоплатов П. Хроника тайной войны и дипломатии. 1938–1941 годы. Москва, 2001. 381 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ РОБОТИ В ЛУЦЬКІЙ ЗОШ І–ІІ СТУПЕНІВ № 11 – КОЛЕГІУМІ

Копитко Ольга, Білик Вікторія

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. На сьогодні однією із специфічних особливостей діяльності закладів загальної середньої освіти визначено поглиблене вивчення предметів естетичного циклу та інклюзивне навчання, тому організація екскурсійної роботи є надважливим елементом в етапах формування сучасного учня. ЗОШ І–ІІ ступенів №11 – колегіум уже понад чотири десятиліття з метою усестороннього розвитку учнів серед іншого організовує масштабну екскурсійну роботу. Хоча відсутність будь-якої державної підтримки, висока вартість екскурсій, брак вільного часу у вчителів часто стають на перепоні цій роботі, але завдяки ентузіазму вчителів та батьків, які підтримують наставників та допомагають у реалізації їхніх ідей, екскурсійна робота у закладі успішно ведеться. Саме на певних аспектах означеної проблеми й хотілося б зупинитися в даній статті.

Метою статті є аналіз основних напрямків екскурсійної роботи у ЗОШ І-ІІ ступенів №11 – колегіумі.

Виклад основного матеріалу. Екскурсії класифікуються за такими ознаками: змістом; тематикою; складом й кількістю учасників; місцем проведення; способом пересування; тривалістю; формою проведення. У навчальному закладі для учнів різних вікових категорій організовують певні види екскурсій, основні з яких спробуємо тут проаналізувати.

Щорічно у школі оголошується тиждень, присвячений природному середовищу. В його рамках учні відвідують Волинський краєзнавчий музей. Природознавчі екскурсії мають за мету розширення природничих знань, формування екологоцентричного світогляду, знаходження в оточенні

природного середовища, не задіяного в людській діяльності [2, с. 47]. У відділі «Природа Волині» учні дізнаються багато цікавого про природу волинського краю, ознайомлюються з геологічною будовою, кліматом, річками й озерами, багатою флорою й фауною нашої Волині [1].

Ще одним видом екскурсій, які користуються популярністю серед учнів, є мистецтвознавчі екскурсії. Метою мистецтвознавчих екскурсій є сприяння розвитку художнього смаку та естетичне виховання особистості, розвиток творчого потенціалу та надання можливості спробувати власні сили щодо занять певними видами мистецтва, шляхом залучення до участі у майстер-класах. У Волинській обласній бібліотеці для юнацтва щороку відбувається відкриття виставки творчих робіт учнів колегіуму, які є членами гуртків «Золотий мольберт» (кер. Скорич О.В.) та «Народні ремесла» (кер. Вавринчук Н. М.). Виставка відбувається під назвою «Зовуся я красунею Волинню» [1]. На цю виставку також організовуються екскурсії.

Оглядові екскурсії завжди багатотематичні та багатопланові, здебільшого такі екскурсії організовуються по місту, району, тощо [2, с. 47]. Уже традиційною стала нічна театралізована екскурсія «Романтика та містика Лучеська», яка організовується для учнів старших класів, їхніх батьків та вчителів у нашому рідному Луцьку. Екскурсовод – актор в образі польського шляхтича Станіслава Хрустеля, розповідає безліч легенд, жартів, цікавих фактів з історії міста та його мешканців. Зазвичай екскурсія розпочинається у старому місті біля Музею-аптеки.

Етнографічні екскурсії, які розповідають про побут, культуру, традиції і звичаї також є у числі тих, що організовуються для школярів ЗОШ І-ІІ ступенів № 11. На таких екскурсіях учні неодноразово бувають у Волинському краєзнавчому музеї. Мали вони можливість ознайомитися з народним побутом і у музеях під відкритим небом. Зокрема, була організована поїздка до Львова у Музей народної архітектури і побуту імені Климентія Шептицького – один із найбільших музеїв просто неба у Європі. Тут відтворено понад 100 пам'яток народної архітектури. Ця екскурсія за способом пересування належить до транспортних екскурсій. Транспортні екскурсії (здебільшого автобусні) складаються з двох частин: аналізу екскурсійних об'єктів (наприклад пам'яток історії і культури) на зупинках і розповіді в дорозі між об'єктами, пов'язаної з темою екскурсії [2,с. 50]. Цікавою екскурсією, на яку їздять майже усі класи, є екскурсія чотирма мальовничими замками Львівщини: Свірзький, Золочівський, Підгорецький та Олеський [1].

Також школою організовуються екскурсії з показом архітектурних споруд певної місцевості, екскурсії, що знайомлять із плануванням і забудовою міст, тому учні часто їздять до Львова, Тернополя, Києва та інших великих міст.

Так, певні корективи вніс COVID 19, але варто відмітити наскільки швидко люди пристосувались до нових реалій. Не пройшло це і повз ЗОШ І-ІІ ступенів №11, тому педагогічний колектив відразу вніс зміни у плани

екскурсійних робіт. Вчителі запрошують учнів дистанційно відвідати найвідоміші музеї світу, такі як Британський музей, Лувр, Галерея Уффізі, Смітсоніан, Музей Гетті та інші.

Отже, зважаючи на те, що екскурсії є дієвою формою проведення занять і позашкільної роботи, у навчальному закладі звертають особливу увагу на організацію таких заходів. Для учнів організовуються різні типи екскурсій. А останнім часом вчителі освоюють такий вид екскурсійної роботи як онлайн-екскурсії.

1. Луцька ЗОШ №11.URL: http://school11lutsk.at.ua/ (дата звернення:15.11.2020).

2.Поколодна М. М. Організація екскурсійної діяльності .Харків, 2017. – 180 с.

ФІЛІПП МЕЛАНХТОН ТА ЙОГО ВКЛАД В ПРОВЕДЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РЕФОРМАЦІЇ

Корнійчук Владислав Карліна Оксана

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Однією із цікавих сторінок світової історії була Реформація XVI – середини XVII ст. Окрім відомих діячів цього руху М. Лютера, Ж. Кальвіна та У. Цвінглі, потрібно виділити Філіпа Меланхтона,адже у світовій історії не так багато особистостей, чия діяльність змогла вплинути на цілу епоху і визначити основні вектори розвитку світу на цілі століття вперед.

В останні десятиліття в історіографії Реформації намітилася тенденція бачити в ньому самостійного реформатора, який зробив вирішальний вплив на різні аспекти протестантської культури. Вивчення даного питання дасть змогу глибше зрозуміти складність і багатогранність Реформації і її сподвижників.

Мета дослідження: розкрити вклад німецького гуманіста Філіппа Меланхтона у розвиток реформаційних течій Європи XVI – середини XVII ст.

Результати дослідження. Філіпп Меланхтон був світським гуманістом і не мав церковного сану, однак він поклав початок формуванню лютеранської догматики, видавши в 1521 р. «Загальні принципи теології» («Loci communes rerum theologicarum») [3]. Також важливим моментом у становленні євангелізму була розробка «Аугсбурзького віросповідання», підготованого у 1530 р. до проведення Аугсбурзького рейхстагу [1, с. 181].

У 1540 Меланхтон склав змінену редакцію Аугсбурзького віросповідання, де було викладено близьке до кальвіністського розуміння таїнства Євхаристії під нею підписався, в знак згоди, Ж. Кальвін. Прагнучи встановити контакти з православними церквами, в 1559 Філіпп послав патріарху

Константинопольському Іоасафу II грецький переклад Аугсбурзького сповідання [2].

Шкільна освіта була одним із пріоритетних напрямів діяльності Меланхтона. На початку XVI ст. німецькі школи перебували у середньовічних межах церковних і міських муніципальних консервативних корпорацій. Вони виявилися нездатними забезпечити кваліфікованими державними і церковними службовцями нове буржуазне суспільство, сприяти розвитку Реформації. Тому з початком Реформації освіта потрапляє у центр уваги віттенберзьких теологів, які, разом із світською владою, розпочали реформування і заснування нових шкіл.

Реформування шкільної освіти чи не повністю займало Меланхтона-гуманіста і реформатора у 20-ті рр. XVI ст. Наслідком його діяльності стала розроблена система із трикласним навчанням [3].

Особливістю концепції реформи школи було також існування шкіл різного рівня, які б надавали достатній рівень підготовки учнів для подальшого вступу в університет [2].

Планував також створення «вищих шкіл» (гімназій), зразком яких стала школа в Нюрнберзі (1526). Він був автором підручників грецької і латинської мови, богослов'я, риторики, логіки, етики, безпосередньо брав участь у заснуванні та реорганізації багатьох університетів, отримавши широке визнання як Учитель Німеччини (Praeceptor Germanie) [3].

У 1545 році Мелахтон склав так звану «віттенберзьку реформацію», в якій йшов на великі поступки перед католиками відносно єпископальної

організації церкви. Його слава була настільки велика, що королі Франциск I та Генріх VIII запрошували його до Франції й Англії для впорядкування церковних справ проте Меланхтон запрошення відхилив.

Хоча після смерті Лютера до Меланхтона майже цілком перейшов весь той престиж, яким був оточений засновник Реформації, але цього було недостатньо, аби приборкати ненависть ортодоксальних послідовників Лютера, які виявляли незадоволення, оскільки у своїй діяльності Меланхтон заради досягнення релігійного миру досягав компромісу із ворогами, жертвуючи певними лютеранськими догмами [4].

Висновки. Філіп Меланхтон залишив яскравий слід в історії європейської Реформації. Сприйнявши лютеранство і перебуваючи в таборі реформаторів йому вдалося залишатися гуманістом. У своїх практиках Меланхтон намагався синтезувати релігію і новітні погляди. Таке поєднання, на думку Меланхтона, було важливим засобом реформування освіти і церкви середньовічної Німеччини.

1. Каріков С. А. Конфесіоналізація в Німеччині XVI ст.: зміст та основні напрями. *Древности. Харьковский историко-археологический ежегодник.* Вып. 8. Харків, 2009. С. 179–184. URL:

http://91.234.43.156/bitstream/123456789/608/1/Dr2009_Karikov_179_184.pdf (дата звернення 29.11.2020 р.)

2. Котляров П. М. Гуманіст і реформатор: освітні, релігійні та соціальнополітичні практики Філіпа Меланхтона. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія… Київ, 2017.

3. Котляров П. М. Філіп Меланхтон між гуманізмом і реформацією: проект реформи школи Нюрнберга та її пріоритети. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, вип. 48. Запоріжжя, 2017. С. 286–289.

4. Мак-Ґрат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала. Київ, 2008. 344 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/McGrath_Alister/Intelektualni_vytoky_ievropeiskoi_Reformatsii.pdf? (дата звернення 29.11.2020 р.)

ВАВИЛОНСЬКА БОГИНЯ ТІАМАТ

Куденчук Дмитро, Білик Вікторія

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Вавилонський народ та його міфологія по праву можуть називатись одними з найдревніших в історії нашої планети. Пантеон Дворіччя складався з безлічі найрізноманітніших богів, істот і монстрів, і деякі з них збереглися у віруваннях наступних культур Стародавнього Сходу та, навіть, Греції.

Мета дослідження – проаналізувати особливості давньо-вавилонської міфології, а саме образ праматері Тіамат та її роль в створенні світу за вавилонськими уявленнями.

Виклад основного матеріалу. Основою, на якій трималася вавилонська міфологія і релігія, були вірування населення у численних богів, і нав’язування людям думки про їхнє безсилля перед богами і силами природи, якими ті керують. У вавилонському міфі про народження світу саме і присутня одна з таких богів – Тіамат – перша богиня океану, що злившись разом зі своїм чоловіком Апсу (бог прісної води), породила космос та богів. Тіамат була персоніфікацією солоної води, стихії хаосу, що ревів і зносив все на своєму шляху, на це і вказують рядки:

Когда вверху не названо небо,
А сушь внизу была безымянна,
Апсу первородный, всесотворитель,
Праматерь Тиамат, что все породила,
Воды свои воедино мешали,
Тростниковых загонов тогда еще не было,
Тростниковых зарослей видно не было,
Когда из богов никого еще не было… [2, 124].

Після злиття Апсу і Тіамат були створені боги: Лахму і Лахаму, Аншар і Кішар, Ану, Енвіль і Еа. Нові боги були дуже галасливі. Проти богів, що з'явилися і перешкоджали їх спокоєві, Апсу і Мумму вчиняють змову; причина «шлях», тобто спосіб діяння нових богів, що бажають ладу в хаосі. Апсу вирішує знищити богів, своїх дітей. Його дружина Тіамат радить йому не робити цього, але Мумму, що відіграє роль їх візиря, розв'язує справу на користь Апсу і радить вдатись до найсуворіших заходів.

Наміри Апсу були настільки жахливі, що богів охопив страх і вони звернулись за допомогою до мудрого Еа. Він використав сильнодіюче заклинання і ним приспав Апсу та Тіамат. Після цього йому було легко справитись з обома. Апсу був убитий, а Тіамат вимушена була підкоритись [3, 126].

Після смерті Апсу Тіамат не бажає визнавати свою поразку і вона вирішує помститись богам за смерть свого чоловіка і створює чудовиськ: змій, драконів, псів, людино-скорпіонів, рибо-людей, які і повинні були допомагати їй. Старший з цього кодла – Кінгу – стає, замість Апсу, її чоловіком, ватажком орд і охоронцем скрижалей долі, які йому віддала Тіамат [2, 124–125].

Про всі ці приготування Еа повідомляє Аншара. А той в свою чергу шукає того, хто виступить проти Тіамат. На це погоджується Мардук, але за умови, що інші боги визнають його своїм правителем. Після цього скликаються збори, на яких Мардук доводить, що він здатний творити чудеса; перед очима зборів він робить невидимим одяг, і знову повертає його. Боги переконуються в його могутності і визнають верховенство Мардука [3, 127].

І коли зійшлися Тіамат і Мардук, останній накинув на богиню свою сітку і випустив буйні вітри. Під час битви Тіамат відкрила пащу, щоб проковнути Мардука, а той направив туди вітри. Вони наповнили її тіло та ослабили Тіамат. Після цього Мардук проткнув її списом, розірвав нутрощі і цим знищив життя Тіамат, труп кинув і став на нього. Далі він ловить почет і чудовиськ Тіамат і зв'язує їх. У Кінги забирає скрижалі долі. Повертається до трупа Тіамат, розтинає його на дві частини, половину піднімає вгору і робить небом, інша ж половина стала землею [1, 30–31].

Отже, Тіамат є первородною богинею, без якої, за уявленнями давніх вавилонців, не існував би наш світ. На початку вона є прародителькою усіх богів, а це означає, що і людей (так як людей створили боги – діти Тіамат). Але через смерть свого чоловіка вона хоче уже знищити своїх дітей і для цього приймає форму дракона, а також створює різноманітних монстрів. Зрештою вона таки програла битву Мардукові і її тіло поклало початок порядку, якого так прагнув не допустити Апсу. Загалом мотив боротьби світлого й доброго персонажа з темним і злим драконом чи змієм наявний в багатьох релігіях. В християнстві – це битва Архангела Михаїла і ангелів з драконом, у єгипетській міфології – битва бога сонця Ра зі змієм Апофісом,

яка відбувається щоночі. В античній міфології – це двобій Геракла з Лернейською гідрою.

Висновок. Богиня Тіамат є однією з найдавніших прикладів змійного культу, що був поширений по всій Землі. Але варто зазначити, що Тіамат дещо відрізняється від інших міфів і історій пов'язаних з драконами, адже вона не була злим персонажем відразу. Спочатку це праматір усіх богів, згодом, коли Апсу планує знищити надокучливе потомство, Тіамат показано в нейтральній позиції, і, нарешті, після смерті чоловіка її зображено, як жахливого монстра – дракона, що прагне помсти.

1. Сказание о сотворении мира. Древний мир: изборник источников по культурной истории Востока, Греции и Рима / под редакцией проффесора Б. А. Тураева и И. Н. Бороздина. 3-е издание, дополненное. Москва: товарищество скоропечатни А. А. Левенсон. 1917. 26 с.

2. Самозванцев А. М. Мифология востока. Москва: Алетейа, 2000. 384 с.

3. Тураєв Б. А. Історія стародавнього сходу: том 1 / За редакцією Струве В. В., Снєгірьова І. Л. Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа». Київ. Харків. 1938. 363 с.

В. О. КУДЬ – ЛЕГЕНДАРНИЙ ДЕКАН ФАКУЛЬТЕТУ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ВОЛИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кузь Віталій

Волинський національний університет імені Лесі Українки

В. О. Кудь вніс величезний вклад у розвиток освіти на Волині. Він проводив краєзнавчі дослідження, довгий час перебував на посаді декана історичного факультету, сприяв перетворенню Луцького педагогічного інституту в Волинський національний університет імені Лесі Українки. Також доклав чимало зусиль, щоб з історико-філологічного факультету утворились два повноцінних 2 підрозділи університету - історичний та філологічний факультети.

Варто розпочати з того, що Вадим Олексійович Кудь народився в 1927 р. у м. Ялта. Рано залишився сиротою, оскільки у 1942 році від туберкульозу померла мати, а після звільнення Ялти батька за роботу на німців забрали в табори . У його родині є багато відомих імен, наприклад, один рідний дядько починав розкопки Херсонесу, інший – був морським військовим аташе в Туреччині, якого пізніше судили за липовим звинуваченням у передачі американцям даних про наші літаки, а потім реабілітували [2].

У роки Другої світової війни, а саме в 1944 р. служив у запасному стрілецькому полку на посаді командира відділення. Після закінчення війни був курсантом 4-ої Чернігівської танкової бригади, служив у 10-ій Ровенській

механізованій дивізії у м. Луцьку механіком-водієм танків та інструктором водіння.

В 1957 р. став знаковим випускником історико-філологічного відділення Луцького педагогічного інституту, оскільки отримав диплом історика-філолога з відзнакою.

Як відомо, кар'єра викладацької діяльності Вадима Олексійовича розпочалася у 1962 р. Спочатку був асистентом, згодом – старший викладач, доцент. З 1972 р. по 1976 р. – декан історичного факультету Луцького педагогічного інституту імені Лесі Українки. А в 1974 р. захистив кандидатську дисертацію та отримав науковий ступінь кандидата історичних наук [4].

Серед найвідоміших праць історика є видання «Наш край у роки Другої світової війни. Методичні рекомендації» (Луцьк, 2011). Розробив чотири уроки різної тематики: про «радянізацію» краю, про початок воєнних дій, німецько-фашистську окупацію і власне визволення. Також заслуговують уваги праці на тему селянського життя на теренах Волинської губернії у період між революціями 1907 – 1917 років та з історії Другої світової війни, публікацій у виданнях «Історія міст і сіл УРСР: Волинська область» (1970), «Історія Волині» (1988), «Книга пам'яті України. Волинська область» (1995), «Роде наш красний. Волинь у долях краян і людських документах» (1996). Має низку статей у науковому збірнику «Минуле і сучасне Волині та Полісся» та інших фахових періодичних виданнях, часописах. Також розробив історичну карту звільнення Волині від німецько-фашистських загарбників та карту партизанського руху на Волині до «Атласу Волинської області» (1990) [1].

Варто згадати про діяльність Вадима Олексійовича в літературному гуртку подарувала йому знайомство з неординарною людиною, дисидентом Д. П. Іващенком, який був його керівником. Життя Вадима Олексійовича було досить цікавим і сповненим подій.

Девізом Вадима Кудя були слова: «Найголовніше – завжди залишатися порядною людиною». Вадим Олексійович Кудь помер 15 серпня 2020 р. у віці 93 роки [3].

Отже, виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що Вадим Олексійович Кудь вподовж свого життя зробив великий внесок в освіту завдяки його працям таким як: «Історія міст і сіл УРСР: Волинська область» (1970), «Історія Волині» (1988), «Книга пам'яті України. Волинська область» (1995), тощо. Також дуже цінними є його спогади про історичні події та складені карти, які зараз є дуже актуальними в освітньому, тому на цій основі можна вважати його вклад в історію та освіту безцінним.

1. Відійшов у вічність учасник Другої світової війни Вадим Кудь Відійшов у вічність учасник Другої світової війни Вадим Кудь (konkurent.ua)/

https://konkurent.ua/publication/62166/vidiyshov-u-vichnist-uchasnik-drugoi-svitovoi-viyni-vadim-kud/
2. Відомий волинський історик Вадим Кудь відзначає 90-річчя //БУГ - bug.org.ua https:/news/vidomyj-volynskyj-istoryk-vadym-kud-vidznachaje-90-richchya-147696/
3. Наумук С.«Ми не можемо жити тією війною, але повинні пам'ятати...». .Волинь. 2020. 30 листопада.
4. Світла пам'ять: Вадим Кудь відійшов у вічність Світла пам'ять: Вадим Кудь відійшов у вічність // Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (eenu.edu.ua) https://eenu.edu.ua/uk/articles/svitla-pamyat-vadim-kud-vidiyshov-u-vichnis

ОЗБРОЄННЯ ХРЕСТОНОСЦЯ ПІД ЧАС ПЕРШОГО ХРЕСТОВОГО ПОХОДУ (1096–1099)

Кузь Віталій
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Дослідження озброєння хрестоносців часів Першого хресного походу є важливим напрямком в історичній науці, суттєвий аспект якого становить аналіз обладунків з акцентом на їх функціональні особливості. Важливо визначити рівень інтегрованості воїнів-хрестоносців у загальноєвропейське мілітарне середовище, щоб простежити тяглість військових традицій Європи, які розвивалися в руслі рицарської військової технології, що стало згодом основою для становлення професійної армії.

Мета дослідження − висвітлити озброєння хрестоносця під час Першого хресного походу.

Результати дослідження. Найпростіший європейський обладунок XI ст. зазвичай представляв собою сорочку зі шкіри або матерії, покриту для міцності лусочками, бляхами, кружками із заліза, які нашивалися особливим чином. Броня з твердої шкіри називалася «кюрі», функцією якої було гасіння сили удару [1, с. 89] У багатших воїнів був сітчастий панцир у вигляді мережі тонких шкіряних ременів, накладеної на плащ зі шкіри або товстої матерії. В кінці XI ст. з'явилися ще кільчастий і лускатий панцири. Вдосконаленим видом останнього була кольчуга, яка складалася із залізних кілець, скріплених різними способами між собою. Елітарним і найдорожчим видом військового одягу була лорика – залізна кольчуга довжиною до колін з рукавами і капюшоном, яка підсилювалася мигдалеподібними щитами. Шоломи в XI столітті здебільшого робилися з міді [5, с. 228]. Звичайним був клепаний, куполоподібний шолом, з загостреним верхом, з широким наносником (норманський шолом). До шолома прикріплялося спадаюче на спину покривало, призначення якого було оберегти шолом від сонячних променів і дещо послабити силу удару. Ноги ж захищалися лише тим самим

шкіряним плащем, які прикривали лише бедра. У лицарів-хрестоносців вироблявся особливий тип психології. Ідеальний лицар зобов'язаний володіти безліччю достоїнств. Він повинен був бути зовні красивий і привабливий. Тому спеціальна увага приділялася поставі, одягу, прикрасам. Лати і кінська упряж, особливо парадні, були справжніми творами мистецтва. Від лицаря-хрестоносця вимагалась фізична сила, інакше він просто не зміг би носити лати, що важили до 60-80 кг. Лати починають втрачати свою роль тільки з винаходом вогнепальної зброї.[2, с.253]У хрестоносця була ручна холодна зброя. Найголовнішою зброєю як нападу, так і захисту залишався меч – гордість хрестоносця. Саме ним визначали ступінь шляхетності свого власника. Зброєю нападу були молотки, булави, сокири і ланцюги, доступні ширшому колу воїнів [3, с. 143]. До зброї захисту відносився щит трикутної або ж круглої форми. Вони вироблялися з дерева та заліза. На них наносився символ хрестоносців – червоний хрест. Види основної ручної зброї залежали від територіального походжння воїна. Так, франки використовували сокири, відомі як франциска, а саксонці боролися великим однобічним ножем, називаним скрамасакс [6, с. 218]. Популярним був звичайний спис, дешевий у виготовленні і простий у використанні. Існувала також і метальна зброя. Вона використовувалися проти індивідуальних цілей на полях боїв і під час облог. Були поширені короткий, складний і довгий типи луків. До найпопулярніших належав короткий лук, який мав від трьох до чотитрьох футів у довжину. Через середній діапазон, міць і точність він вимагав істотного досвіду і навчання для ефективного використання. Арбалет мав добрий гарний діапазон стрілянини і був могутнішим за більшість луків, але вимагали набагато більше часу для перезарядження. Арбалетник часто носив пасивний щит у боях, щоб забезпечити прикриття в момент перезарядження. Загін арбалетчиків складав стіну з таких щитів [4, с. 56]. Арбалет вважався злочинним у колах хрестоносців, тому у XII ст. папа пробував заборонити його як негуманну зброю.

Хрестоносець у Першому хрестовому поході був добре озброєним воїном. Серед основних обладунків, якими екіпірувалися хрестоносці усіх станів були: шолом та шкіряний плащ. Рівень екіпірування залежав від його матеріального становища, зокрема, у більшості багатших воїнів з'явилася залізна кольчуга різноманітних видів. Виділялася також і зброя, а саме меч і щит, які робилися індивідуально під кожного воїна та могли передаватися у спадок. Такі види озброєння проіснували ще досить багато століть, а подальше їхнє вдосконалення покращувало їх міцність та ефективність у бою.

1. Виймар П. Крестовые походы: миф и реальность священной войны; пер. Д. А. Журавлевой. Санкт-Петербург: Евразия, 2003. 384 с.
2. Демурже А. Рыцари Христа. Военно-монашеские ордены в средние века, XI-XVI вв . Санкт-Петербург: Евразия, 2008. 542 с.

3. Домановский А. Крестовые походы. Священные войны Средневековья. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 400 с.
4. Заборов М. А. История крестовых походов в документах и материалах: учеб. Пособие. Москва: Высшая школа, 1977. 274 с.
5. Зайбт Ф. Блиск і вбогість Середньовіччя. Історія з початком і кінцем. Львів: Вид-во УКУ, 2009. 512 с.
6. Лучицкая С. И. Крестовые походы. Идея и реальность. Санкт Петербург. Наука, 2018. 392 с.

ЛОНДОНСЬКА ПОЖЕЖА 1666 РОКУ ОЧИМА ОЧЕВИДЦЯ

Кулай Катерина, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Місто у своєму становленні пройшло великий шлях аби набути сучасних рис. У період Нового часу місто змінює свій вигляд. Багато уваги приділялося розбудові «ідеального міста». Місцева влада різними способами намагалася покращити умови життя людей. Прокладалися прямі широкі вулиці, що переділяли місто на окремі квартали. Розроблялися проекти, за якими місто складалося з розташованих колами або квадратами будинків, оточених деревами й фонтанами. Міста потребували каналізації та водогонів, що мало покласти край хворобам і антисанітарії. У XVI ст. проекти почали втілюватись у життя. Але на шляху до «ідеального» завжди виникали певні проблеми, які призупиняли процес становлення. До прикладу можна взяти подію, яка відбулася у 1666 р. в Лондоні. На той час умови життя і так були не найкращими, а тут ще й страшна пожежа сколихнула все місто.

Мета моєї роботи, показати на прикладі пожежі 1666 р., яким було місто в період нового часу. Розповісти, з якими труднощами довелося зіткнутися лондонцям під час ліквідації пожежі.

Виклад основного матеріалу. Лондон – дуже популярне місто у наш час, яке має дуже цікаву історію. До 1660-х рр. Лондон був найбільшим містом Великобританії з населенням в півмільйона жителів. Джон Евелін, англійський письменник, в щоденниках якого достовірно зображена культура та політика Лондона того часу, в 1659 р. назвав це місто «дерев'яним, північним і штучним скупченням будинків» і висловив тривогу з приводу небезпеки загоряння, створюваної деревом і великим скупченням будівель [1, с. 124]. Під «штучним» Евелін мав на увазі тимчасовий і незапланований результат зростання міста. Вже через кілька років ми можемо спостерігати, як його слова та побоювання стають реальністю. Вночі, з 1 на 2 вересня 1666 р. на Пуддінг-Лейн загорівся будинок королівського пекаря Томаса Фаррінера. А все сталося через те, що Томас забув на ніч загасити піч. За свідченнями очевидців за кілька хвилин полум’ям була охоплена вся вулиця, а за два дні згоріло дві третини міста і загинуло 16 містян. Причиною того, що постраждала така велика територія, як писав у своєму знаменитому

щоденнику про повсякденне життя лондонців англійський чиновник морського відомства Самуель Піпс, є те, що «будинки стоять близько один від іншого, та й набиті легко займистим добром» [3, с. 117]. Тому вогонь дуже швидко розповсюджувався. Щоб було зрозуміліше, з якою швидкістю все спалахувало, процитуємо слова того ж Самуеля Піпса – очевидця тієї страшної події: «вулиці були забиті людьми, кіньми і возами; давлячи один одного переносять добро з одного обгорілого будинку в інший; зараз речі з Каннінг-стріт, де ще вранці було безпечно, переносять на Ламберд-стріт і далі..» [3, с. 118].

У той час пожежу зупинити було дуже важко. Тому що будинки були збудовані з легкозаймистого матеріалу. Більшість з них тоді були дерев'яними, а дахи вкритими соломою. Висохлі балки спалахували за лічені секунди, тож полум'я ширилося з неймовірною швидкістю, навіть «спалахує каміння церков». Тому людям доводилось йти на крайнощі, так нам здається в теперішній час. «Поки Його величність не накаже зносити будинки, пожежі зупинити не вдасться» – зазначав Самуель Піпс [3, с. 119]. Саме такий метод у ті часи під час подібних випадків застосовували найчастіше. Але використання основної техніки пожежогасіння того часу, створення протипожежних загороджень шляхом знесення, у цій пожежі було критично відкладено через нерішучість лорд-мера, який згодом взагалі втік з міста. Звичайно ж, і господарі цих будинків протестували проти такого рішення. Але цього було не уникнути, тому що це було єдиним способом зупинити пожежу. Підірвати довколишні будинки віддав наказ сам король Карл II, який також прибув на місце події. Лише 6 вересня 1666 р. пожежу вдалося зупинити. Пожежею було знищено в Лондоні 13 200 будинків, близько 90 церков (включаючи кафедральний собор Св. Павла), 50 складів і багато громадських будівель. Близько ста тисяч людей стали бездомними. Жахливі наслідки трагедії змусили англійців переглянути заходи безпеки в будівлях. Через декілька днів за наказом короля Карла II почалась відбудова міста. Архітектор Крістофер Рен розробив план нового собору Св. Павла і багатьох церков навкруги нього. Більшість будинків почали зводити з цегли або тесаного білого каменю. Законом про відновлення Лондона 1666 р. було передбачено, що цегляна будівля не тільки гарніша і довговічніша, але і більш безпечна за умови майбутніх пожеж. Вулиці стали ширшими, з регулярними фасадами. Але постійна протипожежна служба в Лондоні з'явилась лише у XVIII ст, коли почали проводити глибокі канали, в яких з шумом текла вода. Вони були дуже корисні в разі пожежі [2, с. 123–125]. Як відомо, епідемій чуми в Лондоні після пожежі більше не було. Полум'я знищило не тільки житлові будинки та споруди, а й антисанітарію, яка руйнувала здоров'я лондонського населення.

Висновок. Отже, місто, аби набути сучасних рис, у процесі свого становлення, пережило багато труднощів та негараздів. Пожежа 1666 р., хоча і принесла багато горя та втрат місцевому населенню, але відкрила для людей

того часу нові матеріали та способи будування, поклала край хворобам, які попередньо не давали людям спокою.

1. Джон Эвелин. Дневник. *Мемуары, иллюстративные из Жизни и Писем Джона Эвелина. Ред. Уильям Брей*. 1818. 700 с. URL: http://www.geocities.com/Paris/LeftBank/1914/ed_1666.html#fire

2. Карамзин Н. М. Письма русского путешественника. *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А. Луцьк, С. 123-125.*

3. Самюэль Пипс. Дневник. *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А. Луцьк, 2019. С.117-119.*

БАХЧИСАРАЙСЬКИЙ МИР ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗМІНУ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ

Кулик Мар'яна, Ткачук Анатолій

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. Московсько-турецька війна 1676-1681 років завершилася підписанням Бахчисарайського мирного договору, який був підписаний між Османською імперією та Кримським ханством з одного боку та Московською державою з іншого. Укладення миру суттєво вплинуло на зміну міждержавних стосунків, оскільки за його умовами геополітична ситуація в Східній Європі значно змінювалася. З огляду на це актуальним є аналіз впливу положень Бахчисарайського миру на визначення територіальних володінь Османської імперії, Московії та Речі Посполитої.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати основні чинники, що визначали особливості геополітичної ситуації на території Східної Європи після підписання Бахчисарайського мирного договору.

Результати дослідження. Аналіз зміни геополітичної ситуації в Східній Європі за умовами Бахчисарайського миру дав змогу скласти об'єктивне уявлення про вплив його положень на визначення кордонів держав Східної Європи та наслідки цього процесу для міждержавних відносин.

Виснажені тривалою московсько-турецькою війною 1676-1681 років Османська імперія та Московське царство були змушені підписати мирний договір 13 січня 1681 року в м. Бахчисарай, який завершив війни 70-х років XVII ст. між цими державами. Згідно з його положеннями, кордон між Османською імперією та Московією встановлювався по річці Дніпро, а землі між Бугом та Дніпром повинні були залишатися незаселеними впродовж 20 років, при цьому обидві сторони зобов'язувалися не будувати на цій території оборонних укріплень [5, с. 213]. Водночас в османському варіанті договору відзначалося: «…І по сю сторону Дніпра бути величнішого…государя нашого Султанової Величності під владою…а від Києва до Запорожжя, по обидві сторони Дніпра, міст і містечок не робити» [2, с. 143]. Підписання Бахчисарайського миру для Османської імперії

означало стабілізацію міжнародної ситуації, тому Порта розпочала підготовку до великого походу в Центральну Європу. Підписання Бахчисарайського миру стало спробою врегулювання відносин між Османською імперією та Московським царством і окрім того воно мало й серйозні політичні наслідки.

Міжнародне становище Московії зміцнилося, що не задовольняло Річ Посполиту, яка почувалася територіально обділеною, тому вона виступила проти остаточного варіанту мирного договору, ратифікованого султаном Мегмедом IV у квітні 1682 року в Стамбулі. З боку Османської імперії такі дії розцінювалися як спроба тиску на Річ Посполиту, що продовжувала боротьбу за Правобережну Україну, під час турецько-польських переговорів [4, с. 226].

Хоч наприкінці XVII ст. Туреччина досягла максимуму своєї територіальної експансії, саме після Бахчисарайського миру розпочався її поступовий занепад. Для боротьби з османами сусідні з Османською імперією християнські країни створили коаліцію під назвою «Священна Ліга», куди увійшли Священна Римська імперія, Річ Посполита, Венеціанська республіка та Бранденбург-Пруссія [1, с. 150]. Війська новоствореної «Священної Ліги» розгромили турецько-татарську армію у битві під Віднем 1683 року. Завдяки перемозі польської армії Яна Собеського Річ Посполита змогла відновити владу над більшою частиною Правобережної України.

Для подальшого протистояння з Османською імперією Річ Посполита шукала підтримки у Московського царства. 6 травня 1686 року було укладено Вічний мир між Річчю Посполитою та Московією про розподіл Гетьманщини. Московське царство анулювало всі попередні договори з Османською імперією та Кримським ханством, після чого вступило до «Священної Ліги» європейських держав.

Військові кампанії українського війська поряд з перемогами Австрійської імперії на території Угорщини змусили Османську імперію наприкінці XVII ст. задуматися щодо укладення з «Священною Лігою» мирного договору. Річ Посполита була впевнена, що з укладенням 16 січня 1699 року Карловицького миру з султаном, за яким під владу короля поверталися втрачені землі Правобережної України, зникала й турецька загроза [3, с. 89]. У зв'язку з підписанням перемир'я з Портою у Сербії, війну проти Османської імперії та Кримського ханства припинила й Московська держава та залежна від неї Лівобережна гетьманщина [4, с. 385].

Висновки. Перемир'я в Карловицях та перерозподіл на 25 років територіальних володінь в Східній Європі фактично позбавили османів найкращих завоювань Сулеймана II Великого і стали початком занепаду могутньої Османської імперії. Таким чином, після тривалої боротьби між Османською імперією та європейськими державами за контроль над територією Східної Європи завершувалася епоха османського панування.

1. Гусарова Т. П. Австрийские Габсбурги в войне с османами в 1683–1699 гг. (от осады Вены до Карловацкого мира). Москва, 2001. 295 с.
2. Статейный список стольника Василия Тяпкина и дьяка Никиты Зотова посольства в Крым в 1680 г. для заключения Бахчисарайского договора. Одесса, 1850. 284 с. URL: https://www.twirpx.com/file/1508521/
3. Стецюк К. І., Панашенко В. В. Боротьба проти агресії шляхетської Польщі та султанської Туреччини в другій половині XVII ст. Київ, 1979. 98 с.
4. Чухліб Т. Козаки та яничари. Україна в християнсько-мусульманських війнах 1500–1700 рр. Київ, 2010. 435 с.
5. Крушинський В. Бахчисарайський мирний договір 1681. Київ, 2004. 760 с.

ВІЙНА В БОСНІЇ ТА ГЕРЦЕГОВИНІ 1992 - 1995 РОКІВ ЯК НАСЛІДОК СМЕРТОНОСНОГО РОЗПАДУ ЮГОСЛАВІЇ

Кулик Мар'яна, Шваб Лариса
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. Розпад системи міжнародних відносин, що формувався на території Балкан впродовж чотирьох десятиліть, призвів до низки збройних конфліктів, адже зміна політичного простору на даній території створила умови вибору для країн-членів колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії нових стратегій політичного розвитку своєї держави. Боснія і Герцеговина вважалася найбільш багатонаціональною республікою в її складі, однак саме це зіграло з нею злий жарт, оскільки Сербія і Хорватія прагнули приєднати до себе частини цієї республіки після розпаду Югославії. З огляду на це актуальним є аналіз підходів до оцінки та ролі війни в Боснії і Герцеговині впродовж 1992–1995 рр.

Мета дослідження. Проаналізувати причини, хід та наслідки війни в Боснії і Герцеговині впродовж 1992–1995 рр.

Результати дослідження. Зіставлення та аналіз історичних джерел, порівняння на їх основі позицій учасників збройного протистояння в Боснії та Герцеговині дал измогу скласти об'єктивне уявлення про їхні стратегічні цілі під час участі у війні та наслідки її завершення.

Після розпаду Югославії Боснія і Герцеговина опинилася в центрі геополітичного конфлікту, оскільки серед усіх союзних республік вона була єдиною, що утворилася не за національним, а за історично-географічним принципом. У її межах були об'єднані представники трьох народів: серби, хорвати і боснійці-мусульмани, що загострювало міжнаціональні протиріччя й ускладнювало вирішення конфлікту під час розпаду СФРЮ.

12 жовтня 1991 р. відбулося засідання Скупщини, де мусульманські депутати проголосили незалежність Боснії і Герцеговини. Реакції боснійських сербів не довелося довго чекати і вже 9 січня 1992 р. вони оголосили створення Сербської Республіки Боснії і Герцеговини, назву якої

згодом змінили на Республіку Сербську, на чолі з президентом Радованом Караджичем [3, с. 104]. 12 листопада 1991 р. Хорватська Демократична Співдружність Боснії і Герцеговини проголосила Хорватську Республіку Герцег-Босна, а 27 січня 1992 р. послідувало проголошення Хорватської Республіки Центральної Боснії. Позаяк їхнім конституційним правам в Боснії та Герцеговині нічого не загрожувало, утворення таких національних державних утворів, являло собою антиконституційну спробу поділу держави. Відтоді війна набула тотального характеру, а ворогуючими між собою в республіці стали всі три нації [1, с. 62].

З кінця березня 1992 р. на території Боснії і Герцеговини розпочалася періодична стрілянина, яка від 6 квітня 1992 р. поширилася по всій країні. Метою боснійських хорватів було розбудувати незалежну державу Герцег-Босна або приєднатися до Хорватії. Збройне протистояння між Республікою Боснія і Герцеговина та самопроголошеною Хорватською Республікою Герцег-Босна відбувалося від 19 червня 1992 до 23 лютого 1994 р. План мирного врегулювання конфлікту в Боснії та Герцеговині, запропонований представниками ООН Сайрусом Венсом і Девідом Оуеном, викликав обурення у боснійський сербів. На думку Маргарет Тетчер, план Оуена-Венса став поштовхом для початку війни між боснійськими сербами і мусульманами [4, с. 333]. Конфлікт із хорватами вдалося припинити уряду США, який почав погрожувати санкціями, після чого у Вашингтоні 18 березня 1994 р. було підписано угоду про боснійсько-хорватську федерацію. Під угодою поставили підписи прем'єр-міністр Республіки Боснія і Герцеговина Харіс Сілайджич, міністр закордонних справ Хорватії Мате Гранич і президент Герцег-Босни Крешимир Зубак [4, с. 333].

Боснійські серби у війні отримали підтримку від Югославської Народної Армії та Слободана Мілошевича. Наступ було розпочато в чотирьох основних напрямах: Сараєво, долина річки Сава, долина річки Дріна і Герцеговина. В ході здійснення наступів найсуттєвішим здобутком армії Республіки Сербської були густонаселені промислові області Баня-Лука і Добой. Друга половина 1992 р. і перша половина 1993 р. були розпалом облоги Сараєво, а найбільшою жертвою за час облоги стала перша бійня на ринку Маркале 5 лютого 1994 р. У липні 1995 р. відбулася подія, яка кардинально змінила ставлення світового співтовариства до боснійських сербів, – це різанина у Сребрениці, місті, що було визнано ООН зоною безпеки. У відповідь на дії сербів НАТО розпочало проведення масованих бомбардувань позицій збройних сил та військових об'єктів сербів. А вже 1 листопада 1995 р. в Дейтоні розпочалися заключні переговори з боснійського врегулювання за участі президента Сербії Слободана Мілошевича, Боснії – Алія Ізетбеговича, Хорватії – Франьо Туджмана. 14 грудня 1995 р. в Парижі було підписано остаточний варіант Дейтонської мирної угоди.

Висновки. За рішенням Дейтонської мирної угоди Боснія і Герцеговина остаточно набувала статусу децентралізованої держави: у пропорції 49 до 51

вона була розділена на два утворення – Республіку Сербську та Федерацію Боснія і Герцеговина. Після Дейтона Боснія являла собою мініатюру Югославії 1991 р., а точніше, повторювала її головну проблему – невідповідність території проживання етносів новим державним кордонам [2, с. 20].

1. Гуськова Е. Ю. Вооруженные конфликты на территории бывшей Югославии: Хроника событий. Москва: ИНИОН, 1999. 156 с.
2. Лапшин А. Е. Политические итоги конфликта в бывшей Югославии (1991 – 1995). Одесса: Гос. Университет имени И. Мечникова, 1999. 32 с.
3. Маначинский А. Я. Югославия: приговор вынесен. Київ: Румб, 2005. 288 с.
4. Тэтчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира. Москва: Harper Perennial , 2003. 504 с.

ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Кулик Мар'яна, Пахолок Василь
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. Розвиток України за демократичною стратегією підвищує значущість взаємодії влади та громадян через інститути громадянського суспільства, які насамперед покликані забезпечити політичну комунікацію між суб'єктами політики. Процес прийняття рішень в плюралістичній системі передбачає наяність можливостей безпосередньої участі громадян у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень. З огляду на це актуальним є аналіз можливостей впливу громадян на прийняття рішень органами місцевого самоврядування та реалізацію своїх функцій місцевими органами державної влади.

Мета дослідження. З'ясувати правомірні засоби впливу громадян на прийняття рішень місцевими органами влади, передбачені законодавством України, та визначити основні проблеми реалізації таких гарантій.

Виклад основного матеріалу. Громадяни України можуть брати участь у прийнятті політичних рішень на місцевому рівні, таке право гарантоване Конституцією України та іншими законодавчими і нормативними актами. Деталізацію такого права здійснено в Законі України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування України засобами масової інформації», Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про органи самоорганізації населення», «Про забезпечення участі громадськості у формуванні і реалізації державної політики». Окремі можливості громадян України брати участь у вирішенні

питань місцевого значення відображено в регламентах обласних, районних, міських та сільських рад, [1] статутах територіальних громад.

Одним із інструментів впливу громадськості на органи місцевого самоврядування є проведення місцевого референдуму. Згідно з Конституцією України, саме територіальним громадам гарантується право на проведення місцевих референдумів та практичну реалізацію їх результатів. Місцевий референдум дає можливість безпосередньої участі мешканців певної місцевості у вирішенні питань управління на місцевому рівні [3]. У даному контексті варто зазначити, що практичне проведення місцевого референдуму із 2012 року є неможливим, у зв'язку із втратою чинності Закону «Про всеукраїнський та місцевий референдуми», а іншого, що врегулював би цю проблему, так і не було прийнято. Наступним способом залучення населення до вирішення питань місцевого самоврядування є громадський контроль за діяльністю органів виконавчої влади, завдяки якому через об'єднання населення має можливість брати участь в оцінці результатів державної політики та вносити власні пропозиції щодо неї [2, с. 110].

Консультації з громадськістю можуть ініціювати громадяни чи органи влади, зазвичай вони проводяться щодо вирішення питань реалізації прав і свобод людини з метою задоволення їх політичних, соціальних або інших потреб. Моніторинг діяльності місцевої влади та врахування позиції громадян у встановленні громадського порядку здійснюється за підтримки Громадської ради, що є колегіальним дорадчим органом [2, с. 99]. Іншою формою безпосередньої участі громадян у вирішенні питань місцевого значення є проведення загальних зборів членів територіальної громади. Такі збори не можуть приймати нормативні акти, але вони є однією з найдієвіших форм громадського впливу на роботу місцевих органів влади [3]. Право самостійно реалізовувати свої інтереси для вирішення питань місцевого значення реалізується через самоорганізацію населення. Сільські, міські або районні ради можуть за ініціативою жителів дозволити створення будинкових, вуличних, квартальних органів самоорганізації населення та присвоїти їм частину власних компетенцій [2, с. 86], найбільш дієвими із них є ОСББ.

Інші види громадського впливу на діяльність органів місцевого самоврядування включають місцеві ініціативи, подані в письмовому вигляді до місцевої ради; громадські слухання, під час яких члени територіальної громади можуть внести пропозиції з питань місцевого значення, за які відповідає місцева влада. Мешканці певного населенного пункту мають право подати електронну петицію з конкретного питання через веб-сайт відповідного органу влади, після чого така петиція протягом визначеного часу є відкритою для підписання і має зібрати певну кількість голосів. Одними із найефективніших інструментів впливу на місцеві органи влади є участь у роботі депутатських комісій або сесіях міських, сільських, обласних чи районних рад, однак скористатися ним можуть особи, обрані до цих рад.

Висновки. Отже, передбачена законодавчою базою україни система інструментів впливу громадськості на ухвалення рішень органів місцевого видається достатньо сформованою. Однак, практична реалізація такого права може зіткнутися із серйозними труднощами, насамперед пов'язаними із недостатньою законодавчою деталізацією процедур участі.

1. Бальцій Ю. Ю. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні: поняття та зміст. Маріуполь, 2011. Вип. 1. С. 65–69.
2. Єгоров І. Ю., Красовська О. В. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні. Київ, 2013. 250 с. URL: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000047/47349.pdf.
3. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/243788058.

ОРГАНІЗАЦІЯ МІСЬКИХ ЕКСКУРСІЙ ДЛЯ УЧНІВ ДУБЕНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ № 2

Кулик Мар'яна, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Як відомо, екскурсія є формою просвітницької діяльності, яка дозволяє збагачувати знання щодо національної культури, історії, викликає інтерес до вивчення минулого та допомагає краще засвоїти матеріал. Екскурсійна діяльність в закладах освіти є однією з найбільш ефективних форм організації навчального процесу. З огляду на це актуальним є аналіз проведення екскурсійної діяльності у школах та оцінка її ефективності.

Мета дослідження. На прикладі Дубенської гімназії № 2 показати та проаналізувати особливості організації та окремі напрямки екскурсійної роботи в закладах освіти.

Результати дослідження. Дубно вважається туристичним містом, а тому його екскурсійний потенціал є доволі широким. На території міста розташована велика кількість пам'яток історії та культури, відвідування яких викликає неабияке зацікавлення у людей різних вікових категорій, в тому числі й учнів від п'ятого до одинадцятого класу.

Виклад основного матеріалу. Найпопулярнішим екскурсійним об'єктом в межах міста Дубно, безумовно, є Дубенський замок, який виник як фортеця волинян ще у X ст. Офіційною датою спорудження Дубенського замку вважається 1492 р. На території розташовані два замки (князів Острозького та Любомирського), які були відреставровані та перебувають у хорошому стані. Під час екскурсії учні мають можливість оглянути замкові зали, де розташовані музейні кімнати та періодично організовуються художні виставки, на замковій території цікавими об'єктами є каземати, стилізовані

під епоху середньовіччя, а також вцілілий кавальєр на замковому бастіоні, куди може піднятися кожен бажаючий [1, с. 12].

Надзвичайно цікавим зразком оборонної архітектури міста є Луцька брама, датована XVII ст. Як екскурсійний об'єкт вона цікава ще й тим, що у XVIII ст. у брамі збиралася масонська ложа «Досконала таємниця» [2, с. 173].

Для учнів Дубенської гімназії № 2 часто організовують екскурсії культовими спорудами, розташованими на території міста. Зокрема, одним із екскурсійних об'єктів є Велика синагога, збудована в стилі бароко у XVI ст. Ця юдейська святиня відома тим, що вона є найбільшою не лише в Україні, а й у Східній Європі. Під час екскурсії містом за розробленим маршрутом, гімназисти мають змогу відвідати костели. Одним із них є костел бернардинів з келіями, будівництво якого було завершене у XVII ст. На території костелу можна оглянути одну із стін зі слідами від куль, що було місцем НКВСівських розстрілів [1, с. 17].

Не менш цікавим є костел Святого Яна Непомуки, збудований у XIX ст. Вищезгадані архітектурні пам'ятки разом з іншими культовими та світськими спорудами входять до складу Державного історико-культурного заповідника міста Дубно [2, с. 215].

Поширеною екскурсією в межах міста є відвідування краєзнавчого музею, де учні мають змогу оглянути експонати, що розповідають про історію та культуру рідного краю та формують його краєзнавчу спадщину.

Окрім відвідин архітектурних пам'яток міста Дубно, учням Дубенської гімназії №2 організовують екскурсії іншими цікавими маршрутами. Наприклад, для гімназистів п'ятих-сьомих класів влаштовують екскурсії в пожежну частину. Рятувальники охоче проводять екскурсії дітям, навчаючи їх правилам пожежної безпеки за бесідами на протипожежну тематику. Під час цієї екскурсії учні ознайомлюються з роботою пожежно-рятувального підрозділу, оглядають технічне оснащення пожежно-рятувального автомобіля. В ході даної екскурсії дітям дозволяють приміряти захисне спорядження пожежників [3].

Одним з екскурсійних об'єктів для учнів Дубенської гімназії № 2 різних класів є КП «Дубенська друкарня». Під час її відвідування екскурсанти можуть прослідкувати процес друку газет та ознайомитися з тонкощами цієї професії. В рамках вивчення курсу географії гімназистам проводять екскурсію на території дубенської метеорологічної станції, щоб наочно показати вимірювання кількісних значень метеорологічних елементів [3].

Учням гімназії, що навчаються в старших класах, проводять екскурсію дубенською військовою частиною, під час якої вони мають змогу відвідати навчальні місця та казарми, ознайомитися з організацією внутрішнього порядку, порядком зберігання військової техніки та зброї, екіпіруванням та озброєнням військової частини. На базі дубенської військової частини в одинадцятикласників проходить польова практика з предметів «Захист Вітчизни» та «Медицина».

Висновки. Аналіз екскурсійної роботи у Дубенській гімназії № 2 дав змогу скласти об'єктивне уявлення про розвиток екскурсійної діяльності в закладах освіти та їх ефективність в організації навчального процесу. Отже, завдяки потужному екскурсійному потенціалу міста Дубно є можливість урізноманітнювати організацію навчального процесу для учнів місцевих закладів освіти шляхом проведенням екскурсій, оскільки вони є дієвою формою проведення занять і не лише сприяють кращому засвоєнню учнями матеріалу навчальної програми, а й розширюють їхній світогляд та збагачують знання про історію та культуру рідного краю.

1. Гандзілевська І. Ф., Якимчук Н. В. Історія міста Дубна від найдавніших часів до сьогодення. Дубно, 2010. 26 с.
2. Гупало В. Дубно. Київ, 2004. 518 с.
3. Сайт Дубенської гімназії №2. URL: http://gymnasium2.com.ua/570/ (дата звернення:19.11.2020).

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЛІЦЕЇ №1 М. КОВЕЛЬ

Лебедюк Вікторія, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Загальновизнаною є роль екскурсії, як способу подачі навчального матеріалу, способу його засвоєння, беззаперечна її роль й у патріотичному, естетичному та культурному вихованні учнів. Виходячи з цього, більшість навчальних закладів різного рівня значну увагу приділяють організації екскурсійної роботи. Однак, слід зауважити, що на відміну від великих міст, таких як, наприклад, Луцьк, де є багато екскурсійних маршрутів, архітектурних та історичних пам'яток, і організація екскурсії для школярів не є проблемою, у невеликих містах постає питання щодо того, де проводити екскурсії, оскільки таких місць мало, а то й взагалі немає. У таких випадках шкільне керівництво організовує виїзні екскурсії, що не завжди є доступними для учнів. Разом з тим, зауважимо, що дирекція проявляє винахідливість і знаходить все ж багато цікавих екскурсійних маршрутів на місцях.

Мета дослідження. Проаналізувати екскурсійні маршрути по місту Ковелю і за його межами для учнів міського Ліцею № 1.

Результати дослідження.

Екскурсійна діяльність у Ліцеї №1 м. Ковеля є досить активною. Незважаючи на те, що місто не багате на архітектурні, історичні чи культурні пам'ятки, школярам проводять екскурсії в межах міста, зокрема на Ковельський хлібокомбінат, Ковельський залізничний вокзал та депо (оскільки Ковель славиться тим, що є найбільшим залізничним вузлом у Волинські області), «КовельСільмаш» – завод з виготовлення сільськогосподарської техніки, а також у Ковельську міську друкарню [1].

Одним з найпоширеніших видів екскурсій для учнів ліцею є екскурсії до історичного музею міста Ковеля. В експозиції музею широко представлені ковальські вироби: зубило, рубило, підкови, сокири, пилки, замки, ключі, рогачі тощо. Музей також презентує колекцію самоварів, скляний, керамічний та залізний посуд починаючи з початку ХХ ст. [3, с. 283]. Даний музей містить багато оригінальних та автентичних експонатів, що дають змогу глибше пізнати історичне минуле Ковельщини, заняття його жителів у різні періоди суспільно-політичного розвитку.

Часто екскурсії проводять у Ковельській галереї мистецтв, де знаходяться роботи місцевих художників та майстрів, молодих творців, а також роботи переможців творчих конкурсів [2].

Ще одним цікавим місцем проведення екскурсій є Костел св. Анни – римо-католицький храм, найстаріший дерев'яний храм міста Ковеля, побудований у 1771 р., в Україні дерев'яних двовежевих костелів, датованих XVIII ст., збереглось лише два. Найціннішою пам'яткою цього храму є старанно відновлений бароковий вівтар з кінця XVIII ст., унікальною є також двовежева форма храму, що властиво більше для мурованої архітектури, тому храм викликає неабияке зацікавлення у екскурсантів [4, с. 287].

Школярам початкових класів проводять екскурсії й недалеко за містом. Найчастіше школярі відвідують музей Лесі Українки в с. Колодяжне, що за 10 хв їзди від Ковеля [1]. В музеї діє повноцінна науково-обгрунтована експозиція, яка розкриває життєвий і творчий шлях Лесі Українки, саме тут з 1882 по 1907 рік з деякими перервами жила поетеса. У Колодяжному вона написала багато поетичних творів, які увійшли до скарбниці української та світової літератури.

Відвідують школярі і кінну ферму, що знаходиться неподалік Ковеля, в урочищі «Фасти» [1], тут є багато тварин: кури, гуси, качки, індики, кози, вівці, в'єтнамські свині, нутрії, але найбільше коней. Останні декілька років тут навіть проводять турніри з кінного спорту. Славиться ферма й тим, що тут з допомогою коней проводять реабілітацію дітям, хворим на ДЦП. Також ля учнів організовують екскурсії на страусину ферму в с. Скулин,

Нерідко екскурсії влаштовують у м. Луцьк – обласний центр, зокрема в Луцький замок – один із найдавніших та найкраще збережених замків України. Будучи в Луцьку, школярі також відвідують Волинський краєзнавчий музей. Дітям надзвичайно до вподоби Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки. В експозиції на відкритому майданчику представлено зразки військової техніки і озброєння, а саме: авіаційні комплекси, бронетанкова техніка, зенітно-ракетні комплекси, артилерійське озброєння, техніка служб забезпечення тилу Збройних Сил України та техніка військ зв'язку.

Учням організовують екскурсії і в інші міста України, аби ознайомити дітей не лише з містом, у якому вони живуть, а й з усією Батьківщиною. З екскурсіями їздять в м. Рівне, в якому найчастіше відвідують зоопарк та

музей бурштину, м. Дубно, яке славиться своїм замком і Тараканівським фортом, що неподалік від Дубна. Часто вчителі школи організовують екскурсії в місто Кам'янець-Подільський, а саме, у його славнозвісну фортецю. Вона відома з XIV ст. як частина оборонної системи міста і є складовою частиною Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець», що належить до «Семи чудес України». Організовуються й екскурсії до таких міст, як Львів, Київ, Тернопіль, Ужгород, інколи влаштовують екскурсії в Карпати.

Висновки. Отже, проаналізувавши екскурсійні маршрути учнів ліцею, можна зробити висновок, що маленьке місто не є перепоною для організації екскурсійної діяльності в школі, якщо є бажання та уміння учительського колективу та дирекції організувати екскурсію для дітей.

1. Сайт Ліцею № 1 м. Ковель. URL: http://schoolno1.at.ua/
2. Сайт міста Ковеля. URL: http://www.kovelrada.gov.ua/
3. Семенюк А. В. Ковель: минуле і сучасне. Луцьк, 2000. 314 с.
4. Семенюк А. В. Ковель: шлях через віки. Луцьк, 2010. 552 с.

КОНСТАНТИНОПОЛЬ І ЙОГО ЦЕРКОВНА АРХІТЕКТУРА XII СТ.

Літвінов Владислав, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Константинополь – місто на межі культур. Часто таке твердження можна зустріти як в популярній, так і в історичній літературі. Воно зацікавлює і спонукає глибше пізнати історію цього міста. Столиця великої держави, Константинополь пережив злети і падіння, знаходився на високому рівні розвитку і зазнавав нищівних ударів. Період XII ст. був складним, оскільки місто в чергове відновлювалося.

Мета дослідження – з'ясувати стан міста та особливості його церковної архітектури в означений період.

Результати дослідження. З XII ст. в Константинополі збереглися лише культові споруди, палаци відомі практично тільки за описами. Але це¬ркви прийшли до нас з дуже сильними змінами, після захоплення Константинополя турками їх перетворили на мечеті. Тому про зовнішній вигляд міста і його храмів ми можемо судити найперше зі свідчень очевидців. «Константинополь, слава Греції, місто відоме своїми багатствами і ще багатше, ніж про нього говорять. Зовнішня краса палацу незрівнянна, внутріш¬ність перевершує все, що я міг би сказати. Скрізь позолота і різноманітність кольорів; двір чудово вистелений мармуром…Усередині біля самих стін знаходяться пустопорожні місця, де працює плуг і заступ, вони розбиті на городи, які доставляють місту … овочі. Підземні канали, проведені ззовні, доставляють місту в достатку прісну воду. Втім, місто брудне і смердюче, і в бага¬тьох його місцях панує вічний морок…Багаті

займають своїми будівлями міські площі, а клоаки і похмурі вулиці віддані бідним…» – так писав про Константино¬поль відомий хроніст Нікіта Хоніат [1, с. 235].

Чи не єдиною окрасою тогочасного міста залишалися його храми: «У Константинополі знаходиться велика кількість храмів, менших, але таких же гарних, як Св. Софія, і які, крім своєї краси, ще більш чудові за численними мощам святих, які в них знаходяться» [2, с. 237].

У хра¬мах Константинополя спостерігаються особливості Східної школи візантійсь¬кої архітектури. До них відносяться, в першу чергу, зовнішній вигляд і збільшення кількості іконних образів, які прикрашали стіни храмів. Мармурове облицю¬вання покривало стіни до основи склепінь, як і в Св. Софії – головному храмі Візантії, але поверхні арок і склепінь були наповнені мозаїчними зображеннями святих [4, с. 479].

Буді¬вля церкви трактувалася як символічне зображення Всесвіту. У цей пе¬ріод до¬мінував хрестово-купольний тип храму, який був розповсюджений в ба¬гатьох християнських країнах. Походження його має спірні обґрунтування, проте, вважається, що він склався в східній школі візантійської архітектури в V–VI ст. В основі своїй він мав чотири стовпи, які підтримували купол і поді¬ляли простір на дев`ять частин. Ці частини пов'язані між собою за допомогою арок, тим самим можливо вільне переміщення по храму. А з кож¬ного боку до купола веде напівциліндричний звід. Таким чином, всі разом ці архітектурні компоненти ут¬ворюють архітектурний хрест основного центрального купольного простору [4, с. 467].

Спільний простір в храмі розділявся на центральну частину і об¬хід. Щодо храму Св. Софії, то в ньому внутрішній простір цільний, що до¬дає легкості та свободи та відчуття величі християнської релігії.

Звернемо увагу, що відомі й два інших архітектурних типи. Це невелика буді¬вля з центральною площею, вкритою куполом, відокрем¬лена з трьох сторін потрійними арками. Іншим типом є купольна культова споруда на восьми опорах [4, с. 475]. Можна сказати, що головний архітектурний символ Св. Софії – купол із зо¬браженням небесного склепіння, має більше образотворчий характер, ніж симво¬ліч¬ний, тоді як купол X і XII століть – навпаки.. Із зображення небесного скле¬піння, як це було в VI столітті, купол перетворився на символ небесного склепіння [4, с.480]. Додамо, що у X-XII століттях спостерігається все більша тенденція тягнути форми вгору, що особливо помітно на апсидах церков Пантократорського монастиря в Константинополі. П`ятинефна хрестово-купольна будівля постає як подальший розвиток архітектури храму Св. Софії. Відбувається розділення цент¬ральної частини п`ятинефної хрестово-купольного споруди на окремі при¬міщення, які вже чітко оформлені, відокремлені одне від одного.

Навіть через віки храми Константинополя, зазнавши змін, продовжували вражати мандрівників: «...І рушили ми в церкву ... вигля¬дає так, ніби її щойно побудували. Зроблена вона на грецький лад, з числен¬ними високими

вежами, покритими свинцем, а з середини оброблена мозаїкою, на висоту спису, і мозаїка настільки тонкої роботи, що навіть пензликом майстер не наважився б зобразити це краще; а нижче неї витончені кам'яні плити, що перемежовуються з прекрасно обробленими порфіровими і яшмо¬вими мармурами, а підлога з величезних кам'яних плит, чудових, обережним чином від¬шліфованих...» - писав в XV ст. Перо Тафур [3, с. 171].

Висновок. Отже, Константинополь XII ст. – це місто контрастів. З одного боку – воно постраждало від частих військових конфліктів, що особливо відобразилося на зовнішньому вигляді міських вулиць і кварталів для бідноти. З іншого ж боку – продовжує вражати своєю величчю центральна забудова столиці, палац, маєтки знаті, а особливо константинопольські храми.

1. Нікіта Хоніат. Історія. *Збірник документів по соціально-економічній історії Візантії. Ред. Є. О. Косминський*. 1951.
2. Никита Хониат. Хроника. *Місто в історії Європи / Упорядник Білик В. А.* Луцьк, 2019. С. 68–69.
3. Перо Тафур. Странствия и путишествия. *Місто в історії Європи / Упорядник Білик В. А.* Луцьк, 2019. С. 69.
4. Брунов М. Очерки по истории архитектуры. Т.2. М. 2003. 540 с.

ШЛЯХ А.ГІТЛЕРА ВІД ЄФРЕЙТОРА ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДО КАНЦЛЕРА ТРЕТЬОГО РАЙХУ

Літвінов Владислав, Кінд-Войтюк Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Друга Світова війна принесла багато лиха для багатьох народів світу. Усі знають, що Німецькою імперією з 1933 року по 1945 рік керував Адольф Гітлер. Але, не всім відомо, що послужило поштовхом для підйому нацистської імперії та на основі чого так міцно були зґрунтовані ідеї націонал-соціалізму у Ваймарськійреспубліці.

Мета дослідження – дослідити, як невідомий солдат Першої Світової війни та невдалий художник Адольф Гітлер зумів змусити людей повірити в абсурдні ідеї, гарно використовуючи здібності оратора; як він повалив Ваймарську республіку і став канцлером Третього Райху.

Результати дослідження. Перша світова війна закінчилася поразкою для Німецької імперії та її союзників. 9 листопада 1918 року була оголошена Ваймарська республіка. Підписавши Версальський мирний договір, в якому вказувалося, що Фрідріх Вільгельм II був звинувачений у розв`язанні Першої Світової війні, деякі території Німецької імперії переходили під контроль союзників. Німеччині заборонялося мати регулярні війська, країна повинна була виплатити контрибуцію у розмірі 269 млрд. золотих марок. Німецька імперія була розгромлена, в країні почалася революція.

У Мюнхені в кінці січня 1919 року Гітлера приймають до Робітничої партії Німеччини, хоча він не збирався вступати в неї. Там він знайомиться з Ернстом Ремом та з духовним натхненником націонал-соціалізму Дітріхом Еккартом, з майбутніми своїми помічниками Рудольфом Гессом та Альфредом Розенбергом. А на початку 1920 року він вже активно займається партійною пропагандою та особисто підгодовує збори, на яких він уперше виступив 24 лютого 1920 року та оголосив 25 пунктів програми Німецької робітничої партії, які згодом ввійшли до офіційної програми нацистської партії.

1 квітня 1920 року партія була перейменована у Націонал-соціалістичну німецьку робітничу партію. Основними пунктами можна назвати 1, 2, 25. Перший пункт – об`єднання всіх німців у Велику Німеччину, відмова в роботі та у німецькому громадянстві євреям; другий пункт – анулювання Версальської і Сен-Жерменської мирних угод; двадцять п`ятий – створення сильної, централізованої державної влади. І саме цей 25 пункт одним із перших був зроблений Гітлером після 30 січня 1933 року.Адольф Гітлер вважав, що масам потрібні не лише ідеї, а й символи, які змусять їх повірити, пишнота і барвистість, які б їх збурили, а також акти насильства і терору, які зможуть привернути прихильників і надати їм відчуття влади над слабшими[1, с.58-59].Улітку 1920 р. Гітлер організовує купку ветеранів війни у силові підрозділи – Ordnertruppe, які після нетривалого маскування під назвою «Гімнастично-спортивного відділу» партії, були перейменовані 5 жовтня 1921 р. у Sturmabteliung («Штурмові загони») – СА.Гітлер – художник-невдаха та майстер пропаганди вирішив, що партія потребує емблеми, прапора, символу; після роздумів він спинився на червоному прапорі з білим кружалом у центрі, на яке було накладено чорну свастику. Йому подобалися кольори не лише тому, що вони утворюють «найідеальнішу гармонію з можливих», але й тому, що вони були кольорами тієї Німеччини, за яку він воював. Він казав: «Це справжній символ! У червоному можна побачити соціалістичну ідею, що стоїть за нашим рухом, у білому – націоналістичну ідею, у свастиці – місію боротьби за перемогу арійської людини» [1, с. 60].

«Чоловіка, народженого бути диктатором, не змушують цього робити. Він хоче цього. Його не підштовхують, він сам прагне цього…» [1, с. 96]. Це слова Гітлера у залі суду в результаті поразки у Мюнхені 8 листопада 1923 р. так званого «Пивного путчу»; він був ув'язнений на 9 місяців, але в очах людей був героєм та патріотом національного значення: «Я один очолюю рух, і ніхто не буде диктувати мені умови, оскільки я особисто несу відповідальність.» [1, с.141]. Він взявся працювати над наміром реорганізувати Націонал-соціалістичну німецьку робітничу партію і перетворити її на організацію, зробити на вподоби армії - державу в державі. Для виховання майбутніх солдат Гітлер створює юнацьку організацію «Hitlerjugend» - від 15 до 18 років, а для дівчат – «BundDeutscherMaedel». Але

найбільш надійніші загони – СС – «Schutzstaffel» (загін охорони), одягнений у чорний одяг, подібний до одягу італійських фашистів.Керівником всієї партійної організації стояв А. Гітлер з титулом «Вождь партії і Верховний вождь СА, голова Націонал-соціалістичної робітничої організації Німеччини».

Висновки. А. Гітлеру вдалося завоювати довіру німецького народу тому, що в країні на той час почалася інфляція та знецінювання марки, число безробітних різко зростало, починає з`являтися голод та все частіше люди впадали у відчай. В такому становищі серед людей посилюються національні настрої, особливо ненависть до французів, які тимчасово окупували Рурський басейн. Тому А.Гітлеру було дуже легко використовувати цей хаос для своєї мети.Після парламентських виборів у 1930 та 1932 роках, які принесли нацистам серйозний електоральний успіх, у правлячих колах Німеччини стали всерйоз розглядати участь НСДАП в уряді. Прихід нацистів до влади відбувся в цілком конституційний спосіб у мирний час за підтримки частини німецької консервативної еліти. Він ознаменував кінець Веймарської республіки і початок епохи Третього рейху із заміною демократичного ладу на диктатуру. Ставши 30 січня 1933 року канцлером, Гітлер поступово знищив всю опозицію та можливих суперників і встановив одноосібну владу фюрера (нім. führer, вождь), який вважався понад усіма законами і слово якого саме було законом.

1. Ширер В. Злет і падіння Третього Райху. Історія Нацистської Німеччини; у 2 т. / пер. З англ. Катерина Диса – Київ: Наш формат, 2017.

2. Стейн Д. Элитная гвардия фюрера. Организация, структура, цели и роль во Второй мировой войне. 1939-1945 / Пер. с англ. А.Л.Уткина. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2016. – 350 с.

БОНДАРЕНКО ГЕННАДІЙ ВАСИЛЬОВИЧ – ДОКУМЕНТОЗНАВЕЦЬ, КРАЄЗНАВЕЦЬ, ІСТОРИК, ГОЛОВА СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ ВОЛИНІ

Лупинко Надія, Кінд-Войтюк Наталія

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Геннадій Васильович Бондаренко – кандидат історичних наук, професор кафедри археології, давньої та середньовічної історії України Волинського національного університету імені Лесі Українки, відмінник освіти України (1988), заслужений працівник народної освіти України (1993), лауреат Премії імені Дмитра Яворницького Національної спілки краєзнавців України (1993) та обласної премії Волинського фонду культури імені Галшки Гулевичівни (1996), член-кореспондент Української академії історичних наук (1999). Із 1989 р. − голова Волинського обласного товариства краєзнавців; з 1996-го − член правління Всеукраїнської спілки краєзнавців. Із 2009 р. − голова Волинської обласної організації НСКУ і член правління НСКУ.

Геннадій Васильович Бондаренко народився 1946 року в м. Сатанів Городоцького району Хмельницької області в родині військовослужбовця. До 1968 року жив в Ізяславі, де навчався в середній школі № 2, а від 1964 року працював у районній бібліотеці для дітей і юнацтва. 1968 року без відриву від виробництва закінчив Кам'янець-Подільське культурно-освітнє училище, здобув фах бібліотекаря. Впродовж 1968–1972 рр. навчався на історичному факультеті Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту імені В. П. Затонського. В період із 1974 по 1977 рр. навчався в аспірантурі при Київському державному педінституті імені О. М. Горького по спеціальності «Історія СРСР».

Кандидатську дисертацію захистив у 1981 р. на тему «Комітети бідноти 1918–1920 рр. на Україні» за спеціальністю – 07.00.01 «Історія України». В 1984 р. отримав атестат доцента кафедри історії СРСР та УРСР. Після закінчення аспірантури постійно працює на історичному факультеті Луцького педінститута, а з 1993 р. – Волинського державного, а з 2007 р. – національного університету. У 1997-2007 рр. – завідувач кафедри теорії і методик викладання Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти. З 2015 р. завідувач кафедри документознавства і музейної справи.

За час педагогічної діяльності читав курси «Історія України», «Спеціальні історичні дисципліни», «Теорія та методологія історії», «Історична географія», інші спецкурси і спецсемінари. На запрошення Міністерства освіти України брав участь у підготовці навчальних програм із курсів «Спеціальні історичні дисципліни» та «Історична географія». Для шкільного курсу історії з тематики «Наш край» підготував програму «Історія Волині з найдавніших часів», розраховану на студентів історичних факультетів і слухачів системи підвищення кваліфікації. З ініціативи Г. В. Бондаренка в школах Волинської області була запроваджена програма факультативного курсу «Волинезнавство» у 2005 році. З його ініціативи було затверджено Герб і Прапор Волинської області, створено проекти гербів сільських громад Ковельського, Старовижівського і Шацького районів. Він є організатором і учасником багатьох ювілейних і наукових конференцій, які відбуваються у Волинській області і в межах Великої Волині, зокрема, краєзнавчих конференцій «Минуле і сучасне Волині та Полісся».

Серед важливих напрямів діяльності вченого і педагога є участь Г. В. Бондаренка в багатьох авторських колективах краєзнавчих видань і наукових збірників та в редколегії навчально-методичного вісника «Педагогічний пошук», де професор веде рубрику «Краєзнавство». Геннадій Васильович Бондаренко є автором посібників «Спеціальні історичні дисципліни» (Луцьк, 1997), «Історичне пізнання: питання теорії і практики» (1998) та монографії «Історичне краєзнавство Волині» (Луцьк, 2003). В доробку Г. В. Бондаренка на сьогодні біля 400 наукових праць.

Висновки. Отже, Бондаренко Геннадій Васильович – високоосвічена, патріотична людина, яка зробила вагомий внесок у розвиток краєзнавчих,

документознавчих та історичних наук. Завдяки працям професора сучасна молодь має змогу краще досліджувати спеціальні історичні та документознавчі дисципліни.

1. Бондаренко Геннадій Васильович: сторінки життя і діяльності : біобібліогр. покажч. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; упоряд. та автори тексту А. М. Силюк, С. В. Яцечко ; за ред. Л. П. Бондар ; відп. за вип. В. С. Собчук. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 152 с

2. Вернидубов О. Бондаренко Геннадій Васильович. Краєзнавці України (сучасні дослідники рідного краю): Довідник. Т. 1. Київ — Кам'янець-Подільський, 2003. С. 24—25.

3. Кострица М. Ю. Бондаренко Геннадій Васильович. Енциклопедія сучасної України : у 30 т / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. К., 2004. Т. 3 : Біо — Бя. 695 с. С. 260.

ЕКСКУРСІЙНА РОБОТА У СІЛЬСЬКИХ ШКОЛАХ (НА ПРИКЛАДІ ДУЛІБІВСЬКОЇ ЗОШ І-ІІ СТУПЕНІВ)

Ляховський Віталій, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Як відомо, екскурсія є достатньо дієвою формою просвітницької діяльності, яка, завдяки особистій присутності учнів, безпосередньому їх спілкуванню з об’єктами екскурсійного показу, дозволяє їм краще засвоїти матеріал. У ході екскурсії можуть бути використані найрізноманітніші засоби, які дозволяють поєднати отриману інформацію і чуттєвий індивідуальний досвід учня. Фактично екскурсія як форма проведення занять давно визнана в школі, але на практиці використовується дедалі менше. У шкільних планах екскурсії певним чином присутні і мають проводитись у відповідності із затвердженим графіком. Однак екскурсії не завжди проводяться, що частково можна пояснити кількома причинами: 1) їх вартістю; 2) готовністю вчителя використовувати на це свій вільний час; 3) обмеженою номенклатурою екскурсійних програм для сільських шкіл. Таким чином, вимальовується така проблема: з одного боку, екскурсію як форму навчання ніхто не заперечує, але, з іншого, ніхто й не заохочує. Відсутня будь-яка державна підтримка такої діяльності в школі і все тримається виключно на ентузіазмі окремих вчителів.

Мета дослідження. Показати та проаналізувати основні напрямки організації екскурсійної роботи в сільських школах на прикладі школи села Дуліби.

Результати дослідження. Протягом одинадцяти років мого навчання в школі, екскурсії, в прямому розумінні цього слова, проводились не часто. Мені вдалося побувати на двох повноцінних екскурсіях у Луцьку і Львові.

Основними проблемами екскурсійної діяльності, з якими найчастіше зустрічаються вчителі і організатори в сільських школах – це: 1) вартість екскурсії, яка є дороговартісною через відносно далеке розташування села від основних центрів, де запланована екскурсійна програма. Тому до вартості екскурсії додається вартість оренди транспорту і відповідно транспортування учнів; 2) незацікавленість вчителів займатися пошуком доступної для усіх учнів екскурсії та її організацією; 3) відсутність програм екскурсій по місцевості села, або ж району, через малу кількість цікавих та визначних місць та культурних, історичних, архітектурних пам'яток.

Проте, не дивлячись на усі ці проблеми, все ж таки у Дулібівській школі час від часу знаходились люди, які не боялись організувати щось нове і цікаве, щоб урізноманітнити шкільні будні учнів. Вчитель історії започаткував у школі традицію кожного року, 14 жовтня, в честь річниці утворення УПА, усі бажаючі могли відвідати урочище Вовчак – місце розташування однієї з перших повстанських баз підрозділів УПА, під назвою «Січ» [1]. Урочище розташоване на території колишнього села Вовчак, на межі Турійського і Володимир-Волинського районів Волинської області, і вважається місцем зародження УПА [2]. Так як урочище розташоване в кількох кілометрах від школи, то цей захід був фінансово доступний усім учням і зручний у плані транспортування. У цей день в урочищі Вовчак проводилися різноманітні заходи, виставкові бої загонів УПА, покази амуніції та озброєння, частування і багато іншого.

З вчителем фізичного виховання також пов'язана ще одна традиція школи. В кінці кожного навчального року усі бажаючі учні могли взяти участь у п'ятидесятикілометровому велокросі по маршруту Дуліби – Кустичі – Соловичі – Обенижі – Бобли – Мокрець – Ягідне – Гайки – Крать – Овлочин – Туричани – Дуліби [3]. На цьому кросі кожен міг випробувати свою фізичну підготовку, а також подивитися на цікаві культурні, географічні, історичні та архітектурні місця рідного краю, послухати цікаві історії та відомості про села даного маршруту.

Дуже цікавим і захоплюючим щорічним заходом були військово – спортивні змагання «Джура». Змагання проводяться у сусідньому селі Соловичі, тому усіх бажаючих подивитися на це дійство доставляв шкільний автобус безкоштовно. А подивитися там справді було на що. Десятки команд з усієї області змагалися за звання кращої. Змагання були різних типів: інтелектуальні, фізичні, на кмітливість і орієнтацію на місцевості. Крім змагань публіку розважали різні музичні ансамблі, які виконували патріотичні і національні пісні, виставкові поєдинки бійців на шаблях, показові бої загонів УПА проти СС, демонстрація різних видів озброєння і амуніції різних епох, а також смачні частування національними стравами.

Висновки. Екскурсія є дієвою формою проведення занять і позашкільної роботи, сприяє кращому засвоєнню учнями матеріалу шкільної програми, дозволяє урізноманітнювати навчальний процес, однак, крім ентузіазму,

потребує від вчителя додаткових знань та вмінь, які мають набуватися під час, наприклад, підвищення кваліфікації. Якщо ж говорити про екскурсійну діяльність в сільських школах, то можна сказати, що проблеми є і вони завжди будуть. Проте, навіть з прикладу Дулібівської ЗОШ І-ІІ ступенів можна зробити висновок, що якщо у вчителя є бажання і ентузіазм, є багато можливостей організувати екскурсію, не виїжджаючи далеко за межі села чи району. Навіть такі невеличкі заходи у межах району будуть дуже корисними для учнів під час навчального процесу, що дозволить дітям урізноманітнити своє шкільне життя і крім цього дізнатися багато цікавого про свій рідний край.

1. Урочище Вовчак.
URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B8%D1%89%D0%B5_%D0%92%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BA
2. Вісник.12.10.2006. URL: https://archive.visnyk.lutsk.ua/2006/10/12/2544/
3. Сайт Дулібівської ЗОШ І-ІІ ступенів URL: https://dylibu-shcola.wixsite.com/dylibu

«ПОЛЬСЬКА ОПЕРАЦІЯ» НКВС 1937 – 1938 РОКІВ

Ляховський Віталій, Шваб Лариса
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. У морі крові Великого терору, в трагедії запланованого голоду в Україні, організованого Сталіним, у драмі примусової колективізації, окреме місце належить історії «Польської операції» НКВС, що трактується як геноцид польського народу, запланований і здійснюваний систематично в 1937 – 1938 рр. У репресіях щодо поляків в СРСР чітко простежується критерій національної належності: бути поляком у Радянському Союзі, означало те саме, що бути євреєм у Третьому рейху. Історик Микола Іванов підрахував, що поляк у 1937 р. стояв перед розстрілом у 36 разів частіше, ніж радянський громадянин іншої національності.

Незважаючи на величезні масштаби злочинів проти поляків у 1937 – 1938 рр., ця тема не часто порушувалася в літературі, кінематографі, театрі, музиці і т. д. Інформація про ці репресії не включена в програму навчання школярів, нечисленними є наукові роботи із цієї проблематики (в порівнянні із масштабами трагеді)ї. За часів Польської Народної Республіки тема терору 1930-х рр. зводилася до опису «помилок і перегинів сталінського періоду», жертвами яких стали члени Польської комуністичної партії. Тож у колективній пам'яті, винищення поляків було «білою пам'яттю». Сьогодні, на хвилі загального інтересу до історії, «Польська операція» НКВС повертається із невідомості й трактується як геноцид проти польського

народу. Доповідь ми також трактуємо як внесок до збереження памяті про невинні жертви сталінського терору.

Мета дослідження. Розглянути причини, хід та наслідки «Польської операції» НКВС у 1937 р. А також підтвердити той факт, що операція є повноцінним проявом геноциду польського народу з боку СРСР.

Результати дослідження. Датою початку польської операції НКВС є 11 серпня 1937 р. – дата підписання наказу НКВС № 00485 Народного комісара внутрішніх справ Миколи Єжова. Цей наказ став підставою для масових арештів поляків, які мешкали на території СРСР. До судів були передані польські військовополонені польсько-більшовицької війни 1919 – 1921 рр., польські іммігранти та біженці, а також члени польських політичних партій та «антирадянські активісти», що проживали на територіях щільно заселених поляками у радянських республіках. Через чотири дні, іншим наказом М. Єжова, було поширено списки «підозрюваних» та їх сімей. Водночас були арештовані росіяни, українці, білоруси, євреї та представники інших національних та етнічних груп, що проживали на території Радянського Союзу, до яких застосовували, прийняте в СРСР, кліше «зрадник Вітчизни» [1; 2].

М. Єжов постійно інформував Йосипа Сталіна про хід акції, який охоче реагував і заохочував подальші дії НКВС проти поляків та інших національностей. Спочатку операція мала тривати три місяці, але тривала понад рік – із серпня 1937 по листопад 1938 р. У деяких областях і республіках СРСР репресії тривали до кінця 1938 р.

Наказ передбачав позасудове вирішення справ арештованих за списками із коротким викладом суті обвинувачення. Всі арештованів, в міру виявлення їхньої вини в процесі слідства, підлягали поділу на дві категорії: до першої відносилися «всі шпигунські, диверсійні, шкідницькі і повстанські кадри польської розвідки», що підлягали розстрілу; до другої – «менш активні з них», що підлягали ув'язнення в тюрмах і таборах, терміном від 5 до 10 років [1].

Тож станом на 10 вересня 1938 р. було засуджено 103 489 осіб; у тому числі – до розстрілу 84 471 осіб. А згідно із дослідженнями російського правозахисного товариства «Меморіал», із 25 серпня 1937 по 15 листопада 1938 р. було арештовано 143 810 осіб, із них винними визнані 139 835 осіб; засуджені до розстрілу 111 091 осіб, до 10-х років ув'язнення в таборах – 25 967 осіб; від 5 до 8-ми років ув'язнення – 2224 осіб; до 3 роки ув'язнення – 153 особи; депортованих – 400 осіб [3].

На думку історика Майкла Еллмана «Польська операція» НКВС може кваліфікуватися як геноцид, відповідно до визначення, передбаченого Конвенцією ООН.

Висновки. Антипольська операція НКВС вирізнялася величезними масштабами злочинів і характеризувалася особливою жорстокістю. Поляки

гинули майже в сорок разів частіше, ніж інші громадяни СРСР. За підрахунками великий терор забрав життя не менше 200 тисяч поляків.

За рамками наших тез вимушено залишаються багато важливих сюжетів, безпосередньо пов'язаних із даною темою. Майже не згадувалося про сам хід операції, про специфіку реалізації наказу № 00485 у різних регіонах, лише торкнулися цифрових підсумків операції. Ця тематика вимагає залучення великої джерельної бази із російських, українських і білоруських архівів. Щоправда, переважна більшість документів про політичні репресії й досі залишаються засекреченими.

1. Приказ НКВД от 11.08.1937 № 00485 Книга памяти жертв политических репресий. URL : https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B7_%D0%9D%D0%9A%D0%92%D0%94_%D0%BE%D1%82_11.08.1937_%E2%84%96_00485

2. Приказ НКВД от 30.07.1937 № 00447 URL : https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B7_%D0%9D%D0%9A%D0%92%D0%94_%D0%BE%D1%82_30.07.1937_%E2%84%96_00447

3. Петров Н. В., Рогинский А. Б. «Меморіал» про «Польську операцію» НКВС. URL : http://old.memo.ru/history/polacy/00485art.htm

РЕТРОСПЕКТИВНЕ РЕЙТИНГУАННЯ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО СУБЄКТА

Ляховський Віталій, Пахолок Василь

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Функціонування демократичного режиму є неможливим без конкурування політичних ідей, програм, лідерів. Міра успішності та перспективності таких конкурентів може визначатися їхнім рейтингуванням. Мірилом правильності обраної стратегії конкурування, з поміж іншого, може бути ретроспективне рейтингування певного позиційного становища у різних часових зрізах. Водночас, політичний рейтинг є особливим ресурсом політичної боротьби, і зумовлює посилення інтересу до себе в умовах виборчих процесів.

Метою публікації є визначити особливості поняття «політичний рейтинг», його функції і види та з'ясувати потенціал у політичному конкуруванні.

Термін «рейтинг» походить від англійського «rating», що означає оцінювання [1]. Політичний рейтинг – це сукупна позиція політичного суб'єкта, котра дозволяє зарахувати його до певної групи чи категорії собі подібних. Політичні рейтинги надають інформацію для розробки прогнозів виборчої активності протягом усієї виборчої кампанії і результатів голосування. Експертні центри дуже часто проводять рейтингові дослідження

на замовлення виборчих штабів, котрі у свою чергу можуть оприлюднювати ці дослідження на своїх інформаційних ресурсах, або використовувати їх як засіб маніпулювання громадською думкою.

Політичне рейтингування використовує різні підходи до визначення рейтингу. Наприклад, для дослідження рейтингу політичної партії варто використовувати опитування, анкетування, експертні оцінки, вивчення матеріалів ЗМІ, виступи лідерів, дослідження політичних біографій та ін. Оптимальний результат дає комплексний підхід у визначенні рейтингу.

Серед видів рейтингу розрізняють наступні: 1) рейтинг впливовості; 2) рейтинг інформованості; 3) рейтинг привабливості; 4) рейтинг довіри [2].

Конструювання політичного рейтингу має ряд важливих методологічних особливостей. Аналітика, зазвичай, ґрунтується на базі ключового питання опитувальника, котре може повторюватися в іншій формі формулювання. Такий прийом застосовується для мінімалізації випадкових відповідей. Найбільш точними є опитування, що поєднують масових та експертних респондентів. Джерелом інформації для формування рейтингу є саме соціологічне опитування, однак, такий спосіб збору інформації може давати суттєву похибку, що зумовлюється недостатньою обізнаністю широкого кола респондентів та некоректним формулюванням своїх думок. Другим важливим та більш надійним джерелом інформації для формування рейтингів є експертні опитування фахівців із більш вузькою спеціалізацією. Експерти можуть оцінювати не тільки становище політика на даний момент, а й враховувати його минулі успіхи і можливі перспективи [3]. Це дозволяє будувати складні і більш змістовні висновки.

В науковій літературі існують різні підходи до класифікації політичного рейтингу. Стратегічне рейтингування передбачає не разове дослідження, а деяку послідовність відстеження, що дозволяє вивчати об'єкт аналізу в розвитку.

Для можливості реалізації такого дослідження часто застосовуваним є ретроспективний аналіз, що базується на урахуванні змін в часі, починаючи від поточного моменту до певних уже минулих етапів політичної діяльності суб'єкта. Ретроспективний аналіз відрізняється від інших видів аналізу тим, що при його проведенні порівнюються планові результати з досягнутими результатами, а також враховується минулий досвід. Метод ретроспективного аналізу політичних процесів дає можливість організації політичного прогнозування з об'єктивним врахуванням попереднього та поточного стану розвитку, виявленням його закономірностей. Ретроспективний аналіз є незамінним у випадках, коли виникають труднощі із проведенням експерименту або виникає потреба тривалого моніторингу політичних процесів та явищ.

Під час передвиборчої кампанії ефективно використовувати саме ретроспективний аналіз певного політичного суб'єкта, який вже тривалий час знаходяться на політичній арені. Оскільки, через значний час політичної

діяльності можна чітко показати який відсоток програмних положень виконав певний політичний суб'єкт за попередні роки своєї політичної діяльності. В залежності від величини цього відсотку суб'єкт може піднятися у рейтингах порівняно зі своїми конкурентами у політичній боротьбі, або ж навпаки – опуститися. В таких випадках знехтувати ретроспективним аналізом можуть лише ті політичні діячі і організації, які ще не мають політичного минулого (іноді образ «новачка у політиці» є свідомо обраною політичною технологією), відповідно база для порівняння також відсутня.

Отже, ретроспективний політичний рейтинг є невід'ємною частиною сучасного політичного процесу, фактором функціонування, розвитку і конкурування політичних суб'єктів. Об'єктивно визначений рейтинг політичного суб'єкта дає можливість реально оцінити власне становище, визначити правильність визначеної стратегії, детально проаналізувати етапи політичного досвіду,а отже – бути конкурентним у політичному середовищі.

1. Бабак М. П. Рейтинг як комунікативна технологія пропаганди/ URL: http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1353.

2. Вишняк О. І. Електоральна соціологія: історія, теорії, методи. Київ, Ін-т соціології НАНУ. 2000. С. 247–249

3. Головаха Є. Критерії і формули політичного успіху: методи вимірювання і результати дослідження актуального і потенційного успіху політичних лідерів України. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2002. № 2. С. 86–101.

ТАНЦЮВАЛЬНА ЧУМА 1518 РОКУ

Ляховський Віталій, Крамар Юрій

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Можливо, ми недооцінюємо вплив нашої підсвідомості й вона має над нами більший контроль, ніж ми думаємо. Прикладами служать такі епізоди масової одержимості, як танцювальна чума 1518 року.

Джон Уоллер в статті «Час танцювати, час помирати» («A TimeToDance: A TimeToDie», 2008) стверджує, що помилки частіше бувають масовими, якщо люди «відчувають крайні психологічні стреси і вірять в можливість одержимості духом»[1]. Все це якраз відбувалося в Страсбурзі року 1518. Тоді в Ельзасі набуло масового поширення дивне явище, що отримало назву «танцювальна чума». Безліч людей вийшло на вулиці і почався мимовільний фестиваль колективного танцю зі смертельними наслідками.

Мета дослідження. Спробувати з'ясувати причини явища колективного психозу, що охопив мешканців Страсбурга у 1518 р., відомого під назвою «танцювальна чума».

Ознайомитися з таким дивним явищем, як танцювальна чума, а також спробувати пояснити причини, через які таке явище стало можливим.

Результати дослідження .Все почалося з жінки, відомої як фрау Троффеа. Одного разу вона безпричинно почала танцювати. Люди виходили зі своїх будинків, дивилися, дивувалися, сміялися і аплодували. Ніхто не розумів, чому вона танцює. Жінка не зупинялася упродовж шести днів, не відпочиваючи ні вдень, ні вночі. Танець переривався лише коли вона втрачала свідомість. Але коли до Троффеа приєдналися сусіди, всім стало не до сміху –«хвороба» почала ширитися серед містян. Так, весь наступний місяць близько 400 осіб безупинно танцювали без будь-якого музичного супроводу, доводячи себе до виснаження або й навіть до смерті.

Можна було очікувати, що міськавлада оголосить ці танці масовою одержимістю, й розпочне обряди екзорцизму або спалювання відьом. Але замість цього нещадні танці оголосили природним явищем. Спираючись на популярну в ті часи гуморальную теорію, відповідно до якої стан людини залежав від балансу рідин, місцеві лікарі поставили безглуздий діагноз – «гаряча кров». А виною всьому – лихоманку, якої слід було позбутися.

Щоб «полегшити страждання», в місті побудували сцену, запросили танцюристів і навіть найняли групу музикантіві спеціально оплачених силачів, які малине дати впасти тимучасникам дійства, котрі втрачали свідомість. Однак незабаром закривавлені і виснажені люди почали вмирати від інсультів і серцевих нападів. Танці тривали місяцями. Уоллер пише: «Сучасники були впевнені, що страждаючі не хотіли танцювати, і коли могли, просили про допомогу» [1]. Це суперечить припущенню, що вони були добровільними членами якоїсь загадкової секти чи культу, і події починають видаватися ще більш дивними.

Деякі психотерапевти стверджували, що «танцювальна чума» 1518 року була спровокована активізацією колективної підсвідомості. Інші, більш-менш правдоподібні пояснення акцентують увагу на ерготизмі– отруєнні людини алкалоїдами ріжків (психотропні гриби, що паразитують на стеблах жита або пшениці). Однак, як зазначає Уоллер, ріжки «зазвичай припиняють кровопостачання кінцівок, що ускладнює скоординований рух» [1].

На думку вченого, танцювальна манія виникла через поєднання двох умов. По-перше, міста страждали через голод і хвороби, тому були схильні до паніки. По-друге, багато жителів Ельзасу вірили, що, танцюючи перед статуєю святого Віта, можна позбутися будь-яких хвороб. Вони також вважали, що Віт володіє силою, яка здатна захопити їх розум і примусити до жахливого нав'язливого танцю. Страх цього прокляття робив людей настільки вразливими, що вони, починаючи танець, входили в якийсь транс і вже не могли зупинитися [1].

Минуло багато століть, а таємниця «танцювальної чуми»й досі остаточно не розгадана. До того ж історія в Ельзасі, що трапилася 1518 р. не єдина: на одній із гравюр відомого голландського художника Пітера Брейгеля

зображене таке ж дійство – танцювальна епідемія, яка сталася в 1564 році в Моленбеці.

У XVI столітті танцювальна епідемія, відома як тарантізм, поширилася півднем Італії. Існує кілька версій події. Згідно першої, людей покусали тарантули, вони схопилися за руки і почали танцювати, аби в такий спосіб уникнути смерті. Відповідно до іншої, тарантули нікого не кусали, але люди боялися павуків і вважали, що врятувати від них може лише нестримний танок. Ще одна версія стверджувала, що укус павука якимось чином впливав на людський організм і провокував танцювальну хвороба. Цю теорію спростували ще в 1693 році, коли якийсь лікар з Неаполя при свідках був покусаний двома тарантулами і не пустився в танок.

Випадки масового психозу в різні часи згадуються по всьому світу. Але причини їх виникнення малозрозумілі вченим, психіатрам, історикам або антропологам. Те, що медики називають танком святого Віта (або хорей), є хворобою з певними фізичними проявами, наприклад, ревматизмом. Однак ці прояви зустрічаються лишев певної групи людей. Водночас «танцювальна чума» вражала людей без розбору і, очевидно, набувала характеру психічної епідемії.

Висновки. Манії-епідемії, пов'язані із застарілими віруваннями в надприродне, видаютьсясьогодні дещо дивними. Однак і в світіXXI століття знаходиться безліч прикладів незрозумілоїповедінки людей, не менш дивної і, можливо, не менш небезпечної, особливо в періоди великих потрясінь, коли фізичний і психічний стан людей зазнає неабияких випробувань.

1. Уоллер, Джон. Времятанцевать, времяумирать: необычнаяисториятанцующейчумы 1518года . Новости BBC. 12.09 2008 г. URL: http://news.bbc.co.uk/today/hi/today/newsid_7608000/7608874.stm

ПУБЛІЧНЕ ПОКАРАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ У СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ МІСТІ

Мазур Вікторія, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Середньовічний суд постає в уяві пересічних сучасників жорстоким, негуманним та садистським дійством. Ці твердження міцно закріпилися як у популярній, так і в науковій літературі. Найчастіше вони ґрунтуються на думці, що орієнтиром для судочинства Середніх віків був образ Страшного Суду, як символічного еталону судової практики. Піднімаючи тему злочинів у середньовічному місті, неможливо заперечити жорстокість реалізації покарань. Жорстокими їх бачить сучасна людина, і такими ж, часто гіперболізовано, їх змальовують історики Нового часу. Перед тим, як вдатись до детального опису покарань, варто наголосити, що мислення і світогляд середньовічної людини суттєво відрізнялись від сьогочасних.

Публічні страти були невід'ємною частиною повсякденного життя середньовічного міста і сприймались населенням як обов'язкова умова для порятунку душі засудженого. Страта в середньовічному місті – це дійство, якому була притаманна виняткова показовість і театральність. Публічні покаяння, четвертування, відрубування кистей рук, спалення людських останків і нерухомого майна злочинця та широке різноманіття ордалій. Така «театралізація» розумілась владою, як єдиний доступний спосіб візуалізації вини злочинця, і проводилася насамперед у виховних цілях. З цією ж метою, страти проводились у чітко визначений час. А маршрут, яким злочинця вели до страти, віками був незмінним [2, с. 353].

Тривалий час у середньовічному судочинстві діяв принцип таліону («око за око, зуб за зуб»), запозичений з римського права. За крадіжку, до прикладу, відрубували руки; фальшивомонетників кидали в котел з окропом, кипіння якого символізувало метал, що з нього злочинець відливав монети; за богохульство відрізали язик; на єретиків одягали митру з пергаменту, на якому вказували деталі злочину. Завдяки такій наочності містяни завжди знали, за що злочинець приречений на покарання і могли простежити зв'язок між вироком і складом злочину. Щоб внести ще більшу ясність, біля місця страти чи екзекуції встановлювались пояснювальні таблички. Той, хто вмів читати, довідувався з них про обставини події. Для інших цю інформацію оголошували глашатаї. Таке додаткове сповіщення підвищувало інформативну цінність дійства [2, с. 357].

Вид публічного покарання залежав від соціального статусу злочинця. Найкраще ця соціальна нерівність простежується на шляху звинуваченого по вулицях міста від в'язниці до місця екзекуції. Представник знаті повинен був нести на руках живу собаку, ремісник – знаряддя свого ремесла, селянин – сільськогосподарські знаряддя праці, священик – книгу тощо [1]. Людину, звинувачену в умисному вбивстві, могли протягнути до місця страти за ноги. Якщо ж вбивство неумисне – засуджений йшов зі зв'язаними спереду руками [2, с. 353–360]. Коханці, що були спіймані на зраді, мусили пробігти вулицями міста із прив'язаною до статевих органів мотузкою. Особливою показовістю характеризуються покарання за політичні злочини. В подібних випадках страти могли тривати декілька днів. У метафоричному сенсі таке покарання тривало вічність, бо після страти, тіло заборонялось хоронити, а згадки про зрадника чи змовника та його ім'я повинні були зникнути з пам'яті назавжди. Труп політичного злочинця повинен був повністю розкластись на шибениці, зняти його раніше визначеного часу заборонялось. В окремих випадках тіло четвертували і розвішували на шибеницях різних міст, як повчання для населення [1].

Привселюдність страти давала шанс на те, що в разі несправедливого вироку, люди могли втрутитись і врятувати звинуваченого. Подібне могло трапитись, якщо населення сумнівалось в справедливості покарання, або ж коли засуджували кліриків. Клірика заборонялось страчувати, адже

покарання могла призначити тільки церква. Існували заборони на страти божевільних, чим деякі злочинці часто користувались, вдаючи психічні розлади. Були частими випадки самосуду. Зраджений чоловік без вироку суду міг каструвати коханця своєї дружини і отримати лист про помилування. Цікавим є той факт, що якщо дружина була спіймана на адюльтері, а чоловік не карав її за цей ганебний вчинок, втрутитись могли сусіди. Жертвою умовного покарання в такому випадку був саме зраджений чоловік, якого садили на осла, таким чином, щоб той тримався за хвіст тварини, і в такому вигляді проводили по вулицях міста. Для подібних екзекуцій у деяких містах утримували спеціального осла. Характерним є те, що подібні дійства ніколи не переслідувалися судовою владою [1].

Судові чиновники теж не були застраховані від публічного покарання у разі перевищення своїх службових обов'язків. Якщо суддя виносив несправедливий вирок, то повинен був спокутувати свою помилку. Йому присуджувалось, як сповіщають документи, голим дійти до шибениці, зняти тіло, поцілувати покійного в губи, і на руках донести до церкви, де бути особисто присутнім при відспівуванні і похороні цієї невинно засудженої жертви. Якщо тіло було в стані сильного розкладення, допускалось створення манекену [1].

Підсумовуючи, можна зазначити, що весь ритуал покарань в середньовічному місті був зосереджений в більшій мірі на публіку, ніж на самого злочинця. Жорстокість не відштовхувала глядачів, а сприймалась як справедлива відповідь на іншу жорстокість.

1. Тогоева О. И. Истинная правда. Языки средневекового правосудия. М., 2006.: [сайт]. – Режим доступу: https://coollib.com/b/461001/read#t3

2. Тогоева О. И. Казнь в средневековом городе: зрелище и судебный ритуал. Город в средневековой цивилизации Западной Европы. Т. 3. Человек внутри городских стен. Формы общественных связей. М.: Наука, 2000. 378 с.

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В МІЖВОЄННОМУ ЛУЦЬКУ

Малеончук Галина

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Статус воєводського центру та поліетнічна структура населення перетворили Луцьк у 1919 – 1939 рр. на осередок активної діяльності різноманітних громадських організацій. Серед них яскраво виокремлюються освітні товариства, що відіграли важливу роль у розбудові шкільництва та поширення освіти серед населення Луцька.

Мета дослідження – проаналізувати діяльність освітніх громадських організацій в Луцьку в міжвоєнний період.

У 1920-1930-х рр. діяльність освітніх громадських організацій Луцька мала чітко виражений національний характер.

Серед українських громадських організацій, що опікувались освітою була Луцька повітова «Просвіта» та Товариство імені Лесі Українки. Їх завданням було «об'єднання свідомих сил завдяки поширенню національної освіти, захист прав та інтересів українського народу» [6, 47–48]. У 1921 р. товариство створило в Луцьку книгарню «Нива», що забезпечувала підручниками початкові школи. В читальнях товариства зосереджувалось близько 30 періодичних видань: «Українська правда», «Наше життя», «Наше слово», «Новий час», «Українська нива», «Сільський світ», «Громадський голос», «Аматорський театр», «Жіноча доля», «Громадсько-кооперативний часопис». Члени товариства періодично виступали перед місцевим населенням з лекціями та рефератами [7, 79]. За визначенням польської влади, в бібліотеках та читальнях «Просвіти» зосереджувалась література «українського націоналістичного спрямування, а у публічних виступах простежувались сепаратистські настрої» [3, 2]. Польська влада, невдоволена діяльністю Луцької повітової «Просвіти», ліквідувала її у 1932 р. [6, 49]. Товариство імені Лесі Українки, що було створене 1929 р. займалось організацією діяльності української гімназії в Луцьку [5, 75].

Розвиток польського шкільництва став метою діяльності «Польської шкільної матиці». Товариство створювало та утримувало освітні заклади, організовувало громадські читальні, бібліотеки, книгарні, курси, проводило лекції, вистави, книжкові виставки, наукові покази, конференції, освітні зібрання, поширювало підручники, шкільні часописи, наукові, педагогічні та популярні видання. Товариство надавало стипендії для навчання та наукової діяльності [2]. У 1921 р. в Луцьку було утворено жіночу та чоловічу професійні школи, що утримувались за рахунок «Польської шкільної матиці», у 1922 р. – Торгову школу [8].

Поширенням освіти серед чеського населення займалось товариство «Чеська шкільна матиця» [1; 3, 17]. Власну школу товариство відкрило у 1929 р. [5, 77].

В Луцьку існували такі єврейські освітні товариства як «Тарбут», «Талмуд-Тора» та Союз єврейських шкіл, що утримували власні приватні школи. Просвітницькою роботою займалися також товариства «Ліга культури» та «Свобода» [3, 23–24]. Їх діяльність була спрямована на розвиток єврейської культури та мови, створення шкіл, вечірніх курсів, читалень [3,723–24].

У Луцьку існувало Російське товариство доброчинності, під патронатом якого знаходилась одна з гімназій міста. Кошти на підтримку російського шкільництва члени товариства збирали під час благодійних акцій. У Луцьку в міжвоєнний період були традиційними різдвяні бали, що влаштовувала гімназія. Отримані кошти передавали малозабезпеченим гімназистам [4, 215–216].

Отже, у міжвоєнному Луцьку суттєву підтримку освітнього середовища здійснювали громадські організації, що мали на меті розвиток національного шкільництва та поширення освіти серед містян.

1. Державний архів Волинської області (далі – Держархів Волинської обл.), Ф. 30. Оп. 20. Спр. 930. Арк. 80.
2. Держархів Рівненської обл. Ф. 36. Оп. 1. Спр. 26. Арк. 4–14.
3. Держархів Волинської обл., Ф. 46. Оп. 9а. Спр. 417. 38 арк.
4. Крамар Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 404 с.
5. Крамар Ю. Шкільна освіта на Волині у міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.). Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Історичні науки. 2011. № 10. С. 72 – 77.
6. Пономаренко С. З історії заснування товариства «Просвіта» в Луцьку. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія : Історія. 1997. № 3. С. 47–50.
7. Потапчук Л. Культурно-освітня робота «Просвіти» на Волині. «Просвіта» на Волині: минуле і сучасне : Збірник наукових статей, документів та матеріалів / За ред. В. Барана. Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ імені Лесі Українки, 2001. С. 77 – 80.
8. Wołyn.1937. № 25. С. 5–6.

ОБРАЗ КАРЛА ВЕЛИКОГО ЯК РАННЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОГО МОНАРХА УТВОРІ ЕЙНГАРДА

Мекіса Діана
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Однією з найяскравіших фігур раннього Середньовіччя є Карл Великий, король франків, творець великої імперії Каролінгів. Його біографію за назвою «Життєпис Карла Великого» написав хроніст Ейнгард, який жив у IX ст. і належав до кола освічених осіб при дворі Карла [1, с. 58].

Мета дослідження: проаналізувати той образ Карла Великого, який складається за твором Ейнгарда.

Результати дослідження. Уже у перших рядках біографії Ейнгард називає Карла найвеличнішим з усіх королів, які тоді правили народами, стверджує, що він перевершував всіх розсудливістю і величчю душі, ніколи не відступав перед труднощами і не боявся небезпек. Хроніст підкреслює і лідерські якості Карла зазначаючи, що він вмів гідно приймати всі труднощі і вести за собою людей, не відступаючи у важкій ситуації [2]. Таким чином, можна зробити висновок, що мета написання твору – возвеличити особу Карла Великого та підкреслити його неординарність.

Історик не подає свідчень про місце та дату народження Карла Великого, оскільки вважає це недоцільним через невелику кількість джерел. Зокрема, він зазначає, що не знайшов в офіційних джерелах, тобто анналах, хроніках і т. д. згадок про народження та дитячі роки імператора. Тому для того, щоб не надавати інформацію, нічим не підкріплену, оскільки Ейнгард за будь-якої можливості підкреслював, що намагається бути об'єктивним, він вирішив, опустити дитячу біографію Карла Великого. Таким чином, Ейнгард відразу переходить до характеристики внутрішньої політики Карла, розповідає про його досягнення у зовнішній політиці, детально зупиняючись на характері імператора [2].Отже, автор ставить перед собою завдання возвеличити особу Карла Великого і надихнути наступні покоління захоплюватись ним.

В контексті зовнішньої політики цікавою для нас є війна з саксами, яка відбувалася понад 30 років і проходила під гаслом християнізації, хоча насправді імператор прагнув розширення території своєї держави більше, аніж піклувався про вірування інших народів. Крім того, Ейнгард доносить до нас образ надзвичайно віруючої людини, класичного християнського монарха зазначаючи, що він відвідував церкву так часто, як тільки міг[2].

Ейнгард характеризує Карла не лише як вмілого полководця, а й як надзвичайно комунікабельну і приємну у спілкуванні людину. Історик згадує численних правителів, які з приємністю відгукувалися про Карла Великого. Одним з таких був багдадський халіф Гарун аль-Рашид[2]. Ці слова дозволяють зробити припущення, що автор намагався змалювати образ надзвичайно впливової особи, якою був Карл.

Ейнгард багато уваги приділяє також характеристиці людських якостей Карла Великого, зазначаючи, що він був натхненником поколінь [2].

Цікавим фактом, який описує рівень наполегливості Карла Великого є те, що він намагався навчитися писати і для цього тримав біля ліжка дощечки або таблички для письма, проте його старання були марними, адже він почав це занадто пізно. Тому цей процес не приніс особливих успіхів і до кінця життя імператор був неписьменним [2]. Проте, як пізніше зазначає Ейнгард - це анітрохи не зменшило його жаги до знань і імператор кожного дня намагався вивчити щось нове. Тобто образ Карла Великого, який постає перед нами – це образ людини, котра ніколи не здається.

З твору Ейнгарда імператор постає як чоловік, котрий з сентиментальністю ставився до своєї сім'ї, надавав велике значення освіченості своїх дітей і прагнув, щоб як сини, так і дочки в першу чергу навчалися вільним мистецтвам, якими він зі сам цікавився [2].Щодо образу Карла у дружніх відносинах, то він легко заводив дружбу та піклувався про тих, з ким зав'язав подібну близькість.

Висновки. Підсумовуючи все вищезгадане можна зробити висновок, що «Життєпис Карла Великого» формує в нашій уяві образ монарха як непересічної особистості, видатної людини свого часу, для якої слова мораль і віра були надзвичайно важливими.

1. Дюби Ж. История Франции. Средние века. От Гуго Капета до Жанны д'Арк (987–1460);пер. с фр. Г. А. Абрамова, В. А. Павлова. – М.: Междунар. отношения, 1997. – 418 с.
2. Эйнхард. Жизнь Карла Великого. Петрова М. С. Текст приводится по изданию: Историки эпохи Каролингов. М. РОССПЭН. 1999. URL : http://www.vostlit.info/Texts/rus11/Einhard/frametext.htm (дата звернення: 20.11.2020).

ПАЇСІЙ СВЯТОГОРЕЦЬ – ДУХОВНИЙ ЛІДЕР ГРЕЦЬКОГО НАРОДУ XX СТОЛІТТЯ

Михалюк Іван
Волинська православна богословська академія, м. Луцьк

Паїсій Святогорець (в миру Арсеніос Езнепідіс (грец. Αρσένιος Εζνεπίδης) – найшанованіший грецький святий та духовний світильник грецького народу у XX столітті, чернець та старець Святої Гори, автор численних духовних повчань, які користуються чималою популярністю сьогодні.

Він народився 25 липня 1924 року на території сучасної Туреччини в Каппадокії. Таїнство хрещення над ним здійснив святий Арсеній Каппадокійський, який назвав його Арсенієм та пророк про майбутнє чернече життя.

У вересні 1924 року, сім'я Езнепідісів почала мешкати в Коніці (грец. Κόνιτσα). Тут зростав майбутній старець, де після закінчення школи отримав професію теслі [1].

Починаючи з 1945 року, коли була громадянська війна в Греції, майбутній святий служив в армії. Він не турбувався про себе, оскільки не мав дітей, а більше переймався за своїх співвітчизників, у яких були сім'ї. Відзначався своєю самопожертвою, хоробрістю та моральною праведністю.

Згодом, після завершення війни, він бажав почати чернече життя, проте йому необхідно було допомагати своїм сестрам. Нарешті це йому вдалося зробити у 1950 році. Він відправився на Афон. Ставши там послушником у отця Кирила, який через деякий час став ігуменом монастиря Кутлумуш на Святій Горі. Пізніше, майбутній старець прибув у монастир Есфігмен, у якому був послушником 4 роки та прийняв постриг в рясофор з іменем Аверкій [2].

Через деякий час отець Аверкій перейшов в братство монастиря Філофей, у якому його дядько був ченцем. 12 березня 1957 року його постригли у малу схиму із іменем Паїсій на честь митрополита Кесарійського Паїсія II.

У 1958 році, старця Паїсія попросили провести деякий час в його рідній місцевості та її окололицях, щоб підтримати віруючих у боротьбі з прозелітизмом протестантських громад. Там він дуже підтримував віруючих, та допомагав багатьом людям. Після цього, у 1962 році він поїхав у монастир Святої Катерини на Синаї, де перебував 2 роки. У цей час він став

улюбленцем бедуїнів, які отримали вигоду з його присутності як в духовному, так і матеріальному плані, оскільки старець використовував отримані від продажу своїх різьблених дерев'яних виробів гроші на покупку їжі для бедуїнів. Після повернення на гору Афон у 1964 році старець Паїсій оселився в скиті Івірон. У 1966 році йому зробили операцію з видалення частини легенів. Саме в час госпіталізації розпочалася його довга дружба з тоді ще молодим сестринством святого Іоанна Богослова в Суроті, недалеко від Салонік. Під час операції йому знадобилася велика кількість крові, і група послушників з монастиря здала кров, щоб врятувати його. У 1968 році він провів час у монастирі Ставронікіта.

Чимало книжкових публікацій Паїсія Святогорця з'явилось за останні роки. Багатьом людям вони принесли користь і слава старця стала ще більшою. Наділений духовним даром, він з любов'ю наставляв людей порадами і роз'ясненням різних життєвих ситуацій. Його поради викладені у 6 томах та надруковані різними мовами світу:

Слова. Том I. З болем та любов'ю про сучасну людину.

Слова. Том II. Духовне пробудження.

Слова. Том III. Духовна боротьба.

Слова. Том IV. Сімейне життя.

Слова. Том V. Пристрасті і чесноти.

Слова. Том VI. Про молитву.

Ось, наприклад, що говорив старець Паїсій про сучасне покоління: «Сьогодні всі – і старий, і малий – прагнуть легкого життя. Люди духовні прагнуть до того, щоб освятитися з найменшим трудом. Люди мирські, до того, щоб заробити якомога більше грошей, не працюючи…» [3].

Старець Паїсій ще за своє життя став популярним завдяки своїм повчанням. Щоб отримати пораду від старця, чимало людей приїжджали з багатьох країн світу. Його полюбило багато людей, які відчувають молитовну підтримку старця, доброту та лагідність. Старець Паїсій, спочив у Бозі 12 липня 1994 року, прийнявши перед тим Тіло і Кров Господа нашого Ісуса Христа. Похований святий біля храму преподобного Арсенія Каппадокійського.

1. Паисий Святогорец. Биографическая справка. URL: http://n-t.ru/ri/pa/.

2. Hieromonk Isaac. Elder Paisios of Mount Athos. Transl. Hieromonk Alexis (Trader) PhD, and Fr. Peter Heers. Ed. by Hieromonk Alexis (Trader) PhD, Fr. Evdokimos (Goranitis) and Philip Navarro. Holy Monastery of "Saint Arsenios the Cappadocian", Chalkidiki, Greece, 2012. ISBN 978-960-89764-3-6

3. Преподобний Паїсій Святогорець. Слова. Т. 1: З болем і любов'ю про сучасну людину. Нікея, 2017. 432 с.

ДЖОН БАЙДЕН ТА БАЧЕННЯ УКРАЇНИ В ЙОГО МАЙБУТНІЙ ПОЛІТИЦІ

Назарук Владислав
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Пройдешні вибори у США, дали новий “плід”, теперішнього президента, займе людина, яка достатньо добре обізнана з українськими проблемами, мабуть перший із усіх лідерів Сполучених Штатів Америки, який найкраще обізнанний з нашою державою та з усіма її проблемними аспектами. Імя 46 президента США – Джон Байден.

Стосовно політики нового президента, ще важко робити якісь чіткі висновки чи прогнози, але тим не менше, приблизні орієнтири або певану область чи частину від загального напрямку у зовнішній та внутрішінй політиці можна складати.

Первинні прогнози, можна робити по оцінці та аналізу його виступів перед американською публікою. Якщо відштовхуватися від минулого президента з його тодішньою його фактично нульовим зовнішньо політичним досвідом, відносно якого важко було прогнозувати будь-що, поодинокі виступи та згадування України в контексті достаньо важливого стратегічного партнера на європейському контингенті, при цьому була неодноманітна рекакція та власне згадування з різним та інколи “зрадницьким” для нашого суспрільства - ставлення.

Відносно заяв та промов Байдена про Україну. Згадаємо його розмову з лідерами Британії та Франції. Новообраний президент США обговорював тему конфлікту в Україні й висловив свою готовність співрацювати у вирішенні питань української пробеми і в тому числі конфліктів у Африці та Сирії. Також проглядається позитивна динаміка у розмовах з прем’єр-міністром Великої Британії Борісом Джонсоном, з яким обраний президент США зазначив, що готовий співпрацювати з Лондоном у питанні України.

Важливе повідомлення було зроблено у пресрелізі, що окрім загальних обговорених пріоритетів, – стримування COVID-19 і розвиток та вдосконалення глобальних механізмів з охорони здоров’я, прагнення до сталого економічного відновлення світу в період пандемії; відповідь на виклики кліматичних змін, зміцнення всегальної демократії, а також спільні зусилля в питаннях Західних Балкан і України, – і саме питання про Україну та вирішення довготривалого конфліку і є зеленим “світлом” та впевненістю у майбутньому спокію для наших громадян.

Стосовно політики Байдена, він готовий допомогти Україні але лише за умови низьки повноцінних та ефективних антикорупційний реформ. Якщо обговрювати екнономічні проблеми та допомогу, то проглядаєтсья бажання вливати в українську економіку – західні прямі інвестиції дял підтримки енергетичної незалежності України від Росії, як раз на противагу "Північний потік-2".

Бажання адміністрації Байдена, отримати потужну роль США поряд із Францією та Німеччиною в переговорах з Росією. Якщо пройтися по основним та узагальненим пунктам політики Байдена, то можна узагальнювати у наступних пунктах: Росія – ворог США; санкції як незмінні та продовжені заходи проти Росії до моменту повернення Криму; посилення антикорупційних реформ у сумвінстві з МВФ та розвиток й вдосконалення антикорупційних органів; відкритість для членства в трансантлантичних структурах; бачення України як сильної, незалежної європейської країни та допомога в усіх сферах для розвитку цих двох напрямків.

Одна із влучних заяв Байдена це - "Наша стратегічна мета – підтримати еволюцію демократичної, єдиної, суверенної України і змусити Кремль платити ціну за постійні атаки на міжнародний порядок".

Отже, проаналізувавши вислови Байдена відносно України, стає легко сказати, якою буде його політика щодо України. Він тримається лояльною позиції до України. Але як би там не було, чи буде це втілюватися або ж залишиться на словах, покаже час. Все ж в будь-якому випадку нам необхідно розвивати відносини з новим президентом США, щоб, зміцнити відносин з новим урядом.

1. "Весь світ стежить за вами". Що Байден казав про Україну //BBC.UA. Дата оновлення 10.11.2020,//www.bbc.com/ukrainian/features-54868246 (Дата звернення 23.11.2020).
2. Як Байден змінить відносини США з Україною та іншими державами //BBC.UA. Дата оновлення 10.11.2020,//www.bbc.com/ukrainian/features-54868246 (Дата звернення 23.11.2020).

СЕЛИЩЕ ЛЮБЛИНЕЦЬКОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: КРАЙ, У ЯКОМУ НАРОДИЛАСЬ, РОСЛА І ЯКИМ ПИШАЮСЬ

Панасюк Анна
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Люблинець — селище міського типу в Україні, центр Люблинецької селищної територіальної громади Ковельського району Волинської області.

Населений пункт смт. Люблинець розташований на півдні Волинського Полісся [1, 293]. Відстань до районного центру (м. Ковель): шосейним шляхом 11 км; залізницею - 11км. Сама назва селища походить від шляху, що проходив поблизу цих хуторів і вів до Любліна. Так само походить назва сусіднього села Городилець від польської — Grodilec, в якому стояла розквартирована військова частина, що охороняла цей шлях [4].

22 грудня 1986 року село Люблинець отримало статус селища міського типу. У 2016 році смт ввійшло до новоутвореної Люблинецької селищної ОТГ.

Також варто зазначити, що у смт. Люблинець є залізнична станція Люблинець-Волинський (11км до Ковеля) проходить залізничне сполучення із станції Ковель до станції Львів, до автомобільної міжнародної магістралі Київ-Ковель.

У селищі знаходиться прекрасний Хресто-Воздвиженський храм на чолі з настоятелем Павлом Мацеліком. У селищі є і Свято-Пантелеймонівський храм на чолі з Матвієм Олійником. Люблинець є осередком духовної праведності Волиньської області [2].

Неможна не сказати про навчальні заклади, а саме: ОНЗ Люблинецька ЗОШ І-ІІІ ступенів та Люблинецька школа-інтернат. Стосовно школи-інтернату то з 2003 року навчальний заклад вважався школою-інтернатом для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Проте, у зв'язку зі значним зменшенням контингенту вихованців з числа дітей-сиріт із 179 до 97 у 2014 році з Люблинецького навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа-інтернат І-ІІІ ступенів – ліцей» знято статус закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. А вже 2 вересня 2016 року на базі закладу розпочато науково-педагогічний експеримент та надано статус експериментального закладу регіонального рівня. Впровадження експериментальної діяльності у Люблинці є продовженням всеукраїнського експерименту, що проходив на базі Володимир-Волинського навчального закладу. А вже в травні цього року рішенням Волинської обласної ради Люблинецьку спеціалізовану школу-інтернат І-ІІІ ступенів «Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки» перейменовано у Люблинецький ліцей Волинської обласної ради [3].

У Любленці знаходиться селищна рада. Люблинецька селищна рада Ковельського району Волинської області — орган місцевого самоврядування Люблинецької селищної територіальної громади Волинської області.

Люблинецька селищна рада утворена 22 грудня 1986 року. До 23 вересня 2016 року — адміністративно-територіальна одиниця в Ковельському районі Волинської області з територією 0,244 км² та населенням 4 914 осіб (станом на 01.01.2016). Селищній раді були підпорядковані села Довгоноси, Калинівка та смт Люблинець. Рада складалась з 20 депутатів та голови.

Відбулося встановлення пам'ятних знаків Героям Небесної Сотні та Героям АТО, яких усі ми називали,називаємо і будемо називати: «Борцями за волю і долю України» [2].

Отже, можна зробити висновок, що селище і справді багато чим славиться,а найголовніше,що воно назавжди залишиться у моєму серці.

1. Гика В.Державний Архів Волинської Області. Луцьк:Надстир'я, 2006 - 787 с.

2. Люблинець /https: //mistaua.com/Україна/ Волинська _область /Ковельський_район/Люблинець

3. Мороз О. Люблинець шанує "Вісті Ковельщини". Вісті Ковельщини. 2020.26 листопада.
4. Україна: Адміністративно-територіальний устрій (станом на 1 січня 2012 р.) Верховна Рада України; за заг. ред. В. О. Зайчука; відп. ред. Г. П. Скопненко; упоряд. В. І. Гапотченко. К. : Парламентське видавництво, 2012. — С. 652–653.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОДОРОЖЕЙ УЧНІВ МУЛЬЧИЦЬКОГО НВК І-ІІІ СТУПЕНЯ ВОЛОДИМИРЕЦЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Петрук Віта, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Навчальні програми, методика та організація навчального процесу регулюються відповідним законодавством і, здавалося б, є однаковими для всіх навчальних закладів. Насправді ж картина дещо інша. Організація шкільної та позашкільної роботи у сільських школах має свої специфічні особливості, які пояснюються низкою факторів – слабо розвинута інфраструктура, віддаленість від обласного центру, більша завантаженість вчителів (мається на увазі домашні клопоти), можливо, гірше фінансування шкіл тощо. Це стосується й організації екскурсійної роботи в сільських школах. На відміну від великих міст, в сільській місцевості як правило відсутні екскурсійні об’єкти або їх є дуже мало, а тому можливими є переважно виїзні екскурсії. Хоча, варто зазначити, що керівництво шкіл знаходить все ж багато цікавих екскурсійних маршрутів і на місцях.

Мета дослідження. Проаналізувати основні види екскурсій та екскурсійні маршрути, які організовуються для учнів НВК І-ІІІ ступеня села Мульчиці Рівненської області.

Результати дослідження. Проаналізувавши екскурсійну роботу в Мульчицькому НВК, можемо констатувати, що дирекція школи організовує для своїх учнів такі види екскурсій: за місцем проведення – місцеві або виїзні, за тематикою – природничі, історичні, літературні, а також оглядові, які є багатотематичними. Щодо місцевих екскурсій, то для учнів школи проводять екскурсію до місцевого Свято-Покровського храму, який є окрасою села Мульчиці. Попередня до сучасної дерев'яна церква невідомо коли і ким зведена, в першій половині ХІХ ст. згадується як "дуже стара" і в той час перебувала в аварійному стані. Біля неї силами громади у 1875 р. збудували нову дерев'яну церкву, а стару розібрали (на місці її вівтаря сьогодні збережений хрест) [1].

Особливою популярністю в учнів користуються природничі екскурсії. Зокрема, для молодших школярів організовуються екскурсії до річки Молька, від якої пішла назва села, або до найвищої гори в селі, з якої відкриваються

неймовірні краєвиди. Ці екскурсії проводяться з метою ознайомлення учнів з історією і природою свого краю [2].

Стосовно виїзних екскурсій, то найчастіше шкільне керівництво організовує екскурсії до Старого Чорторийська Волинської області. Старий Чорторийськ – один з древніх і неповторних куточків Маневиччини, край миловидних лісів, тихоплинної річки Стир і чистих джерельних вод. Учні із задоволенням оглядають місцевий Свято-Хрестовоздвиженський чоловічий монастир. Хоча у Старому Чорторийську, історія якого сягає далеких віків, є ще чимало цікавих місць, які відвідують екскурсанти [3].

Також організовують екскурсії у м. Львів. У Львові діти відвідують Латинський кафедральний собор святої Марії, головний католицький храм всієї України; Бернардинський костел, який дивує стародавньою архітектурою незвичайних форм; Домініканський монастир – найкрасивіший храм Галичини в стилі бароко; Костел Єзуїтів, Італійський дворик, справжній шедевр ренесансу, який славиться майстерністю скульптур; Собор святого Юра, приголомшлива будівля, яка зберігає унікальні артефакти: Туринська Плащаниця, Теребовлянська Богородиця і мощі великих святих. Обов'язковими об'єктами екскурсій є Високий Замок, Личаківський некрополь. Також учні мають можливість відвідати Львівський національний академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької.

Для учнів організовуються екскурсії до Луцька. Діти відвідують Луцький замок – головний об'єкт історико-культурного заповідника «Старий Луцьк». Крім цього, по цьому екскурсійному маршруту діти відвідують два музеї на території замку – Музей книги та Музей дзвонів. Це єдиний такий музей в Україні. Справжнє захоплення викликає костел Петра і Павла. Також їм проводять екскурсії в Аптеку-музей [4].

Найулюбленішими екскурсійними об'єктами учнів у Рівному є зоопарк і Музей бурштину, створений у вересні 2010 р. з метою показу унікальних злитків сонячного каменю, що були знайдені на Рівненщині. Тут експонуються одягу і взуття, які прикрашає цей камінь; а також різноманітні бурштинові ювелірні вироби та картини [5].

Організовуються й екскурсії до таких великих міст, як Київ. Зазвичай у Києві учні відвідують Києво-Печерську лавру – великий монастир, а тепер – історико-культурний заповідник. Великою популярністю користуються Софійській і Михайлівський собори, Будинок з химерами та Андріївський узвіз – одна з найдавніших київських вулиць. Над ним підноситься Андріївська церква, збудована у 1749–1754 роках. Нижче розташовані «Замок Ричарда Левове Серце», Музей Булгакова, Музей одної вулиці, Театр на Подолі.

Висновки. Отже, проаналізувавши екскурсійні маршрути учнів Мульчицького НВК, можна зробити висновок, що маленьке село не є перешкодою для активної екскурсійної роботи навчального закладу та організації цікавих і пізнавальн.их екскурсій для його учнів.

1. Дерев'яні церкви Західної України. URL: http://decerkva.org.ua/riv/mulchytsi.html
2. Сайт Мульчицького НВК І-ІІІ ступеня. URL: https://mulhizinvk.e-schools.info/m/
3. Старий Чорторийськ. URL: https://nova-doba.at.ua/publ/selo_i_ljudi/starij_chortorijsk/23-1-0-27
4. Путівник Луцьком. URL: https://doba.ua/ukr/blog/putivnik-lutskom-shcho-podivitisya.html
5. Музей бурштину м. Рівне. URL: https://drymba.com/uk/1047507-muzey-burshtynu-rivne

БЕХІСТУНСЬКИЙ НАПИС ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПЕРСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Пилюк Павло, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. В історії Стародавнього Сходу виділяється кілька великих держав, які в різні періоди претендували на політичну гегемонію в регіоні. До таких, без сумніву, належить і Перська держава, яка, сформувавшись на території Ірану, згодом підпорядкувала собі значні території, включаючи Стародавню Індію. Одним з найвидатніших правителів Персії по праву вважається Дарій І, який, фактично, перетворив її у «світову державу».

Мета роботи – з'ясувати, які події перської історії знайшли своє відображення у Бехістунському написі.

Виклад основного матеріалу. Прихід до влади Дарія І був пов'язаний з політичною кризою у Перській державі і відбувся, за свідченнями античних авторів, у результаті змови кількох аристократичних родів. Те, що Дарій у своїх написах постійно повторював, що він законний правитель, свідчить про політичну нестабільність в державі та низку повстань проти нього. А Дарію І довелося придушувати повстання в Еламі, Вавилоні, Персії, Мідії, Ассирії, Єгипті, Парфії, Маргіані, Саттагидії [1, с. 26].

Придушивши основні осередки повстання в кінці 521 р., Дарій приступив до спорудження свого величного пам'ятника на Бехістунській скелі, що знаходилась на південний захід від столиці Персії міста Екбатани. У ньому він звертається до прийдешніх поколінь з розповіддю про здобуті ним численні перемоги. Клинописний текст був висічений трьома мовами – давньоперською, еламською і аккадською. Містить близько тисячі клинописних рядків, кожен в середньому по два метри. Він вважається одним із найважливіших написів ахеменідських правителів [3].

Напис складається зі вступу, в якому міститься генеалогія Дарія, з власне історичної частини, в якій викладаються події, і заключної частини. У

висновку Дарій І просить благословення Ахурамазди на тих, хто буде охороняти напис, і прокльони на голову тих, хто його зруйнує [1, с. 30].

Історична частина основного тексту починається з повідомлення про похід Камбіза в Єгипет і закінчується описом перемоги військ Дарія над Арахою [1, с. 29]. Виклад подій йде не в хронологічному порядку, а в географічній послідовності. Іншими словами, у тексті описуються військові кампанії відповідно до того, у якій країні вони проводилися. При цьому військові дії, якими керував безпосередньо сам Дарій І, виносяться на перший план, за умови, що це не порушувало логічного зв'язку у викладі подій.

У написі наведені точні дати битв і місця, де вони відбувалися, а також (в аккадській і арамейській версіях) кількість убитих і взятих у полон. Звідси можна зробити висновок, що звіти про основні битви складалися одразу після битви, і це є безперечною ознакою достовірності багатьох відомостей, наведених в написі.

Проте, варто зауважити, що Бехістунський напис був створений за наказом правителя, і як і будь який інший офіційний документ, звісно ж не міг вирізнятися об'єктивністю. Дослідники констатують, що це був офіційний документ пропагандистського характеру з суб'єктивним, тенденційним висвітленням подій на догоду Дарію [3].

У першу чергу до таких висновків підводять слова Дарія І: «Говорить Дарій цар: ось що я зробив милістю Ахурамазди протягом одного і того ж року після того, як я став царем. Я дав дев'ятнадцять битв ... Я їх (заколотників) розбив і захопив в полон дев'ять царів» [1, с. 29–30]. Дослідники спростовують ці твердження, і зазначають, що походи відбувалися значно триваліше. На думку про те, що в тексті є багато перебільшень, чим правитель намагався возвеличити себе, наголосити на важливості своїх дій, можуть наштовхнути і такі слова Дарія І: «Ти, який згодом прочитаєш цей напис, вір тому, що зроблено мною, Не вважай брехнею ... Мною і багато іншого зроблено, що не написано в цьому написі. Чи не написано, щоб тому, хто буде згодом читати цей напис, не здалося, що мною зроблено (занадто) багато, і не повірить (в це), а вважатиме за брехню ... Ті, які колись були царями, (протягом всього свого) життя не зробили стільки, скільки мною зроблено милістю Ахурамазди протягом одного і того ж року» [1, с. 31].

Дарій І, прагнучи продемонструвати усім підкореним народам свою велич і військову могутність, очевидно, з цією метою доручив зробити напис не лише перською, але й еламською й аккадською мовами. Дослідники припускають, що він розпорядився перекласти Бехістунський напис і грецькою мовою, а також звелів поширити свою версію про події 523–521 рр. по всіх країнах Перської імперії [2, с. 190].

Висновок. Бехістунський напис – одне з важливих джерел з історії Перської держави, у якому викладені події внутрішнього життя країни, а саме

– усунення від влади Гаумати і прихід на трон Дарія І, а також повстання підкорених народів і їх придушення царським військом. Однак, слід пам'ятати, що напис зроблений за наказом Дарія І, а тому позбавлений об'ктивності.

1. Бехистунская надпись Дария I. *Хрестоматия по истории Древнего Востока. Часть вторая. Под ре. М. А. Коростовцева и др.* М., 1980. С. 24–32.
2. Дандамаев М. А. Отражение содержания Бехистунской надписи в труде Геродота. Краткие сообщения Института народов Азии. Иранская филология. М., 1963.Т. 67. С. 190–192.
3. Дандамаев М. А. Политическая история Ахеменидской державы. М.,1985.
URL: https://historylib.org/historybooks/M-A--Dandamaev_Politicheskaya-istoriya--Akhemenidskoy-derzhavy/

ФЕНОМЕН ЄРЕТИЧНОГО ВЧЕННЯ СТРИГОЛЬНИКІВ

Подмокла Юлія, Ткачук Анатолій
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Єресь – це віровчення, представники якого виступають проти офіційних церковних догматів, заперечують ті чи інші норми, канони, погляди панівної в країні релігії.

Єретичні рухи були звичним для Середньовіччя явищем. Особливо це стосується країн Західної Європи. Активно поширювались вони й на руських землях. Однією з перших і найбільш відомих єресей на цих територіях була єресь стригольників.

Стригольництво виникло в другій половині XIV ст. і набуло найбільшого розвитку в Новгороді та Пскові. Літописні дані засвідчують інформацію про першу страту єретиків в Новгороді, яка датується 1375 роком. Цими єретиками скоріш за все й були засновники стригольництва, головним серед яких літописець називає Карпа. Будучи за одними джерелами мирянином, за іншими – дияконом, він володів ремеслом стригольника, тобто цирульника [2, с. 396]. З цим фактом дослідники якраз і пов'язують назву даного єретичного руху.

Однією з головних причин виникнення єресі стригольників стало невдоволення людей поширенням в православній церкві явища симонії – продажу і купівлі церковних посад. Стригольники звинувачували всіх представників церковної ієрархії в єресі, вважали, що вони зайняли свої посади не через те, що дійсно достойні цього, а через «мзду» (тобто хабарництво). Єретики гостро критикували основну масу духовенства за неналежний їхньому стану спосіб життя, звинувачуючи їх у пияцтві, розпусті тощо [3, с. 45].

Представники стригольництва вважали, що для того, аби проповідувати віру не обов'язково бути священнослужителем – цим може займатись будь-яка людина: «Ныне стригольницы, ни священна имущи, ни учительскаго сана, сами ся поставляют учители народа от тщеславия и высокоумия…» [4]. Тобто, єретики заперечували духовенство як стан, не визнавали його як єдиного носія благодаті і як посередника між людиною та Богом.

Стригольники активно виступали проти головних церковних догматів. Зокрема, вони не визнавали таїнство причастя та сповіді, а також не подавали і не приймали милостиню. Замість сповіді в храмі, покаяння перед Господом Богом стригольники каялись землі і молились «на распутиях и на ширинах градных» [4].

На околицях Новгорода вчені знайшли великі кам'яні хрести з ретельно вирізаними опуклими написами, що закликали помилувати раба божого, дати йому здоров'я і відпустити йому всі його гріхи. В центрі залишалось вільне місце, яке, скоріше за все, було призначене для запису імені тієї людини, яка зверталася до Бога [5, с. 103]. Вкопані в землю хрести, очевидно, замінювали сповідь у церкві і дозволяли людям без посередників просити у вищих сил покаяння.

Цікавим є те, що стригольники забороняли церковні молитви, поминальні служби над померлими: «Не достоит де над мрътвыми пети, ни поминати, ни службы творити, ни приноса за умершаго приносите к церкви, ни пиров творити, ни милостыни давати за душю умершаго» [4]. Деякі дослідники вважають, що в основі цього вчення лежать язичницькі уявлення про смерть як про перехід з одного світу в інший, де небіжчик продовжує жити своїм звичним життям [1, с. 192].

Стригольники часто були грамотними й досить начитаними людьми. Вони займалися переписуванням книг або й навіть виступали авторами різноманітних творів [5, с. 150].

У 80-х роках XIV ст., тобто майже через 10 років після страти стригольників у Новгороді, єресь знаходила все більше своїх прихильників. Тому виникає нова форма боротьби по відношенню до них – вигнання з міста.

У 1416-1429 роках з'явилася ціла серія грамот митрополита Фотія. У документі 1416 року Фотій звертається до псковської влади, мирян і духовенства і вказує на церковні правила за якими потрібно вести боротьбу проти стригольників. З цього часу розпочалися більш активні гоніння на єретиків. Через 11 років Фотій видав ще дві грамоти в яких запропонував застосовувати тілесні покарання та ув'язнення щодо стригольників, але не смертну кару. Четверта і остання грамота митрополита була видана 24 вересня 1429 року [2, с. 405–406]. Після цього згадок про стригольників як про єретичний рух дослідники не знаходять в жодному джерелі.

Отож, феномен єретичного вчення стригольників полягав в тому, що люди звільнялись від обов'язкового дотримання офіційних догматів

православної церкви й тому релігійне життя ставало чимось приватним, особистою справою кожного. Щоб побути поруч із Богом, покаятися стригольникам не потрібно було посередників між ними та Господом.

У цьому полягав не просто головний принцип прихильників нової віри, а й певний гуманізм даного єретичного вчення.

1. Алексеев А. И. Религиозные движения на Руси последней трети XIV – начала XVI в.: стригольники и жидовствующие. Москва, 2012. 560 с.

2. Голубинский Е. Е. История русской церкви. В 2 т. Т. 2. Период второй, московский, от нашествия монголов до митрополита Макария включительно. 2-я половина тома. Москва, 1900. 919 с.

3. Казакова Н. А., Лурье Я.С. Антифеодальные еретические движения на Руси XIV – начала XVI века. Москва, 1955. 544 с.

4. Поучение епископа Стефана против стригольников. URL: https://www.sedmitza.ru/lib/text/433550/ (дата звернення: 26. 11. 2020).

5. Рыбаков Б. А. Стригольники (Русские гуманисты XIV столетия). Москва, 1993. 336 с.

РОЗВИТОК ЯНОМ АМОСОМ КОМЕНСЬКИМ ІДЕЙНОЇ СПАДЩИНИ ОБЩИНИ ЧЕСЬКИХ БРАТІВ.

Прибиш Марія, Бортнікова Алла

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Ян Амос Коменський (1592–1670) – великий чеський мислитель, педагог і філософ. Більшу частину свого життя він провів далеко від батьківщини. Чума забрала його першу сім'ю, а вогонь – рукописи. Ян Амос Коменський жив в Польщі і Угорщині, здійснював поїздки в Англію, Швецію та інші країни. У Швеції навчав латині шведську королеву, став останнім єпископом Общини чеських братів. Він був людиною свого часу, з усіма протиріччями, властивими мислителю XVII століття.

Творчість чеського мислителя і педагога Я. А. Коменського вивчали філософи, історики, педагоги та ін., починаючи з XIX ст. У наш час зарубіжна і вітчизняна коменологія вступає в черговий більш зрілий період осмислення творчості мислителя, визначення його місця у світовій культурі, так і поширення знань про Коменського.

Метою статті є аналіз розвитку Яном Амосом Коменським ідейної спадщини Общини чеських братів першої половини XVII ст.

Життя Коменського розгорталося в складних історичних умовах для Чехії. Попри те, Ян Коменський продовжив справу Чеських братів. Ідейним натхненником Общини був Петро Хельчицький, а її засновником – його брат Григорій. Як зазначав відомий славіст XIX ст. О. Кочубинський, на противагу лютеранству, релігії переважно аристократичній, братське вчення було «насамперед релігією простого народу». Така оцінка є вірною для

початку братського вчення, коли вимагалась рівність людей, якої так прагнула проста особа. Саме ці люди складали основний контингент Общини, а пани були надто дорогими у якості захисників народу перед владою. За підрахунками О. Кочубинського, на початку XVII ст. Община налічувала 10% усього чеського населення [2, с. 767].

Община чеських братів була близькою Яну Амосу з дитинства. Його батьки належали до однієї із територіальних общин протестантської гілки Моравської (Чехобратської) церкви. У школі при цій церкві Ян отримав першу освіту. Зрештою, причетність до Чеських братів в інтелектуальному житті Коменського вилилася у написання праці «Ratio disciplinae», де йому вдалося викласти основи віросповідання та світобачення Чехобратської церкви [4].

У своїй праці «Лабіринт світу і раю серця» Коменський виклав власне розуміння християнства та його місце в суспільстві. Товариство істинних християн Коменський трактує як вузьку громаду, яку за критеріями католицизму та навіть протестантизму можна характеризувати як секту. Під істинними християнами або внутрішнім християнством Ян Амос розуміє Чеських братів, їх релігійну організацію (церкву) яку він згодом очолив. Для них «світить ясне подвійне внутрішнє світло – світло розуму і світло віри, яким керує Святий Дух». Тут сформована основна теза християнської філософії Коменського: єдність віри та розуму, що належать Богові [1, с 109–111].

Події, що розгорталися у Європі суттєво вплинули на долю Общини чеських братів. Тридцятирічна війна між католиками і протестантами, що розпочалася в Богемії, негативно відбилася на їх діяльності. Відмова Общини взяти участь в цій війні закінчилася для них розправою з боку імператорського уряду. Після битви поблизу Білої Гори (1620) католики здобули перемогу над протестантами, а Чеським братам завдано було значних збитків. Яну Амосу довелося покинути Чехію, та мігрувати у польське містечко Лєшно [3].

Питання щодо переслідувань братів, що відбувалися й раніше, привертали увагу істориків ще в XIX ст. Одні з них пояснювали переслідування братів доволі наївно, інші – навпаки вважають, що головними переслідувачами були католики, позиція яких перебувала у прямій залежності від становища королівської влади в країні. Якщо розглядати історію Общини чеських братів з точки зору її участі у політичному житті Чехії і в антигабсбурзькій боротьбі чеських станів XVI ст., то перемога Фердінанда I над антигабсбурзькими виступами зміцнила абсолютизм, члени ж Общини активно брали участь у цій боротьбі і теж були відправлені з країни в Сілезію і Польщу, а звідти – у Прусію.

У подальшому Община поділяла долю некатолицьких станів в Чехії і активно брала участь в їх боротьбі аж до 1620 р. [2, с. 767–768]. Поразка 1620 р. позбавила Чехію політичної самостійності на 298 років. В цих умовах Ян

Амос Коменський шукав підтримки для Чехобратської церкви в інших держав. Він писав: «Папа – це великий Антихрист, яким опікується імперія Габсбургів. Бог вже не хоче миритися з цим і наштовхує народи один на одного. Кінець воєн означає і кінець папства і дому Габсбургів. Головну роль в цій «божій справі» зіграють народи, які прийдуть з півночі і сходу. Північ – це шведи, а схід – Ракоці. Розгром Риму і імперії пришвидшать турки і татари. У результаті світ засяє світлом Євангелія» [5, с. 6].

Історична обстановка першої половини і середини XVII ст. сприяла сподіванням чеських вигнанців, в тому числі й ідеологів братської церкви, на допомогу від Росії [5, с. 7–10]. З огляду на це, важливими є судження Коменського, щодо слов'янської єдності Чеських братів та істинного християнства, що походить від Кирила та Мефодія. У «Короткій історії слов'янської церкви» Коменський писав: «Серед слов'янських народів первістками Христа стали болгари. За ними швидко пішли інші племена тієї ж мови: ... серби, боснійці, хорвати ... і це сталося в результаті діяльності Кирила і Мефодія, грецьких єпископів, які знали слов'янську мову». Згодом християнство прийняли моравський князь Сватополк і чеський Боржовій, за ними Польща і, нарешті, Русь [5, с. 9–10].

Отже, Ян Амос Коменський, вихований в середовищі Общини чеських братів, упродовж життя був послідовником їхнього вчення. На багатогранну творчість і світогляд мислителя значно впливала історична ситуація в Європі та події в Чехії у XVII ст.

1. Коменский Я. А. Лабиринт света и рай сердца. Пер. с чеш. Я. А.Коменский. Санкт-Петербург, 1904. 188 с.
2. Лаптева Л. П. История славяноведения в России в XIX веке. Москва: Изд-во «Индрик», 2005. 848 с.
3. Мельников Г. П. Идентификация християнина в универсалисткой концепции Я. А. Коменського. *Культура сквозь призму идентичности*. Москва, 2006. 424 с.
4. Милованов К. Ю., Никитина Е. Е. Ян Амос Коменский и историческая эпистема протестантской учености. *Отечественная и зарубежная педагогика*, №5. 2017. С. 8–23.
5. Панченко А. М. Квирин Кульман и «чешские братья». Труды отдела древнерусской литературы. т. XIX. Москва, Ленинград, 1963.

ЗАКОН НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ 1883 РОКУ ПРО МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ.

Прокоп'юк Аліна, Хлібовська Ганна
Волинський національний університет імені Лесі Українки

У 1880-х роках в Німецькій імперії було прийнято низку соціальних програм, які мали на меті, поряд з соціальним захистом населення,

стабілізувати внутрішньополітичну ситуацію в країні. Одним із законодавчих актів в цій програмі став закон про державне медичне страхування, ухвалений рейхстагом 15 червня 1883 року 216 голосами проти 99.

Підготовка і прийняття закону обумовлювалася декількома чинниками, насамперед, чисельним зростанням робітничого класу в добу індустріалізації, збільшення виробничих травм серед робітників. Не зразу правлячі кола прийшли до розуміння прийняття означеного закону, зміст якого обговорювали близько двох років.

Закон 1883 року мав обов'язковий характер, ухилення від його дотримання суворо карали. Відповідно до закону, всі робітники, службовці та ремісники, що мали дохід нижче 2 тисяч марок на рік, підлягали страхуванню на випадок хвороби. Дія закону виходила за рамки промисловості. Він поширювався на інші верстви суспільства, зокрема тих, хто працював у торгівлі, на пошті, телеграфі, морських портах, адвокатських та нотаріальних конторах, судах, страхових товариствах та вільнонайманих осіб, що працювали в німецькій армії [3, ст.1-2].

Водночас згідно із положеннями закону 1883 року заохочувалося добровільне страхування тих осіб, що й не потрапляли в розряд обов'язкового страхування. Не потрапляли під дію федерального закону сільськогосподарські робітники. Така ситуація була пов'язана з тим, що цей процес регулювали на рівні законодавства земель, наприклад, у Баварії та Пруссії дане законодавство не розповсюджувалося, натомість у Брауншвейзі, Саксонії, Бадені, Вюртенбурзіта інших землях закон про медичне страхування у сільському господарстві приймався.

На випадок хвороби, робітник отримував від держави всю необхідну медичну допомогу. Закон починав діяти від третього дня захворювання, а за час хвороби робітник отримував 50% від своєї заробітної платні, але за умови якщо хвороба тривала не більше 26 неділь. Лікування проходило вдома, але якщо хворий мав інфекційне захворювання, то змушений був лікуватися в закладах медичної допомоги, у всіх інших випадках вимагався письмовий дозвіл хворого. Якщо ж наступала смерть, то сім'я померлого отримувала компенсацію від держави, яка могла бути більшою, якщо дружина померлого народила дитину.

Всі ці виплати становили так званий обов'язковий мінімальний пакет, встановлений законом 1883 року. Він дозволяв касам надавати застрахованим додаткові послуги. Тому суму виплат вони могли встановлювати не від розміру середньої заробітної плати, а від реальної, та продовжувати термін виплат, який в окремих касах доходив до одного року [1, ст. 41].

Окрім того, законопроект створював каси: обов'язкового страхування «Zwangskassen»; добровільно додаткового «Gemeindekrankenversicherung»; взаємної допомоги «Knappschaftskassen». А в місцях, де погано була розвинутапромисловість створювалися ще й регіональні каси «Ortskrankenkassen».

Функціонували також приватні лікарняні каси, які відрізнялися від державних тим, що пропонували додаткові виплати на багато довший період, проте робітники змушені були сплачувати додаткові страхові виплати. Очолювали дані установи, як правило представники роботодавців, робітники та службовці.

Наслідки закону 1833 року були, на мій погляд, позитивними, німецька статистика свідчила про досить ефективну систему лікарняного страхування. Так у 1886 році під дію закону потрапляло 3 млн 473 тис. робітників. У 1903 році загальна чисельність кас склала 23028, а число застрахованих осіб досягло 10 млн 915 тис. чол., окрема 8 млн 357 тис. чол. У 1907 році чисельність кас збільшується до 23 232, їх членами було 11,7 млн[2,ст. 225]. Власне зростання цих страхових структур і свідчило про ефективність запровадженої системи страхування.

Лікарняні каси надавали значну фінансову допомогу робітникам та створили цілком добре налагоджений механізм страхування німецьких громадян, що позитивно вплинуло на загальний стан здоров'я німецької нації.Серед суспільства поширювалися настрої захищеності, соціального оптимізму, впевненості у завтрашньому дні. Закон 1883 року, покращив рівень життя німецьких громадян, призвів до позитивної динаміки в демографічній ситуації та започаткував державне і приватне страхування, особливо створивши мережу лікарняних кас.

1. Лохова, И.В. Германский закон 1883 г. о медицинском страховании и его роль в улучшении положения трудящихся. / И.В. Лохова // Гуманитарные и юридические исследования. - 2015. - № 3. - С. 40 - 44.

2. Социально-политическиетаблицывсехстран мира / Сост. С. Зак. М.: Сотрудничество, 1910.

3. GesetzüberdieVersicherungfürdieArbeitnehmerimKrankheitsfall // Reichsgesetzblat. 1883. 21 june [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://de.wikipedia.org/wiki/Gesetz,_betreffend_die_Krankenversicherung_der_Arbeiter

САКРАЛЬНИЙ ПРОСТІР СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ЛЮДИНИ

Рибачок Тетяна, Карліна Оксана

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Система просторових орієнтацій – важлива частина суспільних відносин, адже в процесі комунікації простір індивіда стикається з простором інших людей. Протягом всієї історії людства поруч з буденним простором існував сакральний, який в часи Середньовіччя був підпорядкований християнському віровченню.

Мета дослідження – визначити особливості сакрального простору в епоху Середньовіччя на підставі аналізу літературних творів.

Для християнина простір не був однорідним: «І сказав Бог: не підходь; зніми взуття з ніг своїх, бо місце, де ти стоїш – земля свята» (Вихід, ІІІ, 5). Для середньовічної людини існували священні місця – «сильні», важливі, місця контакту з Богом, та буденний простір. Сакральний простір вважався не лише важливішим, а й реальнішим ніж буденний. Він був неосяжним та не мав чітких меж в уявленні людини [6, с. 89].

Світ за своєю структурою поставав двовимірним: Небеса, де розташовувався Рай та Пекло, яке в уяві людини знаходилося глибоко під землею. Розташування світу людей між двома протилежними силами, які постійно боролися, символізувало можливість людини обирати зло чи добро [7, с. 376–379].

На початку XII ст. Рай та Пекло втратили своє попереднє значення, відтоді основою релігійних уявлень стало очищення душі від гріхів. Відображенням цього стала поява вчення про Чистилище, закріплене в католицькому богослов'ї в 1563 р. на Тридентському соборі. Чистилищем позначали стан та місце, де очищувалася душа хрещеної людини, яка здійснила невідпущений гріх [5, с. 421–423]. Так була утверджена релігійна концепція тривимірності світу.

У «Божественній комедії» Данте відтворив уявлення людей його часу облаштування потойбічного світу. У цьому творі Пекло, Чистилище та Рай замкнуті, мають чіткі межі та внутрішньо розчленовані. В описі «кіл» Пекла показана вертикальність сприйняття добра та зла: їх поділ відбувається від легшого до тяжчого [2, с. 1–136.].

За християнською традицією Рай описувався, як сад блаженства, проте поступово відбувається заміна образу саду на місто. Місто відігравало важливу роль у формуванні уявних релігійних просторових понять середньовічної людини. Так Град Божий часто описувався як типове місто: з мурами та воротами, вулицями та мостами тощо [4, с. 316].

Для людини у середньовічній Європі сакральним місцем, з яким вона найчастіше стикалася, була церква. Там панував інший простір, ніж вулиця, по якій вона ходила [1, с. 38]. Церква сприймалася як «відкритий шлях» на Небеса, саме там святі могли спускатися на Землю, а людина символічно підніматися на Небо. Двері у храм символізували дистанцію та розрив між двома «світами»: мирським та релігійним. Яскраве внутрішнє оздоблення церков для пересічної людини створювало відчуття близького контакту з Богом, поглиблюючи тим самим відмінності між священним та профанним [3, с. 22–31].

Церква завжди розташовувалася в центрі міста чи села. Християнський храм проектувався як модель влаштування світу: внутрішнє приміщення символізує Всесвіт, вівтар – Рай, який знаходиться на сході, захід – місце скорботи та мороку, центр будівлі символізував Землю. Царські ворота вівтаря також іменувалися «Воротами Раю». Під час Великоднього тижня вони залишалися відкритими протягом всієї служби, що відповідало тексту

Великоднього Канону: «Христос встав із могили та відкрив нам ворота в Рай» [3, с. 45].

До сакрального простору також відносяться і святі місця, пов'язані з життям і діяльністю Христа та святих, а також «місця зустрічей» звичайних людей з Богом. Про важливість святих місць свідчать події Хрестових походів XI–XIII ст. Очевидно, що поруч з релігійною причиною походів стояли матеріальна та політична, проте сам факт панування мусульман на Святій землі був неприпустимий для середньовічного християнина [7, с. 232–238].

Таким чином, до сакрального простору середньовічної людини належали християнські храми та місця покаянь. На відміну від буденного, сакральний простір був важливішим в роки Середньовіччя. Під впливом християнства була сформована концепція двовимірного, а згодом, після введення догмату про Чистилище, тривимірного простору світу.

1. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры. Москва: Искусство, 1984. 285 с.
2. Данте Аліг'єрі. Божественна комедія. Харків: Фоліо, 2001. 643 с.
3. Элиаде М. Священное и мирское. Москва: Изд-во МГУ, 1994. 144 с.
4. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. Москва: Прогресс-Академия, 1992. 352 с.
5. Ле Гофф Ж. Рождение Чистилища. Екатеринбург: Издательство Уральского Университета, 2009. 540 с.
6. Лелеко В.Д. Пространство повседневности в европейской культуре. Санкт-Петербург: СПбГУКИ, 2003. 253 с.
7. Словарь средневековой культуры; ред. А. Я. Гуревич. Москва: РОССПЭН, 2003. 631 с.

ЗООМОРФНА КЕРАМІКА НА ВОЛИНІ

Самчук Вікторія
Волинського національного університету ім. Лесі Українки, м. Луцьк

Дослідження народного мистецтва, і його значення у формуванні культури, а особливо стійких традицій, є однією з найактуальніших проблем сучасного мистецтвознавства.

В Україні та зокрема на Волині велике зацікавлення викликають глиняні вироби із зооморфними мотивами, що упродовж певного періоду здійснювали ритуальну, обрядову, а пізніше і декоративну функцію.

Мистецтво народної кераміки активно розвивалося на Волині дякуючи великим покладам гончарних глин.

Для виготовлення та оздоблення зооморфних виробів майстри в основному використовували декілька технік: формування на гончарному крузі, гладження, ліплення, ритування, розпис ангобами, штампування,

часткове або суцільне поливання тощо. Так, тулуб тварини ліпили у вигляді циліндра (горизонтальне положення), рідше — глечика з кулястим корпусом (йдеться про вертикальне положення тварини — на двох задніх лапах), потім доліплювали голову, лапи, хвіст. Отож, скульптурно обробляли спочатку верхню й нижню частини, а отвір зазвичай поміщали на голові, інколи — на тулубі посередині. Коли йдеться про фігури птахів, то місце для отвору в основному було на хвості, інколи на їхній голові — для вливання, а виливали через відкритий дзьоб. Зміна із обрядової функції цих виробів на декоративну на Волині розпочалася десь з середини XX ст., коли вони набували ознак скульптури, тобто ставали предметами інтер'єру.[1]

Упродовж тривалого часу спостерігаємо дуалізм утилітарності й декоративності, які підкреслювали функціональну виразність цих предметів і оригінальність композиційного вирішення. З певним часом посуд із зооморфними мотивами втратив своє практичне застосування в побуті.

Функціональне призначення і тектонічні характеристики виробів з рисами птахів, свійських тварин чи диких звірів дозволяють виділити такі типологічні групи:

свічники;

музичні інструменти;

іграшки (свищики).

Народні керамічні іграшки поділяються на образні (антропоморфні, зооморфні) та іграшковий мініатюрний посуд. Іграшки вироблялися в певних осередках Волині у другій половині XIX – першій половині XX ст.[5]

Однією із основних рис волинської керамічної іграшки є вдале використання кольору як допоміжного засобу у виявленні форми. Найпоширенішим у народному мистецтві керамічної іграшки Волині, із зооморфними мотивами, був мотив риби. Образ риби здавна наділявся християнською символікою.

Серед різноманіття зооморфної кераміки виділяють посуд для води, меду, а також міцних напоїв. Це насамперед баньки, горщики, глечики. Такий посуд відомий в Україні десь із середини XX ст., але їх виготовлення активізувалося лише в 1970-х роках. Варто відзначити, що в Україні серед фігурного посуду з ознаками тварин найпоширенішими були у вигляді козлика чи барана, який використовувався на кожному весіллі. Наповнивши медом або іншим смачним напоєм пригощали молодих, бажаючи їм бути сильними як ці тварини.[4]

Твори народної кераміки даного регіону та предмети народного мистецтва завжди використовувалися у повсякденному вжитку. Їх часто використовували під час свят, оскільки селянське свято – також частина народного побуту.

Отже, народна кераміка Волині посідає вагоме місце в духовно-мистецькій спадщині України. Глиняні вироби з рисами птахів або тварин виготовляли в багатьох гончарних центрах, зокрема на території волинського

краю. Йдеться про типологічні групи (посуд, свічники, предмети інтер'єру, іграшки, музичні інструменти), що мають різне функціональне призначення, особливістю художньої характеристики, яка виражена технологічними моментами, формою і декором.

1. Івашків Г. Декор традиційної української кераміки XVIII – першої половини XX століття (іконографія, домінантні мотиви, художні особливості): Автореф. дис. канд. мист. – Л., 2004.
2. Івашків Г. Експедиція на Волинь (спостереження, розповіді гончарів, знахідки) // Народознавчі Зошити. – 1995. – № 6. – С. 371–377.
3. Лащук Ю. Народне мистецтво Українського Полісся. Львів: Каменяр, 1992. 134 с.
4. Матейко К. Народна кераміка західних областей Української РСР XIX–XX ст. – К., 1959.
5. Станкевич М.Є. Іграшки. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1992. С. 227—233.

ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ ДО МІСЦЕВИХ РАД 2020 РОКУ

Смаглюк Ріта
Науковий керівник к. політ. наук, доцент Пахолок Василь
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Важливе значення для функціонування демократичної держави мають місцеві вибори, під час яких громадяни обирають своїх представників для захисту, просування інтересів та вирішення проблем конкретної громади, без втручання держави. Порядок формування органів місцевого самоврядування здійснюється відповідно до Конституції України, Виборчого кодексу України, а також низки інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

Метою даної публікації є аналіз особливостей застосування нової виборчої системи на виборах до місцевих рад 2020 року.

Вибори до місцевих рад 2020 року можна вважати одними з найскладніших, оскільки вперше обиралися представники усіх рівнів місцевого самоврядування на перших та чергових виборах за новим виборчим законодавством та в умовах нового адміністративно-територіального устрою. Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства» передбачено внесення змін до Виборчого кодексу, Кримінального кодексу та Кодексу про адміністративні правопорушення, законів про ЦВК і Державний реєстр виборців [1]. Така кількість внесених змін і інновацій у виборче законодавство є викликом для всіх суб'єктів виборчого процесу – виборчих

комісій, місцевих партійних осередків, кандидатів, виборців, а також всіх інших прямих і непрямих учасників.

Принциповою зміною у виборчому законодавстві стало введення пропорційної виборчої системи з відкритими партійними виборчими списками. Висування кандидатів у депутати відповідно до нових правил здійснюється тільки організаціями політичних партій. Надмірна партизація збільшує роль партій у місцевому самоврядуванні. Зокрема, законодавчо закріплений «імперативний» представницький мандат для депутатів місцевих рад призведе до зловживань з боку партій. Оскільки, депутат, обраний у раду від політичної партії, може бути відкликаний нею, тобто позбавлений своїх прав та обов'язків, якщо його діяльність суперечить програмі партії чи її осередку або ж депутат не ввійшов до фракції партії, за чиїм списком його обрали, чи вийшов з неї [2]. Очевидно, це є неправильним і незрозумілим. Після відкликання такого депутата обраним вважається наступний кандидат зі списку.

Мінімальний прохідний бар'єр для партій становить відповідно п'ять відсотків. Для того, щоб відбулося перерейтингування кандидата або кандидатки у списку, потрібно набрати чверть виборчої квоти. Це не менше 25 відсотків від виборчої квоти – кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата у раді [2]. В такому разі кандидат під першим номером у цьому списку гарантовано отримає депутатський мандат. Після кандидатів, які пройшли до ради за квотою, решту розміщують в черговості, визначеній партією. Створюється ситуація, коли мандати отримають кандидати, які набрали невелику кількість голосів, але перебувають вище у списку. Високий відсоток виборчої квоти фактично перетворює відкриті списки на закриті: виборці своїми голосами мінімально впливатимуть на порядок розташування кандидатів у списку, залишаючи це на розсуд партії.

Вибори депутатів рад з кількістю виборців до 10 тисяч відбувалися за мажоритарною системою відносної більшості в багатомандатних виборчих округах. Тобто, у кожному окрузі може бути обрано від двох до чотирьох депутатів. Самовисування в даних округах зберігається.

Головною вимогою при формуванні виборчого списку є обов'язкове дотримання гендерної квоти.

Найскладнішою і найбільшою проблемою для виборців, став механізм заповнення бюлетеня у територіальній громаді, де вибори відбувалися за пропорційною системою.

Відповідно до нової виборчої системи вибори сільського, селищного, міського голови, з кількістю виборців до 75 тисяч осіб проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному окрузі, а вибори міського голови з кількістю виборців 75 тисяч і більше – за мажоритарною системою абсолютної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі [3].

Ще одним нововведенням виборчого законодавства є можливість змінювати виборчу адресу з місця прописки на фактичне місце проживання. Вперше внутрішньо переміщені особи отримують право змінити свою виборчу адресу і на цій підставі брати участь у місцевих виборах.

Отже, можемо зазначити, що механізм організації і підготовки місцевих виборів 2020 року був одним з найскладніших за попередні кампанії. Застосування вже знайомої мажоритарної системи, поряд з новою пропорційною системою з відкритими списками мало як позитивні так і негативні наслідки. Оскільки, окрім самовисування в відповідних територіальних громадах, кандидати в депутати могли бути тільки партійними висуванцями. Новий виборчий кодекс більше партизував місцеві вибори, посилив роль імперативного мандату.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення виборчого законодавства: Закон України від 16.07.2020 р. 805-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 36.Ст.273. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-20#Text

2. Нові правила на місцевих виборах: як це буде? URL: http://phm.gov.ua/?p=94606

3. Виборчий кодекс України від 24.10.2020 р.396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 9.Ст.48. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ

Смолярчук Юлія, Качковська Леся

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Одними з актуальних проблем сучасної української науки про документ є дослідження розвитку документознавства та, заважаючи на вплив інформаційно-комунікаційних технологій, відсутність у ньому чіткої термінології. Ґрунтовний аналіз визначених питань викладені у працях вітчизняних науковців, зокрема: С. Г. Кулешова «Проекті концепції розвитку документознавства в Україні» та В. В. Бездрабко «Термінологія документознавства та суміжних галузей знань».

Метою дослідження виступає аналіз окремих публікацій вітчизняних вчених сучасної української науки про документ: С. Г. Кулешова та В. В. Бездрабко, який спрямований на виокремлення питань трансформації документознавства, його актуальної термінологічної бази, формування яких відбувається під безпосереднім впливом інформаційно-комунікаційних технологій.

Результат дослідження. З розпадом Радянського Союзу розпочався новий, особливий, етап розвитку документознавства в Україні. На новому рівні починається обговорення об’єктивно-предметної сфери, умовних меж

проблемного поля документознавства, методики галузевих досліджень тощо. Лише з часом з'являються історіографічні праці, які висвітлюють історію документознавства [1, 13].

Так, у своїй праці «Проект концепції розвитку документознавства в Україні: матеріал для обговорення. Сучасні погляди на визначення сутності документознавства як наукової дисципліни» С. Г. Кулешов розкриває проблему сучасного становлення науки про документ та характеризує передумови її виникнення. Вчений окреслює два шляхи виникнення документознавства: шлях, що базується на поглядах щодо документознавства як науки та шлях, що формується на ширшому поясненні поняття «документ». У даному доробку дослідник також наголошує на важливості поділу документознавства на загальне та спеціальне, адже, на думку С. Г. Кулешова, загальне документознавство є базою для розвитку всіх наук документально-комунікаційного циклу. В той час спеціальне документознавство направлене на більш вузький предмет дослідження, наприклад: сукупність службових документів, об'єднаних за певною ознакою. Вчений також зазначає, що головним напрямом спеціального документознавства є управлінське документознавство [3].

Стрімкий розвиток діловодної сфери в управлінні миттєво знайшов віддзеркалення в галузевій термінології, яка, крім усталених, звичних термінів, збагачується новими. Від так «діловодство» стало збірною назвою для процесів документування та організації документів установи [1, 14].

У свої статті «Від діловодства до керування документаційними процесами: із досвіду термінологічних означень та розрізнення значень» В. В. Бездрабко зазначає, що перші десятиліття еволюції документознавства ознаменувалися піднесенням розвитку наук документально-комунцікаційного циклу. Наступний етап визначили терміни-слова-словосполучення ─ альтернативне, нетрадиційне, концепція документознавства, документологія та ін. Вчена наголошує, що різноманітні й багатогранні тлумачення породжують розмаїття контекстів їх уживання [2, 9].

Питання термінології виявляється надзвичайно актуальним. Саме тому В. В. Бездрабко у більшості своїх праць акцентує увагу на важливості вирішенні проблеми термінології українського документознавства. Результати й перспективи дискусій про значення та сутність її тлумачення окремі дослідники називають термінологічною плутаниною та кризою. Незважаючи на відмінності у судженнях, вчені одностайні в тому, що тлумачення змісту документа має відбуватися залежно від сфери його використання [2, 10].

Висновки. Отже, проаналізувавши окремі дослідження вчених, стає очевидним, що вирішення проблем сучасної науки про документ полягає в активному вивченні умов трансформації документознавства, теоретичних підходів та основних базових знань про документ, інформацію та актуальних практичних застосувань в умовах подальшого розвитку інформаційно-

комунікаційних технологій. Публікації нових праць з історії документознавства та входження до обігу нових термінів підтверджує активізацію діяльності окремих галузей як документознавства, так інших наук інформаційно-комунікаційного циклу.

1. Бездрабко В. В. Від діловодства до керування документаційними процесами: із досвіду термінологічних означень та розрізнення значень. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань*: зб. наук. праць. К., 2009. Вип. 3. С. 13-23.

2. Бездрабко В. В. Модерна «документологічна дискусія» у документознавстві або про роль особи й об'єктивної реальності у науці. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань*: зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 2. С. 9–38.

3. Кулешов С. Г. Проект концепції розвитку документознавства в Україні: матеріал для обговорення. Сучасні погляди на визначення сутності документознавства як наукової дисципліни. URL : https://old.archives.gov.ua/Archives/IASD/Kuleshov-Conc.pdf. (Дата звернення: 16.11.2020).

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДЕЛЕГІТИМАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ВЛАДИ

Стрелков Владислав

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк.

Системний підхід дозволяє дослідити делегітимаційний процес як динамічну цілісність, елементи якої пов'язані між собою за допомогою структурно-функціонального взаємозв'язку. Засновником системного підходу прийнято вважати австрійсько-американського біолога Л. фон Берталанфі – у праці «An Outline of General System Theory» він запропонував визначення системи як комплексу взаємодіючих елементів, яке стало фундаментальним для загальної теорії систем [6, С. 143]. Великий вплив на вектор розвитку теорії систем справили праці Н. Вінера у галузі кібернетики. У праці «Cybernetics, or Control and communication in the animal and the machine» вчений досліджує гіпотезу про подібність процесів управління в машинах, живих організмах та суспільствах, особливо велику увагу в дослідженні приділено явищам «зворотного зв'язку» [2, С. 8]. Саме загальна теорія систем Л. Берталанфі та кібернетика Н. Вінера визначили подальші вектори розвитку досліджень системного підходу до наукового пізнання. Запровадження системного підходу в політичній науці пов'язано з іменами таких науковців як Т. Парсонс, Д. Істон та Г. Алмонд. Системний підхід до дослідження соціальних систем вперше був застосований Т. Парсонсом у праці «Про соціальні системи» (1951 р.). У центрі уваги вченого знаходяться концепції взаємозв'язків та взаємовпливів між елементами соціальної

системи. Особливу увагу у цій праці автор приділив дослідженню мотивації політичної участі індивіда у контексті визнання та підтримки політичної влади, усталених у суспільстві традицій та норм, а також механізмам впливу на поведінку індивіда з метою її спрямування на підтримку стабільності системи [4, С. 77-78]. У політичну науку системний підхід привніс Д. Істон. Саме він є засновником теорії політичних систем. У своїх працях він наголошує на необхідності застосування інтегративного принципу в дослідженнях політичної сфери життя суспільства. У відповідності із цим принципом, політичні процеси, перебуваючи у перманентному взаємозв'язку, відіграють роль системо-утворюючих взаємовідносин між елементами політичної системи [7, С. 383-384]. Акцентує увагу на важливості політизації членів суспільства, під якою вчений розуміє процес засвоєння політичних цінностей та норм політичної поведінки, для забезпечення відчуття легітимності політичної системи у свідомості людей [7, С. 397]. Д. Істон розробив модель взаємодії політичної системи із зовнішнім середовищем, згідно із якою політична система активно впливає на середовище з метою самозбереження та розвитку й зазнає зворотного впливу від нього. Також його авторству належить концептуальна модель політичної системи, яка складається із «входу», «виходу» та «чорного ящику» – у якому відбувається обробка «вхідних» запитів та реакція на зміни у середовищі із подальшою їх конверсією у форму політичних рішень та дій, спрямованих на їх реалізацію, на «виході» із системи. Г. Алмонд розвинув та поглибив напрацювання Д. Істона в сенсі застосування системного підходу в політичних дослідженнях [1, С. 23-37]. У концепціях Г. Алмонда базовою одиницею політичної системи виступає «політична роль», у своїх працях він намагається встановити відповідність між політичним режимом та політичною культурою та виявити ключові взаємовпливи між ними – провівши історично-компаративне дослідження політичних культур США, Мексики, Великобританії, Германії та Італії, він встановив найбільш відповідні та сприятливі для стабільного функціонування декоративних систем політичні культури [5, С. 14]. Метод системного аналізу передбачає декомпозицію політичної системи спочатку на підсистеми першого, далі другого та інших рівнів і так аж до отримання елементів системи. При системному аналізі ми йдемо «зверху вниз», при синтезі – «знизу вверх». У процесі застосування цього методу доцільно виділити наступні етапи: формулювання проблем застосування технологій делегітимації президентської влади методом сценаріїв; формування очікуваних результатів впливу делегітимаційних технологій на громадську думку методом дерева цілей; генерування альтернатив методом мозкового штурму; вибір оптимальних альтернатив – на цьому етапі використовуються методи математичної оптимізації, експертних оцінок, прогнозування тощо. В такому розумінні системний аналіз є взаємопов'язаною, визначеною метою розв'язання досліджуваної

проблеми, сукупністю багатьох методів і засобів, об'єднаних певною послідовністю [3, С. 92].

1. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Полис. – 1993. – С. 23-27.

2. Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине. / пер. с англ. И. Соловьева и Г. Поварова; под ред. Г. Поварова. – 2-е издание. – М.: Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. – 344 с.

3. Крушельницька О. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2006. – 206 с.

4. Парсонс Т. О социальных системах / Т. Парсонс; [пер. с англ. В. Чеснокова]. – М. : Академический проект, 2002. – 832 с.

5. Almond G., Verba S. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations / G. Almond, S. Verba. – Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1963. – 562 p.

6. Bertalanffy L. von. An Outline of General System Theory / Ludwig von Bertalanffy // British Journal of the Philosophy of Science, 1950. – № 1. – P. 139-164.

7. Easton D. An Approach to the Analysis of Political Systems / D. Easton // World politics, 1957. – № 9 (April). – P. 383-400.

ЗАХІДНА ВОЛИНЬ У ФЕДЕРАЛІСТСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ Ю. ПІЛСУДСЬКОГО

Суліма Наталія

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Відродження польської держави у листопаді 1918 р. позначилося активізацією її зовнішньополітичної стратегії. Для ІІ Речі Посполитої територія Західної Волині була надзвичайно важливою в контексті встановлення вигідних кордонів й вважалася апріорі невід'ємною складовою частиною польського державного організму.

Представники політичних сил по-різному бачили шляхи відродження незалежної польської держави. Ліве крило польського політикуму висувало федералістську програму, ідеологом якої був однин із найавторитетніших польських політичних та державних діячів Ю. Пілсудський [4, с. 46].

22 листопада 1918 р. Ю. Пілсудський став Тимчасовим Начальником держави, при цьому зберігавши титул Верховного головнокомандувача збройних сил Польської держави. Ю. Пілсудський фактично очолив цивільну та військову владу в країні та здійснював вагомий вплив на зовнішню політику. У своїй східній політиці він підтримував концепцію розчленування Російської імперії з перспективою її розпаду на окремі національні держави. Першим офіційним документом у реалізації цієї політики був меморіал від 4 жовтня 1919 р., яким передбачалася відбудова історичної Польщі на

принципах сучасного федералізму в формі унії Польщі, Литви, Білорусі й України. В той же час, реалізація федералістської концепції передбачала інкорпорацію до Польщі західнобілоруських та західноукраїнських земель: Бєльського, Білостоцького, Сокольського, Бжеського повітів, а також Волині по лінії річок Стир або Случ [3, с. 74-75].

Передбачалося, що приєднання до федерації буде добровільним, а федеративна система в поєднанні з демократизацією відносин у межах майбутньої держави гарантуватиме дотримання прав усіх національностей [1, с. 19]. Фактично йшлося про відновлення геополітичної структури на зразок давньої Речі Посполитої, могутність якої збільшилася б завдяки білоруським, литовським і українським землям. Ця концепція відома ще під назвою «доктрини польського прометеїзму» [4, с. 47].

У політиці послаблення Російської імперії важливе місце відводилося українській проблемі. Платформою для польсько-українського порозуміння в цій політичній концепції мала стати спільна ідея побудови України над Дніпром, яка б повністю підпорядковувалася польській державі. Пілсудчики намагалися забезпечити кордони Польщі від головного, на їх погляд, ворога –Радянської Росії. У цьому й полягала суть концепції Ю. Пілсудського щодо розчленування СРСР й поширення польських впливів до Дніпра, що на його переконання, найбільше відповідало інтересам Польщі [3, с. 76].

Відзначимо, що польські державно-політичні чинники бачили вирішення проблеми Волині щонайменше у наступних ракурсах: повне анексування її території, включення до федералістського утворення або входження до наднаціональної пролетарської держави, яка мала стати результатом експорту світової соціалістичної революції. Саме територія Волині у федералістських планах пілсудчиків мала стати важливим осередком, звідки за сприятливої міжнародної ситуації можна було б розпочати чергову спробу створення незалежної Української держави з центром у Києві, політика якої б базувалась на ґрунті порозуміння між Ю. Пілсудським та С. Петлюрою 1920 р [5].

Події 1918-1921 рр. стали на заваді реалізації федеративної концепції, відповідно до якої роль визвольного осередку для східних народів мала відіграти Польська держава. Ризький с. мирний договір від 18 березня 1921 р., відповідно до якого значна частина білоруських та українських земель, увійшли до Польщі, означав фактичну поразку федералістської концепції Ю. Пілсудського [1, с. 19-20], [6, с. 9, 257].

Отже, на процес формування концептуальних основ федералістської програми Ю. Пілсудського слід відзначити вплив різних історичних факторів та геополітичних конфігурацій у тогочасній Європі. Відповідно до планів пілсудчиків, основна увага в реалізації федералістської концепції була зосереджена на Литві, Білорусі й Україні, в союзі з якими маршал Ю. Пілсудський намагався утвердити гегемонію Польщі в Східній Європі. Федералізм був знаряддям для реалізації ідеї створення Великої Польщі від

Балтійського до Чорного моря. В той же час, Ю. Пілсудський підтримував претензії Польщі на українські території, зокрема на Волинь. Край вважався невід'ємною частиною II Речі Посполитої, який потрібно було асимілювати у політичному, економічному та культурному плані.

1. Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowościowej rządów polskich w latach 1921-1939. Wrocław: Ossolineum, 1979. 262 s.
2. Гетьманчук М. Між Москвою та Варшавою: українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918-1939 рр.). Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. 432 с.
3. Комар В. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921-1939 рр.). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 360 с.
4. Крамар Ю. Західна Волинь 1921-1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 404 с.
5. Крамар Ю. Ідея польсько-українського порозуміння в політичній концепції волинського воєводи Г. Юзевського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inhpc_2015_2_20 (Last accessed: 16.11.2020).
6. Разиграєв О. Польська державна поліція на Волині у 1919-1926 роках. Луцьк: ДП «Волинські старожитності», 2012. 444 с.
7. Україна в польських зовнішньополітичних доктринах. URL: http://litopys.org.ua/ukrxx/r08.htm (Last accessed: 17.11.2020).

ВІДЗНАЧЕННЯ ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ У ПЕРШІ РОКИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ ДЕРЖАВНОСТІ: НА ПРИКЛАДІ м. КІВЕРЦІ

Сущук Іванна, Пахолок Василь
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Вимріяна поколіннями українських патріотів, незалежність України стала реальністю 24 серпня 1991. Здобуття самостійності відбулося мирним шляхом – прийняттям в той історичний день Верховної Радою УРСР Акту проголошення незалежності України, підтвердженого всенародним волевиявленням, в ході референдуму 1 грудня 1991 року. Однак, святкування Дня Незалежності України наш народ має підстави зустрічати як день своєї вибороненої державності, оскільки цій мирній події передував довгий історичний шлях. В боротьбі за свою державність пролито немало крові, перенесено страждань в тюрмах, таборах і засланнях багатьма поколіннями українців. Дослідження локального рівня святкових заходів у перші роки незалежності дає можливість зауважити певні тенденції у сприйнятті нового символу в середовищі віддаленому від динамічних політичних процесів.

Метою статті є зауваження тенденцій у святкових заходах, присвячених святкуванню Дня Незалежності України на локальному рівні, на прикладі міста Ківерці 1992, 1993, 1994 років.

Виклад основного матеріалу. Поява молодої Української держави – це свято для всіх її громадян та головне державне свято України. Народ України продемонстрував усьому світові свою волю і своє прагнення до свободи і власної державності.

Безповоротність процесу здобуття незалежності було визначено Декларацією про державний суверенітет України, хоча цей документ не має прямого причинно-наслідкового зв'язку із подіями 24 серпня 1991 року. Саме у цей день було прийнято Акт проголошення незалежності України. 1 грудня 1991 року акт проголошення незалежності було підтверджено на Всеукраїнському референдумі.

У червні 1992 року Верховна Рада України постановила: у частині першій статті 73 Кодексу законів про працю України слова «16 липня – День незалежності України» замінити словами «24 серпня – День незалежності України» [4].

У 1992 році офіційні вітання до ківерчан з державним святом було проголошено Представником президента в Ківерцівському районі Каразією І., котрий наголошував, на тому, що виражаючи волю народу, два роки тому Верховна Рада республіки ухвалила Декларацію про державний суверенітет України. А рік тому був прийнятий Акт про проголошення державної незалежності 24 серпня стало Днем Незалежності України. «Народження молодої Української держави – це свято для всіх. Вона народилася в результаті волевиявлення народу за найвищими нормами демократії. Сьогодні ми щиро дякуємо трудівникам: представникам трудового класу, селянства, інтелігенція, всім, хто своїми руками розбудовує Україну, творить її славу. Спасибі за вашу самовіддану працю, за мужнє подолання труднощів, за віру у кращі часи» [1].

В 1993 році, у Ківерцях, в міському парку відбулося масове святкування другої річниці незалежності України. Перед присутніми виступив голова міської Ради народних депутатів М. Є. Музичук, який привітав ківерчан і побажав їм нових злетів у розбудові молодої незалежної держави, щастя, радості, добра. Священик Української православної церкви Київського патріархату отець Богдан відправив службу на могилі борців за волю України і також привітав усіх зі святом [3].

Потім на літній естраді відбувся концерт художньої самодіяльності учнівської молоді, на спортивних майданчиках мірялися силами любителі спорту, була організована святкова торгівля, увагу багатьох привернула виставка квітів. Концерт молоді зібрав багато глядачів, серед яких були . батьки, рідні, знайомі. Тепло аплодували ківерчани співакам, танцюристам з центру дитячої творчості[3].

Традиційною стала виставка квітів. Свої композиції представили учні шкіл міста і районної санепідемстанції. Глядачі зупинялися біля роботі вихованців першої школи, які вклали у свої творіння креатин і відчуття краси природи: одні відзначали дотепні композиційні «Просто Марія» і «Парламент засідає», іншим припали до смаку строгі чіткі композиції на тему українського відродження, духовності, нашого історичного минулого. Вже назви говорили за себе – «Живи, Україно, навіки будь вільна», «Без калини нема України», «Хліб нашої духовності». Перше ж місце присуджено тематичному букету «Цвіти, красуйся Україно» [3].

У 1994 році, урочистості проходили по вже встановлених традиціях, 23 серпня в районному будинку культури відбудуться збори громадськості, присвячені Дню Незалежності України, а 24 серпня з 14 години в міському парку культури – народні гуляння, спортивні ігри, розваги[2].

Отже, святкування Дня Незалежності України 1992, 1993, 1994 років нагадало про відродження національної свідомості, потребу всебічного розвитку культури, мови, мистецтва. Та потребу безпосередньої участі кожного у цих процесах. День Незалежності, як головне державне свято, підносить самосвідомість, патріотизм, пробуджує відчуття причетності кожного до загальносуспільних справ.

1. Каразія І. Усміхається нам доля. Вільним шляхом. 1992. Вип. 47. 22 серпня.
2. Павленко Г. Ще не вмерла! І не вмре!. Вільним шляхом. 1994. Вип. 34. 20 серпня.
3. Пісня щастя. Вільним шляхом.1993. Вип. 34. 28серпня.
4. Про День незалежності України: постанова Верховної Ради України від 20.02.1992 №2143-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2143-12#Text.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ РЕСПУБЛІКИ

Сущук Іванна, Шваб Лариса
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Перед авторами нових європейських конституцій, утворених після Першої світової війни у Центрально-Східній Європі, постало завдання створити нове право, що регулювало б суспільні стосунки й визначило принципи його співіснування (запити, народжені у роки війни). Чехословацька конституція – зразок такого нового публічного права. Основний закон Чехословаччини базувався на засадах конституціоналізму й демократії.

Метою статті є аналіз особливостей конституційного процесу в Чехословаччині та формування перших демократичних інституцій в роки першої Чехословацької Республіки.

Виклад основного матеріалу. Конституція, якою могло б керуватися строкате в етнічному відношенні населення Чехословаччини, утвореної в 1918 р. із кількох областей, заселених чехами, словаками, німцями, українцями тощо., була ухвалена Установчими Національними зборами, скликаними в 1918 р. із учасників 201 чеха, учасників австрійського Рейхсрату в 1911 р. Тож до зборів увійшли 201 чех та 69 словаків (ані німців, ані українців (русинів) у перший установчих зборах не було. Щоправда, словаки теж були швидко кооптовані чехами, позаяк не мали досвіду політичної діяльності в Угорщині, куди входили словацькі землі до Першої світової війни. Таким чином, етнічні меншини були виключені з процесу творення першої конституції Чехословаччини. Лише після підписання Сен-Жерменського договору 10 вересня 1919 р., німці вирішили відмовитися від претензій на автономію і вийшли із самоізоляції, щоб боротися за федералістські конституційні механізми, як то кантонізація та вето з боку регіонів. До ухвалення основного закону, на цій території діяла тимчасова Конституція від 13 листопада 1918 р. – демократична за багатьма критеріями того часу. За наполяганням Т. Масарика, парламент уніс певні виправлення в тимчасову конституцію. Згідно них, президент міг призначати членів уряду. Це було право, яке він завжди рішуче відстоював [3, с. 118]. У тимчасовій конституції було також закладено принцип рівноваги законодавчої та виконавчої влади, перед тим зафіксований у законі 271/1919. Ця норма перейшла у конституцію 1920 р. і стала визначальною протягом домюнхенського періоду в історії Чехословаччини [2, с. 62].

Початковий проект постійної конституції розробив професор Гетцель – керівник спеціально створеного з цією метою відділу в міністерстві внутрішніх справ. У процес підготовки конституції і підготовку законопроектів, пов‘язаних з конституцією, активно долучався Т. Масарик [4, с. 170-171].

Після трохи більше року обговорення, остаточно Конституція чехословацької держави була ухвалена 29 лютого 1920 р. Основний закон складався з преамбули і шести глав. Перша з них містила загальні положення, друга стосувалася законодавчої влади, третя – виконавчої, четверта – судової, у п‘ятій визначались громадянські права та обов‘язки, шоста була присвячена охороні національних, релігійних і національних меншин [1]. Конституція Чехословаччини була рідкісним для Центрально-Східної Європи ідеологічним компромісом: її парламент був двопалатним – сенат (150 місць) і палата депутатів (300 членів). Дуже скоро сенат став прихистком для пристарілих ветеранів партії військових кавалеристів Першої світової війни, зате, на початках, – хорошим компромісом із правими. Вражаючим був компроміс щодо президентства: президент обирався двома

законодавчими палатами на спільному засіданні, але йому надавалася значна виконавча влада, відповідно до американської та веймарської моделей, а за гарантіями плебісцитної демократії ця конституція була цілком британською. І нарешті, конституція гарантувала широкі права партіям та їхнім виконавчим комітетам, що вказувало на австрійське походження чехословацької конституції. Останній критерій надавав право партіям відкликати свого депутата, оскільки за конституцією мандат надавався партії.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що демократичні перетворення, у Чехословаччині відбулися у лютому 1920 року, коли була прийнята конституція, котра юридично закріпила республіканський лад, демократичну політичну систему, принцип поділу вищої влади на три гілки та верховенство права. Конституція проголошувала рівність громадян незалежно від походження, мови, раси, віросповідання, національності, недоторканність особи, помешкання, таємницю листування, свободу союзів, зборів, друку, слова. Процес формування демократичної державності здобув широку підтримку в суспільстві. Тому, зважаючи на вище перераховані здобутки, у процесі становлення демократичного суспільства, слід зазначити, що дана історична подія, стала основою, подальшого, успішного розвитку демократичної країни Центрально-Східної Європи.

1. Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. URL : http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

2. Колесников В. А. Возникновение и основные особенности конституции Чехословакии в период Первой республики. *Вестник Воронежского института МВД России*. 2007. № 1. С. 61–65.

3. Кравчук О. Т. Г. Масарик про ідею Чехо-Словацької держави та принципи її національної політики. Проблеми історії Центральної та Східної Європи: зб. наук. праць. 2010. Вип. 1. С. 116–122.

4. Лацо К. Конституция домюнхенской Чехословацкой республики. Москва : Прогресс, 1972. 407 с.

ЖИТЛО ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІСТЯН НОВОГО ЧАСУ

Сьох Христина, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Дослідження і вивчення історії складний і тривалий процес, який потребує багато сил, уваги, наполегливості. Особливо це актуально для студентів. Тому важливо, коли є можливість вивчати історичні події через ознайомлення з «живою» історією. Такою є історія повсякдення.

Мета дослідження – з'ясувати особливості міського житла у Європі в добу Нового часу, показати зміни, викликані покращенням умов життя, розбудовою міст та збільшенням матеріальних благ.

Результати дослідження. У XVI ст. вигляд житла європейських містян залежав від географічних і кліматичних особливостей місцевості, а також від роду занять і добробуту його власників. Масове будівництво житла в XVI ст. спричинене збільшенням кількості населення, стрімкою розбудовою міст.

Часті пожежі змушували городян переходити до будівництва саме кам'яного житла на противагу дерев'яному. Про це, зокрема, свідчать очевидці в описі Венеції: «..кам'яні будинки, здаються зробленими з якогось матеріалу, перетвореного чарами» [1, с. 116]; Бордо: «Будинки здебільшого невеликі і належать дрібним торговцям. Всі вони з білого каменю і чимало сприяють прикрасі міста» [3, с.120]; Берна: «Будинки майже всі однакові: з білого каменю, в три поверхи, і представляють очам образ рівності в становищі жителів, не так як в інших великих містах Європи, де часто низька хатина схиляється до землі під тінню колосальних палат. Найбільше полюбилися мені в Берні аркади під будинками, настільки зручні для пішоходів, які в цих покритих галереях ніякої негоди не бояться» [2, с. 128]. Однак, як бачимо з останніх свідчень, не в усіх європейських містах переважало кам'яне будівництво.

У будинках заможних містян вже з'являються вестибюль, гардероб, спальня, галерея, кабінет, бібліотека [6, с. 67].

Значно більше уваги почали приділяти внутрішньому оздобленню житла. Підлогу всюди, навіть у небагатих будинках, покривали керамічною або кам'яною плиткою [4, с. 227]. Стелю у цей час називали «підлогою», оскільки вона була підлогою горища, її підтримували лежні й сволоки, що виходили назовні, грубі в пересічних будинках, обтесані, декоровані або оббиті тканиною – в багатих оселях. Лише у XVIII ст. у моду ввійшли гладенькі стелі [5, с. 48].

Оббивними тканинами заможні люди закривали стіни. Дешеві паперові шпалери (їх називали «доміно») спочатку користувались попитом тільки у небагатого населення і лише згодом здобули широку популярність.

У середньовічній Європі до XVI ст. двері відчинялися назовні й були вузькі, так що в них могла увійти лише одна людина. Вітражі на дверях використовувалися у церковних спорудах. За Нового часу вітраж дійшов і до приватних будинків: його встановлювали вже з шибкою, оправленою у свинець, але він був занадто важким, та й надто дорогим тоді. Цю проблему змогли вирішити в Німеччині. Саме у XVI ст. з'являється скло [4, с. 248].

При виборі меблів особливо бралися до уваги їх зручність та зовнішній вигляд. Асортимент меблів став ширшим, а самі вони – більш практичними та гарними. Їх полірували, прикрашали різьбленням, художнім розписом і позолотою. Широко використовувалися шафи різного вигляду та призначення: в одних зберігали одяг, в інших – посуд і столові прибори, у

третіх – книжки. Меблі для сидіння – стільці та крісла – робили з високими спинками і вигнутими бильцями; їх обтягували тканиною або шкірою.

Одним із найбільш важливих побутових предметів для людей був і залишається стіл. Круглий стіл у європейській культурі став символом рівності – за таким столом немає ні перших, ні останніх місць. У XVI–XVII ст. у Німеччині набули поширення столи з чотирикутною основою під стільницею і масивними ніжками. Англійці в XVI ст. винайшли дуже зручний круглий розсувний стіл з частинами, що опускалися з обох боків. У Франції в цей час з'явилися маленькі витончені столи «бобики» зі стільницею у формі бобового зерна [6, с. 211].

Ліжко мало високе узголів'я і піднятий на стовпчиках різьблений дерев'яний полог: він мав захищати сплячих від комах. Крім ліжка, призначеного головним чином для нічного сну, існувало кілька різновидів ложа для денного відпочинку. У XVI ст. у Франції з'явилося канапе – невеликий диванчик з декількох з'єднаних разом крісел [5, с. 142].

Висновок. Отже, Новий час на теренах Європи позначився серед іншого й стрімким розвитком міст. Із збільшенням кількості населення, що сприяло розбудові міст, змінюється зовнішній та внутрішній вигляд будинків міщан. Дедалі частіше в містах з'являються кам'яні будинки. Зовнішній вигляд будинку стає переконливим свідченням заможності його господаря. Удосконалюються способи оздоблення будинку, зростає кількість кімнат у ньому, з'являються нові меблі і збільшується їхня кількість.

1. Аретино Пьетро. Письмо к Тициану. *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А*. Луцьк, 2019. С. 116.

2. Карамзин Н. П. Письма руського путишественника. *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А*. Луцьк, 2019. С. 123–125.

3. Юнг Артур. Путешествия, предпринятые в 1787, 1788 и 1789 годах для познания земледелия, богатства и национального благосостояния Французского королівства. *Місто в історії Європи. Практикум / Упоряд. Білик В. А.* Луцьк, 2019. С. 119–123.

4. Бродель Ф. Материальная цивилизация, економика и капитализм. XV–XVIIIвв.: В 3-х т. М., 1986. Т. 1. 622 с.

5. Козьякова М. И. Эстетика повседневности. Материальная культура и быт Западной Европы XV–XIX вв. М.: Изд-во ГИТИС, 1996. 176 с.

6. Мир вещей / Ред. кол.: М. Аксёнова, Т. Евсеева, А. Чернова и др. М.: Мир энциклопедий Аванта, 2007. 444 с.

ЗАРВАНИЦЬКИЙ САНКТУАРІЙ – ОСЕРЕДОК ПАЛОМНИЦЬКИХ ПРАКТИК ВІРУЮЧИХ

Титаренко Олександр, Кінд-Войтюк Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Дослідження духовних центрів УГКЦ дає змогу переосмислити як духовну спадщину українського народу, так і значення паломницьких практик у формуванні підвалин духовності, національної та релігійної свідомості.

Марійський духовний центр у с. Зарваниця отримав відпустовий статус ще у XIX ст. Із розбудовою Зарваниці як паломницького місця масового явища набули паломницькі практики віруючих – прощі – Всеукраїнські та Всесвітні. Перше велелюдне паломництво відбулося у 90-х рр. XX ст. [2].

Третя Всеукраїнська проща, підготовка до якої розпочалася ще у 1997 році відпустом під девізом «Ти Христос – Син Бога Живого» [1], відбулася з нагоди 2000-ліття народження Ісуса Христа (22-23.07.2000 р.). Кількість прочан – близько 60 тис. осіб. З'ясувалося, що під час даної паломницької ходи відбулося ряд новаторських заходів: виставка вишиванок і художніх виробів отця доктора Блажейовського та родини Земців; відкриття меморіальної дошки владиці Никині Будці на парафіяльному будинку; конференція «Мученики XX століття»; патріарший конкурс хорів (22 хори взяли участь); освячення Главою УГКЦ Любомиром Гузаром разом із єпископами собору Зарваницької Матері Божої; виступ-звернення представників Папи Івана Павла II – архієпископа Сараєво кардинала Вінко Пуліча та папського нунція в Україні архієпископа Миколи Етеровича [3-4].

У ході цієї прощі благодійним фондом «Карітас» був організований духовно-оздоровчий табір «Сарепта» для дітей-сиріт та дітей з багатодітних сімей. До речі, даний табір існує і сьогодні.

Кожна з наступних прощ відзначалася не менш цікавими заходами, що підносили розвиток греко-католицької церкви не лише в Україні, а й поза її межами, адже вони перетворилися із Всенаціональних на Всесвітні, кількість прочан з діаспори становила в середньому 30 % . Наприклад, у прощі 2015 р, яку очолив Блаженніший Святослав, приуроченій 150-й річниці від дня народження митрополита Андрея Шептицького та молитві за мир в Україні, взяли участь близько 300 священиків та десятки тисяч. У рамках заходу відбувся перший Всеукраїнський живописний пленер «Тобі, Богородице! Зарваниця – 2015», в якому взяли участь художники з усіх регіонів України. Також відбувся перший Всеукраїнський форум мирянських спільнот.

Того ж року 26 вересня відбулася VII професійна проща працівників сфери освіти (перша – у 2002 р.). У паломництві взяли участь близько 3 тисяч освітян з різних областей України, а також голова комітету Верховної Ради з питань освіти та науки Лілія Гриневич [4].

Оскільки Марійський духовний центр у с. Зарваниці має статус повного відпусту, то варто згадати також ювілейні відпуст 2016 р., пов'язаний з відкриттям Святих дверей у базиліці святого Петра у Ватикані 8 грудня 2015 р., у празник Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці за григоріанським календарем, коли Папа Франциск офіційно відкрив надзвичайний Ювілейний рік Божого Милосердя. Саме цій події присвячена проща, що проходила під девізом «Україна – єдина країна», а число прочан перевершило всі минулі – 150 тис. паломників з усіх куточків України, а також з Італії, Іспанії, Португалії, Франції.

Із 24 проаналізованих прощ до Марійського Зарваницького духовного центру, що відбулися з 1991 по 2016 рік, визначилися їх особливості: прощі не мають конфесійно-релігійних обмежень (беруть участь і православні, і греко-католики); одяг прочан довільний; присвята певній події історико-релігійного життя (наприклад, 1995 р. – приурочена відзначенню 400-ліття Берестейської та 350-ліття Ужгородської уній; різні види прощ – професійні: для вчителів, журналістів, медиків та ін.; прощі для певних вікових та статевих категорій: Молодіжні прощі (17-25 р). з обов'язковими мистецько-духовними заходами на Співочому полі; для Марійських та Вівтарних дружин; загальні правила прощ поєднані з насиченою духовно-просвітницькою програмою; в рамках прощ відбуваються Всеукраїнські пленери, з метою увічнення подій в Зарваниці у літературно-мистецьких творах; обов'язковий початок прощ ходою з піснею «Зарваницька Божа Мати», поклоніння чудотворній іконі Матері Божої Зарваницької, Хреста хода зі свічка уночі, і закінчення – спільною молитвою.

Отже, феноменальною особливістю Марійського духовного центру «Зарваниця» є масові щорічні прощі всеукраїнського та всесвітнього рівня, які відвідує надзвичайно велика кількість паломників не лише з України, а й світу. Паломницькі практики мають ряд характерних лише для цього центру особливостей.

1. Мендюк О. Під сяйвом ікони Зарваницької. Земля Підгаєцька. Підгайці. 1997. 21 жовтня. С.5.
2. Мендюк О. Проща до духовного центру. Земля Підгаєцька. Підгайці. 1998. 17 липня. С.2.
3. Спогади Головінської Марфи Іванівни,1941 р. н., с. Зарваниця Теребовлянського району Тернопільської області, 30.10.2017 р.
4. Інтерв'ю з єпископом Теодором (Мартинюком), 1974 р. н., с. Зарваниця Теребовлянського району Тернопільської області, 30.10.2017 р.

СПЕЦІАЛЬНЕ ДІЛОВОДСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Титюк Микола
Волинський національний університет імені Лесі Українки

У сучасному світі, який розвивається шаленими темпами, величезну частку свого життя люди витрачають на пошук інформації, її обробку та сприйняття. Завдання діловодства – впорядковувати роботу з документами, забезпечуючи економію часу та ресурсів. Під діловодством розуміють діяльність, яка охоплює питання документування та організації роботи з документами в процесі здійснення управлінських дій [1].

Конфіденційне діловодство має фактично ті ж самі принципи, які присутні й в загальному, проте має декілька відмінностей. Ці відмінності, в свою чергу, зумовлені конфіденційністю документованої інформації.

За сферою діяльності конфіденційне діловодство поширюється не тільки на управлінську діяльність, охоплюючи науково-дослідні, технологічні, конструкторські, проектні документи, але й на деякі документи з особового складу, що містять інформацію, яка підлягає захисту.

Різниця між конфіденційним діловодством та загальним полягає в тому, що конфіденційна інформація повинна бути захищена і від можливих випадків втрати інформації, і від несанкціонованого доступу до неї [4, с. 199].

Варто виокремити особливості конфіденційного діловодства, які яскраво характеризують його сутність: відповідальність за збереженість документів та порядок їх використання покладається персонально на працівника, який використовує конфіденційну інформацію; до зберігання документів та користування ними висуваються жорсткі вимоги; кожен документ має містити якомога більше реєстраційних даних, щоб полегшити роботу працівника; місцезнаходження документа та його рух між суб'єктами суворо повинен регламентуватися та фіксуватися; дозвільна система допуску до справ та документів, аби уникнути несанкціонованого доступу до них; постійне проведення перевірок на наявність тих чи інших документів; поаркушний облік усіх справ; регламентація складу документів, що містять конфіденційну інформацію.

Серед головних завдань конфіденційного діловодства виокремлюють: документаційне забезпечення усіх видів конфіденційної діяльності;захист документованої інформації, яка виникає в процесі конфіденційної діяльності [2].

При роботі з конфіденційними документами варто дотримуватись наступних вимог: інформація з обмеженим доступом повинна розміщуватись структурно водній частині документа, а не бути розкидана по всій справі (один розділ, додаток, графік, таблиця, дискета) з ускладненою системою доступу (наприклад, великий за обсягом документ може мати окремий розділ з конфіденційною інформацією); організаційно-розпорядчі документи (звіти,

плани, зведення, накази з основної діяльності) не можуть бути надіслані користувачеві у повному обсязі, а лише у вигляді витягів, додатків або скорочених завдань; документ повинен стосуватися одного питання, а не декількох.; мінімальний обсяг конфіденційної інформації, що включається в документ [4, с. 201].

Склад документованої конфіденційної інформації залежить від компетенції та функцій установи, характеру її діяльності, взаємозв'язків з іншими установами, порядку розв'язання питань.

Конфіденційним документам надається гриф обмеженого доступу, який проставляється в правому верхньому куті першої сторінки, а для видань – на обкладинці та титульному аркуші. Нижче грифа зазначається номер примірника.

Оскільки гриф обмеженого доступу не може бути нанесений на магнітний носій, він має бути зазначений у супровідному листі. Гриф проставляється виконавцем та особою, яка підписує документ, на виданні – автором, що створив документ і керівником, який підписав видання до друку [3, с. 8].

Відповідальність за забезпечення правильного обліку, зберігання і використання конфіденційних документів несуть керівники установ.

Ведення обліку (реєстрації), зберігання, розмноження конфіденційних документів покладається на службу діловодства, що відповідає за облік несекретної документації, а запобігання розголошенню відомостей, що містяться в таких документах, – на режимно-секретний підрозділ установи. Проте, керівники установ, що володіють комерційною інформацією, можуть встановлювати інший порядок приймання й обліку такої документації, зокрема покладати ці функції на спеціальні підрозділи [3, с. 4].

Отже, сучасне діловодство є системою життєво важливих дій організації, пов'язаних, в першу чергу з діловою документацією. Документи, особливо конфіденційні, є вагомим аргументом при введені управлінської діяльності. Зберігання та захист цих документів є важливим завданням усіх управлінців, які працюють з конфіденційною інформацією.

1. ДСТУ 2732-2004. Діловодство і архівна справа. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2005-07-01]. К. : Держспоживстандарт України, 2005. 33 с.

2. Головань С. М. Загальне діловодство та ведення документів, що містятьконфіденційну інформацію з грифом «Для службового користування»: навч.-метод. посібн. К.: НАУ, 2003. 91 с.

3. Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установа і організаціях. URL: https://drive.google.com/file/d/0B259MdOdF682d2xQZVI2bFU3QjQ/view.

4. Сельченкова С. В. Діловодство: практ. посіб. К.: Видавництво «Інкунабула» 2009. 480 с.

РОЗВИТОК ПРИРОДНИЧИХ ЗНАНЬ В ДОБУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Ткачук Дарина
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми: Становлення наукових знань відбувалося впродовж століть і мало свій вплив на розвиток сучасної науки. Деякі наукові знання заклали фундамент для розвитку сучасних наук, деякі дійшли до нас пережитки світогляду середньовічної людини.

Мета дослідження: Прослідкувати розвиток та становлення природничих знань в епоху Середньовіччя.

Епоха Середньовіччя характеризується періодом наукового застою. В період від V до XII ст науки вивчаються не заради наукового пізнання, вони націлені на вирішення практичних завдань: арифметичні та астрономічні знання використовуються для точного обчислення дат релігійних свят, припливи досліджуються для знаходження зручних бухт. Ситуація змінюється тільки в епоху розвинутого середньовіччя, коли проявляється інтерес до пізнання природи.

Наука в Середні віки знаходилась під впливом церкви. Схоластика, або «шкільна наука», що виникла і розвивалася в університетах, була єдиним методом досягнення істини. Вчені-схоласти не визнавали роль дослідницького досвіду, а визнавали Святе Письмо як єдине джерело знань. Верховенство схоластики над науками продовжується до епохи Відродження, коли наука відділяється від церковних вчень, запроваджує новий етап її розвитку. В епоху середньовіччя природничі науки (астрономія, арифметика, геометрія, механіка) розвивалися мало, оскільки не були самостійними і носили поверхневий, практичний характер [4, с. 344].

Основними джерелами технічних знань у Західній Європі були розвиток власної техніки. В першу чергу європейська механіка розвивалася під впливом ремесел і господарства, які вимагали впровадження удосконалених знарядь праці [1, с. 38-39]. Іншим джерелом вивчення механіки були арабські праці XI–XIII ст., а також візантійські твори, які потрапили в Західну Європу в XIII ст. як результат пограбувань хрестоносцями Візантії.

Географічні знання Середньовіччя в основному розвивалися завдяки торгівлі, військовим походам, місіонерській та дипломатичній діяльності. Основними носіями географічних знань були купці, чиновники, військові і місіонери.. Хрестові походи принесли досить значні географічні результати. Саме від учасників походів стала відома значна кількість географічних відомостей: назви місцевостей, характеристики населених пунктів, міст і фортець в Сирії та Палестині. Також значні географічні відомості були отримані в результаті посольських місій католицької церкви в монгольські ханства в XIII ст. [2, с. 175].

У середні віки набула розповсюдження астрологія, яка спочатку базувалась на гороскопах. Астрологи вірили, що за положенням зірок можна

передбачити долю людей або цілих країн. Пізніше з астрології виникла астрономія, яка мала суто науковий підхід і вирішувала практичні проблеми, такі як орієнтація за зірками в морських подорожах, обчислення точних дат релігійних свят. [3, с. 269].

У Європі алхімія відродилася тільки в XI ст. там, де був тісний контакт з арабами – в Іспанії і на острові Сицилія. Головним завданням алхіміків було перетворення («трансмутація») неблагородних металів (міді, свинцю) на благородні (золото, срібло) за допомогою уявної речовини — «філософського каменю», а також створення «еліксиру життя», що дає людині безсмертя [3, с. 153]. Вивчення алхімії піддавалося критиці з боку церкви, однак ця наука мала впливових покровителів, які розраховувати на потенційну вигоду. У процесі дослідницького пошуку алхіміки здійснили низку важливих відкриттів: вивчили властивості різних речовин, хімічні й фізичні способи впливу на них; отримали різні сплави й хімічні сполуки, кислоти, луги, мінеральні фарби; створили й удосконалили прилади й установки для дослідів (перегінний куб, хімічні печі, апарати для фільтрації й дистиляції).

Медики вивчали в університетах праці лікарів античності і арабського Сходу. У середньовічній медицині переважала теорія про «гумори» – життєві соки, яка бере свой початок з античної медицини і переважала в західній медицині до XIX ст. Вважалося, що в організмі людини виділяються різними органами чотири «гумори», тобто чотири основні рідини: чорна жовч, жовта жовч, флегма (слиз) і кров. Їх дисбаланс призводив до хвороб [2, с. 73]. Утримання балансу рідин досягалося дотриманням дієти, лікуванням і кровопусканням. Основними засобами від всіх хвороб в епоху Середньовіччя вважалися кровопускання і очищення шлунку [2, с. 94-95]. Використовувалися і різні лікарські рослини [2, с. 79-80]. Медицина, як і інші науки, перебувала під релігійним впливом, тому хвороби вважалися божим випробуванням [2 с. 71].

Висновок: Розвиток природничих наук у Середньовіччі проходив повільно порівняно з періодом Античності, однак набуті наукові знання заклали основу для подальшого розвитку європейської науки.

1. Гайденко П. Западноевропейская наука в средние века: общие принципы и учения о движении. Москва: Наука, 1989. 352 с.
2. Марчукова С. Естественнонаучные представления в средневековой Европе. Санкт-Петербург: Европейский Дом, 2001. 192 с.
3. Уваров П. Ю. Интеллектуалы и интеллектуальный труд в средневековом городе. *Город в средневековой цивилизации Западной Европы: в 4-х т*. Москва: Наука, 1999. Т. 2. *Жизнь города и деятельность горожан.* С. 221–263.
4. Чечёткина И. И. Философия, теология и наука в средневековье : история взаимоотношений. *Вестник Казанского технологического университета.* 2010. С. 344–353.

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВЯ НА ШЛЯХУ ДО ПОДОЛАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ КРИЗИ КИЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ НАПРКІНЦІ XVI СТОЛІТТЯ

Токарська Юлія

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. У час Реформації та Католицької реформи релігійне життя на Заході сягало високого рівня осмисленості, динамізму й структурованості. У світлі католицького блиску українське православ'я побачило себе відсталим, пасивним, дезорганізованим. Протягом століть – перед унією – українська спільнота перебувала в стані суспільної апатії, яка «стала чи не нормою її менталітету» [7, с. 196]. Над руською спільнотою тяжіла зловісна тінь. Для русинів необхідність радикальної реформи була цілковито новим уявленням, що, однак, мусило перетворитися на неминучу реальність їх існування.

Метою статті є з'ясуваннястану руського православ'я в умовах Реформації й реформи Католицької Церкви в Західній Європі.

Виклад основного матеріалу. Про те, що Київська Церква переживала «великий освітній і моральний занепад», твердження загальновідоме. Загалом невисокий рівень усього церковного спричинився до того, що освічені українські верстви – магнати і шляхта – покидали свою Церкву і навертались на латинство або протестантизм [7, с. 196].

Відколи не стало руської держави, ні Велике Князівство Литовське, ні Річ Посполита не гарантували першорядного становища руському православ'ю, та й самі перебували в «развращенії» [1, с. 199]. Люблінська унія (1569 р.), укладена коштом українських земель, – Підляшшя, Волині, Київщини, Брацлавщини – принесла українському населенню різке посилення визиску. Надійшла доба боротьби двох культур – русько-візантійської й польсько-латинської [4, с. 24].

Ущемлений гонор української шляхти, що мала нагоду почути про схизматика-русина, майже поганина, з недовірою віднісся до сентенцій на зразок тих, що прокламував Петро Скарга, пропонуючи відмовитися від грецької церкви[5,с. 45]. «Руських багатів» спонукали від руської віри – символу їх інакшості.

До кінця невідомо, якою мірою українська ієрархія в другій половині XVI ст. дбала про усунення викривлень в церковному житті. Маємо відомості про скликання двох церковних соборів: православного обласного собору у 1546 р. та 1588 р. собору у Вільні. Знаємо, що на соборі 1588 р. «старанням митрополита для постановлення віри і закону християнського», все скінчилося добре, згідно зі словом і наказом Божим [1, с. 200].Тому ініціатива реформування церковного життя в Україні надійшла від мирян у формі братського руху [3, с. 101].

У тому ж часі Царгородський патріархат поновно почав виявляти інтерес до духовного добробуту православ'я в українсько-білоруських землях. Контакти у 1580-х рр. мали два взаємовизначальні значення: з одного боку русини потрапили в поле інтересів Царгородського патріархату, з іншого – Царгородський патріархат поновив юрисдикцію над Руською Церквою, хоча, як пізніше виявилося, мало результативно для обох сторін [2, с. 46].

Ситуацію, що склалася в руському православному світі, збігом обставин, легітимізував патріарх Царгороду Єремія II Транос. У липні 1583 р. папський нунцій Болоньєтті зустрівся із князем Острозьким.і переконував його в необхідності календарної реформи, але Острозький відмовився [6, с. 161]. Улітку 1588 р. Патріарх Єремія II, прямуючи у Московію через Річ Посполиту,зупиняючись у руських містах. Тоді ж отримав грамоту від польського короля Сиґизмунда III, яка визнавала верховенство Єремії над руською ієрархією і кліром.

Саме у цей час в Острозі в колі князя Острозького виникла ідеї про перенесення патріаршого престолу з Константинополя до Острога. Серед міст нового осідку патріарха, поряд з Острогом, називалися міста Львів, Слуцьк, Київ, звідки патріарший вплив міг легко поширюватися на Москву. Римська сторона в перенесенні патріархії добачала власний інтерес в межах плану унії, що визрів ще в 70-х рр. XVI ст., і був націлений на схиляння до унії московського царя Івана Грозного. Але Грозний категорично відмовиввся.

Висновки. Саме тоді, в 1580 р.пропозиції Поссевіна зустріли розуміння у православних Речі Посполитої. Ця прихильність світської верхівки Руського воєводства наштовхнула Поссевіна на думку, що «унія, а за нею святе католицьке віровчення прийдуть на Схід зі Львова й Луцька, з Вільна й Полоцька» [6, с. 159]. Реформування руського православ'я завершилося укладенням унії між Київською Церквою і Римським престолом. Руська світська і церковна верхівка вбачали в унії найпевніший шлях до реформи власної Церкви.

1. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: В 4-х томах. Київ : Українська Православна Церква Київського Патріархату,1998. Т. І. X –XVII ст. 295 с.

2. Іларіон (Огієнко), митрополит. Князь Костянтин Острозький і його культурна праця. Історична монографія. Вінніпег, 1958. 216 с.

3. Плохій С. Наливайкові віра: Козацтво та релігія в модерній Україні. Київ : Критика, 2005. 496 с.

4. Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII(1648 – 1676 рр.). Київ : Видавництво «Дім Альтернативи», 1999. Т.7. 352 с.

5. Тимошенко Л. Єзуїти і Берестейська унія. Київська старовина.2001. №4. С.43–55.

6. Ульяновський В. Історія церкви та релігійної думки в Україні: у 3-х кн. Критика : Либідь, 1994. Кн.2 : Середина XV – кінець XVI століття. 256 с.
7. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV– до середини XVIIстоліття. Волинь і Центральна Україна. Київ : Критика, 2008. 469 с.

ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ НАТО В БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНІ В 1995 РОЦІ

Тригубець Дарина, Шваб Лариса
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Політична криза в колишній Югославії, що загострилася в кінці 1980 – на початку 1990- х рр., привела до розпаду держави, що включала в себе багато протилежних у політичних намірах і планах національностей. Головне місце серед них займав військовий конфлікт у Боснії та Герцеговині, що одержав назву Боснійська війна (1992 – 1994 рр.). Між собою зіткнулися три національні общини: боснійські мусульмани, боснійські хорвати і боснійські серби. Політична, міжнаціональна ситуація на Балканах досі залишається напруженою. Не відомо, чи розвязання конфлікту в 1990-х рока є остаточним. Як уникнути кровопролиття? – є важливим питанням сучасності.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є аналіз причин, перебіг та результати військової операції НАТО на Балканах, а саме у Боснії та Герцеговині в 1995 р.

Результати дослідження. Боснійським сербам на початковому етапі конфлікту допомагала Сербія, однак ефективний захист їх національних інтересів гарантувати не могла. Організація Об'єднаних Націй робила спроби мирно врегулювати конфлікт. Так Рада Безпеки ООН на початку червня 1992 р. направила миротворчі сили в Хорватію, а згодом поширила мандат на Боснію і Герцеговину. Операція отримала назву «Сили ООН з охорони». В операції брала участь організація НАТО, яка домоглася своєї легалізації як миротворчої структури під егідою ООН і діяла як самостійна організація поруч із контингентом ООН.

Секретний меморандум між ООН і НАТО, що був підписаний улітку 1995 р., містив положення, що у випадку нападу сербів на Горажде, Сараєво, Бихач і Тузла, по сербським силам неодмінно буде нанесено повітряний удар. Альянс здійснив ряд обмежених збройних акцій проти боснійських сербів, починаючи з 1994 р. У липні 1995 р., був розроблений план уже великої наступальної операції, що була спрямована на підрив військового потенціалу сербської сторони [1, с. 37].

Приводом до проведення операції став вибух на ринку Маркале в Сараєві, що стався 28 серпня 1995 р. Перший вибух стався у лютому 1994 р., винуватців трагедії не вдалося віднайти, як і в 1994 р., так і в 1994 р. НАТО ж одразу поклала відповідальність за ситуацію на сербів. Серби ж продовжували облогу Сараєва, яка тривала вже три роки. [1, с. 39].

Після відмови сербських сил вивести важке озброєння з району Сараєва, в ніч на 30 серпня, розпочалася операція «Обдумана сила» (саме так була названа ця операція ООН). Метою цієї військової операції було зниження можливостей сербів атакувати безпечні зони, що були встановлені ООН. Завдавати ударів по позиціях боснійських сербів почала авіація багатьох держав, зокрема США, Великобританії, Франції, Німеччини, Туреччини, Нідерландів та Іспанії. Операція «Обдумана сила» була призупинена в період з 1 по 5 вересня у зв'язку з перемовинами, що проводилися щодо виведення важкого озброєння сербів з-під Сараєва. Переговори були невдалими, тому бомбардування почалися знову. Операція завершилася лише 14 вересня, коли серби погодилися на умови НАТО. Починаючи із 30 серпня, продовж 15 днів, сербські міста, села та інфраструктура піддавалися нищівним бомбардуванням авіації НАТО[2, с. 205].

У липні 1995 р. боснійські серби напали на боснійське місто Сребрниця, в результаті різанини в місті загинуло близько 8 тисяч мирних жителів. Згодом, після цих жахливих подій у Сребниці, представники 16 країн зібралися на Лондонській конференції, що розпочалася 21 липня 1995 р. .За підсумками конференції генерал Бернал Жанвьє, що командував збройними силами ООН, отримав право завдавати авіа удари НАТО без консультації з цивільними офіційними особами ООН, аби спростити цей процес. Учасники конференції загалом погодилися на застосування великомасштабних повітряних ударів НАТО у відповідь на майбутні атаки агресії сербів [1, с. 40].

Дейтонські угоди, що врегулювали конфлікт, були підписані в кінці грудня 1995 р. Сербія була примушена їх підписати, аби леквідувати створення на значній частині території Боснії і Герцеговини «осиного гнізда» радикального ісламу, що працював під прикриттям міжнародних «миротворців».

Висновки. Операція «Обдумана сила» стала першою великомасштабною військовою операцією в історії сил НАТО. В ході цих бомбардувань літаки Військово-повітряних сил, наприклад, Німеччини зробили свої перші бойові вильоти після 1945 р. Разом за два тижні операції було здійснено більше 3 тисяч літако-вильотів і скинуто близько 1000 авіабомб. Мусульманські та хорватські війська зробили серйозний наступ, зайнявши 400 км2 сербських території і вигнали звідти понад 50 тис. сербів, працюючи під прикриттям літаків НАТО. Останній наліт НАТО був здійснений 9 жовтня 1995 р., що був відповіддю на обстріл сербськими гарматами бази сил ООН у Тузлі. Інтервенція НАТО відіграла величезну роль у ліквідації військової переваги сербів у Боснії та Герцеговині і змусила їх керівників приєднатися до мирних перемовин, що завершилися підписанням Дейтонських угод у грудні 1995 р. [2, с. 206].

1. Бажуков В. И. «Миротворческая» операция НАТО в Боснии и Герцеговине (1992 – 1995): концепция и реальность». Управленческое консультирование. 2018. №. 1 (109), 2018. С. 34–41.

2. Коренев Е. С. «Операции НАТО в Боснии и Герцеговине в контексте реализации региональной стратегии Альянса на Балканах в 1990 – 2000-е годы». Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия История. Международные отношения, 2017. .№ 2, 2017. С. . 202–207.

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ БІКАМЕРАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

Тригубець Дарина, Пахолок Василь

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Бікамералізм є одним з поширених видів парламентаризму у сучасному світі. За цією моделлю побудовані законодавчі органи держав-лідерів у сфері світової економіки. Двопалатні парламенти успішно функціонують у чотирьох десятках держав світу, що є унітарними державами. Традиційно, друга палата, у двопалатних парламентах, як федерацій, так і унітарних держав світу, виражає інтереси територій і національностей.

Метою дослідження є вивчити історичні передумови впровадження двопалатного парламенту в Україні, спроби впровадження політичної реформи та з'ясувати перспективи бікамералізму.

Ідея створення двопалатного парламенту в Україні не є новою і маю свою досить не просту історію. Так, за проектом Конституції України 1992 року передбачалося, що парламент мав би складатися із Ради Депутатів та Ради Послів. Рада Депутатів – представники від 350-ти одномандатних округів. Рада Послів – по п'ять Послів від кожної області, АРК і Києва, обраних в одномандатних округах [1, с.67].

У 1996 році був поданий проект Конституційної комісії, за яким парламент складався із Палати депутатів та Сенату. Палата депутатів формувалася на основі загального, рівного і прямого виборчого права. Сенат обирався у багатомандатних округах по три сенатори від АРК, кожної області та міста Києва, від міста Севастополя – два.

Аналізуючи історію ідеї двопалатного парламенту в Україні, слід згадати результати Всеукраїнського референдуму 2000 року, одне з запитань якого стосувалося доцільності формування двопалатного парламенту в Україні[4, с.32].

Створення двопалатного парламенту підтримали 82, 9 % виборців, проти виступили 17, 1 %. Участь у Всеукраїнському референдумі, що відбувся 16 квітня 2000 року, взяли 81% громадян з правом голосу, за даними ЦВК. Необхідно помітити, що деякі кола українських експертів, політиків та вчених піддавали сумніву та критиці легітимність референдуму і його результати. На жаль, при відсутності застережень результати

Всеукраїнського референдуму не були імплементовані в жодному із проектів законів про внесення змін до Конституції України [4, с.32].

Бікамералізм був однією з головних тем так званої політичної реформи. У законопроекті Л. Кучми № 3207 пропонувалося, щоб парламент (Верховна Рада України) складався з двох палат – Державних зборів і Палати регіонів. До верхньої палати пропонувалося обирати по три представники від АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя [1, с.67].

Жоден із зазначених проектів не був реалізований внаслідок політичних конфліктів. Вирішальним мотивом у неприйнятті ідеї бікамералізму були не міркування його доцільності, а суто меркантильні фактори, які стосувалися виграшу/програшу конкретних політичних акторів внаслідок впровадження двопалатного парламенту. Атмосфера підозрілості та недовіри у середовищі політичних сил, домінування установок утилітаризму не сприяли раціональному та зваженому обговоренню переваг і ризиків бікамералізму.

Водночас постійна реанімація ідеї бікамералізму впродовж 1992–2009 рр. свідчить про те, що в суспільстві існують проблеми, які можуть бути вирішені саме за допомогою двопалатної структури парламенту.

На жаль, нинішні дискусії стосовно доцільності бікамералізму для України розгортаються в найгірших традиціях, коли впровадження кардинальних реформ оцінюється знову ж таки з меркантильної точки зору виграшу або програшу конкретних політичних та лідерів.

Практика сучасних розвинутих демократій доводить, що двопалатний парламент є більш демократичним ніж однопалатний, менш пристосований для «захоплення» певною політичною силою або коаліцією політичних сил. Наявність позапартійної верхньої палати унеможливлює виникнення диктату парламентської більшості нижньої палати. Двопалатний парламент унеможливлює підготовку завідомо неякісних та лобістських законопроектів, сприяє пом'якшенню вузькопартійного та міжгрупового протистояння. Ця обставина особливо важлива для України [2, с.45].

Двопалатний парламент в умовах сучасної України слід оцінювати в контексті встановлення більш надійних інституційних основ реалізації принципу стримувань і противаг.

Висновки. Розвиток сучасного бікамералізму не слід пов'язувати виключно із чинником федеративного устрою держави.

Доцільність бікамералізму в Україні можна обґрунтовувати і з точки зору формування інституційних підвалин формування збалансованої регіональної державної політики та реалізації реформи децентралізації управління. Двопалатна структура парламенту здатна унеможливити формування так званого диктату парламентської більшості. Бікамералізм є більш пристосованим до умов суттєвих регіональних розбіжностей, економічних, соціальних, етнічних диспропорцій.

1. Валевський О. Перспективи двопалатного парламенту в Україні. Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. 2009. № 3. С. 67.

2. Богашева Н. В., Ключковський Ю. Б. Еволюція виборчої системи в Україні. Вісник Центральної виборчої комісії. 2005. № 1. С. 42–49.

3. Француз-Яковець Т. А. Конституційні основи бікамералізму в сучасних державах Європи: порівняльний аспект: монографія. Київ, 2018. 818 с.

4. Француз-Яковець Т. А. Ідея бікамералізму в Україні: мотиви, рушії, історичні аспекти. Правничий вісник Університету «Крок». 2010. Вип. 6(1). С. 31– 34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2010_6%281%29__7.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В ЯПОНІЇ 70-80 РР. XIX СТ.

Тригубець Дарина, Ткачук Анатолій

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка наукової проблеми. У середині XIX ст. в Японії почалося проведення комплексу реформ, спрямованих на серйозну модернізацію соціально-політичного та економічного устрою. Японські перетворення, що отримали назву «революція Мейдзи», мали за мету ліквідувати відставання від країн Заходу з тим, щоб гарантувати власну безпеку й можливість активної участі в світовій геополітиці.

Тема «Революції Мейдзи» є актуальним питанням для дослідження й досі. Одним з аспектів цього періоду є Конституція 1889 р., прийнята імператором Муцухіто. Актуальність дослідження зумовлена тим, що вона й досі може служити прикладом для наслідування для багатьох сучасних держав, оскільки в значній мірі й сьогодні лишається своєрідним взірцем демократії.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз особливостей конституційного процесу в Японії другої половини XIX ст.

Результати дослідження. 3 лютого 1867 р. на престол Японії зійшов 122-й імператор Муцухіто, правління якого увійшло в історію як «епоха реформ». Впродовж майже 700 років японської історії імператор вважався божественним, але фактично мав номінальну владу. Реальним правителем країни був сегун, що в перекладі означає «полководець», «командувач». Починаючи з 1603 р. Японією впродовж 250 років правив рід Токугава. Вважалося, що головним обов'язком імператорів є виконання ритуалів, спрямованих на захист країни від стихійних лих [3, с.196].

Буржуазні перетворення 70-80-х рр. XIX ст. вивели Японію з зовнішньополітичної ізоляції, розчистили ґрунт для розвитку капіталізму. Торгові контакти й культурний обмін з європейськими країнами сприяли внутрішнім трансформаціям. Одним з результатів революції стало прийняття в 1889 р. Конституції, що позитивно позначилося не лише політичному, а й на економічному житті країни. В подальшому це відіграло значну роль в модернізації Японії.

У результаті «революції Мейдзи» 11 лютого 22 р. епохи Мейдзи (1889 р.) вступила в силу Конституція Великої Японської Імперії, названа Конституцією Мейдзи. Зразком для неї стала монархічна прусська

Конституція 1850 р., що визначило в подальшому відчутний німецький вплив на правову систему Японії [1, с.55].

До розробки Конституції активно долучився Том Івакура - міністр імператорського двору. У 1871-1873 рр. він здійснював поїздку по країнах Європи і США готуючи і укладаючи договори зі співпраці. Під час турне на нього найбільше враження справила Пруссія з її сильною імператорською владою, «кишеньковим» парламентом, державним протекціонізмом і активною роллю держави в розвитку промисловості. [2, с.55].

Конституція Японської імперії була оприлюднена 11 лютого 1889 р. Вибір саме цієї дати був не випадковий: 11 лютого було державним святом - Днем заснування імперії. Конституція була зачитана на урочистих зборах в імператорському палаці в присутності імператора, членів уряду, вищих сановників і іноземних представників. [1, с.57].

Імператор виступив з промовою з нагоди оприлюднення Конституції і приніс клятву, відому як «Клятва імператора в святилищі імператорського палацу». У цих документах були сформульовані важливі положення: 1) Конституція не обмежує старовинних прав і прерогатив династії («Ми будемо підтримувати та охороняти від занепаду старовинну форму правління»); 2) імператорська династія буде дотримуватися свого добровільного зобов'язання про дарування Конституції; 3) основним законом країни будуть Конституція і Закон про імператорський дім [2, с.63].

Конституція Японської імперії була невеликим за обсягом документом, що складався з 76 статей, розподілених по семи розділам - «Про імператора» (розділ I), «Про права і обов'язки підданих» (розділ II), «Про імперський парламент» (розділ III), «Про державних міністрів і Таємну раду» (розділ IV), «Про судову владу» (розділ V), «Про фінанси» (розділ VI), «Додаткові постанови» (розділ VII).

Конституція 1889 р. за більш ніж піввікову історію свого застосування жодного разу не піддавалася ні суттєвому перегляду, ні внесенню будь-яких правок. [1, с.84].

Висновки. Конституція Великої Японської Імперії стала закономірним результатом реформ, відомих під назвою «Реставрація Мейдзи» або «Революція Мейдзи». Цей документ прискорив модернізацію країни та позитивно вплинув на консолідацію Японії наприкінці XIX ст., що можна аргументувати стрімким розвитком Японії впродовж XX і початку XXI століть.

1. Говоров А. В. Влияние западной политической мысли на конституционное развитие Японии: Дис. … канд. ист. наук. Москва, 2001. 177 с.

2. Жучкова С. М. Внутриполитическое развитие Японии в конце XIX — начале XX века: Дис. … канд. ист. наук. Владивосток, 2000. 195 с.

3. Курицын В. М. Конституционный строй Японии. Опыт становления конституционализма в США, Японии и Советской России. Москва, 2004. С. 232–271.

4. Конституционное право зарубежных стран. Под общей ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. Москва, 2002. 832 с.

5. Панов А. Н. Эпоха реформ в России и Японии (середина XIX века – начало XX века). Ежегодник Япония. 2015. С. 304–337.

6. Тадагава С. Конституция Японии 1889 г. и «модернизация» страны. Правоведение. 2002. № 4. С. 193–199.

ОЛЕКСАНДРА РИНДОВСЬКА – ЖІНКА, ЯКА ВСЕ СВОЄ ЖИТТЯ ВІДДАЛА ДІТЯМ

Тригубець Дарина, Кінд-Войтюк Наталя

Волинський національний університет імені Лесі українки, м. Луцьк

Постановка наукової проблеми. Ця неординарна жінка все своє життя віддала дітям. Упро¬довж 40 років (1865–1905) вона очолювала Маріїнську жіночу гімназію. Талановитий педагог, активна громадська діячка – Олександра Якимівна Риндовська. Вона увійшла в історію як перший директор жіночого училища міста Катеринослава – сучасного Дніпра.

Згодом після заснування закладу його перейменували на Маріїнську жіночу гімназію. Там навчалися не лише доньки дворян, а й дівчата із незаможних родин. Саме з ініціативи Риндовської було створене Товариство піклування про освіту в краї та безкоштовна школа. А маленька квартира Олександри Якимівни на довгі роки перетворилася на своєрідний клуб катеринославської інтелігенції.

Ми, як українці та освітяни маємо пам’ятати таку визначну постать в історії України, історії педагогіки та вчителювання. Олександра Риндовська – великий приклад того, що бути освітянином – це достойне і відповідальне покликання, яке гідне поваги і шани. Саме тому ми обрали темою нашого дослідження історію життя та діяльність Олександри Риндовської, яка є надзвичайно цікавою для вивчення.

Мета дослідження. Нашою метою є дослідити життя та діяльність відомої освітянки Катеринославщини, що жила та працювала у XIX столітті і зробила вагомий вклад в розвиток освіти свого рідного краю.

Об’єктом дослідження є Олександра Риндовська.

Предметом дослідження є життя та діяльність талановитої педагогині та активної громадської діячки – Олександри Якимівни Риндовської.

Результати дослідження. Засновниця Маріїнської жіночої гімназії Олександра Якимівна Ковалевська (в заміжжі Чернова, пізніше — Риндовська) народилася 13 листопада 1829 року в Харкові в родині дворянина Якима Яковича Ковалевського. Батько її був видатним педагогом, організатором освіти в краї та директором Катеринославської класичної

чоловічої гімназії. Її другий чоловік — Микола Семенович Риндовський — також був педагогом та опікувався гімназійною освітою [6].

У 1846 р. Олександра Якимівна закінчила Одеський інститут шляхетних дівчат на відмінно й повернулася до батьків. Тоді ж вона вийшла заміж за великого землевласника М. А. Чернова, але шлюб виявився невдалим. У 1889 року вона вдруге вийшла заміж. Її чоловіком став Микола Риндовський, заслужений педагог, директор Катеринославської чоловічої гімназії [2, 193].

Випускниця Одеського інституту шляхетних дівчат, Олександра Якимівна, виділялася своєю начитаністю, освіченістю. Дуже швидко особистість Чернової стала однією із найвідоміших у місті на Дніпрі. Вона стала, ніби символом жіночої освіти й морально-етичним еталоном у Катеринославі того часу.

Особистий аскетизм і високий рівень культури стали чинниками того, що навколо Олександри Якимівни формувалося коло інтелектуальної еліти Катеринослава. У її будинку часто збиралися передові люди тодішнього катеринославського суспільства.

30 серпня 1865 року в Катеринославі було урочисто відкрито жіноче училище першого розряду, а Олександрі Якимівні Черновій (пізніше Риндовській) було запропоновано його очолити. Спочатку училище діяло в складі перших 4-х класів та підготовчого при них, усього для 64 учениць. Далі щорічно відкривався новий клас. Через п’ять років в училищі було вже 7 класів і йому надали статус гімназії. На той час навчальними закладами опікувалася імператриця Марія Олександрівна й називалися вони Маріїнськими. Не стала винятком і катеринославська гімназія. У 1871 році в навчальному закладі з’явився 8-й клас, що остаточно закріпило за ним цей статус [1, с. 23].

Перший випуск гімназисток відбувся в 1868 р. За 20 років після відкриття гімназії її закінчили понад 500 дівчат. Маріїнська гімназія користувалася великою популярністю серед катеринославців і постійно зростала кількість бажаючих у ній навчатися. Учениці гімназії вивчали природознавство, географію, фізику, математику, історію, педагогіку, мови, музику, спів, танець, рукоділля. По закінченні навчання вони отримували звання домашньої вчительки [2].

Ставши директором гімназії, Чернова з властивою їй енергією взялася за справу. ¬Вона керувала педагогічною радою, яка складала програми викладання дисциплін, оцінювала наявні навчальні посібники та інструкції, визначала число класів в училищі, робила настанови щодо прийому учениць, давала безкоштовні уроки французької мови, займалася облаштуванням кабінетів гімназії — фізичного і природничих наук.

До речі, наприкінці XIX століття фізичний кабінет мав близько 400 різних приладів та пристосувань. У 8-му класі, до якого вступали не всі семикласниці, Олександра Якимівна ставала класним керівником і була наставником дівчат [4, 13].

Водночас, Риндовська проводила суботні вечори, на які запрошувалася місцева інтелігенція та учениці-старшокласниці. На цих вечорах читалися лекції з питань літератури, історії, природознавства, проводилося художнє читання найкращих творів російської та іноземної літератури. Читання, зазвичай, проводила сама господиня. Нерідко вона перекладала своїм гостям з іноземної мови літературу, яка далеко не відразу видавалася в ті часи російською мовою. Її дім був своєрідним літературним салоном [3].

Маріїнська гімназія стала основою цілого комплексу освітніх і просвітніх установ у Катеринославі. Так у 1870 р. з ініціативи Олександри Якимівни відкрилося «Товариство піклування про жіночу освіту в м. Катеринославі». А через два роки, в 1872 р. відкрила свої двері «Безкоштовна школа» «Товариства піклування про жіночу освіту в м. Катеринославі» для бідних верств населення. Уже через 15 років Товариство мало під своєю опікою дві жіночі школи, у яких навчалася майже четверта частина всіх школярок Катеринослава. 26 серпня 1881 р. за ініціативи О. Я. Чернової відкрилося «Товариство допомоги нужденним ученицям Маріїнської жіночої гімназії»[1, с.123].

У 1883 р за участю й під керівництвом Олександри Якимівни та при активній підтримці викладача реального училища В. М. Попова був складений та здійснений проєкт організації систематичних «Народних читань» для широкої катеринославської публіки, для керівництва якими була організована «Комісія народних читань». Підбір тем і книг обмежувався особливим каталогом. Серед розпорядників та лекторів народних читань були люди, які зіграли чималу роль у культурно-просвітницькому житті Катеринослава[9, 23].

За свою працю Олександра Якимівна отримала багато подяк. Портрет Риндовської прикрашав зал міської управи. У Катеринославі стало традицією відзначати ювілеї професійної діяльності О. Я. Риндовської. Святкування проходили в стінах Маріїнської гімназії. Широко відзначались 25-ти, 35-ти і 40-річні дати її педагогічної та громадської роботи. 7 грудня 1889 р. відзначили 25-річний ювілей перебування Риндовської на посаді директора гімназії. Тоді ж Губернські Земські Збори заснували на честь цієї події спеціальну стипендію для оплати за навчання в гімназії однієї учениці на розсуд директорки. Остання така стипендія призначалася в 1905-му, у рік її смерті[7].

Померла Олександра Риндовская 4 січня 1905 р., похована на Катеринославському кладовищі. Могила її була знищена в тридцятих роках минулого століття, коли на місці кладовища вирішили будували стадіон «Металург».

У грудні 1898 р. вона отримала свою найпочеснішу нагороду — золоту медаль на Анненській стрічці з написом «За старанність». Міська Дума вирішила надати Олександрі Якимівні звання Почесної громадянки Катеринослава. Однак це рішення не пройшло обов'язкову складну

юридичну процедуру утвердження на вищому рівні імператором. Таким чином, виникла не подолана юридична колізія [8].

Сьогодні стіни будівлі колишньої Маріїнської гім5назії (НВК № 33) прикрашає меморіальна дошка з іменами її засновників — педагога Олександри Риндовської й мецената Андрія Понятовського, який подарував місту двоповерховий будинок для подальшого його використання як жіночий навчальний заклад. Меморіал виконаний у вигляді книги з закладкою. Це символізує, що частина історії вже написана, а далі її писатимуть ті, хто навчається нині в цих стінах.

У 2015 р. ім'я Олександри Риндов¬ської увічнили в назві вулиці: вулиця Перекопської перемоги стала носити ім'я цієї видатної жінки [2, 192-193].

Висновки. Олександра Якимівна дуже любила дітей і віддавала їм всю свою душу і весь свій час. З ученицями вона забувала свій особистий біль і велику особисту драму — смерть двох дітей. Працювала вона на ниві освіти за покликом душі, бо мала на те внутрішню потребу. Про це вона розповіла в промові під час урочистого святкування 35-річчя перебування на посаді директора (7 грудня 1899 р.).

1. Акінфієв І. Олександра Якимівна Риндовська. Моє Придніпров'я. Календар пам'ятних дат Дніпропетровської області на 2004 рік: Бібліогр. покажчик / Упоряд. І. Голуб. Дніпропетровськ: ДОУНБ, 2003.С. 121–130.
2. Дудко Г.В., Колесниченко А.А. Олександра Акимівна Риндовська. Регіональне і загальне в історії: Тези між нар. Наук. конф., присвяч. 140-річчю від дня народження Д.І.Яворницького. (Листопад 1995 р). Дніпропетровськ: Пороги, 1995. С. 192-194.
3. Колесниченко А. Первая директриса. Днепровская правда. 1990. 8 марта.
4. Корж Р. Доля подібна зорі світанковій. Вісті Придніпров'я. 1999. 5 березня. С. 13.
5. Кульба О. Риндовська Олександра Якимівна. Портал "ДніпроКультура", - редакція від 07.10.2020. Web- доступ: https://www.dnipro.libr.dp.ua/Oleksandra_Ryndovska
6. Мороз В. Первый, слабый огонек женского образования зажгла в нашем городе А.А.Рындовская. Днепр вечерний.1994. 26 января.
7. Остапенко Е. Первая начальница. Обновление. 1991. 29 мая.
8. Ребрий А. Женщины Екатеринослава. Днепровская панорама.– 1994.– 5 марта.
9. Риндовська Олександра Якимівна. Катеринослав-Дніпропетровськ – 225. Видатні особистості та обличчя міста. Вид.2-ге.Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2001. С. 23.

ЯКИМ КОВАЛЕВСЬКИЙ – ЗАСНОВНИК ОСВІТЯНСЬКОЇ ДИНАСТІЇ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ ХІХ-ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Тригубець Дарина, Кінд-Войтюк Наталія,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Постановка проблеми. Батько – Яким Ковалевський протягом тривалого часу очолював Катеринославську класичну гімназію (1831-1842 рр.), а донька – Олександра Риндовська стояла у витоків середньої жіночої освіти в регіоні. На жаль, плідна діяльність родини Ковалевських на освітянській ниві майже не отримала висвітлення у сучасній дослідницькій літературі. Сьогодні існує нагальна потреба звернутися до цих яскравих особистостей, дослідити їх життя та неймовірно плідну діяльність в галузі освіти на Катеринославщині у ХІХ- початку ХХ ст.

Мета дослідження. У нашому дослідженні ми вирішити дослідити життя та освітянську діяльність Якима Ковалевського, тому метою нашого дослідження є вивчити біографію та плоди діяльності відомого освітянина, що вніс свій вклад в розвиток освіти Катеринославщини ХІХ ст.

Результати дослідження. Яким Якович Ковалевський походив із дворян Катеринославської губернії Олександрівського повіту. Нам не вдалося встановити місце та рік його народження. Початкову освіту отримав вдома. У 1807 році поступив до Катеринославської гімназії. Виявив тут неабиякі здібності. Двічі був нагороджений "книжками та похвальною грамотою за відмінні успіхи у навчанні" [1, с.76].

Цікаво, що у 1905 році, коли святкувався сторічний ювілей гімназії, з 1466 випускників було відзначено тільки 35 найкращих. Серед них – Я.Я.Ковалевський. Після успішного закінчення Катеринославської гімназії (1811 р.) юнак продовжив навчання у Харківському університеті [1, с.78]. Саме тут свого часу навчався Д.Т.Мізко – відомий громадський діяч Катеринославщини, що займав упродовж 27 років (1803-1831рр.) посаду директора губернських училищ та Катеринославської гімназії [3, с.82].

Цікаво, що після закінчення Харківського університету Я.Я.Ковалевський отримав диплом кандидата права і деякий час працював за фахом у Петербурзі та Харкові. [3,с.10, 14].

Особливий період у житті та педагогічній діяльності Я.Я.Ковалевського припадає на 30-і – початок 40-х рр. ХІХ ст. У 1831 році його було призначено директором народних училищ і Катеринославської класичної гімназії, які входили до Харківського навчального округу [1, с.77]. Сучасники згадували, що "Ковалевські були прийняті місцевим дворянством у своє середовище", швидко "стали своїми" [3, с.12].

Зазначимо, що з самого початку він очолив реформування навчального закладу на підставі статуту 8 грудні 1829 року. Відкриття реформованої гімназії відбулось 30 серпня 1836 року. Безперечно, головна увага приділялась вивченню давніх і нових мов: латинської, німецької та

французької. Нерідко практикувалось запрошення молодих викладачів. Так, у 1831 р. французьку мову викладав М.М.Ларут – студент Рішєльєвського ліцею. Я.Я.Ковалевський дбав і про дозвілля учнів. Завдяки йому учні мали можливість займатися музикою і співами, для них були встановлені “машины для гимнастических упражнений” [2, с.79].

З ім’ям Якима Яковича Ковалевського пов’язують відкриття шляхетного пансіону для учнів, які приїздили до Катеринославської гімназії з інших міст. Вперше, про необхідність його створення повідомило катеринославське дворянство у 1810 р. Передбачалось безкоштовне утримання дітей дрібнопомісних та неродовитих дворян. Гроші надавало дворянське товариство. Вже у 1839 р. було зібрано понад 200 тис. крб. Майже половина цієї суми надійшла від меценатів (міського секретаря Бородавки, майора Скорнякова, дворян Гері, Долюнтовича та ін.). Урочисте відкриття і освячення пансіону відбулося 9-го серпня 1840р. Були присутні почесні гості: Я.Я.Ковалевський, “предводитель дворянства” барон Франк, керуючий палатою державного майна Гладкий, міський голова купець Артамонов та ін. Пансіону подарували ікони Спасителя, Богоматері та Св.Трійці. Цікаво, що при ньому була навіть відкрита невелика дерев’яна обсерваторія для метеорологічних спостережень [1, с.79].

На жаль, педагогічна діяльність Ковалевського не виявилась тривалою. У 1842 р. важка хвороба змусила його піти у відставку. Три роки він живе у своєму маєтку. Після одужання повертається до Катеринослава. Міське дворянство обирає його головою цивільної палати місцевого суду. На цій посадіЯ.Я.Ковалевський перебував 18 років (до 1862 р). Як свідчить “Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии”: “Любов і повага оточували його протягом усієї служби як у гімназії, так і у судовій діяльності” [1, с.80].

1. Акинфиев И. Деятели старого Екатеринослава. Д.Т. Мизко, А.Я. Ковалевский,А.А. Рындовская. Летопись Екатеринославской учёной архивной комиссии. Вып. X. Под ред. А.С. Синявского. Екатеринослав, 1915. – III, XXXII, 385, 1-15, 65-96, 1-4 с.

2.Локоть Ф. Столетие Екатеринославской классической гимназии. 1805-1905 гг. Краткий исторический очерк.–Екатеринослав, 1908. 507 с.

3.Памяти Александры Акимовны Рындовской (Черновой). Екатеринослав, 1905. 122 с., 3 л. портр., 2 л. фот.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЖИТТІ ЗАХІДНОВОЛИНСЬКИХ МІСТ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сергій Універсал
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Впродовж століть євреї посідали важливе місце в історії міст Волині. Перша згадка про міську юдейську общину на території Волинського краю відноситься до XIII ст. Дані Галицько-Волинського літопису вказують на наявність єврейського населення у Володимирі ще у 1289 році[1]. В подальшому чисельність юдейської громади на території краю безперервно зростала. Цьому сприяло як природнє відтворення, так і активна міграція євреїв на теренихВеликого Князівства Литовського та Речі Посполитої.

Вагомою була частка єврейського населеннясеред загалу мешканців на території Волині у міжвоєнний період (1921–1939 рр.). Якщо у 1921 році у містах, містечках та селах тодішнього воєводства за даними першого польського перепису проживало 164 740 юдеїв[2, с. 40], то станом на 1931 рік їхня чисельність досягла вже 205 519 осіб. З них у містах проживало 122 799 осіб, а у сільській місцевості – 82 748 (переважно у єврейських містечках)[3, с. 22-25]. Прикметно, що загальна чисельність міського населення Волині у цей час складала 252 524 особи, відповідно, частка юдеїв у ньому – 48,62%.

Життя єврейської громади на Волині в XIX–XX ст. тісно пов'язане з містом. Це зумовлювалося особливостями історичного розвитку волинських євреїв. Будучи позбавленими доступу до землі на законодавчому рівні, вони займались такими основними видами занять як торгівля, лихварство, юриспруденція, ремісництво та ін.Ці сфери діяльності традиційно були характерні для міських жителів. Ця тенденція зберігалась і в міжвоєнний період.

У багатьох великих містах Волинського воєводства відсоток євреїв серед загалу населення нерідко перевищував показник у 50%. Дані про населення міст і сіл воєводства від 1927 року дозволяють виокремити населені пункти з найбільшою часткою євреїв серед міських мешканців. Так, серед мешканців Острога євреїв було 56%, Луцька – 58,45%, Дубно – 59%, Ковеля – 53,7%. На території краю існували міста, де чисельність єврейської громади перевищували 80% від загальної кількості жителів: Корець – 80%, Рівне – 82,63%, Устилуг – 83,5%. Найбільше містян єврейської національності проживало в Любомлі та Рожищі– понад 90% від загальноселення[4, арк. 3-5].

Беручи до уваги національнуструктуру населення міст Волинського воєводства, можемо припустити, що євреї відігравали важливу роль в економічному житті краю.

Про роль євреїв в економічному житті західноволинських міст особливо наочно свідчать цифри, які показують їхню залученість до такого виду діяльності якторгівля.Матеріали перепису населення 1931 року

подаютьнаступні дані:65 000 волинських євреїв володіли закладами торгівлі різного профілю (магазинами, ресторанами, їдальнями, кафе), з них понад 1 000 осіб займались гуртовою торгівлею. Загальна кількість юдеїв, задіяних у цій сфері (в тому числі найманих працівників) – 83 300 осіб. Загалом ж комерцією у містах займалось 99 964 особи. Євреї складали понад 90% від усіх торгових посередників не лише у містах, але й у воєводстві загалом.

Помітним булотакож представництво юдеїв у різних видах ремесляної діяльності. Євреї складали понад 50% від усіх осіб, що працювали у шкіряній, хімічній, поліграфічній та текстильній галузях. У інших сферах відсотокробітників єврейської національності коливався у межах від 30 до 50% (за виключенням мінеральної промисловості). Більшість кравців, чоботарів, кушнарів теж були юдеями. Вони ж займали значну частину ринку, пов'язану з пекарською справою, ковальством, слюсарством.

Прикметно, що в окремих ремісничих галузях спостерігалось майже повне домінування представників єврейської громади. Наприклад, з-поміж 805 осіб, які займались ювелірною справою на Волині лише 94 не були євреями. Понад 80% фото-ательє, які діяли переважно в містах, а також миловарень належали євреям. Окрім цього, лише 25 осіб, що займались виготовленням панчіх та інших в'язаних виробів на території воєводства, не належали до єврейської громади. Низка галузей промисловості майже повністю перебувалав руках волинського єврейства. Євреям також належало чимало театрів, готелів, кінотеатрів на інших торгово-розважальних закладів [3, с. 300-320].

Таким чином, контролюючи значну кількість магазинів, ремісничих майстерень, ресторанів, їдалень, кафе, а також будучи залученими до різних сфер ремісництва та промисловості, волинські євреї справляли помітний вплив на економічний розвиток краю.Особливо важливою була їх роль у сфері послуг, торгівлі, міської комунікації. Від них часто залежала кон'юнктура міських ринків. Доходи від діяльності єврейських підприємців формували значну частину бюджетів волинських міст.

1. Галицько-Волинський літопис/ пер. Л. Махновця. URL: http://litopys.org.ua/links/galvol.htm(дата звернення: 30.12.2020).

2. Pierwszypowszechnyspisrzeczypospolitejpolskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunkizawodowe. WojewództwoWołyńskie. Warszawa, 1926. 231 s.

3. Drugipowszechnyspisludności z dn. 9.XII.1931 r : Mieszkania i gospodarstwadomowe. Ludność. Stosunkizawodowe : WojewództwoWołyńskie. Warszawa, 1938. 361 s.

4. Державний архів Волинської області, м. Луцьк, ф. 46, оп. 1, спр. 426, 5 арк.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ІНТЕРНЕТ-ЗМІ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Федорук Леся

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. У сучасному світі, зокрема у комунікаційному середовищі, відбуваються активні зміни які притаманні інформаційному суспільству. Саме тому, традиційні канали для зв'язку із громадськістю такі як радіо, телебачення та друковані засоби масової інформації – поступово втрачають свою ефективність, поступаючись сучасним. За останні десять років великої популярності у комунікаційній сфері набули електронні засоби масової інформації та соціальні мережі, завдяки динамічному розвитку світової мережі «Інтернет».

Виклад основного матеріалу. Поява інтернет-ресурсів зі стабільним зростанням користувачів призвела до їх загальносвітового використання. Актуальним стало питання щодо застосування соціальних мереж та інтернет-ЗМІ у діяльності органів виконавчої влади, у тому числі й в Україні. У країнах Заходу соціальні мережі давно стали популярним засобом комунікації органів державної влади з суспільством, а інтернет-ЗМІ витіснили друковані. За допомогою електронних пристроїв органи публічної влади можуть дізнаватися політичні настрої суспільства, впливати на світогляд людей, змінювати політичну культуру громадян, формувати імідж певної структури чи особи. [1, с. 4]

Позитивною особливістю використання інтернет-ресурсів є можливість двосторонньої комунікації. З одного боку органи публічної влади використовують потужний канал інформаційної підтримки, а з іншого – громадяни отримують можливість публічно відреагувати на дії влади. За допомогою соціальних мереж PR-відділи органів публічної влади мають змогу поширювати контент для різних цільових аудиторій, створювати громадські онлайн-обговорення важливих, у тому числі локальних, проблем. Крім того, зявляється можливість структурувати інформацію про інтереси громадян залежно від демографічних показників: віку, статі, територіального розміщення, соціального класу, тощо.

Соціальні мережі дедалі більше стають індикатором громадянської активності суспільства, адже цей спосіб комунікації використовується для поширення ідей, об'єднання однодумців у спільноти (як віртуальні, так і реальні), організації заходів. [2, 45-46]

Найпопулярнішими соціальними мережами в Україні є Facebook (58% від усіх респондентів), YouTube (41%), Instagram (28%) і telegram (14%). Про це свідчать дані опитування компанії Research & Branding Group.

Цільова аудиторія соціальних мереж досить різноманітна. Наприклад, середній вік користувача «Fecebook» становить 39 років, «Twitter» - 32 роки. Найменший середній вік у користувача «Instagram» - 20 років, саме тому

органи публічної влади досить рідко мають офіційний акаунт у даній соціальній мережі, за винятком окремих посадових осіб [3].

Окрім соціальних мереж великою популярністю користуються інтернет-ЗМІ, котрі відрізяються від традиційних оперативністю подання інформації. Проте, швидкість подання інформації не завжди означає, що продукт якісний та достовірний. Поширеним явищем є «замовна інформація», що породжує фейки та недовіру до органів виконавчої влади, політичних діячів, подій.

Інтернет-ЗМІ стали популярні завдяки можливості фільтрувати інформаційні продукти. Зазвичай, домінують лаконічні повідомлення з можливими додатками, що робить інформацію цікавішою для сприйняття.

Практика використання інтернет-ЗМІ виконавчими органами влади досить низька, що є негативним фактором для держави у формуванні позитивної громадської думки, адже досить часто, саме з цих інформаційних каналів суспільство дізнається про актуальні новини діяльності публічних органів влади. Більш поширеним явищем є співпраця з інтернет-виданнями місцевих органів виконавчої влади, що збільшує рівень довіри населення до державних інституцій [4].

Висновки. Отже, роль соціальних мереж та інтернет-ЗМІ у діяльності органів виконавчої влади є значущою. В сучасних умовах демократизації системи державного управління важливою є думка суспільства щодо формування та реалізації державної та локальної політики. Розвиток новітніх технологій дозволяє спонукати громадськість до політичної активності та піднімати рівень обізнаності населення. Використання модерних засобів комунікації, зокрема соціальних мереж та інтернет-видань у PR-структурах органів публічної влади підвищить ефективність взаємодії з громадськістю, сприятиме формуванню позитивного іміджу держави як у межах кордонів, так і серед світового співтовариства.

1. Фролова Н. В. Особливості використання соціальних мереж у діяльності органів публічної влади / Н. В. Фролова. // Публічне адміністрування: теорія та практика. – 2019. – №1. – С. 3–15.

2. Семененко І. О. Правові механізми використання соціальних мереж в публічному управлінні / І. О. Семененко. // Політичні та правові аспекти державного управління. – 2019. – №2. – С. 44–48.

3. Соцмережі як джерело інформації [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://rb.com.ua/blog/socmerezhi-jak-dzherelo-informacii/.

4. Особливості ефективної взаємодії соціальних мереж та українських інтернет-ЗМІ [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/student_nauka/2017-2018/roboty.pdf

«ЛІТОПИС ТУТМОСА ІІІ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ ДОБИ НОВОГО ЦАРСТВА

Чабановський Владислав, Білик Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Стародавній Єгипет – одна з найдревніших цивілізацій, здобутки і надбання якої, хоча і досліджуються уже впродовж кількох століть, але для істориків ще зберігають багато загадок. Цікавою є ця цивілізація й для пересічних людей. Історії Стародавнього Єгипту присвячено багато наукових публікацій, але, без сумніву, при її вивченні важливим є ознайомлення з джерелами. Зрозуміло, що вони мають свою специфіку, але завдяки єгиптологам маємо можливість читати їх в перекладах і в науковій обробці.

Мета роботи – розкрити інформаційний потенціал «Літопису Тутмоса ІІІ» та показати, які саме події у ньому відображені.

Виклад основного матеріалу. У єгиптології прийнято поділяти історію Стародавнього Єгипту на кілька періодів – Давнє Царство, Середнє, Нове та Пізнє. Розмежовуються вони так званими перехідними періодами, коли в історії Єгипетської держави наступали часи роздробленості.

Прийнято вважати, що період Нового царства в історії Стародавнього Єгипту наступив із вигнанням з єгипетських земель гіксосів, які упродовж майже півтора століття порядкували там. Звільнити Египет та об'днати його в одне ціле вдалося фараону Яхмосу І, який й заснував XVIII династію. Більшість фараонів цієї династії увійшли в історію, як великі завойовники. Але чи не найбільшу славу завойовника здобув собі Тутмос ІІІ – шостий фараон цієї династії, правління якого припадає приблизно на останню чверть XV – першу третину XIV ст. до н. е. Цей правитель навіть отримав в історіографії визначення «Наполеон Єгипту», адже саме за його правління єгиптяни здійснили значні завоювання, а Єгипетська держава сягнула своїх максимальних кордонів. Усі військові походи фараона були відображені в так званому «Літописі Тутмоса ІІІ» (інша назва – «Аннали Тутмоса ІІІ») [1; 2]. І він є одним з важливих джерел до вивчення завойовницької політики єгиптян періоду Нового царства.

Історія правління Тутмоса ІІІ особлива. Ще за життя свого батька Тутмоса ІІ він був проголошений співправителем, але коли той помер, то новим фараоном себе проголосила основна дружина Тутмоса ІІ, взявши тронне ім'я Хатшепсут. Вона правила двадцять років і лише по її смерті Тутмос ІІІ став повноправним правителем. Упродовж свого життя він здійснив кілька десятків походів як в Азію, так і в Нубію, де здобув низку перемог. Тутмос ІІІ не лише захопив Сирію, але зайшов далеко вглиб африканського материка, підпорядкувавши Єгипту всю Нубію [3].

Про походи Тутмоса ІІІ повідомляють численні царські написи на стінах храмів і написи в гробницях його сучасників і учасників походів. На стінах

Карнакського храму Амона у Фівах були висічені короткі ієрогліфічні написи. Найдовший і один з найзначніших за змістом зі збережених ієрогліфічних історичних текстів, що містить докладний звіт про походи в Азію, здійснені фараоном XVIII династії Тутмосом III. Цей пам'ятник не тільки детально знайомить з військовими подіями, в результаті яких фараону-завойовнику вдалося поширити свою владу до верхів'їв Євфрату на півночі і четвертого Нільського порогу на півдні, з тактичними прийомами єгиптян, але й доводить існування у них літописів, куди заносилися всі гідні пам'яті події. Можливо, що автором цих записів був, очевидно, військовий на ім'я Танені, в гробниці якого, виявленій в скелях на західному березі Нілу, був напис про те, що він «прямував за царем Тутмосом III» і «записав перемоги, здобуті ним у всякій землі, виклавши їх письмово, відповідно до фактів» [1]. З шкіряних сувоїв, що не дійшли до нас, вони зі скороченнями були перенесені на стіни храму.

У збірниках документів маємо уривки з описів першого, шостого, восьмого і дев'ятого походів. Найбільш яскравим епізодом, образно і детально описаним в анналах, є битва під час першого походу при місті Мегіддо в Північній Палестині, де зібралася антиєгипетська коаліція (сирійські князі на чолі з правителем Кадеша). Тутмос III переміг союзників, але взяти місто йому вдалося лише після тривалої облоги. Причому, в літописі дуже детально описано все те, що награбували єгипетські воїни [2, с. 68 –69].

Маємо також відомості про шостий похід, під час якого Тутмос III зруйнував місто і розорив Кадеш. Потім, під час восьмого походу єгиптяни здобули перемогу над державою Міттані, яка пізніше, як не дивно, стала союзником Єгипетської держави. На східному березі Євфрату в його верхів'ях Тутмос III встановив свою прикордонну стелу. В майбутньому жодному фараону не вдалося просунутися далі за ці межі. В аналлах також детально перераховуються всі дари, які Тутмос III щорічно отримував від правителів завойованих держав – Вавилона, Ассирії, Кіпру, Хеттської держави, а також Нубії [1]. Уся інформація з літопису про військові походи доповнюються відомостями, які вміщені на стеллі Тутмоса III, знайденій в Нубії у Гебел Баркані.

Висновок. Отже, «Літопис Тутмоса III» є важливим джерелом до вивчення історії Стародавнього Єгипту в добу Нового царства, оскільки в ньому відображена зовнішня завойовницька політика одного з найвидатніших фараонів XVIII династії.

1. Из анналов Тутмоса III. *Хрестоматия по истории древнего мира под ред. В. В. Струве. Том I. Древний Восток.* Москва, 1950 г. URL: http://www.detskiysad.ru/raznlit/vostok19.html
2. Из летописей Тутмоса III. *Хрестоматия по истории Древнего Востока. Под ред. М. А. Коростовцева и др. Часть первая.* М., 1980. С. 66–71.

3. Всеволод Авдиев. Военная история Древнего Египта. Том 2. URL:: https://historylib.org/historybooks/Vsevolod-Avdiev_Voennaya-istoriya-Drevnego-Egipta--Tom-2/11

ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗГРОМАДЖЕННЯ РИМСЬКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У МІСТІ ЛУЦЬКУ

Чмух Аліна
Волинський національний університет імені Лесі Українки

На основі історичних даних римсько-католицька церква на Волині починає формуватись в XI ст. Проте, історія луцької дієцезії постає з другої половини XIV ст. У місті Володимирі був збудований перший римсько-католицький храм на Волині. У 1375 році храм було затверджено владичим єпископством. Після руйнування Кейстутом оборонного замку у Володимирі, храм не переніс навали і почав занепадати. Цим було зумовлено перенесення кафедри до Луцька у 1428 році Великим князем Литовським – Вітовтом. Першим єпископом луцьким став шостий Володимирський єпископ Андрій Сплавський. Католицьке єпископство охоплювало великі простори: цілу Волинь, Західне Полісся, Південне і Центральне Підляшшя. Саме тому, у певний період католицька єпархія називалась Луцько-Брестською, а від

1797 року Луцько-Житомирською. Дієцезія у Луцьку на той час була найбільшою у польсько-литовсько-руській державі і відігравала значну роль в суспільному і релігійному житті. Тогочасні луцькі єпископи засідали в сенаті Великого Князівства Литовського. Згодом після Люблінської унії (1569 рік) займали 10 місце в сенаті Речі Посполитої. Тодішніми парафіянами були представники різних національностей. Спочатку переважно німецькі та польські купці і міщани, а згодом місцева українська, литовська і білоруська знать. Намагаючись примирити католиків і православних на Волині, луцький єпископ Бернард Мацейовський (1588-1600 рр.) виступає як ініціатор підписання Брестської унії 1596 року, з якої розпочався шлях Української Греко-Католицької Церкви. У Торчині під Луцьком в резиденції католицьких єпископів було складено звернення до Папи Клементія XVIII про об'єднання церков. Єпископ Мартин Шишковський проводив свою діяльність в тому ж напрямку. Завдяки єпископу ідея об'єднання церков знаходила все більше прихильників серед населення Волині. Тому саме Луцьк став місцем спільної зустрічі католицького і православного духовенства в 1694 році, де священики двох конфесій намагалися знайти рішення спільних проблем.[4].

Великі досягнення перед католицькою церквою здобув єпископ Олександр Виговський (1703-1714 рр.), який походив з родини знаменитого гетьмана України Івана Виговського. Завдяки йому у Луцьку була заснована перша католицька духовна семінарія (1706 рік).

Варто відзначити постать єпископа Каспера Казимира Цецішовського (1798-1827 рр). Незважаючи на віросповідання, єпископ під час однієї з

епідемій завжди допомагав лучанам харчами і ліками. Показовим є той факт, що католицький єпископ Луцька користувався повагою навіть серед єврейського населення міста. [1]

У XVI-XVII ст. значно збільшується кількість католицьких храмів, на Волині засновуються нові монастирі.[3] До міста з благою місією були монахи францисканці, які мали тут самостійний вікаріат, підпорядкований безпосередньо генералу ордену. Ще одним особливим шпитальним орденом, який був заснований в XVI ст. святим Йоаном Божим, були отці боніфратри. Ченці у своїх шпиталях опікувалися хворими і набули неабияку славу як знавці лікарських рослин. Їхні осередки були у Луцьку та Львові.

Неабиякої уваги заслуговує діяльність ордену єзуїтів, що прибули до Луцька, коли поряд з занепадом православної церкви був помітний загальний зріст протестантських течій. Ставлячи за мету поширювання католицизму, єзуїти звертали увагу перш за все на стан освіти. Однією із гілок їхньої діяльності стало заснування у місті монастиря і школи-колегії. Хоча на той період система освіти базувалася на європейському схоластичному методі з латинською мовою викладання, єзуїти вели і слов'янську школу, в якій основною мовою викладання була українська.

У 1596 році у Римі православними єпископами було підписано акт Берестейської унії, ідея створення якої виникла на Волинській землі. Загалом унія не розв'язала протиріч між конфесіями і навіть переросла у криваве протистояння – за її ідею загинув святий Йосафат Кунцевич, віддавши своє життя в ім'я єдності християн.

Територія дієцезії з часом змінювалася. У 1795 році імператриця

Катерина II скасувала всі дієцезії, більшість територій яких відійшли до Пінської та Летичівської. У 1798 році було об'єднано Луцьку і Житомирську дієцезії (1797 р.), а через певний час ординаріям цих земель була підпорядкована і Кам'янецька дієцезія (1883 р.). Першим луцько-житомирським пастирем став останній Київський єпископ Каспер Цецішовський.[1] Після жовтневого перевороту і війни, величезні території Луцько-Житомирської дієцезії в 1921 році за Ризьким договором були поділені між Польщею і радянською Росією. Оскільки Луцьк залишався в межах тогочасної Польщі, то в 1925 році Папа Пій XI відновив Луцьку дієцезію. [4]

У 1939 році розпочалися репресії духовенства та віруючих. Після фашистської окупації, терору і трагічних подій 1943 року загинуло багато католиків. Останнім римсько-католицьким єпископом у Луцьку був Адольф Шельонжек. Після арешту та перебування у Київській в'язниці 1946 року останнього луцького єпископа депортовано до Польщі. Комуністи відібрали у віруючих всі храми: частину зовсім знищено, в тому числі і пам'ятки архітектури, частину перетворили на господарські будівлі, склади, клуби. У Кафедральному костелі Святих апостолів Петра і Павла влаштовано планетарій та музей атеїзму. Духовенство, яке залишилось на теренах дієцезії

працювало в підпіллі, а влада всіляко намагалась викорінити католицьку віру. [2]

Відновлення латинської ієрархії відбулося тільки в 1991 році, а Луцька дієцезія була відновлена 18 травня 1996 року. Апостольський адміністратор призначив архієпископом Мар'яна Яворського, а 26 березня 1998 було призначено владику Маркіяна Трофим'яка єпископом-ординарієм Луцької дієцезії. 16 травня 1998 року відбулася урочиста інтронізація до луцької кафедри єпископа Маркіяна Трофим'яка. Апостольським адміністратором дієцезії був призначений владика Станіслав Широкорадюк, єпископ-помічник Київсько-Житомирської дієцезії. 17 травня 2014 року ординарієм був призначений єпископ Віталій Скомаровський, до цього єпископ-помічник Київсько-Житомирський. [4]

1. Ковалів В.Й. Архієпископ Каспер Казимир Цєцішовський (1798-1831). Волання з Волині, Ч. 4 (17).1997. С. 36-39.

2. Ковалів В.Й. Єпископи Луцько-Житомирської дієцезії. Волання з Волині, Ч. 3 (16). 1997. С. 36-39.

3. Колосок Б. В.Метельницький Р. Г. Луцьк. Архітектурно-історичний нарис. Київ: Будівельник, 1990. 192 с.

4. Сайт Луцької дієцезії. Режим доступу: http://catholic.volyn.ua/index.php/ua/

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАХИСТУ ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ

Шворак Діана

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Актуальність роботи. Права дітей, на жаль, порушуються щоденно, негативні явища у дитячому середовищі мають часто загрозливий характер. Отож, забезпечення належного рівня захисту прав дитини є складовою процесу розбудови України, як правової, соціальної держави та входження її в загальноєвропейський простір. Бо досвід останніх десятиліть доводить, що успіху досягають ті держави, які приділяють особливу увагу розвитку нових поколінь.

Метою статті є аналіз актуальних проблем формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей в Україні, окреслення шляхів їх розв'язання.

Результати дослідження. Положення нормативно-правових актів як національних, так і міжнародного характеру, свідчать про те, що захист прав дитини є загальнодержавним пріоритетом для України. Основоположним документом у цій царині вважається Конвенція ООН про права дитини, підписана Україною 21 лютого 1990 р., ратифікована Постановою 3 Верховної Ради України 27 лютого 1991 р., що набула чинності 27 вересня 1991 р.

Діти – це особлива категорія, становище та благополуччя якої залежить не тільки від обсягів наявних ресурсів та інвестицій у їх розвиток, а й безпосередньо від дій та рішень сімей, суспільства, вибору пріоритетів політики держави щодо розподілу ресурсів. Забезпечення прав дітей потребує консолідації зусиль органів державної влади і місцевого самоврядування, громадськості, а також підвищення рівня поінформованості дітей та дорослих про існуючі механізми і можливості захисту конституційних прав та свобод дитини.

Для визначення пріоритетних напрямів державної політики у сфері захисту дитинства в Україні звернімося до ключового європейського документу, що має характер своєрідної «дорожньої карти» щодо забезпечення прав дитини, мова йде про Стратегію Ради Європи з прав дитини (2016–2021).

У Концепції Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, визначено що існуюча система захисту прав та інтересів дитини в Україні базується на підході до дитини як до об'єкта впливу, без урахування того, що дитина повинна бути суб'єктом відносин. Незважаючи на наявність законодавчих норм щодо врахування думки дитини, відсутній механізм забезпечення інтересів дитини в процесі планування державної політики [4].

Дійсно такий підхід має місце та не відповідає сучасним європейським стандартам, які прописані у Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016–2021), згідно з якою суспільство повинно розглядати дітей саме як справжніх суб'єктів прав і агентів змін[2].

Концепція Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р.

Відповідно до цього документу визначені такі головні напрямки та шляхи їх реалізації: - створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини, а саме: розроблення та затвердження мінімальних стандартів благополуччя та безпеки дитини; - забезпечення дитини якісною медичною допомогою від народження, у тому числі запровадження програм профілактики захворювань; - удосконалення превентивних заходів, спрямованих на формування здорового способу життя підростаючого покоління; - створення ефективного, доступного та доброзичливого освітнього середовища, спрямованого на розвиток дитини, її талантів, розумових і фізичних здібностей; - забезпечення доступу до якісної освіти, насамперед у сільській місцевості; забезпечення духовного, морального і культурного розвитку дитини; - інтеграція дітей, які утримуються в інтернатних закладах, у соціальний простір територіальної громади [4].

Висновок. Отже, відповідно до проаналізованих напрямків у сфері захисту дитинства, які визначені Державною соціальною програмою «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»

на період до 2021 року, завданнями загальнодержавного рівня, які стосуються сфер охорони здоров'я, освіти, безпеки життя, духовного та культурного розвитку дітей, їх участі в житті суспільства та прийняття рішень щодо їх життя та власного розуміння зазначеної проблематики є:

1) визначення пріоритетів, основних завдань і принципів реалізації державної політики у сфері захисту прав дитини;

2) розроблення та затвердження стандартів благополуччя та безпеки дитини;

3) розроблення показників (індикаторів) національного та регіонального рівня щодо забезпечення захисту прав та інтересів дитини;

4) модернізація системи захисту прав та інтересів дитини;

5) удосконалення та гармонізація національного законодавства у сфері прав дитини відповідно до міжнародних зобов'язань [3].

1. Конвенція про права дитини : підпис. 20 лист. 1989 р. Верховна Рада України. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Стратегія Ради Європи з прав дитини (2016-2021) : URL: http://lastrada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_597.html.

3. Бухтіярова І. Г. Адміністративно – правові засади захисту дитинства та материнства в Україні: монографія / Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 212 с.

4. Концепція Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року : схв. розпорядж. Кабінету Міністрів України від 5 квіт. 2017 р. № 230-р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-п#Text

КУЛЬТУРА ХАРЧУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЩАН НОВОГО ЧАСУ

Ярощук Катерина, Білик Вікторія

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми і стан її дослідження. У сучасних дослідженнях європейської історії важливе місце відводиться повсякденності, зокрема харчуванню тогочасних людей. Цьому питанню присвячено багато досліджень, але найцікавіше це питання вивчати за оригінальними джерелами.

Мета: Охарактеризувати культуру харчування європейців XVI ст. за творами Томаса Делоне.

Результати дослідження. Для вивчення даної теми надзвичайно цікавими та інформативними є твори англійського письменника XVI ст. Томаса Делоне, який був родовим ткачем і пройшов професійний шлях від простого

ремісника до власника мануфактури, а тому був добре знайомий з особливостями побуту і бідних, і заможних містян.

У своєму творі "Джек з Ньюбері" , описуючи обід в будинку вдови – власниці мануфактури, Делоне звертає увагу на різноманіття та вишуканість страв. На стіл подається величезна кількість м'яса, адже його споживають достатньо багато. Зазвичай це була яловичина, баранина, свинина та курятина. Готували також страви з дичини – м'яса кабанів, оленів, зайців, а також куріпок, голубів: "...не забуваючи своєї обіцянки, надіслав вдові хорошу, жирну свиню і гусака. Священик, володіючи також хорошою пам'яттю, велів віднести до неї пару товстих кроликів і каплуна. Кожем'яка прийшов сам з хорошою баранячою ногою і півдюжиною курчат" [1, гл. 1 с. 147]. Також головним елементом на столі вважались напої, які різнились за сортами, витримкою і якістю. З кожним прийомом їжі пили переважно натуральне виноградне вино: "...вдова наповнила кришталевий келих червоним вином і випила за всю компанію" [1, гл.1 с. 148]. Також на півночі і сході – народним напоєм було пиво, а в Північній Франції – сидр. Ель був найбільш поширеною формою пива в Англії. До їх споживання спонукала погана якість води, особливо в містах [2, гл. 19 с. 320].

Обіду звичайних робітників мануфактури Делоне також приділяє багато уваги. Вони харчувалися скромніше, ніж заможні, проте і їх меню стало більш різноманітним. Робітники споживають велику кількість хорошого м'яса, сиру, яєць, пшеничного хліба, та масла: "...йому [власнику мануфактури] потрібно було щотижня десять хороших, жирних биків, не рахуючи хорошого масла, сиру, риби і всякої іншої провізії" [1, гл. 8 с. 150]. Напої залишались невід'ємною частиною обіду навіть для бідних: "У нього був окремий м'ясник на весь рік, також і пивовар для елю і пива" [1, гл. 8 с. 150]. Проте, варто зазначити, що таким харчуванням своїх робітників забезпечували далеко не всі власники підприємств. Як правило, прості міщани споживали кров тварин, рубець і навіть обрізки тварин. Голова теляти могла бути подана як окрема страва, а очі, язик, щоки вважались делікатесами. "Будь-хто знає, що голова і взагалі самий останній сорт м'яса є їх звичайною їжею. А так як шматки ці пісні, вони додають до них шматок свинячого окосту, і це робить бульйон більш жирним. Грудна кістка, щоки, баранячі голови, кишки, які ви роздаєте кому попало з порога вашого будинку, – все це прекрасно могли б вживати ваші люди" – так повчав доброго мануфактурника його колега [1, гл. 8 с. 151]. Добрим додатком до столу були овочі зі свого городу або базару, а також ягоди, горіхи і фрукти. [3, с. 436]. Склад овочів і фруктів, які вирощували європейці, практично не змінився. Кількість пісних днів становила майже третину року. Тому риба залишалася одним з головних продуктів харчування в цей період [2, гл. 19 с. 320].

Основним продуктом був хліб. Хліб бідняків відрізнявся від хліба багатих. Заможні їли хліб з пшеничного борошна. Так як пшениця набагато

дорожча, ніж інші зернові культури, її міг дозволити собі не кожен. Часто хліб пекли із суміші пшениці та інших зернових культур. Менш заможні задовольнялись житнім хлібом з борошна грубого помолу. У нього додавали також рисове борошно, а в голодні роки жолуді і коріння. "...ви побачите у них за столом на кухні один тільки чорний хліб; добре ще, коли це житній хліб, тоді його дуже хвалять. Але найчастіше це хліб з ячмінної або житньої муки, змішаної з гороховою або яким-небудь іншим грубим борошном. Це коштує недорого" [1, гл 8. с. 151].

Всі страви готувалися з великою кількістю східних прянощів. Спеції, які раніше були занадто дорогими, такі як перець, кориця, гвоздика, мускатний горіх, імбир згодом стають доступними для більшості населення. [2, с. 320]

Довгий час Європа була обмежена в солодощах. Цукор спочатку вважали ліками і продавали лише в крамницях аптекарів, хоча його споживання поступово зростало. Для бідних людей цукор став ласощами, а для заможних – звичним продуктом. "Він захопив з собою, крім того, галон вина і півфунта кращого цукру" [1, гл. 1 с. 147].

Висновок. Аналізуючи раціон харчування міщан різного рівня достатку, можна дійти висновку, що у XVI ст. він кардинально урізноманітнився. Хоча основною їжею залишався хліб, а напоєм – вино, у моду ввійшли спеції, вишукані страви та напої, що істотно змінили культуру харчування європейських міщан.

1. Делонэ Томас. Джэк из Ньюбери. *Предисловие П. С. Когана. Зарубежная литература. Епоха Возрождения.* гл. 1, 8: URL:http://az.lib.ru/d/delone_t/text_1600_thomas_of_reading.shtml Гл. 1

2. Козьякова М. И. История. Культура. Повседневность. Западная Европа: от античности до XX века. Москва, 2002. гл 19. с. 320

3. Мелихова П. В. Повседневная жизнь елизаветинской Англии в антикварном дискурсе конца XVI века. Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: История. Международные отношения. 2016. Т. 16, вып. 4. С. 436-?. DOI: https://doi.org/10.18500/1819-4907-2016-16-4-436-440

ПРОЯВ ФЕМІНІЗМУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЖИТТЯ НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ

Ярощук Катерина, Кінд-Войтюк Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми: Деякі люди сприймають фемінізм як подразнення. Їм здається, що фемінізм — це про те, що жінки хочуть стати як чоловіки, забрати право бути головою сім'ї. Це дуже вузьке і помилкове уявлення про фемінізм. Бо йдеться про те, щоб жінки отримали права, які мають люди загалом.

Право отримувати освіту на рівні з чоловіками, обирати професію, приймати рішення щодо власної реалізації себе як матір, що займається вихованням дітей, або бізнес-жінки, яка може керувати компаніями. Феміністки воюють не з чоловіками, а з патріархальними установками, з загрозами та обмеженнями, з стереотипами нав'язаними суспільством.

Мета: на прикладі життя Наталії Кобринської охарактеризувати фемінізм як поняття, дослідити історію виникнення та поширення в Україні.

Результати дослідження. Феміністичний рух виник в XVII - XIX ст. в Європі, там він одразу набув суспільного поширення та особливого політичного статусу. Перші жіночі організації на українських землях почали з'являтися у II пол. XIX ст. Українські жінки об'єднувалися переважно задля спільної просвітницької, літературної та доброчинної діяльності. Право доступу до вищої освіти жінки в царській Росії отримали 1860 р. Але через всякі блокування з боку царського уряду значно пізніше засновано Вищі жіночі курси в Києві (1878 р.) і Харкові (1880 р.).

У Західній Україні першою жіночою організацією стало засноване за ініціативою Наталії Кобринської у 1884 р. у м. Станіславові (нині м. Івано-Франківськ) «Товариство руських жінок» [5, 56].

Наталія Кобринська (дівоче прізвище – Озаркевич, 1855–1920) – письменниця, громадська діячка, зачинателька жіночого руху в Галичині. Кобринська стояла біля витоків українського фемінізму. Вона вела активну громадську діяльність, організовувала збір підписів за право жінок навчатися в університетах і гімназіях [6]. До Галицького сейму як результат її кропіткої праці внесено ряд вимог і пропозицій щодо захисту прав селян.

Діячка говорила, що мета її життя – це реалізація феміністичних ідей через літературні твори. Н. Кобринській удалося налагодити співпрацю з українками на теренах Російської імперії. Таким чином 1887 р. разом з Оленою Пчілкою вони видали альманах українок обабіч річки Збруч «Перший вінок», що увійшов в українську історію як перша жіноча збірка, заклавши основи розвитку жіночих часописів, які редагували і видавали самі жінки [1, с. 114].

Наталя виховувалась в родині, де до жінки ставилися з особливою шаною й повагою. Тому, була прикро вражена, що хтось може ставити жінку нижче за чоловіка [2,10].

Головний внесок Н. Кобринської полягає у тому, що, започаткувавши феміністичний рух проти боротьби з гендерною нерівністю, вона вселила впевненість в жіночі душі, надихала на працю в осередку культури, суспільно-політичному житті, з якого тогочасна жінка була виключена."Того, що я сама осягнула, бажала я своїм посестрам. Через літературу дійшла я до зрозуміння становища жінки в суспільності, - то ж хотіла й других повести на ту дорогу", - писала Н. Кобринська в автобіографії [4].

Висновок: Отже, боротьба за суспільне визнання жінки, стала основним принципом життя Н. Кобринської. Вона була теоретиком фемінізму і першою

жінкою, яка заснувала світську жіночу організацію. Поняття фемінізму як явища, є доволі стереотипним, тому може бути розтлумачене по-різному, але особисто для мене, це руйнування стереотипів, нав'язаних суспільством, та рівні права всіх незалежно від статі.

1. Антология гендерных исследований: Сб. пер. / Сост. и комментарии Е.И. Гаповой и А.Р. Усмановой. – Мн.: Пропилеи, 2000. – 384 с.
2. Богачевська - Хом′як М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України 1884-1939. К., 1995 .
3. Дучимінська О. Наталія Кобринська як феміністка. Коломия, 1934. – С. 22 .
4. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України – Івано-Франківськ, 1999.
5. Павличко С. Фемінізм / упоряд. та передм. В.К. Агеєва. Київ: Основи, 2002. 322 с.
6. Політологія. / А. Колодій, В. Марченко, Л. Климанська. К.: Ельга – Н: Ніка-Центр, 2000. 584 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ

Яцюк Дарія, наук. керівник – Качковська Леся
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Постановка проблеми. Важко спростувати важливість різних технічних засобів та ресурсів, що значно полегшують наше життя і дозволяють зробити буденні справи швидше та якісніше. Це явище є зрозумілим, адже, живучи в епоху глобалізації, усі ми бажаємо вдосконалити свої навички у користуванні інформаційними технологіями.

У свою чергу, кожна держава теж дбає про так званий «інформаційний добробут» своїх громадян, що досягається не лише їхньою забезпеченістю, доступністю, питаннями грамотності, а й удосконаленням нормативно-правової бази, що регулюють усі сфери. Україна з кожним роком докладає все більше зусиль задля того, щоб розвивати інформаційну інфраструктуру та сприяти використанню якісних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Багато вчених, таких як, В. Бакуменко [1], Ю. Петруня [3], О. Матвієнко[2] та інші досліджували різні аспекти ІКТ. Єдиного визначення на даний час немає, але прийнято вважати що це сукупність технології, створених для реалізації основних видів інформаційної діяльності, таких як збирання, накопичення, пошуку, передавання інформації користувачам за допомогою сучасних технічних засобів.

Мета дослідження – проаналізувати законодавчу базу України та виокремити заходи щодо забезпечення функціонування ІКТ, а також охарактеризувати їхній вплив на суспільство.

Результати дослідження. Основну частину інформації про ІКТ містить Постанова ВРУ «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» [8]. Основними положеннями даного документа є: «Інформаційно-комунікаційні технології є одним з найбільш важливих чинників стимулювання економічного зростання та розвитку громадянського суспільства, зайнятості населення, розширення конкуренції і, як наслідок, сприяння подоланню «цифрового розриву». Також не менш корисними будуть подані у Постанові статистичні дані та інформація про стан ІКТ в Україні. Незважаючи на наявність значного потенціалу щодо впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності країни, вагомого суспільного запиту на таке впровадження, про що свідчать численні регіональні та місцеві ініціативи, стан розбудови інформаційного суспільства та сфери ІКТ в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідають стратегічним цілям розвитку. Ми вважаємо цей документ наповнений конкретним змістом і є важливим у становленні та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні.

Ключовим законом щодо регулювання функціонування ІКТ є ЗУ «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [7]. Він якнайширше дозволяє сформувати уявлення щодо поняття ІКТ. Так, у цьому документі наявні такі рядки: «Україна має власну історію розвитку базових засад інформаційного суспільства:… створення різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій»; «передумови дають підстави вважати, що вітчизняний ринок ІКТ перебуває у стані активного становлення та за певних умов може стати фундаментом розвитку інформаційного суспільства в Україні» [7].

Однак поряд із цим позитивними сторонами озвучується в тому ж таки законі і таке: «…впровадження ІКТ у соціально-економічну сферу, зокрема в сільське господарство, є низькою; рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення є недостатнім, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ – повільним» [7].

Незважаючи на суперечні погляди щодо розвитку ІКТ в Україні, держава таки ставить за мету досягнення рівня інформаційної інфраструктури країн Європи, про що свідчать основні стратегічні цілі розвитку, а саме: прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку України і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості; використання для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого

самоврядування і фізичними та юридичними особами. На нашу думку, цей закон став рушійною силою у розвитку ІКТ XXI століття.

Окрім вже перелічених переваг інформаційно-комунікаційних технологій ще можна додати їхній вплив на створення нових, не менш важливих нормативно-правових актів. Так, з їхньою допомогою вітчизняне законодавство поповнилося такими документами як ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» [5], ЗУ «Про Національну програму інформатизації» [6], ЗУ «Про електронний цифровий підпис» [4]. Останній уже втратив чинність, однак не варто заперечувати його важливість у свій час, як і необхідність інших вищезгаданих актів для розвитку інформаційної сфери України.

Висновки. На нашу думку, українське законодавство не містить великої кількості нормативних актів, у яких прописані положення, що стосуються інформаційно-комунікаційних технологій, проте і вищезазначені правові документи визначаються своєю значимістю для інформаційного суспільства. Вважливими також є впровадження у діяльність держави інформаційно-комунікаційних технологій, що підтверджується прогнозованим індексом їх використанням: із 73 місця 2013 року до 55 місця 2020 року [9].

1. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики. Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.

2. Матвієнко О. В. Цивін М. Н. Інформаційне забезпечення державного управління : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 152 с.

3. Петруня Ю. Є. Прийняття управлінських рішень: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.

4. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 № 852-IV (втратив чинність від 07.11.2018). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text. (дата звернення : 26.11.2020).

5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 07.11.2018 № 851-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text. (дата звернення: 26.11.2020).

6. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text. (дата звернення : 26.11.2020).

7. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/537-16. (дата звернення : 26.11 .2020).

8. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» : Постанова ВРУ від 31.03.2016 № 1073-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-19#Text. (дата звернення : 26.11.2020).

9. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження КМУ від 15.05.2013 № 386-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text. (дата звернення : 26.11.2020).

СЕКЦІЯ 10. НАЦІОНАЛЬНА ТА КІБЕРНЕТИЧНА БЕЗПЕКА

ПРОБЛЕМАТИКА КОНТРОЛЮ ПЕРЕТИНУ ОСІБ, ТРАНСПОРТУ ТА ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ ПУНКТИ ПРОПУСКУ В ЗОНІ ООС ТА ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Назарук Владислав
Волинськиий національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк

Сьогодні, фактично пропуск та митний контроль у зоні ООС здійснюється через КПВВ(Контро́льний пункт в'їзду-ви́їзду) зі обслуговуванням уповноважених службових осіб військових формувань, правоохоронних та інших державних органів. Також вони залучені до участі у здійсненні контролю та перевірки осіб та транспортних засобів на предмет порушення закону.

Головний ворог ЗСУ так і ДПС залишається на окупованому Сході України і за східним кордоном, тому найважливіше — не допустити розповсюдження цієї ракової пухлини за межі лінії. В першу чергу мова йдеться про недопущення ввезення або вивезення заборонених предметів і в тому числі людських ресурсів, як власне і до зони ООС так і з її. З моменту початку операції, кордони були відкриті і оцінка ввезених/вивезених ресурсів практична не можлива, навіть в цей час, коли вже створено КВПП або лінію розмежування на яких несуть чергування підрозділи: ДПС, ЗСУ, СБУ, все ж вдається перевозити(набагато менші обсяги) контрабанди.

Наскільки відомо, однієї із вимог МВФ – це жорсткі антикорупційні реформи, а однією із проблем контрабанди є не тільки недостатня контрольованість межі з окупованими територіями, а в тому числі недостатня фінансова забезпеченість працівників, яка породжує невдоволення, що випливає в неправомірну матеріальну вигоду на місцях.Нажаль, для деяких громадян України або іноземцям(гр. РФ або так званих ДНР або ЛНР) вбачають вигоду у складній ситуації, в додачу потрібно згадати про складність перетину, яка власне породжує фінансову вигоду на місцях як працівників ДПС так і терористів.

Складність ситуації полягає не тільки у недостатньому контролі, а і у великій кількості перетинів У середньому загальна завантаженість пунктів **КПВВ** щодня складає близько 5,5 тисяч людей та до 1 тисячі транспортних засобів різної вагової категорії.

Достатнім ефективним але в той же момент є встановлення електронних систем пропуску та переоблаштування пунктів пропуску, починаючи від забудови нових пунктів з необхідними технічним забезпеченням. Впровадження електронного пропуску, дозволяє контролювати через БДОП(базу даних осіб перетину) осіб, що перетинають пункт та фіксувати кількість перетину, при необхідності дані термінали необхідно встановлювати під наглядом камер відеоспостережень та незалежних від пункту осіб, що є контролюючими процесу реєстрації осіб перетину кордону. В майбутньому, подібну БДОП, можна використовувати для знаходження сумнівних осіб, що можуть складати загрозу та вести моніторинг перетин їх, підключивши до бази даних МВС та СБУ і в тому числі до бази даних призовників від ЗСУ.

Наступним етапом повинна стати прозорість діяльності та витрати бюджету на утримання та модернізацію КПВВ, що дасть уникнення неправомірної витратності або крадіжку коштів.

Вертаючись до порушеної проблематики, потрібно врахувати те, що забезпечення працівників КПВВ бажає кращого і в тому числі патрулів лінії розмежування. Але збільшення фінансування не одна проблема, яку потрібно вирішувати. Однієї із важливих складових на місцях є професіоналізм керівника як суб'єкта управління та можливість використовувати різноманітні засоби й методи з метою їх перетворення на спільне благо для підлеглих на місцях власного підрозділу або координації з іншими підрозділами. Від цього залежить функціонування КПВВ та ведення патрулювання вздовж лінії.

Виходячи із цього, можна підсумувати наступне:«Захист суверенності першочергова необхідність наша». В умовах існуючих загроз та викликів, що постали перед нашою державою, в їх числі і після анексії Криму та двох областей, Україна повинна відновлювати та весь час модернізовувати систему захисту(прикордонні споруди, знаня та навички персоналу, техніче забезпечення), щоб захистити державного кордону від неправомірних посягань.

1. Держприкордонслужба: За 9 місяців 2020 року на кордоні та в районі ООС збільшилася кількість вилученої зброї та боєприпасів//Урядовий портал Дата оновлення 13.10.2020, https://www.kmu.gov.ua/news/derzhprikordonsluzhba-za-9-misyaciv-2020-roku-na-kordoni-ta-v-rajoni-oos-zbilshilasya-kilkist-viluchenoyi-zbroyi-ta-boyepripasiv(Дата звернення 27.11.2020).

2. Закон України "Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях" від 26.11.2020 р. №2268- VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19

3. Інтерактивна мапа пунктів пропуску/КПВВ // Державна прикордонна служба України Дата оновлення 13.03.2020,https://dpsu.gov.ua/ua/mapsluzhbi-ukraini/ (Дата звернення 28.11.2020).
4. Основні функції та принципи діяльності Державної прикордонної служби України // Державна прикордонна служба України Дата оновлення 22.06.2019,https://dpsu.gov.ua/ua/osnovni-funkcii-ta-principi-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/ (Дата звернення 28.11.2020).
5. Моніторинговий звіт «Перетин лінії розмежування через КПВВ», січень 2020 року // Право на захист Дата оновлення 18.02.2020,https://r2p.org.ua/monitoryngovyj-zvit-peretyn-liniyi-rozmezhuvannya-cherez-kpvv-sichen-2020-roku/(Дата звернення 27.11.2020).
6. Східне регіональне управління: Донецький прикордонний загін//Державна прикордонна служба України Дата оновлення 25.10.2019,https://old.dpsu.gov.ua/ua/structure/shidne-regionalne-pravlinnya/doneckiy-prikordonniy-zagin(Дата звернення 28.11.2020).

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗЛИВИЙ ЧИННИК ДЛЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Назарук Владислав
Волинськиий національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Національна безпека характеризує як внутрішніми так міждержавними відносини, які є показником ефективності системи державної, правової та суспільно безпеки, прав та свобод кожного громадянина, самостійного розвитку, суверенітету держави від різноманітних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру. Але при цих обставинах, корупція є однією з головних проблем, оскільки є генератором проблем у фінансовій сфері, проблем, пов'язаних з втратою довіри населення до влади, а також зневіреність у спроможності державних службовців захищати національні інтереси.

Проблема протидії корупції є однієї із актуальних для України. Фактори, які влпивають на розвиток корупції дають зрозуміти, що дана проблема створює реальну загрозу для функціонування суспільства в цілому. Масштаби даної загрози та її поширення становлять пряму загрозу національній безпеці.

Загальний позитивний результат формування повновцінної та дієвої антикорупційної політики держави є напряму фундаментом для формування внутрішної стабільності, дотримання законності та правопорядку, трансформації суспільної свідомості та відновлення довіри до державного інституту.

Механізми контролю за дотримання, передбачають державний та громадський контроль за діяльністю органів влади та управління, правоохоронних органів, дотримання законодавства та контролю прийняття рішень органами влади.

Аналіз проектів та чинних нормативно-правових актів, обгвоорення проектів, залучень громадськість до діяльності та зацікавленність в першу чергу самих громадян не бути обманутим та відповідність діяльності органів влади до чинного законодавства. Лише при підтримуванні на місцях органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, дозволить ефективно впроваджувати антикорупційні засади.

Це необхідно не тільки для повноцінного функціонування та процвітання держави, а і для майбутньої участі України як рівноправного члена міжнародного товариства, адже правильно сформовані основи демократичної держави вимагає забезпечнення відповідного рівня правопорядку. Втілення реального досвіду закордонних країн у сфері боротьби з корупцією та цінні відомості стосовно діяльності та розбудови громадянського суспільства з високим рівнем самосвідомості та переймання політичних, економічних та соцілаьних, правових механізмів, дасть змогу отримати більше можливостей у протидії корупції й організованій злочиненості.

Одним із важливих основ є формування потужного та широкого бюджету. Збільшення обсягу виплат та пропорційна оцінка грошового окладу до займаної посади і в додачу вдосконалення та збільшення відповідальності за неправомірну вигоду, зможе дати ефективний вплив на свідомість державної/посадової особи. Розширений пакет соціального страхування, удосконалення пенсійного забезпечення та розбудова системи соціального інвестування, повинні давати результаті у вигляді зменшення фактів корупції.

Отже, фактично для того, щоб привести у норму дієвість системи взаємодії державних органів влади та інститутів громадянського суспільства необхідно залучити громадськість до реалізації стратегії протидії корупції, сприяти реалізації прав громадян щодо доступу до баз інформації про корупційні злочини та факти понесення відповідальності за вчиненні діяння; висвітлювати факти корупційних правопорушень в засобах масової інформації та соціальних мережах.

Шляхом удосконалення нормативно-правового забезпечення у сфері протидії корупції можна досягти зниження рівня корупції в державних органах влади, усунення негативних факторів на шляху до адаптації внутрішньо переміщених осіб, поліпшення соціально-економічного розвитку України та її міжнародного іміджу, зміцнення національної безпеки.

1. Антикорупційна діяльність. Міністерство соціальної політики України. URL: https://www.msp.gov.ua/timeline/Antikorupciyna-diyalnist.html).

2. Новак А. Теоретичні основи дослідження протидії корупційним проявам у системі публічного управління / А. Новак // Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 1. С. 29-36).

3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: www.president.gov.ua/documents/18688.html.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Назарук Владислав
Волинськиий національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

У епоху сучасності, коли світ швидкозмінниий старі підходи більше не працюють – без обміну данними та досвіду й співпраці між службами, неможливий повноцінний захист держави. Кордони у вигляді складних та в певній мірі – «страшні» перепони, вже пропадають. В першу чергу, це стосується європейських кордонів, які стають все менше помітними в юридичні площині.

Молода Українська держава, для якої забезпечення ефективного захисту національних рубежів стало одним з першочергових завдань. Задля цього 1991 р. Верховна Рада України схвалила, зокрема, закон «Про Прикордонні війська України». Він передбачав створення спеціальної військової структури, головним завданням якої було визначено забезпечення недоторканності державного кордону держави на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах України, а також охорона спеціальної (морської) економічної зони нашої держави.

Стандартне розуміння прикордонного пунка полягає в жорстокому та великоресурсному забезпеченні людським потенціалом. Необхідно спрощувати систему контролю в тих місцях, де забезпечується повноцінний котнроль з двох сторін(в зоні ООС, необхідно вводити жосткі засоби митного контролю).

Технічне вдосконалення митного котнролю та прикордонних обєктів дає змогу в раз швидше проводити перевірки та вести охорону прикордонної смуги й створення сучасних методів управління, які спрямовані на боротьбу з незщаконним переміщенням товарів і транспорних засобів через митний кордон. Підключення до регіональних програм дасть змогу уникати подвійного митної перевірки на пунктах, а саме спільний прикордонний митний контроль. Політичні домовленості з країнами-сусідами, дасть допоможе спростити процедури, зменшити черги та збільшити пропускну спроможність кордону зі збереженням безпеки.

Створення «інтелектуальної» системи охорони державного кордону. В рамках реалізації даної програми на підставі досвіду прикордонних відомств США та ЄС, передбачаються низка технічних вдосконалень, а саме: розробка

мережі інтегрованих веж; встановлення датчиків та сенсорів; автоматизовані місця операторів спостереження; *розширення* сил і засобів реагування; розширення центрів контролю і управління.

Дані технічні рішення дозволять забезпечити цілювобове техніче спостереження за найбільш активними напрямками протиправної діяльності на державному кордоні, збільшити час на реагування та припинення правопорушень та створити суцільну зону технічного спостереження вздовж державного кордону України по всій його протяжності.

Активізація діяльності Міжурядової Координаційної Ради, дозволить знайти більше вигідніших пропозицій стосовно транскордоного співробітнцива та розишрення спекту національної безпеки на прикордонних ділянках.

Важливість участі у програмах, полягає в можливості залучення коштів з боку Європейського Союза, що дасть змогу швидше проводити реорганізацію ДПСУ та надання йому вигляду, що свідчить про високий рівень життя в Україні.

Одним із цікавих аспектів модернізації ДПСУ загалом, є програма «Нове обличчяя кордону». Відбулися кардинальні зміни у відкритості та публічності в доборі на службу та зміна філософії підходу до служби на кордоні, Урядова Міжвідомча робоча група з питань інтегрованого упрапваління кордонами та експерти ЄС у співправці з прикордонною агенцію ЄС Frontex розробили та ухвалили Стратегію інтегрованого управлння корндоонами. Вона передбачає кардинальні зміни не тільки у технічному плані а в більшості саме у людської складової. Низька мотивація, недостаній рівень підготвки та погано укоплектованість особовго складу – це все великиий мінус минулої системи.

Проект "Нове обличчя кордону" – це програма, спрямована на підвищення кваліфікації, укомплектованості та мотивації співробітників прикордонної служби, які безпосередньо працюють на пунктах пропуску.

Кордон повинен стати надійним щитом від злочинності, але комфортним для законослухняних громадян.

1. Експерти ЄС продовжують проводити оцінювання пунктів пропуску через дердавний кордон України // Державна прикордонна служба України Дата оновлення 01.12.2020, https://dpsu.gov.ua/ua/news/Eksperti-S-prodovzhuyut-provoditi-ocinyuvannya-punktiv-propusku-cherez-derzhavniy-kordon-Ukraini// (Дата звернення 29.11.2020).
2. Проект «Нове обличчя кордону» // Державна прикордонна служба України, https://newface.dpsu.gov.ua/ (Дата звернення 29.11.2020).
3. Створення «інтелектуальної» системи охорони державного кордону // Державна прикордонна служба України, https://dpsu.gov.ua/ua/stvorennya-intelektualnoi-sistemi-ohoroni-derzhavnogo-kordonu/ (Дата звернення 29.11.2020).

СЕКЦІЯ 11. ФІЛОЛОГІЯ

ЗАСОБИ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ НА АДРЕСАТА НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНОЇ ВІДЕОРЕКЛАМИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО

Антипюк Ольга
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)
Науковий керівник – канд. філол. наук Рогач Ю. І.

Реклама – це динамічна, швидкозмінна сфера людської діяльності. Основними факторами створення реклами є потреби виробництва, торгівлі, фінансів, а також цілі, які ставлять перед собою представники релігійних конфесій, політики та пересічні громадяни. Окрім цього, рекламу справедливо визначають як частину загальнолюдської культури, яка має власні внутрішні закони та особливості [3].

Сугестія – це засіб імпліцитного впливу на емоції та почуття реципієнтів, що так чи інакше навмисно змінює їхню свідомість, поведінку та світогляд. Сугестивні компоненти є невід'ємними складниками медійного дискурсу, оскільки його метою вважають здійснення свідомого впливу на формування думки та усвідомлення реальності. Показниками ефективності реалізації технік навіювання у тексті повідомлень вважаємо прихованість, апелювання до емоцій реципієнта, а також рівень довіри адресата до джерела інформації. Стратегії навіювання втілюються в життя за допомогою відповідних тактик на усіх мовних рівнях [1].

Для аналізу ми обрали передвиборчий відеоролик Володимира Зеленського – *«Час об'єднатися заради майбутнього»*. Він характерний своєю емоційністю, відкритим зверненням до суспільства України перестати боятися завтрашнього дня і нарешті позбутися старої влади. У відеоролику звертаємо увагу на такі сугестивні стратегії [2;4]:

1. Стратегія впливу на емоційну сферу адресата реалізується за допомогою таких тактик:

1) інтимізації комунікативного простору. Її основне завдання – створення доброзичливої та довірливої атмосфери між адресатом та адресантом. У представленому політичному відеоролику формування довірливих відносин здійснюється за допомогою таких прийомів: а) використання займенника *«ми»*: *«Це ми: ті, кого поділили на «правильних» і «неправильних»… але ми – це українці», «І ми втомилися стояти на місці…», «…ми робимо це разом…», «Ми – різні, але такі однакові»*; б)використання лексем з емотивно-оцінною конотацією. Увага концентрується на позитивних емоціях адресата, тобто таким чином здійснюється підсвідоме задоволення потреб та бажань людини: *«Ми – різні, але такі однакові. Об'єднуймось, щоб рухатись вперед», «Кінець старої епохи»*;

2) виявлення солідарності з адресатом (ваші проблеми – наші проблеми)*: «І ми втомилися стояти на місці, чекаючи, поки закінчиться ця «епоха». «Епоха» жадібності, бідності, брехні… Тому ми робимо це разом».*

2. Стратегія використання мета-програм. Мета-програми – звичні стратегії мислення реципієнтів. Як і будь-які звички, вони усвідомлюються людиною нечітко і тому діють автоматично. У політичному ролику ця стратегія досягається за допомогою таких тактик:

1) використання програми *«прагнення «До» чогось»*. Ця тактика вважається прикладом мотивації успіху. Виборці, які прагнуть «до» чогось набагато краще сприймають переваги, які вони отримають, обираючи того чи іншого кандидата: *«Об'єднуймось, щоб рухатись вперед»;*

2) використання програми «прагнення *«Від» чогось»*. Ця тактика вважається прикладом уникнення невдачі: *«Адже 21 квітня вибір тільки один – минуле чи майбутнє. Кінець старої епохи».*

3. Стратегія індукції трансу втілюється в українському політичному рекламному дискурсі за допомогою тактик:

1) використання звичайних трансових станів. У представленому відеоролику реалізується шляхом опису або зображення: а) стан руху: Володимир Зеленський закликає народ України єднатися і в цей момент люди по обидві сторони дороги сходяться разом і починають обійматися та йти пліч-о-пліч: *«Ми – різні, але такі однакові. Об'єднуймось, щоб рухатись вперед»*;

2) звернення до вразливих місць нації*: «…кого поділили на «правильних» і «неправильних», на «малоросів» і «вишиватників», ті, кого називають «бидлом», «клоунами», «хохлами»…».*

4. Стратегія зменшення тиску на адресата реалізується в тактиці ілюзії вибору. Повідомлення обмежує число альтернатив психологічної схематизації людини: *«І ми втомилися стояти на місці, чекаючи, поки закінчиться ця «епоха»…об'єднуймось, щоб рухатись вперед»*.

Отже, проаналізувавши текст відеоролика Володимира Зеленського «Об'єднуємося заради майбутнього», робимо висновок, що, незважаючи на відносно невеликий розмір, у тексті вдало та успішно поєднані різноманітні сугестивні стратегії та тактики, які здійснюють неабиякий вплив на свідомість виборця, формуючи в нього почуття потрібності, довіри та надії на щасливе майбутнє.

1. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики : проблеми систематики // Мовні і концептуальні картини світу. Київ, 2004. № 10. С. 11–16.

2. Володимир Зеленський : Час об'єднатися заради майбутнього. – Режим доступу : https://youtu.be/PffxAFB-x1I.

3. Лященко А. В. Реклама як соціокультурне явище в системі масової комунікації : автореф. дис … канд. наук із соціальних комунікацій: спец. 27.00.06. Київ, 2009. 16 с.

4. Присяжнюк М. М. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. Київ, 2010. 247 с.

АНАЛІЗ ПЕРЕДВИБОРЧИХ РЕКЛАМНИХ РОЛИКІВ ДОНАЛЬДА ТРАМПА «GREAT AGAIN» ТА «CORRUPTION»

Антипюк Ольга
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)
Науковий керівник – канд. філол. наук Рогач Ю. І.

Політична реклама – це заздалегідь спрямовані заходи з метою формування думки виборців за допомогою подання інформації, що переконує у перевагах певного кандидата чи політичної організації стосовно інших [3]. *Навіювання або сугестія* – це процес впливу на психіку людини, пов'язаний зі зниженням свідомості й критичності при сприйнятті певного повідомлення, яке не вимагає ні особистого аналізу, ні оцінки схилення до виконання певних дій. Сугестія є одним із основних способів маніпулювання свідомістю людини і проникнення в її психічну та психологічну сфери життя. При цьому маніпулятивний вплив зосереджується таким чином, що навіювана думка, ідея та образ відразу закріплюються у свідомості людини у формі інформації, яка вважається істинною та беззаперечною [2].

Яскравим прикладом використання сугестії в політиці слугує передбиворча кампанії Дональда Трампа. Варто зазначити, що переважна частина його політичної реклами акцентує увагу електорату саме на недоліках конкурентів у політичних перегонах. Найбільше критики дісталося Гілларі Клінтон. Одними з перших його передвиборчих роликів були «*GREAT AGAIN*» і *«Corruption»*, де розповідається про «проблеми, які політики вважають за краще не обговорювати» (радикальний ісламський тероризм, ІГІЛ, нелегальну імміграцію, незаконне збагачення його конкурентів тощо). Для американського політичного дискурсу, зокрема наприкладі рекламного ролика *«GREAT AGAIN»*, характерні сугестивні стратегії, які концентруються на привернені уваги електорату до речей та проблем, які найбільше хвилюють суспільство [1].

Стратегію *впливу на емоційну сферу* адресата реалізують за допомогою таких тактик:1) інтимізації комунікативного простору. Знову ж таки, як і в україномовному дискурсі, американці особливу увагу звертають на встановлення довірливих відносин між адресатом та адресантом. Для цього використовують наступні прийоми: а) вживання займенника *«we»*: *«We will make America great again!»*; б) застосування скорочених конструкцій: *«I'm Donald Trump…», «…it's something else», «That's why he's calling for…», «… what's going on», «He'll quickly...and he'll stop…»*.

2) виявлення солідарності з адресатом (ваші проблеми – наші проблеми), наприклад*:«…but Donald Trump calls it Radical Islamic Terrorism. That's why he's calling for a temporary shut down of Muslims…».*

Стратегію *використання мета-програм* реалізують за допомогою:

1) тактики використання програми *«прагнення «До» чогось»*. Американцям подобається гіперболізувати жахливе становище сучасності і наводити приклад процвітаючого майбутнього, яке готовий втілити у життя представлений кандидат: *«We will make America great again!»*;

2) тактики використання програми *«прагнення «Від» чогось»* також має значну популярність серед представників політики: *«The politicians can pretend it's something else, but Donald Trump calls it Radical Islamic Terrorism»*;

Стратегія *зменшення тиску на адресата* також присутня в контексті цього рекламного повідомлення і виражається в наступних сугестивних тактиках:

1) ілюзії вибору: *«We will make America great again!»*;

2) використання протилежностей. За допомогою штучно створеної порівняльної характеристики відбувається підсвідоме маніпулювання вибором людини: *«The politicians can pretend it's something else, but Donald Trump calls it Radical Islamic Terrorism»* [4].

Як зазначалося раніше, диференційною ознакою політичної пропаганди Дональда Трампа є його прямолінійна критика опонентів. Відеоролик *«Corruption»* є яскравим прикладом використання сугестивних стратегій з метою штучного впливу на почуття людей, викривлення та зміни їхньої думки щодо інших кандидатів.

Стратегію *індукції трансу* втілюють в американському рекламному дискурсі за допомогою тактики наведення трансу через перевантаження свідомості. Повідомлення може складатися з великої кількості заголовків, які розміщені в хаотичному порядку: *«…Pay to play politics, staggering amount of cash poured into the Clinton Foundation from criminals, dictators, countries that hate America. Hillary cut deals for donors, sold out American workers, exploited Haitians in need. She even handed over American uranium rights to the Russians»*;

Стратегію *зменшення тиску на адресата* реалізують в таких тактиках:

1) трюїзм. Висловлювання подається як загальновідома істина. Наприклад: *«Hillary Clinton only cares about power, money and herself»;*

2) імпліцитна команда (прихована в питанні). Наприклад*: «…so how did Hillary end up filthy rich?»* [4].

Отже, проаналізувавши передвиборчі рекламні ролики Дональда Трампа бачимо, що американці роблять акцент на загостренні та підкресленні проблем, які існують у суспільстві. Головне завдання стратегій сугестії у цьому контексті – вселити в людях почуття страху до майбутнього та ненависті до попередньої влади, яка не змогла вирішити проблем, які турбують громадян країни.

1. За кого болеть на американских выборах? Самые яркие предвыборные ролики кандидатов в президенты США. – Режим доступу : https://meduza.io/feature/2016/10/25/za-kogo-bolet-na-amerikanskih-vyborah.

2. Ільницька Л. Л. Англомовний сугестивний дискурс : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Київ, 2006. 222 арк.

3. Пантелейчук І. В. Політична реклама в системі державно-управлінської комунікації // Актуальні проблеми державного управління. 2009. № 35. С. 1–9.

4. Чрділелі Т. Особливості рекламного політичного дискурсу // Наукові записки . Серія: Філологічні науки. 2011. № 96 (1). С. 365–368.

THE PHENOMENON OF SYNONYMY IN THE UKRAINIAN TERMINOLOGY FOR SCIENCE AND TECHNOLOGY

Olha Antypiuk
Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk)
Yulia Rohach
PhD in Philology

The phenomenon of *synonymy* is considered to be one of the main difficulties of translation of scientific and technology terms. Above all, synonymy in terminology has some features that distinguish it from synonymy in a commonly used language. Firstly, it is the lack of expressive connotations, diversity of semiotic expression, stylistic differentiation within the scientific style, differentiation by the area of use. Synonyms in terminology can be defined as terms that belong to the same denotatum, but have certain differences at the conceptual level [1].

Technology vocabulary is applied in various fields of science, although a significant part of commonly used words is also being used. Science and technology vocabulary is the primary means of communication among scientists and experts, who tend to use it accurately and consistently. Technology terms have specialized and outlined meanings. Despite the fact that terminology contains a large number of units, only a small amount of people tend to use it, and, therefore, terminology vocabulary usually is not immersed into the general dictionaries. Due to this fact, terms have greater stability and resistance to morphological and semantic changes as opposed to commonly used vocabulary [2].

A particular type of synonyms are the words motivated by word formation synonyms (in the broad sense, these words are very close or identical in meaning but might vary at the level of word formation). They are formed with the help of the same word-formation affixes or by means of various word-formation affixes. Such a phenomenon is called a reflective or hereditary word formation synonymy. The emergence of synonyms of this particular type is caused by the similarity of the semantics of the motivational words [4].

The ignorance of the synonymic features often causes the mistakes in the process of expression of one's thoughts, for example: відносно – щодо, йдеться – мова йде, попадати – потрапляти, появлятися – з'являтися, притаманний – властивий, протягом – на протязі тощо[3].

The lexical synonymy is represented by terminological ranges, components of which have the shared definition and do not form any figurative meanings. One of such components is the international or borrowed (calqued) word, the other one is autochthonous, for example, активатор – збудник, депресор – придушувач, інвертор – перетворювач, клема – затискач, кокіль – холодильник, міксер – змішувач, шибер – заслінка, шлам – відстій. This group also includes the eponymsterms: ефект Юткіна, каскад Кремера, кислота Льюїса, система Вард-Леонарда, система Ільгнера, сталь Альто, струми Фукотаін [3].

It is important to mention the so-called formal synonymy that is the result of the diversity and advancement of linguistic means. This particular synonymy could be grammatical, which is based on the comparison of affixes and grammatical categories (i.e., дейтрон – дейтон; уземлення – заземлення; термогальваномагнітний ефект – гальванотермомагнітний ефект; пористий – поруватий; фокусний – фокальний; рівноважитися – перебувати в рівновазі; відхил – відхилення – відхиляння – відхилювання) or lexical, which is derived from the meaning of the word (i.e., густина – питома маса – маса одиниці об'єму; вимушені коливання – силувані коливання; відпочинок металів – повернення металів; власні коливання – вільні коливання; дебаївський радіус – дебаївський радіус екранування – дебаївська довжина – довжина Дебая – радіус Дебая; віддача полум'я – зворотний удар полум'я – зворотне займання – зворотне завогнення; обернення часу – Т-віддзеркалення; as well as national-international term doublets: відсоток – процент; двигун – мотор; обрій – горизонт; випромінювання – радіація; висотомір – альтиметр; строк – термін; сурядна – координата; означення – дефініція; параметр – сумірник). Often, the term with a classification feature is added to its synonym, the formation of which uses symbols-components: діркова область – p-область, електронна область – n-область, область власної провідності – i-область. Sometimes, to the name that reflects the belonging to a certain class of notions, a separate parallel term is added: оператор Лапласа – лапласіан; взаємний зв'язок – взаємозв'язок; оптичний ізомер – енантіомер; поперечна смуга – пересмуга [3].

There also exist a contextual synonymy. It denotes various aspects of the phenomenon, substance, or process, for example: лінза Френеля (названа на честь винахідника) – ступінчаста лінза (відображає суть винаходу); магнітний стержень – стержневий магніт; парадокс часу – парадокс близнюків – парадокс годинників; енергія Гіббса – термодинамічний потенціал Гіббса – ізобарноізотермічний потенціал – вільна ентальпія; температура замерзання – точка замерзання; ковалентний зв'язок – гомеополярний зв'язок – полярний зв'язок – міжатомний зв'язок – атомний зв'язок – електронний зв'язок [3].

Furthermore, among the terms that most often have synonymic relations are those that belong to such semantic categories, as names of actions and processes, names of properties and conditions, names of machines, devices, etc., names of substances and materials. The design-oriented documentation, names of schemes or the names of measurement units are among those that rarely have synonymic relations. Among the names of sciences and their branches, and the names of industries, no synonymic terms were detected [1].

In conclusion we can say that there are numbers of objective reasons for the emergence of synonymic terms in terminological systems. The number of terms denoting the one and same notion can be decreased, ineffectual or illiterate synonyms can be eliminated but it is important not to artificially abolish synonymic terms that play a necessary role in the development of terminological systems.

1. Королева Е. В. Синонимы и варианты в терминологии // Научно-техническая терминология. 1986. № 8. С. 5–7.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
3. Український словник синонімів – Режим доступу: https://ukrainskamova.com/publ/slovnik_sinonimiv/21.
4. Catford J. A linguistic Theory of Translation. London. Oxford University Press. 1995.

ФОЛЬКЛОРНІ ЗАПИСИ З ХОЛМЩИНИ ЯК ДІАЛЕКТОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ У СУЧАСНОМУ ПОЛЬСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Грицевич Юрій
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

У 1986 р. відомий фольклорист і мовознавець із Любліна І. Ігнатюк так оцінив стан досліджень української культури в Польщі: «Найменше фольклорних матеріалів поміщено з Холмщини. Це тому, що на цій території після війни тільки де-не-де залишилися невеличкі групи українського населення, а також немає там кому збирати й досліджувати фольклор. Про фольклор Холмщини були надруковані ось такі статті. Покійний Євген Самохваленко надрукував у „Нашій культурі" (№ 1, 1958) статтю під заголовком „Доля жінки в холмській народній пісні". (...) З цієї території тільки А. Зарчук зібрав та помістив у Нашій культурі (89 і 90 номери за 1965) 21 приказку, а Олександр Волинець надрукував в Українському календарі за 1969 р. статтю під заголовком „Старі пісні на Холмщині", в котрій подав уривки кількох весільних весняних та інших пісень, що їх сам записав в околицях міста Грубешова. Також Український календар за 1973 р. надрукував фольклорні матеріали під заголовком „З весільних пісень і приспівок села Гунятин Грубешівського повіту"» [1, с. 76]. Таке твердження

потребує уточнення з погляду сьогодення, адже в науковий обіг уведено значний текстовий масив, який, щоправда, чекає на систематизацію та структурування.

Зокрема науковиця з Університету Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін) Л. Фроляк у статті «До питання про корпус українських текстів з Холмщини та Підляшшя: проблеми та завдання його створення» [4] зосередилася на типології текстів, які можуть стати підґрунтям діалектологічних досліджень, коротко окресливши їхнє місце в джерельній базі та характер маркерів, із якими вони повинні ввійти до діалектного корпусу. Огляд текстів усної народної творчості, які, за спостереженнями авторки аналізованої наукової розвідки, серед записів з Підляшшя та Холмщини найдавніші за часом їх появи, а також скрупульозне коментування поглядів учених щодо їхньої цінності як джерела діалектної інформації дозволили ствердити, що фольклорні тексти можуть становити евристичну цінність для вивчення говіркового мовлення і ширше – культури етносу. Разом з тим Л. Фроляк застерігає: «Фольклорні тексти перед їх внесенням до діалектного корпусу вимагають насамперед оцінки щодо відповідності їх мови місцевому говору та щодо тривалості побутування твору на території досліджуваного регіону. Необхідно також встановити ареал поширення цих творів та їх походження: належать ці твори до загальноукраїнських, регіональних чи вузько локальних, запозичених чи автохтонних. Зауважимо, що специфікою мовно-культурної ситуації на польсько-українському пограниччі є широке побутування двомовних текстів, зокрема обрядових пісень, легенд, казок, прислів'їв та под., тексти яких містять діалектні ознаки і повинні ввійти до корпусу із відповідними кваліфікаторами» [4, с. 428].

Матеріал для статей [2; 3] І. Митнік, донедавна завідувача кафедри україністики Варшавського університету, почерпнуто з експедиційних студентських записів, які стали також джерельною базою для кількох магістерських робіт, виконаних на згадуваній уже кафедрі і присвячених говіркам та фольклору Холмщини. Записи проведено у трьох регіонах: в околицях Володави (с. Вирики, Кривоверба, Ляцьке), Холма (с. Березно, Гнішів, Гордище, Руда Село, Рудка, Святиця) та Грубешова (с. Черничин). В обох наукових розвідках словникові статті подаються разом з ілюстративним матеріалом – контекстом їхнього вживання, а водночас картиною діалектного мовлення мешканців Холмщини та етнографічно-культурного тла. Наприклад, **дружко –** весільний гість, що допомагав молодому викупити молоду: Молодий стоїть, а *дружко* з торбою за нього торгується, молодий ниц не каже. Но *дружко* ставить горілку одну, ставить другу на роги стола, вже й штири поставив, а тиї кажуть, же ше мало. (...) *Дружкові* співають: ***Дружко** коровай крає, і в кишеню ховає*. (Вирики) [2, с. 151].

Отже, виразно окресленою домінантою новітніх наукових пошуків мовознавців Польщі стало залучення фольклорних текстів як джерела лінгвістичної інформації про різні структурні рівні говірок. Фахово записані

та впорядковані етнографічно-фольклорні матеріали з Холмщини мають значний інформаційний потенціал, що детермінує поліаспектність його опису. Уважне прочитання й аналіз такого типу джерел з опорою на діалектні свідчення тексто- та лінгвогеографічних праць підтвердить тезу, що фольклор – одне з надійних джерел для вивчення особливостей говіркового мовлення.

1. Ігнатюк І. Фольклор Підляшшя і Холмщини на сторінках пресових органів УСКТ. *Український календар*, Варшава, 1986. с. 76.

2. Митнік І. Говір мешканців Холмщини. Ч. 1 : словник весільної лексики. *Тенденції розвитку української лексики та граматики*, ч. 2, Варшава ; Івано-Франківськ, 2015. с. 146–161.

3. Митнік І. Говір мешканців Холмщини. Ч. 2 : словник побутової лексики. *Тенденції розвитку української лексики та граматики*, ч. 3, Варшава ; Івано-Франківськ, 2016. с. 46–57.

4. Фроляк Л. До питання про корпус українських текстів з Холмщини та Підляшшя: проблеми та завдання його створення. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій*, Київ, 2015, с. 413–427.

OLD ENGLISH IMPERSONAL CONSTRUCTIONS

Hanna Zinchenko
Kyiv National Linguistic University (Kyiv)

Viewed from a structural and a communicative-functional perspective, impersonal structures demonstrate the lack of a canonical subject and agent-defocusing respectively. Canonically, the subject is realized by a fully referential verbal argument manifesting its morphosyntactic properties in a definite language. Hence the subject in impersonal constructions may be not fully referential, lack specific properties, perform the function of a structural place-filler, i.e. expletive, or be a non-overt constituent [7, 116].

Concerning Old English (OE), there are at least two formal criteria that allow to define a syntactic unit as an impersonal construction: 1) the predicate verb is marked for third-person singular and 2) the grammatical subject (a noun phrase in the nominative singular controlling agreement with the verb) is missing. Instead, the verbal argument, if present, is used in the accusative or dative case. If more than one nominal argument is encoded, the second one is realized as a noun phrase in genitive case, a prepositional phrase, or a clausal complement (a þæt-clause or a nonfinite clause). According to the way these formal characteristics are realized, there are different morphosyntactic patterns of impersonal constructions found in OE, e. g. *Me hyngrede* (me: ACC/DAT.SG hungered: 3RD SG) *'I was hungry'*; *men sceamað for godan dædan* (men: ACC/DAT.PL feel shame: 3RD SG. for good: ACC/DAT.PL. deed: ACC/DAT.PL.) *'men are ashamed of good deeds'* [2, 347; 6, 3–12].

Verbs that appear in impersonal constructions are classified according to the conceptual domain they belong to and their semantic frames; their syntactic environment is also taken into account, as it may influence the interpretation of the verb meaning [6, 84]. O. Fischer and F. van der Leek point out that impersonal verbs are characterized by a common semantic core; they denote a physical or mental / cognitive experience involving 'a goal' (animate experiencer) and 'a source' (something from which the experience originates), while R. Möhlig-Falke argues that the verbs recorded in impersonal uses belong to various lexical fields that are not necessarily linked with each other. However, all of these verbs are low in transitivity and hardly any of them licenses a prototypical agent. [2, 346; 6, 85–86]. The term 'impersonal' is reluctantly applied to the verbs in discussed constructions due to the fact that the majority of these verbs are also registered in personal structures in OE [5, 186], e. g. the verb *(ge)līcian* occurs both in personal and impersonal patterns. Therefore, it seems more appropriate to speak about the capability of impersonal use with reference to the verbs and consider impersonalhood to be the property of morphosyntactic constructions / patterns.

In course of language development, the impersonal constructions were lost due to semantic, discourse-pragmatic factors, and restructurings in English grammatical system. The verbs either disappeared from the language or underwent changes in grammatical relations and marking patterns, which resulted in their use with a nominative subject only [4, 76]. The changes are explained in diverse ways. Due in part to the weakening and eventual loss of case marking of nouns, the interpretation of impersonal constructions becomes ambiguous. As a result, the construction was reanalyzed, in particular, the acc / dat argument treated as the surface object (underlying subject) was reanalyzed as surface (and underlying) nominative subject capable of controlling verbal agreement [3, 63]. Reanalysis as an abrupt, abductive change resulting in a parameter resetting has been criticized in later investigations. The radical change may be disproven by the fact that the same 'impersonal' verb could be used both in its causative and its receptive sense, occurring in constructions with dative or nominative experiencer. Therefore, it has been argued that the loss of impersonal structures was the result of a gradual decrease in their frequency and involved not a change but a loss of one of the two possible verb meanings [2, 342–352]. Another factor contributing to the disappearance of impersonals is that by the middle of the thirteenth century verbs were no longer able to assign dat / acc case lexically to their objects, and the objective case is viewed as a structurally assigned one. Moreover, OE dat / acc experiencer arguments have been analyzed as subjects due to their semantic and syntactic properties (reference to a human, preverbal position, control of coordinate subject deletion); by receiving nominative case they acquire more properties of a canonical subject [1, 219–220].

All in all, the decrease and final loss of impersonal constructions in English is influenced by different changes in the grammatical system of the language, including the loss of nominal and verbal inflection system, the loss of semantically

motivated case, the requirement to encode a syntactic subject, and the rigidification of word order.

1. Allen, C. L. (1995). Case marking and reanalysis: grammatical relations from Old to early Modern English. Oxford: Clarendon Press.
2. Fischer, O. C. M. & Leek, F. van der (1983). The demise of the Old English impersonal construction. *Journal of Linguistics*, 19, 337–368.
3. Harris, A., & Campbell, L. (1995). Historical Syntax in Cross-Linguistic Perspective (Cambridge Studies in Linguistics). Cambridge: Cambridge University Press.
4. Haspelmath, M. (2001). Non-canonical marking of core arguments in European languages. In Aikhenvald, A., Dixon, R. M. W. & Onishi, M. (Eds.) *Non-canonical subjects and objects. (Typological Studies in Language)* (pp. 53–83). Amsterdam: John Benjamins.
5. Méndez-Naya, B. & López-Couso, M. J. (1997). What is really meant by impersonal? On impersonal and related terms. *Atlantis*, 19 (2), 185–92.
6. Möhlig-Falke, R. (2012). The early English impersonal construction: An analysis of verbal and constructional meaning (Oxford Studies in the History of English). New York: Oxford University Press.
7. Siewierska, A. (2008) Introduction: Impersonalization from a subject-centred vs. agent-centred perspective. *Transactions of the Philological Society*, 106:2, 115–137.

ПЕРЕКЛАД НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ У ГАЛУЗІ ДВИГУНІВ ТА ЕНЕРГЕТИЧНИХ УСТАНОВОК ТА СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СЛОВНИКА

Змієвська Анна
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (Харків)

Науково-технічні терміни як мовні знаки, що репрезентують поняття спеціальності, професійної галузі науки або техніки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників та національну варіативність термінів. У зв'язку з появою нових наук, відкриттям нових явищ виникають значні труднощі визначення загальнонаукової, загально технічної, галузевої і вузькоспеціальної термінології: якщо загальнонаукові і загальнотехнічні терміни – це терміни, які вживаються в декількох галузях науки і техніки, то галузеві терміни визначаються як терміни, які вживаються лише в певній галузі знань. У свою чергу, вузькоспеціальні терміни – це терміни, які характерні для будь-якої спеціальності даної галузі.

В умовах, коли потрібно давати назви явищам і поняттям, що нещодавно виникли, багато загальновживаних слів набувають визначену специфіку. Відбувається спеціалізація їх значення при перекладі іншою мовою й уніфікація перекладних еквівалентів [1].

Інколи в науково-технічних текстах зустрічаються слова і словосполучення, які відносяться до різних функціональних систем.

Терміни повинні зберігати такі риси як абстрагований характер, однозначність і системність. Однак багато термінів і лінгвістичних систем — як лінгвістичні знаки — мають такі недоліки як багатозначність, синонімія, протиріччя термінів поняттю, обтяженість термінології іншомовними термінами і т. д.

Термін можна утворити на основі рідної мови або запозичити як із нейтрального термінологічного банку, так і з іншої мови; він повинен відображати ознаки даного поняття, оскільки значення терміну для спеціаліста рівняється значенню поняття.

Для правильного перекладу терміна важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру та семантичні відмінності від загальнонародних слів. За своєю будовою терміни поділяються на прості, похідні-суфіксальні, префіксальні, суфіксально-префіксальні, складні та терміни словосполучення [2].

Предметом дослідження цієї роботи є переклад термінів англійської мови українською, взятих із галузі конструювання двигунів та енергетичних установок. Матеріалом дослідження слугували терміни, взяті із технічних текстів відповідної галузі в кількості 500 одиниць.

Мета дослідження: визначити адекватний переклад термінів англійської мови українською мовою, взятих із галузі конструювання двигунів та енергетичних установок.

В результаті пошуку термінів було знайдено: 111 простих термінів, 4 префіксальних терміни, 41 похідний-суфіксальний термін, 16 складних термінів, 327 термінів-словосполучень.

Стосовно термінотворчих суфіксів, отримані наступні результати: за допомогою суфікса -er створено 13 термінів (30,9%), -or – 7 термінів (16,6%), -ing – 17 термінів (40,4%), -ium – 5 термінів (11,9%). Всього знайдено 42 терміни, які були створені за допомогою похідного-суфіксального способу творення термінів.

Всього знайдено 46 термінів, створених за допомогою суфіксів і префіксів. З них за допомогою варіантного відповідника перекладено 19 (41%) термінів, за допомогою еквівалентного відповідника – 13 (28%), за допомогою транс кодування – 11 (23%), за допомогою описового перекладу – 1 термін, а за допомогою дослівного перекладу – 2.

Стосовно термінів-словосполучень отримані наступні кількісні дані: всього було знайдено 327 термінів-словосполучень, це становить 65,4 % від загальної кількості термінів. З цієї кількості термінів 4 терміни були

перекладені за допомогою варіантного відповідника (1,22%), 23 терміни за допомогою описового перекладу (7,03%), 116 термінів (35,47%) – калькування, 184 терміни (56,27) – еквівалентного відповідника.

На сьогоднішній день дуже розповсюдженими стали електронні словники, які можуть мати вигляд комп'ютерних програм та он-лайн ресурсів. Найпопулярнішою серед словників-програм є комп'ютерна програма ABBYY Lingvo. В роботі було створено користувальницький словник для програми ABBYY Lingvo. Словник був створений за допомогою мови DSL, для програми ABBYY Lingvo, який включає в себе 500 термінів у галузі двигунів та енергетичних установок і має адекватний переклад українською мовою.

1. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова книга, 2003. 203 с.
2. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2002. 562 с.

БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Ковальчук Надія
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Біографічна література посідає важливе місце в дослідженні літературного процесу, адже за допомогою біографістики переосмислюється життя певної конкретно-історичної особи, виходячи з об'єктивно досліджених подій з біографії цієї персони. Художня біографія була об'єктом зацікавлень таких науковців, як О. Білецький, М. Жулинський, М. Ільницький, Б. Мельничук, М. Слабошпицький, І. Корсак, І. Ходорківський та ін.

Актуальність обраної теми зумовлена важливістю проблеми художньої біографістики як літератури факту а також вивчення постаті Ольги Кобилянської в художньо-біографічному аспекті, адже, попри наявність вдалих біографічних творів про письменницю, все ще є потреба в детальному дослідженні життя і творчості авторки. Метою цього дослідження є аналіз роману В. Врублевської «Шарітка з Рунгу» та розкриття образу героїні твору.

Сучасна біографістика відзначається глибокою психологічністю та асоціативністю, в основі якої лежить дослідження внутрішнього світу аналізованої постаті. Тут вже немає місця для сухого документалізму. Прикладом такого художньо-біографічного твору є роман В. Врублевської «Шарітка з Рунгу» (2007). Це не перший художньо-біографічний роман письменниці про О. Кобилянську. Раніше з'явилася «Емансипантка» (1989). В. Врублевська – знана сучасна письменниця, драматургиня, авторка

біографічної прози. Її перу також належить біографічний роман «Соломія Крушельницька» (1989).

Художнє переосмислення життєпису О. Кобилянської - «Шарітка з Рунгу» складається з шести частин. У першій, «Доля», розповідається про сім'ю Кобилянських та дитинство Ольги, подається її зовнішній портрет, психологічна характеристика: «Ольга мала свої переконання, ясна річ, відповідно до віку, і вміла їх відстоювати. Вже тоді визрівали в ній ніжність сміливість, мрійливість і пристрасність, розважливість і відчайдушність» [1, с. 17], а також розповідається про формування перших комплексів, які дошкуляли Ользі впродовж всього життя через жорстокі слова щодо зовнішності дівчинки: «Так було кинуто зерно, з якого потім виросла непевність у собі, переконаність у своїй малій вартості: некрасива – значить, непотрібна; бути коханою – значить, бути красивою!» [1, с. 9]

У другій, «Поранкова душа», мова йде про юність майбутньої письменниці, її мрії про майбутнє та формування світогляду.

У третій, «Шарітка з Рунгу», йдеться про нестримне бажання писати, а також відчуття самотності через те, що Ольга не знаходила ні в кому належної підтримки. Саме в цій частині розповідається, як Ольга знайшла дві шарітки на горі Рунг, поставила їх у рамку і повісила на стіні. За легендою, шарітка (друга назва – едельвейс) приносила щастя кожному, хто знаходив її. «Це вказівка на тісний зв'язок із природою, цей образ асоціативно пов'язаний із чистою, світлою дівочою душею та прагненням відшукати щастя й кохання на все життя. Але доля розпорядилася по іншому» [4, с. 110]: «Минав день за днем, а настрій не мінявся. Все чекала на якесь диво або гаряче кохання! Шкода, але ні те, ні друге не приходило» [1, с. 243].

У четвертій частині, «Tempi passati», Ольга Кобилянська ностальгує за минулим, за молодістю, часто звертається до своїх старих щоденників, бажання зустріти «свою» людину все ще займає її думки: «Їй не треба нічого, тільки трохи любові» [1, с. 285].

П'ята, «Царівна», оповідає про найбільше кохання Ольги до Осипа Маковея, зустріч з яким дуже вплинула на її творчий шлях: «Дружба з Маковеєм допомогла Ользі відчути себе справжньою письменницею» [1, с. 354].

Про останні роки життя письменниці розповідається в заключній частині роману – «Заключні акорди».

Особливістю біографічних творів є уведення в текст фрагментів епістолярної спадщини, щоденникових записів, що допомагає змоделювати психологічний портрет зображуваної особи. «У будь-якому випадку особа, яка стала об'єктом художньо-біографічного зображення, є співавтором твору. Більшість письменників «подбали» про фактичний матеріал для майбутніх біографічних творів самі, залишивши численні спогади, щоденники, листи, автобіографічні твори тощо» [3, с. 176]. У романі В. Врублевська часто використовує архівні матеріали сім'ї Кобилянських. «Характерною

особливістю листів О. Кобилянської, які цитуються в романі «Шарітка з Рунгу», є парадоксальна самокритичність і вимогливість» [2, с. 111].

Отже, художньо-біографічна література дає можливість простежити, як формувався талант видатної особи, зазирнути у її внутрішній світ і з'ясувати джерела мотивів творчості. Роман В. Врублевської «Шарітка з Рунгу» – художня картина входження Ольги Кобилянської в українську літературу.

1. Врублевська В. Шарітка з Рунгу. Київ: Академія, 2007. 512 с.
2. Кулик А. Біографічна проза В.Врублевської в аспекті жанрових домінант. *Науковий збірник «Питання літературознавства»*. 2014. № 89. С. 107-115.
3. Левчук Т. Факт і вимисел як наскрізна бінарність біографічного наративу. *Науковий збірник «Питання літературознавства»*. 2016. № 94. С. 172-182.
4. Разгільдєєва А. Поетика назви роману В. Врублевської «Шарітка з Рунгу». *Науковий збірник «Таїни художнього тексту».* 2012. № 15. С. 106-113.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЯ В КОМУНІКАТИВНІЙ МОДЕЛІ «ЛІКАР-ПАЦІЄНТ» В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Корнійчук Юлія Вадимівна
студентка І курсу медичного факультету № 1 Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
Науковий керівник – **Єщенко Тетяна Анатоліївна,**
кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри українознавства Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Пандемія COVID-19 оголила усі проблемні місця сучасної системи охорони здоров'я України, як от: вразливість й незахищеність лікарів, недостатній рівень забезпечення лікарень медичними препаратами та технікою (апарати штучної вентиляції легень тощо), недоліки у реформуванні медицині та проблеми у налагодженні ефективної комунікації в системі «лікар-пацієнт».

Мета розвідки полягає у теоретичному аналізі особливостей комунікації «лікар-пацієнт» в умовах пандемії COVID-19 [2, 4].

Спілкування з пацієнтом є невід'ємним та важливим складником професійної діяльності лікаря. Завдяки спілкуванню лікар не лише взнає анамнез, а й демонструє підтримку і емпатійність у взаємодії та навіть здійснює терапевтичний вплив (П.Назар, Ю. Вігенський, Т.Єщенко, О.Юдіна та інші) [1, 3, 7]. На сьогодні складність розгортання комунікації в системі «лікар-пацієнт» зумовлена заходами безпеки, які прийняті у зв'язку із поширенням пандемії COVID-19, оскільки значна кількість консультацій

лікаря відбувається в режимі онлайн (дистанційно) чи в телефонному режимі [4, 5].

Роберт Вітч, американський фахівець з біоетики, виокремлює моделі спілкування в системі «лікар-пацієнт», кожна з яких передбачає свою специфіку розгортання комунікативного процесу [6].

1) Інженерна модель – до уваги насамперед беруться результати діагностичних обстежень, а сам пацієнт розглядається як механізм, що тимчасово вийшов з ладу та потребує корегування відповідних відхилень. Відповідна модель,на нашу думку, ефективно працюватиме в умовах пандемії COVID-19 під час надання екстреної допомоги, проте в розгортанні щоденної професійної діяльності лікаря, вона може призводити до конфліктної взаємодії та загалом опору пацієнта лікуванню;

2) Патерналістська модель, в якій взаємини лікар-пацієнт швидше нагадують відносини «батько-дитина». Вона успішна в лікуванні дітей та осіб похилого віку, проте в умовах швидкого поширення COVID-19 та дефіциту часу, її застосування буде обмежувати доступ до послуг лікаря значної частини пацієнтів, які також можуть потребувати медичної допомоги;

3) Контрактна модель декларує наявність прав пацієнта і лікаря. Тут, перш ніж розпочати лікування, обидві сторони з'ясовують свої очікування, визначають прогнозовані результати від взаємодії. Проте в умовах будь-яких пандемій, заміна лікаря може призвести до гаяння та втрати цінного часу, необхідного для одужання, оскільки пацієнт може орієнтуватися переважно на зовнішній/поверхневий аспект взаємодії;

4) Колегіальна модель – є найоптимальнішою в сучасних умовах, оскільки передбачає не просто побудову партнерських взаємин між лікарем та пацієнтом, маємо на увазі, що лікар надає повну інформацію пацієнту про стан здоров'я, необхідні діагностичні процедури та шляхи лікування. Лікар в діалозі з пацієнтом з повагою та доступно розвінчує сформовані міфи та аргументовано пропонує оптимальні шляхи вирішення проблеми.

Вважається, що загалом успішна комунікація ґрунтується на підтримці, повазі, розумінні та співчутті з обох сторін. Саме ці складники уможливлюють вибудовування ефективної комунікації між лікарем та пацієнтом за умов повідомлення складного діагнозу тощо [4].

Висновки. Отже, можемо констатувати необхідність подальшого вивчення проблеми комунікації в системі «лікар-пацієнт» та важливість формування відповідної компетенції у працівників медичних закладів, адже уміння налагодити вербальний контакт з пацієнтом є важливою складовою його професійною діяльності.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у з'ясуванні специфіки становлення комунікативної компетентності лікарів-практиків.

1. Єщенко Т. Медичний термін як засіб лексичного вираження текстової категорії інформативність // Вісник Нац. ун-ту «Львівська

політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2018. № 890. С. 42–45.
2. Майерс Д. Соціальна психологія. СПб.: Питер, 2004. 794 с. (Серия «Мастера психологии»)
3. Назар П. С. Основи медичної етики / П. С. Назар, Ю. Г. Віленський, О. А. Грандо. Київ: Здоров'я, 2002. 344 с.
4. Сучасні підходи в комунікації «лікар – пацієнт» //Здорові комунікації . – Режим доступу: http://zdorovi.agency/blog/suchasni-pidhodi-v-komunikaciyi-likar-paciyent/
5. Удосконалення комунікації лікаря та пацієнта// EMCI. – Режим доступу: https://emci.ua/statti/komunikatsiya-likaria-ta-patsiienta/
6. Четыре модели взаимоотношений с пациентами по версии Роберта Витча // BeWinner. – Режим доступу: https://bewinner.biz/4-modeli-vzaimootnoshenij-s-patsientami-po-versii-roberta-vitcha.
7. Юдіна О. М. Психологічні особливості формування емпатійності майбутніх лікарів : автореф. дис... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2004. 20 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПИСЬМОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Любченко Олександра
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (Харків)

Процес перекладу не являє собою просту заміну одиниць однієї мови одиницями іншої, а навпаки, це дуже складний процес, що включає в себе низку труднощів, які необхідно долати перекладачу. Одним із прийомів, які допомагають перекладачу у цьому, є граматичні трансформації. Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення мови оригіналу в процесі перекладу відповідно до норм мови перекладу.

Спеціалістам різних рівнів необхідно знати як правильно здійснювати переклад з однієї мови на іншу та вміти правильно трансформувати українське речення згідно англійської структури, уникаючи послівного перекладу, що може знадобитися зокрема для перекладу тез та анотацій до наукових робіт, статей, довідників тощо. Застосовуючи граматичні трансформації, зокрема при перекладі науково-технічної документації, перекладач повинен бути дуже обережним та уважним, щоб уникнути порушень норм мови перекладу.

В даній роботі проводиться дослідження причин та особливостей застосування основних видів граматичних трансформацій при перекладі науково-технічної документації.

Причини застосування граматичних трансформацій дуже різноманітні, оскільки українська та англійська мови є дуже різними за своєю будовою та структурою. Крім того, англійська мова є більш аналітичною, а українська є більш флективною. Також дуже важливо те, що під час процесу перекладу ми маємо справу з різними культурними особливостями двох країн, з різним баченням та сприйняттям світу. Саме через це українська та англійська мови так відрізняються одна від одної.

Для здійснення якісного перекладу кожен перекладач повинен знати центральні поняття сучасної теорії перекладу – еквівалентність та адекватність. Еквівалентність означає відсутність тотожності між текстом оригіналу і текстом перекладу, що виникає через різні мовні системи та цілі перекладу. Під адекватністю розуміють відношення між текстом оригіналу і текстом перекладу, що виникають із цілей перекладу; це процес перекладу, протягом якого перекладач обирає правильну перекладацьку стратегію та внаслідок якого може виникнути еквівалентний переклад.

Вибір перекладацької стратегії найсуттєвішим чином залежить від типу тексту. При перекладі художнього тексту перекладач має створити повноцінний художній текст за допомогою мови перекладу, тому він може опускати окремі деталі тексту перекладу. При перекладі нехудожнього тексту необхідна найповніша передача інформації, що міститься в ньому, досягнення максимально можливої еквівалентності.

Найважливішим мотивом застосування граматичних трансформацій є прагнення уникнути порушення норм мови перекладу та послівного перекладу.

Існує безліч класифікацій граматичних трансформацій. Проаналізувавши визначення граматичних трансформацій вчених, можна зробити висновок, що граматичні трансформації відбуваються на синтаксичному рівня та на морфологічному рівні. На синтаксичному рівні відбуваються такі граматичні трансформації, як: перестановки, заміна членів речення (повна або часткова перебудова синтаксичної структури речення), зміна порядку слів у реченні, перетворення активних конструкцій у пасивні й навпаки, членування речення, об'єднання, синтаксичні заміни в складному реченні, вилучення, додавання, на морфологічному рівні – заміни частин мови, граматична заміна числа, заміна часу, словотворчі трансформації.

В ході дослідження було використано 248 сторінок українських статей авіаційної тематики науково-технічних журналів ЖІТІ [1; 2], з яких методом суцільної вибірки було здобуто 105 речень, які необхідно піддавати граматичним трансформаціям при перекладі, перекладено їх англійською мовою та проаналізовано.

В результаті проведення дослідження був зроблений наступний висновок. При письмовому перекладі науково-технічної документації найчастіше можна зустріти комплексні граматичні трансформації, кількість яких складає 55%. Велику кількість серед них складають трансформації вилучення та

перестановки – 12,4%, перестановки та додавання – 7,6%, трансформації додавання та вилучення й зміни порядку слів та перестановки – по 2,8%. Кількість інших трансформацій становить 18%.

На другому місці після комплексної трансформації знаходиться трансформація перестановки – 21%. Далі йде зміна порядку слів у реченні – 7,6%, та заміна членів речення – 3,8%. Трансформації заміни часу, заміни числа та заміни частин мови, трансформація перестановки, заміни активу на пасив, членування речення та перестановки і вилучення складають по 1,9%. Трансформації об'єднання речень та заміни активу на пасив складають найменшу кількість, а саме 0,95%.

Можна зазначити, що застосування граматичних трансформацій займає важливе місце в перекладознавстві, оскільки вони сприяють здійсненню адекватного та грамотного перекладу.

1. Вісник ЖІТІ. – Житомир : ЖІТІ, 2007. – № 7. – 134 с.
2. Вісник ЖІТІ. – Житомир : ЖІТІ, 2008. – № 9. – 114 с.

ТВОРЧІ ВПРАВИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ – ОДИН ЗІ СПОСОБІВ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 6-х КЛАСІВ

Мислива-Бунько Іванна,
Княгининівський ліцей Волинської обласної ради

Постановка проблеми. «Нова українська школа» передбачає розвиток і соціалізацію особистості учнів, формування їхньої національної свідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок [4]. Якщо говорити про мету навчання української мови, то учитель повинен підготувати компетентного мовця. Для цього потрібно змістити акцент зі знаннєвого на діяльнісний освітній результат. Відтепер учень повинен не лише називати мовне явище, формулювати правила та наводити приклади, а головне – розпізнавати й розрізняти мовні одиниці, оцінювати й обґрунтовувати мовні помилки, допущені в мовленні рідних, друзів, теле- і радіоведучих тощо, використовувати вивчені лексичні засоби для опису природи чи предмета, побудови різнотематичних діалогів, дотримуватися норм етикету під час спілкування та ін. Відтак уважаємо, що одним зі шляхів формування комунікативної компетенції учнів є виконання творчих вправ на уроках української мови.

Мета дослідження – проаналізувати деякі види творчих вправ з української мови для учнів 6-х класів.

Результати дослідження. В оновленій Програмі з української мови (5–9 класи) (2017 р.) виокремлено мовленнєву змістову лінію, де прописано конкретні види вправ і завдань, спрямованих на розвиток комунікативних

умінь і навичок учнів. На нашу думку, саме творчі вправи мають найбільш виразний практичний характер і демонструють зв'язок здобутих знань і повсякденного життя.

Наприклад, у 6 класі передбачено складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої життєвої ситуації, як-от:

а) діалог у музеї, бібліотеці, магазині, спортзалі, книгарні, музичній школі, на зупинці, на перерві з використанням слів із переносним значенням, архаїзмів та історизмів, термінів, неологізмів, сленгу;

б) створення гумористичних діалогів з уживанням фразеологізмів;

в) діалог-розмова про улюблену професію, роботу батьків із використанням професіоналізмів і неологізмів;

г) діалог-розповідь про перебування в зоопарку або про переглянуту передачу «У світі тварин», «Дивовижна природа» з уживанням незмінюваних іменників (ему, гризлі, поні, какаду, колібрі, цеце, сироко тощо);

д) діалог про придбання товарів з використанням числівників у непрямих відмінках на позначення кількості й цін.

Діалог – це той вид творчих вправ, завдяки якому учні готуються до створення або підтримання мовлення за будь-яких обставин (передбачуваних і спонтанних). Також, погоджуючись із думками О. Гошовської [1, с. 7], вважаємо, що будь-які творчі форми роботи сприятимуть розвитку ключових компетентностей. Наприклад, соціальні та громадянські компетентності (діалог на тему «Правила поведінки в музеї»), математична компетентність (діалог-розмова про розподіл власного часу), підприємливість (діалог «У магазині») і т. д.

Під час вивчення тем з лексикології, морфології та орфографії учні неабияк можуть попрацювати творчо, зокрема:

1) вправи «Я – редактор» (редагування словосполучень, речень, текстів);

2) укладання словничка з культури мовлення «Я розмовляю українською мовою грамотно». ***Вправа 1.*** **Виправте помилки в списку покупця** [2, с. 30].

СПИСОК ПОКУПЦЯ

Кофе	Чіпси
Канфєти	Сєльодка
Оливкове масло	
Туалетну бумагу	
Мука	
Салфєтки	
Згущонка	Гвозді
Оливкове масло	Отвьорка
Слівкі	Коврик
у ванну	
Курині окорочка	Утюг
Зелений окріп	Часи
Пірожена	Фонарик

Досить складна мовна тема у 6 класі – «Велика буква та лапки у власних назвах». Проте завдання вчителя після опрацювання теоретичного матеріалу і виконання традиційних вправ із підручника показати, як вивчені правила «працюють» у житті.

Вправа 1. **Творчий диктант «Вільна автобіографія» (доповнити речення іменниками – власними назвами).**

Мене звати … . Я проживаю у місті (селі) … . Там є вулиці … . Навчаюсь у … . Моя мама працює … . Мій тато працює … . Найчастіше я ходжу в магазин … . У вихідні я з друзями їду в кафе … (розважальний центр … або піцерію …).

Нещодавно я прочитав(ла) книгу … . Я хотів(ла) б передплачувати журнал (газету) … .

Влітку я люблю відпочивати на березі річки (озера чи моря) ….

Найбільше мені подобається планета … . Мрію побувати в … .

Вправа 2. **Творчий диктант «Одним словом». Замініть описові конструкції одним іменником. Поясніть уживання великої літери та лапок.**

Автор поеми «Євшан-зілля». Село, у якому народився Тарас Шевченко. Інша назва вірша Т. Шевченка «Тече вода в синє море…». Найважливіша книга християн. Псевдонім Лариси Косач. Найбільша річка України. Планета, на якій ми живемо. Велике релігійне свято, яке ми відзначаємо 7 січня. Твої улюблені цукерки. 24 серпня відзначаємо найбільше державне свято. Хто очолює Україну (посада)? Столиця України. Найбільше море України. Збірка творів Т. Шевченка. Ця українська гора має висоту 2061 метр. Як ще називають Тараса Шевченка? [3, с. 118].

Висновки та перспективи. На наше переконання, частка творчих завдань повинна становити не менше як 50 % від усієї кількості вправ. Адже лише так ми можемо довести учням безпосередній зв’язок теорії та практики. Творчі завдання – це саме той вид діяльності, котрий має найбільш прикладний характер і спонукає учнів до нетрадиційного, креативного розв’язання поставленого завдання.

1. Гошовська О. Формування ключових компетентностей учнів на уроках української мови та літератури через мовленнєву діяльність. *Дивослово*. 2018. № 9. С. 7–9.

2. Мовчун Л. Мовна лікарня. Пригоди Лєрки Севрючки і цікаві завдання з культури мови. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2009. 96 с.

3. Рудницька О. Б. Уроки з української мови для 6 класу. Київ: Дивослово, 2015. 320 с.

4. Українська мова. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas

ФРЕЙМОВИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Пургіна Світлана, Шевцова Марина
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»

Зміни в суспільно-політичному житті країни сприяють, з одного боку, появі нових понять, а з другого – вимагають вироблення усталеної, кодифікованої термінології тієї чи іншої галузі знань. На основі спільної структурної та семантичної організації терміни можуть об'єднуватися в термінологічні блоки, ряди, які утворюють семантико-термінологічні поля. Одне з таких полів – авіаційна лексика, яка є складовою частиною науково-технічної термінології. Порівняно з іншими технічними терміносистемами, вона виникла значно пізніше, формувалася і удосконалювалася разом із розвитком авіації в світі та Україні. Досліджувана терміносистема різноманітна як за походженням, так і за характером семантико-функціональних зв'язків. Значну частину авіаційної термінології становлять терміни, штучно сконструйовані з латино-грецьких терміноелементів.

Окреме мікрополе в названій терміносистемі утворюють назви літальних апаратів. Під літальним апаратом розуміємо «будь-який апарат, що рухається в атмосферному або космічному просторі під дією аеродинамічних та аеростатичних сил, сили реакції чи інерції» [1, с. 527]. Залежно від типу та конструкції літальні апарати мають такі назви: *аеростат, літак, планер, авіамодель, безпілотний літальний апарат, ракета, керований снаряд, космічний корабель, штучний супутник, дирижабль, повітряна куля*.

У сучасній лінгвістиці на основі роботи Є.С. Кубрякової [2, с. 65] можна виділити наступну типологію концептів когнітивного аналізу термінології:

- за змістом (концепт-презентація, фрейм, схема, сценарій, гештальт);
- за мовною презентацією (рамкові концепти, концепти дії);
- за ступенем інтеграції семантичних структур (суперконцепти, макроконцепти, базові концепти, концепти і мікроконцепти);
- за роллю концепту у структуруванні мовного значення (концепти-класифікатори, концепти відсторонення та ін.).

Для дослідження було обрано типологію концептів за ступенем інтеграції семантичних структур. У якості макроконцепту виступає «опорний концепт» і авіаційний об’єкт, який за ним стоїть. Далі, залежно від рівня ієрархії розглядуваної концептосфери, виділяються суперконцепти, базові концепти, концепти і субконцепти (вони ж мікроконцепти). Виділені базові концепти є однаковими для українського та англійського народу через те, що представляють універсальні науково-технічні і суспільні формування, знайомі різним націям.

Наукове дослідження було проведено на матеріалі текстів з авіаційної тематики із використанням методів когнітивного аналізу. Як результат, за допомогою мови DSL було створено 3 словники: англо-український,

українсько-англійський, англомовний тлумачний словники авіаційних термінів.

Тлумачно-перекладний словник є найбільш корисним для спеціалістів тієї галузі, яку він описує, адже він створює ідеальні умови як для розуміння наукового змісту поняття, так і для вивчення іноземних мов, що призводить до підвищення рівня міжкультурної професійної комунікації. Використання інформації про концепти, що існують у певній галузі, значно покращує якість словника, підвищує його практичне значення. Студенти або науковці під час роботи із таким словником засвоюють набагато більше корисної інформації, що приводить у результаті до формування необхідної професійної ментальності, яка сприяє професійному самовдосконаленню.

Для укладання словників було проаналізовано науково-технічні матеріали з авіаційної тематики загальним обсягом 928291 знаків. Проаналізувавши зазначені матеріали, було отримано загальний корпус термінів, що складав 743 термінологічні одиниці. Але у зв'язку із обраною тематикою актуальними є терміни, що належать до базового концепту «*airframe*». Визначення приналежності терміна до певного концепту неможливе без глибокого розуміння сутності самого концепту, через що понятійна віднесеність і концептуальні зв'язки термінів перевірялись за допомогою студентів-випускників кафедр «Проектування літаків і гелікоптерів» та «Конструкцій і проектування ракетної техніки» Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «ХАІ», адже вони володіють необхідними інженерними знаннями. В ході дослідження 20 студентів 5-го курсу, спираючись на свої знання і розуміння теми, обрали необхідні терміни із загального переліку в 743 термінологічні одиниці. У результаті було отримано 619 термінів, що належать до авіаційних термінів, які розподілили за принципом розташування названих частин і деталей у конструкції літака на 11 груп, тобто концептів, які в свою чергу містять в собі певні субконцепти.

В ході роботи було розглянуто класифікації за словотворчим типом та морфологічною будовою, а також класифікацію термінів-словосполучень за моделями. В результаті дослідження були отримано підтвердження того, що найбільший ужиток в авіаційній термінології мають терміни-словосполучення, а найпоширеніша модель термінів-словосполучень – це N+N.

У скомпільованих словниках словникова картка терміну містить перелік посилань на концептуально пов'язані терміни, що належать до того ж концепту. Така структура картки дозволяє користувачеві швидше ознайомитись або ж вивчити основні поняття галузі «Авіаційна та ракетно-космічна техніка», що надає практичного значення всій виконаній роботі.

1. Словник української мови: в 11 т. Київ, 1979. Т. 4. 825 с.

2. Кубрякова Е. С. О современном понимании термина «концепт» в лингвистике и культорологии. Реальность, язык и сознание. Тамбов : Изд-во ТГУ, 2002. 153 с.

ІНФОРМАЦІЯ, ПРЕДСТАВЛЕНА В БАЗАХ ДАНИХ «WHOIS»

Черепанин Христина
Національний університет «Львівська Політехніка» (Львів)

З часу створення Інтернету, яким ми його знаємо, інформація про право власності на доменне ім'я в Інтернеті була загальнодоступною в базі даних, відомій як „WHOIS" - тобто „хто" є власником доменного імені [1].

Ця інформація збирається на етапі первинної реєстрації доменного імені.

Як правило, кожен запис Whois буде містити таку інформацію, як ім'я та контактна інформація Реєстранта (який є власником домену), ім'я та контактна інформація Реєстратора (організації або комерційного суб'єкта, який зареєстрував доменне ім'я), дату реєстрації, сервери доменів, останнє оновлення та термін дії. Іншими словами – мовний матеріал. Також, записи Whois можуть надавати адміністративну та технічну контактну інформацію (яка часто, але не завжди, є реєстрантом)[3].

Окрім цього, тут іноді також можна побачити реєстратуру. Тобто компанію, яка відповідає за конкретні доменні закінченні(TLD).

Наприклад, Verisign керує реєстрацією доменних імен .com та їх серверами. Ці компанії управляють великими централізованими базами даних з інформацією про те, на які доменні імена заявлено права та ким.

Наступною важливою інформацією є статус домену. Наприклад, якщо статус домену – ok, це означає, що наразі домен може бути переданий новому реєстратору. Домен може мати велику кількість статусів, залежно від того, що відбувається з доменом у будь-який момент часу [5].

Для відстеження інформації Whois потрібно багато зусиль, враховуючи велику кількість реєстраторів та серверів Whois.

Інформація в записі Whois спочатку надається при реєстрації доменного імені, а з часом все змінюється, і інформація застаріває. Саме тому ICANN (Інтернет-корпорація з присвоєних імен та номерів) вимагає від реєстрантів доменів оновлення своїх контактних даних [6].

Також важливо зазначити, що існування реєстрації домену неможливо приховати .

У нас на роботі часто бувають випадки, коли клієнт пробує зареєструвати вже існуючий домен, використовуючи символи іншого алфавіту чи, заміняючи літеру «О» на «0», проте система зразу розпізнає такі ситуації та не дає зареєструвати домен.

Хоча деякі реєстратори доменів пропонують послуги приватної реєстрації (також відомі як проксі-послуги), у яких відображається контактна інформація реєстратора, а не інформація реєстранта, варто зазначити, що це

не обов'язково є гарантією справжньої анонімності. При цій "приватній реєстрації" організацією, що надає послугу конфіденційності домену, є реєстратор домену та контактна особа. Тобто реєстратори можуть бути зобов’язані законодавством передавати приватну інформацію певній інстанції [2].

Також база даних WHOIS іноді відображає не всю реєстраційну інформацію для кожного доменного імені. Деякі домени верхнього рівня, такі як .com та .net, завжди матимуть свою реєстраційну інформацію у базі даних WHOIS. Інші ж домени верхнього рівня, такі як .me або .gov, відображають менше інформації [4].

Отже, Whois – це загальнодоступна база даних, в якій зберігається інформація, зібрана, коли хтось реєструє доменне ім’я або оновлює свої налаштування DNS.

Дані управляються незалежними організаціями, відомими як реєстратури та реєстратори, які використовують той самий стандарт системи. Наявність точних, актуальних даних Whois полегшує зв’язок із реєстрантом або адміністратором.

About WHOIS [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://whois.icann.org/en/about-whois

Disclosing WHOIS data and GDPR [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://news.gandi.net/en/2020/07/disclosing-whois-data-and-gdpr/

How does WhoIs work? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.namecheap.com/domains/how-does-whois-work/

The use of Whois data bases in practice and research [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.whoisxmlapi.com/blog/the-use-of-whois-databases-in-practice-and-research/

Understanding Whois look up [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.name.com/support/articles/205922568-Understanding-Whois-lookup

Who is: The best explanation ever – multiple expiration dates [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.supportsages.com/whois-the-best-explanation-ever-multiple-expiration-dates/

СЕКЦІЯ 12. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ В ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-БОКСЕРІВ

Базилевич Наталія, Тонконог Олександр
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, м. Переяслав

У зв'язку з погіршенням кримінальної ситуації в країні, а також військовими подіями в сучасній Україні виникла нагальна проблеми вдосконалення процесу фізичного виховання молоді в умовах ЗВО. З метою покращення фізичної підготовленості студентів, підготовки їх до самозахисту свого життя і до захисту України ряд фахівців (В.І. Вихор, 2017; І.Й. Малинський, М.А. Колос, В.В. Яременко, 2016 та ін.) рекомендують проводити заняття з фізичного виховання засобами боксу [2].

Враховуючи інтерес юнаків до боксу та основні мотиви занять фізичними вправами, нами впроваджувалось у розроблену програму секційних занять з боксу різноманітні засоби легкої атлетики для студентів факультету фізичної культури, спорту і здоров'я університету Григорія Сковороди в Переяславі з метою покращення їх фізичної підготовленості. Практичний розділ експериментальної програми був спрямований не лише на техніко-тактичну і змагальну підготовку, а й на загальну та спеціальну фізичну підготовку за допомогою спеціально підібраних засобів легкої атлетики [2].

Загальна фізична підготовка боксерів експериментальної групи була спрямована на розвиток і вдосконалювання функціональних можливостей організму і фізичних здібностей спортсменів. До програми загальної фізичної підготовки боксерів включали як загальні для багатьох видів спорту засоби – гімнастичні вправи, вправи з гантелями, штангою, спортивні ігри, так і засоби легкої атлетики – біг, стрибки, метання [1].

В основу побудови програм нами покладені наступні положення:

- навчально-тренувальний процес мав розвивальну і оздоровчу спрямованість;
- в якості засобів фізичного виховання використовували вправи як аеробної, так і анаеробної спрямованості помірної та великої інтенсивності;
- засоби легкої атлетики і методи їх застосування були адекватними морфо-функціональним особливостям та фізичній підготовленості студентів-боксерів;
- використання засобів легкої атлетики сприяло розвитку основних фізичних здібностей боксерів.

Загальною вимогою стосовно вправ для розвитку швидкісних здібностей була доступність їх виконання з білягранічною і граничною швидкістю. Розвиток швидкісних здібностей боксерів в циклічних локомоціях здійснювали із застосуванням таких засобів, серед яких: біг з прискоренням, естафетний біг,

біг з гандикапом, імітація рухів руками або ногами при бігу з максимальною або варіативною частотою та з різних вихідних положень – стоячи, лежачи, сидячи; біг «з ходу», біг зі старту з різних вихідних положень; швидкий біг на пересічній місцевості з подоланням природних перешкод; біг з різкою зміною швидкості, темпу, довжини кроку і напрямку руху; швидкісний біг у полегшених умовах (біг за вітром або під гору, біг на буксирі) або в ускладнених умовах (біг вгору, проти вітру, біг з обтяженням) [1].

Для розвитку всіх форм швидкості керувались наступними положеннями: вправи на розвиток швидкості застосовували безпосередньо після розминки; роботу поєднували з удосконаленням техніки боксу; починали розвиток швидкості з виконання вправ повторним методом, з середньою інтенсивністю: як тільки спостерігалась у студентів здатність контролю за рухами, застосовували метод змінних і повторно-змінних вправ; найбільша інтенсивність рухів, яку застосовували на цій стадії – 80–85% від максимальних можливостей.

Для розвитку швидкісно-силових якостей включали до програми експериментального дослідження різноманітні стрибки (у довжину з місця, у висоту з місця, потрійний, п'ятірний, десятерний), а також вправи з ядром або з набивними м'ячами (метання двома й однією рукою з різних положень тіла). Для розвитку витривалості боксерів використовували кросовий біг, біг на середні і довгі дистанції з різною інтенсивністю і тривалістю роботи аеробного характеру, вправи зі скакалкою. Головною умовою при виконанні таких вправ була помірна інтенсивність.

В педагогічному експерименті широко використовували методичні прийоми з елементами змагань для формування позитивного емоційного стану, інтересу до виконання легкоатлетичних вправ. Використання ігрового і змагального методів дозволяло розвивати рухові якості в їх взаємозв'язку, в також оптимально поєднувати процес розвитку фізичних якостей і формування рухових навичок.

Аналіз результатів контрольного етапу дослідження показав, що найбільшого приросту дістали результати силових здібностей студентів-боксерів експериментальної групи – 22,3%; швидкісно-силових здібностей – 10,1%; витривалості – 7,5% і швидкісних здібностей – 4,0%. Таким чином, використання засобів легкої атлетики в процесі загальної фізичної підготовки, позитивно вплинули на темпи розвитку всіх фізичних здібностей.

1. Базилевич Н.О. Оптимізація легкоатлетичних вправ, як засобів самостійної фізкультурно-оздоровчої роботи студентів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання*. Чернігів, 2016. Вип.129. Т3. С.23-26
2. Качурін А. І. Бокс в системі фізичної культури студента: навч. посіб. М. : Фізкультура і спорт, 2006. 342 с.

СЕКЦІЯ 13. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СИСТЕМІ АРХІВНИХ ФОНДІВ УКРАЇНИ

Лупинко Надія Юріївна
Науковий керівник: Надольська В. В. - кандидат історичних наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діялності
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Актуальність дослідження. Важливість ролі Державного архіву Волинської області для розвитку та вдосконалення цілісної системи архівних фондів України.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що ця робота дає можливість поглибленого вивчення фондів Державного архіву Волинської області та архівів України в цілому.

Національний архі́вний фонд (НАФ) України – сукупність архівних документів та установ, що відображають історію духовного і матеріального життя Українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації. До складу архівних фондів України входить Державний архів Волинської області як складова частина цілісної системи. Для обєктивності твердження пропоную розглянути історіографію архіву.

Волинський обласний історичний архів у підпорядкуванні Архівного відділу УНКВС Волинської області був заснований у 1939 році. В 1941 р. він був перейменований на Державний архів Волинської області. Архів складається з 4879 фондів, 1 220 829 одиниць зібрань від XVI ст до 2018 р. Тут зберігаються окремі документи XVI ст.: королівські дарчі грамоти і привілеї, церковні метричні і шлюбні книги та деякі документи з колекції, зібраної «Волинським товариством друзів наук». Фонди періоду Російської імперії (1796–1919) містять документи місцевих органів державного управління та міського і земського самоврядування, судових і поліцейських органів. За період окупації Волині Польщею (1921–1939) в архіві зберігаються фонди установ Волинського воєводства: місцевих органів державного управління, Цивільного управління земель Волинських і фронту Подільського, повітових староств, Луцького міського управління.

В архіві частково збережені документи фондів міжвоєнного періоду: повітових, волосних комісаріатів, військово-революційних комісарів, повітової міліції, Тимчасового управління м. Луцька за 1939 р. Серед фондів періоду нацистської окупації Волинської області – розсекречений фонд Волинського проводу ОУН, документи якого висвітлюють діяльність ОУН–УПА на Волині. Важливі документи, в тому числі розсекречені, є у фондах керівних органів у справах релігії. Вони містять відомості про храми, священослужителів, важливі події в історії краю. Архів зберігає фонди

особового походження, сформовані з документів, що висвітлюють життя діяльність, творчість видатних людей Волині. Тут є свідчення про голодомор в Україні (1932–1933), розповіді в'язнів сталінських таборів, відомості про переслідування священиків за прагнення до утвердження української церкви, спогади жителів Володимир-Волинського району про українсько-польські відносини за 1939–1952 рр.

У 1991 р. до держархіву області передані фільтраційні справи з фондів Управління Служби безпеки України по Волинській області на громадян, вивезених на примусові роботи у країни гітлерівської коаліції (1942– 1944), кримінальні справи позасудових органів на реабілітованих громадян (1939–1992). Останніми роками архів поповнився документами перших громадських, політичних формувань Волині новітнього періоду становлення державності України, зокрема, товариства Лева, Волинської регіональної організації Народного Руху України за перебудову, Волинської організації Демократичної партії України та ін. Кінодокументи архіву включають фільми про історичні події на Волині, а також відеосюжети про українсько-польський конфлікт кінця 40-х рр. XX ст., святкування 1000-ліття м. Володимир-Волинський та ін.

Фонодокументи зберігають записи голосів народних депутатів України, Героїв Соціалістичної Праці, учасників Великої Вітчизняної війни, членів КПЗУ, КСМЗУ, УПА, воїнів-інтернаціоналістів, свідків голодомору, відомих письменників та ін.

Висновки. Отже, Державний архів Волинської обласні відіграє важливу роль у формуванні цілісної системи архівних фондів України, оскільки є невідємною її частиною. Також архів є складовою частиною вітчизняної й світової історико-культурної спадщини та інформаційних ресурсів суспільства, багатоаспектним масивом документів державних оргнів, підприємств, установ і організацій всіх форм власності та налічує 4879 фондів і 1 220 829 одиниць зібрань національного та культурного надбання України.

1. Матяш І. Б. Українська архівна періодика 1920– 1930-х рр.: історія, бібліографія, бібліометрія. – К., 1999. – 480 с.

2. Архівні установи України: Довідник / Авт.-укл.: О. І. Алтухова, С. І. Андросов, Л. С. Анохіна та ін.; ред. кол.: О. С. Онищенко, Р. Я. Пиріг, Л. А. Дубровіна та ін.; упоряд.: Г. В. Боряк, С. Г. Даневич, Л. А. Дубровіна та ін.; Державний комітет архівів України, Міністерство культури і мистецтв України; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України. – К., 2000. – 260 с.

3. Офіційний веб-портал “Архіви України” “ http://www.archives.gov.ua/.

4. Шаповал Ю. Волинська трагедія і польсько-українські взаємини 1943–1944 рр. у дзеркалі документів Державного архіву Служби безпеки

України / Шаповал Ю. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. - 2003. - 20. - С. 194-208.

МЕДІАТИЗАЦІЯ ТЕАТРУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Москвич Ольга Дмитрівна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сучасна соціокультурна ситуація, зумовлена викликами пандемії і карантинними обмеженнями, вплинула на театральну культуру, яка переходить на новий етап розвитку, перебуваючи під визначальною дією технічних і дигітальних засобів комунікації – медіа.

Згідно з культурологічною концепцією М. Маклюена термін «медіа» (від латинського «*media*», «*medium*» – засіб, посередник) застосовується для визначення різних засобів комунікації [див.: 4]. Більше того, відповідно до теорії М. Маклюена, медіа можуть розглядатися як розширення або протезування людського тіла, що надає нових можливостей у часі і просторі. Варто також звернутися до трактування медіа Н. Кирилової, згідно якого «медіа – це не просто засоби для передачі інформації, а ціле середовище, в якому створюються, естетизуються і транслюються культурні коди». [3, с. 22].

Термін медіатизація є багатозначним у сучасних міждисциплінарних дослідженнях. Першим його запропонував Дж. Б. Томпсон, визначаючи роль медіа, що передають не просто інформацію, а елементи культури, які формують сучасне суспільство [див.:1]. Цікавим є підхід С. Жижека, який розглядає медіатизацію як процес перетворення реального об'єкта в штучний: «тіло, яке майже повністю медіатизоване, функціонує за допомогою протезів і говорить штучним голосом» [2, с. 125]. Саме в цьому трактуванні прослідковується зв’язок із теорією М. Маклюена. Відповідно до такої логіки роздумів взаємодія театру і медіа може розглядатися як протезування театру, оштучнення його виражальної мови і розширення меж за рахунок втрати автентичного «тіла». Т. Савельєва визначає медіатизацію як процес, під впливом якого «медіа «впроваджуються» в соціальні інститути суспільства, надаючи їм нового змісту і значення» [6, с. 188]. Проєктуючи дане визначення на театральну сферу, можна зробити висновок, що медіатизація театру – це процес впровадження медіа в театральну культуру, який надає їй нового змісту і значення.

Моніторинг сучасних українських театрів демонструє активне використання ними інтернет-ресурсів, соціальних мереж, інтерактивних технологій і мультимедійних компонентів. Протягом 2020 року ці тенденції особливо актуалізувалися та набувають небаченої досі інтенсивності, що спричинено викликами карантинних заборон, обмеженнями живої комунікації і збільшенням ролі медіа в житті кожної людини. Так, 2020 рік

демонструє перехід до онлайн-трансляцій вистав і онлайн-зустрічей акторів із глядачами, створення інтерактивного театрального середовища та мультимедійних вистав-видовищ. До сценічного мистецтва залучають медіаігрові технології, інтегрують 3D копії акторів і декорацій тощо. Поширюються тенденції гібридизації театральної вистави (залучення реальних і віртуальних просторів, об'єктів, ефектів). Театральна сцена – це уже не традиційний фізичний простір, це віртуальність, екранна культура, «театр у смартфоні», який розчиняється у повсякденності.

Незворотність процесу медіатизації в українській театральній культурі підтверджує знакова в цьому контексті подія – створення і представлення у 2020 році «Цифрового театрального архіву», який містить національну театральну базу даних для театральної спільноти, глядацької аудиторії і науковців. «Збирання інформації, фіксація театрального процесу є не менш важливими, ніж створення нових спектаклів, впровадження інноваційних технологій і досвідів у театральну практику», – впевнено заявляють ініціатори проєкту [див.: 5].

Отже, на сучасному етапі спостерігаємо активізацію процесу медіатизації в театральній сфері, яка спричинена пошуками нових каналів для реалізації творчості, а подекуди необхідністю простого виживання театральних студій у кризових для культурних індустрій умовах. Обмеженість живого спілкування вимагає нових засобів не лише для комунікації, а й для підсилення емоцій аудиторії, збереження її інтересу до театру. З одного боку, означені тенденції є рятівними і модернізують театральну культуру, з іншого – несуть загрозу її тотального медіапротезування, адже місце унікального мистецького твору посідає медіальна образність, яка привертає увагу, не обтяжуючи пошуками смислів [див.:7]. А тому перед сучасним театром стоїть важливе завдання в контексті означених тенденцій медіатизації: вижити і не втрати себе!

1. Thompson J. B. The Media and Modernity. A Social Theory of the Media. Cambridge, Polity, 1995, 324 p.

2. Жижек С. Киберпространство, или Невыносимая замкнутость бытия. *Искусство кино*, 1998, № 1. С. 119–128.

3. Кириллова Н.Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну. М.: Академический проект, 2005. 448 с.

4. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширение человека / Перев. с англ. В. Николаева. Москва: Канон-Пресс-Ц, 2003. 464с.

5. НСТДУ розпочинає масштабний проєкт зі створення цифрового театрального архіву // *Національна спілка театральних діячів України.* URL: https://nstdu.com.ua/publication/nstdu-rozpochinaye-masshtabniy-proyekt-zi-stvorennya-tsifrovogo-teatralnogo-arhivu/ (дата звернення: 25.11.2020)

6. Савельєва Т.П. Медіатизація в мережевому суспільстві: зміст та тенденції. *Сучасне суспільство*, 2012. Вип. 2. С. 185-192.

7. Головей В. Ю. Трансформації мистецтва в інформаційну епоху. *Філософія і наука за умов формування інформаційного суспільства: морально-етичні та світоглядні проблеми*. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010. С. 120-125

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ FACEBOOK У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

Пословська Аліна Віталіївна
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Сьогодні бібліотеки у своїй діяльності використовують інтернет-технології. Соціальні мережі стають веб-сайтами, що найбільше використовуються, та набувають щороку більшої популярності. Тому доцільним є використання соціальних мереж у роботі бібліотек. Найпопулярнішою соціальною мережею в Україні є Facebook. Переваги цієї платформи в тому, що вона безкоштовна, а також усі користувачі мають вільний доступ до інформації, яку розмістили інші підписники.

Продуктивний діалог між користувачами, колегами, громадськістю відбувається у соціальній мережі Facebook. Це може бути створений особистий профіль бібліотекаря, сторінка чи група бібліотеки, окремого відділу чи підрозділу, тематичні бібліотечні групи. Використання Facebook дає можливість створювати особистий профіль з інформацією про себе, створювати групи, запрошувати друзів, обмінюватися повідомленнями, завантажувати фото та відеозаписи [3, с. 536].

Оптимальним для Facebook є чіткий, послідовний допис, який вміщує декілька речень з обов'язковою наявністю візуального супроводу (фото, зображення, відео).

Особливості використання соціальних мереж у роботі українських бібліотек досліджують М. Самсонов [3], В. Струнгар [4], Л. Чуприна [5] та ін.

Представлення бібліотек у соціальних медіа виконують ряд завдань: інформування, продукування, завдання посередництва, завдання акумуляції, сприяння, комунікації [4, с. 331–333]. Основні функції бібліотечних сторінок у соціальній мережі Facebook: представницька, інформаційна, комунікативна та навігаційна, вивчення соціальної структури користувачів, коригуюча [1].

Сторінка бібліотеки у соціальній мережі Facebook використовується як джерело інформації [5, с. 513]. Схожу роль відіграє і сайт установи. Однак сьогодні для представництва та просування діяльності бібліотеки тільки сайту замало. На офіційних сайтах бібліотек є піктограми, що дають можливість переходу на зареєстровані акаунти у соціальних мережах, які виступають доповненням основних веб-сайтів бібліотек, додатковими засобами інформування та формують позитивний імідж бібліотеки [2].

В першу чергу, соціальна мережа у діяльності бібліотек використовується задля комунікації бібліотеки (бібліотекаря) з читачами та колегами.

Бібліотеки зацікавлені у перетворенні потенційних віртуальних користувачів на реальних. Перед використанням соціальної мережі у роботі бібліотеки слід сформувати контент-план, де прописати який тип контенту та з якою періодичністю буде розміщуватись у Facebook; хто з працівників буде відповідати за його підготовку й адміністрування сторінки (групи).

Дописи у соціальній мережі Facebook дають змогу повідомити користувачам про надходження нових видань до бібліотеки, анонсувати конференції, заходи, тренінги, зустрічі, вебінари, виставки, майстер-класи [5, с. 511–513]. У соціальній мережі Facebook можна написати про свою роботу: зміну робочого часу, вихідний день, співпрацю з іншими бібліотеками, запровадження нових послуг [3, с. 540]. Використання у роботі соціальної мережі Facebook сприяє розширенню професійних контактів, залучає до різних форм підвищення кваліфікації, дає можливість спілкування у фахових групах, вивчення досвіду роботи інших закладів та його обміну із колегами. Така робота у соціальній мережі Facebook стимулює просуванню бібліотечних продуктів, сприяє популяризації бібліотеки.

Якщо користувачу цікава певна публікація, то він відмічає її «лаком», поширює на своїй особистій сторінці чи у групі (сторінці), де виступає адміністратором. Таким чином відбувається реклама бібліотек, бібліотечних ресурсів та послуг.

Використання соціальної мережі Facebook дозволяє бібліотеці залучати громадськість до обговорень з метою удосконалення подальшої діяльності, проводити з нею конкурси та вікторини. Не слід забувати і про опрацювання коментарів, що дає змогу краще зрозуміти свою аудиторію, виокремити нові перспективи розвитку бібліотеки. Негативні коментарі про бібліотеку (за наявності) дозволяють також обдумати що потрібно змінити або що покращити у діяльності бібліотеки.

Таким чином, представництво бібліотек у віртуальному просторі свідчить про зміни існуючої системи бібліотечного обслуговування, що відповідає новим суспільним потребам в умовах інформатизації. Соціальна мережа Facebook у діяльності бібліотек виступає засобом комунікації, слугує інструментом реклами та сприяє популяризації.

1. Булахова Г. Рекламна стратегія просування продуктів і послуг бібліотек у соціальній мережі Facebook. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2016. Вип. 43. С. 331–345.

2. Дубова Ю. Роль веб-сайту та соціальних мереж у формуванні оновленого іміджу бібліотеки. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2018. № 3. С. 9–14.

3. Самсонов М. Реклама бібліотек в онлайнових соціальних мережах. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2012. Вип. 33. С. 532–542.

4. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 46. С. 329–344.

5. Чуприна Л. Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2012. Вип. 33. С. 507–523.

ІСТОРІЯ ФОТОПОРТРЕТУ

Юноша Марія, студентка третього курсу спеціальності "Журналістика"
Волинського національного університету ім. Лесі Українки, м. Луцьк

"Фотографія звільнила живопис від нудної роботи, перш за все, – від написання сімейних портретів", – казав Пьєр Огюст Ренуар. Полотна художників перестали бути єдиним засобом для збереження часу в пам'яті. Все частіше "Дівчина з перловою сережкою" перетворювалась на "дівчину з мамою в кадрі", митці садили в ряд не всехвальних апостолів "Таємної вечері", а дітей багатих міщан, а на посмішку "Джоконди" витрачали один спалах фотопарата, а не 12 років праці.

Першими майстрами світлини, окрім Надара – "Тиціана фотографії" вважають Дж. Кемерон, Д. Хілла, Діздері. Значні досягнення здобув і Льюїс Керролл, майстер дитячих портретів, автор "Аліси в країні чудес", прототипом образу якої стала одна з його фотомоделей.

Після того, як фотографію показали на Всесвітніх виставках у Франції (1855) та Англії (1851), вона стала повноцінним надбанням людства. Зникла новизна цього винаходу і, водночас, світлини стали дешевшими. Люди, які були готові розглядати величезні формати фото на виставках, удома вдовольнялися маленькою фотокарткою, що коштувала 20 франків за дюжину. Так у моду ввійшли "фотографії-візитки", маленькі фото, які робили швидко і стандартизовано для сімейних альбомів. Їх недолік – одноманітність, схоже позування та малесенькі люди, риси обличчя яких годі впізнати. Саме тому багаті клієнти залишились вірними великим форматам, які підкреслювали їхній статус.

Експерименти над розвитком фотографії тривали. Поступово техніка мокрої пластини, використовувана Надаром, змінилась на суху колодієву пластину, а репрографічний метод зображення спричинив появу фото в газетах. New York Daily Graphic – перша газета, де 1873 року з'явилось фото, а не картинка. Попит на ілюстраторів почав спадати, потреби наймати художника зникли, а фото стало частиною ЗМІ. Уже в 1897 році регулярні фото з'являються в New York Tribune, а поява телеграфа дає змогу зробити газету, повністю проілюстровану фото, якою стала Daily Mirror. Репродукції фото відомих людей втратили зміст, вразити обличчям знаменитості вже не вдавалось. Це спричинило деяку кризу фотографії: зображення стали одноразовими.

До середини XX ст. тенденції фотографії змінюються, період воєн болісно відображається на світобаченні людства. Фотопублiцисти відсувають красиве зображення за ширму, в той час коли на сцену експозиції виходять проблеми та гостросоціальні події, в об'єктиві фотографів опиняються смерть, кров, голод, боротьба чи страх. Майстри фотопортрету воєнного та післявоєнного періоду не намагалися здивувати світлом чи ракурсом, у центрі опинився зміст, метою була не гарна картинка, а емоція, що її мав перейняти рецепієнт. "Мені хотілося, щоб мої фотографії стали не просто освітленням подій, а перетворилися на звинувачуваний акт війні – цьому страшному і жорстокому злу, яке калічить розум і тіло людини", – говорив американський фотограф Ю. Сміт. Сам митець прославився як майстер прояву гуманізму. Під час Другої світової війни він став відомим через очевидну безстрашність: "Завжди хотів бути перед першим солдатом у бою", – казала Шеллі Майданс [1].

Сьогодні фотографія передає ті самі знаки, що й на печерних малюнках 15 тисяч років тому: комунікацію, передачу інформації, емоційний зв'язок. Якість фото стає все кращою, розвиток техніки дозволив створити цифрову та навіть гігапіксельну фотографію, яка дозволяє з'єднати 200 кадрів в одну панораму. Проте головне залишається незмінним – це вплив на почуття людини, показ образів, що викликають у свідомості певні асоціації, зображення долі особистості, зв'язок символів, закладених у фотопортрет. Це чудово відображено у публікації "Washington Post" за 18 вересня 2016 року. Стаття "Подивіться уважно на обличчя героїв" присвячена захисникам України [2]. Описуючи війну на Сході та ситуацію в Криму, автор розміщує фото з солдатами, медиками, волонтерами, капеланами, журналістами та добровольцями. Під ним знаходиться текст, що слугує емоційною прив'язкою до фото: "Сьогодні єдиними і безумовними гарантами безпеки і територіальної цілісності України є українські герої, які захищають український народ, його гідність і цінності від нещадного ворога. Подивіться уважно на їхні обличчя. Ці українські борці за свободу відзначені нагородами й орденами за їхню копітку роботу і зразкову відвагу у захисті Батьківщини".

Як бачимо, у XXI столітті образ людини, емоційне навантаження, ідея фото стали значно важливішими за техніку кадрів, а зміст ілюстрацій тепер пріоритетніший, ніж досконалість світлин.

1. The Photography of W. Eugene Smith. – [Електронний ресурс] – Режим доступу:https://www.life.com/photographer/w-eugene-smith/

2. Тексти.org.ua. «Washington Post опублікувала плакат на підтримку України: Вдивіться в обличчя героїв». – [Електронний ресурс] – Режим доступу:https://texty.org.ua/fragments/70965/washington_post_opublikuvala_plakat_na_pidtrymku_Ukrajiny-70965/

СЕКЦІЯ 15. ЖУРНАЛІСТИКА, ВИДАВНИЧА СПРАВА І РЕДАГУВАННЯ

КУЛІНАРНІ БЛОГИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

Артюх Анна
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Активний розвиток інформаційного суспільства, потужна діджиталізація та перехід комунікації в режим онлайн віртуалізували кулінарні рецепти: в мережі почали створювати кулінарні сайти, на яких легко можна було віднайти потрібний рецепт з якісними яскравими фото. Набули популярності кулінарні блоги, де автори розміщують різноманітні рецепти. Пошук кулінарних рецептів в мережі значно спростив життя сучасним професійним господиням, а також кулінарам-початківцям, адже тепер на вебсайтах можна переглянути покрокову фотоінструкцію, або подивитися відеоурок, як готувати страву.

Мета – розглянути кулінарні блоги в системі соціальних медіа.

Розміщення кулінарних рецептів в мережі, супровід покроковою інструкцією, посилення ефекту через зображення – дає можливість споживачеві не тільки прочитати інформацію про страву, про спосіб її приготування. Візуалізація рецептів – це можливість і побачити фінальний продукт, і спроба «відчути» його на смак. Завдяки платформі Instagram активізували свою роботу блогери, серед яких і ті, які вчать нас готувати, рекомендують заклади харчування та діляться апетитними фото різноманітних власноруч приготованих страв. Багато відомих кухарів (і професіоналів, і аматорів) мають власні YouTube-канали, на яких діляться рецептами та розповідають про особливості кулінарних процесів.

«Потужні виклики видавничій галузі з боку інформаційного суспільства – суспільства з домінантними трендами дигіталізації, дегуманізації та тотальної прагматизації – ці виклики змушують виробляти нові підходи та створювати нові платформи діяльності. Вони також висувають нові – як суто практичні, так і, головно, теоретичні – завдання перед людьми, що безпосередньо працюють у видавничій сфері або ж її досліджують», – зазначає професор Н. Зелінська [2, с. 92]. Так, кулінарні книги в класичному друкованому варіанті завжди матимуть свою аудиторію – поціновувачів традиційного процесу читання та споглядання книжкових зображень. Однак прогресивну молодіжну аудиторію потрібно постійно дивувати, і саме тому доцільно залучати для просування кулінарного контенту сучасні платформи, зокрема соціальні медіа.

Щоразу більшої популярності в мережі набувають фуд-фотографії. Користувачі соцмереж на своїх сторінках публікують фото їжі та напоїв. Процес створення тематичних кулінарних світлин став справжнім мистецтвом. Фотографи складають композицію, підбирають деталі і вдалий

ракурс зйомки. Таким чином,активно розвивається фуд-блогінг. Блогери не просто публікують красиві кадри, вони діляться рецептами, рекомендують заклади харчування, розповідають, з яких продуктів краще готувати.

До прикладу, можна розглянути блог Олени Гудзенко (@alonka_good), яка не лише активно розвиває свою кулінарну сторінку в Instagram, а й пише книги про правильне харчування, солодощі без цукру та смачні сніданки. Ще одним прикладом фуд-блогу є сторінка Тетяни Дудки (@stilynavkus). Блогерка виставляє світлини із їжею, а також розповідає про колекціонування кулінарних книг. Вона має власний сайт, на якому публікує авторські рецепти. Прочитати не тільки рецепти, а й безліч порад від мами, яка переймається здоровим харчуванням свого сина можна на сторінці Аліси Купер (@alisa___cooper). Вона не лише вивчає правильну їжу, а ще й знайомить своїх читачів із пов'язаними з їжею страхами та проблемами.

Кулінарні блоги охоплюють досить широку аудиторію. За моїми спостереженнями (за аналізом даних профілів підписників), їх читають переважно жінки віком від 16 до 45 років. Інформація на сторінках фуд-блогерів зазвичай подана доступно, читачі можуть переглядати фото та відео страв, залишати коментарі, отримувати від блогерів зворотній зв'язок.

Неординарнимта цікавим із наукового погляду видається український фуд-блогер Євген Клопотенко. На своїх сторінках в соціальних мережах Facebook та Instagram, на сайті klopotenko.com він публікує корисну інформацію на кулінарну тематику. Окрім того, він – телеведучий, кулінарний експерт, засновник соціального проєкту зі зміни культури харчування «CultFood», співзасновник ресторану «Сто років тому вперед», проводить майстер-класи та онлайн-курси. «Окрема моя пристрасть – українська кухня. Я займаюся постійним пошуком і модернізацією старовинних українських рецептів. Частина з уже адаптованих і перевірених мною страв потрапили в унікальну кулінарно-літературну програму «Енеїда» на телеканалі «UA: Перший». Повірте, українська кухня не закінчується на борщі, варениках, салі та голубцях», – зазначає Євген Клопотенко на своєму сайті [Див. : 1].

Кулінарні блоги в системі соціальних медіа з'явилися відносно недавно, однак уже встигли завоювати свою аудиторію. Користувачі стежать за сторінками, на яких можуть надихнутися красивими фото апетитних страв. Як показує дослідження, відеорецепти на платформі YouTube набирають кілька тисяч, а інколи й мільйонів переглядів. Популярними серед аудиторії є і кулінарні телепрограми, онлайн-курси та майстер-класи із приготування корисних страв. Отож, фуд-блогінг активно розвивається, реалізуючись у різних жанрах, послуговуючись численними інструментами залучення та утримання уваги користувачів.

1. Біографія. Євген Клопотенко: вебсайт. URL: https://klopotenko.com/uk/biografija/ (дата звернення: 23.11.2020).

2. Зелінська Н. В. Видавничі стратегії у світлі видавничих реалій. *Актуальні питання масової комунікації: науковий збірник.* Львів: Українська академія друкарства, 2014. Вип. 15. С. 91–94.

РЕКЛАМНІ ЖУРНАЛИ В СИСТЕМІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

Васюк Юлія
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Сучасні друковані ЗМІ неможливо собі уявити без реклами, яка є суттєвою фінансовою підтримкою видань. Реклама – окремий привід для дискурсу на сьогодні, що вимагає детального дослідження.

Метою дослідження є розглянути український ринок журнальних рекламних видань.

На думку вченого Р. Іванченка, «реклама – будь-яка форма неособистої пропозиції та просування комерційних ідей, товарів чи послуг коштом чітко визначеного замовника» [2, с. 187].

Журнальне видання – видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу встановленого формату в обкладинці або оправі, яке видавничо пристосоване до специфіки цього періодичного видання. Встановлені формати – це прийняті для певного виду видання (газети, журналу) розміри, регламентовані нормативними документами.

Рекламне видання – видання відомостей щодо виробів, послуг, заходів, культурно-історичиих об'єктів, творчих колективів тощо, у формі, яка привертає увагу, сприяє реалізації товарів і послуг, запрошує до ознайомлення чи відвідування.

Основна мета виходу в світ рекламних періодичних видань – отримання прибутку та збільшення товарообігу, попиту на певну продукцію та послуги. Можна згадати також бажання розповісти (поінформувати) великі групи споживачів про нові (чи забуті старі) товари та послуги. І, спираючись на вище зазначену мету, можна визначити коло читацької аудиторії, на яку розрахований випуск такого типу видань [Див.: 3].

Зважаючи на специфіку рекламних видань, їх цільове призначення – інформувати аудиторію про рекламований товар. Вони розраховані на задоволення запитів та інтересів конкретних людей певної сфери, яких об’єднує робота, посада, приналежність до спільної діяльності. Рекламодавець, який бажає охопити будь-яку професійну групу зробить це за допомогою відповідних галузевих публікацій у, наприклад:«Медичний консультант», «Український медичний часопис», «Офіційний вісник України», «Бізнес», «Наталі», «Браво», «Нова політика», «Єва», «Гранд», «Cosmopolitan», «Elle» та інші.

Переваги журналів як рекламоносіїв полягають у тому, що:

- «журнал має статус солідного видання і розміщувати в ньому рекламу престижно;

- журнали є селективними, мають певну цільову аудиторію (особливо фахові та галузеві);
- кожний журнал має свій креатив і стиль, надає значний діапазон творчих, тиражних, поліграфічних можливостей (формат, дизайн, кольорова гама);
- має смисловий параметр;
- широкі можливості використання кольорів;
- журнали є постійними та тривалими, що підвищує рекламну контактність;
- можуть мати високу рентабельність;
- видаються упродовж тривалого часу.

Недоліки журналів:

- великі строки подання матеріалу (тижні, місяці);
- не мають широкого географічного охоплення чи локального розповсюдження;
- не можуть забезпечити високу доступність за низькою ціною;
- реклама є неоперативною, потребує тривалого підготовчого періоду;
- після певної дати неможливо внести зміни в макет;
- висока вартість;
- аудиторія журналів загального спрямування підібрана не за родом занять, а за спільністю соціальних та культурних інтересів» [1, с. 80].

Вплив реклами на українських споживачів не обмежується лише переконанням їх у перевагах того чи іншого продукту, цінності відомого бренду тощо. Кожне рекламне повідомлення є пропагандою певного способу життя, споживацьких звичок, сприйняття людиною себе у навколишньому світі. Саме реклама в сучасних «глянцевих» журналах має найбільше соціалізаційне забарвлення у порівнянні з іншими друкованими ЗМІ, адже вона покликана не лише інформувати цільову аудиторію про рекламовані продукти, а й бути своєрідним дороговказом сучасного життя (які модні речі варто одягати, які книжки читати, яку музику слухати, які заходи відвідувати тощо). Важливим у цьому контексті є класифікація видів реклами в сучасних «глянцевих» журналах та аналіз її впливу на соціалізацію сучасної людини.

Висновки. Сьогодні, ринок рекламних видань активно розвивається, а частка видань цього сегмента є досить великою в системі засобів масової інформації. Рекламні журнали користуються популярністю в рекламодавців, оскільки розміщення реклами в «глянці» має ряд переваг. Визначальною в цьому контексті є також широка цільова аудиторія рекламних журналів різноманітного проблемно-тематичного спрямування.

1. Булах Т. Д. Реклама у видавничій справі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Харків, 2011. 224 с

2. Іванченко Р. Г. Реклама. Словник термінів. Київ: Парламетське вид-во, 1998. 264 с.

3. Ляпина Т. В. И да поможет вам реклама! Киев: Союз рекламистов Украины, 1997. 200 с.

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА FACEBOOK

Васяк Ліна
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Який точний термін «література Facebook» і чи він існує? Філологиня Катріна Хаддад-Розкладай пропонує говорити про літературу Facebook у таких площинах:

- тексти, які спочатку були опубліковані у соціальній мережі, а потім надрукували;
- пост у Facebook раніше виданих творів із промоційною метою;
- тексти, що існують виключно в інтернеті [1].

Соціальні мережі, зокрема і Facebook, піар-менеджери видавництв активно використовують задля промоції нових видань. Проте молоді поети й прозаїки, які ще не співпрацюють із видавцем, публікують свої твори на особистих сторінках у пошуках своєї читацької аудиторії.

Facebook став стартапом для багатьох видавничих проектів в Україні. Зокрема, пости відомого українського блогера та мандрівника Богдана Логвиненка на власній сторінці про його подорожі країнами Південно-Східної Азії були укладені у книгу «Перехожі». Автор описує свою книгу, як подорожні нотатки через призму портретів місцевих. Книгу видали у «Видавництві Старого Лева» у 2016 році. Автор зізнається, що не всі нотатки потрапили до книги та його, так званий, щоденник зазнав чисельної редактури, оскільки багато що переосмислюються, коли ти вже знаходишся поза межами тієї чи іншої країни. Фотоматеріали, котрі є невід'ємною частиною твору, також були взяті із цієї соціальної мережі. Про популярність «Перехожих» свідчать численні позитивні рецензії на Facebook та перебування у рейтингу «20 найпопулярніших книг» книгарні «Є» за 2016 рік.

Проте, це не єдина колаборація фейсбуківських текстів та «Видавництва Старого Лева». 2016 року була видана незвичайна збірка віршів «Листи з Литви/Листи зі Львова». Дві мисткині, які товаришують, у період листопада 2015 року відправляли одна одній вірші-листи. Маріанна Кіяновська писала з Паланги (Литва), де знаходилася на літературній стипендії. Її приятелька Мар'яна Савка писала зі Львова. Один день – один вірш, все публікувалося у соціальній мережі. Листи стали книгою — діалогічною і досить цілісною. Сама ж авторка про свою книгу каже: «Це був надзвичайний досвід. Пам'ятаю, з яким хвилюванням щоразу відкривала Facebook, щоб знайти там нового листа від Маріанни, і як напружено чекала хоч якоїсь вільної хвилинки, щоб писати відповідь. Дивуюся, як натхнення приходило день у день, як за розкладом. І навіть було змагання зі самим собою – зробити ще

кращий вірш, для неї, для себе, для читачів. І як багато всього ми відчитували між рядками. Це було можливо тільки з Маріанною»[2].

Актуальна тема для українців тема Євромайдану та війни надихала на тисячі постів на Facebook, де можна поділитись власною думкою, розповісти новини з лінії фронту та попросити у спільноти допомоги. Так вийшла у світ книга видавництва o4i.today «Фантомная боль» у жовтні 2014 року. У книзі представлені понад 700 постів із Facebook у хронологічному порядку: з листопада 2013 року по червень 2014 року. Сторінки книги оформлені в класичному стилі Facebook-стрічки, ілюстрацій в ній майже немає. Орфографія і пунктуація авторів дотримана, пости написані переважно російською мовою. Один із укладачів проекту, Андрій Миргородський, поставив собі за мету створити видання, котре збереже для майбутніх поколінь революцію Гідності такою, котрою вона була. Також у книзі проілюстрували людей тих буремних часів, про що ті думали, що писали на своїх сторінках у соціальних мережах. Всі кошти, виручені з продажу першого тиражу книги, були спрямовані на закупівлю спеціальних медичних тренажерів для Київського Центрального Військового Госпіталю – щоб усі, кому була необхідна допомога в реабілітації після поранень, могли користуватися ними безкоштовно, не звертаючись до платних клінік.

Книга із назвою «То АТО. Щоденник добровольця» Дмитра Якорнова вийшла у світ від видавництва «Віват» у 2016 році. Твір складається із 98 повідомлень, які попередньо автор викладав на своїй сторінці у Facebook, будучи на лінії фронту. Автор пише про мобілізацію, свої пригоди у шпиталі, про глобальні речі на військову та фізичну підготовку, техніку, кодекс поведінки в армії та світогляд. «Щоденник солдата Якорнова — іронічний та гумористичний документ про АТО. Хоч автор і не ставив собі за мету насміхатися над українською армією, у нього це вийшло наперекір власній волі. Він сам і його герой, що в книжці є одним цілим, опинилися в перехідній ситуації: нового війська ще не створили, старе ж не відповідає вимогам сучасності. Нам у спадок залишилася розвалена й розграбована армія із совковими та продажними генералами-корупціонерами, непатріотичними офіцерами та поламаною технікою. У таку бюрократичну махину, круговерть ретроградства потрапила модерна людина, яка має 12-річний стаж рекламного працівника та вельми позитивний погляд на речі», – подають в анотації [3].

Цікавим явищем серед Facebook-літератури є книги, які виникли від флешмобів та челенджів. На платформі цієї соціальної мережі у липні 2016 року розпочалась всеукраїнська акція, присвячена проблемі гендерно-зумовленого насильства, за ініціативи журналістки Анастасії Мельниченко. Усі охочі мали змогу опублікувати свою історію, використавши хештег #ЯНеБоюсьСказати. Метою акції було привернення уваги суспільства до проблем насильства. Пізніше ініціаторка акції вирішила укласти книгу на основі історій, які надсилали сотні користувачів Facebook. У читацькій адресі

Мельниченко вказала підлітків, адже для них є надзвичайно важливим знати про те, як не допустити сексуальне насильство, а також як себе поводити і до кого звертатися, коли насильство вже сталося. Книга за однойменною назвою флешмоба була опублікована видавництвом «Folio» навесні 2017 року.

Отже, популярність Facebook позитивно впливає на кількість літературного контенту в Україні. Проте існує певна проблематика, яка є у процесі дослідження: це якість творчих доробків та суб'єктивне оцінювання (вподобання та репости замість рецензій).

1. Facebook література в Україні: чому й навіщо [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/15660/2016-01-15-facebook-literatura-v-ukraini-chomu-i-navishcho/

2. Листи з Литви / Листи зі Львова [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://www.032.ua/afisha/31094/listi-z-litvi-listi-zi-lvova

3. «То АТО»: 98 іронічних фейсбучних постів про армію в одній книжці[Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/46809/

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ ВИДАННЯ «КОНКУРЕНТ»

Годебська Марія
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Визначення цільової аудиторії є основою для успішного функціонування будь-якого періодичного видання, проте, не менш важливим є і врахування психологічних особливостей потенційного читача. Що актуалізує **мету** статті в теоретичному та емпіричному розгляді психологічних особливостей цільової аудиторії видання «Конкурент».

Актуальність цього дослідження полягає у аналізі та реалізації 3 основних компонентів, що є важливими для будь-якого видання:

- фактор контенту видання, тобто оптимізація цільової аудиторії
- психологічний вплив або ж посил.

Знання своєї аудиторії дозволить реагувати і оптимізувати поширення ідей, мотивів, інформації серед цільової аудиторії.

- фактор зворотнього зв'язку.

Дослідження психологічних характеристик аудиторії видання являє собою психографіку. Психографіка – це якісна методологія вивчення споживачів на основі психологічних характеристик та рис, таких як цінності, бажання, цілі, інтереси та вибір способу життя [5].

Подібно до деяких областей психології, психографіка прагне охопити внутрішні процеси суб'єкта як виміри, які можна використовувати для

диференціації та сегментації [5]. На практиці психографічні дані можуть бути використані для вибору аудиторії, яка відповідає певному профілю, та адаптації повідомлення спеціально для цього профілю. Психографічна сегментація подібна до поведінкової сегментації, оскільки групи створюються на основі більш особистих або індивідуальних критеріїв.

Головна закономірність цільової аудиторії полягає в тому, що, чим ширше цільова аудиторія, тим важче її описати. Портрет виходить «розмитим» з однієї простої причини – ця аудиторія включає в себе людей різних вікових категорій, з різними статевими ознаками і т.д. Всі вони дуже відрізняються один від одного. У вузькому спектрі цільової аудиторії портрет більш чіткий і явно-виражений: стать, середній вік, конкретне охоплення або потреба, іноді географічне місцезнаходження [1].

Цільова аудиторія впливає на всі аспекти публікації. Теми, що висвітлюються обираються з урахуванням аудиторії. Співробітників наймають на основі того, наскільки добре вони могли б знайти контакт з бажаною аудиторією. Тривалість і складність статей залежить від того, хто, на думку редактора, буде їх читати. Загальний вигляд публікації, а також наявність та характер реклами залежать від того, якого типу людей редактор сподівається залучити. Навіть цитати в наукових журналах можуть впливати на те, хто, на думку автора, може прочитати її / його статтю. [3].

Нами було проведене опитування для визначення цільової аудиторії видання «Конкурент». Опитування проводилося у онлайн-режимі у мережі Facebook за допомогою GoogleФорм.

За попередніми результатами 58,5% аудиторії складають особи жіночої статі, а 41,5% – чоловічої. Середній вік цільової аудиторії складає 18-25 років, та переважним місцем проживання є Луцьк.

Якщо ж говорити про особливості працевлаштування аудиторії, то переважна більшість респондентів працює у сфері «Людина-Людина» та має такі спеціальності як: вчитель у школі, адміністратор у закладі харчування, флорист, керівник готелю, касир, менеджер з продажу, оператор мобільного зв'язку, бариста і т.д.; 9,51 % опитуваних є безробітними.

Описуючи своє дозвілля опитувані сказали, що у вільний час вони: займаються риболовлею, читають книги, вчаться, малюють, подорожують, вишивають хрестиком, займаються музикою, пишуть статті, займаються спортом, випікають солодощі та ще багато всього. Ці дані є важливими для визначення вподобань та інтересів цільової аудиторії і саме на них можна робити акцент, готуючи певний матеріал для видання.

Для отримання зовнішньої картини цільової аудиторії нами була проаналізована кількість переглядів новин на сайті видання «Конкурент» за останній тиждень (22.11.20р.-28.11.20р.). За результатами цього аналізу найбільшу кількість переглядів за тиждень отримала новина «Біля Луцька авто злетіло у кювет», що була опублікована 23 листопада о 10:58 [2].

Новина про ДТП набрала 15 333 перегляди. Така популярність та кількість переглядів може пояснюватися багатьма факторами, зокрема, публікація була зроблена у понеділок вранці 0 10:58. Тобто, багато молодих людей, що працюють у Луцьку, живуть за його межами, тому відповідно перед тим, як їхати на роботу після вихідних ці люди переглядають новини та цікавляться новинами саме такого спектру. Одним із психологічних факторів такої зацікавленості новиною може бути те, що у її складі немає ніяких деталей про ДТП, тому людська цікавість спонукає до перечитування та пошуку конкретики. Важливим також є і той аспект, що до новини додане фото, що спрямовує читача на візуалізацію події, що сталася і відповідно створює більшу кількість переглядів. Якщо ж говорити про цю подію (публікацію) у рамках тижня, то серед усіх популярних новин вона суттєво відрізняється: люди, а зокрема молодь, зараз мало цікавляться статистикою захворювань або ж просто втомилися сприймати цю інформацію, ставлять психологічні блоки, тому новина, що виходить за рамки цієї інформації має більше шансів бути популярною.

Отже, аналізуючи цифрове видання «Конкурент та його цільову аудиторії необхідно у першу чергу орієнтуватися на вже отримані результати опитування, застосовувати метод аналізу та спостереження.

Можна зробити висновок, що видання «Конкурент» є дуже прогресивним та перспективним, орієнтоване переважно на молодих споживачів віком від 18 до 25 років. Важливим аспектом на якому потрібно зробити акцент є тип особистості, на який орієнтоване видання, що і буде перспективою для подальшого дослідження цільової аудиторії у ретроспективі її психологічного портрету.

1. Вандербильт Т. Как найти свою целевую аудиторию и стать для нее магнитом / Том Вандербильт., 2016. – 304 с. – (TopBusinessAwards).
2. Біля Луцька авто злетіло у кювет (фото) [Електронний ресурс] // Конкурент. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://konkurent.ua/publication/66894/bilya-lutska-avto-zletilo-v-kuvet-foto/.
3. Цільова аудиторія [Електронний ресурс] // Бібліотека Кемден-Керролл. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://research.moreheadstate.edu/c.php?g=106978&p=694271.
4. Meredith A. How to Use Psychographics in Your Marketing: A Beginner's Guide [Електронний ресурс] // HubSpotBlogs. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://blog.hubspot.com/insiders/marketing-psychographics.
5. Szymura S. Audience Analysis: Psychology for Targeted Marketing [Електронний ресурс] / SavSzymura //twentysixdigital – Режим доступу до ресурсу: https://www.twentysixdigital.com/blog/2014/audience-analysis-psychology-for-targeted-marketing/#blog-article-content.

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТОВО-ТЕМАТИЧНОГО НАПОВНЕННЯ ЖУРНАЛУ «ДЖМІЛЬ»

Кобернюк Катерина
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

«Джміль» (Дослідження, Живопис, Музика, і Література) – журнал для дітей віком від 4 до 104 років, батьків, педагогів. Був заснований у 1997 році як додаток до журналу «Дошкільне виховання». Журнал виходить щомісяця, окрім червня та серпня.

Творці називають своє видання унікальним і мають для цього своє пояснення. Насамперед, журнал створюється колективом редакцій науково-методичних журналів Міністерства освіти і науки України «Дошкільне виховання» та «Учитель початкової школи». «Активна творча співпраця з провідними науковцями та талановитими практиками гарантує високий методичний рівень кожного матеріалу», –зазначають на сайті. Також «Джміль» не просуває на своїх сторінках реклами. Завданням журналу є навчити дитину мислити самостійно, ставити запитання, знаходити на них відповіді та робити висновки [1].

У кожному номері журналу: кращі літературні твори сучасних авторів та авторів класичних, уроки художнього слова, образотворчі техніки, репродукції картин українських та світових художників і розповіді про них, розвиваючі ігри, прості та доступні для кожного досліди, комікси на морально-етичні теми, допоміжні матеріали для свят і розваг. Головними героями часопису стали – дослідник Джмелик та його друзі Пензлик, Нотка і Книжечка.

Часопис містить рубрики: «Вернісаж» – містить репродукції картин світових та вітчизняних художників, інформацію про жанр, в якому виконана картина та характеристика твору мистецтва за казковим чи ігровим сюжетом, коротка довідка про художника, завдання і запитання, художній майстер-клас для читачів; «Джмеликова колекція»; «Джмеликова пошта» – листування з читачами, переважно електронною поштою; «Ігротека» – настільні ігри з фішками та кубиком або картками; «Казки на горищі» – художні твори сучасних авторів; «Кіностудія» – склавши зв'язну розповідь за малюнками-кадрами, читачі створюють уявний мультфільм; «Клуб допитливих» – цікаві відомості про довкілля; «Клуб кмітливих» – ребуси, кросворди, відкриті запитання та задачі з ілюстраціями; «Космічна станція» – науково-популярні ілюстровані розповіді про космічні тіла, космонавтів, всесвіт, а також завдання до них; «Кулінарна студія» – прості рецепти та фото,які допоможуть заохотити дітей до приготування їжі з батьками; «Лабораторія» – доступні для дошкільників і молодших школярів досліди та експерименти; «Літературна студія» – матеріали для серії занять з розвитку мовлення, розмов за змістом літературних творів, фразеологізми, прислів’я та приказки,

робота з словником, вірші з ілюстраціями, казки, загадки, оповідання, запитання з творчим нахилом, ігри та завдання.

«Майстерня» – зразки іграшок-саморобок до Нового року, Великодня та інших свят з доступних матеріалів, схеми та описи послідовності їх виготовлення; «Мала сцена» – інсценізації народних та авторських казок; «Методичний довідник» – матеріали для проведення освітнього проекту з дошкільнятами та учнями молодших класів; «Оркестровий клас» – матеріали, які сприяють музичному розвитку дітей; «Поліглот» – матеріали для уроків та занять з англійської мови – вірші, пісеньки, скоромовки з перекладом українською та ілюстраціями; «Пригоди на обкладинці» – варіанти сюжетних бесід за ілюстраціями на обкладинці журналу у найрізноманітніших напрямках: розвиток мовлення та мислення, формування математичної компетентності, ознайомлення з довкіллям та правилами безпеки; «Психологічна вітальня» – форми роботи, які допоможуть навчити дітей розпізнавати та коригувати свій настрій, знімати психологічне напруження, налагоджувати стосунки з однолітками.

«Самчитайлик» – малі літературні твори для самостійного читання; «Святковий день» – сценарії до сезонних свят з нотами, текстами пісень та описами фігур танців; «Служба безпеки» – ігри, бесіди, казки та оповідки, які ознайомлюють дітей з правилами безпечної поведінки у різних обставинах; «Студія декоративного мистецтва» – зразки творів вишивки, ткацтва, розпису, лозоплетіння та розмови про їхні художні особливості, історію створення, прості майстер-класи з декору; «Театр з кишені» – інструкції зі створення різноманітних ляльковых театрів з матеріалів, які є у кожній оселі, короткі віршовані та прозові твори для інсценізацій; «Християнська школа» – допомагає дорослим говорити з дітьми на духовні теми; «Художня студія» – нетрадиційні техніки образотворчості, покрокові інструкції та добірки зразків; «Школа економіки» – бесіди про гроші, прибутки та витрати, податки, банки, цікаві задачі, казки й короткі оповідання; «Школа лідерів» –розповіді, які описують ситуації реального життя, бесіди та практичні завдання, які спрямовані допомогти дітям розвивати ініціативність, відповідальність, рішучість, цілеспрямованість, навчитися гуртувати команду; «Школа шляхетності» – бесіди, казки та оповідки, які привертають увагу читачів до важливих моральних тем – виховання людяності, чесності, доброти тощо.

Деякі сторінки журналу призначені для читання дитиною, інші передбачають спільну діяльність разом з батьками або педагогом. Для додаткових пояснень майже до кожного матеріалу подаються «Зауваги для дорослих».

Журнал розповсюджується за ціною 42,50 грн.

1. «Джміль» [Електронний ресурс].— 2014.— Режим доступу до ресурсу: https://jmil.com.ua/2020-11.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Козир Володимир
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Журналістика в Україні — явище, яке потребує змін. І в Україні, і в інших країнах є свої плюси та мінуси в засобах масової інформації. Шкода, що є країни, в яких свободи слова не існує. А, відповідно, якщо немає свободи слова, то й немає ніякої прозорої та справжньої журналістики.

Зараз кожен у світі може стати журналістом. Або, навіть, вже журналіст, і не підозрює цього. Все це завдяки смартфонам, ноутбукам чи іншим засобам, які мають доступу до інтернету. Якщо, наприклад, людина ділиться інформацією у «Facebook», то вона вже журналіст. Тому що вона повідомляє інформацію людям — своїм друзям і не тільки.

Журналістика розвивається у погану сторону. Якщо, наприклад, у соціальній мережі написати фейковий підпис до новини якогось онлайн-ЗМІ, то цю новину поширять чимало людей, які використовують мережу. Люди читають тільки підпис до новини не відкриваючи саму новину. Це вводить в оману багатьох.

Нині в Україні існують такі ЗМІ, які акцентують увагу на заголовках. Одні стараються робити заголовки, які будуть й справді відповідати матеріалу, а інші створюють так звані «клікбейти». Клікбейти — це такий заголовок, який змушує інтернет-користувача натиснути на нього [1]. На жаль, в Україні таких ЗМІ багато. Вони вводять в оману читачів новин. Тому що, коли натискаєш на «сенсаційний» заголовок, то бачиш взагалі іншу інформацію. Це плюс тільки для таких ЗМІ, адже вони на цьому заробляють. Чим більше переглядів — тим більший рейтинг. Щоб не затримувати розвиток журналістики таким чином, потрібно контролювати такі ЗМІ.

В Україні майже немає незалежних ЗМІ. У всіх медіа є свої керівники. Це є проблемою. Адже в таких ЗМІ повна свобода слова відсутня. А в журналістиці свобода слова — найголовніше. Такі медіа ніколи не напишуть поганого про власника, який є депутатом чи бізнесменом. Вся інформація під жорстким контролем. Це затримує розвиток української журналістики. Тому що журналістики — це сфера, яка повинна бути незалежною.

Якщо зануритись у журналістику, то проблем можна відшукати дуже багато. Одна з найбільших — непрофесійність і неосвіченість, безкарність, фінансова залежність [2].

На жаль, зараз не потрібна вища освіта, якщо прагнеш бути журналістом. На телеканалах працюють люди, які за фахом далекі від журналіста. Через це виникають різні проблеми. Працівники медіа не знають журналістської етики. Вони її часто порушують у своїх матеріалах. В мережі можна знайти безліч прикладів.

Наприклад, телеканал «Україна» у новинах в одному із сюжетів порушив журналістську етику. У сюжеті розповідається, що Бориспільська громада

збудувала новий навчальний заклад за гроші місцевого бюджету. На відкриття ліцею запросили п'ятого Президента України Петра Порошенка [3]. Протягом сюжету акцент був на п'ятому президентові.

Комісія із журналістської етики вважає, що сюжет використаний як інформаційний привід для підвищення іміджу Петра Порошенка на фоні повідомлення про приклад успішної реалізації реформи децентралізації. Важливість такого інформаційного приводу була штучно підсилена саме присутністю п'ятого Президента України [4]. Також був порушений баланс думок.

Подібні сюжети й тримають журналістику на одному місці. Вона не розвивається, бо немає повної свободи слова, фахівців у цій сфері.

Ситуацію виправити складно. Навряд чи власники медіа захочуть безкоштовно передати свої ЗМІ державі, щоб медіа були абсолютно незалежні, а держава точно не виділить величезні кошти, щоб викупити усі медіахолдинги України.

Якщо говорити про незалежні ЗМІ, то в Україні їм існувати й розвиватися дуже тяжко. Для нових медіа, які тільки почали працювати тяжко знайти бюджет. Вони не є під чиїмось контролем. Вони існують коштом грантів та за допомогою інших грошових проєктів.

В багатьох інших країнах незалежні ЗМІ дуже популярне явище. Для прикладу, іноземні онлайн-медіа створюють спеціальні матеріали, які, звичайно, зацікавлять читачів. Але ці матеріал платні. Їх можна прочитати тільки тоді, коли оформиш спеціальну підписку на сайт. Оформити таку підписку можна або на місяць, або на рік. В Україні, на жаль, таких ЗМІ дуже мало, та й люди прагнуть читати матеріали безкоштовно. Тому, саме завдяки підтримці людей ЗМІ можуть розвиватися та існувати незалежно від когось.

1. Перекладаємо слово клікбейт. URL: https://slovotvir.org.ua/words/klikbeit (дата звернення: 27.11.2020).

2. Дві проблеми та дві позитивні тенденції української журналістики : опитування ДМ. URL: https://detector.media/community/article/126689/2017-06-06-dvi-problemi-ta-dvi-pozitivni-tendentsii-ukrainskoi-zhurnalistiki-opituvannya-dm/ (дата звернення: 28.11.2020).

3. Бориспільська громада збудувала новий навчальний заклад за гроші місцевого бюджету. URL: https://www.youtube.com/watch?v=I8Vq_nkI0D8 (дата звернення: 28.11.2020).

4. Комісія з журналістської етики знайшла порушення етики під час виборчих перегонів. URL: https://www.prostir.ua/?news=komisiya-z-zhurnalistskoji-etyky-znajshla-porushennya-etyky-pid-chas-vyborchyh-perehoniv (дата звернення: 28.11.2020).

АНАЛІЗ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

Лукашук Олена
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Після отримання повної незалежності 18 жовтня 1991 року від Радянського Союзу ЗМІ Азербайджану формально відмовились від адміністративної системи радянських часів, проте де-факто теперішня ситуація не так і змінилася. На ринку місце першості захопили проурядові ЗМІ, а найбільш яскраво це демонструють інтернет-видання.

Інформагентства зайняли монопольне становище у країні та поширюють новини у проурядовому векторі. Республіканські видання мають достатньо фінансування, чого не можна сказати про регіональні та місцеві ЗМІ. Регіони фактично не мають своїх онлайн-видань, а регіональні новини транслюють сайти виконавчих органів.

Інформаційні агентства орієнтуються на суспільно-політичну інформацію на дорослу аудиторію. Їх можна поділити на дві категорії: російськомовні – «Vesti», «Day», «Интерфакс-Азербайджан», «ЭХО», «Aze», «Minval», «Зеркало» та полімовні–бенефіціар міжнародного інформагентства «Sputnik» «SputnikAzerbaijani», «Trend», «Turan», «1news», «Oxu», «Report» та інші.

У 2010 році був створений сайт «Armenia», який пише про новини Азербайджану на вірменській і російській мовах. Попри те, що редакція прагне об'єктивно висвітлювати новини про обидві конфліктні країни, проте видання відчутно проазербайджанське.

На просторах азербайджанських онлайн-видань у 2017 році з'явилося військове інтернет-ЗМІ «Armiya». Позиціонує себе як «незалежне інформаційне агентство» та головним завдання сайту вважає «протистояння брехливій вірменській пропаганді»[1]. На сторінках сайту інформація про повсякденне життя і діяльність Національної Армії республіки, військові технології, події на фронті.

Економічну ситуацію в країні висвітлює маржинально-ділове та фінансове агентство «Marja». Зазначене видання створене у січні 2012 року. Директор і засновник видання – дипломований економіст та журналіст СеймурЮнусів.

29 вересня 2011 року сайт «Haqqin»зареєстрований Міністерством юстиції Азербайджану як інформаційно-аналітичний і моніторинговий портал громадської організації «За права людей». Засновник сайту ЕйнуллФатулаєв – журналіст та редактор видання. За критику влади був ув'язнений у 2007 році на чотирирічний термін. Нині його портал піддають критиці у провладних настроях, зокрема AmnestyInternational, британська міжнародна організація за права людей звинувачує Фатуллаєва у тому, що «Haqqin» використовується урядом для дискредитації критики з боку Європи про порушення прав людини в Азербайджані [2].

Державне інформаційне агентство «AzerTag» позиціонує себе «провідним інформаційним агентством республіки та єдиним джерелом офіційної державної інформації для місцевих та міжнародних ЗМІ» [3]. Агентство функціонує із 1 березня 1920 року. Редакція видання знаходиться у Баку. Нині посаду голови правління за наказом президента від жовтня 2002 року обіймає азербайджанський журналіст Аслан Асланов.

ЗМІ висвітлює інформацію на 8 мовах світу: національною, російською, англійською, німецькою, французькою, іспанською, арабською та китайською. Сайт держави висвітлює переважно діяльність президента країни Ільхама Алієва. На головній сторінці у рухомій стрічці новин заголовки на кшталт «президент звернувся до народу», «президент відвідав», «президент сказав». Окрім новини про президента та віце-прем'єр міністра, нижче публікують різношерсті суспільно-політичні та економічніновини. Серед рубрик – авторська рубрика «Пам'ять крові», у якій висвітлюють інформацію про Ходжалинський геноцид азербайджанців 26 грудня 1922 року; «Новини з фронту» містять публікації про події під час війни між Азербайджаном та Вірменією за територію самопроголошеної Нагірно-Карабаської республіки. Сайт має спеціальні можливості для людей з порушенням зору.

Об'єктивним та єдиним незалежним ЗМІ, що діє у країні, є інформаційне агентство «Turan». Засноване у 1990 році журналістами, які вирішили боротися за право виробляти надійні та незалежні новини, а не працювати в державних ЗМІ. Попри переслідування з боку авторитарного режиму президента Ільхама Алієва, його вважають провідним джерелом новин. Інформацію транслюють трьома мовами: азербайджанською, російською та англійською. Агентство поширює новини, аналітичні статті, огляди про події в Азербайджані.

Відтоді, як епідемія досягла Азербайджану, влада намагається контролювати звітування про її вплив. У травні 2020 року після того як «Turan» опублікував повідомлення про порушення прав активістів опозиції під час пандемії COVID-19, ЗМІ зазнав найбільших кібератак за останні 30 років. В результаті сайт заблокували. На початку листопада міжнародна організація «Репортери без кордонів» домоглася розблокування сайту.

Наразі Азербайджан посідає 168 місце у рейтингу свободи слова, що на дві позиції нижче у порівнянні з 2019 роком. «Репортери без кордонів» зауважують, що «надії, викликані наприкінці 2019 року звільненням з посади радника президента Алі Гасанова, якого вважали «головним цензором» ЗМІ, та оголошенням про великі реформи були швидко зруйновані на початку 2020 року після виборчих репресій проти журналістів, які намагалися висвітлювати фальсифікації виборів та опозиційні мітинги»[4].

Азербайджанські інтернет-сайти зареєстровані за доменним ім'ям .az.

Отже, на теперішній час ситуація зі свободою слова в Азербайджані складна. Незалежних ЗМІ у країні фактично немає, для їхнього розвитку

немає фінансування, а найперше достатньої свободи слова, аби транслювати опозиційну сторону подій. Президент Азербайджану Ільхам Алієв веде активну боротьбу проти опозиції, яка не має змоги висловити свою позицію у ЗМІ.

Держава має лише одне незалежне ЗМІ – інформаційне агентство «Turan», і як наслідок 168 місце в індексі свободи слова. Регіональна та місцева преса не розвинена та не фінансується, телебачення тримає провладний вектор, як і республіканські інформаційні агентства, котрі зайняли монопольне становище.

1.О проекте [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://armiya.az/ru/cats/101.

2.AmnestyInternationalendscooperationwithEynullaFatullayev[Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://www.amnesty.org/download/Documents/16000/eur550022013en.pdf.

3. О нас [Електронний доступ]. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: https://azertag.az/ru/site/about.

4.Hopequicklydashed[Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://rsf.org/en/azerbaijan.

МЕТОДИ РЕКЛАМИ В СОЦІАЛЬНІЙ МЕРЕЖІ INSTAGRAM

Михайлова Дарія
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Вплив реклами на дорослу авдиторію неможливо переоцінити, адже людина постійно комунікує з іншими людьми, сприймає інформацію, яка часто є насиченою рекламними продуктами. Станом на кінець 2020 року соціальні мережі є наймасовішим та найдієвішим засобом поширення інформації, розваги та освіти. Тому питання реклами в соціальних мережах не може залишитись без уваги.

Мета – розглянути методи реклами в соцмережі Instagram.

Як важливий фактор існування суспільства загалом та окремих соціальних груп зокрема, соціальні мережі виконують виховну функцію: комунікатор (блогер) впливає на емоції, інтелект, ментальний стан людини, таким чином, у людини формуються власна думка, переконання, погляди на ту чи ту подію чи явище.

За словами Б. Потятиника, «з появою інтернету та особливо такого його сегмента, як соціальні мережі, міжособистісна чи групова комунікація легко переходить в масову» [1, с. 15]. Нові медіа стерли географічні відстані між людьми по всьому світу, що зумовило можливість комунікації та взаємодії в інтернеті людей, фізично розташованих у найвіддаленіших куточках Землі. Функціонування віртуальних спільнот у режимі онлайн відбувається незалежно від географічних і соціальних меж, державних кордонів.

Користувачі стають залученими до інформаційного простору та отримують більше можливостей для спілкування.

Соціальні мережі неабиякими темпами набирають популярності. Раніше глядач повинен був подивитися цілий випуск новин, щоб дочекатися тієї новини, яку він хотів побачити. Інтернет дає можливості фільтрувати інформацію та отримувати її вибірково.

Розглянемо типологію блогів, які є найбільш придатними для випуску рекламної продукції:

- лайфстайлблог: сторінка, на якій блогер розповідає якусь історію про себе, здатну вразити, надихнути або мотивувати інших людей. Важливий бекграунд – чим людина виділяється серед інших, у чому її відмінність. Монетизувати блог цього типу можна за рахунок публікації реклами, вартість рекламних послуг буде вищою, ніж в інших блогах. Іноді продовженням такого блогу стає проєктіз продажу товарів спорідненої тематики тощо.
- експертний блог: сторінка, де блогер ділиться досвідом і знаннями у сфері, в котрій він/вона добре знається. Для цього йому не потрібно вести нетривіальний спосіб життя. Досвідчений бухгалтер, юрист з цивільного права, лікар або педагог з математики – вже доречний привід для створення експертного блогу. Монетизувати блог на кшталт цього вийде за рахунок продажу послуг або товарів, що підкріплюють його експертність.
- бізнес-блог: сторінка, де людина продає товари або послуги, але її особистість в публікаціях яскраво не проявляється. Читачі не знають про цю особу майже нічого, а в блозі на перший план виходить продукт, котрий продає власник профілю. Монетизувати такий блог можна за допомогою прямих продажів продукту. Велика проблема при веденні такого блогу полягає в тому, що сторінка-вітрина нікого не зацікавить. Варіанти вирішення - зробити бізнес-блог співтовариством або тематичною сторінкою (за темою вашого продукту), наповнювати її якісним контентом на цікаві цільовій авдиторії теми [Див.: 3].

Сьогодні в Україні є тисячі блогерів у Instagram, розглянемо п’ять найвідоміших за кількістю підписників:

1. Софія Стужук@sofia_stuzhuk (5,5 млн підписників). Багатодітна мама, яка живе поза стандартами та нормами. Частина підписників захоплюються блогеркою та прислухаються чи не до кожної поради чи рекламної пропозиції. Інша частина це хейтери, які критикують.
2. Алена Венум (@alana_venum) (4,2 млн підписників). На початку ведення блогу Олена Венум висвітлювала такі рубрики, як здоров’я, краса, правильне харчування, макіяж. Згодом запровадила у своєму профілі вайни– короткі відео гумористичного характеру.
3. Олександра Пустовіт (@sashaabo) (1,9 млн підписників). Перша україномовна блогерка. Отримала титул Influencer #1 inUkraine за версією Cosmopolitan. Її блог нагадує книгу, яку можна читати для естетичного

задоволення. Тут є життєві історії, поради з виховання дітей, власний досвід здорового харчування.

- Алевтина (@diva_olivka) (1,6 млн підписників). Легка картавість, миле обличчя. Основний напрямок – це гумористичні вайни, у яких підписними часто впізнають себе[Див.: 2].

4. Катерина Якимчук (@tattingkate) (1,5 млн підписників). Луцька мільйонерка без вищої освіти. Засновниця чотирьох онлайн-магазинів та бізнес-школи. Тематика блогу – це особисте життя та бізнес. Випускає дуже мало реклами. Із рекламодавцями на постійній контрактній основі. Найчастіше рекламує власну бізнес-школу.

Висновки. Блогери створюють цікавий, якісний контент. Поради, історії, розповіді, пропагування здорового способу життя – це все можна зустріти на онлайн-сторінках соціальних мереж. Мільйонні авдиторії довіряють тому чи тому блогеру, а це є дуже сприятливою умовою для випуску рекламного продукту.

1. Потятиник Б. Інтернет-журналістика. Львів: ПАІС, 2010. 246 с.
2. ТОП-20 Инстаграм блогеров Украины 2020. URL: https://trendhero.io/ru/blog/top-bloggers-ua/ (дата звернення: 17.11.2020).
3. Шуст А. Классификация блогов: типы, виды и концепции блогов–по версти Анны Шуст. *Sila-slova.info.* URL: https://www.silaslova.info/klassifikatsija-blogov (дата звернення 15.11.2020).

АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВОГО ВИДАННЯ США «STARS AND STRIPES»

Нахамець Єлизавета
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Позаяк на українському просторі не існує досконалих друкованих видань на військову тематику, то ми вдаємося до аналізу зарубіжних журналів та газет такого типу. Завдяки пошуку взірцевого варіанту ми можемо здійснити аналіз та зробити роботу над помилками, а потім створити власне видання такого типу. Під час скрупульозного аналізу видань країн на європейських теренах, ми знайшли невелику кількість актуальних видань, на котрих варто звернути увагу у формуванні нового військового друкованого формату.

Для аналізу ми обрали одну з найдосконаліших варіантів Міністерства оборони США «Stars and Stripes», що з'явилася у світ ще у 1861 році. Найцікавіший аспект у тому, що газета призначена для контингентів Збройних сил Сполучених Штатів Америки, місця дислокації яких – за кордоном.

З часу створення газети «Stars and Stripes», під час Першої світової війни «приховані критики» обговорювали рівень журналістської свободи від американського військового контролю. Видання є унікальним серед

щоденних американських газет, оскільки воно не публікується в США, його журналістами є співробітники американського уряду (як цивільні, так і діючі військові), а газета організаційно входить до складу Міністерства оборони США за фінансування субсидований Конгресом США [1].

Портрет цільової аудиторії – це представники американських військових сил, зокрема громадяни та їхні сім'ї, котрі знаходяться поза межами країни. Існує у трьох вимірах: європейському, тихоокеанському і близькосхідному. Основна відмінність їх у тому, що на кожному з них можуть бути різні смуги інформативного спрямування відповідно до локації. Об'єднане видання вихідного дня для Європи та Тихоокеанського регіону публікують у п'ятниці, а видання для Близького Сходу – з п'ятниці до неділі. Якщо вникнути в семантику самої назви, то можна зрозуміти, що корені неймінгу сягають 1987 року, коли Конгрес США обрав офіційним патріотичним гімном марш «Stars and Stripes forever». Шрифти – стримані, лаконічні, з одного сімейства, але різні типи. Основна кольорова гама – червоні та сині (відповідно до кольорів прапора). Фотографії – чіткі, власного виробництва.

На перших шпальтах завжди кольорове зображення, котре займає більше половину сторінки. Загалом, 8 сторінок у виданні є кольоровими включно з першою та останньою. Решта зображення – чорно-білі. Основні рубрики: американський звіт, класифікація, комікси, кросворди, обличчя, думка та спорт. Кожен матеріал у рубриці підписаний автором публікації, втім не у звичному для нас форматі – наприкінці тексту, а одразу після назви. Ми обрали для аналізу випуск від 12 листопада 2020 року. На перших шпальтах – майстерне зображення жінки, котра тримає у руках маленьку дівчинку, які роблять ПЛР-тест на коронавірус. Зображення дуже привертає увагу і стає знаковим, тому що читачеві хочеться одразу прочитати матеріал. Основна мета публікації – розповісти про порядок денний у контексті ситуації з COVID-19. Перші чотири тижні можна спробувати користуватися демо-версією за 0,99 доларів або за 39,99 і отримати річний доступ. Диджитал-версія дає безлімітний доступ до незалежного контенту. Ця підписка включає в собі і безлімітний доступ до мобільного додатку з набагато читабельнішими шрифтами та зручнішим інтерфейсом. Додаток підтримують девайси і Apple, і Android.

Сьогодні газета з'являється на світ 5 разів на тиждень і складається з 40-64 смуг. Тематика публікацій може варіюватися від американських житейських буднів і міжнародних проблем до внутрішньої, зовнішньої та військової політики уряду, новини культури, науки, спорту. Часто бачимо також і спеціально адаптовані рубрики для жінок, колонки з рекомендаціями у тяжких життєвих ситуаціях. З'являються і розважальні жанри: гороскопи, комікси (навіть дитячі) і причому не завжди вони спрямовані на військову тематику.

Газета не схожа ні на одну у США. Незважаючи на те, що видавництво розташоване у Міністерстві оборони США, директиви дають газеті редакційну незалежність. Ще з початку Першої світової війни в Європі військове командування і керівники Пентагону намагалися оскаржувати це та вмішувалися у права. Втім, логічно зазначити, що досягнення видання залежали від підтримки різних військовокомандувачів, що відповідали за зарубіжні сили США.

1. Военная пресса США // zvo.su : газета. 1977. Жовтень. Режим доступу до ресурсу: http://zvo.su/.
2. The Stars and Stripes (англ.). стаття з Encyclopædia Britannica. Режим доступу до ресурсу: https://www.britannica.com/.

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОГО РЕПОРТАЖУ В УКРАЇНІ

Подзізей Анастасія
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Українська журналістка та письменниця, Олеся Яремчук зазначає: «Середовище, з якого виріс український репортаж було літературним. Тут ідеться зокрема про футуристів, авангардистів, конструктивістів. 1926-го року в журналі «Нова генерація» було опубліковано текст Гео Шкурупія та Дмитра Бузька, який вважається першим зразком репортажу» [1].

Художні репортажі, що вперше з'явились на теренах незалежної України були написані у формі подорожніх історій. Серед них: книжки А. Чапая «Авантюра. Практичні реалії мандрів по-бідняцьки: Еротико-політичний документальний калейдоскоп», «Подорож із Мамайотою в пошуках України», М. Кідрука «Подорож на Пуп Землі», і подібних текстів на сьогодні є чимало [2].

Незважаючи на те, що витоки художнього репортажу сягають 1920 років, в Україні цей жанр почав набувати популярності лише останнього десятиріччя. Це достатньо нове явище, але однозначно прогресуюче.

Лілія Шутяк, журналістка, літературний критик пише: "в українському медіа-дискурсі термін «художній репортаж» набуває особливої актуальності після виходу в світ у 2013 р. антології “Veni, Vidi, Scripsi: Світ у масштабі українського репортажу”. Цей жанр – поєднання документальності, як невід’ємної риси будь-якого репортажу, з одного боку, та суб’єктивності (“Немає об’єктивного репортажу. Репортаж мусить бути суб’єктивним”), метафоричності, емоційності, з іншого" [3].

В Україні у жанрі художнього репортажу працювали як репортери, так і письменники. Серед них: Олександр Мар’ямов, Андрій Бондар, Оксана Забужко, Олеся Яремчук, Ірен Роздобудько та інші.

Цей жанр особливий, бо має можливість передавати справжні людські почуття та переживання, тому що першоджерелом є історія певної людини чи подія. Саме це робить жанр унікальним та вирізняє з-поміж інших. Ще однією особливістю є те, що певну подачу художнього репортажу, як такого, продукує історична доба його створення. До прикладу, відомий публіцист Андрій Бондар вважає «Майдан і війна змінюють репортаж. Репортаж, а особливо художній репортаж дуже вигідний жанр для опису трагедій» [3]. Ці тексти часто стають топовими, тому що їм віриш , герої оживають перед тобою, а усвідомлення того, що все це відбувається насправді – викликає щире співчуття та співпереживання.

До прикладу книги написані у жанрі художнього репортажу про війну: «Нотатник мобілізованого» Назара Розлуцького, «Аеропорт» Сергія Лойка, альманах «Історія наживо», де зібрані репортажі авторів, що висвітлюють війну із різних сторін та дають розуміння про те, що це історія нашої держави, яка пишеться щодень, «Війна. Життя de facto», до якої увійшли десять репортажів за результатами четвертого всеукраїнського конкурсу «Самовидавець», та багато інших.

До речі, конкурс «Самовидавець», на якому визначають найкращі роботи у жанрі художнього репортажу можна вважати одним із шляхів його популяризації. За підсумками 7 «Самовидавця», фінал якого відбувся 22 березня 2019 року лауреатами стали: Віра Курико за репортаж «Чернігівська справа Лук’яненка», Вікторія Бабій за репортаж «Факультативи з плетіння», Світлана Моренець за репортаж «Почути Крим».

За час існування конкурсу видавництво «Темпора» видало п’ять альманахів найкращих репортажів: «Світ у масштабі українського репортажу», «Де, як і чому працюють українці», «Історія наживо», «Війна. Життя de facto» про яку ми згадували раніше та «Чому я звідси ніколи не поїду». Вийшли друком книги лауреатів конкурсу: Олега Криштопи «Україна. Масштаб 1:1», Дениса Казанського «Чорна лихоманка: нелегальний видобуток вугілля на Донбасі» та Єлізавети Гончарової «Десь поруч війна». Журі конкурсу зазначають, що тематика більшості робіт щороку – війна на Сході. І це не дивно, адже, як вже було зазначено вище, саме час продукує актуальність тих чи інших тем. Тема війни є найбільш

болючою для українського народу, її висвітлення - це фактичне написання нашого "сьогодні". Тому ці історії - значно більше, аніж просто розповіді, це голос живої душі, що має бути почутий. Художній репортаж - чудова можливість це втілити.

Також шляхом популяризації є проект «The Ukrainians». Від початку це був онлайн-журнал, що пізніше з'явився і у друкованому форматі. До речі, видання здобуло значний попит у читацької аудиторії і пізніше було видано другу частину історій успіху українців. Основне завдання проекту - розповідати про те, що відбувається в Україні, мотивувати до позитивних змін, пояснювати незрозумілі явища та процеси, що формують нашу країну, розвивати інтелектуальну спроможність молоді.

Значний вклад у розвиток художнього репортажу вносить «The Reporters». Унікальне явище для України, адже це єдине репортажне видання на теренах нашої країни. До того ж у 2019 році його засновники розробили онлайн-посібник, що допомагає у пізнанні мистецтву створення репортажів. Завдяки цьому стає можливим виховання нової генерації українських репортерів. Упорядниця посібника - Марічка Паплаускайте. У книзі виділено основні пункти написання хорошого художнього репортажу, серед яких: «не закохуватися у героїв, але любити їх», «не шкодувати часу на збір матеріалу», «завжди мати план «Б» при собі» та інші. Цей матеріал у вільному доступі, тож скористатися порадами досвідчених авторів може кожен.

Незважаючи на те, що жанр художнього репортажу почав розвиватися відносно не так давно, він уже користується успіхом, бо зумів відшукати свою цільову аудиторію. Проте ця тема і надалі потребує глибинних досліджень та аналізу специфіки розвитку.

1. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою [Електронний ресурс] – 2017. – 28 грудня. - Режим доступу:"http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/"

2. Шутяк Л. Художній репортаж: що, як і навіщо? [Електронний ресурс] – 2018. – 1 лютого. - Режим доступу: http://litakcent.com/2018/02/01/hudozhniy-reportazh-shho-yak-i-navishho/

3. Шутяк Л. Особливості українського художнього репортажу в контексті «нового журналізму» [Електронний ресурс] – 2014. - Режим доступу: https://studfile.net/preview/8098429/

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ БРЕНДУ ВИДАВНИЦТВА В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРІ

Росковінська Юліана
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

В сучасних реаліях інтернет став основним джерелом інформаційного звернення. За допомогою мережі можна реалізувати багато потреб, в тому числі просунути бренд, або стати ним із «нуля». Однак для цього необхідно чітко розуміти алгоритми сайтів, розмежовувати поняття, знати, чого саме хоче читач. Багато видавництв влучно користуються вміннями поширення, піаром та рекламними ходами в інтернеті, і вони завжди будуть попереду.

Мета – розглянути соціальні мережі як інструмент просування бренду видавництва в інтернет-просторі.

Варто підхоплювати тренди, використовувати сучасні фрази та робити яскраві рекламні макети – усе це надзвичайно важливо, якщо хочеш досягти успіху. Також необхідно обрати сучасну платформу.

За нашими спостереженнями, видавництва, що розповідають про книги, частіше інформують свою аудиторію через вебсайти. Якщо видавництво має власний сайт, то на його сторінках в інших соціальних мережах варто обов’язково вказати покликання на нього, внесення так званої гіпертекстуальності допоможе в охопленні потенційної авдиторії з усіх актуальних ресурсів та збільшить рейтинг видавництва.

За допомогою сайтів користувачу легко орієнтуватись в представленій продукції. Споживач може аналізувати ціни, читати описи, коментарі, дивитись рейтинг, переглядати фотографії. Якщо ж для повного розуміння одних лиш фотографій замало – на допомогу приходять відеоролики. Так, на сайтах вони теж можуть бути, але з точки зору популяризації продукту, для відеоматеріалів найкраще підходить хостинг YouTube. Чи не всі знані видавничі оранізації мають свій канал із величезною кількістю буктрейлерів, сюжетів, навіть невеличких фільмів, інтерв'ю. До речі, саме інтерв'ю, наприклад, із відомими авторами, набирають великі перегляди [1]. Коларобрації влучні тим, що дозволяють «захопити» авдиторію з декількох напрямків. Ролик переглядатимуть ті, кого цікавить інтерв'юер, респондент чи представлена ним продукція, а це в свою чергу призводить до збільшення рейтингів.

Соціальні мережі умовно розподілені на вікові категорії. За статистикою Facebook частіше використовує «доросла» авдиторія. Instagram, Twitter, TikTok – молодші [2]. Соціальні мережі дають можливість просувати бренд видавництва та охоплювати щоразу більшу різновікову аудиторію. Саме це і дозволяє уявити загальну картину того, де має відбуватись процес становлення видавничої популяризації.

Коли ім'я бренду лунає з багатьох джерел, користувач інтернету, сам про це не задумуючись, стає потенційним клієнтом, навіть не придбавши нічого в мережі. Між двох речей, покупець завжди обере ту, про яку чув раніше.

Отже, одним із основних моментів є аналітика сучасних інтернет-платформ, підхоплення тенденцій, вміло запропонована реклама. На сьогоднішній час, інтернет, став невід'ємним ресурсом у житті людини, ним користується більша частина населення всієї планети, тому правильно профільтрувавши ту інформацію, яку ми хочемо подати,– можна досягнути висот.

Завдяки соціальним ресурсам можна «віч-на-віч» поглянути на своїх читачів, зрозуміти їх інтереси та схематично спланувати перелік дій для випуску подальшої продукції[3].

Соціальні мережі – це, перш за все, тісна комунікація із читачами, можливість забезпечення зворотнього зв'язку з аудиторією. Просування бренду видавництва в соціальних медіа відкриває нові можливості дає розуміння стратегічних комунікацій видавництва зі споживачами.

Одні лише офлайн-магазини із книжковими полицями, не принесуть такого ж успіху як онлайн, саме тому видавництва досить часто послуговуються соціальними мережами і таким чином залишаються почутими, а у поєднанні того та іншого методу активно функціонують на інформаційному ринку довгий час. Саме тому використання ресурсів інтернету є актуальним та важливим процесом передачі інформації, який потребує уваги дослідників у майбутньому.

1. YouTube як інструмент популяризації товару. URL :https://epo.org.ua/youtube-dlya-biznesu-notatky-z-lektsiyi/(дата звернення : 26.11.2020).
2. Черниш О. Цільова категорія користувачів соціальних мереж. URL :https://www.prostir.ua/?kb=instagram-v-ukrajini-roste-shvydshe-nizh-facebook-doslidzhennya (дата звернення : 26.11.2020).
3. Простеження авдиторії в соціальних мережах. URL :https://webprofit.com.ua/sotsialni-merezhi-dlya-biznesu/ (дата звернення : 27.11.2020).

ТИПОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ МОТИВАЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Слободян Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

Протягом останнього десятиліття в Україні з'явилась велика кількість якісних перекладів мотиваційної літератури, що, безумовно, створює великий вибір для читацької аудиторії. Основною причиною попиту на таку літературу є те, що авторами часто виступають успішні і відомі люди. Це бізнесмени, спортсмени, психологи, актори та журналісти. Випуском

мотиваційної літератури займаються провідні українські видавництва, що купують права на переклад у знаних світових авторів. Книги адаптують для українського читача, роблять їх максимально зрозумілими і доповнюють ілюстраціями, таблицями, схемами. Видають як і сучасних авторів, так і загальноприйнятих світових класиків мотиваційної літератури.

Мета – розглянути типологію сучасної мотиваційної літератури на книговидавничому ринку.

Всі книги мотиваційного характеру складаються із комбінації зовнішніх та внутрішніх факторів, що безперервно взаємодіють між собою. Оскільки всі люди абсолютно різні і максимально не схожі один на одного, мотивація до вчинків у всіх різна. Саме шалений попит на книги мотиваційного характеру спричинив появу жанрових підвидів.

Українські видавництва, зокрема «Наш Формат», «Клуб Сімейного Дозвілля», «Видавництво Старого Лева» та багато інших, регулярно видають якісні переклади мотиваційних книг та активно просувають авторів цього жанру.Дуже часто інформація в таких книгах містить наукове пояснення від фахівців, що їх залучають автори книг при написанні.

Серед поширених тем видань мотиваційного характеру є книги про звички. Деякі з них перевидавались кілька разів і давно вже стали класикою. Зокрема, книга Стівена Кові «7 звичок надзвичайно ефективних людей». Автор схематично пояснює важливість системності у процесі звикання організму до нової системи дій. Варто зауважити, що кількість книжок про звички займає чи не найбільший сегмент в тематиці мотиваційної літератури.

Серед різновидів мотиваційних книг особливою популярністю користуються книги про історії успіху окремих людей чи великих брендів та компаній, оскільки молодь дедалі більше націлена на створення власних бізнес-проєктів. Популярною серед читачів є серія з п’яти книг «Історії успіху» від видавництва «Наш Формат». До серії увійшли такі книги: «Історія IKEA. Бренд, що закохав у себе світ» Бертіл Торекул, Інгвар Кампрад; «Продається все. Джефф Безос та ера Amazon» Бред Стоун; «Філософія Toyota. 14 принципів роботи злагодженої команди» Джефрі К. Лайкер; «Історія Starbucks. Усе почалося з чашки кави» Говард Шульц; «Взуття-буття. Історія Nike, розказана її засновником» Філ Найт.

Ще однією популярною тематикою є фінансова грамотність. Досить цікавим є факт, що на полицях із бестселерами роками залишаються одні й ті ж книги на цю тему. До прикладу, «Думай і багатій» Наполеона Гілла та інші. Проаналізувавши зміст, можна дійти до висновків, що ці книги базуються на основах економіки. Читацьку прихильність такі книги завойовують через просто мову та відсутність складних економічних термінів. Серед бестселерів з фінансової грамотності є книга від видавництва «Наш Формат» «Економіка. Інструкція з використання» авторства відомого корейського економіста Ха-Юнг Чанга. У книзі він написав просто і лаконічно про економіку і людей для людей.

Варто зауважити появу величезної кількості видань про фінанси для дітей. Дітям пояснюють у доступній формі про готівку, як працюють кредитні картки, про ефективні способи інвестування та заощадження. Складнішу інформацію подають з ілюстраціями та прикладами. Книги «Як розповісти дітям про гроші», «Як говорити з дітьми про гроші», «Фінансова грамотність для малюків» є чудовими прикладами інформативності та якості дитячих видань на книговидавничому ринку [Див.: 2].

Книги на тематику продуктивності та тайм-менеджменту мають неабиякий попит серед активної молоді. Вони розповідають як важливо бути організованим та вчать розумно витрачати час. Також дуже часто автори розповідають у своїх працях про різні методики контролю часу. Однією із популярних є книга «Рік продуктивності. Експерименти з часом, увагою та енергією» авторства Кріса Бейлі від видавництва «Наш Формат». Автор на власному прикладі розповідає про дієві техніки продуктивності.

Часто такі книги оформлюють у форматі блокнотів чи щоденників, що мають на меті спонукати читача до експерименту та інтерактиву. Пропонують розставляти пріоритети та розписувати цілі, планувати свій день та розбивати завдання на поетапні блоки.

Після проведених досліджень, можна виокремити трійку лідерів серед видавництв, що займаються випуском мотиваційних книг. До переліку входить «Наш Формат», «Клуб Сімейного Дозвілля» та «Vivat».

З огляду на свою затребуваність мотиваційна література отримали доволі велику систему розгалуження на підвиди, що тішить українських читачів, які відстежують надходження новинок мотиваційної літератури до книгарень.

1. Капосльоз Г. Еволюція уявлення про мотивацію професійної діяльності людини. *Вісник Національного університету оборони України*. 2010. Вип. 4. С. 144–150.

2. Наші проекти: вебсайт. URL: https://nashformat.ua/projects (дата звернення: 29.11.2020).

ОЗНАКИ КЛІКАБЕЛЬНОСТІ ЗАГОЛОВКІВ У ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ТЕКСТАХ

Шульська Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)
Римар Наталія
Білоцерківський національний аграрний університет (Біла Церква)

Особливість заголовків журналістських матеріалів в інтернет-ресурсів та, що в таких матеріалів не існує «другого шансу»: читач або клікне на публікацію, якщо заголовок здасться цікавим, або омине її своєю увагою. У газетах зовсім інша ситуація реакції на заголовки, адже увесь текст знажодиться перед очима читача, тому він може акцентувати увагу на

знайомому чи актуальному слову і таким способом прочитаю новину чи статтю. Проаналізувавши заголовковий контент інтернет-видань Волині, ми виокремили такі найбільш типові ознаки клікабельних заголовків, якими послуговуються регіональні журналісти:

1. Ті заголовки, у яких є вказівка на зображальний контент, тобто фото або відео, наприклад: «*Дідове літо»: останній теплий подих осені в луцькому парку. Фото*» [3]; «*На Волині жінка знайшла рідкісного гриба. Фото*»; «*Величезне болото: опублікували фото «Бандершрату» 10-річної давності*»; «*Стародавня Волинь на картинах XIX століття. Ретрофото*» [1]. В окремих випадках такі фото або відео просто ексклюзивні.

2. Заголовки, що стосуються життя відомих людей, у яких зреалізовано «правило трьох «С»: смерть, секс, скандал»: «*Зірка «Дизель шоу» загинула в ДТП*» [2];

3. Інтригуючі заголовки: «*Інший Луцьк: дивовижна фотопрогулянка річкою Стир*»; «*Як святкуватимуть Хелоувін у «Фіглі Міглі*»; «*Яка будівля вразила луцьку візажистку у Вашингтоні. Фото»*; «*Коли та чому переходять на зимовий час*» [3]; «*Лучанка здобула золото на «Іграх Нескорених». Фото*»; «*Назвали найнебезпечніше місто України*» [2]; «*В Україні посилять контроль за призначенням субсидій: щобудуть враховувати*»; «*Ціни на газ для населення зростуть на чверть*»; «*Назвали рівень смертності на волинських дорогах, які тепер пильнують з радарами*»; «*Синоптики розповіли, скільки ще протримається тепла погода*» [1].

4. Заголовки, що стосуються безпеки і життя людей: «*ВООЗ попереджає: у Конго новий спалах лихоманки Ебола*»; «*У Луцьку чоловік створив стихійне сміттєзвалище*» [1]; «Волинянка порізала колишнього співмешканця»; «*У Луцьку раптово загорівся автомобіль. Фото*»; «*Вечірня аварія у Луцьку: автівки знесли світлофор (ФОТО)*» [2]; «*Небезпечна зона: волинян попереджають про авіаційні навчання*» [1].

5. Короткі, лаконічні заголовки: «*Лучанам пропонують пригадати музику молодості та дитинства*»; «*Малечу кличуть в осінній табір*» [3];

6. Заголовки, що містять лексеми-мотиватори: «*Під Луцьком провели унікальний екстрим-тренінг*»; «*Чим вражатиме анімаційний фестиваль у Луцьку. Програма*» [3]; «*У Луцьку пенсіонер відкрив унікальний музей краваток*»; «*На Львівщині в жахливій аварії загинув 22-річний патрульний*» [2];

7. Повноінформативні заголовки: «*Адреналін Сіті організовує осінній табір для дітей*» [3];

8. Заголовки-проблеми: «*Чи повинні діти мити у школі підлогу: у Facebook розгорілася суперечка лучан*» [3];

9. Заголовки із вказівкою на регіональний аспект: «*Участиця «Голосу країни» з Луцька записала новий сингл*»; «*У Луцьку молодь з усієї України говорила про молодіжні центри*» [3]; «*Івана Корсака нагородили посмертно*»

[2]; «*У центрі Луцька встановили «червоних Мавп*» [1]; «*На Волині засудили вбивцю*»; «*Де у Луцьку не буде світла 23 грудня*» [1].

10.Заголовки, оформлені влучними, оригінальними цитатами: «*Лишитися без мами – це далеко не побите колінце, – відомі волинянки закликають вчасно обстежуватися на рак*» [3].

11. Заголовки із важливими цифрами: «*Стрілянина в синагозі: загинули 11 осіб*»; «*У волинянки в магазині вкрали телефон за 10 тисяч*» [2]; «*З потяга евакуювали 800 людей через п'яного пасажира*»; «*Волинський підприємець заплатить понад мільйон за неоформлених працівників*» [1].

Отже, на основі комплексного аналізу медіаназв журналістських матеріалів у волинських інтернет-виданнях ми встановили, що заголовок має бути простим і лаконічним. Назва матеріалу повинна запам'ятовуватися і привертати увагу, адже вони передовсім з'являються в результатах пошуку. Заголовок мусить бути інформативним, але не передавати всю суть новини. Адже в такому випадку читач прочитає лише заголовок і мала імовірність, що він звернеться до власне тексту.

1. ВолиньPost : інтернет-видання. URL: http://www.volynpost.com/ (дата звернення: 10.11.2020).

2. Волинська правда : інтернет-видання. URL: https://pravda.lutsk.ua/ (дата звернення: 04.11.2020).

3. Таблоїд Волині : інтернет-видання. URL: https://volyn.tabloyid.com/. (дата звернення: 04.11.2020).

СЕКЦІЯ 16 ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ ЖІНОК У ПЕРВИННІЙ ПРОФІЛАКТИЦІ ЗАХВОРЮВАНЬ МОЛОЧНИХ ЗАЛОЗ

Лях Марина[1], Мельничук Вікторія[2]

[1]Національний університет «Острозька академія», м. Острог

[2]Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Проблема поширеності патологій молочних залоз, зокрема раку молочної залози, є не лише фаховою, а в першу чергу відображається у медико-соціальному та соціально-економічному аспектах життянаселення. Тому вдосконалення основних напрямків профілактики, а саме розробка ефективних комплексних програм фізичної терапії, які б своєю якістю попереджали та запобігали розвитку патологій,є актуальним і першочерговим завданням спеціалістів,оскільки, не зважаючи на розвиток медицини, в сьогоденні більшість патологій молочних залоз часто діагностуються запізно.

Мета - описати та проаналізувати основні складові програми фізичної терапії у первинній профілактиці захворювань МЗ.

Анкетування, яке проводилось для моніторингу захворюваності молочних залоз було частиною комплексного дослідження,що стосувалось неінвазивної діагностики молочних залоз методом контактної термографії [5]. В опитуванні взяли участь 195 жінок віком від 16 до 86 років. До анкети ввійшли запитання які, на думку авторів, є основними маркерами щодо розвитку захворювання. Із опрацювання анкет були виявлені наступні дані -ті жінки, в яких є надлишкова маса тіла або ж ожиріння, часті стреси, нервові напруження, хронічні захворювання були віднесені до групи ризику. В них патологія молочних залоз була підтверджена термодіагностикою. Для постановки діагнозу був застосований термограф цифровий контактний ТКЦ-1. Термографування здійснювали відповідно до зазначених авторами [4] вимог. Автоматизованою експертною системою ExpertTdistrHurstExp.exe, яка використовується для оцінки результатів обстеження МЗ [5], пацієнток було поділено на групи з патологією та без патології МЗ. Система заходів спрямованих на попередження захворювання МЗ повинна охоплювати усе життя людини. Тому, в даному випадку важливим також є усунення або нейтралізація дії несприятливих факторів середовища і способу життя [7].

За даними досліджень [1; 2] висока фізична активність зменшує ризик захворювання МЗ не залежно від віку. За іншими даними [3], низька активність призводить до зниження рівня ендогенних естрогенів, зниження інсулінорезистентності та загалом до метаболічного синдрому.

Реабілітаційні програми профілактики захворювань МЗ обов’язково повинні грунтуватися на індивідуальному підході до пацієнтів, враховуючи вік, спосіб життя, супутні захворювавння, умови проживання жінок. Неінвазивна діагностика МЗ, така як термомамографія, є основною складовою реабілітаційної програми, оскільки вона дає змогу виключити ризики, що пов’язані із розвитком злоякісних новоутворень, відрегулювати реабілітаційний процес та зробити його більш якісним. Важливим елементом у профілактиці є дієтотерапія. За даними дослідження [6], більший прийом загальної кількості фруктів і овочів, особливо хрестоцвітних та жовто-оранжевих овочів, був пов'язаний зі значно нижчим ризиком РМЗ. При формуванні дієти важливо звертати увагу на вегетативний паспорт пацієнток. Жінкам, у яких виражена гіперреактивність організму, а також є схильність до паніко-фобічних реакцій, призначається седативна терапія.

Основним завданням реабілітаційних програм у первинній профілактиці захворювань МЗ є підбір таких методів діагностики, які б дозволяли виявити хворобу на ранніх стадіях, а також застосування таких методів профілактики які не тільки б продовжували термін життя, але й поліпшували його якість.

Отже, рекомендації щодо профілактики та попередження захворювань МЗ базуються на біологічному зворотному зв'язку щодо стану здоров'я пацієнта, на основі чого і проводиться тренування та контроль стану людини. Результатами дотримання запропонованих профілактичних рекомендацій, зокрема, дієтотерапії, виконання терапевтичних вправ та основних фізіотерапевтичних

процедур є зниження основних ризиків, які мають безпосередній вплив на розвиток захворювань МЗ.

1. Niehoff N.M., White A.J., Sandler D.P. Childhood and teenage physical activity and breastcancerrisk: BreastCancerResTreat. 2017. 164(3):697–705.
2. A prospective cohort study of the combine deffects of physical activity and anthropometric measures on the riskof post-menopausal breastcancer / Bellocco R. etal. ; Eur J Epidemiol. 2016. 31(4):395–404.
3 CancerEpidemiolBiomarkersPrev / Neilson H.K. etal. ; 2009. 18: P.11–27.
4 Применение контактного цифрового термографа ТКЦ-1 в диагностике заболеваний молочних желез: Руководство для врачей. / В.В. Приходченко и др. - Донецк: Цифровая типография, 2012. 189 с.
5. Разработка автоматизированной экспертной системы для предварительной скрининговой оценки даных контактной цифровой термографи / Ю.Е. Лях, и др. Университетская клиника. 2011. №1. Т.7. С. 109-112.
6. Fruit and vegetable consumption and breast cancer incidence: Repeatedmeasures over 30 years of follow-up / Farvid M. S. et. al. ;Int J Cancer. 2019. 144(7):1496-1510.
7. Лях М., Крупнік І. Вторинна профілактика захворювань молочної залози методом контактної цифрової термографії. Фізична культура, спорт та здоров'я людини: зб. тез доп. II Регіон. наук.-практ. студ. конф. (20 груд. 2019 р.), 2019. 123-125с.

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ХВОРИХ НА ГІПЕРТОНІЧНУ ХВОРОБУ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пашківська Ірина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, місто Луцьк.

За статистичними даними серед загальної кількості захворювань серцево-судинної системи(ССС) найбільш поширеним захворюванням є гіпертонічна хвороба – понад 45%. Серед всіх форм гіпертонічної хвороби (ГХ), що виявляється, –майже 30% припадає на ессенціальну (первинну) гіпертонію, 45% – на гіпертонію з переважним ураженням серця, 25% – на гіпертонію при цереброваскулярних хворобах [1].

Вірусні захворювання протікають з різними симптомами, в тому числі для них характерні зміни в серцево-судинній системі, а саме дестабілізація артеріального тиску(АТ). Дані явища можуть спостерігатися як у здорових осіб, так і у пацієнтів з артеріальною гіпертензією (АГ). Останні найбільш схильні до змін профілю артеріального тиску в період гострих респіраторних захворювань. Реакція ССС, як правило, найбільш виражена на тлі гарячкових станів. На піку лихоманки підвищення артеріального тиску є наслідком спазму периферичних судин, а в період критичного падіння температури за рахунок вазодилатації та підвищеного діурезу АТ знижується і може

привести до виникнення гіпотонії, аж до колапсу. Виражені неконтрольовані коливання артеріального тиску асоціюються з високим ризиком розвитку серцево-судинних ускладнень у пацієнтів з АГ, в першу чергу інсульту і гострого коронарного синдрому [5].

В даний час відомо, що коронавірусна хвороба COVID-19 може супроводжуватися гіпертермією від субфебрильних до гіперпіретичний цифр. Тому, важливим є контроль артеріального тиску у пацієнтів з COVID-19 не тільки в гостру фазу хвороби, але і після нормалізації температури. Можна припустити, що захворювання таких пацієнтів на COVID-19 пов'язане з більш високим ризиком розвитку серцево-судинних ускладнень на тлі не лікованої АГ. Беручи до уваги ці факти і наявність середньо-і важких форм перебігу COVID-19, важливо не упустити симптоми серцево-судинних ускладнень, викликані дестабілізацією АТ, які можуть бути замасковані на тлі загального нездужання пацієнта з COVID-19 [5].

Раннє виявлення та лікування гіпертонічної хворобипопереджує прогресування захворювання та виникнення ускладнень. За даними досить ефективним засобом немедикаментозного лікування ГХ є регулярні динамічні аеробні навантаження [4].

Методика занять фізичними вправами при ГХ залежить від характеру патологічних змін, викликаних захворюванням, стадії захворювання, ступеня недостатності кровообігу, стану коронарного кровообігу [3]. При виконанні фізичних навантажень хворими на ГХ особливу увагу слід приділяти підвищенню загальної витривалості та тренованості організму, гнучкості (що впливає на еластичність судин), силі (рівень якої обумовлює можливий діапазон навантаження), координації (спроможність миттєво прилаштовувати кровоток до зміни діяльності, відсутність ортостатичних реакцій) рухів пацієнта. Для осіб з гіпертонічною хворобою із засобів фізичної терапії зазвичай використовують кінезотерапію, лікувальний масаж, дієтотерапію та фізіотерапію.

Суперечливі результати досліджень, що стосуються впливу фізичних вправ на перебіг ГХ, частково пояснюються відмінностями в схемах побудови тренувального процесу по відношенню до інтенсивності, тривалості, частоті тренувань, типу фізичних вправ, перебігу захворювання, функціональних можливостей організму та супутньої патології [2].

Важливо дотримуватися і загальноприйнятим рекомендаціям ведення пацієнтів з ГХ під час вірусних захворювань: мінімізувати використання місцевих засобів з судинозвужувальну ефектом, виключити прийом алкоголю, що містять кофеїн напоїв, куріння, відмовитися від гарячих ванн, розтирань і обгортань.

Програма фізичної терапії вважатиметься ефективною, якщо буде направлена на поступове збільшення адаптаційних стимулів, відповідно до механізмів зниження артеріального тиску: гемодинамічних, дієтичних, ендокринно-обмінних, поведінкових та включати мекінезотерапію, термо-

контрастні засоби (контрастний душ), психокорекцію (психорелаксацію, освітньо-мотиваційні бесіди), корекцію харчування та профілактику супутніх захворювань (ожиріння, цукрового діабету, атеросклерозу).

1. 17 травня – Всесвітній день боротьби з артеріальною гіпертонією. Міський науковий інформаційно-аналітичний центр медичної статистики. 2020.
2. Долинна О.В. Фізичні тренування в структурі програм вторинної профілактики та кардіореабілітації пацієнтів з гіпертонічною хворобою. 2018. Вінниця. С. 214-220.
3. Калмикова Ю.С. Особливості застосування методик лікувальної фізичної культури при гіпертонічній хворобі І стадії. 2015, Харків, С. 195-197.
4. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної та екстреної медичної допомоги "Артеріальна гіпертензія" МОЗ України 2012.
5. Desta D.M. Prevalence of Hypertensive Emergency and Associated Factors Among Hospitalized Patients with Hypertensive Crisis.2020. 95–102.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА З ПАЦІЄНТАМИ НА РЕКУРЕНТНИЙ ДЕПРЕСИВНИЙ РОЗЛАД

Сахарук Любомир

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

За останні роки нагальною стала проблема дослідження стресових та депресивних станів, а також депресивних розладів. Депресивні розлади — це група розладів, домінуючим симптомом яких є пригнічений настрій. Вони зустрічаються при: розладах настрою (афективних); соматичних розладах; порушеннях адаптації, спричинених складною ситуацією; отруєннях і побічних діях лікарських засобів; інших психічних розладах: шизоафективні розлади, постпсихотична депресія, депресивні і тривожні біполярні розлади, неврастенії, абстинентні синдроми.

Метою нашої роботи є вивчення статистичних даних стану щодо поширеності рекурентного депресивного розладу та аналізу ключових моментів професійного ризику роботи фізичного терапевта з такою категорією пацієнтів.

Актуальність проблеми депресій обумовлена їх поширеністю, суттєвим впливом на якість життя, соціальне функціонування людини практично у всіх сферах життя: трудовій, сімейній, у сфері соціальних контактів [1]. Депресія відноситься до захворювань, які супроводжуються вираженими медико-соціальними наслідками, серед яких інвалідність, суїциди та економічні збитки.

Аналізуючи статистичні дані щодо кількості пацієнтів які проходили лікування за перші сім місяців 2020 року в стаціонарі КП «ВОПЛ м. Луцька»,

випливає, що було проліковано 35 осіб з діагнозом біполярний афективний розлад (депресивна фаза) та 98 осіб з рекурентним депресивним розладом,

Рекурентний депресивний розлад – це розлад, що характеризується повторними епізодами депресії, за відсутності у анамнезі даних про перенесення гіпо- або маніакальних розладів. Однак, можлива наявність у минулому коротких епізодів підвищеного настрою, що виникали безпосередньо після лікування і закінчення депресивного епізоду.

Показники непрацездатності при депресивних розладах перевищують аналогічні показники при цереброваскулярних та серцево-судинних захворюваннях [2]. Згідно з прогнозом ВООЗ депресія посідає друге місце серед причин інвалідності після ішемічної хвороби серця [3]. Чисельні схеми і стандарти лікування депресивних розладів підтверджують той факт, що всі пацієнти з депресивними розладами повинні отримувати своєчасне лікування [5; 6]. Сьогодні продовжується пошук нових медикаментозних засобів - антидепресантів, застосування яких дозволить збільшити ефективність терапії депресивних розладів та попередити розвиток побічних ефектів.

Актуальним і недостатньо вивченим залишається питання комплексного поетапного застосування засобів та методів фізичної терапії, направлених на покращення стану пацієнтів, підвищення ефективності консервативного лікування.

При роботі з такими пацієнтами фізичні терапевти піддаються професійному ризику через особливості їх поведінки, реакції на втручання. Формуючи індивідуальну програму фізичної терапії, необхідно добирати такі засоби та методики, які б сприяли підвищенню життєдіяльності пацієнтів, покращили б їхній емоційний стан. До віддалених результатів фізичної терапії ми відносимо повернення пацієнтів їх до попереднього життя та життя в соціумі як його активного члена.

1. Кутько І. І. Афективні розлади / І.І. Кутько, О.К. Напреєнко, В.М. Козидубова ; Під ред. проф. О.К. Напреєнка. – К. : Здоров'я, 2001. – С. 353–372.
2. Основные тезисы образовательной программы по диагностике и лечению депрессивных расстройств. Модуль 1. Обзор и основне аспекты / НейроNews психоневрология и нейропсихиатрия. – 2007. – №1. – С. 68–77.
3. Бачериков А. М. Психодіагностичні предиктори суїцидальноїповедінки у хворих на депресивні розлади / А.М. Бачериков,Т.В. Ткаченко // Український вісник психоневрології. − 2007. −Т.15, вип. 1(50), (додаток). − С. 154−155.
5. Арана Д. Фармакотерапия психических расстройств / Д. Арана, Д. Розенбаум; [пер. с англ.]. − М. : БИНОМ, 2006. − 416 с.
6. Henkel V. Depression with atypical features in a sample of primary care outpatients: prevalence, specific characteristics and consequences / V. Henkel,

H. Mergl, J.C. Coyne [et al.] // Journal Affective Disorders. − 2004. − V. 83. – P. 237−242.

ТЕЛЕМЕДИЦИНА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА

Хлібовська Олена
Волинський національний університет імені Лесі Українки, місто Луцьк

Пандемія COVID-19, викликана коронавірусом (SARS-CoV-2), внесла корективи у всі сфери нашого життя. І фізична терапія не стала виключенням. В умовах сьогодення гостро постала потреба в телемедичних консультаціях для пацієнтів, які потребують фізичної терапії, а також особливо для пацієнтів, що захворіли на COVID-19. Для попередження ускладнень важливий ранній початок фізичної терапії, який практично не доступний для пацієнтів, що перебувають в стаціонарі з приводу коронавірусу.

Відповідно до політики дотримання соціальної дистанції та мінімізації ризику передачі COVID-19 телемедицина є актуальним методом співпраці на рівні «лікар-пацієнт», «лікар-лікар» та в середині мультидисциплінарної команди. Такий інноваційний підхід дозволяє спростити доступ до медичних консультацій в цілому та отримати висококваліфіковану допомогу вчасно.

Проте телемедицина активно розвивалася і до пандемії. Перше згадування про телемедицину в сучасному значенні зустрічається в медичній літературі в 1974 р. [6]. Однак перші спроби віддаленого медичного моніторингу виникли ще в 60-х роках 20-го століття. Це було пов’язано з освоєнням космосу і необхідністю дистанційно контролювати фізіологічні параметри космонавтів. Згодом нові наукові розробки в області техніки та супутниковий зв’язок, дали новий поштовх для розвитку телемедицини. Справжній бум цієї галузі науки відбувся на початку 21 століття, чому сприяв розвиток інформаційних технологій, внаслідок чого телемедицина набула сучасного вигляду.

У 1999 р. вийшла перша в Україні монографія про телемедицину [4], в 2001 р. була видана книга «Клінічна телемедицина» [3]. Запровадження її в практику в Україні розпочалося в 2002 році.

Існує багато визначень поняття «телемедицина», дослівно це медицина на відстані [1]. Проте у 1997 р. Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я (ВООЗ) було запропоновано наступне визначення. Телемедицина – це метод надання послуг з медичного обслуговування там, де відстань є критичним чинником [5]. Послуги здійснюються медичними працівниками з використанням інформаційно-комунікаційних технологій з метою отримання інформації, необхідної для діагностики, лікування і профілактики захворювання [2].

Це досить нова наука, основним завданням якої є подолання відстані між лікарем та пацієнтом, а також для комунікації з іншими спеціалістами у медичній сфері віддалено. В теперішньому часі доцільно використовувати телемедицину для дотримання соціальної дистанції.

Телереабілітація – це різновид телемедицини. Системи телереабілітації поділяють на синхронні (в режимі онлайн), сенсорні (за допомогою комп'ютерної гри та віртуальної реальності), інтерактивні (роботизовані), біотелеметричні (радіотелемоніторинг), мобільні (телефони, смартфони, комунікатори) та веб-інтегровані (спеціалізовані веб портали). Найчастіше фізичні терапевти використовують синхронну телереабілітацію, яка дозволяє контролювати правильність виконання вправ, обсяг і точність рухів, та коригувати відновлювальну програму. Натомість пацієнт виконує вправи та надає суб'єктивну інформацію про свій стан.

Пандемія збільшила потребу і можливість для телемедичних консультацій. Ризик передачі хвороби пацієнтам без COVID-19 та медичним працівникам стимулює заклади охорони здоров'я запроваджувати нові засоби взаємодії з пацієнтом. На сьогодні в Україні існують такі телемедичні системи: Medinet. Поліклініка без черг, Telemed24, Doctor Online, Medikit.

На нашу думку важливо щоб телемедицина, а особливо телереабілітація, стала доступнішою та популярнішою як серед лікарів так і пацієнтів. Переваги телемедицини в умовах пандемії: абсолютно безпечний прийом для лікаря і пацієнта; економія часу та ресурсів; можливість спостереження та контролю стану здоров'я пацієнта; швидкі консультації з пацієнтом та іншими спеціалістами; можливість ранньої реабілітації.

Максимально рання реабілітація зменшує ризик розвитку ускладнень, а телемедицина дозволяє розпочати фізичну терапію на початку захворювання. Телереабілітація серед пацієнтів сприймається позитивно. Пацієнтам для того щоб проконсультуватися, або відвідати заняття необхідно мати комп'ютер з веб-камерою та доступ в інтернет.

Підсумовуючи вище сказане ми дійшли висновку, що використання телемедицини покращує якість надання медичних послуг, а отже є важливим інструментом, зберігаючи пацієнтів та медичних працівників у безпеці під час спалаху COVID-19. Використання телереабілітації відкриває нові унікальні можливості діагностики і лікування різних паталогічних станів. Телемедицина відкриває доступ до висококваліфакованих фахівців не тільки України, а й світу. Пандемія COVID-19 створила поштовх для розвитку телемедицини на новому, більш якісному рівні.

1. Блажис А.К. Телемедицина. СанктПетербург, 2001. 142 с.
2. Владзимирский А.В. Телемедицина Донецк, 2011.
3. Григорьев, О.И. и другие. Клиническая телемедицина. Москва, 2001. 144 с.
4. Лях Ю.Е. Введение в телемедицину Серия: Очерки биологической и медицинской информатики. Донецк, 1999. 102 с.
5. A health telematics policy in support of WHO's Health-For-All strategy for global health development: report of the WHO group consultation on health telematics, 11–16 December, Geneva, 1997. Geneva, World Health Organization, 1998

6. Mark RG. Telemedicine system: «The missing link between homes and hospital?» Mod. Nurs.Home, 1974;32(2):39–42.

Секція 17. ГЕОГРАФІЯ, ТУРИЗМ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ

АКТУАЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК ЯК ЦЕНТРІВ ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ

Гарасимяк Лідія, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Особистість, як частина суспільства, постійно знаходиться в динамічному стані, світогляд та духовний розвиток якої зазнають трансформації протягом усього життя. Цікавою властивістю людини є її порив до чогось нового, прекрасного. Прагнення до естетичного задоволення і культурного збагачення та пошуки себе, своєї мети у світі спонукають людину до духовного розвитку. Він здійснюється під час взаємодії людини з носіями культурної інформації, під час перебування у центрах культурного розвитку.

Про важливіть духовного розвитку наголошували: Г. М. Груць, Е. О. Помиткін, Т. Г. Тюріна, С. М. Тищенко, С. Кримський, Г. П. Шевченко та інші.

Т. Г. Тюріна зазначає, що високий духовний рівень людини перетворює її в активну гармонійну складову космопланетарного світу – відкриту інформаційно-енергетичну систему, яка, здійснюючи інформаційно-енергетичний взаємообмін із довкіллям, стає провідником духовної енергії, сприяючи таким чином гармонізації та одухотворенню світу [2].

Г. М. Груць акцентує увагу на вихованні та підвищенні духовного рівня свідомості студентів і зазначає, що питання формування духовної культури студентської молоді у наш час є актуальною проблемою, адже студентський вік – період інтенсивного розвитку індивідуальних особливостей молодої людини [4].

Духовність – це завжди ціннісне домобудівництво особистості, той безкінечний шлях, що дозволяє людині не залежати повністю від контексту зовнішнього життя [1, с. 18].

Ефективними формами та методами виховання духовної культури у молоді є театр, література, поетичні вечори, кіно, живопис, слухання поетичного слова, читання книг, споглядання творів мистецтва тощо.

Читання книг спонукає читача думати, сприймати інформацію під іншим кутом зору. Читаючи, ми більш точніше і впевненіше формуємо свої життєві цілі, отримуємо нові знання тощо. Книги формують світогляд людини, вчать бути ближче до довкілля, сприяють гармонізації та підвищують рівень духовного розвитку людини. Як зазначав Френсис Бекон, природа − це книга, а саме читання робить людину Людиною.

Книга також завжди була і залишається основною складовою одиницею бібліотеки. Сьогодні бібліотека − найточніший барометр інтелектуального життя кожного суспільства. Початкова функція книгозбірні − збереження і передавання культурної спадщини поколінням, адже вона зосередила у своїх фондах минуле, сучасне, майбутнє, відповідальна за духовно-моральне виховання й формування історичної свідомості молоді [5, с. 10].

Гарний інтер'єр заохочує відвідувача до читання, яке є шляхом до духовного збагачення, підсилює позитивні враження від книги, викликає бажання повернутися в бібліотеку знову [3].

Головним стереотипом серед суспільства є думка, що молодь не читає книги, оскільки не відвідує бібліотеки. Проте, з розвитком сучасних технологій, читати книги можна не виходячи з дому, вони присутні у величезних кількостях на інтернет-ресурсах в електронних або аудіо-формах. Матеріали, переведені в цифровий запис, будуть доступними в інтернеті, утворюючи величезний бібліотечний фонд. Така віртуальна бібліотека постійно збагачуватиметься електронними науковими виданнями. Отже, переваги віртуальної бібліотеки очевидні. Користувачі мережі з будь-яких регіонів світу матимуть необмежений доступ до будь-якої інформації. Однак ця система має недоліки. Навіть за умови повного використання мультимедійних технологій, неможливо створити відчуття місця і часу [6].

Бібліотеки виконують ряд важливих функцій у формуванні духовного розвитку особистості. Різні заходи, семінари, курси з іноземних мов, вебінари, навчання бібліотечного персоналу, клуби для незрячих, проведення тренінгів збагачують людину. В бібліотеках проводять благодійні заходи, здійснюють аналітико-прогностичну діяльність, в деяких застосовують музикотерапію.

Отже, духовний стан людини залежить від культурного збагачення. Бібліотеки здійснюють важливий вплив на розвиток особистості не лише через читання книг, а ще й завдяки різним заходам, творчою та науковою діяльністю, особливою атмосферою. Таким чином презентуючи себе, як актуальні центри духовного розвитку.

1. Кримський С. Б. Заклики духовності XX століття. К. : Вид. дім «КМ Академія», 2003. 32 с.

2. Тюріна Т. Г. Виховання духовності студентської молоді у контексті ноосферної освіти. дис. … канд. педагог. наук: 13.00.07. Київ, 2018. 442 с.

3. Бібліотека і книга в цифровому медіа світі. URL : https://ij.kubg.edu.ua/images/Zbirnyk_KUBG_stud2017_3.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

4. Груць Г. М. Основи формування духовної культури студентської молоді. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkogpth_2013_1_25 (дата звернення: 26.11.2020).

5. Світлана Грипич. Книга як основа розвитку духовної та інтелектуальної культури людини. URL : file:///C:/Users/Intel/Downloads/vkp_2011_9_15.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

6. Чукут С. А. Генеза духовної культури. URL : https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Geneza-duhovnoyi-kulturi-upravlinskij-vimir.pdf (дата звернення: 26.11.2020).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІСОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Голуб Геннадій, Гурний Дмитро

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Лісова і деревообробна промисловість об'єднує заготівлю і обробку деревини та інших лісових багатств (лікарських рослин, ягід та грибів); основні її галузі – лісозаготівельна, деревообробна, целюлозно-паперова і лісохімічна.

Основою розвитку галузі є лісове господарство. Воно займається розведенням (насадженням), упорядкуванням, захистом та охороною лісів; розвинене в усіх регіонах України, найбільше – у Карпатах і на Поліссі. Не відповідають потребам і обсяги лісонасаджень; оптимальної лісистості (19%) в Україні можна досягти, якщо виростити додатково ліси на площі 2,8 млн. га. Це означає, що у найближчі 10 років площі лісів треба щорічно збільшувати на 250–280 тис. га (у 6 разів більше, ніж зараз) [1].

За 2019 рік підприємствами галузі від усіх видів рубок заготовлено 15,6 млн. куб. м деревини, що на 947 тис. куб. м, або на 5,7%, менше в порівнянні з 2018 роком, що пов'язано із низьким попитом на внутрішньому ринку. З них на рубках головного користування заготовлено 6,3 млн. куб. м, що становить 92,7 % від дозволеного обсягу користування 2019 року, і на 242 тис. куб. м, або на 3,7 %, менше в порівнянні з 2018 роком. Загальний обсяг реалізації деревини у круглому вигляді на внутрішній ринок у 2019 році становить 13 млн. куб. метрів на загальну суму 11,7 млрд. грн., що у порівняння з 2018 роком відповідно на 1,3 млн. куб м та 1,5 млрд. грн.. менше. Деревопереробним підрозділам направлено для переробки 2,2 млн. куб. м деревини, що на 23,3 тис. куб. м менше, або 1,1%, ніж у 2018 році. За підсумками роботи 2019 року в порівнянні з минулим роком зменшилась ціна знеособленого кубометра заготовленої деревини на 15,6 грн., або на 1,8%, реалізованої деревини – на 27,6 грн., або на 2,9%. В середньому по Держлісагентству рівень ціни знеособленого кубометра реалізованої деревини становить 916,8 грн. Станом на 01.01.2020 на складах підприємств галузі знаходиться 1070 тис. куб. м лісо-продукції. По відношенню до середньомісячної заготівлі обсяг залишків в цілому складає 82,3%. У порівнянні з обсягами лісо-продукції на складах станом на 01.01.2019 року залишки зросли на 198 тис. куб. м, або на 22,7% [2].

За результатами фінансово-господарської діяльності у 2019 році отримано 15,2 млрд. грн. чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що на майже 1,6 млрд. грн.. менше 2018 року. За результатами діяльності підприємствами галузі отримано 289 млн. грн. чистого прибутку. У 2019 році на ведення лісового господарства спрямовано 6,6 млрд. грн., із них 6,4 млрд. грн. – власні кошти лісогосподарських підприємств. Показником, що характеризує ефективність діяльності підприємства є рентабельність. Слід зазначити у 2019 році зменшення рентабельності діяльності у порівняння з 2018 роком з 2,8% до 1,9%. 132 підприємства мають рентабельність менше 1%, серед яких 33 підприємств південно-східного регіону, 13 підприємств Житомирського, 12 підприємств Волинського, 10 підприємств Чернігівського та 9 підприємств Рівненського обласних управлінь лісового та мисливського господарства. Окрім того, 5 підприємств отримали збиток у загальній сумі 1,9 млн. гривень [2].

За 2019 рік підприємствами галузі сплачено до бюджету 4,9 млрд. грн. податків, зборів та обов'язкових платежів, що на 0,1 млрд. грн. (3%) більше, ніж за 2018 рік. З них до Державного бюджету сплачено 3 млрд. грн. (60%), до місцевого – 1,9 млрд. грн. (40%). Найбільшу питому вагу в сумі сплачених податків та зборів становить податок на додану вартість – 39% (1,9 млрд. грн.), рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів – 27% (1,3 млрд. грн.) та податок на доходи фізичних осіб – 21% (1,1 млрд. грн.). Крім податків, підприємствами галузі за звітній період сплачено 1,3 млрд. грн. єдиного соціального внеску. Разом сплачено податків та ЄСВ – 6,2 млрд. грн. [2].

До основних напрямів вирішення сировинної проблеми в перспективі можна віднести: поліпшення структури споживання деревини і лісоматеріалів; залучення до промислової переробки всієї маси економічно доступних ресурсів низькоякісної, дрібнотоварної лісо-сировини і деревних відходів; удосконалення діючих, впровадження нових ресурсозберігаючих і маловідходних технологій та процесів, здатних забезпечити зниження витрат деревини; розширення сфери застосування ефективних замінників лісоматеріалів; збільшення лісозаготівель за рахунок інтенсифікації лісокористування, створення високопродуктивних плантаційних лісонасаджень.

До основних пріоритетів розвитку лісової промисловості належать: підвищення рівня використання продуктивності лісових земель; досягнення оптимальної структури виробництва деревних ресурсів; розвиток вітчизняного машинобудування для лісових галузей; підвищення продуктивності функціонуючих деревостанів; реконструкція діючих і будівництво нових підприємств, заводів за рахунок усіх можливих джерел фінансування; підвищення конкурентоспроможності вітчизняних видів продукції.

1. Лісова промисловість України. URL: http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=2524&chapterid=578 (дата звернення: 27.11.2020).
2. Публічний звіт державного агентства лісових ресурсів України. URL: https://mepr.gov.ua/files/images/news_2020/26022020/ПУБЛІЧНИЙ%203ВІТ%20ДАЛРУ%203А%202019%20РІК.pdf (дата звернення: 27.11.2020).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Голуб Геннадій, Гурний Дмитро
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Агропромисловий комплекс України – сукупність галузей національної економіки, що охоплює сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарської продукції, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення [1].

Потенціал аграрної галузі в Україні величезний. Уже нині в сільському господарстві працюють майже 45 000 підприємств. З них близько 2500 – великих і середніх. Та поки рослинництво нарощує обсяги, вітчизняне м'ясо-молочне виробництво у періоді стагнації. В наслідок цього, провідні компанії АПК займаються виготовленням рослинної продукції, частка якої в загальному обсязі складає близько 69%. Діяльність лідируючих підприємств приносить їм щорічно близько 8 млрд. дол. доходу. Найбільшими агрохолдингами країни є: «Кернел», «UkrlandFarming», «Нібулон», «Миронівський хлібпродукт», «ViOil» [2].

В Україні спостерігається позитивна динаміка зовнішньої торгівлі, особливо в частині експорту. Високий рівень аграрного виробництва відкриває можливості перед вітчизняним виробником для того, щоб нарощувати експорт сільськогосподарської продукції. В останні роки Україна вийшла на передові позиції по експорту у світі, це стосується соняшникової олії (1 місце) та зерна: кукурудзи (3 місце), ячменю (4 місце) та пшениці (6 місце) [3].

За період січень-вересень 2019 року експорт продукції аграрної галузі склав 15 775,6 млн. дол. США, що на 21,5% або 2 795 ,9 млн. дол. США більше, ніж за відповідний період 2018 року. Загалом, зовнішньоторговельний обіг продукції агропромислового комплексу за звітний період досяг 19 979,4 млн. дол. США, що на 18,6% більше, ніж за аналогічний період 2018 року.

Регіональна структура експорту аграрної продукції була такою:

- країн Азії – 41,4% (6 529 млн. дол. США);
- країн ЄС – 33,9% (5 344,2 млн. дол. США);
- африканських країн – 15,2% (2 400,5 млн. дол. США);

- країн СНД – 6,6% (1 045,2 млн. дол. США);
- США – 0,4% (66,4 млн. дол. США);
- інших країн – 2,5% (390,2 млн. дол. США).

П'ять найбільших країн-імпортерів української сільгосппродукції – Китай (8,6%), Єгипет (7,5%), Нідерланди (7,1%), Індія (7,1%), Туреччина (6,7%).

Загалом, за підсумками 9 місяців поточного року зросли обсяги експорту продукції рослинництва – на 22,9% (кукурудзи – на 61,3%, пшениці – на 26%, насіння ріпаку – на 30,6%, макухи та інших твердих відходів, одержаних під час добування соняшникової олії – на 22,6%, макухи та інших твердих відходів соєвої олії – в 2,2 рази, ячменю – на 24,5%, сої – на 14%, олії соєвої – на 56,3%, олії соняшникової – на 1,9%, тютюну та виробів з нього – на 13,6%, а також продукції тваринництва – на 5,7% (м'яса та субпродуктів домашньої птиці – на 15,3%, молока згущеного – на 36,5%, меду – на 26,4%, яєць птиці – на 13,9%, живої ВРХ – на 34,5% та ін.).

При цьому обсяги експорту продукції рослинництва становили 93,1% всього експорту сільгосппродукції, а тваринницької продукції – 6,9% [4].

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан аграрного сектору економіки України, можна виділити як позитивні так і негативні чинники, що впливають на нього. Ресурсний потенціал має значні можливості для подальшого активного розвитку галузі, та державою мають бути прийняті реальні заходи, для створення сприятливих умов існування всіх галузей АПК. Це сприятиме товарам вітчизняних виробників переважати над продукцією іноземних компаній, дозволить вийти на світовий ринок, значно збільшити прибуток, та, відповідно, надходження коштів до бюджету. Для вдосконалення діяльності ринку та створення потужного агропромислового комплексу, який продукує готову експортовану продукцію слід провести низку заходів у законодавстві України, підтримувати розвиток малих та середніх сільськогосподарських підприємств, використовувати програмний метод в аграрній політиці, здійснювати впровадження іноземного досвіду розбудови інноваційного ринку сільського господарства, раціонально використовувати земельні ресурси.

Перелічені вище кроки забезпечать формування конкурентоспроможної сільськогосподарської галузі України.

1. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та особливості Є.М. Воробйов, Т.Ю. Гела // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. — Вип. 2 "Економіка". — 2010. — С. 15—20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2010_10_5 (дата звернення: 28.11.2020).

2. Boltyanskaya N.I. The dependence of the competitiveness of the pig industry from it-chnology parameters of productivity of the animals. Bulletin of Kharkov national University-University of agriculture after Petro Vasilenko.

Kharkov. 2017. Vol. 18. 81-89. URL:http://issar.com.ua/en/kharkiv-petro-vasylenko-national-technical-university-agriculture (дата звернення: 28.11.2020).

3. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: https://agro.me.gov.ua/ua/news/za-9-misyaciv-2019-roku-ukrayinskij-agrarnij-eksport-sklav-158-mlrd (дата звернення: 28.11.2020).

4. Аграрна держава. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2785567-ci-moze-ukraina-prodovzuvati-narosuvati-eksport-silgospprodukcii.html (дата звернення: 28.11.2020).

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Голуб Геннадій, Дацюк Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою міжнародного співробітництва та економічного зростання кожного окремого регіону та країни в цілому. Особливо актуальним є питання розвитку зовнішньоекономічної складової міжнародного співробітництва, коли набувають інтенсивного розвитку процеси міжнародної економічної інтеграції. Завдяки вигідному економіко-географічному положенні, зокрема межування з кордоном Республіки Білорусь, Рівненська область здійснює важливі зовнішньоекономічні зв'язки [2].

Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами у січні-вересні 2020 року Рівненської області виглядає наступним чином: експорт становить 342465,9 тис. дол. США, у % до січня–вересня 2019р. – 106,6 %; імпорт - 262946,1 тис. дол. США, у % до січня–вересня 2019р. – 90,4 %. Темпи експорту товарів відповідно збільшилися, а імпорту навпаки зменшилися. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами за досліджуваний період додатнє і складає – 79519,8 тис. дол. США [1].

У географічній структурі експорту переважають наступні товари: деревина і вироби з деревини – 33 %, вироби з каменю, гіпсу, цементу – 13,1 %, різні промислові товари – 9,6 %, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 8,5 %, текстильні матеріали та текстильні вироби – 4,1 %, жири та олії тваринного або рослинного походження – 3,7 %, інші товари – 28 %. Основними експортними партнерами є: Польща – 68039,1 тис. дол. США (20 %), Німеччина – 51093,1 тис. дол. США (15 %), Румунія – 23808,5 тис. дол. США (7 %), Франція – 20391,7 тис. дол. США (6 %), Литва – 17060,1 (5 %), Бельгія – 15435,3 тис. дол. США (5 %), Італія – 14899,0 тис. дол. США (4 %), Нідерланди – 14293,4 тис. дол. США (4 %) [1].

Імпортну структуру Рівненської області складають такі види продукції: машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – 25,5 %, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 14,1 %, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 11,6 %, продукція хімічної

та пов'язаних з нею галузей промисловості – 8,5 %, текстильні матеріали та текстильні вироби – 6,9 %, недорогоцінні метали та вироби з них – 5,9 %, мінеральні продукти – 5,1 %, інші товари – 22,4 %. До країн імпортерів належать: Німеччина – 61817,1 тис. дол. США (23 %), Польща – 42824,2 тис. дол. США (16 %), Білорусь – 28144,1 тис. дол. США (11%), Китай – 22463,9 тис. дол. США (9 %), Туреччина – 11917,1 тис. дол. США (4 %), Франція – 7567,2 тис. дол. США (3%) [1].

Географічна структура зовнішньої торгівлі послугами області у січні–вересні 2020 року: експорт становить 52473,2 тис. дол. США, у % до січня–вересня 2019р. – 114,6 %; імпорт - 19584,0 тис. дол. США, у % до січня–вересня 2019р. – 138,0 %. Сальдо зовнішньої торгівлі послугами додатнє - 32889,2 тис. дол. США [1].

Експорт зовнішньої торгівлі послугами області у січні-вересні 2020 року: послуги з переробки матеріальних ресурсів – 62 %, транспортні послуги – 29,9 %, послуги, пов'язані з подорожами – 0,4 %, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги – 5,9 %, ділові послуги – 0,4 %. Експорт послуг Рівненська область здійснює з Швейцарії – 23705,7 тис. дол. США (45 %), Польщі – 13631,5 тис. дол. США (26 %), Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії – 2910,4 тис. дол. США (5%), Німеччини – 2414,5 тис. дол. США (5 %), США – 1883,7 тис. дол. США (4 %), Італії – 1294,4 тис. дол. США (3%) [1].

Імпорт зовнішньої торгівлі послугами області у січні-вересні 2020 року: ділові послуги – 41 %, послуги, пов'язані з подорожами – 21,9 %, транспортні послуги – 14 %, послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій – 13 %, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 2,1 %, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності – 0,8 %, послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуг – 0,4 %. Імпорт послуг здійснюють: Швейцарія – 7388,2 тис. дол. США (38 %), Німеччина – 3006,6 тис. дол. США (15 %), Польща – 2678,9 тис. дол. США (14 %), Угорщина – 1407,2 тис. дол. США (7%), Словенія – 660 тис. дол. США (3 %), Італія – 2252 тис. дол. США (13 %) [1].

Отже, Рівненська область завдяки вигідному економіко-географічному положенні здійснює експорт та імпорт товарів з країнами світу. Основними торгівельними партнерами області є європейські країни – Німеччина, Польща, Білорусь, Швейцарія, Італія, Румунія, Франція.

Регіон експортує деревину і вироби з деревини, вироби з каменю, гіпсу, цементу. В імпорті основну частку займають машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби. Щодо послуг, то в експорті Рівненської області переважають послуги з переробки матеріальних ресурсів і транспортні послуги. Імпортують ділові послуги та послуги пов'язані з подорожами.

1. Головне управління статистики у Рівненській області. URL: http://www.gusrv.gov.ua/
2. Публікації – Рівненська обласна державна адміністрація. URL: http://www.old.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/print/37896.htm

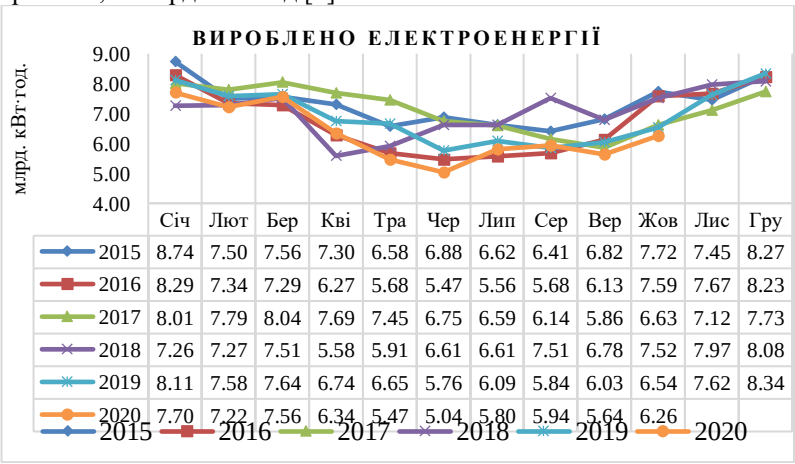
РОЗВИТОК АТОМНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

Голуб Геннадій, Дацюк Вікторія, Поторась Олег
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Атомна енергетика України відіграє важливу роль в промисловості України. Розвиток розпочинається з 1997 року, в експлуатацію було введено перший енергоблок Чорнобильської АЕС [4]. За кількістю ядерних реакторів у світовому рейтингу Україна посідає дев'яте місце, та п'яте в Європі. Всі реактори типу ВВЕР [2].

Для поліпшення енергозабезпечення промисловості та суспільного сектора, підвищення якості діяльності атомних електростанцій, забезпечення їх конкурентоспроможності в умовах енергетичного ринку в 1996 році була заснована Національна компанія ядерної енергетики «Енергоатом». «Енергоатом» охоплює п'ять атомних електростанцій: Запорізька АЕС, Південноукраїнська АЕС, Рівненська АЕС, Хмельницька АЕС, Чорнобильська АЕС. Запорізька АЕС є найпотужнішою в Європі. В результаті Чорнобильської аварії енергоблок-4 був зруйнований, решта були почергово закриті в період з 1991 по 2000 роки [2].

«Енергоатом забезпечує близько – 55 % потреб України в електроенергії, в осінньо-зимові періоди цей показник сягає 70 % (Рис.1). Виробництво електроенергії атомними електростанціями, змінюється протягом року. У 2015 році за період з січня – жовтень було вироблено 72,13 млрд. кВт·год, за 2020 рік – 62,97 млрд. кВт·год [2].

	Січ	Лют	Бер	Кві	Тра	Чер	Лип	Сер	Вер	Жов	Лис	Гру
2015	8.74	7.50	7.56	7.30	6.58	6.88	6.62	6.41	6.82	7.72	7.45	8.27
2016	8.29	7.34	7.29	6.27	5.68	5.47	5.56	5.68	6.13	7.59	7.67	8.23
2017	8.01	7.79	8.04	7.69	7.45	6.75	6.59	6.14	5.86	6.63	7.12	7.73
2018	7.26	7.27	7.51	5.58	5.91	6.61	6.61	7.51	6.78	7.52	7.97	8.08
2019	8.11	7.58	7.64	6.74	6.65	5.76	6.09	5.84	6.03	6.54	7.62	8.34
2020	7.70	7.22	7.56	6.34	5.47	5.04	5.80	5.94	5.64	6.26		

Рис. 1. Виробництво електроенергії АЕС в Україні, 2015–2020 рр. [2]

За 10 місяців 2020 року АЕС знизили виробництво електроенергії на 6% у порівнянні з цим періодом попереднього року – до 63 млрд 30,1 млн кВт·год. Виробництво на Запорізькій АЕС склало 22 млрд 248,1 млн кВт·год (-29,6% до січня-жовтня-2019), Південно-Українській – 15 млрд 125,6 млн кВт·год (+6,9%), Рівненській – 15 млрд 929,2 млн кВт·год (+6,5%), Хмельницькій – 9 млрд 727,2 млн кВт·год (+52,5%) [5].

Запорізькою АЕС за останні чотири місяці 2020 року (липень-жовтень) було вироблено 11074 млн. кВт·год; Рівненською АЕС – 6856 млн. кВт·год; Південно-Українською АЕС – 7663 млн. кВт·год; Хмельницькою АЕС – 3296 млн. кВт·год [2].

Частка виробництва електроенергії в Україні розподіляється наступним чином 2019 рік: АЕС – 83,2 млрд. кВт·год, ТЕС+ТЕЦ – 55,8 млрд. кВт·год, ГЕС+ГАЕС – 7,9 млрд. кВт·год, ВДЕ – 5,5 млрд. кВт·год. Атомні електростанції у виробництві електроенергії України переважають усі інші види [3].

Ядерна галузь України у 2019 році забезпечила загалом близько 136тис. робочих місць, що становить у середньому 0,9% від загальної кількості зайнятого населення України. Ядерна галузь у 2019 році отримала понад 161 млрд. грн. чистого прибутку, сплатила 40 млрд. грн. заробітної плати та відрахувала понад 64 млрд. грн. податків. При цьому загальний обсяг капітальних інвестицій галузі становив 69 млрд. грн [1].

Ядерна енергетика характеризується більш низькими граничними витратами, ніж традиційна енергетика, при цьому виробництво електроенергії не призводить до збільшення викидів CO_2 і забезпечує безперебійність енергопостачання [1]

Отже, одним із ключових елементів енергетичної безпеки України є атомна електроенергетика. Вона є екологічно чистою та найбільш дешевою. Незважаючи на скорочення виробництва, ядерна електроенергетика лишається незмінним лідером серед постачання електричної енергії. Слугує потужним чинником підвищення конкурентоздатності української економіки. Атомна енергетика України потребує прозорої, чіткої, та зрозумілої державної політики щодо розвитку, підтримки та стимулювання галузі.

1. Вплив ядерної галузі на розвиток України URL: https://ukrns.org/images/activity/ 2020/2020_06_22/Analitychnyy_zvit.pdf. 2. Енергоатом URL: https://www.energoatom.com.ua/ua/. 3. Ефективність ДП «НАЕК «ЕНЕРГОАТОМ» у цифрах URL: http://nfr2019.energoatom.kiev.ua/ua/efektivnist-dp-naek-energoatom-u-czifrakh.php. 4. Розвиток атомної енергетики в Україні – Міністерство енергетики України URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=244957908&cat_id=244916056. 5.Україна за 10 місяців знизила виробництво електроенергії на 5,4% URL: http://reform.energy/news/ukraina-za-10-mesyatsev-snizila-proizvodstvo-elektroenergii-na-54-15946

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Громко Лілія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

На сьогоднішній день в управлінні підприємствами індустрії гостинності та туризму все більшого значення набуває менеджмент персоналу. Ефективна система управління персоналом є основним засобом забезпечення оптимального використання трудових ресурсів. Основним завданням управління персоналом є отримання максимальної віддачі від використання персоналу, що дає змогу підвищити рентабельність діяльності підприємств індустрії гостинності та туризму.

Однією з особливостей управління персоналом у ринковій економіці є надання вирішального значення особистості працівника. В такому трактуванні є свої недоліки та переваги. Проте даний факт спонукає підприємства застосовувати матеріальні та нематеріальні стимули для мотивування працівників сфери туризму та готельно-ресторанного господарства. Одним з визначальних питань залишається проведення такої мотиваційної політики підприємством, яка б ефективно поєднувалась з системою управління персоналом.

Вагомий внесок у дослідження питань з управління персоналом підприємств індустрії туризму та гостинності зробили такі вчені як Ю. Маковей, Л. Лібанова, В. Ровенська, І. Романюк, І. Трегулова, Н. Шишкова та ін.

Управління персоналом підприємства туристичного та готельно-ресторанного господарства – це багатогранний та складний процес [2, с. 227]. Основним елементом усієї системи управління є персонал, який одночасно може виконувати роль як суб'єкта так і об'єкта. Це основна специфічна функція управління персоналом. Управління персоналом – це процес планування, найму, навчання, оцінки, мотивування й постійного відтворення, що спрямований на раціональне використання персоналу, підвищення ефективності діяльності підприємства. Предметом управління персоналом є вивчення відносин працівників у процесі роботи з позиції найефективнішого використання кадрового потенціалу.

Основним завданням управління персоналом є поєднання ефективного навчання й мотивування працівників для розвитку їх вмінь ефективно вирішувати задачі, що з'являються на ринку туризму та готельно-ресторанного бізнесу.

Процес управління персоналом передбачає визначення цілей і основних напрямів роботи з працівниками, визначення засобів і методів реалізації поставлених цілей, організацію роботи з виконання прийнятих рішень, контроль виконання намічених заходів [3, с. 163]. З погляду вищого

менеджменту, управління персоналом є складовою частиною всієї управлінської і виробничої політики підприємства.

Найважливішим засобом управління персоналом на підприємствах галузі туризму та готельно-ресторанного господарства є планування. Кадрове планування дає відповіді на такі питання:

- скільки працівників, якої кваліфікації, коли й де необхідно;
- яким чином можна залучити необхідний і скоротити зайвий персонал;
- як краще використовувати працівників відповідно до їх компетентності;
- якими методами можна систематично і цілеспрямовано сприяти розвитку працівників;
- скільки коштуватимуть заплановані заходи щодо управління персоналом [1, с. 330].

Важливе значення у мотивуванні персоналу належить середній заробітній платі. Розмір даного показника розглядається в динаміці. Порівнюються темпи росту середньої зарплати на туристичному підприємстві з темпами росту середньої заробітної плати в регіоні. Заробітна плата є одним із чинників задоволеності працівників якістю управління персоналом на підприємстві. Оцінювання якості персоналу проводиться укрупнено, виходячи із його соціально-демографічної структури.

Ефективність діяльності підприємств галузі туризму та готельно-ресторанного господарства щодо управління персоналом досягається: правильним вибором співробітників; збереженням їх вмотивованості в досягненні цілей підприємства; методами оплати праці та мотивування.

Сучасний бізнес в сфері туризму та гостинності є одним з найбільш динамічних секторів світового господарства, що створює конкурентоспроможний на національному та міжнародному ринках продукт, який здатний максимально задовольнити потреби споживачів. Для ефективного управління персоналом вітчизняних підприємств індустрії гостинності та туризму необхідно здійснити економіко-фінансову підтримку їх розвитку, покращити їх кадрове забезпечення, налагодити ефективні взаємозв'язки між державою та бізнесом.

Отже, сучасне бізнесове середовище функціонування підприємств індустрії гостинності та туризму потребує вирішення ряду проблем, найважливішою з яких є максимально ефективне управління персоналом.

1. Маковей Ю. Стратегічне управління персоналом підприємства туристичної сфери: концептуальні підходи. Збірник наукових праць: «Ефективність державного управління». 2015. Випуск 43. С. 329 – 336.

2. Ровеньска В.В., Шишкова Н.С. Особливості управління персоналом у туристичній галузі України. Приазовський економічний вісник: Економіка та управління підприємствами. 2019. Випуск 3 (14). С. 222 – 229.

3. Трегулова І.П. Організаційно-функціональний механізм управління персоналом підприємства туристичного бізнесу. Вісник соціально-економічних досліджень. 2007. № 28. С. 161 – 164.

НЕВІДОМІ БОБОВІ КУЛЬТУРИ

Давидюк Віталій Васильович, Бущук Сергій Юрійович
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Науковий керівник: **Потапова А. Г.**, к. г. н., доц., доцент кафедри економічної та соціальної географії ВНУ імені Лесі Українки

Бобові культури – важлива складова сівозміни та харчовий й кормовий ресурс. За останні десятиліття у видовому складі сегменту бобових відбуваються постійні зміни. Деякі культури з основних переходили в групу нішевих, а деякі, не вирощувані раніше, поступово набирають поширення. Загалом же в сімействі бобових є ще чимало «об'єктів», на які потрібно звернути увагу нашим аграріям, оскільки, це б дало нові джерела для прибутків, корму для худоби, а також для покращення фізичних показників ґрунту.

Рослини родини бобових є другою за важливістю культурою після родини злакових. Зернобобові культури становлять 27 % світового виробництва рослинництва і забезпечують 33 % білка [1].

До Державного реєстру сортів рослин України внесено 308 сортів 7 видів зернобобових культур: сої культурної − 211; гороху посівного (зернового) − 53; квасолі − 19; нуту − 15; сочевиці − 7; чини посівної − 2; гороху озимого − 1. А також 185 сортів 21 виду кормових бобових культур; 90 сортів 6 видів овочевих та лікарських бобових культур. З усього цього різноманіття розглянемо лиш декілька, які є досить перспективними й цікавими для вирощування в Україні [2].

Вігна налічує понад 150 видів. Рослини цього роду вирощують в промислових масштабах у Мексиці, Колумбії, Китаї, Японії, а як овочеву, зернову, кормову та сидеральну рослину – в США. Вігна містить до 25−28 % білка, що містить такі амінокислоти, як лізин, триптофан, метіонін, цистин тощо. Вміст крохмалю в рослині становить близько 45−46 %, є також вітаміни (тіамін, рибофлавін тощо), мінеральні солі, залізо, кальцій, калій, фосфор, йод [2].

Арахіс культурний, або земляний горіх – однорічна трав'яниста рослина. Арахісові боби їстівні і містять багато білків (25–37 %), жирів (40–60 %), вуглеводів (16–20 %) та вітамін В1. З арахісу виробляють цінну харчову олію, яку використовують у кондитерській, консервній, оліє-жировій промисловості. Стебла та листя арахісу – хороший корм для великої рогатої худоби. Урожайність з гектара – 1,1−2,3 т/га бобів та 2,5−4,5 т/га сіна; в умовах поливу – до 4,2 т/га бобів та 5,5 т/га сіна [2].

Квасоля – традиційна для України культура, але насправді є дуже велике різноманіття форм та сортів, які істотно відрізняються за біологічними, морфологічними, екологічними особливостями, біохімічним складом та напрямами використання. Висота рослин квасолі різних сортів може сягати від 0,2 до 5 метрів. Боби квасолі містять білки (25−35 %), вуглеводи, азотисті речовини, флавоноїди, стероли та органічні кислоти, а також вітаміни B6, B5, B1, C [2].

Еспарцет, астрагал, галега – багаторічні бобові трави, які надзвичайно цінні та екологічні. Ці трави безкоштовно мобілізують азот, збагачують ґрунт, поліпшують його структуру. Крім того, багато бобових трав – чудові медоноси та кормова база не лише для бджіл, а й для інших комах-запилювачів. Вони повинні стати важливим компонентом органічного землеробства.

Астрагал – культура, яка має величезний потенціал як кормова, лікарська, медоносна й енергетична. Наприклад, надземна маса астрагалу козлятниковидного, астрагалу лучного, вовчого горошку лугового у період бутонізації містить: 3,1 % зольних залишків, 9 % цукрів, 18,6 % сухої речовини. Середня врожайність надземної маси цього виду астрагалу 107 т/га [2].

Галега або козлятник – не тільки кормова культури, але й лікарська та медоносна. Вона необхідна для поліпшення родючості ґрунту, може залишати після себе у ґрунті від 400 до 600 кг азоту на рік. Наразі вітчизняні селекціонери уже створили декілька сортів кількох видів цієї культури. Зокрема, козлятника східного і зареєстрували такі сорти: НБС−75, Ювілейний 35, Салют, Рябчик, Кавказький бранець: козлятника лікарського (Гарант, Фламінго). Енергетичний потенціал використання соломи козлятника східного, як сировини для виготовлення твердого палива, становить 75,8 гігакалорій енергії з 1 гектара маси. Допомагає покращити еродовані ґрунти, на яких ця культура може вирощуватись протягом 10−15 років [2].

Також варто згадати бобові трави, такі як: гуньба блакитна, конюшина, чина широколиста та інші. Усі ці бобові трави − перспективні сорти для сільськогосподарського виробництва, захисту ґрунтів та величезний резерв і потужний масив уже проведених селекційних робіт та розвитку сільськогосподарського виробництва.

Усі бобові культури не вибагливі до ґрунту, добре ростуть як на чорноземах, каштанових, так і на супіщаних та глинистих ґрунтах. Чудово реагують на ретельну передпосівну підготовку ґрунту.

1. Аграрна енциклопедія. URL: https://agroscience.com.ua/plant/zernobobovi (дата звернення: 21.11.2020).

2. Нові, малопоширені та нетрадиційні бобові культури в Україні. URL: http://superagronom.com/articles/330-novi-maloposhireni-ta-netraditsiyni-bobovi-kulturi-v-ukrayini (дата звернення: 21.11.2020).

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННИХ РЕСУРСІВ СЕРЕХОВИЧІВСЬКОЇ ОТГ

Давидюк Віталій Васильович, Степанюк Ірина Олексіївна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
Науковий керівник: **Чижевська Л. Т.,** к. г. н., доц., доцент кафедри фізичної географії ВНУ імені Лесі Українки

Сереховичівська ОТГ Ковельського району Волинської області знаходиться, у тектонічному відношенні, на Волино-Подільській плиті, зокрема, в межах її Ковельського виступу, де переважають крейдяні дочетвертинні породи, що перекриті водно-льодовиковими та льодовиковими четвертинними відкладами [1]. Ці особливості зумовили формування відповідних покладів мінеральної сировини. Загалом Сереховичівська ОТГ характеризується посередніми показниками запасів та видобутку мінеральних ресурсів, порівняно з іншими регіонами області. У той же час досліджувана територія вирізняється чи не найпотужнішими в області покладами таких видів будівельної сировини як пісок і глина. Промислове значення має також торф і сапропелі.

Місцеві сапропелі розглядаються як найбільш перспективна для видобутку і подальшої переробки сировина, що має застосування в сільському господарстві, хімічній та парфумерній промисловості У межах Сереховичівської ОТГ потужні запаси сапропелю зосереджені у мулових відкладах Синівського й Оріхового озера, які вилучаються, переробляються й експортуються за межі України, насамперед, до країн ЄС та Північної Африки [2]. Слід зауважити, що видобуток тривалий час здійснювався сповільненими темпами через правові непорозуміння та недобросовісну конкуренцію між підприємствами ТОВ «ВОЛИНЬСАПРОФОС» та ТОВ «ДПЗКУ – Українські органічні ресурси». Щоправда, Волинська обласна рада у 2017 році надала дозвіл на проведення видобутку сапропелю в даній громаді виключно ТОВ «ВОЛИНЬСАПРОФОС»[3].

Привабливим в плані залучення інвестицій є розробка родовищ піску, що є основним складником при виготовлення всіх будівельних матеріалів і має велике значення для розвитку будівельної індустрії. Значними обсягами відбувається промисловий видобуток будівельного піску з кар'єру в межах лісового масиву поблизу західної околиці села Сереховичі. Піщаний кар'єр є власністю Сереховичівської громади, проте його було незаконно приватизовано головою ОТГ Шиманським Р. Т. Як результат, місцеві мешканці втратили доступ для задоволення власних потреб у будівельному

піску. Виник конфлікт, який вдалося вирішити мирним шляхом, але кар'єр і надалі перебуває у приватній власності.

Потужні запаси чистого будівельного піску, а це майже 100 млн тонн, виявлені поблизу сіл Солов'ї та Комарове. Видобуток здійснюється безсистемно, у напівлегальний спосіб з 2014 року підприємцем із міста Ковель. За цей час було вивезено 2 млн. тонн будівельного піску, оминаючи бюджет громади. До вирішення питання були залучені правоохоронні органи, зокрема, було відкрито кримінальне провадження, однак не дало бажаного для громади результату.

Стратегічне значення, з прогнозованими запасами в мільярди тонн, мають найбільші у Волинській області запаси білої будівельної глини, що зосереджені в межах села Комарове та його околиць. Поклади глини утворилась на дні давнього Сарматського моря, яке мало місце на цій території в крейдовий період. Сировина глини простягається від глибини 0,5 м – 2 м від поверхні на 100 м суцільною товщею [2]. Ще в 60-тих рр. минулого століття розглядалася перспектива спорудження силікатного заводу з виробництва білої цегли. Однак, план не реалізовано через близькість русла р. Турії, яку довелося б осушити або каналізувати.

До покладів глини приурочені унікальні запаси мінеральних вод, що подекуди виходять на поверхню у вигляді джерел. Мінеральні води майже не досліджені, але є перспективним видом природних водних та рекреаційних ресурсів.

У межах досліджуваної території наявні поклади торфу, глибиною близько 1,6 м, а подекуди 7-13 м [2]. Найбільше торфу зосереджено в північно-східній частині села Сереховичі та на заболочених ділянках поблизу сіл Комарове, Мильці, Підсинівка, Ниці. Сировина добувається виключно з метою забезпечення господарських потребах населення громади.

1.Атлас Волинської області [карти] / ред. Б. Н. Костюка; Москва: Держгеодезія СРСР, 1991. – 1 атл.(42 с.).

2.Офіційний сайт Сереховичівської сільської ради. URL: < http://serehovychivska.gromada.org.ua/> (останній перегляд: 13.11.2020).

3.Підприємства-конкуренти домовилися про видобуток волинського сапропелю. *Інформаційне агентство Волинські Новини* 2017. URL: < https://www.volynnews.com/news/society/pidpryyemstva-konkurenty-domovylysia-pro-vydobutok-volynskoho-sapropeliu/> (останній перегляд: 13.11.2020).

МІСТО ВАРАШ ЯК ОБ'ЄКТ ГЕОГРАФІЇ КУЛЬТУРИ

Дацька Софія, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Особливе географічне розташування, панування різних власників, війни − усе це створює той неповторний портрет, який ми бачимо сьогодні в тому чи іншому об'єкті дослідження. Молоде, перспективне, гомінке та запальне місто Вараш також має свою історію, і, на жаль, не в усі часи та періоди було таким яскравим.

Як стверджують історики, перше поселення на місці Вараша виникло ще у кам'яну добу. А ось перша письмова згадка про село Hwarąsz (Гварош) датується 1577 роком, коли поселення належало князю Михайлу Чорторийському. В селі налічувалося 11 домогосподарств. Після смерті Михайла Чорторийського у 1582 році Гвараш переходить до його сина Юрія Чорторийського. Впродовж років змінювалися власники та орендарі села. В період з 1649 до 1662 рр., особливо під час набігів татар, відбувався занепад та спустошення села. Останнім власником Вараша, як зазначають історики, у 1676 р. був Самуель Лєщинський.

У 1608 р. була остання згадка, в якій назва села вказується як Гвараш. Надалі в документах буква «Г» з назви зникає.

У 1776 р. у Вараші було побудований хрестовокупольний, давньоруського типу Михайлівський храм, але у 1961 році в ньому відбулася остання служба Божа [2]. Сакральна пам'ятка зруйнувалася, а унікальні ікони не збереглися (рис. 1).

Рис. 1. *Свято-Михайлівська церква, 1776 р. [2]*

Загадкою залишилась і назва села Вараш. Одні дослідники пов'язують назву села із древнім найменуванням волхвів – варажб. В народній скарбниці легенд і переказів лежить історія про те, що тут було угорське поселення.

Андрій Пашко (варашський художник), згадував, що на перетині Вараша зі Старою Рафалівкою був великий будинок угорського правителя. «Varos» в перекладі з угорської мови означає «укріплене місце».

Згідно з інвентаризаційним документом Михайлівського храму Вараша, 1799 р., у селі було 39 дворів та проживало 140 осіб чоловічої статі й 137 жіночої.

Вперше на топографічній карті Ф. Ф. Шуберта (1840 р.) село з'являється як Вараж. Село розвивалося, збільшувалася чисельність дворів, кількість населення й у 1906 р. нараховувалося 103 двори, з населенням 767 осіб (рис. 2).

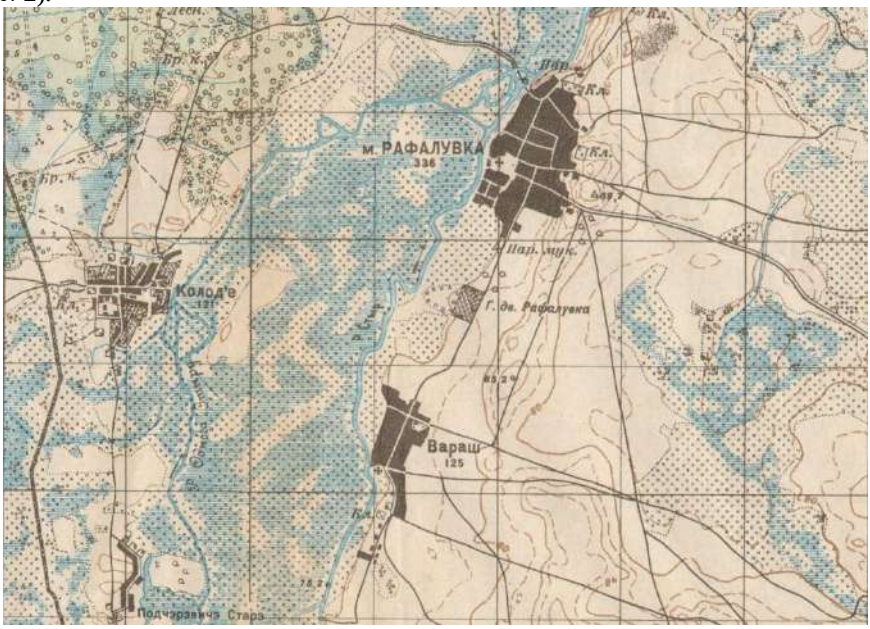

Рис. 2. *Село Вараш на карті 1903 року [2]*

У 1977 р. село Вараш було присвоєно найменування на Кузнецовськ. 3 червня 2016 р. місту повернули історичну назву.

Ніколи не чуваний раніше Вараш став сильним та молодим містом, з яким співпрацюють різні країни Європейського Союзу.

1. Вараська міська рада. URL: https://www.kuznetsovsk-rada.gov.ua/ofitsijna-informatsiya/149-shcho-v-imeni-tvoemu-varash (дата звернення: 25.11.2020).

2. Вараш: минуле й сьогодення. URL: https://biblioteka1.wixsite.com/blog/--1 (дата звернення: 25.11.2020).

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УСТАТКУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА»

Єрко Ірина
к., геогр. н, доцент кафедри туризму та готельногогосподарства,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
Гринасюк Анастасія
к., геогр. н, асистент кафедри туризму та готельного господарства,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Курс навчальної дисципліни «Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства» створений для студентів освітнього рівня «бакалавр» відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа». Дисципліна викладається у студентів третього року навчання, на вивчення дисципліни відводиться 180 годин (6 кредитів ЕСТС), з них аудиторних – 86 год, самостійна робота – 82 год, консультації – 12 год (табл.1).

Таблиця 1

Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><th rowspan="2">Найменування показників</th><th rowspan="2">Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма
Освітній рівень</th><th>Характеристика навчальної дисципліни</th></tr>
<tr><td>Денна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 6</td><td rowspan="5">Галузь знань: 24 Сфера обслуговування
Спеціальність: 241 Готельно-ресторанна справа
Освітньо-професійна програма:
Готельно-ресторанна справа</td><td>Вибіркова</td></tr>
<tr><td>Модулів – 3</td><td>Рік підготовки – 3</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів –</td><td rowspan="2">Семестр – 6</td></tr>
<tr><td>ІНДЗ: є</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин – 180</td><td>Лекції – 36 год.
Практичні – 50 год.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Тижневих годин: аудиторних – 5</td><td rowspan="3">Бакалавр</td><td>Самостійна робота – 82 год.</td></tr>
<tr><td>Консультації – 12 год.</td></tr>
<tr><td>Форма контролю: залік</td></tr>
<tr><td colspan="2">Мова навчання</td><td>Українська</td></tr>
</table>

Метою дисципліни є набуття студентами необхідних знань та навичок, щодо вибору, розміщення устаткування для готелів, та навичок, пов’язаних із вибором, експлуатацією, розміщенням механічного, теплового, холодильного і торговельного устаткування для закладів ресторанного господарства, а

також підготовка спеціалістів, спроможних знати та вирішувати питання використання нових видів машин і апаратів [1].

Завданнями навчальної дисципліни «Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства» є:

-ознайомлення студентів з усіма видами механічного, теплового, холодильного та торговельно-технологічного обладнання, функціональним призначенням і особливостями конструкцій різних машин і апаратів, правилами їх експлуатації і техніки безпеки, методикою розрахунку техніко-економічних показників їх роботи;

-забезпечення засвоєння студентами теоретичних основ процесів теплової та механічної обробки продуктів;

-ознайомлення студентів з призначенням, класифікацією, будовою, правилами експлуатації технологічного устаткування;

-надання студентам навичок використання здобутих знань під час проходження виробничої практики та вивчення подальших дисциплін, під час виконання дипломного проекту [2].

Студент повинен вміти:

– навчитись раціонально вибирати устаткування для закладів готельно-ресторанного господарства;

– оволодіти навичками праці з різними видами устаткування;

– вміти обґрунтовувати технічне оснащення закладів готельно-ресторанного господарства [1].

Під час навчання одним із важливих моментів є оцінювання знань студентів, який є невід'ємною складовою частиною любого навчального процесу. До контрольних заходів з дисципліни «Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства» належать поточний, модульний (проміжний) та семестровий (підсумковий) контролі, які проводяться з метою оцінювання результатів на певному етапі навчання. Формоюпідсумкового контролю дисципліни є екзамен [1].

1. Робоча програма з дисципліни «Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства » [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://oborud-hduht.kh.ua/wp-content/uploads/2015/04/Robocha-programa.pdf.

2. Програма навчальноїдисципліни «Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/22264/1/%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0.

ГІДРОЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ШАЦЬКИХ ОЗЕР

Комбарова Іванна, Степанюк Ірина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Якість води характеризують гідрофізичні, гідрохімічні, гідробіологічні, бактеріологічні та інші показники, які відображають особливості абіотичних і біотичних компонентів водних екосистем. Вони містять біогенні та органічні речовини, компоненти сольового складу, прозорість, активну реакцію, розчинений кисень, специфічні речовини токсичної і радіоактивної дії та інші інгредієнти.

Шацькі озера, зокрема озеро Світязь є найбільшим і найглибшим в Україні. Під час проведення моніторингу вод озер, слід зазначити, що з роками антропогенний вплив зростає і цим призводить до погіршення екологічного стану. Зокрема, мутність води Шацьких озер в Україні не перевищує 1-3 г/м³, і є найменшою. За цим показником виділяють три групи: перша – озеро Світязь та Пісочне, з прозорістю більшою 4,5м; друга – оз. Перемут та Соминець – їх прозорість становить 2-3м, а третя – оз. Люцимер, Пулемецьке, Кримно та Острів'янське – прозорість близько 1м. Значне антропогенне навантаження зазнає оз. Велике Чорне з прозорістю близько 0,4м [1].

Вміст загального азоту коливається від 0,41 до 2,65 мг/дм³, у середньому складає 0,81 мг/дм³. У чистих великих озерах (Пісочне, Світязь, Перемут) вміст Nзаг. 0,41–0,68 мг/дм³. У забруднених озерах (Пулемецьке, Люцимер) – 0,87–0,88 мг/дм³. У малих за площею мілких озерах, водозбори яких зазнали господарського впливу, вміст загального азоту підвищений. Високий вміст азоту (1,07 мг/дм³) зафіксовано в оз, Велике Чорне, в яке надходять стоки з міської території [2].

Середня концентрація загального фосфору складає 0,055 мг/дм³. Вище середнього рівня загального фосфору відзначається у всіх забруднених озерах, що пов'язано з антропогенним впливом.

Забруднення озер відбувається через сільгоспугіддя грунтовими водами або прямими шляхом, а також за рахунок рекреаційної діяльності, і цим зумовлений суттєвий ріст водневого показника та збільшення показника надходження біогенних компонентів

Світязь в осінню пору дуже обмілів, однак, ситуація не є критичною. Про це зазначалося під час семінару в рамках проекту «Екосистемна адаптація та регіональний сталий розвиток шляхом розширення можливостей біосферних резерватів України».

На Волині зниження рівня води спостерігається не тільки у Шацьких озерах, але і на оз. Люб'язь, Любешівського району. Хоча, слід зазначити, що на озерах Кримно, Острів'янське, Люцимер і Пулемецьке зменшення показників рівня води не зафіксовано, оскільки там функціонують регулюючі

споруди. Про те, що необхідно побудувати таку водопереливну споруду або шлюз-регулятор на Світязі, говорили неодноразово, але до реалізації справа так і не дійшла [3].

Шацькі озера потерпають від комплексного забруднення. Головними чинниками забруднення Шацьких озер є меліоративні й осушувальні роботи на сільськогосподарських угіддях та досить інтенсивне їх використання для виробництва сільськогосподарської продукції. Озера зазнають величезного рекреаційного навантаження за рахунок інтенсивного їх використання для санаторно-курортних цілей. Потужним джерелом забруднення є недоочищені комунальні стоки населених пунктів.

1. Пелешенко В.І., Закревський Д.В., Хільчевський В.К. Про вплив осушувальних меліорацій на хімічний склад природних вод Шацького природного підрайону // Вісник Київського університету. Серія: Географія. – 1978. – Вип. 20. – С. 56–60.

2. Погребенник В. Гідроекологічні дослідження Шацьких озер (методи, засоби, результати). – Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2008. – 144 с.

3. Стан поверхневих вод території Шацького національного природного парку / Н .В. Хомік // Меліорація і водне господарство. – 2013. – Вип. 100 (2). – С. 53–63.

ПОЗИТИВНІ ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Комбарова Іванна, Степанюк Ірина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Волинська область має вигідне економіко-географічне положення, що дає можливість підтримувати торгівельні зв'язки з країнами Східної Європи. Цей аспект зумовлює економічний розвиток області. Волинська область межує з двома країнами – Республіка Польща та Республіка Білорусь, з якими має 9 пунктів пропуску: Устилуг, Ягодин, Заболоття, Ізов, Доманове, Дольськ, Піща та Пулемець, що характеризує доволі вигідне прикордонно транзитне положення [1].

Зовнішня торгівля базується на сфері послуг і товарообіг. Так, у 2018р. прихід з експорту склав 191,1 млн. дол. США, що на 22% більше, ніж у попередньому році. Щодо імпорту, то слід зазначити, його обсяги становили 328,8 млн. дол. США. Порівнюючи з 2017р. показник імпорту зріс на 2,7%. Загалом, від'ємне сальдо становило 137,7 млн. дол. США.

Експорт продукції підприємств Волинської області здійснюється більше, ніж у 100 країн світу, серед яких лідерами є: Німеччина (32,3% від загального відсотка експорту), Польща (19,1%), Нідерланди (13,2%), Білорусь (5,4%), Російська Федерація (3,1%), Італія (2,5%), Австрія (2,4%) [3].

Збільшення показників експорту, свідчить про попит інших держав на продукцію Волинської області. Передумовою слугує конкурентна спроможність різних послуг на світовому ринку, та відповідність ціни до якості. Перспективою подальшого співпрацювання та налагодження економічних зв'язків слугує програма Транскордонного Співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020. Ця програма співфінансує різноманітні проєкти, які передбачають покращення якості життя жителів східної Польщі, західної України та Білорусі, слід зазначити, що вони є некомерційними.

Загалом товарна структура експорту включає: машини, електротехнічне обладнання, механізми – 48,2%; вироби з дерева, деревина – 19,2%; рослинництво – 6,8%; меблі – 6,7%; тваринництво – 4,4%; вироби з недорогоцінних металів – 2,2%. Слід вказати, що з 2000 по 2018рр. зменшилась частка товарного експорту у таких галузях, як: хімічна промисловість, текстильні вироби та товари тваринного походження, натомість збільшився попит на: деревину і машини.

Купля товарів Волинської області відбувається у 90 країнах світу. У 2018р. Найбільший показник імпорту з Білорусією (21,2%), Угорщиною (13,9%), Російською Федерацією (12,9%). Товарами імпорту є: нафта, мінеральні палива, машини, засоби наземного транспорту, крім залізничного [2].

Волинська область характеризується різноманітністю товарів експорту, в той час, як товари імпорту складаються з трьох галузей і залишаються незмінними. Проте, зовнішньоекономічна діяльність Волинської області є недостатньо розвиненою, прикладом цього є неспроможність коефіцієнта експорту покрити показники імпорту товарів; у загальному відсотку експорту і імпорту України, область має низький показник – 1,6% і 2,7% відповідно, від'ємне сальдо торгівлі товарами.

Упродовж останніх десяти років відбулись позитивні зміни в зовнішньоекономічній діяльності Волинської області. Загалом, зросла кількість країн-партнерів, збільшився попит на товар та якість стала значно вищою, що дало можливість області вийти на світовий ринок. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності області і розвиток економіки регіону були зумовлені сприянням держави у сфері міжнародних економічних зв'язків, спрощення митних процедур, що скорочує терміни доставки. Завдяки транскордонному співробітництву автомобільні дороги області значно покращились. Продукція Волинської області з роками наближається до стандартів ринку Європейського Союзу.

1. Голуб Г.С. Волынская область в геокультурном пространстве Восточной Европы // Проблемы устойчивого развития регионов Республики Беларусь и сопредельных стран: сборник научных статей IV Международной научно-практической конференции; Могилев, МГУ имени А.А. Кулешова, 2 апреля 2015 г. – Могилев: МГУ имени А.А. Кулешова, 2015. – С. 165-169.

2. Павловська Т. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами Волинської області / Т. Павловська, С. Теслюк, Ю. Камець // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії: зб. наук. праць за матеріалами XIV Міжнар. наук. – практ. інтернет-конф. – Переяслав-Хмельницький, 2019р. – С. 44-47.
3. Офіційний сайт Волинської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://volynrada.gov.ua/node/29409.

ТЕНДЕНЦІЇ ВИРОЩУВАННЯ СОНЯШНИКА В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Комбарова Іванна, Степанюк Ірина
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Соняшник на даний момент є чи не єдиною прибутковою культурою в аграрному секторі, яка має сталий попит на міжнародних ринках агрокультур. Україна займає одну із лідируючих позицій по реалізації соняшнику на ринках в Європейському союзі, Близькому сході та на півночі Африки. Варто зауважити, що кожного року збільшуються посівні площі під соняшник і, відповідно, кількість зібраного урожаю. Це зумовлено високою рентабельністю цієї агрокультури, яка коливається на рівні 40−50 % та великим внутрішнім попитом. Частка Запорізької області на цьому ринку становить близько 12 % і щороку коливається в межах 1−2 %. Проте існує низка факторів, які суттєво впливають на сталість процесу вирощування та реалізації соняшнику, основними з яких є економічні або ринкові. Конкурентноспроможність вирощування цієї культури надзвичайно висока як в межах України, так і на міжнародному ринку, що спричинено якістю та маркетинговою стратегією виробників.

Фактично основною технічною культурою Запорізької області є соняшник, що становить близько 27 % від усіх посівних площ. В межах України, по виробництву зернових культур досліджувана нами область займає 9 місце по виробництву соняшника [3]. Це свідчить про те, що вирощування соняшнику в пріоритеті місцевих підприємств не тільки в межах області, але й в межах України. Середня врожайність соняшнику в останні роки становить близько 12,9 ц/га.

Попри високу рентабельність вирощування соняшнику, місцеві підприємства як в межах України, так і в межах Запорізької області мають дуже багато викликів та зон для розвитку. Варто зазначити, що Запорізька область фактично спеціалізується в першу чергу на рослинництві, де частка пшениці та соняшнику є найбільшими в порівнянні із іншими культурами. Навіть при наявному внутрішньому попиті, першочерговою є орієнтація на зовнішні ринки та можливості торгувати своїм товаром саме там.

За останні 20 років у 2,3 рази збільшилась посівна площа соняшника за рахунок фокусування саме на ньому і зменшенню посівних площ для інших зернових культур, окрім пшениці [3].

Основними економічними факторами, які впливають на вирощування соняшнику саме в Запорізькій області є: по-перше, висока рентабельність даної агрокультури в порівнянні із іншими, що дозволяє постійно збільшувати посівні площі під цю культуру; по-друге − попит на соняшник та продукцію переробки. Олія, макуха, шрот, насіння − мають широкий спектр застосування. Третім фактором, який є негативним, є великі видатки на його вирощування, що пов'язано із особливістю розташування Запорізької області, якості ґрунтів та здатності соняшнику виснажувати родючі землі. В порівнянні із іншими культурами – такі витрати суттєво більші.

Окрім ринкових, економічних факторів на розвиток даної галузі суттєво впливають природно-кліматичні фактори. Запорізька область розташована у степовій зоні України, де температура повітря висока, а зволоження нестійке. Аналіз рівня зволоження регіонів України свідчить про те, що посівні площі області вважаються сухими або недостатньо зволоженими, що змушує агробізнес більше впливати на процес дозрівання соняшникової культури. Так як, на території Запорізької області, за останні 10 років на 7 % збільшилась площа сухої та дуже сухої зони, тільки постійний полив зможе забезпечити нормальний процес дозрівання культури та високу її урожайність [2; 3].

Також на урожайність соняшнику впливає якісний догляд протягом усього періоду дозрівання культури. Одним із технологічних рішень, яким користуються аграрії Запоріжжя та й усієї України, є SUNEO (комплекс захисту врожаю), що поєднує в собі створення стійких до вовчку гібридів соняшнику, які були винайдені на базі найкращої генетики компанії Лімагрейн (мають останній ген стійкості до агресивних рас) та захисної методики Clearfield, розробленої компанією BASF. Нова технологія вирощування сільськогосподарської культури народилася у партнерстві двох великих компаній [1]. Не менш важливим є процес обробітку ґрунту, якому аграрії приділяють усе більше уваги.

Отже, вирощування соняшнику завжди було традиційною галуззю сільськогосподарського виробництва і важливою складовою стратегії економічного розвитку держави. Без застосування сучасних технологій вирощування та переробки соняшнику, наукового обґрунтування напрямів підвищення ефективності його виробництва, механізму регулювання взаємовідносин між виробниками та переробними підприємствами не можна розраховувати на одержання високих урожаїв та економічної ефективності виробництва й переробки соняшнику.

1. Перспективні напрями та інноваційні досягнення аграрної науки: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. 22 травня 2020 р. Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2020. 201 с.

2. Світове виробництво соняшнику 2018 року зросте до рекордних 50,42 млн. т. // *Agronews* : веб-сайт. URL: https://propozitsiya.com/ua/svitove-virobnictvo-sonyashniku-2018-roku-zroste-do-rekordnih-5042-mln-t (дата звернення: 25.11.2020).

3. Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року. *Запорізька область* : веб-сайт. URL: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000130/130216.pdf (дата звернення: 25.11.2020).

СЕЛО БУЖАНИ ЯК ОБ'ЄКТ ГЕОГРАФІЇ КУЛЬТУРИ

Лівик Мар'яна, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Бужани – село Горохівського району Волинської області, в якому на даний час проживає близько тисячі осіб населення. За офіційними даними село було засновано у 1545 році, але у літописі зустрічаємо, що Федько (канцлер великого литовського князя Свидригайла) у 1446 році отримав у володіння Бужани та Козлів. Отже, перша згадка про Бужани сягає XV століття. Назва села Бужани обросла легендами. Одна з легенд говорить про те, що на дану територію пан привіз селян-кріпаків з-над Бугу, щоб ті оселилися на землях та обробляли її. Друга з легенд сягає IX–X ст. і розповідає про чисельне та сильне плем'я бужан, яке проживало на цій території, як самостійна спільнота. Дослідження істориків доводять, що сама назва племені бере початок не від назви річки Західний Буг, а від слова Бог, яке було назвою річки Південний Буг. Існує також твердження, що назва Бужани бере початок від давньослов'янського чоловічого імені Бож або Буж, яке нібито досі ще зустрічається в Болгарії. Це ім'я міг мати вождь племені бужан в період найбільшої його могутності [1].

У 1850 році власник Бужан, Вінцентій Загурський, збудував тут родинну резиденцію, яку пізніше стали називати, як палац Ледуховських. Донька Олександра Загурського, Марія, вийшовши заміж за Михайла Ледуховського зі Смордви, вписала свій маєток у майно чоловіка. Останньою власницею Бужан була донька Михайла − Софія (Зося).

Палац був побудований батьком Олександра Загурського − Вінцентієм в стилі пізнього класицизму за проєктом Генріха Марконі. Оздоблення внутрішніх покоїв вражали вишуканістю та елегантністю. Стеля декорувалася ліпленням, композиція паркету складалася з різних ґатунків дерева, люстри та канделябри − із золоченої бронзи, печі викладені декоративним кахелем, дзеркала − в золочених рамах, порцеляна – з севрської мануфактури, а на стінах − сімейні портрети графів Загурських та

Ледуховських [2]. Існує легенда, що від палацу йшли підземні переходи в сторону лісу, але ніхто так і не зміг довести її. Очевидці бачили, що під господарською добудовою (кухнею) справді були льохи (льодовні), де зберігалися продукти (рис. 1).

Навколо палацу був розбитий парк з рідкісними деревами, кущами, газонами з трояндам, каштановими та липовими алеями, рибними ставками, оранжереями. Сам Вінцентій запросив зі Львова до Бужан садівника і відомого плановика Валеріана Кроненберга. Разом вони перекомпонували старий сад в англійський парк та знесли давні оборонні вали. Свідчення істориків про давні оборонні вали й наводять на думку про те, що на території села, до будівництва палацу, могла бути якась оборонна споруда із підземними переходами.

До нашого часу від парку майже нічого не залишилося, лише кілька дерев.

Рис. 1. *Світлина палацу Загурських [2]*

Дві світові війни прокотилися Бужанами, випаливши майже усе, окрім палацу. У 1939 р. палац було пограбовано новою владою. В будівлі відкрили сільськогосподарський технікум, в якому учні здобували кваліфікацію механізатора. Під час Великої Вітчизняної війни, у 1941 р., німці при палаці відкрили свою школу, в якій навчали селян грамоті. У 1944 р. палац був підірваний.

Духовною берегинею та захисницею бужанців була церква − храм Святого Михаїла, яка була побудована 1715 р. Тут хрестили, вінчали, відспівували усіх, хто народився та жив на бужанській землі. Число прихожан на той час складало 904 чоловіків та 918 жінок, кількість церковної землі − 51 десятина. Церква була дерев'яною і була продана іншій громаді, коли побудували більший храм. Новий храм побудували у 1902 р. на новому місці, при в'їзді у село. Недовго тішилися бужанці гарною, просторою церквою, бо у 1932 р. витвір сакрального мистецтва знищило полум'я, яке виникло від жарини, яка випала із кадила.

У 1932 р. на місці згорілого було побудовано Свято-Михайлівський храм, який вистояв війну, був посічений кулями, пережив тяжкі атеїстичні часи. Служба Божа ніколи не припинялася в ньому навіть тоді, коли у сусідніх селах храми позакривали. У 1933 р. цеглу на храм виділили графині Ледуховські, які мали власну цегельню і випалювали якісну цеглу. Ще й зараз у дворах односельчан можна побачити цеглини з ініціалами Марії та Зосі Ледуховських (LM, LZ).

1. Бужани, село від Бога. URL: https://www.volyn.com.ua/news/19037-buzhani-selo-vid-boga.html (дата звернення: 20.11.2020).

2. Палаци Волині: Бужанська резиденція Загурських. URL: https://www.hroniky.com/news/view/9035-palatsy-volyni-buzhanska-rezydentsiia-zahurskykh (дата звернення: 20.11.2020).

СЕЛО ТУРИЧАНИ, ЯК ОБ'ЄКТ ГЕОГРАФІЇ КУЛЬТУРИ

Ляховський Дмитро, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Постановка проблеми. Ми не часто цікавимося виникненням своїх міст, сіл, на території яких народилися. Шукаємо щось цікаве, невідоме по світах. Думаємо, що цікаві краєвиди та історичні загадки є десь по світу, але тільки не у нас. Тож у цьому дослідженні, ми намагатимемось показати історію маленького села з цікавим та захоплюючим минулим.

Мета дослідження. Дослідити історію рідного села та довести, що кожна місцина має свою незвідану, захоплюючу історію минулого.

Результати дослідження. Туричани – село над річкою Турія у Ковельському районі Волинської області. Назва села походить від назви річки Турія або від назви давнього поселення туричан.

За словами місцевої жительки Віри Ткачук, перша писемна згадка припадає на 1570 р., однак під руїнами маєтку Крижанівських була знайдена цеглина із написом 1517 р.

У 2017 р. селу нібито виповнилося 500 років, а фактично, набагато більше – біля 1000 років, оскільки перші поселення виникли в VI ст.

Сьогодення села сумне, адже не залишилося ніяких архітектурних пам'яток. Проте, до початку Другої світової війни, у Туричанах справжньою окрасою були панський маєток Крижановських та Димитрієвська церква із каплицею, яка знаходилась неподалік (рис. 1).

Панський маєток був справжнім волинським двориком того часу і складався із трьох частин: центрального корпусу та бічних павільйонів. Головна будівля, на плані, була майже квадратна, з прибудованим до неї чотириколонним портиком, який потім розширили. На другому поверсі обіруч виходу на балкон були вікна у вигляді ромбів. Всередині, на першому поверсі, була широка вітальня, зліва – дубові сходи, які вели нагору [2].

Рис. 1. *Світлина панського маєтку Крижановських [2]*

За переказами тутешніх старожилів, навколо маєтку розміщувався парк, площею близько 4−5 га. Поруч з палацом був висаджений сад. На річці Турія працював водяний млин.

Родина Крижановських була власниками великої плантації хмелю та цегельні, на яких працювало місцеве населення.

У 1939 році туричанський маєток був спалений, тому, на жаль, до наших днів не зберігся. Про величну красу нагадують лише поодинокі кущі бузку та червоної лози, яку привезли з-за кордону.

Ще одною окрасою тогочасних Туричан була церква Святого Великомученика Димитрія Солунського та каплиця, яка була розташована на місці давнього городища «Грядівщина». На жаль церква згоріла під час Великої Вітчизняної війни, але у пам'яті туричанців вона залишилась назавжди, оскільки була однією з найкрасивіших в околиці. На місці церкви було знайдений дзвін, який перевезли до церкви в с. Дуліби. На дзвоні викарбовані імена протоієрея П. Шумського та старости Ф. Тарасюка, рік створення – 1939 р., вага – 93 кг та місто Санкт-Петербург.

Пасажири, які їдуть подорожують вздовж траси Дуліби−Овлочин, можуть побачити за 100 м від річки Турія, ліворуч сторони дороги, хрест, який височить на місці спаленої церкви.

В каплиці, яка була з'єднана із маєтком підземний ходом, знаходилась ікона Діви Марії, намальована та подарована Тарасом Шевченком. Виходець з села Святополк Шумський, розповів: «Надвівтарна ікона Діви Марії Була легка, гармонійна і мала наш характер (візантійсько-український). Форма образу – прямокутник. На легко-блакитному колі неба стояла постать Діви Марії з Дитятком. Ніг не було видно, зливалися з небом. Легкі, ясні, лагідних барв шати. На небесах обводили постать Божої Матері 12 золотих зірок. Загально образ був чудово легкий» [1]. На жаль, усі сліди від каплиці та ікони Діви Марії загубилися у післявоєнні роки і залишилися тільки у переказах та історичних фактах.

Висновки. Дослідження історії свого краю є надзвичайно захоплюючою пригодою, котра зачаровує своєю незвичайністю. Неперспективне, непривабливе для туриста село може мати велику та багату історію.

1. Перхорович Ю. Шевченкові образи Матері Божої на Волині. Мюнхен, 1964. 14 с.
2. Палаци Волині: загублені Туричани. URL: https://www.hroniky.com/news/view/13707-palatsy-volyni-zahubleni-turychany (дата звернення: 19.11.2020).

МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННІ РЕСУРСИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельнійчук Михайло, Поторась Олег, Дацюк Вікторія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Рівненська область розташована на північному заході України. Площа області становить 20,1 тис. км² (3,3 % площі території України). Мінерально-сировинна база є досить розвиненою, тут налічується понад 600 родовищ корисних копалин, які представлені 17 видами (табл. 1) [1].

Державним балансом запасів корисних копалин зареєстровано 328 родовищ (в тому числі 11 комплексних), з них 124 експлуатуються. В області працюють понад 120 гірничодобувних та переробних підприємств.

Структура мінерально-сировинної бази області: 45 % - корисні копалини паливно-енергетичного комплексу (торф), 40 % - сировина для виробництва будівельних матеріалів, 12 % - підземні води, 2 % - гірничорудні та 0,85 % - гірничохімічні корисні копалини [2].

Видобуток унікальної базальтової сировини Рівненської області становить – 100 % від загального по Україні. За своїми властивостями базальти придатні для виробництва буто-щебеневої продукції, архітектурно-будівельних виробів, базальтового волокна, мінеральної вати а також виготовлення на їх основі широкого асортименту теплоізоляційних виробів. Виробництво зосереджене на 20 підприємствах України та в країнах СНД, розвиток в області – недостатній.

Таблиця 1

Мінерально-сировинні ресурси Рівненської області [2]

N	Види корисних копалин	Кількість родовищ		Видано спеціальних дозволів	Балансові запаси на 01.01.2018	
		всього	у тому числі освоєно промисловістю		одиниця виміру	кількість
1	Торф	107	16	4	млн тонн	128,9
2	Бурштин	9	4	4	тонн	433,9
3	Пісок скляний	3	1	1	млн тонн	3,3
4	Каолін	2	1	1	млн тонн	3,8
5	Пегматит	3	1	1	тис. тонн	311,4

6	Цементна сировина	3	1	1	млн тонн	339,7
7	Сировина для мінеральної вати	4	2	1	млн тонн	431,1
8	Камінь облицювальний	8	6	4	млн куб. м	10,9
9	Камінь будівельний	46	30	28	млн куб. м	655,5
10	Пісок будівельний	28	11	9	млн куб. м	65,9
11	Цегельна сировина	51	9	8	млн куб. м	46,3
12	Агрохімічна сировина (фосфорити)	1	1	1	млн тонн	3,5
13	Сировина для вапнування кислих грунтів	2	1	1	млн тонн	2,1
14	Карбонатна сировина для вапна	2	2	2	млн тонн	1,1.
15	Крейда будівельна	4	1	1	млн тонн	30,3
16	Води питні і технічні	46	30	22	тис. куб. м/добу	453,9
17	Мінеральні підземні води	9	7	7	тис. куб. м/добу	1,9
	Разом:	**328**	**124**	**96**	**-**	

На Рівненщині розвідано 9 родовищ бурштину, промислові запаси яких становлять понад 400 тонн, чотири з них експлуатуються: «Клесівське» – державним підприємством «Бурштин України», «Володимирець Східний» – ТзОВ «Центр «Сонячне ремесло», «Золоте» – ТОВ «РЕД.МЕТ» та «Каноничі» – ТОВ «Інклюз-8» [2].

Використовуючи власну сировину на Рівненщині функціонує будівельна промисловість. Запаси будівельної сировини забезпечують подальший розвиток виробництва буто-щебеневої продукції, лицювальних плит, цементу, вапна, цегли силікатної і керамічної, будівельних розчинів.

В області працює один із найпотужніших в Україні цементних заводів у м. Здолбунов – «Волинь-Цемент» філія ПрАТ «Дікергофф Цемент Україна», який виробляє близько 10 % загальноукраїнського обсягу цементу [2].

В області налічується три розвіданих родовища кварцового піску, проте придатне для виробництва скла лише Рокитнівське родовище. При

проведенні геологорозвідувальних робіт ресурси сировини для виробництва скла можуть бути подвоєні за рахунок виявлення нових родовищ.

Найбільше поширення серед мінеральних вод в області мають хлоридно-натрієві питні води миргородського типу, запаси яких розвідані в селах Жобрин Рівненського, Малий Мидськ Костопільського, смт Степань Сарненського районів та м. Острог. Промисловий розлив мінеральних лікувально-столових вод здійснюється на Жобринському, Маломидському та Острозькому родовищах.

Корецьке родовище родонових вод використовуються комунальним підприємством «Корецька обласна лікарня відновного лікування» Рівненської обласної ради для лікування опорно-рухової системи.

Отже, ресурсний потенціал корисних копалин забезпечує належну мінерально-сировинну базу для розвитку виробництва будівельних матеріалів та скловиробів. Ефективне використання корисних копалин і забезпечення при цьому охорони довкілля потребує значних організаційних та фінансових ресурсів.

1. Рівненщина | Рівненська обласна державна адміністрація URL: https://www.rv.gov.ua/rivnenshchina. 2. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року URL: https://www.rv.gov.ua/storage/app/sites/11/022020/30032020-strateg.pdf.

ІСТОРІЯ МОГО СЕЛА

Мілінчук Вікторія, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Цікава та розмаїта історія маленької батьківщини спонукає нас до кращого пізнання, пошуків ще незвіданих сторінок. А щоб зберегти цю історію для майбутніх поколінь, при школі у 1989 році створено музей села Доросині, де зібрано понад тисячу матеріалів від найдавніших часів до сьогодення.

Доросині – велике й давнє волинське село. З археологічних знахідок відомо, що територія села була заселена ще в доісторичний період, у добу неоліту [4].

Перша згадка про Доросині, як село, в письмових документах, датується 1447 роком, коли сам Казимир (Ягайлончик) король польський, великий князь литовський, руський … дозволив своїй тітці Федці Шилович, старостині Луцькій, свій маєток Любче й Доросинь після своєї смерті записати кому завгодно з родичів [2].

Про заснування Доросинь побутує переказ, що коли монголо-татари посунули на Волинь, то прийшли до колишнього села Черчиці (нині це урочище Селище). Усіх чоловіків загнали в церкву, яку підпалили, а жінок і дівчат, після нелюдських знущань, вирізали в урочищі, яке з тих пір носить

назву Страхолин (страх лине). Врятувалися лише троє братів – Дорош Синій, Кияж і Німий Мирон, які в цей трагічний час поїхали в Галичину за сіллю. Повернувшись, вони у важкодоступній місцевості заснували нові хутори, з яких пізніше виросли села – Доросині, Кияж і Немир. Отже, якщо вірити легенді, село названо в честь першого жителя – засновника Дороша.

У XVI столітті Доросині були значним поселенням, про що свідчить інвентарний опис 1517 року. На той час село належало феодалові С. Граєвському. У 1583 р. в селі налічувалось 14 димів, які мали свою тяглову силу і польові наділи, 20 городників, 6 комірників, ремісник, дудар. Промисли й ремесла були джерелом існування селян [3].

В Олеському замку, Львівській картинній галереї знаходиться ікона «Богоматір Елеуса» с. Доросині, як найвиразніший зразок ікони XV ст. Ікона виконана талановитим майстром для великого села і це свідчить про те, що село Доросині – одне з найдавніших сіл Волині.

У 1721 р. в селі було збудовано нову церкву – храм Святого Луки, який діє і понині. У 1888 р. на кошти громади відкрито церковно-парафіяльну школу [4].

Восени 1939 року в селі було відкрито клуб, сільську раду, школу лікнепу. У 1940 році відкривається амбулаторія та пологовий будинок, медичну допомогу в якому надавали антифашист із Чехії Фрід Франц Імрович і доросинівець Нікітченко Олександр Іванович.

Гіркою була доля села Доросині в роки війни. Під час українсько-польської різні 1943 р. польська пляцувка із с. Переспа вбила 6 жителів Доросинь, спалила 20 хат.

У роки воєнного лихоліття родини Захара Войтюка та Івана Чабанчука рятували єврейські сім'ї. Давала притулок і продукти партизанським зв'язковим сім'я Ярини Мельничук.

У лавах УПА за волю вели боротьбу Володимир Федчук, Петро Троцюк, Василь Задорожний, Федір Артишук, Володимир Романюк, Віталій Синій, Володимир Вірний, Антон Верезій, Гриць Верезій, Леонід Хмільовський, Прохор Ваколюк, Філімон Синій, Микола Чабанчук, Ігор Тоцький.

9 травня 1965 року в парку села був відкритий монумент Слави, де викарбувано 122 імені тих, чиє життя забрав вихор війни.

Перший волинянин, Вірний Володимир Миколайович, у 1951 р. отримав звання Героя Соціалістичної Праці за високі врожаї по вирощуванню коксагизу (каучуконос) [1].

В сучасних Доросинях розвиваються фермерські та індивідуальні селянські господарства, малий бізнес, різні сфери послуг.

Василь Миджга, Віталій Герасимчук, Василь Захарчук, Володимир Домбровський з честю й гідністю проявили мужність та героїзм при ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС.

Сім випускників школи – учасники Афганської війни. Біля входу до школи встановлена меморіальна дошка Ю. Троцюку, який загинув в далекому Афганістані.

І сьогодні мешканці села відвойовують незалежність України на Сході держави. На жаль, Андрій Заєць не повернувся додому.

Доросинівська земля виплекала у своєму лоні майстрів слова, трьох членів Національної спілки письменників України: Володимира Лучука, Ігоря Павлюка, Володимира Василюка. Пісня В. Лучука «Доросині, мої Доросині…», унікальні три книги про село Шванса Степана Миколайовича «На шлях звивистих», «У вихорі війни», «Село Доросині і його люди» – це те, що навіки прославило споконвічну героїчну долю, незалежність, працьовитість і талант щирих та пісенних доросинців [5].

1. Вавренчук М. Вірні присязі. Учасники національно-визвольного руху. Рожищенський район. Луцьк, 2017. 301 с.

2. Волинський облдержархів. Ф. 35. Оп. 5. Спр. 379. Арк. 123.

3. Волинський облдержархів. Спр. 385. Арк. 267.

4. Курило-Шванс С. М. Село Доросині і його люди. Луцьк, 2012. 340 с.

5. Мацюк Р. М. Тут минуле не розминулося з майбутнім. Газета «Наш Край». № 19 від 17.05.2012 р.

САКРАЛЬНІ МІСЦЯ ЛУЦЬКА

Нікітюк Катерина, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Луцьк – найдревніше місто України, першу згадку про яке було знайдено в Іпатіївському літописі у 1805 році. Але археологічні дослідження дають підстави вважати, що місто виникло близько 1000 року.

Старовинні міста, і Луцьк також, часто називають «містами на цвинтарі». Адже для розбудови та розвитку міста необхідні були усе нові території та землі. Зазвичай на окраїнах міст були розташовані кладовища і впродовж років місто їх закривало, а потім і ліквідовувало, відбираючи землі для будівництва доріг, будівель тощо [2].

Помічено, що культові споруди, сакральна символіка здавна відігравали значну роль в історії цілих народів, держав, при формуванні як духовної, так і патріотичної культури. Продовж історії створення держав, міст, поселень загарбники завжди знищували культурні споруди, намагаючись стерти з пам’яті побут народу, який проживав та тій чи іншій території.

Особливо це стосується євреїв, які впродовж тисячоліть жили за 613 заповідями, що регламентували життя юдеїв з перших хвилин до останнього подиху. Однією з важливих ознак буття є ставлення до могил предків [1].

У результаті історичних подій сакральні споруди міста зазнавали закриття, перебудови, руйнування тощо.

Жахливим є те, що рештки померлих не були перепоховані, а просто зрівняно з землею. На місцях колишніх Луцьких захоронень, на превеликий жаль, зараз прокладені дороги, побудовані будівлі, школи та торгові центри. Так, двір перед головним входом до луцької загальноосвітньої школи № 1 та територія, де розташована дитячо-юнацька спортивна школа, будинок панахиди, який розташовується на Меморіалі Слави, сквер навпроти луцької гімназії імені Модеста Левицького № 4, загальноосвітня школа № 5 – це території колишніх кладовищ. На місці місцевого Меморіалу Слави був старовинний цвинтар, де з 1803 року хоронили католиків, чехів, українців, поляків, німців [2]. Зараз там поховані та перепоховані рештки військових. На території дитячо-юнацької спортивної школи та частини ЗЗСО № 1 та вулиці Івана Франка були єврейські кладовища XVIII століття. На території ЗЗСО № 5 знаходилося кладовище, де ховали православних, протестантів, австрійських військових та військових Армії УНР. Також можна назвати такі частини міста, як: Київський майдан, де на місці сільського цвинтарю XIX−XX ст. села Дворець побудували житлові будинки та приміщення адміністрації; сквер навпроти луцької гімназії імені Модеста Левицького № 4, де хоронили православних та військових. У сквері до цього часу під землею, за розповідями краєзнавця І. Левчука, є могили.

На вулиці Чернишевського є старовинне кладовище села Чернчиці, на якому збереглися поодинокі могили чехів, поляків, українців XVII−XVIII ст. На вулиці Володимирській зберігся цвинтар XIX ст., де ховали солдатів різних гусарських полків, потім солдатів Першої світової. У 1970-х роках, коли місця для захоронень стало мало, нові поховання почали робити поверх старих [2]. Практично по усій території Луцька «закатані» в асфальт, понищені, сплюндровані людські рештки, пограбовані склепи та пам'ятники. А стародавні могили, які ще залишилися, занедбані. Цвинтарі на вулицях Володимирській, Чернишевського, Рівненській та Потемні частково закриті. На цих кладовищах проводять тільки «підзахоронення» (рис. 1).

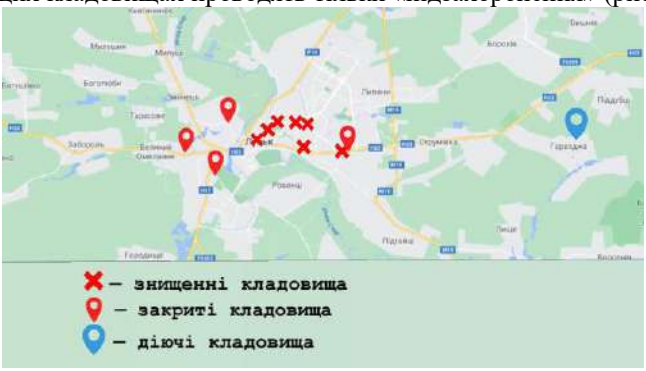

Рис. 1. *Карта кладовищ міста Луцька*

Мірчі Еліаде, історик релігії, зазначав, священне і мирське − це два способи буття у світі, дві ситуації існування, що приймаються людством у ході історії. Ці два способи буття також надзвичайно цікаві з погляду географії. Якщо мирський спосіб життя досліджений географічною наукою у різних аспектах, то вивчення священного способу перебуває на стадії становлення [2].

Отже, сакральні місця є особливими об'єктами вивчення сакральної географії, мають особливий зміст, наповнені енергією не лише релігійних вірувань, але й етнічних традицій.

1. Атаман Л. В. Сакральні ландшафти як об'єкти вивчення етнокультурної географії. *Сучасні проблеми розвитку природничої географії України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю)* (м. Вінниця, 27−28 травня 2020 р.). Вінниця, 2020. С. 111−113. URL: https://www.vspu.edu.ua/science/art/a208.pdf (дата звернення: 25.11.2020).

2. Луцьк: місто на могилах. URL: http://www.volynpost.com/articles/53-luck-misto-na-mogylah (дата звернення: 25.11.2020).

ВОДОКОРИСТУВАННЯ В ДОЛИНІ РІЧКИ ПРИП'ЯТЬ

Ірина Оласюк
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк,

Постановка проблеми. Господарська діяльність в долині будь-якої річки так чи інакше впливає на кількісні та якісні показники її стану та призводить до певних антропогенних навантажень**.** Одним із видів такої діяльності є водокористування.

Мета дослідження. Дослідити об'єми водопостачання та водовідведення в долині річки Прип'ять.

Результати дослідження. Згідно даних Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області, за 2019 рік із поверхневих водних об'єктів та підземних водних горизонтів було забрано 69,4 млн. м^3 води. Більше ¾ усіх обсягів забраної води припадає на басейн Прип'яті. В середньому із цього басейну щорічно забирається 50 млн. м^3 води, причому в останні роки спостерігається зменшення обсягу забору. Основним джерелом для забору води є підземні горизонти. Із них щорічно забирається близько 37 млн. м^3 води [1].

Із загального об'єму води, забраної з басейну р. Прип'ять, використовується понад 83,5%. Серед галузей економіки, найбільший відсоток води споживають сільське та житлово-комунальне господарства(рис. 1). Понад 84% використаної води у секторі ЖКГ йде на побутово-питні потреба, решта 16% – на виробничі.

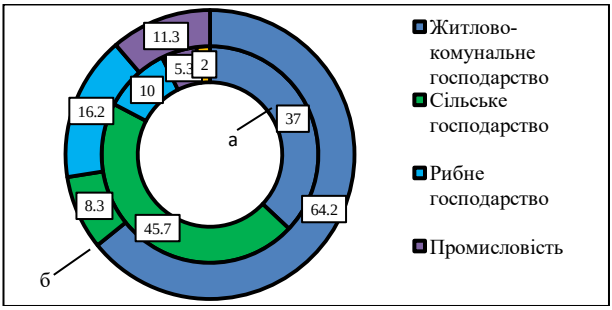

Рис. 1 Використання води (а) та відведення зворотніх вод у поверхневі водні об'єкти (б) підприємствами галузей економіки, %

У долині Прип'яті, як і в її басейні загалом, основним джерелом забору води є підземні водоносні горизонти.

Серед водокористувачів Прип'ятської долини дозволом на спеціальне водокористування володіють сім: ТОВ "Ратнівський молокозавод", Любешівське КП "Любешів-Комфорт-Сервіс", Ратнівське ВУЖКГ, Забродівська с/р, Ратнівська ЦРЛ, ТОВ "Дубечненський керамічний завод", ДП "Любешівське лісомисливське господарство" [2].

Забір води такі водокористувачі здійснюють з підземних джерел. Ліміт забору в загальному становить понад 680 тис $м^3$ на рік. Метою водокористування є питні і санітарно-гігієнічні та виробничі потреби, передача води населенню та вторинним водокористувачам. Стічні води скидаються у поверхневі водойми, на поля фільтрації та у вигріб. Загальний об'єм скиду становить майже 340 тис $м^3$ на рік. Втрати а системах водопостання не перевищують 88 тис $м^3$ на рік [2].

Водопостачання населення в долині річки здійснюється або комунальними підприємствами, або за допомогою шахтних колодязів та локальних свердловин. Щорічно комунальними підприємства надаються послуги із водопостачання населення та юридичних осіб об'ємом у 180-200 тис. $м^3$ води.

Всього в басейн Прип'яті скидається 51% використаної води, із якої більше 1,5% є забрудненими. В межах долини комунальними підприємствами здійснюють послуги з водовідведення об'ємом у 90-100 тис. $м^3$/рік. Зворотні води скидаються у поверхневі водойми (Ратнівське ВУЖКГ) або на поля фільтрації (Любешівське КП "Любешів-Комфорт-Сервіс").

Серед галузей економіки найбільший відсоток скиду води припадає на житлово-комунальне господарство – понад 62%. Саме цей сектор економіки є основним забруднювачем поверхневих вод. З усього об'єму скинутих забруднених вод, понад 70% скидаються без очищення. Найменше зворотніх вод у поверхневі об'єкти відводить сільське господарство – 8,3% (рис. 1).

Водопостачання та водовідведення окремих населених пунктів, які не користуються послугами комунальних підприємств, оцінити дуже важко,

оскільки не ведеться облік локальних свердловин та колодязів, об'єм забору води з них, якість цієї води; не обліковуються об'єми скиду, кількість забрудників і їх об'єми в цих стоках.

Висновки. Основним джерелом водопостачання в межах Прип'ятської долини є підземні води. Найбільше води використовує комунальне господарство, яке генерує і найбільші об'єми стічних вод. Зворотні води скидаються переважно у поверхневі водні об'єкти та на поля фільтрації.

1. Екологічний паспорт Волинської області за 2019 рік. Веб-сайт Волинської обласної державної адміністрації. URL: https://voladm.gov.ua/article/ekologichniy-pasport-volinskoyi-oblasti-za-2019-rik/

2. Перелік дозволів на спеціальне водокористування. Веб-сайт Державного агентства водних ресурсів України. URL: https://e-services.davr.gov.ua/site/permit-registry

ПРИРОДНИЙ ТА МЕХАНІЧНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Погребський Тарас, Ващук Катерина

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Сучасні демографічні процеси в Україна характеризуються перевищенням показників смертності над народжуваністю, від'ємним природним приростом, примусовою міграцією та іншими тенденціями, котрі свідчать про демографічну кризу, а отже потребують достеменного вивчення трансформації цих процесів, виявлення чинників, що їх обумовили та визначення напрямку демографічної політики для вирішення сформульованих проблем.

Населення України станом на 1 січня 2019 року становило 42,2 млн. чоловік [1]. Дані рисунку 1 свідчать про негативну тенденції щодо зміни чисельності, зокрема за період з 2001 по 2019 рік кількість населення зменшилася на 6,2 млн. чол. Значне зниження цього показника спостерігається на межі 2014-2015 рр., що обумовлено анексією АР Крим та тимчасовою окупацією територій на сході країни. У розрізі адміністративних одиниць, найвищим показником чисельності населення відзначаються Донецька (4,2 млн. чол.), Дніпропетровська (3,2 млн. чол.) області та місто Київ (2,9 млн. чол.). Найнижчими значеннями характеризуються наступні області: Чернівецька та Кіровоградська (приблизно 0,9 млн. чол.).

Для України притаманним є від'ємний природний приріст, що характеризується зростанням показника смертності та перевищуванням його над народжуваністю. Інтенсивність зменшення міського населення є постійно вищою, ніж сільського. Народжуваність невпинно зменшується. Станом на 2019 рік цей показник становив 8,7 ‰ (335,9 тис. новонароджених осіб).

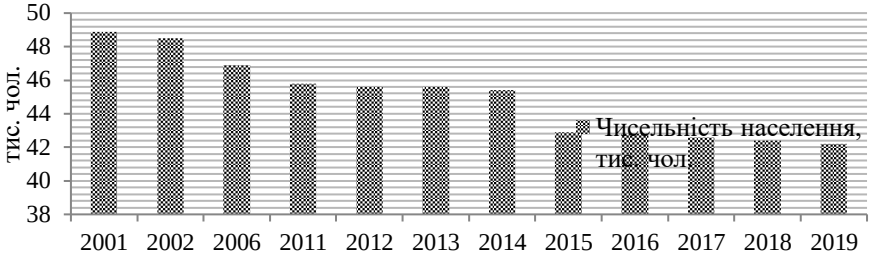

Рис. 1. Динаміка чисельності населення в Україні 2001-2019 рр. [2]

Найбільша кількість новонароджень спостерігалася у Львівській (23,2 тис. осіб) та Одеській (23,1 тис. осіб), а найменше – Луганській (5,6 тис. осіб) та Чернігівській (6,8 тис. осіб) областях [2]. Тенденція до зменшення показника народжуваності обумовлена рядом чинників: складна соціально-економічна ситуація в країні; несприятливі матеріальні умови, відсутність житла у молодих сімей; збільшення ролі жінки у суспільстві.

Показник смертності в Україні у 2018 році становив 14,8‰. В країні померло 587,7 тис. осіб (що на 170,4 тис. осіб менше ніж у 2000 році). Найбільша кількість зареєстрованих смертей спостерігалася у Дніпропетровській (52,3 тис. осіб) та Харківській (42,6 тис. осіб), а найменше – Чернівецькій (11,2 тис. осіб) та Волинській (13,7 тис. осіб) областях [2]. Причинами високої смертності населення є низький рівень доходів населення, високий рівень його захворюваності та низький рівень медичного обслуговування. Останнє особливо актуально у сільських населених пунктах.

Показник природного приросту населення станом на 2018 рік складав -6,1‰. За період з 2000 по 2013 рік спостерігалася тенденція незначного підвищення показника природного приросту, проте з 2014 року до нині знову активізувалися процеси різкого скорочення населення. Разом із тим, варто відзначити що протягом усього періоду з 2000 року зберігається від'ємне значення показника природного приросту, хоча загалом за останні 18 років він зменшився з -373 тис. осіб до -251,8 тис. осіб [2]. У просторову відношенні всі адміністративні одиниці характеризуються від'ємним природним приростом, окрім міста Києва (0,8‰). Найгірша ситуація – у Чернігівській (-12,3‰) та Сумській (-9,9‰) областях [1].

Станом на 2019 рік сальдо міграції складало 21,5 тис. осіб, при цьому чисельність прибулих – 576 тис. осіб, чисельність вибулих – 554 тис. [1]. Основне міграційне скорочення відбувається за рахунок від'ємного сальдо міграції у селах, що обумовлено масовим виїздом молоді та процесами урбанізації. Аналіз динаміки міграційних потоків у межах України показує переважання кількості прибулих осіб починаючи з 2005 року. Поступово зростає кількість іммігрантів, які цілеспрямовано осідають на території України. Окрім того, починаючи з 2013 року на міграційне сальдо вплинули численні внутрішні переселення вимушеного характеру, пов'язані з анексією

Криму та воєнними діями на Донбасі. За всіма потоками міграції найбільший рівень міграційного скорочення притаманний Донецькій (-7,6 тис. осіб) та Луганській (-4,9 тис.) областях. Додатне сальдо міграції у місті Київ (43 тис. осіб), Київській (27 тис. осіб) та Одеській (9 тис. осіб) області [1].

Отже, населення як об'єкт суспільно-географічного дослідження через характеристики чисельності, природного приросту та механічного руху, їх просторових особливостей виконує роль індикатора соціально-економічного розвитку. Аналіз цих процесів в Україні за останні роки показав досить негативні тенденції, що дає підстави стверджувати про певні економічні та соціальні проблеми та необхідність удосконалення демографічної політики.

1. Демографічний щорічник «Населення України» за 2019 рік / Державна служба статистики України. Київ, 2020. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf

2. Статистичний щорічник України за 2018 рік / Державна служба статистики України. Житомир, 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf

СУЧАСНІ РИСИ СТАТЕВО-ВІКОВОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Погребський Тарас, Ващук Катерина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Одним із важливих показників демографічного розвитку країни є статево-вікова структура населення, яка показує розподіл мешканців країни за статтю та віковими групами, що дозволяє проаналізувати особливості перебігу демографічних та соціальних процесів у країні. Виходячи із особливостей статево-вікової структури, можна робити достатньо обґрунтовані припущення про майбутні тенденції розвитку демографічних процесів

Проаналізувавши дані державної служби статистики щодо розподілу населення України за статями, варто чітко відмітити постійне переважання кількості жінок, порівняно із кількістю чоловіків. Станом на 2019 рік кількість жінок у країні становила 22,6 млн. осіб, а чоловіків – 19,6 млн. осіб.

Важливим показником є збалансованість статей, їх кількісне співвідношення. Він має назву коефіцієнта навантаження однієї статі іншою і розраховується на 1000 осіб протилежної статі. Таким чином, в Україні у 2019 році на 1000 жінок припадало 864 чоловіка.

Прослідковується тенденція, що хлопчиків народжується більше ніж дівчат, проте із 40-річного віку, кількість жінок починає перевищувати кількість чоловіків. Такий розподіл пов'язаний із наступними чинниками: менша пристосованість чоловічого організму до умов навколишнього середовища та гірші адаптивні можливості, зловживання шкідливими для здоров'я звичками та недотриманням здорового способу життя (паління,

вживання алкоголю тощо), важкі та небезпечні умови праці у галузях господарства, в яких задіяна переважно чоловіча робоча сила [3].

Статево-вікова структура населення України відповідає регресивній віковій структурі населення, а піраміда відповідно належить до звуженого типу. Характерними рисами такого розподілу населення є значне переважання ваги батьків над питомою вагою дітей, прогресування процесів «старіння населення», що зумовлює скорочення чисельності людей. Аналіз розподілу постійного населення за групами віку показав, що питома вага дітей (0-14 років) становить 15,4%, а людей похилого віку (65 років і старші) – 16,8%, найбільша частка осіб працездатного віку – 67,8% [2].

Для співвідношення населення різного віку застосовуються показники демографічного навантаження, яке відображає скільки осіб непрацездатного віку припалає на 1 000 осіб працездатного віку. Демографічне навантаження в Україні станом на 2019 рік становило 660 осіб, при цьому навантаження особами у віці, молодшому за працездатний, становило 271 особа, а у віці, старшому за працездатний, – 389 осіб.

Для України характерним є «старий» середній вік населення. Цей показник у 2019 році становив 41,8 роки.

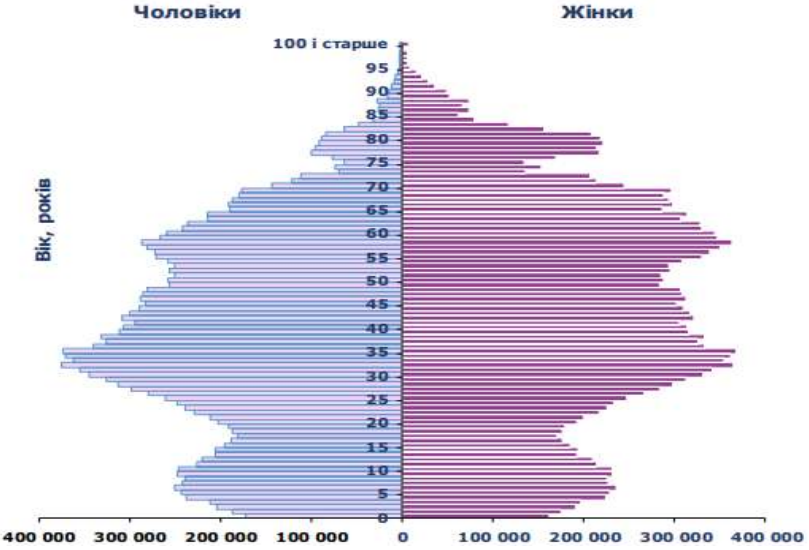

Рис. 1. Статево-вікова структура населення України станом на 1 січня 2019 року

У просторовому розподілі можна прослідкувати регіональні відмінності у середньому віці населення. Наймолодше населення у Закарпатській (середній вік – 37,5 роки), Рівненській (37,6), Волинській (38,2) областях. Найстаріше – у Луганській (46,5), Донецькій (45,6), Чернігівській (43,9 роки) та Сумській (43,5) та областях [1].

Таким чином, статево-вікова структура населення України відзначається переважанням жінок над чоловіками, особливо після 40-річного віку, що обумовлено соціально-економічними причинами, процесами «старіння населення», зростанням частки осіб працездатного віку при зменшення частки дітей та пенсіонерів.

1. Демографічний щорічник «Населення України» за 2019 рік / Державна служба статистики України. Київ, 2020. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf
2. Статистичний щорічник України за 2018 рік / Державна служба статистики України. Житомир, 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/11/zb_yearbook_2018.pdf
3. Pavlovska T. Urban population of Volyn region: resettlement and dynamics / T. Pavlovska, T. Pohrebskyi, G. Golub, V. Poruchynsky // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: зб. наук. праць. – Х.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019 – Сер. «Геологія – Географія – Екологія». – Вип. № 50. – С. 148–155.

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОМИСЛОВОСТІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Погребський Тарас, Винарська Марія, Глушко Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Питому вагу для розвитку економіки Волинської області відіграє промисловість і сільське господарство, їх функціонування має важливе значення для соціального та економічного розвитку країни загалом. У структурі промислового виробництва пережавають добувна, харчова та переробна промисловість, машинобування та приладобудування. На території Волинської області розміщено два промислових вузли: Луцький та Ковельський, а сама область входить до Волинського (Північно-Західного) промислового району.

Профілюючими галузями Луцького промислового вузла є машинобудівна і металообробна, харчова і легка. Розвинені також галузі деревообробки (меблева промисловість) та виробництво будівельних матеріалів. Підприємства машинобудування спеціалізуються на випуску автомобілів, призначених для використання в районах з погіршеними дорогами. Випускаються також підшипники, електроапаратура, машини й обладнання для комунального господарства та електротермомеханічні прилади. Харчова промисловість представлена молочною, м'ясною, цукровою, консервною, кондитерською, пивоварною та іншими галузями. До головних галузей легкої промисловості належать швейна (виробниче об'єднання "Волинь"), взуттєва, виробництво синтетичних шкір, шовку, льоноволокна.

Ковельський ромисловий вузол сформувався як транспортно-промислове утворення з підприємствами з обслуговування залізничного транспорту та низкою об'єктів, що належать до різних галузей промисловості. Основні промислові підприємства вузла – заводи сільськогосподарського машинобудування, залізобетонних виробів, льонопереробний, сироробний, крохмальний, продтоварів, м'ясокомбінат, хлібокомбінат та ін. Розвинена деревообробна промисловість, швейна та виробництво культтоварів. В межах цього вузла функціонують лісозаготівельні об'єкти, вони постачають деревину деревообробному комбінату [2].

Оскільки Ковельський промисловий вузол розміщений на території, що має сприятливі внутрішні та зовнішні умови для розвитку спеціальних (вільних) економічних зон, його розвиток може бути підсилений шляхом реалізації проекту ВЕЗ "Інтернорт-Ковель". Для цього передбачається залучення значних інвестицій для їх використання з метою активізації підприємницької діяльності [1].

Провідними промисловими підприємствами області є:

- ПАТ «СКФ Україна» (виготовлення роликових конічних та голчастих підшипників, компонентів підшипників);
- ТзОВ «Кромберт енд Шуберт» (виродництво електричних бортових кабельних систем для автомобілів);
- ПрАТ «Волиньхолдинг» (виробництво холодних соусів, а саме: майонезів, кетчупів, соусів, гірчиці, та різноманітних приправ);
- ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (виробництво курятини);
- ПрАТ «Гнідавський цукровий завод»;
- Луцьке МПД ДП «Укрспирт» (виробництво спирту і горілки);
- ТзОВ «Гербор-Холдінг» (виготовлення корпусних меблів);
- ТзОВ «Модерн-Експо» (виробництво і постачання торгового обладнення);
- ТзОВ «Кроноспан УА» (виготовлення листкових матеріалів на основі деревини);
- ДП «Автоскладальний завод №1» (спеціалізується на виробництві автобусів і тролейбусів);
- ПАТ Автомобільна компанія «Богдан Моторс» (спеціалізується на виробництві автобусів і тролейбусів);

Отже, промисловість Волинської області займає ключове значення для економічного та соціального розвитку регіону. Високі темпи зростання вдалося забезпечити насамперед завдяки успішному розвитку машинобудівної, переробної галузей та будівництва, а також за рахунок приросту інвестицій.

1. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: кол. моногр. / В. О. Фесюк, С. О.

Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – К.: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ».

2. Golub G. Peculiarities of foreign economic relations of Volyn Region and the Republic of Poland / G. Golub, T. Pohrebskyi, S. Hlushko // Uniwersytet Śląski Wydział Nauk o Ziemi Sosnowiec 2020, Acta Geographica Silesiana, 40. WNoZ UŚ, Sosnowiec, 2020 – P. 23–30.

СУЧАСНА ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Погребський Тарас, Герман Віра
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Демографічна ситуація в Україні, яка склалась протягом останніх десятиліть є основною та потенційною проблемою соціально-економічного розвитку регіонів країни. Вона відображає кількісний склад населення, а також усі демографічні процеси, які відбуваються в країні та регіонах. Здебільшого демографічний стан характеризують такі показники як: чисельність населення, народжуваність, смертність, природний приріст та міграція.

Рівненська область належить до числа малозаселених регіонів України. Населення Рівненщини (станом на 01.01.2020 рік) становить 1151,9 тис. осіб, (2,75% від загального населення країни), з яких 542,8 тис. осіб – міське (47,1%), а 609,1 тис. осіб – сільське (52,9%) населення. Найбільше мешканців проживає у м. Рівне (242,5 тис. осіб), м. Вараш (43,0 тис. осіб), м. Дубно (37,0 тис. осіб), а також Рівненському (92,1 тис. осіб), Володимирецькому (65,8 тис. осіб) та Сарненському (105,1 тис. осіб) районах. Найменша чисельність населення проживає в Демидівському (13,9 тис. осіб), Корецькому (32,6 тис. осіб) та Зарічненському (35 тис. осіб) районах.

Протягом останніх 5 років помітна тенденція до поступового зменшення чисельності населення. За цей період кількість населення з 1160,8 тис. осіб скоротилась до 1151,9 тис. осіб, що свідчить про проблему депопуляції в регіоні. Причиною цього є спад народжуваності, у порівнянні із попередніми роками, а також висока смертність населення.

Народжуваність та смертність – основні показники, які характеризують демографічний стан, практично впливають на процес відтворення населення. Природний рух населення регіону визначається перевищенням смертності над народжуваністю. Загальний коефіцієнт народжуваності (станом на 01.01.2020 рік) становить 10,7 осіб на 1000 наявного населення. За останнє п’ятиріччя даний показник зменшився від 13,5 до 10,7 на 1000 осіб наявного населення. Найбільша кількість живонароджених в Рівненській області у м. Рівне (2171 особа), Сарненському (1381 особа), Рівненському (1043 особи), Володимирецькому (1035 осіб) та Рокитнівському (1013 осіб) районах. А найменша в Демидівському (120 осіб), Гощанському (261 особа) та Острозькому (277 осіб) районах.

Важливим демографічним показником є смертність, яка помітно впливає на численні демографічні (кількість населення, статево-вікова структура, освітній і трудовий потенціал), соціальні, економічні та інші процеси в країні [2]. Проблема високої смертності і досі залишається актуальною. Однак, останні декілька років ситуація щодо смертності в Рівненській області незначною мірою стала покращуватись. У 2016 р. коефіцієнт смертності становив 12,5 на 1000 осіб наявного населення, а у 2019 – 12,3 на 1000 осіб наявного населення. Найвищий коефіцієнт смертності належить Гощанському (19,2), Демидівському (17,6), Корецькому (16,4) районам, а також м. Дубно (14,1). Найменші показники смертності у Рокитнівському (10,1), Сарненському (10,2), Володимирецькому(11,0) районах та м. Вараш (6,5). Серед причин смертності найбільша кількість жителів Рівненщини у 2019 році помирала від хвороб систем кровообігу – 10250 осіб, від новоутворень – 1778 осіб, а також від інших зовнішніх причин – 734 особи. Також на високу смертність впливають соціальна та екологічна ситуації в регіоні.

Результатом взаємодії народжуваності та смертності є природний приріст населення. Рівненська область характеризується від'ємним коефіцієнтом приросту населення, у 2019 році цей показник становив -1,6 на 1000 наявного населення. Для порівняння у 2015 році природний приріст населення був додатнім і становив 1,2 на 1000 наявного населення. Найнижчі показники природного приросту у Гощанському (-11,7), Демидівському (-9,1) і Млинівському районах (-6,7). А найвищі показники належать Рокитнівському (7,3), Володимирецькому (4,8), Сарненському (3,1) районам та м. Вараш (2,4). Міграція населення – процес, що безпосередньо впливає на демографічний стан регіону. У 2019 році кількість вибулих перевищила кількість прибулих і міграційний приріст населення набув від'ємного значення (-2474 особи). Найбільше жителів прибуло до Рівненського (2215 осіб), Костопільського (1187 осіб), Здолбунівського (1079 осіб) районів та м. Рівне (5843 особи). Найменше – Демидівського (118 осіб), Острозького (257 осіб), Рокитнівського (374 особи) районів. Кількість вибулих мешканців найбішою була у Рівненському (1863 особи), Сарненському (1352 особи), Костопільському (1311 осіб) районах, а також у м. Рівне(6272 особи). Центрами притягання внутрішньорегіональних потоків мігрантів у Рівненській області є міграційне кільце навколо Рівного: Рівненський, Костопільський, Гощанський, Здолбунівський, Дубенський райони, міста Острог та Дубно, а також Володимирецький район [3].

Таким чином сучасна демографічна ситуація Рівненської області характеризується поступовим зменшенням чисельності населення, невисокими показниками народжуваності, високою смертністю, від'ємним природним приростом населення. Помітним є територіальна нерівномірність чисельності та складу населення за адміністративними районами.

1. Статистичний щорічник Рівненської області за 2019 рік/ за ред. Ю. Мороза. – Рівне, ГУС у Рівненській області, 2020 – 395 с. 2. Прицюк Н. І. Смертність населення України: регіональний аспект/ Н. І. Прицюк //Вісник Львівського університету. Сер. Геогр. – 2007 – вип.34 – 1,201-209. 3. Р. Т. Теслюк, І. Є. Бараняк Регіональні особливості сучасних міграційних процесів у Західному регіоні України /Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України, 2013, Вип. 3 с. 309-317.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВТОРИННОЇ ПЕРЕРОБКИ ВІДХОДІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Погребський Тарас, Крисюк Олена
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

За останнє десятиріччя у світі гостро постала проблема вторинної переробки відходів. Вона виникла у зв'язку зі стрімким зростанням чисельності населення і відповідним ростом промисловості для забезпечення потреб попередніх. Високі темпи технічного прогресу і бурхливий економічний розвиток, які до того ж супроводжуються безвідповідальним, а, досить часто, хижацьким ставленням людей виробничої сфери до природи, призвели до серйозного ускладнення екологічної ситуації на планеті, у тому числі і на території України.

На сьогоднішній день Україна знаходиться на 9 місці в топ 10 країн з найбільшим обсягом сміття на одного жителя. Станом на 2020 рік в Україні перероблюють лише близько 3-5% сміття, а решту – 95-97% - вивозять на звалища. Для порівняння, у Швеції, Норвегії Данії, Нідерландах та інших країнах, в яких сфера переробки сміття наближується до максимальної ефективності, на полігони побутових відходів потрапляє менше 5% [1]. Саме тому площа зареєстрованих сміттєзвалищ на території Україні становить близько 12 тис. км^2, що становить більше 2% від всієї території країни, а за неофіційними даними близько 7% (160 тис. га землі, яку можна було б використовувати для сільськогосподарських потреб) [2].

Таке велике накопичення відходів, що зростає швидкими темпами в подальшому може призвести до виникнення екологічної катастрофи на території нашої країни. Для запобігання цього в України необхідно удосконалити вже існуючі програми із вторинної переробки відходів та впроваджувати нові.

На сьогодні Вітчизняне законодавство в сфері поводження з відходами складається із законів «Про відходи», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про житлово-комунальні послуги» та інших нормативно-правових актів. Усі вони регулюють відносини щодо діяльності у сфері поводження з відходами, а також визначають основні умови, вимоги та правила щодо екологічно безпечного поводження з ними. Вони мають на

меті забезпечення мінімального утворення відходів, розширення їх використання у господарській діяльності, запобігання шкідливому впливу відходів на навколишнє природне середовище і здоров'я людини [3].

Вирішення проблеми зі сміттям в Україні, як і питання зменшення споживання енергоресурсів, є однією з умов забезпечення сталого розвитку міст.

На сьогоднішній день на території України працюють: 17 підприємств переробки макулатури, 35 з переробки пластику і ще 27 займаються склобоєм. При цьому компанії з вторинної переробки відходів завантажені лише на 40%. Причиною тому є 2 фактори:

- перший фактор – в Україні викинути сміття дешевше, ніж переробити;
- другий фактор – це відсутність культури сортування побутових відходів.

Детально дослідивши ситуацію, що склалася в Україні, було виявлено такі суттєві проблеми, пов'язані із вторинною переробкою відходів:

- неефективна нормативно-правова база;
- нерозвинута інфраструктура перерозподілу та переробки різних видів побутових відходів;
- недостатність фінансування галузі переробки
- дефіцит спеціалістів, які б врегулювали питання вторинної переробки відходів [4, с. 85].

Відповідно до проведеного дослідження державі необхідно запровадити такі дії для підвищення ефективності вторинної переробки відходів:

- збільшення фінансування досліджень у галузі технологій вторинної переробки, впровадження інновацій;
- зменшення податкового навантаження на підприємства, які займаються переробкою відходів;
- вдосконалення нормативно-правової бази в сфері поводження з відходами;
- запозичення закордонного досвіду країн, які успішно справляються з проблемами вторинної переробки відходів;
- створення системи логістики для перерозподілу відходів;
- перехід до «зеленої економіки», що вважає економічно вигідним лише те, що є екологічно безпечним.

Таким чином, на сьогодні вторинна переробка відходів стала одним з основних шляхів вирішення екологічних проблем на нашій планеті, зокрема і в Україні. Вона не лише покращує екологічну ситуацію, а й підвищує ефективність виробництва, збільшує обсяги виробництва та забезпечує країну новими робочими місцями.

1. Як в Швеції борються із сміттям [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу: https://ru.sweden.se/ljudi/musor-ili-ty-ktokogo/; 2. Власенко В. М., Агєєва Г. М. Переробка сміття як альтернатива сміттєзвалищам. Архітектура та екологія: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., 12-14 листопада 2019 р.,

Київ. Київ : НАУ, 2019. – С. 38–40. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/40593/3/AG-Vlas-2019-38-40.pdf; 3. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету міністрів України від 08.11.2017 №820-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80; 4. Кривенко С. В. Сучасні підходи до розвитку рециклінгу вторинних матеріальних ресурсів в контексті «зеленої» індустрії. Часопис Полтавського інституту бізнесу. 2018. №34. С. 83–89.

ВПЛИВ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Погребський Тарас, Кушнірук Вікторія, Поторась Олег
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Туристична галузь України першою зазнала збитків внаслідок впровадження карантинних обмежень, спричинених пандемією COVID-19. З середини березня більшість готелів були зачиненими, скасовані концерти, фестивалі, спортивні змагання. Тимчасово припинили свою діяльність курортно-рекреаційні, туристичні та оздоровчі об'єкти (турбази, санаторії, пансіонати, оздоровчі комплекси).

Порівняно з 2019, у 2020 р. спостерігається падіння міжнародних туристичних прибутків на 58-78 %, а загальні втрати туристичної галузі оцінюються у понад 1,5 млрд. дол. США. Зірваний курортно-рекреаційний сезон негативно вплинув на готельно-ресторанний бізнес, транспорт (пасажирські перевезення), роздрібну торгівлю, індустрію розваг та діяльність установ культури [1; 2].

Після введення адаптивного карантину, який частково дозволив роботу туристичної сфери, зріс попит на відпочинок в Україні, через часткове закриття кордонів.

В Україні виділяється група регіонів із яскраво вираженою туристичною специфікою: Закарпаття, Прикарпаття, Причорномор'я та Приазов'я, проте низка невирішених проблем гальмує розвиток внутрішнього туризму. В Україні частка валової доданої вартості (ВДВ) за видом діяльності «тимчасове розміщення й організація харчування» у загальному обсязі складає 0,8 %, в той час, як для Закарпатської області цей показник складає 1,7 %, Одеської – 1,6 %, Львівської – 1,5 %, Івано-Франківської, Чернівецької областей та м. Київ – 1,1 % [1].

В умовах великого навантаження на місцеву туристичну інфраструктуру гостро постали проблеми:

- незадовільний стан доріг та під'їзних шляхів до об'єктів туристичного призначення;
- недостатня забезпеченість рекреаційних територій засобами індивідуального захисту;

- низький рівень інформаційного супроводу туристичної діяльності, недостатній рівень управління галуззю в умовах пандемії;

- відсутність системної державної підтримки розвитку туристичної галузі в кризових умовах;

- значний рівень тінізації сфери, що затруднятиме протиепідемічний контроль, проте може спрацювати як певний компенсатор обтяжливості офіційних умов прийняття туристів у зареєстрованих суб'єктів діяльності;

- нецільове використання коштів місцевою владою від туристичного збору на місцях [1; 2].

З послабленням карантину і частковим відкриттям кордонів з середини серпня 2020 р. виникла можливість залучення туристів із сусідніх держав. Зокрема для жителів Республіки Молдова та Білорусі, відвідання України як місця відпочинку, має значні переваги: логістична доступність, відсутність мовного бар'єру, напрацьовані маршрути, історико-культурна передумови тощо.

Доцільна реалізація даного попиту в умовах протиепідемічних обмежень залежать від спроможності налагодити діяльність курортної інфраструктури.

В сучасних тенденціях розвитку туристичної галузі, заклади відпочинку та туристичні оператори зобов'язані дотримуватися санітарно-гігієнічних умов при наданні своїх послуг. Це сприяє підвищенню цін на туристичні послуги. Як наслідок значна кількість туристів схильна до використання нелегальних та напівлегальних курортних помешкань, з недотриманням санітарно-епідеміологічних норм.

А отже, санітарно-гігієнічні умови та можливість дистанціювання під час проживання та відпочинку будуть важливими чинниками конкуренції за споживача у сезоні 2021 р. [1].

На заваді залученню споживачів може стати також бажання надавачів туристичних послуг компенсувати втрати частини сезону за рахунок підвищення цін, зменшення якості сервісу та витрат на облаштування об'єктів відпочинку. Утім вдалою така тактика може бути лише для бізнесів, які демонструватимуть високий рівень протиепідемічного захисту [1].

Наявні тимчасові позитивні тенденції не в змозі повноцінно компенсувати втрати від «простою» бізнесу. Адаптивний карантин не став панацеєю для туристичної сфери – часто в регіонах просто недотримуються жодних карантинних обмежень, тож готелі перетворюються на осередки розповсюдження корона вірусу. Як наслідок, нині стрімко погіршується епідеміологічна ситуація. Локдаун, метою впровадження якого, є зниження показників поширення COVID-19 різко негативно вплине на туристичну галузь України. Очікувана економічна рецесія в Україні, падіння рівня добробуту населення, що матиме наслідком неможливість витрачати гроші на відпочинок, ще більш деструктивно вплине на галузь.

1. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України URL: https://www.kas.de/documents/270026/8703904/Вплив+COVID-19+та+карантинних+обмежень+на+економіку+України.+Кабінетне+дослідження+ЦПД.+Липень+2020.pdf/b7398098-a602-524d-7f88-6189058f69d3?version=1.0&t=1597301028775. 2. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Погребський Тарас, Левошук Олександр, Глушко Світлана
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Екстремальний туризм сьогодні вважається одним із перспективних напрямків соціально-економічного розвитку країни, регіонів та міст. Адже туристична галузь генерує 11% світового внутрішнього валового продукту. Аналіз ситуації в Україні показує, що індустрія екстремального туризму поступово розвивається, хоча і не характеризується стабільним зростанням. Причинами нестабільності є низка проблем, які уповільнюють розвиток туризму в Україні та заважають розвитку туристичної галузі.

Перш за все, засоби масової інформації активно просувають міжнародний туризм, а реклами внутрішнього екстремального туризму майже немає, за винятком відомих сфер туризму та відпочинку. Крім того, не у всіх містах є такі путівники через вузьку інтерпретацію екстремального туризму та незначну обізнаність про різноманітність туристичних послуг. Різноманітністю екстремальних туристичних послуг можуть похвалитися переважно міста-мільйонери, міста визнаних зон відпочинку та туризму, деякі історичні та культурні центри. У той час, коли екстремальний туризм можна розвивати в більшості міст України. Але це знову вимагає інвестицій для створення ділових центрів, рекреаційних зон, що поєднують пасивний та активний відпочинок [1].

У роботі туристичної галузі можна виділити наступні проблеми, що перешкоджають її розвитку. У тому числі:

- відсутність розгалуженої системи інформаційного та рекламного забезпечення галузі;
- відсутність цивілізованих умов для перетину кордону та черг на митниці для іноземних туристів;
- податкове законодавство, яке не сприяє інвестуванню в інфраструктуру екстремального туризму та санаторно-курортного комплексу;
- міжвідомче підпорядкування екстремального туризму та санаторно-курортного комплексу;
- недоліки в системі регіонального управління.

Державна податкова система суттєво впливає на соціально-економічну ефективність рекреаційного туризму, тому основним завданням держави є усунення бар'єрів для розвитку туризму шляхом прийняття Податкового кодексу та зваженої податкової політики для підтримки та захисту рекреаційної діяльності та туризму.

Проблеми, пов'язані з податковим законодавством України, насамперед стосуються сплати податку на додану вартість, земельного податку, готельного та курортного податку.

Деякі національні податки та збори повинні бути переведені на місцевий рівень, такі як екологічні збори, земельні збори та патентні збори для певних видів торгівлі.

Оптимізація оподаткування екстремального туризму збільшить дохідну частину бюджетів усіх рівнів: державного, регіонального, місцевого та підприємств-суб'єктів рекреаційного туризму. Індустрія екстремального туризму має прямий та опосередкований вплив на економіку регіону, стимулює розвиток малих та середніх підприємств, таких галузей економіки, як транспорт, будівництво, торгівля, розвиток сільських територій. Розвиток та створення нових підприємств, які допоможуть наповнити бюджети всіх рівнів та розвиток регіону в цілому.

Пріоритетом є поступове надання місцевій владі права ліцензувати екстремальну туристичну діяльність, сертифікувати та контролювати державні підприємства та пункти харчування.

Основою такого механізму є фінансово-економічне регулювання розвитку туризму, яке здійснюється через:

- механізм платежів за використання природних рекреаційних ресурсів;
- ефективну податкову політику;
- система місцевих зборів (курортний рекреаційний збір, дані про приватне житло, що використовується для рекреаційних цілей тощо);
- механізм ціноутворення на рекреаційні та туристичні послуги;
- інноваційно-інвестиційна політика та кредитування [2].

Розвиток екстремального туризму в Україні суттєво впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво споживчих товарів, і є одним із найперспективніших напрямків економічної перебудови.

Аналізуючи перспективи розвитку індустрії екстремального туризму в Україні на найближчі десять років, насамперед слід підкреслити, що екстремальний туризм – це сфера економіки та суспільства в цілому, яка певною мірою інтегрує майже всі галузі.

1. Барський Ю. М. Економіко-географічні аспекти розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури в Шацькому районі / Ю.М. Барський, Г. С. Голуб, С. В. Ольшевський, Т. Г. Погребський // Природа Західного Полісся та прилеглих територій: зб. наук. пр. / за заг. ред. Ф.В.

Зузука. Т. 1. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т. ім. Лесі Українки, 2017.– №14. – 200 с. – С. 46-51.

2. Niemets L. Features of pilgrimage tourism in Ukraine (a case study of Uman) / L. Niemets, I. Telebienieva, K. Sehida, O. Krainiukov, H. Kucheriava, T. Pohrebskyi // Proceedings of the 34nd International Business Information Management Association Conference (IBIMA) (Madrid, Spain, 13-14 November, 2019). Editor Khalid S. Soliman. Madrid, International Business Information Management Association (IBIMA), p. 509-515

ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ СТРІМКОГО РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ

Погребський Тарас, Магдюк Іванна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Промисловість – це сукупність різноманітних підприємств, метою створення яких, в основному, виступає виготовлення продукції, яку потребує населення. Вона включає в себе усі види виробництва товарів та послуг (виробництво електроенергії, видобуток та переробка сировини, палива і т.д.). Це – основа економіки будь-якої країни, тому дуже важливо правильно обрати місце для розташування тієї чи іншої її галузі.

Розміщення промисловості в загальному, зазвичай, орієнтується на можливість ефективного розвитку економіки при розташуванні певного підприємства в тому чи іншому регіоні. Остання вираховується та визначається під час тривалого вивчення та аналізу усіх чинників, що можуть вплинути.

Під терміном чинники ми, в більшості випадків, розуміємо певну сукупність умов та ресурсів, що прямо чи опосередковано впливають на ефективність діяльності виробництва. Природні умови є такими тілами та силами природи, що впливають на діяльність людини, але участі у ній не беруть, в той час як природні ресурси можуть бути використані в процесі виробництва. Врахування їх специфічних особливостей допоможе обрати кращу територію, яка забезпечуватиме найефективніший розвиток конкретної промисловості. Звичайно, кількість та видовий склад чинників буде відрізнятися в залежності від виду діяльності, яку здійснює обрана нами галузь [1].

На сьогодні, в умовах динамічного розвитку, у світі виділено дві основні групи чинників, до яких належить певний специфічний набір умов, правильне врахування яких допомагає в досягненні максимізації прибутку.

До першої групи чинників належать такі умови як:

-природно-ресурсні;

-техніко-економічні;

-соціальні (соціально-демографічні);

-екологічні.

Природний чинник визначається географічним і транспортним положенням господарського об'єкта. Ресурсний – залежить від енергоємності виробництва і орієнтується на джерела сировини та палива. Дана підгрупа умов є однією з найважливіших. Впродовж минулих століть саме вона була визначальним чинником для розміщення видобувної галузі промисловості, гідроенергетики та галузей промисловості, що ґрунтуються на переробці сільсько-господарської сировини. Однак, з розвитком нових технологій та удосконалення процесів виробництва особливо енергоємної продукції спостерігається перехід до мінімалізації використання сировини, а також енергії для її переробки, що спричиняє переорієнтування даних підприємств.

Наукомісткі галузі промисловості орієнтуються на сприятливі техніко-економічні умови до яких відносять науково-технологічний прогрес, транспортні умови та форми суспільної організації виробництва. До таких належить сучасне машинобудування, а саме його галузь, що виготовляє літаки, космічні апарати, системи управління об'єктами та інші. Вони освоюють та реалізують інноваційні технології, що були винайдені в процесі науково-технічного процесу.

Соціальні або ж соціально-демографічні ресурси – це умови, які залежать від людини, яка виступає як робочою силою, що є складовою виробництва, так і споживачем, який створює попит на певні товари. Під демографічними розуміють чисельність населення, його розміщення, а також кількісну та якісну оцінку людей як трудових ресурсів по окремих областях і районах. (2). До соціальних можна віднести показники, що демонструють кількість населення, яке можна віднести до трудових ресурсів, частку людей зайнятих в тій чи іншій галузі промисловості, а також рівень та розвиток освіти і охорони здоров'я населення [2].

Частина промислових виробництв ставить обов'язковою умовою своєї діяльності на певній території наявність тут достатньо екологічно чистого навколишнього середовища. Тому, часто виокремлюється така підгрупа умов, як екологічні. До них належить аналіз забрудненості повітря, води, ґрунту і т.д.

Другу групу чинників формують умови, що є похідними від технічного розвитку. Тобто, сюди відносять чинники розміщення, зумовлені техніко-економічними особливостями, своєрідністю територіальної організації підприємств, галузей, виробництв. До чинників розміщення належать, наприклад, електро-, тепло-, водо-, праце-, наукомісткість продукції, транспортабельність сировини, напівфабрикатів, готової продукції тощо.

Як уже зазначалося, під впливом науково-технічного прогресу велика кількість галузей підприємств здійснює переорієнтацію. Така тенденція змін притаманна значній частині виробництв, що входять до загального комплексу промисловості.

1. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: кол. моногр. / В. О. Фесюк, С. О. Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – К.: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ».

2. Golub G. Peculiarities of foreign economic relations of Volyn Region and the Republic of Poland / G. Golub, T. Pohrebskyi, S. Hlushko // Uniwersytet Śląski Wydział Nauk o Ziemi Sosnowiec 2020, Acta Geographica Silesiana, 40. WNoZ UŚ, Sosnowiec, 2020 – P. 23–30.

СУЧАСНА ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Погребський Тарас, Мисько Каріна, Мельничук Ірина
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Волинська область належить до числа найменш заселених регіонів Україні. Станом на 01.01.2020 р. чисельність наявного населення Волинської області складала 1031421 осіб (2,4 % від загальноукраїнського населення). В 16 районах області проживало 651,9 тис. осіб, з яких 75,5% – жителі сільських населених пунктів. Найбільші райони за чисельністю населення – Луцький (66, 9 тис. осіб), Камінь-Каширський (63,9 тис осіб) та Ківерцівський (63,6 тис. осіб), а найменший – Шацький (16,6 тис.осіб.) В 11 містах проживало 473,3 тис. осіб (42,4% всіх жителів області та 81,1 % міського населення). Найбільшим містом за чисельністю населення є обласний центр – Луцьк (217,3 тис. осіб), найменшим – Берестечко Горохівського району (1,7 тис.осіб). В 1054 селах області проживало 492.2 тис. осіб. Найбільші села на Волині – Підгайці, Липини, Гірка Полонка, Луцького Району та Раків Ліс Камінь-Каширського району. Майже 72% населення сконцентровано у центральних і південних районах області, де щільність сягає 75,1 особи на 1 км². Північна частина Волині заселена рідше – 23,6–36,6 особи на 1 км², а в середньому по області цей показник становить 51,2 особи на 1 км². Серед регіонів області найбільш густозаселене м. Луцьк (5,2 тис. осіб на 1 км²), найменш – Турійський район (21,5 особи на 1 км²).За період з 1939 р. до 2017 р. рівень урбанізації області зріс із 16 % до 52,3 % (в Україні частка міських жителів нині становить 69,2 %). Левова частка (майже 70 %) міських жителів зосереджена у містах обласного підпорядкування (Луцьк – 217 тис., Ковель – 69,3 тис., Нововолинськ – 52,6 тис., Володимир-Волинський – 39,1 тис. осіб) [1]. Понад 70 % всього населення Волині сконцентровано в центральних і південних районах області (Луцький район з м. Луцьк, Іваничівський район з м. Нововолинськ, Ковельський район з м. Ковель, Володимир-Волинський район з м. Володимир-Волинський), тому щільність населення тут сягає 75,6 особи/км².

У статевій структурі населення Волинської області жінки кількісно переважають над чоловіками (відповідно 52,8 % проти 47,2 %). Така ж ситуація на загальноукраїнському рівні (частка жінок 53,7 %). На 1000

чоловіків в області припадає 1120 жінок (в Україні на 1000 чоловіків припадає 1159 жінок). Домінування чоловічого населення на Волині помітне лише у віковій групі 0−14 років; у вікових категоріях 15−64 та 65 і старші переважають жінки. Така зміна пропорцій між чоловічим та жіночим населенням зумовлена причинами соціального й економічного характеру, а також зростанням частки осіб пенсійного віку (серед яких домінують жінки через порівняно вищу смертність чоловічого населення у різних вікових категоріях) при зменшенні частки дітей (серед яких переважають чоловіки) [3].

Тривалий час Волинь була одним з небагатьох регіонів України, де відбувався природний приріст населення. Така тенденція простежувалася у післявоєнний період і до середини 90-их рр. минулого століття. Упродовж 1995−2008 рр. показники смертності перевищували показники народжуваності. З 2009 р. до 2014 р. включно відбувався природний приріст населення. У 2015 і 2016 рр. ситуація змінилася на протилежну. На даний час природний приріст в області є від'ємним і становить -0,5 ‰ (в Україні цей показник складає -4,4 ‰) [2].

Важливу роль у формуванні чисельності населення Волинської області відіграють міграційні процеси. Міграції населення – це стихійні чи опосередковано керовані переміщення індивідів чи груп людей по території із одного місця в інше із зміною місця проживання назавжди або на більш чи менш тривалий час, які зумовлені низкою факторів (передусім соціально-економічних) та призводять до перерозподілу населення та трудових ресурсів між різними регіонами.

Характерними рисами сучасних міграційних процесів у Волинській області є зменшення обсягів щоденних потоків трудової маятникової міграції, переорієнтація міграційних потоків із міських поселень у сільську місцевість, зростання обсягів міграцій за кордон на роботу та навчання. За інтенсивністю міграцій Волинь належить до числа областей України із наймобільнішим населенням . Станом на 01.01.2020 р. міграційний приріст у Волинській області мав від'ємне значення і становив -997 осіб . Ці дані включають внутрішньорегіональні, міжрегіональні та міждержавні потоки міграції. Найбільша кількість вибулих зареєстрована у м. Луцьк, м. Ковель, Луцькому та Ківерцівському районах. У міжрегіональному міграційному обороті найінтенсивніший рух населення Волинської області із Рівненською, Львівською та Київською областями.

Підсумовуючи вищесказане, потрібно зазначити, що більшість демографічних показників Волинської області мають кращі значення, ніж відповідні їм загальнодержавні (вищий коефіцієнт народжуваності, нижчий рівень смертності, менший середній вік населення), проте в розвитку демографічних процесів на теренах краю простежується низка негативних тенденцій: збільшення від'ємних величин природного приросту та посилення

міграційного відтоку населення, що загострює депопуляцію в області й Україні.

1. Демографічний щорічник населення Волинської області за 2019 рік / за ред. В. Грабаровської. – Луцьк, ГУС у Волинській області, 2020. – 117 с. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua. 3. Pavlovska T. Urban population of Volyn region: resettlement and dynamics / T. Pavlovska, T. Pohrebskyi, G. Golub, V. Poruchynsky // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: зб. наук. праць. – Х.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019. – Сер. «Геологія – Географія – Екологія». – Вип. № 50. – С. 148–155.

РОЛЬ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Погребський Тарас, Пугач Анастасія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Електроенергія на сьогодні є одним із найважливіших ресурсів на нашій планеті, оскільки від цього напряму залежить існування людства. Починаючи мобільними телефонами і закінчуючи великими підприємствами та будівлями – усе потребує ресурсу для життя. У XXI столітті мало хто зможе повноцінно прожити хоча б день без використання електроенергії. Разом з тим, мало хто замислюється над нескінченністю такого зручного ресурсу.

Електрика – це те, що рухає світ, дає змогу відкривати щось нове, шлях уперед. Основна маса населення планети тісно співпрацює з цим ресурсом. Діти змалечку знають, що є світло і що завдяки цьому буде працювати їх улюблений телевізор, холодильник чи інтернет. Проте не все вічне. Ресурси, які використовуються для отримання електроенергії, поступово зменшуються, у той час як саме населення та його потреби зростають. Слід , також, не забувати, що не кожна країна може дозволити собі власну електроенергію через брак сировини. На допомогу приходить економіка. Ті держави, які мають значні поклади вугілля, нафти чи газу видобувають більше, ніж того потребує населення з однією ціллю – експорт. Так, продаж паливних ресурсів задля отримання енергії є досить ефективним способом збагатити власну країну, однак при цьому люди перестають замислюватись стосовно наслідків. В результаті такого виду діяльності, людина завдала величезних збитків планеті, на якій існує – відбулися зміни рельєфу, зростає кількість стихійних явищ, поширюється процес глобального потепління. Ці проблеми були наявними завжди, однак помічати їх ми почали лише зараз.

На сьогодні людство намагається утримати поширення цих проблем і запобігти виникненню нових. Одним із напрямків є пошук альтернативних джерел електроенергії. Так, зараз ця галузь паливно-енергетичного

комплексу є не досить новою у порівнянні з іншими та не може повністю замінити уже існуючі види палива. Однак через вичерпність природних ресурсів, з яких отримують електрику, людство постає перед вибором: замінювати старі джерела альтернативними, які не будуть згубно впливати на Землю, або ж продовжувати жити в наявних умовах.

Альтернативна енергетика була наявна впродовж багатьох років, але суттєво використовується лише зараз. Найбільш відкритими і використовуваними є сонячна, вітрова, геотермальна та біопаливна види альтернативних джерел. Основна відмінність від традиційних видів палива – використання невичерпних ресурсів. Сонце існує мільярди років, за даний час планета отримує значні кількості енергії, яку можна використати, особливо в сучасних умовах глобального потепління. На планеті є зони із постійними сильними вітрами, що дозволяє раціонально розташовувати вітрові електростанції. Роль біопалива поширюється з метою очищення планети від органічного сміття. Дане джерело електроенергії є найбільш екологічним, оскільки не виділяє жодних токсичних матеріалів і може використовуватись повсюдно. Геотермальна електроенергія притаманна для областей із заляганнями гарячих вод в земній корі, які можуть використовуватись як джерело енергії, так і в якості обігрівача [1].

Основна проблема у використанні альтернативних джерел електроенергії в тому, що вони при сучасному науковому прогресі не можуть конкорувати із традиційними. Через це не всі люди згідні закривати ТЕС чи АЕС та будувати СЕС або ВЕС. Задля заохочення населення використовувати відновлювальні джерела електроенергії, влади держав різних країн світу створюють низки проектів та пільг, одною з яких став відомий «зелений тариф» [2]. В Україні він також наявний, проте має ряд неточностей, серед яких є відсутність врахованого у вартість обладнання, яке з часом потребує заміни та ремонту або ж висока собівартість електроенергії, що є причиною державного боргу перед виробниками.

Отже, можна сказати, що роль альтернативних джерел електроенергії поступово зростає у сучасному світі. Так, це призводить до ряду певних негараздів, проте людство намагається виправити власні помилки та вберегти планету.

1. Українська енергетика [Електронний ресурс] : [сайт]. – Режим доступу : URL : http://ua-energy.org/

2. Energy and Energy Conservation [Electronic resource]. – Way of access : URL : http://www.science.gov/browse/w_121.htm

МІСЦЕ ХІМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Погребський Тарас, Ришко Леся, Мельник Олександр
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Хімічна промисловість України – це багатогалузевий комплекс, що включає близько двох тисяч підприємств, що виробляють тисячі основних та допоміжних найменувань хімічних речовин. Актуальність цієї теми зумовлена тим, що вона є однією з найважливіших складових української економіки, впливаючи на науково-технічний прогрес інших галузей, здатна створювати нові матеріали та нові технології масового виробництва, відіграє важливу роль у задоволенні важливих потреб суспільства.

Провідне місце у виробництві посідає основна хімія та хімія органічного синтезу. Продукція хімічної промисловості використовується без винятку у всіх сферах господарства, а також займає значну частину людського життя. Сировиною для хімічної промисловості є кам'яне та буре вугілля, нафта, кам'яні та калійні солі, фосфорити, крейда, вапняк, сірка та інші. Крім того, хімічна промисловість використовує відходи чорної та кольорової металургії, харчової промисловості та переробки деревини. Різна продукція української хімічної промисловості (азотні та калійні добрива, сірка, синтетичні барвники, сода, бром, деякі органічні синтетичні продукти) експортується до інших країн [1].

Експортоспроможність товарної хімічної продукції останніми роками в Україні суттєво знизилася та продовжує звужуватися [2]. У 2018 році порівняно з 2014 роком обсяги експорту скоротилися більш ніж в 1,5 рази (з 2666,0 до 1620,3 млн дол. США) (табл. 1).

*Таблиця 1.*Основні показники експорту хімічної продукції з України в 2014-2018 рр.

Найменування показника	2014	2015	2016	2017	2018
Обсяги експорту хімічної промисловості з України, млн дол. США	2666,0	1805,3	1277,7	1446,8	1620,3
Частка експорту хімічної продукції у галузевому товарному виробництві, %	46	43	36	39,2	37,8
Обсяги та частка продукції основної хімії (продукція органічної та неорганічної хімії) в експорті хімічної продукції, млн дол. США/%	860	606,3	313	429,4	541
	32	34	25	30	56
Обсяги та частка мінеральних добрив в	694,5	534,1	328	129	70

експорті хімічної продукції, млн дол. США/%	26	30	25	9	4,3
Обсяги та частка продукції перероблення в експорті хімічної продукції, млн дол. США/%	804,8	577,5	648,1	735	707
	30	32	50	52	44

Основними завданнями в хімічному комплексі слід вважати збереження та пожвавлення застарілих підприємств хімічної промисловості. Під час будівництва нових підприємств виникають проблеми з їх розташуванням, на що впливають такі фактори:

1. Сировинний фактор є вирішальним для підприємства з виробництва калійних добрив, соди тощо. Частина сировини становить від 40 - 45 до 90% від загальної вартості продукції цієї галузі.

2. Коефіцієнт водопостачання. Хімічні компанії є великими споживачами води, включаючи чисту воду, і водночас одним з основних джерел забруднення води. Хімія органічного синтезу також використовує багато води, і для цього дуже важливий водний фактор.

3. Паливно-енергетичний фактор. Хімічна промисловість потребує великої кількості тепла та електроенергії. Це стосується переважно полімерних матеріалів та їх обробки.

4. Споживчий фактор. Це впливає на розміщення основних хімічних речовин, продукти яких або небезпечні під час транспортування (кислоти, луги), або споживаються в певних районах (добрива).

Загалом хімічний комплекс має значний потенціал. Поліпшення ситуації вимагає грошового фінансування, значних організаційних заходів та впровадження нових технологій у сферу виробництва.

1. Шубін А. А. Хімічна промисловість України: економічні трансформації та перспективи: монографія / А. А. Шубін. – Донецьк: Донецький Національний Університет, 2010. – 628 с. 2. Проблеми та перспективи розвитку реальних секторів економіки України [Електронне джерело]. – Режим доступу:https://ua.energy/wp-content/uploads/2019/12/Dodatok-A.pdf

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК НАЙБІЛЬШ ПЕРСПЕКТИВНОЇ ГАЛУЗІ

Погребський Тарас, Хоміч Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Продукцією транспорту є переміщення у просторі людей та вантажів, зміна їх місцезнаходження. Оскільки найважливішою функцією транспорту є перевезення пасажирів і вантажів, то одним із головних його показників

можемо виділити обсяг перевезень, тобто загальну кількість перевезених пасажирів, осіб та вантажів за певний проміжок часу (добу, місяць, рік). Вантажооборот та пасажирооборот є показником виконаної транспортом роботи, оскільки перевезення здійснюють на певні відстані. Він визначається як добуток обсягу перевезень (пасажирів чи вантажів) на відстань їх транспортування.

Автомобільний транспорт вважають провідним у здійсненні перевезень. Такі перевезення забезпечують спеціалізовані автопідприємства із великою кількістю приватних перевізників.

Вантажо- та пасажирооборот, що вимірюються в тонно- і пасажиро-кілометрах є властивими для лінійних елементів транспортної системи певного регіону. Для пунктових елементів, таких як порти, станції, транспортні вузли, вони вимірюються в тонах, пасажирах і дорівнюють сумі відправлених пасажирів та вантажів. Розрізняють внутрішній вантажооборот (станцій, портів, залізниць) та зовнішній (експорт, імпорт, міжнародний транзит).

Волинська область не вирізняється значними високими чи низькими показниками за перевезенням пасажирів, це пояснюється тим, що в країні є області з більшою кількістю населення та часткою зайнятості в господарському комплексі, що зумовлює більшу кількість перевезень.

В області удосконалюється мережа приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування.

Автобусна маршрутна мережа нараховує 98 міських, 343 приміських та 279 міжміських маршрутів.

Залишаються малозабезпеченими автотранспортними засобами населені пункти, до яких відсутні дороги, що відповідають вимогам з безпеки дорожнього руху, проте, на сьогодні спостерігається покращення стану автотранспортних шляхів, проведення ремонтних робіт.

Мережа автомобільних доріг загального користування складає 6195,5 км, у тому числі із твердим покриттям. З них 1824 км доріг державного значення та 4371 км доріг – місцевого значення.

Існуюча мережа автомобільних доріг загального користування Волинської області обслуговується 12 філіями ДП «Волинський облавтодор».

Територією регіону проходить міждержавний транспортний коридор Ужгород – Львів – Ковель – Домановo, який має протяжність 510 км за основним напрямком та 185 км – за відгалуженнями. Транспортний коридор проходить по східному кордону Євросоюзу.

За рахунок приватних інвесторів протягом останніх років вздовж основних дорожніх магістралей було побудовано значну кількість об’єктів дорожнього сервісу і туристично-рекреаційної інфраструктури (СТО, АЗС та ін.).

Недостаинє фінансування дорожньої галузі призводить до скорочення об'єму робіт з будівництва та ремонту доріг. Більшість автобусних станцій на сьогодні потребують реконструкції та удосконалення маршрутної мережі.

Волинь має необхідні стартові умови для формування сучасної транспортної системи, що відповідатиме європейським стандартам.

1. Інфраструктурне забезпечення розвитку транспортної системи регіону: колективна монографія [Текст] / [І.В. Заблодська, І.Р. Бузько, О.О. Зеленко, І.О. Хорошилова]. – Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. –193 с.

2. Дорожньо-транспортний комплекс станом на 01.01.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://voladm.gov.ua/transport-stanom-na-01-01-2016-roku/

3. Інфраструктурне забезпечення розвитку транспортної системи регіону: колективна монографія [Текст] / [І.В. Заблодська, І.Р. Бузько, О.О. Зеленко, І.О. Хорошилова]. – Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. –193 с.

4. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-na-period-do-2020-roku/.

СУЧАСНИЙ СТАН СУДНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Потапова Алла, Гурний Дмитро
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Суднобудівна галузь посідає важливе місце у світовій економіці, оскільки акумулює у собі продукцію суміжних галузей, цим самим, стимулює їхню діяльність та забезпечує їх модернізацію в цілому.

Завдячуючи своєму географічному положенню, а саме, наявністю виходів до Чорного та Азовського морів, Україна має усі передумови для розвитку морських та річкових перевезень, прибережного промислу, морського та річкового туризму. Враховуючи такі аспекти, правильним рішенням для держави є розвивати суднобудування, модернізувати виробництво існуючих суднобудівельних та судноремонтних заводів, сприяти збільшенню обсягів виробництва та використовувати інструменти державного регулювання щодо даної галузі.

Не зважаючи на усі сприятливі передумови, зараз суднобудівна галузь знаходиться в незадовільному стані. Значний вплив спричинила цьому анексія Криму, враховуючи те, що на півострові була розташована значна частина суднобудівних об’єктів України. Основу суднобудування України в Криму складали завод «Залив» у Керчі, завод «Море» у Феодосії та Севастопольський морський завод [1].

В Україні діє 20 суднобудівних та судноремонтних верфей, з них 7 великих суднобудівних та 5 судноремонтних (з чисельністю більше 250 працівників, які можуть будувати та ремонтувати судна довжиною більше 100 м), 3 середніх та 5 малих суднобудівних верфей, які можуть будувати судна до 40 м. Крім того, працює кілька десятків малих судноремонтних та малих підприємств малотоннажного флоту (яхти, катери, човни довжиною до 24 м), 15 проектно-конструкторських і наукових організацій.

На сьогоднішній день на суднобудівних підприємствах працює більше 6 тис. чол., з них біля 4 тис. робітників працюють у суднобудуванні та судноремонті (70 %). На підприємствах суднового машинобудування та електроустаткування працює більше 10 тис. працівників, у проектно-конструкторських та науково-дослідних організаціях біля 2 тис. фахівців.

На суднобудівних підприємствах, за останні 3 роки, в загальному, обсяг реалізованої продукції суднобудування складає 40–60 %, судноремонт 15–20 %.

У 2019 році загальні обсяги реалізованої продукції суднобудівних підприємств становили 4,1 млрд. грн., що на 35,5 % більше аналогічного показника 2018 року, у тому числі: суднобудування – 2,5 млрд. грн. (208,6 %), судноремонту – 0,54 млрд. грн. (108,0 %). На експорт було реалізовано продукції лише на 210 млн. гривень.

Підприємства суднового машинобудування реалізували продукцію у 2019 році на суму 3,5 млрд. грн., що на 68,4 % більше аналогічного показника 2018 року, у тому числі на експорт 3,1 млрд. грн.

На експорт працюють тільки підприємства «Палада» та «Смарт Мерітайм Груп». Завод «Кузня на Рибальському» останні роки виконує тільки військові замовлення. «Чорноморська яхтена верф», «Артіль ЛТД» та «Оріон» будують судна малотоннажного флоту. Інші підприємства займаються судноремонтом та металообробкою. З 2019 року відновив роботу миколаївський завод «Океан», який вже у цьому році спустив на воду 2 баржи, які були замовлені Нідерландами [2].

Трійку лідерів галузі становлять ССЗ «Нібулон», ПрАТ «Завод «Кузня на Рибальський», та ТОВ «Смарт Мерітайм груп» [4].

Для розвитку суднобудування в Україні необхідні наступні першочергові заходи:

- створення умов для відродження річкового судноплавства та будівництва торгового флоту;
- державне сприяння та підтримка національного виробника, який випускає високотехнологічну продукцію;
- повноцінний запуск експортно-кредитного агентства, яке забезпечить виробнику доступ до грошових ресурсів по адекватній вартості;
- подальша лібералізація та спрощення митних та фіскальних режимів для підприємств морської індустрії та суднобудування зокрема [2].

Проте ці питання можуть вирішити тільки депутати Верховної Ради України, які повинні провести реформування та реструктуризацію суднобудівельних підприємств, а також ухвалити законодавчі акти, спрямовані на підтримку вітчизняного суднобудівництва. Україна має сприятливі умови для залучення інвестицій у суднобудівельну галузь, адже потреби у збільшенні обсягів вантажоперевезень у світі постійно зростають і створюють реальні можливості подальшого розвитку водного транспорту. Отже, Україна може вчасно звернути увагу на ці тенденції та розпочати активну реструктуризацію в галузі суднобудування.

1. Гуреєв В. М. Національна політика в галузі судноплавства і судноремонту та перспективи її розвитку : доповідь президента АСУ 17.05.2006 р. К., 2009. URL: http://www.ukrsudo.kiev.ua/index.php?id=212 (дата звернення: 29.11.2020).

2. Лисенок С. Корабели виступають за відродження спеціальних умов регулювання суднобудування. URL: https://maritimebusinessnews.com.ua/ (дата звернення: 29.11.2020).

3. Косенко Н. М. Сучасний стан та перспективи розвитку суднобудування України. URL: https://works.doklad.ru/view/jub_2MV4xCs.html (дата звернення: 29.11.2020).

4. Суднобудівна промисловість України. URL: https://www.wikiwand.com/uk/ (дата звернення: 29.11.2020).

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Потапова Алла, Лойчик Аліна
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Головною причиною сучасного демографічного стану області є низький рівень матеріального добробуту і умов життя переважної більшості населення внаслідок глибокої економічної і соціальної кризи. Чисельність населення Рівненської області становить 1153,0 тис. осіб (2,6 % від загального населення України), з них: сільського населення − 604,9 тис. осіб (52,4 %), міського − 548,1 тис. осіб (47,5 %). З 2018 року в регіоні прослідковується зменшення населення за рахунок скорочення народжуваності та значних міграційних процесів. Кількість міського населення зменшилася на 2,8 тис. осіб (0,5 %), сільського – на 4,8 тис. осіб (0,8%) [4].

Найвищі показники чисельності населення характерні для Рівненського (634,9 тис. осіб) та Сарненського (213 тис. осіб) районів, а також для м. Рівне (246 тис. осіб). Щільність населення у Рівненському районі сягає 87,9 осіб/км^2, в Сарненському – 34,2 осіб/км^2, в м. Рівне – 3913 осіб/км^2. Найменша чисельність постійного населення спостерігається у Вараському

районі (139 тис. осіб). Густота населення в даному регіоні становить 41,7 осіб/км² [1].

Загальний коефіцієнт народжуваності в області 10,6 ‰ (в Україні – 10,3 ‰). Найвищі показники народжуваності в північних районах області: Сарненському та Вараському. Для цих же районів характерна і найнижча смертність. У сільській місцевості кількість народжених зазвичай вища, ніж у міських поселеннях [4].

Коефіцієнт смертності в середньому по області становить 12,3 ‰ (в Україні − 14,7 ‰). Основними причинами смертності населення традиційно залишаються хвороби системи кровообігу, злоякісні новоутворення та травми. За даними Державної служби статистики України, в Рівненській області середня очікувана тривалість життя в 2009 році була 69,63 років, у 2019 р. – 71,99 років [4].

Станом на 2019 рік природний приріст в області був від'ємним і становив -1,6 ‰ (в Україні цей показник складає -4,1 ‰). Найнижчий коефіцієнт природного приросту притаманний Рівненському району (-155 осіб), додатний природний приріст − у Вараському (101 особа) та Сарненському (68 осіб) районах [4].

Крім того, в області простежується міграційне скорочення населення. Виїзд жителів за межі області є одним з факторів у зменшенні кількості населення Рівненської області. Характерними рисами сучасних міграційних процесів у Рівненській області є зменшення обсягів потоків трудової маятникової міграції, зростання обсягів міграцій за кордон на роботу та навчання. У 2020 р. показник міграційного скорочення становить -394 особи. Це спричинено тимчасовим закриттям державних кордонів внаслідок пандемії COVID-19. З-поміж районів області від'ємний міграційний приріст був у Рівненському районі. Решта районів мали додатній міграційний приріст [4].

У статевій структурі населення Рівненської області кількість жінок переважає над кількістю чоловіків (відповідно 52,4 % проти 47,6 %). При цьому, в області дівчаток народжується менше, ніж хлопчиків [2].

Вікова структура населення Рівненської області характеризується переважанням осіб працездатного віку (майже 67 %). Населення, молодше працездатного віку, становить 20 %, а населення, старше працездатного віку − 13 %. Середній вік населення регіону – 37,6 років [2].

У статево-віковій структурі населення відслідковується незначна кількісна перевага чоловіків від народження до 34 років а у вікових групах старше 35 років − переважає жіноче населення. Найбільша диспропорція між чоловічим і жіночим населенням помітна у віковій групі понад 60 років. При цьому, у віці понад 75 років кількість жінок перевищує чоловіків удвічі. Така зміна пропорцій між чоловічим та жіночим населенням зумовлена причинами соціального й економічного характеру та порівняно вищою смертністю чоловічого населення у різних вікових категоріях.

Демографічне навантаження на населення у віці 16–59 років у Рівненській області станом на 2020 рік становить 677 осіб на 1000 осіб постійного населення. Частка навантаження на 1000 осіб працездатного віку (16–64 рр.) особами похилого віку − 46,2 %, дітьми у віці до 15 років – 53,8 % [2].

Рівень зайнятості населення у віці 15–70 років у 2019 році, порівняно з попереднім роком, збільшився і становив 58,4 %. Рівень безробіття населення працездатного віку не перевищував 9 %. Найбільша кількість населення області була зайнята у сільському та лісовому господарстві (18,1 %), а також у оптовій та роздрібній торгівлі (26,3%) [3, 4].

Отже, основними демографічними проблемами в області є зменшення чисельності населення, від'ємний природний та міграційний приріст населення, недосконаліть соціального захисту населення, невисока заробітна плата, досить високий рівень безробіття.

1. Остапенко П., Перхалюк Р., Бончковський О., Остапенко С. Атлас адміністративно-територіального устрою України. Новий районний поділ та територіальні громади: 2020. Київ. 2020. 56 с.

2. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2020 року. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2020. 344 с.

3. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року. Рівне : Рівненська обласна державна адміністрація. 2020. 160 с.

4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Рівненській області. URL: http://www.gusrv.gov.ua/ (дата звернення: 02.11.2020).

ВПЛИВ COVID-19 ТА КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ НА ТРАНСПОРТ УКРАЇНИ

Поторась Олег, Кушнірук Вікторія, Мельнійчук Михайло
Волинський національний університет імені Лесі Українки,м. Луцьк

В умовах пандемії COVID-19 транспортна система України зазнала значних втрат через обмеження у перевезеннях вантажів та скасування багатьох рейсів. Значних збитків зазнали усі види транспорту України.

З 11 березня 2020 р. по всій території України було введено карантин через поширення вірусу COVID-19, що одразу вплинуло на транспортну систему України. Найбільш скоротилася частка пасажирообігу. У січні-серпні 2020 р. пасажирообіг підприємств транспорту становив 32,4 млрд. пас. км, або 45,3 % від обсягу січня – серпня 2019 р. Послугами пасажирського транспорту скористалося 1662,1 млн. пасажирів, або 59,2 % від обсягу січня-серпня 2019 р. [4].

У січні-серпні 2020 р. вантажообіг підприємств транспорту становив 185,7 млрд. ткм., або 82,9 % від обсягу січня-серпня 2019 р. Підприємствами

транспорту перевезено 382,2 млн. т вантажів, що становить 86,6 % від обсягів січня-серпня 2019 р. [4].

Для внутрішніх перевезень, в умовах пандемії, характерне скорочення показників загального обсягу вантажоперевезень на 15-20 %. У зв'язку з закриттям кордонів загальний обсяг міжнародних перевезень скоротився на 30–40 % [1].

Загальний збиток через карантинні обмеження для вітчизняних автоперевізників становить близько 3,8-4 млрд. грн. [3].

Робота пасажирських автоперевезень була значно обмежена у квітні, травні, червні. З липня розпочалося часткове відновлення пасажирських автоперевезень в межах України. У динаміці пасажирських перевезень спостерігалося скорочення на 45-50 %.

В умовах карантинних обмежень залізничний транспорт зазнав менших збитків ніж автомобільний у структурі вантажообігу. Обсяг перевезення вантажів АТ «Укрзалізниця» в першому півріччі 2020 р. скоротилися на 9 %. Пасажирські перевезення залізницею були зупинені 11 березня 2020 р., відновлення залізничного сполучення розпочалося наприкінці травня із обмеженням у кількості пасажирів – дозволено заповнювати вагони лиш на 50 % з дотримання санітарно-епідеміологічних умов. Через збитковість в умовах карантину кількість поїздів зменшилася. Збитки АТ «Укрзалізниця» становили 1 млрд. грн. [4].

Найбільших збитків через пандемію COVID-19 зазнав авіаційний транспорт, де в період з січня по липень 2020 р. авіаперевезення в Україні зменшилися на 69,3 %. За прогнозами експертів, загальний обсяг авіаперевезень у 2020 році, становитиме близько 14–15 млн. осіб, тоді як у 2019 р. цей показник становив 24 млн. осіб. Збитки авіаційного транспорту становитимуть близько 10–15 млрд. грн. [2; 4].

Авіакомпанії за рахунок власного бюджету можуть існувати без рейсів до трьох місяців. Більш довге перебування без авіарейсів спричиняє економічні проблеми та призводить до банкрутства малих і середніх авіакомпаній на українському ринку, як наслідок, масове звільнення кваліфікованих працівників даної галузі. Щоб не допустити такого розвитку подій, більшість авіакомпаній відправили персонал в неоплачувану відпустку для збереження коштів в бюджеті компанії. За умов покращення епідеміологічної ситуації в країні та зняття карантинних обмежень, вихід з кризи авіаційного транспорту можливий лиш у 2022 р. [4].

На відміну від усіх інших видів транспорту, для річкового транспорту у 2020 р. характерне зростання показників вантажообігу. За прогнозом експертів, у цьому році, обсяг вантажів перевезених водним транспортом становитиме близько 13,5-14 млн. т, за рахунок аграрних і будівельних вантажів, що на 10-15 % більше ніж у 2019 р., де було перевезено близько 12 млн. т вантажів [4].

Зростання показників перевезень характерне для портової галузі України. Приріст показників до кінця року збільшиться на 10 %, і становить близько 176 млн. т, в основному за рахунок транспортування аграрних вантажів і руди [3].

Отже, в умовах карантину транспортна система України зазнала значних збитків через карантинні обмеження. Як наслідок різко скоротилися кількість пасажирообігу та вантажообігу. Найбільших збитків завдано авіаційному, автомобільному та залізничному транспорту. Менші збитки характерні для морського та річкового транспорту. Відновлення повноцінної роботи транспортної системи у прямій залежності від послаблення карантинних заходів, які можуть бути при позитивній динаміці епідеміологічної ситуації в Україні.

1. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України URL: https://www.kas.de/documents/270026/8703904/Вплив+COVID-19+та+карантинних+обмежень+на+економіку+України.+Кабінетне+дослідження+ЦПД.+Липень+2020.pdf/b7398098-a602-524d-7f88-6189058f69d3?version=1.0&t=1597301028775. 2. Державна авіаційна служба України. Оперативна інформація URL: https://avia.gov.ua/pronas/statistika/operativna-informatsiya/. 3. Коронавірус vs бізнес: як переживає карантин транспортна галузь URL: https://mind.ua/openmind/20210689-koronavirus-vs-biznes-yak-perezhivae-karantin-transportna-galuz. 4. Перелік матеріалів | Підсумки роботи транспорту URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expres_u.html

ПОШИРЕННЯ КОНФЕСІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Ступницька Марія, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Розвиток людської цивілізації її моральний прогрес залежав від релігії, адже саме під її безпосереднім впливом відбувалось формування етичних норм і загальнолюдських цінностей.

Споконвіків наші предки мали свої релігійні вірування, вірили в природу і поклонялися їй. Сучасні конфесії виникли пізніше, коли князь Володимир, який на той час управляв державою, почав схилятися до єдинобожжя, пропагуючи християнство. Від середньовіччя саме християнство формувало культурні традиції та забезпечувало культурну єдність світу, які стали основою розвитку усієї культури, особливо музики, живопису, літератури.

Нині у світі існує кілька десятків оригінальних, самостійних великих релігій. Головними з яких є християнство, іслам, іудаїзм, буддизм, даосизм, індуїзм. Кожна з цих релігій, в різних формах і під різними найменуваннями, присвячена служінню єдиному всемогутньому і всюдисущому Богу. Внутрішні розбіжності у межах тієї чи іншої релігії визначають їх напрями,

або течії. Християнство має три основні течії: православ'я, католицизм та протестантизм. В ісламі існують два головних напрями − сунізм і шиїзм; у буддизмі – хінаяна і махаяна. Крім головних, існує багато внутрішніх течій. Так, християнами вважають себе і католики, і православні, і лютерани, і баптисти, і мормони тощо.

Християнство виникло у другій половині I ст. в одному із східних районів Римської імперії – Палестині і формувалась не як регіональна, а як світова релігія, що відігравала роль стимулюючого фактору міжнародного й міждержавного культурного спілкування. Київська Русь, прийнявши християнство, змогла наблизитися до надбань європейської культури, тим самим поглиблюючи і розвиваючи свою власну [2].

Християнство виникло як відгалуження іудаїзму, у якого воно успадкувало визнання Старого завіту – найдавнішої частини Біблії. Із Старого завіту були взяті сюжети та образи для створення «бібліографії» нового Бога – Ісуса Христа.

На території України переважають представники трьох конфесій – православні, греко-католики та протестанти. Православні займають найбільшу територію і переважна більшість проживає у Волинській, Рівненській, Житомирській, Київській, Чернігівській, Сумській, Хмельницькій, Вінницькій, Черкаській, Кіровоградській, Полтавській, Харківській, Луганській, Дніпропетровській, Запорізькій, Херсонській, Миколаївській, Одеській, Чернівецькій областях, а також в АР Крим. Греко-католики домінують на Галичині і в Закарпатті (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська та Закарпатська області). В Донецькій області поширені протестанти.

Католиків на сьогодні налічується 1,2 мільярда, православних – 300 мільйонів, протестантів − 420 мільйонів. Крім того, існує ще маса інших відгалужень християнства (англіканці, лютерани, баптисти і т. п.).

За показником рівня релігійності населення на території України виділяють три регіони. Перший, де спостерігається найвищим рівнем релігійності населення, – Західна Україна (Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області). Показник релігійності населення тут – від шести до десяти релігійних громад на 10 000 осіб населення. Другий регіон – Середня Україна (решта областей та Автономна Республіка Крим), з середнім рівнем релігійності від двох до шести релігійних громад на 10 000 осіб населення. Третій регіон – Східна Україна з найнижчим рівнем релігійності населення – менше ніж дві релігійні громади на 10 000 осіб (Харківська, Дніпропетровська, Запорізька, Донецька та Луганська області) [4].

В процесі розвитку релігії з'являються нові віросповідання, розколи, напрямки. Нові релігійні течії, напрямки за основу беруть «Святе Письмо» і тлумачать його уже по своєму.

Джерелами християнської етики для католицьких і православних церков є Святий Переказ (наука церкви) та Святе Письмо, а для протестантських церков єдиним її джерелом є лише Святе Письмо. У католицькій церкві християнська етика тісно пов'язана з моральним богослов'ям та християнською томістичною філософією. У православних церквах християнсько-етичне вчення веде до містичного споглядання Бога, до глибокого вивчення християнської культури, традицій і звичаїв, а протестантських церквах християнська етика має характер біблійної етики через аналіз, дослідження і пояснення біблійних текстів морального змісту [1].

На даний час українці й надалі залишаються поліконфесійним народом. Активні намагання багатьох їх представників до створення єдиної національної церкви поки що успіху не принесли. Багато в чому перешкоджають цьому ідеологізація церковного життя, надмірне зближення церкви й політики, різноманітні зовнішні впливи.

Щоб пізнати релігію мало вивчати її зовнішні наслідки, треба зазирнути у саму сутність людського духу, роздивитись її глибинні потреби.

1. Козиряцька С. А. Основи християнської етики і моралі : навчальний посібник для студентів III–VI курсів медичних факультетів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2017. 108 с.

2. Мартишин Д. С. Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі: навчальна програмадля бакалаврів. К. : МАУП, 2016. 22 с.

3. Потапова А. Г. Географія науки і культури: практикум. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2019. 42 с.

4. Потапова А. Г. Географія науки і культури. Конспект лекцій. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2019. 92 с.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНОГО ВОДОТОКУ (НА ПРИКЛАДІ РІЧКИ ГОРИНЬ)

Чабанчук Валентина, Магдюк Іванна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Територія України характеризується густою річковою мережею, представленою близько 4 тис. малих, 123 середніми та 14 великими річками, довжина яких понад 500 км. Однак, просторовий розподіл водних об'єктів в країні відзначається нерівномірністю, зокрема значною їх концентрацією на півночі країни на низинних територіях. Впродовж останніх років, під впливом міжнародних природоохоронних закликів, все більше науковців орієнтують свої дослідження саме на вивчення малих та середніх річок, як складової частини великих рік, які є альтернативними джерелами прісної води, запаси котрої у світі, як відомо, поступово вичерпуються [1].

У таких умовах, важливого значення набуває не лише аналіз якості води та гідропотенціалу річки, але й вивчення основних чинників формування водотоку. Адже дослідження останніх сприяє глибокому осмисленню характерних особливостей конкретної річки та допомагає визначити напрям господарської діяльності, що може здійснюватися з мінімальним антропогенним навантаженням, що не призводитиме до незворотних змін ландшафтів водного басейну. Прикладом необхідності проведення відповідних досліджень, може слугувати невдала осушувальної меліорація на Поліссі. Вона була проведена без належного вивчення гідрогеологічних умов та геолого-тектонічних особливостей території, що призвело до переформування рівневого та гідрохімічного режимів річок.

Аналіз основних чинників, що впливають на особливості формування річки, характер її течії, прояв руслових процесів, будову річкової долини, проведена на прикладі Горині, адже цьому природному водотоку притаманні риси як рівнинної спокійної ріки, так і характеристики, що відповідають річками височинних територій. Відповідно до адміністративного-територіального поділу, Горинь – річка, що протікає на території України (Хмельницька та Рівненська області) та Білорусі. Вона належить до басейну р. Прип'ять, є її правою притокою, та характеризується наступними гідрологічними параметрами: довжина – 659 км, площа басейну – 27,7 км^2, середньорічний стік – 110 м^3/с, загальний похил – 218 м. [4].

До основних чинників, що сприяли формуванню досліджуваної річки, її характерних особливостей, швидкості та характеру течії, прояву ерозійних процесів тощо, можна віднести наступні: гравітаційний, геологічний, тектонічний та орографічний.

Основним та найважливішим чинником, що відіграє вирішальну роль в формуванні будь-якого водного потоку, є гравітаційний. Адже, зазвичай, річка утворюється з води, що рухається з вищого гіпсометричного рівня на нижчий, завдяки дії сили тяжіння, і Горинь не є виключенням. Однією з передумов, що також сприяла її утворенню, є високий коефіцієнт зволоження (<1) та достатня кількість опадів притаманна території дослідження. Формування Горині розпочалося з підземних джерел, що поблизу с. Волиці виходять на денну поверхню. Таким чином, річковий стік Горині утворився, перш за все, за рахунок атмосферного зволоження та підземних вод [2], [3].

Під геологічним чинником розуміємо особливості геологічної будови території, де формується водотік. Аналіз численних тектонічних та геологічних карт показав, що вздовж всього її русла земна кора сформована відкладами мезозойської ери крейдового періоду та представлена такими гірськими породами: крейда, піски, пісковики, глини, мергелі, вапняки [5]. Характерною їх особливістю є здатність легко піддаватися руйнуванню, що сприяло активному прояву процесів донної та бічної ерозії.

В тектонічній будові басейн річки Горинь лежить в межах: Волино-Подільської плити, фундамент якої був сформований породами архейського

періоду (магматичними та метаморфічними); Західного схилу Українського щита, де на денну поверхню виступають породи протерозою та архею [5]. В межах схилу щита сформувався витік Горині. Наявність тут твердих порід докембрію перешкоджало руху водних мас, а той факт, що поверхня характеризується похилом, сприяв переспрямуванню русла річки з північно-заходу на північний-схід, однак, уже в межах Волино-Подільської плити її напрям змінюється на північний.

В орографічному відношенні більшій частині річкового басейну притаманні висоти 250-150 м. Це пов'язано з тим, що його основна частина розміщена в межах Поліської низовини, загальний похил якої спрямований у північному напрямку. В цій ділянці річка має рівнинний характер з незначним похилом - 0,29 м/км та повільною течією – 0,3-0,5 м/с. Їй властива широка заболочена заплава, активне меандрування, розвиток бічної ерозії та активна акумулятивна діяльність. Потужність алювіальних відкладів на заплаві змінюється у широкому діапазоні. Однак, ділянка русла, що розташована на Волино-Подільській височині має окремі риси, подекуди властиві гірській річці (швидкість течії місцями досягає 1,3 м/с). Заплава відносно звужена, активно розвивається донна ерозія [4]. Така орографічна будова сприяє активній ерозійній та акумулятивній діяльності річки, зумовлює її значні розміри та потужність.

Отже, формування річки Горинь зумовлене сукупним впливом гравітаційного, геологічного, тектонічного, орографічного та інших чинників.

1. Вознюк Н.М., Бебко З.З. Гідроекологічна оцінка басейну р. Горинь // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Серія «Сільськогосподарські науки». Випуск 1 (65). С. 107-112
2. Геренчук К.І. Природа Хмельницької області. Львів, 1980. 152 с.
3. Геренчук К.І. Природа Ровенської області. Львів, 1976. 156 с.
4. Гідроекологічний стан басейну Горині в районі Хмельницької АЕС: Монографія / За ред. В. К. Хільчевського. Київ, 2011. 176 с.
5. Комплексний атлас України / відп. ред. Л. М. Веклич. Київ, 2005. 96 с.

МОНІТОРИНГ РІЧКИ СТИР В МЕЖАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Чабанчук Валентина, Семенюк Каріна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Моніторинг водних об'єктів на сучасному етапі стає необхідною складовою геоекологічних досліджень, але природні водотоки стають не лише складовою природного ландшафту, але й виконують численні побутові та господарські функції. Річка Стир, зокрема, є головною водною артерією обласного центру (міста Луцька), що обумовлює значне антропогенне навантаження, зумовлене недостатньою потужністю очисних споруд та відсутністю централізованої дощової та дренажної мереж [2].

Якість води у природних водоймах визначається рядом гідрохімічних, бактеріологічних, гідрологічних процесів, а також обумовлена фізико-географічними та гідрометеорологічними особливостями території річкового басейну, ступенем антропогенного навантаження на нього.

Оскільки дощова вода володіє здатністю розчиняти речовини, проникаючи в ґрунт чи стікаючи поверхнею, вона визначає наявність тісного взаємозв'язку між річкою та водозбором, адже від нього залежатиме якість та вміст поверхневого стоку річки.

Таким чином, природна вода річки – це багатокомпонентний розчин, котрий поєднує у своєму складі хімічні речовини, властиві ландшафту, та домішки, що потрапили у воду в результаті людської діяльності. Такий хімічний склад водотоку має вирішальне значення для формування та підтримання життя гідробіоценозів. Тому коли водокористувачі здійснюють очищення поверхневих вод, вони нерідко повертають до річок розчин, який не сприяє підтриманню гідробіоценозами фіксованого складу та якості води, необхідної для їх нормального функціонуванню. Це створює певний конфлікт, що має вплив на споживчі характеристики якості води: робить їх непридатними для використання в побуті, промисловості, для нормального функціонування водних екосистем тощо.

За особливостями гідрологічного режиму ріка Стир відповідає східноєвропейському типу та характеризується наявністю весняних повеней та тривалими меженевими періодами. Щодо живлення річки, то воно мішане з переважанням снігового. Стік води у річки відзначається нерівномірністю протягом року, що зумовлено зональними та азональними чинниками. Найвищий рівень підйому сягає 0,3-2,5 м у верхній течії та 1,5-2,3 м у нижній. Його інтенсивність складає 0,2-0,5 м/добу, але зафіксовані випадки й до 1 м/добу. Найвищий рівень води при високій повені становить 3,8-4,5 м ум. (над умовним рівнем водомірного посту Луцьк).

Повінь в основному притаманна річці весною, найчастіше характеризується одним піком, проте при різких похолоданнях чи при великих кількостях атмосферних опадів можлива наявність двох піків. Тривалість повені в середньому складає 50-90 днів, а межені – 130-150 днів. Найнижчий рівень води в річці фіксується: під час літньої межені з травня до листопада, (абсолютний мінімум становив 0,27 м. ум. та був зафіксований 13 серпня 1963 р.) та зимової межені з грудня по лютий (- 0,08 м ум. 13 грудня 1961 р.). Під час межені можуть виникати паводки, проте рівень води при нихнижчий ніж під час повеней (2,0-2,6 м ум.). Стир починає замерзати на початку грудня (з'являються забереги і «сало»), а льодостав встановлюється на початку січня, хоча трапляються роки, коли вода фактично не замерзає. Лід починає танути в середині березня, льодохід триває приблизно 2-10 днів.

Мутність води у р. Стир протягом року мінлива, що обумовлено характером та інтенсивністю ерозійних процесів. Найвища прозорість притаманна зимовому та літньо-осінньому періоду, оскільки в цей час

переважає живлення підземними водами. Коли до річки стікають талі та зливові води – концентрація завислих речовин у річці різко підвищується, досягаючи максимуму в момент найвищого підйому повені. Показники вмісту завислих речовин протягом року коливаються в межах 12-150 г/м^3 [1].

За особливостями гідрохімічного режиму, річка Стир належить до західно-поліського типу. Їй притаманний виражений гідрокарбонатно-кальцієвий склад та висока мінералізація в період межені. Заболоченість території, площинний змив, наявність стічних вод тощо, обумовлюють підвищену інтенсивність заліза, азоту амонійного та органічних речовин.

Настідки антропогенної трансформації річки та її басейну виявляються у трансформації заплавних та терасних ландшафтів; зниженні рівня води; зміні хімічних, мікробіологічних властивостей води. Найбільшими забруднювачами води в річці Стир у межах Волинської області є Гнідавський цукровий завод та КП «Луцькводоканал». У 2018 р. було зафіксовано 4 випадки високого забруднення води азотом амонійним та іонами марганцю, азоту нітратного та хімічного споживання кисню, причиною яких, ймовірно, є також неефективна очистка стічних вод. Окрім того, значна кількість забруднювальних речовин прибуває з дифузних джерел – територій підприємств, сільськогосподарських угідь, населених пунктів. Наприклад, через використання добрив на полях у водні об'єкти виноситься 10-20 % азотних сполук, 50-70% калійних і до 1% пестицидів [1].

Отже, аналіз стану води у р. Стир вказує на необхідність вивчення та розробку науково обґрунтованих підходів до управління та раціонального регулювання якості води у річці, створення заходів, спрямованих, у першу чергу, проти її замулення та забруднення. Серед таких заходів ключовими повинні стати заборона розорювання земель на ерозійно-небезпечних ділянках, збільшення лісистості водозбору, що найбільшою мірою сприяє оптимальному стану води у річці.

1. Міщенко О. В. Сучасний стан та динаміка забруднення річки Стир / Науковий вісник ВДУ. 2006. № 2. С. 321-325.
2. Мольчак Я. О., Фесок В. О., Картава О. Ф. Луцьк: сучасний екологічний стан та проблеми. Луцьк, 2003. 488 с.

САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ СЕЛА КИСИЛИН

Шевчук Ілона, Потапова Алла
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Непримітне село Кисилин розташоване у північно-східній частині Локачинського району Волинської області й у 17 ст. був «родовим гніздом» відомої родини Киселів. Перша писемна згадка про село належить до 1545 року. Проте в тексті ревізії Луцького замку записано, що сама оселя Кисилина сягає старших часів, бо у 1451 р. великий князь Лев Свидригайло

надав Кисилин волинському землянину Петрові Ланевичу Кірдею-Мильському. Село має свій щит, автором якого є І. Хамежук. Щит вписаний в золотий декоративний картуш і увінчаний золотою сільською короною.

На території села до наших днів збереглися сакральні пам'ятки поселення, до яких можна віднести маленьку частину польського кладовища, костел Кармелітів, в інтер'єрі якого збереглись фрагменти давніх фресок та Свято-Михайлівську церкву. На превеликий жаль, деякі сакральні об'єкти знаходяться в занедбаному стані, проте місцеві жителі роблять усе, щоб зберегти цінні історико-сакральні пам'ятки.

«Кисилинське чудо» або костел Кармелітів (Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії) був побудований у 1720 р. Храм являє собою тринефну базиліку, що творить у плані прямокутник з апсидою. Бічну стіну підтримує масивний контрфорс. В інтер'єрі збереглися фрагменти фресок XVII ст. До апсиди костелу примикає двоповерховий монастирський будинок, який після 1832 року виконував роль парафіяльного будинку [3]. Спочатку споруду використовували як храм, а монастирський будинок отримав статус парафіяльного. На другому поверсі розташовувалися хори.

Рис.1. *Сучасний стан костелу Кармелітів[3]*

Зараз монастир і костел кармелітів в дуже занедбаному стані. Храм складається з руїн. Покрівлі над будівлею немає, руйнуються цінні фрески та декоративне ліплення на стінах. Більшу частину яких уже знищено мародерами та мисливцями за старовиною. Усі металеві конструкції храму пішли на брухт. На місці хорів ростуть дерева, коріння яких руйнують склепіння. Підземні ходи, які збереглися до нашого часу пронизують костел, а колись вони сполучали Кисилин із сусідніми селами, проте ходи дещо пообвалювались та чорніють, немов провалля (рис. 1).

Після Другої світової війни костел використовували як цех з переробки коноплі та льону. Після пожежі приміщення костелу більше не використовувалось. У будівлі монастиря вціліла лише зовнішня стіна двоповерхового корпусу. Через великі затрати костел Кармелітів не

реставрується, лише небайдужі жителі та шкільні активісти самотужки дбають про благоустрій сакральної пам'ятки [2].

Свято-Михайлівська церква разом із дзвіницею була збудована у 1777 р. за кошти графа Ладуховського. Кам'яні мури зі стінами у півтора метри шириною збереглися в селі ще із XVII століття. Церква побудована у стилі українського або козацького бароко. По архітектурній формі будівля рідкісна тим, що церква мурована, а не дерев'яна, як колись будували. За радянські часи, коли пропагувалися атеїстичні ідеї, церква продовжувала діяти і в ній проводилися богослужіння. Під час війни на церкву впала бомба, яка зруйнувала частину храму. Споруду відновили невдало, через що на мурах утворився грибок. Під час ремонту у 80-х рр. церковну позолоту замалювали фарбою. Храм – пам'ятка містобудування і архітектури національного значення, в якому кожної неділі проводять богослужіння (рис. 2) [1].

Рис. 2. *Сучасний вигляд Свято-Михайлівської церкви [1]*

Отже, с. Кисилин пронизане історією та до теперішнього часу має сакральні пам'ятки, про які забули.

1. Локачинський район: забуті пам'ятки історії. URL: https://www.hroniky.com/news/view/8933-lokachynskyi-raion-zabuti-pam-iatky-istorii.

2. Монастир і костел кармелітів у с. Кисилин. URL: https://kysylyn-ru1.webnode.com.ua/news/monastir-i-kostel-karmelitiv-u-s-kisilin-/

3. Монастир і костел кармелітів, Кисилин. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/76990_monastyr-i-kostel-karmelitov-kisilin.htm.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВОЛИНСЬКОЇ ВИСОЧИНИ

Шубка Ольга, Мельнійчук Михайло
Волинський національний університет імені Лесі Українки,м. Луцьк

Останні десятиліття характеризуються швидкими темпами розвитку туризму та рекреації, як у світ, так і на теренах нашої держави. Для розвитку туристичної та рекреаційної галузі господарства необхідні відповідні

природні умови. Тому вивчення фізико-географічних передумов формування рекреаційного потенціалу певного регіону має великий науковий і практичний інтерес.

Територія Волинської височини розташована в межах Волино-Подільської плити, що є західним схилом Українського щита.

Найбільш заглиблена південно-західна частина області (до 7000 м) ділянка фундаменту, що відповідає Львівському палеозойському прогину.

Волинська височина розташована між річками Стир і Західний Буг. Основу рельєфу цієї частини височини становить морфоструктура Львівсько-Волинської западини [2].

Особливості сучасного рельєфу визначають, насамперед відклади четвертинної системи, які утворились у період континентального режиму території після відступу палеогенового моря.

Волинська лесова височина являє собою сильно порізане річковими долинами численних приток Західого Бугу і Стиру та болотно-балковою сіткою, лесове плато зі складним хвилястим рельєфом. Середні висоти височини коливаються в межах 200 – 250 м. Найвища точка знаходиться на висоті 292 м біля с. Брани Горохівського району [1].

Територія Волинської височини знаходиться у помірному кліматичному поясі. Положення в межах України північно-західне – визначає атлантико-континентальне перенесення повітряних мас, яке формує помірний, вологий клімат з м'якою зимою, нестійкими морозами, частими відлигами, нежарким літом, значними опадами, затяжною весною та осінню. Річний прихід сумарної сонячної радіації при ясному небі становить 92,7 ккал/см^2. Річна тривалість сонячного сяйва у середньому становить 1818 годин. Найменше значення цього показника простежується в грудні, а найбільше – у червні та липні [2].

Температурний режим узгоджується з динамікою показників сонячної радіації та тривалості сонячного сяйва. Найнижчі середньомісячні температури спостерігаються взимку, зокрема в січні (-2,3^{o}С – -3,0^{o}С), найвищі в липні (18,8^{o}С – 19,2^{o}С). Середньорічна температура коливається в межах 7,7^{o}С–8,0^{o}С [2].

Річні суми опадів становлять 600-650 мм. Найбільше опадів спостерігається в червні, липні та серпні (до 83-90 мм за місяць), найменше – у січні 29-33 мм.

Середня річна швидкість вітру коливається в межах 3,2 – 3,8 м/с. Умови атмосферної циркуляції визначають напрямки вітрів: взимку – західні і південно-західні, влітку – західні і північно-західні, весною – південно-східні, восени – західні і південно-східні вітри[3].

До поверхневих вод відносять води суходолу, що постійно або тимчасово перебувають на земній поверхні у формі водних об'єктів: річок, озер, ставків, водосховищ.

Гідрографічна мережа Лісостепу Волині включає такі річки, як Західний Буг, Луга, Липа, Чорногузка, Стир. Річки належать до басейнів Балтійського і Чорного морів [1].

Крім рік на території Лісостепу є кілька озер. За походженням – це карстові озера, зокрема, оз. Окорське, оз. Куповатець, оз. Ватик та інші.

Лісостепові опідзолені ґрунти є пануючими ґрунтами в межах Волинської височини. Сформувались вони на лесових відкладах в результаті накладання двох процесів ґрунтоутворення – чорноземного та підзолистого; пов'язані вони з хвилястими формами рельєфу і займають схили різної крутизни та експозиції, вершини вузьких горбів і гряд. За побудовою профілю лісостепові ґрунти поділяються на дві генетичні групи: ясно-сірі та сірі опідзолені, темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені [2].

Флора об'єднує в собі і типові західноєвропейські і східноєвропейські елементи. Територія Лісостепу входить до складу Східно-Європейської провінції широколистяних лісів Європейської широколистяної зони. Для деревного рослинного покриву найбільш типові хвойні і широколистяні ліси: дуб – 38 %, сосна звичайна – 26 %, граб – 11 %, вільха – 10 %, береза – 6 %, осика – 5 %, які вкривають до 9% території. Ростуть також ясен, клен, липа, тополя, зрідка – фруктові дерева: груша, яблуня, черешня, невеликі ділянки ялини, а в долинах річок – верболози. Трапляються також залишки остепнених луків та скельно-степової рослинності, що складаються з бобових та злакових трав і різнотрав'я: костриця, тимофіївка лучна, пирій повзучий, вика та інші. В прируслівій частині Стиру, Західного Бугу та інших річок на легких ґрунтах переважають кореневищні злаки: стоколос безостий, лисохвіст, а на підвищених ділянках – конюшина біла та чина лучна. В найбільш широких рівнинних частинах заплав у травостої переважають злаково-бобові компоненти: лисохвіст лучний, тимофіївка, тонконіг, чина, вика та інші [3].

Значні площі займають також болота і луки, на які разом припадає близько 10% площі.

Фізико-географічні умови Волинської височини є сприятливими для розвитку туризму та рекреації на півдні Волинської області.

1. Атлас Волинської області / голова редкол. Н. В. Бурчак ; відп. ред. Ф. В. Зузук. – М. : Комітет геодезії і картографії СРСР, 1991. – 42 с. 2. Природа Волинської області / за ред. К. І. Геренчука. – Л. : Вища шк., 1975. – 147 с. 3.uk.wikipedia.org.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ КОСТОПІЛЬЩИНИ

Янишен Діана, Тарасюк Ніна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні, стрімко інтегрується у світову туристичну індустрію. Пріоритетний напрям розвитку в'їзного та внутрішнього туризму є важливим чинником підвищення якості життя в Україні, утворення додаткових робочих місць, поповнення валютних запасів держави та підвищення її авторитету на міжнародній арені.

Розвиток туризму в Костопільському районі істотно впливає на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку, і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки. У свою чергу важливими чинниками розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал Костопільщини.

Подальший розвиток туризму, як в Україні, так і в Костопільському районі зокрема гальмується: відсутністю цілісної системи державного управління туризмом у регіоні; недосконалістю нормативно-правової бази, методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави; слабкими темпами зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму; незадовільним станом туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних доріг та міжнародних транспортних коридорів; незбалансованістю соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідністю їх збереження; відсутністю інноваційних проектів та наукових досліджень з питань розвитку перспективних видів туризму; недосконалістю статистики з питань туризму; недостатньою забезпеченістю туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами; недостатністю державної підтримки та комплексного підходу до рекламування національного туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринку туристичних послуг; низький рівень безпеки на туристичних об’єктах і маршрутах, несвоєчасне надання невідкладної допомоги туристам, які постраждали під час подорожі; недосконаліть технічного регулювання та стандартизації, що призводить до відсутності належного інфраструктурного облаштування та інформаційного забезпечення туристичних об’єктів і маршрутів; відсутність механізму акредитації та сертифікації об’єктів туристичної інфраструктури [1].

Розвиток туризму Костопільщини базується на засадах державних правових актів, зокрема Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року, яка покликана стимулювати ефективне використання наявних рекреаційних ресурсів, підвищити рівень

міжгалузевого співробітництва, стимулювати розвиток ринкових відносин у туристичній сфері, визначити перспективи подальшого розвитку туризму на основі аналізу його сучасного стану [3].

На сучасному етапі розвиток системи управління туристичною галуззю Костопільщини повинен охоплювати такі питання, як удосконалення структури управління, реалізація державної політики у цій галузі виконавчої влади та суб'єктів підприємництва.

Туризм як вид економічної діяльності має чітку орієнтацію на використання природних ресурсів та культурної спадщини. Тому важливим його напрямом є ефективне і раціональне використання природних ресурсів та об'єктів культурної спадщини з одночасним їх збереженням і відновленням, профілактика та мінімізація негативного впливу туристичної діяльності на навколишнє природне середовище.

Одним з найважливіших напрямів державної політики у туристичній галузі є підвищення ефективності інформаційно-комунікаційної інфраструктури, створення позитивного образу України як туристичної держави та активізація просування національного туристичного продукту як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку туристичних послуг завдяки організаційній та фінансовій підтримці підприємств та організацій туристичної галузі з боку центральних і місцевих органів виконавчої влади.

Становлення і розвиток інноваційної діяльності та наукове забезпечення туризму сприятиме створенню нових оригінальних туристичних продуктів, комплексному використанню та збереженню навколишнього природного середовища та культурної спадщини, патріотичному вихованню, пропаганді здорового способу життя, зміцненню міжнародного авторитету України як туристичної держави [1].

Для поліпшення стану туристично-рекреаційної діяльності в Костопільському районі потрібно: провести науково-обгрунтовану інвентаризацію всіх земель рекреаційного призначення, виявити напрямки їх подальшого застосування; відповідно до вимог земельного кадастру провести грошову оцінку земель рекреаційного призначення; розробити програму розвитку туризму і рекреації в районі з максимальним залученням місцевих історичних пам’яток та природно-заповідного фонду;рекламувати туристичні і рекреаційні об’єкти району у ЗМІ різного рівня;залучати кошти різних джерел надходження в розвиток інфраструктури курортів ; збільшення обсягу надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності; створення умов для надання туристичних послуг особам з інвалідністю, у тому числі з вадами зору, слуху і порушеннями опорно-рухового апарату, та іншим, пов’язаним з інвалідністю групам населення [2].

1.https://www.kmu.gov.ua/npas/246640434 2.http://www.tourism.gov.ua/ua/ 3. http://media.unwto.org/ 4. https://ukc.gov.ua/appeal

СЕКЦІЯ 18. ПСИХОЛОГІЯ ТА СОЦІОЛОГІЯ.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Боць Лілія, Любчук Валентина
Волинський національний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк

Поширення серед молоді інтернет-залежності є актуальною проблемою сучасності. Надмірне занурення у віртуальний світ, віртуальне спілкування, втрата зору, дратівливість, підвищена збудливість і стомлюваність, порушення сну або навпаки сонливість, втрата реальних соціальних зв'язків призводить також і до формування негативної залежності. Відповідно до рекомендацій, інтернет-залежною вважається людина, яка проводить у мережі не менше шести годин на день. За статистикою, 54% користувачів у віці від 13 до 23 років проводять в Інтернеті щоденно від 1 до 3 годин, ще 31% сидить в Мережі по 4-6 годин. Існує категорія людей, яка живе віртуальним життям по 10 годин на добу і більше. [5]. Ці дані вже говорять про певний рівень інтернет-залежності.

Метою є з'ясування особливостей інтернет-залежності у середовищі молоді.

Дана проблема широко досліджується соціологами, психологами, лікарями, педагогами. Цій проблемі присвячені праці А. Голдберга, К. Янг, М. Орзак, М. Грифітса, А. Єгорова, Л. Юрьєвої, Т. Больбот, О. Войскуновського, Т.Вакулич, В. Просохової, О. Гузьман, Н. Ляшенко та ін. В їхніх роботах розкривається сутність, ознаки, види, чинники, що впливають на процес формування Інтернет-залежності. У соціологічній літературі проблеми ігрової поведінки та ігрової діяльності вивчались у контексті проблем соціалізації та засвоєння соціальних ролей. (М. Вебер, Б. Малиновський, Дж. Г. Мід, Р. Мертон, Я. Морено, Т. Парсонс, Г. Ріккерт, Н. Смелзер, Г. Спенсер, тощо) [5]. Непомірне використання інтернету досить негативно відбивається на молодому поколінню. М. Дрепа трактує інтернет-залежність як різновид технологічних адикцій, що виявляються зміщенням цілей особистості у віртуальну реальність для заповнення фрустрованих сфер реального життя. А. Голдберг поряд з поняттям інтернет-залежності використовує термін «патологічне використання комп'ютера» [5]. Н. Корпач та Н. Філонова зауважують, що інтернет володіє рядом чинників, що сприяють формуванню залежності: 1) інтерактивність, контрольованість, відсутність обмежень, анонімність, 2) особливості соціальної комунікації (відсутність взаєморозуміння в родині і з однолітками, самотність), 3) індивідуальні особливості людини (шизоїдна та нестійка акцентуація, тривожність, низький рівень комунікабельності, незадоволеність комунікативних проблем, низька самооцінка та ідеалізація Інтернету [3]. С. Варламова, Є. Гончарова, І. Соколова для дослідження інтернет-

залежності пропонують такі валідні та вимірювані показники інтернет-залежності: 1) кількість часу, проведеного в інтернеті; 2) способи проведення вільного часу; 3) кількість/якість сну, його порушення через використання мережі; 4) прояв агресивності, дратівливості при неможливості скористатися інтернетом; 5) погіршення робочих/навчальних показників у зв'язку з використанням мережі [2]. З появою нових технологій з'являються й нові види залежностей. Так, американська дослідниця К. Янг виділяє п'ять основних видів інтернет-залежності:1) комп'ютерна залежність: обсесивна пристрасть до роботи за комп'ютером (програмування, ігор або інших видів діяльності); 2) компульсивна навігація в мережі: компульсивний пошук інформації у віддалених базах даних; 3) перевантаженість інформацією: патологічна схильність до опосередкованих інтернетом азартних ігор, онлайн-аукціонів, електронних покупок; 4) кіберсексуальна залежність: залежність від «кіберсексу», тобто від відвідування порнографічних сайтів, обговорення сексуальної тематики в чатах або закритих групах«для дорослих»; 5) кіберкомунікативна залежність: залежність від спілкування в соціальних мережах, форумах, чатах, групових іграх і телеконференціях, що може призвести до заміни реальних членів сім'ї і друзів віртуальними [4]. В Україні розповсюджена саме кіберкомунікативна залежність. Так, за проведеними дослідженнями, перше місце за відвідуванням посідають саме соціальні мережі — 27% загалом серед молоді. Вищий показник у дівчат — 29,8%, менший у хлопців — 23,9% [1].

Таким чином, дослідження інтернет-залежності тісно пов'язане із видом та типом залежності, а також системою показників, які дозволяють виміряти залежність, спрогнозувати поширення та вплив на спосіб життя.

1. Балакірєва О. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються. Київ: Поліграфічний центр «Фоліант». 2015.

2. Варламова, С., Гончарова, Е., Соколова, И., Интеренет-зависимость молодёжи мегаполисов: критерии и типология. *Мониторинг общественного мнения*, №2 (126). - С.165—182.

3. Корпач Н., Філонова Н. Проблеми молоді та шляхи їх вирішення в сучасній Україні. *Педагогічний часопис Волині.* 2017. №2(5). - С.125-130

4. Махоцька Т., Інтернет-залежність молоді:сучасний стан проблеми. *Спільне*. 2017.

5. Моцик Р.В. Інтернет-залежність та її вплив на виховання сучасної людини. *Збірник наукових праць.* 2015. № 18 (1). - С.292-297.

ДОВІРА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО СТРЕСУ ПРАЦІВНИКІВ МИТНОЇ СЛУЖБИ

Грачук Вадим
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Трансформаційний характер суспільних процесів спричиняє необхідність вивчення проблеми забезпечення успішного функціонування сучасних організацій. Особливо актуальною є ця проблема для організаційних структур Державної Митної Служби України, діяльність яких має певну специфіку (ризикований характер професійної діяльності; відповідальність за безпомилкове здійснення митних операцій; збереження державної таємниці тощо). Праця співробітників митної служби також пов'язана з емоційною та інтелектуальною напругою, нерегулярною зміною чергувань, підвищеною активністю психічних функцій, а також із проявами несприятливого психологічного мікроклімату у групах, які тривалий час перебувають в умовах підвищеної відповідальності за прийняте рішення. Все це вимагає від співробітника митної служби сформованої стресостійкості, потрібної для його конструктивної поведінки та діяльності. Зрозуміло, що складена довіра до організації, у якій працює фахівець відіграє важливу роль його ефективної професійної реалізації.

Погоджуючись із Ж. Вірною, що будь-який стан (а в нашому випадку, довіра до організації розглядається як стійке емоційне ставлення персоналу до організації) треба розглядати як результат оптимізації функціональних систем, тобто не тільки як результат пасивних змін у системі під впливом зовнішніх обставин, але й як організацію цієї системи та її активну адаптацію до зовнішніх умов з метою досягнення кінцевого позитивного результату (Вірна, 2019). Водночас, емоційне ставлення характеризується єдністю переживання та діяльності. При цьому, стан впливає не тільки на діяльність в цілому, але й на перебіг окремих психічних процесів. Значну роль щодо ефективності діяльності відіграє вплив стану на процес переробки та аналізу інформації, який лежить в основі будь-якої діяльності людини.

Для констатувального етапу дослідження обрано аналіз ряду чинників, які, на наш погляд, з одного боку, є найбільш суттєвими для визначення довіри до організації у працівників митної служби, а з іншого боку, є не достатньо дослідженими в контексті специфіки переживання організаційного стресу. До них віднесено чинники, які стосуються: 1) *мезорівня* (рівень організації) – розглядається через інформованість персоналу про цілі, цінності організації та способи їх досягнення; турботу про персонал з боку керівництва; 2) *мікрорівня* (рівень персоналу) розглядається через рівень задоволеності роботою та специфіку переживання організаційного стресу.

Митна діяльність відноситься до складних видів праці, що вимагає від суб'єкта різнобічної досвідченості, неперервності процесу професіоналізації, виконання різних структурованих видів діяльності, операцій і маніпуляцій.

При виконанні типових завдань важливими робочими функціями інспектора митного сектору є інформаційний пошук (огляд), виявлення, ідентифікація, перетворення отриманої інформації, формування програми дій, оперативне реагування. Інспектор митного поста повинен співвідносити і запам'ятовувати особливості довколишнього простору, ідентифікувати ознаки порушення правил Митного Кодексу України, оцінювати особливості поведінки громадян, котрі перетинають митний кордон України, збирати і узагальнювати різні ознаки порушення правил митного контролю, висувати гіпотези та перевіряти їх, приймати оперативні рішення. Всі ці функції можуть успішно реалізовуватися на основі розвитку концентрації, розподілу та переключення уваги в умовах перешкод, стресу та значних фізичних навантажень, спостережливості, емоційної стійкості, вміння підмічати непомітні зміни в довколишньому просторі, здатність до впізнання факту, явища за наявністю малою кількості ознак. Обсяг оперативної пам'яті, швидкість та точність відтворення інформації відіграють важливу роль при виконанні більшості завдань. Так, наприклад, на етапі зовнішнього огляду та вивчення об'єкту результати огляду зіставляються із образом, уявленням, що відображає його еталонну цілісність. Підвищені вимоги висуваються до розвитку когнітивної сфери. На різних етапах праці інформаційний пошук пов'язаний із завданнями виявлення, впізнавання ознак контрабанди, перетворення отриманої інформації та її оцінки. Діяльність інспектора пасажирського сектору митного поста пов'язана із невизначеністю та несподіваністю виникнення ситуації. Це визначає необхідність сформованості таких якостей, як висока швидкість реакції, сенсорна координація, точність окоміру. Співробітникам митниці досить часто приходиться опинятися в стресових ситуаціях, що обумовлює необхідність розвитку емоційної стійкості, стресостійкості, а також здатності контролювати власні емоції (Подляшаник, 2011).

Змістовний аналіз вище представленого переліку вказує, з одного боку, на необхідність сформованого ставлення довіри до організації, а з другого, – збалансованості та стійкості психіки людини при виконанні посадових обов'язків, регуляції власного стану і контролю поведінки в період робочої зміни та в процесі виникнення соціально-складних ситуацій. Тому такі організаційно-психологічні феномени довіри до організації та специфіка переживання організаційного стресу між собою тісно взаємопов’язані.

1. Вірна Ж.П. (2019). Довіра до організації: психологічні індикатори стресостійкості і задоволеності працею фахівців. *Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості* : монографія / [за ред. : С.Д. Максименка, С.Б. Кузікової, В.Л. Злівкова]. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. 247-270.

2. Подляшаник В. В. (2011). Психологічні особливості емоційної стійкості співробітників митної служби : монографія. Луцьк : Волинський

національний університет імені Лесі Українки, 184 с.

ОСОБЛИВІСТЬ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА

Карпенко Марія
Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг

У зв'язку з тим, що на сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається стійка тенденція до порушень генетичного розвитку, питання соціалізації дітей молодшого дошкільного віку з синдромом Дауна, надання їм комплексної психолого-педагогічної допомоги стає центральним предметом дослідження науковців і практиків спеціальної педагогіки. Варто відзначити, що увага до дітей з вищеназваним синдромом тісно пов'язана з наявністю стійких негативних стереотипів щодо можливостей розвитку таких дітей і відсутністю науково-обґрунтованих даних про можливості їх навчання і виховання. Таким чином, питання соціалізації дітей з синдромом Дауна – це провідне завдання сучасних науковців і практиків спеціальної педагогіки. Проблема психолого-педагогічної підтримки дітей з синдромом Дауна є об'єктом дослідження багатьох науковців. Особливості соціальної адаптації дітей з синдромом Дауна відображено у працях О. Колосової, І. Вечканової. Питання організації корекційної роботи дітей з вищеназваним синдромом було об'єктом дослідження Мозолюк-Коновалової, Т. Медвєдєвої, А. Савицького.

Важливо відзначити, що «соціалізація» – це процес й результат засвоєння і подальшого активного відтворення індивідом соціального досвіду [1]. Роль соціалізації для дитини, що має генетичні аномалії є неоціненою, адже засвоюючи соціальний досвід така дитина набуває сукупність навичок міжособистісної взаємодії, що сприяють успішному становленню її як члена суспільства. В умовах сьогодення питання соціалізації особливих дітей зберігає свою актуальність. На сьогодні однією із відомих генетичних порушень є синдром Дауна. У людини із синдромом Дауна зайвою є хромосома у 21-й парі, в результаті вона має 47 хромосом. Синдром Дауна діагностують досить рано, практично з моменту народження дитини, тому з перших днів життя такої дитини необхідно оточити її увагою та піклуванням. Характерною особливістю дитини із синдромом Дауна є уповільнений психофізичний розвиток. Особливу проблему становлять труднощі з навчанням. Це означає, що вчитися їм складніше, ніж більшості дітей-однолітків [2]. На сьогодні спеціальна педагогіка має безліч спеціалізованих програм, що сприяють активному засвоєнню соціального досвіду таких дітей. Однією з найбільш успішних на наш погляд, є програма австралійських фахівців «Маленькі сходинки». Названа програма сприяє педагогічній допомозі дітям від народження до 4-річного віку, що мають синдром Дауна. Ця програма представлена з восьми книг, в яких представлені основні

принципи корекційного навчання дітей з синдромом Дауна. Автори наголошують, що батьки – це найкращі вчителі дитини [3]. На наш погляд, вищеназвана програма є дієвою, адже найперший досвід взаємодії із суспільством дитина отримує від найближчого оточення – батьків, а тому саме батьки дитини із синдром Дауна можуть сприяти успішній соціалізації власних дітей у молодшому дошкільному віці. Таким чином, соціалізація дітей з синдромом Дауна бажано починати як можна раніше, адже соціальний досвід, що дитина отримує у вищеназваному процесі сприятиме успішному становленню її як члена суспільства.

Отже, здійснений нами аналіз психолого-педагогічних джерел, дає змогу дійти висновку, що соціалізація – це важливий фактор становлення дитини з синдромом Дауна як члена суспільства. Процес засвоєння соціального досвіду дітей з генетичним порушенням розвитку варто починати як можна раніше, тому що це сприятиме більш успішній соціалізації.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у детальному вивченні особливостей різних програм, що сприятимуть успішному розвитку дітей з синдромом Дауна.

1. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2007, 655 с.

2. Чеботарьова, І. В. Гладченко, А. Василенко-ван де Рей, Н. І. Ліщук. Дитина із синдромом Дауна: навч.посіб. Харків, 2018, 48 с.

3. Мозолюк-Коновалова О. Організація корекційні-виховної роботи з дошкільниками із синдромом Дауна. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.* 2011. Вип. 2. С. 130-139.

КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ І РЕЛІГІЙНЕ МИСЛЕННЯ

Коструба Наталія

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Деякі аспекти людського пізнання ближчі до релігійного мислення, ніж інші. Релігійне та особисте знання можуть бути цілком схожими на релігію, як знання людей про себе, так і емпатичне інтуїтивне знання інших людей. Починаючи з досліджень Michael Polanyi (1958), інтерес до релігійних знань зростав і розуміли їх як особисте знання. Що психологія може додати до цього, це ретельне емпіричне дослідження того, як працює особисте пізнання (Watts and Williams, 2007). Загалом, побудова стосунків людей з Богом здійснюється за допомогою тих самих нейронних структур та процесів, які дозволяють нам формувати стосунки з іншими людьми.

Наприклад, як в особистих, так і в релігійних знаннях, існують важливі відмінності між досвідом та припущеннями. Психотерапевти часто коментують різницю між інтелектуальним та особистим розумінням. Люди можуть досягти певних уявлень на ранній стадії терапії, але без великої користі. На більш пізньому етапі ці уявлення можуть змінитися в характері та

стати більш особистими та досвідченими, і саме тоді вони сприяють особистим змінам.

У сфері релігійних переконань можна дещо подібно розмежувати особисті та публічні переконання в тому сенсі, що люди можуть розрізняти прихильність до релігійної ортодоксальності та свої особисті релігійні переконання. Цього можна досягти стосовно концепцій людей про Бога, запитуючи їх окремо про те, що, на їхню думку, є правильним релігійним переконанням і що є правдою для них на власному досвіді (Zahl et al., 2013). Це емпіричний підхід до розрізнення в розмовному плані слів, які «йдуть від голови та серця» у релігії (Watts and Dumbreck, 2013).

Люди, ймовірно, різняться в тій мірі, в якій вони покладаються на аналітичні або інтуїтивні способи пізнання, що забезпечує спосіб вивчення зв'язку між релігією та когнітивним стилем. Gervais і Norenzayan (2012) нещодавно розпочали таке дослідження і розробили запитання, де відповіді вказують, як люди вирішували це питання, аналітично чи інтуїтивно. Це дає загальне уявлення про те, чи є люди аналітичними чи інтуїтивними мислителями, хоча звісно вони можуть мати обидві ці характеристики одночасно. Те, що люди використовують у конкретному випадку, буде результатом багатьох факторів, серед яких і недавній досвід.

Цікавим фактом є те, що люди, які показали себе аналітичними мислителями у питаннях, які Gervais і Norenzayan використовували у своїх дослідженнях, рідше були релігійними. Дійсно, науковці припускають, що аналітичне мислення має тенденцію послаблювати релігійну віру.

Не слід вважати, що люди, які переважно використовують інтуїтивне мислення, не здатні до аналітичного мислення. Навряд чи ми маємо тут справу з рисами, які проявляються у всіх ситуаціях. Важливо також підкреслити, що використання інтуїтивного мислення матиме користь. Жоден спосіб пізнання не буде найкращим за будь-яких обставин; вони обидва мають свої сильні та слабкі сторони. Проблема для людей полягає у використанні тієї, яка найбільш підходить у будь-якій конкретній ситуації, так релігія може вимагати інтуїтивного, а не аналітичного мислення. Люди, які покладаються на інтуїтивне мислення, можуть досягати успіху в цілому ряді речей, включаючи емоційну емпатію.

Ключовим питанням є те, який когнітивний стиль люди використовують у релігійному мисленні. Є підстави думати, що люди можуть схилятися до стилю більшої пізнавальної простоти в думках про релігію, ніж про інші речі. Поняття когнітивної простоти і складності має досить довгу історію в психології і може бути оцінена різними способами. Дослідження Sara Savage та її колег (Watts and Dumbreck, 2013) щодо складності в релігійному пізнанні використовувало метод, розроблений Peter Suedfeld у політичній психології, відомий як "інтегративна складність" (IC) (Suedfeld et al., 2003). Це дозволяє уникнути припущення, що когнітивна складність - це риса, яка однаково проявляється в різних ситуаціях. Важливо прослідкувати, як складність

проявляється в матеріалах, які люди пишуть про певну тему. ІС має різні рівні. На найнижчому рівні люди демонструють докази чорно-білого мислення. Точки зору поляризовані: одна права, а інша помилка. Зі збільшенням ІС починається визнання, що інші перспективи можуть мати певну вагу, і, коли ІС зростає ще більше, люди демонструють докази здатності синтезувати різні точки зору.

Отже, здійснений теоретичний огляд взаємозв'язку релігійного мислення і когнітивних стилів дав можливість виявити ряд закономірностей. Так, релігійне мислення пов'язують із інтуїтивним когнітивним стилем та відносною когнітивною простотою. Побільші наукові розвідки будуть спрямовані на перевірку цих даних емпіричним шляхом.

1. Gervais W.M., Norenzayan A. Analytic Thinking Promotes Religious Disbelief // Science. – 2012. - Vol. 336. - Issue 6080. - pp. 493-496. DOI: 10.1126/science.1215647

2. Suedfeld P., Guttieri K., Tetlock P. E. Assessing integrative complexity at a distance: Archival analyses of thinking and decision making // The Psychological Assessment of Political Leaders: With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton. - University of Michigan Press, 2003. – pp. 246-272. DOI: https://doi.org/10.3998/mpub.11890

3. Watts F., Dumbreck G. Head and Heart: Perspectives from Religion and Psychology. – Philadelphia: Templeton Foundation Press, 2013.

4. Watts, F., Williams, M. J., Williams M. G. The Psychology of Religious Knowing. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007 - 180 p.

5. Zahl B.P., Sharp C. A., Gibson N. J. S. Empirical measures of the religious heart // Head and Heart: Perspectives from Religion and Psychology. - Chapter: 4. – 2013. – 97-124.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ЯК ЖИТТЄВОНЕОБХІДНИЙ РЕСУРС: В НАУКОВОМУ ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Крижановська Зореслава

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

В останнє десятиліття психічне здоров'я людини не перестає бути одним із дискусійних питань в науковій спільноті. Складність розуміння та визначення цієї теми зумовлена тим, що вона є невід'ємною частиною більш широкої теми – норми та паталогії психіки людини. Окрім того, в більшості визначень здоров'я, як психічного так і фізичного, мається на увазі не просто відсутність якихось симптомів розладу психіки людини, а достатньо специфічний психічний стан, який має свої специфічні, притаманні саме йому ознаки. І якщо все ж таки спробувати визначити основний критерій психічного здоров'я людини, то це не просто норма її психіки, відсутність психічних проблем, але її творче ставлення до дійсності, така внутрішня

трансформація і активна життєва позиція, яка дозволить активно діяти в реальності.

Отож, ***метою*** цієї роботи є теоретичний огляд психологічних досліджень з питання психічного здоров'я людини.

Наукові пошуки пропонують нам різні підходи до трактування психічного здоров'я людини: його багаторівневої природи (Б. Братусь, Ф. Василюк, О. Калітеєвська, Д. Леонтьєв, Є. Потапчук та ін.); моделей, з акцентом на самореалізації та цілісності (О. Васильєва, І. Дубровіна, О. Кочарян, Б. Положій, С. Соколовський та ін.); взаємозв'язку особистісного розвитку з показниками його нормальної реалізації (С. Бєлічева, Л. Воробйова, О. Данилова, О. Катков, Н. Колотій, В. Ліщук, С. Максименко, В. Моляко, Ю. Поліщук, Е. Помиткін, Т. Русова, В. Торохтій); забезпечення умов для його розвитку з урахуванням потреб віку людини (Н. Антипіна, О. Дусавицький, Ф. Кевля, Г. Попова, В. Рєпкін, М. Світашева, Ю. Швалб та ін.).

Одним з перших в історії психології над питанням, чим є психічне здоров'я людини, задумався Зігмунд Фройд. Він писав про те, що з позицій психоаналізу – це бажання людини любити та працювати. Тобто, критерієм психічного здоров'я людини є її здатність любити та працювати. Відтак, з позицій З.Фройда, людина не повинна мати психологічних проблем, комплексів, неврозів, придушених позасвідомих прагнень, ранніх дитячих травм, які неусвідомлені й незцілені та продовжують здійснювати свій руйнівний вплив, придушених переживань, всеможливих фрустрацій, внутрішніх конфліктів мотивів та такого іншого. І, за умови відсутності перерахованого вище, залишиться наша здатність любити та працювати, яка є головним критерієм психічного здоров'я людини.

Наступний крок на шляху урозуміння того, що ж таке психічне здоров'я людини зробив найближчий учень Зігмунда Фройда - Карл Густав Юнг. Щодо Карла Юнга, то він розглядав основні проблеми як здоров'я так і паталогії психіки, не відокремлено, а як межі чи критерії, трактуючи їх в аспекті вищої цілісності, до набуття якої власне і прагне людина. Цій проблемі К.Юнг присвятив достатню кількість робіт, а саме в праці "Аналітична психологія: теорія та практика", в якій зауважував, що всі ці слова – цілісність, цілий, зцілення, зцілювати – виступають як однокореневі й несуть в собі якесь спільне значення. На думку клініциста, в мові відобразився якийсь визначально первинний зв'язок між нашим душевним здоров'ям та інтегрованістю з самим собою, нашою цілісністю. Відповідно, основне призначення психотеорапії, як і будь-якої іншої зцілюющої практики, допомогти подолати страждаючій людини власну дезінтеграцію і досягнути цілісності. Згідно з позицією К. Юнга фрустрації від дитячих травм вказувало, перш за все, на розділеність людини всередині себе. Саме внутрішня розділеність психіки і є, згідно положень науквоці, найбільшою проблемою людини.

Відомий гуманіст Абрахам Маслоу вважає, що до ознак психічного здоров'я людини слід віднести здатність особистості до самовиповнення, можливість актуалізувати та опредмечувати власні внутрішні потреби [2].

Американський психолог та психотерапевт Альберт Елліс в інтерпретаціях психічного здоров'я людини говорить про інтерес особистості до себе самої, до суспільного життя, відповідний рівень самоконтролю, висока стійкість до фрустрацій, прийняття життєвої невизначеності, гнучкість поведінки, орієнтація на творчий підхід до життя, прийняття самого себе, відповідальність за власні емоції.

Роберто Ассаджолі, міркуючи про описує психологічне здоров'я, говорить про баланс між різними аспектами особистості [1].

Сьогодні ставлення до психічного здоров'я має досить суперечливий характер. З одного боку, існує погляд на те, що психічне здоров'я – це такий стан справ психіки людини, в межах якого є відчуття психологічного комфорту, здатність усвідомлено цілеспрямовано діяти, оптимально виконувати соціальні функції, адекватно ставитися до загальнолюдських цінностей. З іншого боку, психічне здоров'я людини – це все, що відповідає поняттю психічної норми .

1. Ассаджолі Р. Типология психосинтеза: сем основных типов личности. Духовное развитие и нервные расстройства: [пер. с нем.] / Роберт Ассаджоли. – Москва : Мир Урании, 2008. – 150 с.

2. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / А.Г. Маслоу. – СПб. – Евразия, 1997. – 430 с.

3. Психологія здоров'я людини / за ред. І.Я. Коцана. – Луцьк : РВВ – "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. – 430 с.

4. Семке В.Я. Психологическое здоровье и общество / В.Я. Семке // Сибирский вестник психиатрии и наркологии. – 1996. – № 1. – С. 5 – 7.

ЧАСОВА ПЕРСПЕКТИВА ОСОБИСТОСТІ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ: ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Ляшко Лілія, Коструба Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Обрана тема дослідження є, як ніколи актуальною та, на даний момент – маловивченою. Саме це підштовхнуло нас дослідити які саме вікові особливості притаманні часовій перспективі та, взагалі, яке уявлення про майбутнє особистості виникає в період карантину.

Досліджуючи проблему усвідомлення особистістю власного життєвого шляху, свого теперішнього, минулого і майбутнього, вченими було запропоновано ряд термінів, які описують ці поняття. Серед основоположників ідей про часові перспективи у вітчизняній психології

можна виділити – А. С. Макаренка, а серед зарубіжних психологів найбільш відомим є – К. Левін.

Сам термін «часова перспектива» був введений в науку Л. К. Франком у 1939 році. Вчений визначає її як існуючу в цей момент сукупність уявлень індивіда про своє психологічне минуле і майбутнє. Даний термін зустрічається і в працях К. Левіна, який визначає «часову перспективу» таким чином – «це існуюча в теперішній момент цілісність бачення індивідом свого психологічного майбутнього і свого психологічного минулого» [1, с. 359]. На думку вченого, майбутня «часова перспектива» повинна розглядатися разом із минулим і теперішнім особистості як цілісний конструкт.

Варто зазначити, що питання про переживання часу вивчали і інші відомі психологи, зокрема: С. Л. Рубінштейн, Ж. Нюттен, К. К. Платонов, В. Франкл, Дж. Фрезер, Ф. Зімбардо та інші. Кожен з них розглядає «часову перспективу» по-різному і надає їй особливого значення і змісту. Зокрема, у своїх працях Л. К. Франкл пропонує розглядати поняття «часової перспективи» як самостійний предмет психологічного дослідження і надає йому важливого теоретичного значення [2, с. 293]. Б. В. Зейгарнік розглядає поняття «часової перспективи», що включає в себе майбутнє і минуле, реальний та ірреальний план життя та даного моменту [3, с. 60].

Вікові аспекти сприйняття часу досліджували ряд вчених, серед них Букреєва Н. А., Под'ячева Т. М. та Волчек Є. Є. [4, с. 38-39].

Карантин, спричинений пандемією COVID-19, вніс значні зміни в повсякденне життя кожної людини та деструктивно вплинув на особистість вцілому. На початку вимушеної ізоляції, перебуваючи під постійним тиском невідомості, що буде далі, населення перебувало в психічній напрузі, у стані тривоги та стресу.

Для того, щоб з'ясувати як саме карантин вплинув на психоемоційний стан особистості та як змінилось бачення майбутнього, які саме вікові особливості сприйняття часової перспективи виникли в період карантину, нами було проведене дослідження, а саме онлайн-опитування «Як карантин впливає на наші емоції?». Вибірку дослідження склали 324 особи, серед них 19,5% чоловічої статі та 80,5% жіночої, віком від 17 років, з них 34,7% - одружені.

У дослідженні взяли участь 180 осіб віком від 17 до 24 років, 85 осіб віком 25-40 років, 42 особи 41-55 років та 16 осіб, вік яких 56 років і більше. Аналіз часової перспективи здійснювався на основі запитання у опитувальнику: «Будь ласка, оцініть свої емоції, щодо оцінки і прогнозування майбутнього».

Отримані результати свідчать про те, що 16,1% усіх опитаних оцінюють своє майбутнє зовсім не оптимістично. Посередньо або емоційно нейтрально бачать своє майбутнє 40,6% опитаних. З оптимізмом дивляться на свій майбутній життєвий шлях 43,3% досліджуваних. Проаналізувавши такі

результати, ми бачимо, що більша частина досліджуваних оцінює свої емоції, щодо майбутнього більш позитивно.

Для виявлення відмінностей у відчутті часової перспективи у різних вікових групах ми використали критерій Крускала-Уоллиса. Статистичних відмінностей виявлено не було, але на основі отриманих середніх рангів можна стверджувати, що найбільш оптимістично майбутнє оцінює молодь віком 17-24 роки (R=168,41). Менш оптимістично до майбутнього життя ставляться вікові групи 25-40 років (R=156,45) 56 і більше років (R=152,75). Найменш оптимістично налаштовані у віковій групі 41-55 років (R=149,27).

Отже, здійснене дослідження особливостей часової перспективи особистості у часи карантину, дозволило виявили, що більшість опитаних позитивно дивляться у майбутнє. Статистично значимих відмінностей у різних вікових групах щодо ставлення до майбутнього не виявлено. Найбільш оптимістичне бачення власного життєвого шляху в період карантину в осіб, віком від 17 до 24 років, а негативне проектування майбутнього прослідковується у віковій групі 41-55 років.

1. Макаренко А.С. Полное собрание сочинений: в 8 т. / А.С. Макаренко. – М.: Педагогика, 1987. – Т. 1. – 366 с.
2. Frank L K. Time Perspective / L. K. Frank. // Journal of Social Philosophi. — 1939. — № 4. — P. 293-312.
3. Зейгарник Б. В. Теория личности Курта Левина / Б. В. Зейгарник. — М.: Изд-во МГУ, 1981. — 118 с.
4. Букреева Н. А. Изучение зависимости восприятия времени от возраста человека / Н. А. Букреева, Т. Н. Подъячева, Е. Е. Волчек. // Вестник Самарского Государственного Университета. — 2006. — № 1(41). — С. 30-39.

ПРОБЛЕМА РЕАБЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ АТО/ООС В ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС

Назарук Владислав
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Поява на території України локального збройного конфлікту дала негативні результати у економічній та соціальній сферах(не враховуючи інші сфери, які постраждали). Поява достатньої кількості осіб, що потребують достатнього матеріальної та психологічної підтримки, Відносно чинного законодавства, є ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», який встановлює єдину систему соціального та правового захисту, надаючи військово-службовцям та членам їх сімей комплекс гарантій. Але важливим аспектом є надання соціального-психологічної реабілітації.

Соціалізація ветеранів після військових подій, доволі складана річ, тим більше, коли це мирне життя. Проблеми, які осіли на підсвідомому рівні, призводять до втрати міжособистісних контактів, втрата тих основ та засад моралі, асоціальний спосіб життя, поява алкогольної чи накотичної залежності у надії відійти від реальності, необгрунтоване насилля до членів сім'ї або інших осіб й у кінці суїцид.

Від 8 квітня 2015 року, діє Координаційної ради з питань реабілітації учасників АТО, яка націлена на повернення ветеранів АТО/ООС до повноціного життя. Загалом система вибудувалась як так, що займає модель «соціального забезпечення» у вигляді: надання пільг, певнинх переваг при прийнятті на роботу, хоча проблем у цьому напрямку також вистачає: низький рівень грошового забезпечення на здійснення заходів реабілітації, відсутність ефективного механізму вирішення житлових проблем учасників АТО/ООС, недосконала система пільгового забезпечення військовослужбовців [1].

Окремою проблемою виявилась недостаня професійна підготовка кадрів – військових психологів, необхідно звернути увагу на сталу поведінку військових після повернення із зони конфлікту, а складність звернутися до психолога.

Розгляд звернення до психологічної допомоги як ознаку слабкості. Це можна обґрунтувати як бачення в очах суспільства достатньо ослаблою людиною та осудження, як в результаті цього ветерани усі переживання тримають у собі.

Одна важлива проблема – це недовіра до цивільних психологів, що перебувають у лікарнях, через розгялдання них такими, що не можуть прийняти та допомогти у повній мірі, адже не мають повної картини подій, що відбувають у АТО/ООС [2].

Отже, для вирішення складної ситуації є руйнація усталеного у свідомості багатьох бійців стереотипу, а саме, що «сильним допомога не потрібна». Брак досвідчених військових психологів сьогодні постає серйозно, більшість наданої психологічної допомоги проводиться в місцевих громадських організація, де на думку військовослужбоців, сидять люди, які розуміють весь перебіг конфліку та сиутації, що виникають на передовій.

Але актуальним залишається ровзиток подібного ставлення та думки про державні установи по реаблітації та наповнення їх професійними кадрами. Розробка необхідних програм та підгоовка кадрів і є самим вирішенням у даній ситуації.

Лише спільні дії держави та громадських організацій, досокнала взаємодія між ними без пробелмних ситуацій, спроможна вирішити проблему повноцінної та всебічної реабілітації учасників АТО/ООС.

Сам процес реабілітації учасників бойових дій, повинен містити комплекс заходів, які повинні включати: економічну, соціальну та профорієнтаційну складові.

Поєднання даних аспектів забезпечить успішну реабілітацію ветеранів АТО та повернення до повноцінного життя.

7. Гусак Н. Є. Стратегії та виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами / Гусак Н. Є., Семигіна Т. В., Трухан С. О. // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія «Політологія. Соціологія. Право». – 2014. – № 2(22). – С. 168- 176.

8. Семигіна Т. Психосоціальна реабілітація комбатантів: міжнарод-на та вітчизняна практика // Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. 2017. [Электронный ресурс].- URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/tezy_konf_19042017.pdf

ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ЯК ОЗНАКИ ЇХ РЕСУРСНОСТІ

Пилипчук Ольга, Крижановська Зореслава
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Актуальність дослідження психічного здоров'я не втрачається з часом і обумовлена в першу чергу визначальним значенням самого феномена здоров'я для життєдіяльності людини. Психічне здоров'я студентства має глибокий сенс, тому що, від того як молодь сприйме весь накопичений досвід, засвоїть його і закладе в основу для подальшої діяльності, залежить життя всього суспільства.

Метою запропонованого дослідження є вивчення сформованості психологічних компонентів психічного здоров'я у студентів, що пов'язані з емоційним та фізичним благополуччям, із життєвою активністю, які є впливовими та важливими для успішної навчальної діяльності.

Сьогодні проблема психічного здоров'я набула міждисциплінарного характеру та є актуальною, про що свідчать дослідження в різних галузях гуманітарних наук. Проблемі вивчення психічного здоров'я присвячено багато наукових праць – це, зокрема, дослідження західних вчених Г. Олпорта, К. Роджерса, А. Маслоу, З.Фрейда, російських вчених (С. Братусь, Д.А. Леонтьєв, В. Ананьєв, А.Б. Холмогорова, Є.Л. Ніколаєв, Б.С.Положий), українських психологів (Н. М. Колотій, І. Галецька, С. І. Болтівець, С. О. Копилов, С. Д. Максименко; Г. В. Ложкін, О. В. Носкова, І. В. Толкунова) та багатьох інших.

Розглядаючи поняття психічного здоров'я, можна побачити, що в роботах багатьох дослідників воно трактується дещо по різному. Насамперед це пов'язано із тим, що деякі вчені часто не розмежовують поняття «психологічного» та «психічного» здоров'я, вживаючи їх як тотожні, інші

навпаки, акцентують увагу на істотних відмінностях між ними. [1] Також частково дана проблема розкривається в світлі різних психологічних шкіл, які пропонують різні уявлення про норму і патологію. Недостатня дослідженість психічного здоров'я спричинена багатоаспектністю цього феномену. Проте можна констатувати, що психічне здоров'я – це поняття, яке включає здатність до життєтворчості, наявність сенсу життя, конструктивну взаємодію з оточуючими, соціальною дійсністю [2].

Наша робота є доповненням до тих теоретико-емпіричних пошуків, які наявні на сьогодні в психології. Емпіричною базою нашого дослідження виступили матеріали 13 осіб педагогічного факультету, віком 17-18 років. Діагностичним інструментарієм для проведеної роботи став опитувальник «оцінка якості життя» SF-36 (для дослідження рівня благополуччя особистості). Емпіричний пошук був спрямований на дослідження сформованості психологічних компонентів психічного здоров'я студентів, що пов'язані з емоційним та фізичним благополуччям, із життєвою активністю, які є важливими у процесі навчальної діяльності.

Проведемо аналіз отриманих показників за результатами методики «оцінка якості життя» SF-36. Максимально можлива кількість отриманих показників становить 100. За результатами розподілу середніх значень показника «фізичний компонент здоров'я» (50.23) найбільшу вираженість має шкала «фізичне функціонування» (88.63). З достатньо великим відривом слідують наступні шкали: «загальний стан здоров'я» (65.64) та «інтенсивність болі» (64.45), що знаходяться на середньому рівні. Середні значення за показником «психічний компонент здоров'я» (42.26) розподілені нерівномірно. Найбільш істотний вплив має шкала «соціальне функціонування» (70.45). Інші шкали: «життєва активність» (58.64), «рольове функціонування (обумовлене емоційним станом)» (54.52), «психічне здоров'я» (62.55) мають середній рівень вираженості.

При зіставленні показників шкал, що відображають фізичний компонент здоров'я, зі значеннями шкал, що характеризують психічний компонент здоров'я, виявлено, що останні є нижчими. У середньому в студентів найменші значення були відзначені за шкалою «рольове функціонування (обумовлене емоційним станом)» (54.52), а найбільш високі були виявлені за шкалою «фізичне функціонування» (88.63).

Згідно проведеного теоретико-методологічного дослідження в даній вибірці досліджуваних майже всі характеристики психічного здоров'я згідно середнім значенням знаходяться на середньому рівні. Це говорить про те, що сфери психічного здоров'я достатньо добре розвинені.

У дослідженні була зроблена спроба провести цілісний аналіз проблеми психічного здоров'я студентів, проте в рамках даної роботи не представляється можливим охопити весь перелік аспектів цієї проблематики. Тому є підстави припускати, що ця проблема потребує подальшої розробки. Дослідження в даному напрямку і отримані в ході їх проведення результати

можуть внести вклад в подальші дослідження проблеми психічного здоров'я студентів.

1. Баякіна А. Співвідношення понять психічного та психологічного здоров'я особистості // Відомості Самарського наукового центру Російської академії наук. – 2009. – С. 1195–1200.
2. Кизименко Л.Д. Підтримка психічного здоров'я населення при виживанні у кризовому суспільстві // Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції / уклад. З. Р. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019.– С.117-121.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЇ НА ОСОБИСТІСТЬ ПІДЛІТКА

Сасовська Ольга
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

У сучасному суспільстві відбулися кардинальні зміни, пов'язані з поширенням Інтернет-мережі у різні сфери діяльності людини. Інтернет-мережа є важливими та невід'ємними атрибутом повсякденного сучасного життя підлітка. Сьогодні практично кожна людина зареєстрована в тій чи іншій соціальній мережі та не уявляє без неї життя. Проте, значна доступність і зручність соціальних мереж несе ризики для їх користувачів, серед яких частіше за все називають формування залежності (адикції). Особливо великий ризик потрапити до залежності від соціальних мереж мають підлітки, адже сучасний стиль навчання у школі безпосередньо пов'язаний із тривалим перебуванням в Інтернеті-мережі, а насиченість та інтенсивність навчальної діяльності обмежує можливості школяра в підтримці широких соціальних контактів в реальності. Саме проблема інтернет-адикції у підлітковому віці знаходиться на першому місці, з чіткою та окресленою тенденцією до стрімкого зростання.

Аналіз науково-психологічної літератури свідчить, що терміни «залежність» і «адикція» часто використовуються як синоніми, оскільки буквально «адикція» – це калька з англійського терміна addiction, що означає пристрасть, схильність, залежність. Українська дослідниця Л. Гуменюк розгядає поняття «інтернет-адикції» як форму деструктивної поведінки, що виявляється у прагненні відходу від фруструючої соціальної реальності за допомогою зміни свого психічного стану шляхом фіксації уваги на інтернет-ресурсах.

Вчений К. Янг вказує, що термін «інтернет-залежність» позначає велику кількість проблем поведінки та контролю над потягами, одною з яких є пристрасть до нереальних знайомств – надмірність знайомих та друзів в мережі [2]. Дослідження науковців показують, що найбільш вразливими, в

силу своїх психологічних особливостей є підлітки. У підлітковому віці на перший план виходить потреба в спілкуванні з однолітками, причому в сучасних підлітків з'явилися та стрімко набирають популярності нові форми соціальної комунікації один із одним – соціальні мережі (Instagram, Viber, Facebook тощо), що є ще однією передумовою розвитку даного досліджуваного феномена. Неконтрольоване використання Інтернету несе в собі негативні наслідки на фізичне та психічне здоров'я підлітка. У даному віці ймовірність формування інтернет-залежності зростає у зв'язку з актуалізацією потреби в автономії свого особистого простору, що зумовлено специфікою перехідного періоду (кризи підліткового віку). Відомо, що становлення особистості підлітка супроводжується звільнення від батьківського контролю, що є необхідною рисою процесу дорослішання. Проте, прагнення до автономії нерідко реалізується підлітками в девіантних формах. Саме в цьому віці зростає ризик формування різних адикцій (в тому числі комп'ютерної, інтернет-адикції), причому даний ризик помітно підвищується на тлі складних відносин підлітка з батьками [1].

Розкриваючи особливості виникнення підліткової інтернет-залежності варто підкреслити, різні підліткові комплекси (наприклад, з незадоволенням своєю зовнішністю, комплекс неповноцінності), типологічні властивості й риси характеру також можуть стати причиною відходу від реального до віртуального світу. Інтернет-адикція може призвеси до пригнічення основних функціональних параметрів особистості, що зумовлює загальне ослаблення її психічних, фізіологічних та соціально-психологічних можливостей. Ми вважаємо, що адикція блокує повноцінний особистісний розвиток особистості, як у площині біологічних потреб, так і на рівні соціальної самореалізації, призводячи до депресивності, неадекватності підлітка. Підліток має ускладнену психогенезу, зокрема підвищену невротичність якраз через дубльовану дію інтернет-адикції. Феномен інтернет-адикція є розладом поведінки, що руйнує діяльність людини та значно знижує її ефективність. Найбільша небезпека Інтернет-адикції проявляється також в тому, що групою ризику є особи підліткового віку, у яких формуються вольова сфера, життєві цінності, критичне мислення, самосвідомість, самоідентичність – тобто ті психічні явища, що згодом визначать подальший життєвий шлях особистості. Щодо поняття «невротизації інтернет-адикції» знаходиться на початковому етапі наукового становлення та дослідження, що потребує його системного вивчення та обґрунтування теоретико-методологічних засад.

Таким чином, інтернет-адикція підлітків – це проблема, дослідження якої зумовлене запитами сьогодення. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні психологічних особливостей інтернет-адикції особистості, які є характерними для підлітків з різними формами деривацій, а також розробку програм корекції інтернет-залежності в підліковому віці.

1. Жичкина А.Е. О возможностях психологических исследований в сети Интернет / А.Е. Жичкина // Психологический журнал. – 2000. – №2. – С. 75 78.

2. Янг К. С. Диагноз – интернет-зависимость [Электронный ресурс] / Кимберли С. Янг – Режим доступа: http://www.narcom.ru/ideas/common/15.html

3. Goldberg I. Internet Addictive Disorder [Electronic resource] / I. Goldberg // – [Cited 2010, 8 Dec.]. – Available from: http://www.psycom.net/iadcriteria.html.

РОЛЬ РЕЛІГІЙНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПОДОЛАННІ ЕМОЦІЙНИХ НАСЛІДКІВ COVID-19

Яцюк Анастасія, Коструба Наталія
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

У світі, за останніми даними, зафіксовано понад 60,7 млн випадків зараження COVID-19, а кількість загиблих перевищила позначку в 1,43 млн чоловік. Для стримування пандемії більшість держав вдаються до жорстких обмежень, заборони масових заходів, а також намагаються закрити всі місця великого скупчення людей, це є досить вагомим фактором впливу на емоційний стан людей, особливо релігійних. Тому , що під останній пункт потрапляють об'єкти, важливі для віруючих.

Мета дослідження – теоретично визначити роль релігійності особистості у подоланні емоційних наслідків COVID-19.

Термін «релігія» походить від латинського «religio» - благочестя, побожність. Релігія представляє особливий тип світогляду і світовідчуття, в основі якого лежить віра (культ) в надприродне, «священне», недоступне розумінню людини. Релігія – є однією з сфер духовного життя. Релігійність-це якість індивіда або групи, що виявляється у вірі і поклонінні священному або надприродному на рівні свідомості, поведінки і відносин, як в релігійних, так і нерелігійних сферах. Ступінь релігійності визначається в залежності від наявності або відсутності кореляції між релігійною свідомістю і релігійною поведінкою індивіда; від сили і глибини впливу релігії на різні сфери людської діяльності, на мотивацію індивіда в повсякденному житті. Це багатопланове поняття, воно включає 5 компонентів: когнітивний компонент, як найбільш значимий, (знання, вірування, переконання); емоційний (почуття і емоції, пов'язані з вірою); поведінковий (культову і анти культову поведінку: обряди, ритуали); ідентифікаційний (усвідомлення людиною своєї приналежності до певної конфесії та віри) і нормативно-ціннісний [1].

В соціальній психології традиційно досліджується релігія і благополуччя, психічне здоров'я і вплив релігії на особистість [2]. У зв'язку з цим запропонована запобіжна функція релігії: виявлено широкий спектр

позитивного впливу релігії в вирішенні особистісних і соціальних проблем спричинених другою хвилею COVID-19 .

Втрата звичних соціальних зв'язків є підставою для виникнення таких емоційних проблем, як: зростання тривожності, суїцидальних настроїв, домашнього насильства, а також поява панічних атак і емоційної дисрегуляції та інших психологічних моментів у людства. Нетерпимість до невизначеності у зв'язку із пандемією істотно впливає на психічне благополуччя [4]. Проте релігійність особистості здатна допомагати у подолані цих емоційних наслідків.

Зміст психологічних функцій релігії, пов'язаних з емоційним станом і благополуччям може бути розкрито через аналіз релігійного звернення. Релігійне звернення являє собою поведінковий акт, підвищення рівня релігійності, зміна ідентичності, трансформацію особистості в цілому. Причини звернення до релігії в даній ситуації і такі: подолання страху смерті, потреба в емоційному заспокоєнні, психотравма, незадоволеність умовами перебування на карантині або новими правилами повсякденного життя.

В результаті людина, яка вірить в існування вищих сил, переживає більший емоційний комфорт. Про це нам можуть говорити позитивні статистично значущі взаємозв'язки між компонентами релігійності і рівнем задоволеності теперішнім способом життя. Релігійні люди значно простіше переносять наслідки COVID-19, це пов'язано з вірою у чудодійну здатність надсил, як їй допоможуть пройти всі випробування. Також спричинено соціальною підтримкою зі сторони інших вірян, адже релігія виступає об'єднуючим фактором. Звідси можна припустити, що емоційний стан протестантів та сектантів, є кращим ніж християн, адже ці дві групи більш згуртовані ніж традиційні конфесії. Якщо у особистості є гідний приклад, певний релігійний ідеал, то вона намагається розвиватись і стати кращою. Така людина буде притримуватися ідеологічних канонів і заповідей своєї віри, тим самим налаштовуючись на позитив. Реабілітаційна функція релігії полягає у відновленні психіки після перенесення стресогенних впливів. Релігія консервативна і спрямована на збереження традицій, стабільності і спокою [3] це дозволяє зберігати стабільний емоційний стан віруючої особистості.

Загалом, здійснений нами теоретичний огляд, дає можливість стверджувати про існування позитивної ролі релігійності особистості у подоланні емоційних наслідків COVID-19. Так, найбільш ефективним вважається залучення до соціальних релігійних підтримуючих спільнот та релігійні копінг-стратегії. Проте, варто враховувати, що надмірний релігійний фанатизм тільки шкодить емоційному стану особистості.

1. Психологія релігії/ За ред В.І. Докаш. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012.

2. Психологія здоров’я людини / За ред. І. Я. Коцана.– Луцьк: РВВ ―Вежа‖ Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011.
3. Релігієзнавство: соціологія і психологія релігії /За ред.. С.І. Самигіна. - Ростов-на-Дону: Фенікс, 2010.
4. Satici, B., Saricali, M., Satici, S.A. et al. Intolerance of Uncertainty and Mental Wellbeing: Serial Mediation by Rumination and Fear of COVID-19 // International Journal of Mental Health and Addiction. 2020 https://doi.org/10.1007/s11469-020-00305-0